

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Բ

Ս. ԲԱԲՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՅԻ

ԻՐԸ

ՊԱՂՈՅ

ՀԱՅԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԵՐԱՅԱՆ ԴՐՈՒՄ 2017

ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Բ

Ս. ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՅԻ

ՀՐԱՄԱՆԱԻ

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴԻ

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԵՒ ՎԵՀԱՓԱՌ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

5821

ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Բ

Ս. ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՅԻ

ԳԻՐՔ ՊԱՆՈՅ

Աշխատասիրությամբ ԿԻՄ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆԻ

Երկրորդ հրատարակություն

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱՇՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱՇԻՆ - 2017

ՀՏԴ 23/28
ԳՄԴ 86.37
Բ - 371

Հրատարակության պատրաստեց ԳՈՒՐԳԵՆ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆԸ
Խմբագիր՝ ԳԵՎՈՐԳ ՏԵՐ-ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

Ս. ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՅԻ

Բ 371 **ԳԻՐՔ ՊԱՅՈՑ / Աշխատասիրությամբ՝ Կիմ Մուրադյանի. - Ս. Էջմիածին: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2017. 520 էջ:**

Ս. Բարսեղ Կեսարացու (329-379) «Պահոց զիրքը» Հայոց թարգմանական մատենագրության երեւելի գործերից է. ձեռագրերում, երբեմն էլ՝ տպագիր գրականության մեջ մերթ կոչվում է Վասն պահոց, հաճախ էլ՝ պարզապես Պահոց: Այն բովանդակում է Հեղինակի հիմնականում ճառական-մեկնողական ոչ բոլոր գործերը, ինչպես նաև որոշ թղթեր և դավանական բնույթի հարցումներ (ընդհանուր հաշվով 33 բնագիր):

ԳՄԴ 86.37
Բ - 371

Առաջին հրատարակությունը՝ 2008 թ.

ԽՈՍՔ ԳՆԱՀԱՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԻՇԱՏԱԿԻ

Երբ Մանուկ Աբեղյանի անվան Գրականության ինստիտուտի ասպիրանտ Կիմ Մուրադյանին ատենախոսության թեմա ընտրելու հնարավորություն տրվեց, նրա գիտական ղեկավար պրոֆ. Խորեն Սարգսյանը խորհրդակցել էր առ ով անկ է, և գիտական շրջանակին հասկանալի «գեղեցիկ գրականության» ավանդույթը խախտող մի առաջադրանք էր հղացել, որ էր եկեղեցու «Երեք մեծ կապադոկացիներ» սուրբ Հայրերից Բարսեղ Կեսարացու մատենագրական ժառանգության հայերեն թարգմանությունների ուսումնասիրությունը:

Անցյալ դարի 70-ական թվականներին Հայագետներից շատերի ականջը սովոր էր «Հայրախոսություն» բառն իսկ լսելու, մինչդեռ գիտական ղեկավարն ու նրա խորհրդատուները մասնավորեցնում էին «Յաղագս վեցօրեայ արարչութեան» երկի հին հայերեն թարգմանությունը: Խնդիրը, հարկավ, դուրս էր ասպիրանտի համալսարանական պատրաստությունից և այն հաղթահարելու համար ի նորո պետք էր գրաբար ու ձեռագրագիտություն սովորել, այբուբենից սկսել հին հունարենի ուսումնառությունը և բազում այլ «օժանդակ» առարկաներ: Եվ Կիմ Մուրադյանը չընկրկեց առաջադրանքի անսովորության առաջ:

Այն տարիներին Մատենադարանի ձեռագրերի սրահը (այժմ ակադ. Լևոն Խաչիկյանի անվան) աշխատում էր մինչև երեկոյան 10 կամ 11-ը, և մեր ասպիրանտը օրն ի բուն այնտեղ էր՝ ձեռագրերի ու մատենագրությունների աշխարհում, Հ. Անասյանի, Վ. Հակոբյանի և ուրիշ հեղինակություններին «սեղանակից»: Նրանցից մեկը հետո նրա ատենախոսության գնահատող-ընդդիմախոսը դարձավ (Վ. Հակոբյան), իսկ մյուսը՝ երկրից մեկնելուց առաջ ունեցած գրագրությունների «գաղտնիքներ» վստահողը (Հ. Անասյան):

Կիմ Մուրադյանը ժամանակին ավարտեց ու պաշտպանեց ատենախոսությունը, իսկ 1976-ին հրատարակեց «Բարսեղ Կեսարացիի և նրա «Վեցօրեան» Հայ մատենագրության մեջ» մենագրությունը, ուր հայերենն ու հունարենը ոչ միայն համեմատված ու բնութագրված են, այլ այդ երկի հետքերն են դտնված այլ մատենագիրների գործերում (Եզնիկ, Շիրակացի, Օձնեցի...) և փոխադարձաբար սրբագրված: Քննությունը այնքան ծանրակշիռ էր, որ Լ. Խաչիկյանը չվարանեց նրան հանձնարարել «Վեցօրեայի» գիտական բնագրի պատրաստությունը (լույս տեսավ 1984 թ. «Հայ հնագույն թարգմանական հուշարձաններ», ցավոք, այժմ ընդհատված մատենաշարով, Հատ. Բ):

Մեկ տարի առաջ՝ 1983 թ., Հայագետների սեղանին դրվեց Կիմ Մուրադյանի նոր մենագրությունը՝ «Գրիգոր Նազիանզացին Հայ մատենագրության մեջ», չարադրված նախորդի պես ձեռագրերի հիման վրա և ՀարցաՀարուցումների նույն Համակողմանիությունը: Ի դեպ, հեղինակը վարանում էր այդ եկեղեցու հոր ժառանգության ուսումնասիրությունը ղոկտորի գիտական աստիճանի Հայցման ներկայացնել: Գտնվեցին նրան Համոզողներ, և Մոսկվայի Ատեստացիոն Հանձնաժողովը, ի զարմանս հեղինակի, շատ արագ Հաստատեց:

Այլևս պարզ էր, որ ուսումնասիրության հերթը երրորդ Մեծ կապաղովկացուն պիտի հասներ՝ Գրիգոր Նյուսացուն: Նախորդ երկուսի համեմատությամբ այս մեկը կարծես ավելի համեստ էր իր վաստակով, բայց անհրաժեշտ էր պահպանել Հարցադրումների ավանդականությունը, գետին ստեղծելով երկերի ապագա հրատարակության համար: Կիմ Մուրադյանը այդ էլ կատարեց, բայց ավաղ՝ չսպասեց հրատարակությունը տեսնելուն. 1991 թ. Հոկտեմբերի 1-4 զեկուցումով մասնակցեց Մոսկվա խորենացու «Հայոց պատմություն» 1500-ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողովին («Սկզբնաղբյուրներին դիմելու խորենացու ինքնատիպության շուրջ»), խորենացու «Ողբ»-ում կապաղովկացիներից եկող տասնյակից ավելի մեծ ու փոքր միավորներ բացահայտեց, նախանձ շարժող համակրություն չահեց և օրվա ավարտին գնաց վիրահատության... Հոկտեմբերի 8-ին Կիմ Մուրադյանը այլևս ոչ ևս էր...

Նա արդեն ավարտել էր Լ. Խաչիկյանի հանձնարարած «Պահոց գրքի» հրատարակության պատրաստումը և Դավիթ Քոբայրեցու ժառանգությունն էր պրպտում:

Ժամանակները փոխվեցին, և Բարսեղ Կեսարացու ճառերի ու խրատականների այս ժողովածուն քսան տարի հրատարակության սպասեց՝ և այդ բախտին արժանացավ Ս. Էջմիածնի հրատարակչական խորհրդի բարի կամեցողությամբ: Աննախադեպ և անուրանալի է նախախնամական մտքի հղացումով Հայագիտության պատմությունը հարստացնող մերօրյա էջմիածնական մատենաշարի ստեղծումը. պատիվ և երախտագիտություն այն հոգացողներին:

Իսկ Կիմ Մուրադյանի վաստակն ամփոփենք իր իսկ տապանի գրությունը՝
«Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

Պարույր Մուրադյան
30.09.2008

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Բարսեղ Կեսարացու (329-379) «Պահոց գիրքը» հայոց թարգմանական մատենագրության երեւի գործերից է. ձեռագրերում, երբեմն էլ տպագիր գրականության մեջ, մերթ կոչվում է Վասն պահոց, հաճախ էլ՝ պարզապես Պահոց¹: Այն բովանդակում է հեղինակի հիմնականում ճառական-մեկնողական գործերը (ոչ բոլոր), ինչպես նաև որոշ թղթեր և դավանական բնույթի հարցումներ (ընդհանուր հաշվով 33 բնագիր)²: Ժողովածուի կազմության ժամանակի ու հանգամանքների, նյութերի ընտրության ու դասգասման մասին որևէ ուղղակի հիշատակարան-հիշատակագրություն չի պահպանվել: Ենթադրվում է, որ ժողովածուի «խմբագրությունը 650-660 թուականին վերջը պէտք է կատարուած ըլլայ»³: Հասկանալի է, որ եթե ոչ բոլոր, ապա գոնե ժողովածուի նյութերի զգալի մասը մինչ այդ պետք է թարգմանված լիներ հայերենի, որպեսզի է. գ. այն խմբագրելու, ընդհանուր տեսքի բերելու խնդիր առաջանար: Ընչտ այնպես, ինչպես Գրիգոր Նազիանզացու չորս գիրք-ժողովածուների համար խորագրեր են սահմանվել ըստ համապատասխան առաջին ճառերի սկսվածքների, Բ. Կեսարացու աշխատանքն էլ «Պահոց գիրք» է կոչվել ըստ առաջագիր «Յաղագս պահոց» ճառի: Պահպանվել է միջնադարյան համապատասխան ձեռագրում. «Եւ բովանդակ գիրքս Պահոց կոչի, զի սա գլուխ է, և կենդանին ի գլխոյն ճանաչի»⁴:

Բարսեղ Կեսարացու մատենագրական վաստակի հայերեն թարգմանությունները մշտապես գտնվել են Հայագիտության ուշադրության ոլորտում:

¹ Սանահնի Բոթուկի հիշատակարանում այն կոչվում է «Յաղագս ճգնաւորաց». «ԳՄԻՃԱՆ քաջ քարտաղարն Սանահնու, որ սրբուհոյ Աստուածածնիս հիմնարկութեանն եւ աւարտմանն ականատես էր եղեալ, որ ի ժամուն յայնմիկ գրել զգիրս Բարսղի Կեսարացոյ Յաղագս ճրգնաւորաց եւ նորուն յիշատակարանի գրեալ այսպէս» (ձեռ. № 3031, էջ 19բ): Հիշատակարանի հրատարակությունը տե՛ս Ս. Զալալեանց, Ժանապարհորդութիւն ի մեծն Հայաստան. Ա., Տիփիս, 1842, էջ 42-3, «Արարատ», 1901, էջ 272, Գարեգին Ա. կաթողիկոս, Յիշատակարանք ձեռագրաց, Ա., Անթիլիաս, 1951, էջ 125-6, Կարո Ղաֆադարյան, Սանահնի վանքը եւ նրա արձանագրությունները, Երևան, 1957, էջ 15, Հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, Ե-ԺԲ. դդ., աշխատասիրությամբ Ա. Ս. Մաթևոսյանի, Երևան, 1988, էջ 60-61:

² «Սրբոյն Բարսղի ուղղափառի եւ Ապողինարի հերձուածողի Հարցմունք եւ պատասխանիք» խորագիրը կրող աշխատանքի հեղինակային պատկանելության շուրջ Հայագիտության մեջ ժամանակին կասկած է հայտնվել, ուստի Պահոցի բովանդակությանն անգրադառնալիս հայագետները երբեմն հիշատակում են 32 անուն գործ: Այսպես, օրինակ՝ Լ. Ն. Ակինյանը գրում է. «Պահոց գիրք որ 32 ճառէ կը բաղկանայ խօսուած քառասնորդաց պահոց մէջ...» (տե՛ս նրա «Մատենագրական հետազոտութիւններ, հ. Ա., Վիեննա, 1922, էջ 64):

³ Դավիթ Քոբայրեցու հաղորդման համաձայն՝ Բարսեղը «Պահոց գիրքը» ասաց յաւուրս աղուհացիցն» (ձեռ. № 1879, էջ 242):

⁴ Ձեռ. № 1480, էջ 242ա հմտ. «Եւ ի հարկ բանին սպասաւորաց խաւսեցաւ զճառս Պահոց, ուստի եւ ճանաչի բովանդակ գիրք՝ որպէս կենդանի ի գլխոյն եւ ի դիմաց» (ձեռ. № 437, էջ 117բ):

ռազրերից միայն երկուսում: Հասկանալի է, որ զրջագրերի միօրինակություն հիմքը բնագրի համապատասխան ընթերցումն է, ուր «տնաւրէնութեանն աստուածային» կապակցութեան զիմաց ունենք «οἰκονομία Θεοῦ»¹: Ընդ որում, այստեղ և նույն բնագրի մյուս հատվածներում հունարեն կապակցությունն մշտապես հանդիպում է համապատասխան կապի մեջ, հասկանալի է, ըստ պահանջվող հոլովական կիրառություն: Բնականաբար պիտի ենթադրել, որ «տնաւրէնութիւն» (= οἰκονομία) բառի բացակայությունը Սահակի թղթի համապատասխան հատվածում արդյունք է այն ձեռագրերի օգտագործման, որոնցում երբեք օտարվել է նշված բառը, առանց որի, ինչպես տեսնում ենք, խաթարվում է միտքը: Սակայն իբրև թղթի սկզբնաղբյուր վկայակոչված Հարցումի հայերեն թարգմանության ձեռագրերի մի մասը և բնագիրը հիմք են տալիս սրբագրված տեսքով վերընթերցելու թղթի նշված հատվածը. «մարմինն բնութեամբ մարդկային, իսկ միաւորականութեամբն տնաւրէնութեանն աստուածային»:

Կեսարացու Հարցումի և Սահակ Պարթևի թղթի վկայակոչված հաջորդ ընդհանրական հատվածում կարելի է ցույց տալ փոխադարձ սրբագրության օրինակներ:

Հարցումի հայերեն թարգմանության «ոչ երկուս առաջնորդականք»² միտքը ձեռագրական ընթերցումներում այլ տարբերակով չի պահպանվել: Մինչդեռ քննվող թղթում այն ներկայանում է մի փոքր այլ տեսքով՝ «ոչ եւս երկու իշխանական»: Նկատելու է, որ ընդգծված եւս-ը գրչական ճանապարհով է հայտնվել, ուստի եւ այն հիմնավորելու, հաստատելու որեւէ անհրաժեշտություն չենք տեսնում: Ասվածը հաստատվում է Հարցումի բնագրով, ուր «ոչ երկու իշխանականք» կապակցության զիմաց ունենք «οὐ δὺο ἡγεμονικά»³ առանց եւս ընդմիջարկության:

Նույն Հարցումի հետեւությունը համաձայնաբար պիտի վերանայել Սահակի թղթի ավարտամասը ևս, ուր վերջընթերցումը Աստուած ընթերցումը չի պատճառաբանվում հիմք աղբյուրով և հետագա ընդմիջարկության տպավորություն է թողնում:

Վերոբերյալ երրորդ ընդհանրությունը, ինչպես ասվեց, ավելի շուտ իմաստային նմանության օրինակ է: Այդուհանդերձ, այս դեպքում ևս Հարցումի հայերեն թարգմանությունն օգնում է վերականգնելու Սահակի թղթի հրատարակության հիմք ձեռագրով չպահպանված (դատելով հրատարակությունից՝ անընթեռնելի) յայնժամ ըստ առաքինութեան միտքը: Առաջարկվող լրացում-ճշգրտումով միանգամայն ամբողջանում, հասկանալի է դառնում նշված

¹ PG, t. 28, էջ 1253:

² Հարցումի բնագրի նույն բառը այս ոչ մեծ հատվածում նախ թարգմանվել է առաջնորդականք տալ՝ իշխանականք: Սահակի թղթի քաղվածքում առկա է երկրորդ կիրառությունը:

³ PG, t. 28, էջ 1257:

թղթի համապատասխան հատվածը: Որ Սահակ Պարթևի թղթում ենթադրվող վերականգնելիքը հիշյալ ընդգծված միտքը պիտի լինի, երևում է համադրվող հատվածների վերականգնող մտքին նախորդող և հաջորդող բառական նույնությունների օրինակներից ևս: Առաջարկվող ճշգրտման ստուգությունը հավաստվում է հայերեն թարգմանության ձեռարկում և հունարեն բնագրով, ուր յայնժամ ըստ առաքինութեան կապակցության զիմաց ունենք՝ τότε καὶ ἀρετῇ¹: Ասվածը հնարավորություն է տալիս Սահակի թղթում «գոյացեալ և... միաւորեալ» պակասափոք հատվածը վերընթերցելու հետևյալ լրացված տեսքով. «գոյացեալ և յայնժամ ըստ առաքինութեան միաւորեալ»:

Բարսեղ Կեսարացու Հարցումի հայերեն թարգմանությանը, դատելով ընդհանրության մի օրինակից, ծանոթ է եղել նաև Մովսես Խորենացին: Նրա անվամբ հայտնի դավանարանական խնդիրներ արժարժող մի թղթում իբրև նմանության օրինակ կարելի է վկայակոչել հետևյալ հատվածը.

Հարցումնք եւ պատասխանիք

Նրանելի մեծի քերողաճարն Մովսէսի
խորենացի, եպիսկոպոսի (տե՛ս «Գիրք
թղթոց», Թիֆլիս, 1901)

Ապողիմար, ուրեմն երկու կատարեալք:
Ուղղափառ, երկուց գոյացութեանց կատարելոց միաւորութիւն:

Ապողինար, երկու կատարեալք մի կատարեալ ոչ լինին:
Ուղղափառ, առ մարդկան արդեաւք անկարելի լեալ, բայց Աստուծոյ կարելի (էջ 369բ-370ա):

.....
Ուղղափառ, քանզի երկուքին՝ միտքն եւ բանն, ասի Քրիստոս: Եւ այսպէս զմիտ մարդկային ասեմք, յորում էր Բանն... մարմին մարդկային բնութեամբ եւ տնաւրէնութեամբ Աստուծոյ (էջ 369բ):

Ընդէ՞ր իսկ կրճատել սիրէք կիսով հաղորդութեամբդ որպէս թէ երկու կատարեալք, ոչ կարէ մի կատարեալ լինել, զայդ հարկաւորութիւն իմաստուն եւ առաւել բարգաւաճեալն հովիւ ուսոյց Բասիլիոս՝ յամալթ առնելով զժպիրհ ախոյեանն, եւ կատարեալ անշփոթ տնաւրէնութեանն աստուծոյն եւ մարդոյ մի բնութիւն ասել զնոյն զմի գտնարիմական եղելութիւն² (էջ 25-26):

Համադրվող քաղվածքներում, ինչպես տեսնում ենք, նմանության օրինակները հայտնի, բանաձևային տեսք ստացած ձևակերպումներ են, որոնք կարելի էր նաև ընդհանրության օրինակներ չդիտել, եթե չլինեք Խորենացու հիմնավորում-հավաստիացումը Բարսեղի խոսքի արժանահավատության շուրջ՝ «գայդ հարկաւորութիւն իմաստուն եւ առաւել բարգաւաճեալն հովիւ ուսոյց

¹ PG, t. 28, էջ 1252:

² Հմմտ. «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 7-9, էջ 282:

ձեռագրերը արտահայտությունն այլ տարրերակ չեն պահպանել, մինչդեռ Հ. Մանդակունու քաղվածքում ունենք շատ ավելի հստակ ձևակերպում՝ «որք (=որոց) ոչ ձեռս եւ ոչ գործիս...»: Սույն ընդգծված տարրերությունն ստուգությունը հաստատվում է «ղ՛վաշխոցաց» ճառի հունարեն նախորինակով՝ οὐτε τέχνας¹: Ուստի Հ. Մանդակունու ճառի հետևությունը «ղ՛վաշխոցաց»-ի հայերեն թարգմանությունում ես պիտի կարդալ՝ «եւ ոչ արուեստ...», մի բան, որ, ասվեց, հաստատվում է նաև վերջինիս հունարեն բնագրով:

Հովհան Օձնեցին² ծանոթ է ե բավական ընդարձակ քաղումներ է կատարում Բարսեղ Կեսարացու «Հարցմունք ե պատասխանիք» գործից, ինչպես նաև «Յաղագս գոհութեան» ճառից: Հատկանշալի պատճառով Հ. Օձնեցին շատ ավելի հաճախ է դիմում Հարցումի հայերեն թարգմանությունը, քան, ասենք, նշված ճառին: Բյուզանդական մատենագրի Հարցումից փոխանցված հատվածներն էլ հիմնականում աստվածաշնչական անվանումներին ու հասկացություններին (Քրիստոս, Աստված, Մարիամ, Սուրբ Հոգի ե այլն) վերաբերող բանաձևային ձևակերպումներն են, որոնք պահպանվել են գրեթե առանց միջամտության, ուստի ե փոխադարձ սրբագրությունների հնարավորություն չեն տալիս: Ահա այսպիսի տեսք ունեն Բարսեղ-Օձնեցի առնչակցության օրինակները.

Հարցմունք ե պատասխանիք

Յովհաննու Խմաստասիրի Աւճնեցոյ
Մատենագրութիւնք, Վենետիկ 1953

Ընդդէմ երեսութեանաց

Քանզի նոյն է մարմին մարդկային
ունել Քրիստոսի, եւ բնութիւն մարդկային. եւ զի Քրիստոս առանց միաւորութեանն ոչ ասի Քրիստոս Յիսուս, այլ Աստուած Բան: Որպէս սուրբն Բասիլիոս ասէ. «Զի թէ ասիցէ որ զմարդէրէն չարչարել մարմին, որպէս զի գոլ Բասիլիոս ասէ. «Արդ որ-Տէրն, հաստատուն կերակուրն չնչե-Գոհութեան ծառի՝ ասելով. «Արդ որ-ցեալ ի մանէ եւ զծարակեալն իրաւապէս ընկալաւ զքաղցնուն տէր՝ հաս-յոյց խոնաւութեանն ծախեցելոց, որ ի տատուն կերակուրն չնչեցեալ ի մարմինն եւ վաստակեաց մարմնոյն եւ նմանէ, եւ զծարակելն իրաւացոյց ջլացն յուղեղնացութենէն յաւէտ ձգե-խոնաւութեանն ծախեցելոյ, որ ի ցելոց. ոչ աստուածութենէն աշխատու-մարմինն. եւ վաստակեաց մարմնոյն եւ թեամբ տաժանեալ, այլ մարմնոյն, որ ի ջլացն յուղեղնացութենէն ձգեցելոյ. բնութեանն յարմարագոյն էր՝ զպատա- ոչ աստուածութեանն աշխատու-հումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ զպատա- թեամբ տաժանեցելոյ, այլ մարմնոյն հումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ զար- որ ի բնութեանն յարմարագոյն է՝ զպատահումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ տաւարն իրաւացոյց զբնական ի մարմ- զպատահումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ նի լինել զպատահումն թողացոյց, որ եւ զարտօսն իրաւացոյց, զբնական լի- հանդիպի յորժամ խորագոյն խելապա- նել ի մարմնի զպատահումն թողա- տիկն, որ ի արտմութենէ գոլորշիքն են, ցոյց» (էջ 89):

Ապողիմար. ուրեմն երկու կատարեալք:

որպէս սուրբն Բասիլիոս ասէ. «երկուց

Ուղղափառ. երկուց գոյութեանց կատարելոց գոյացութեանց կատարեցելոց միատրո- թիւն» (էջ 68):

Ապողիմար. Աստուած էր բանն, որ Քանզի «զգոնութիւն մարմնոյն՝ միատրո- թեամբ Բանին ծանեալ, ասաց ոմն ի ծնաւ ի Մարիամայ:

Ուղղափառ. ծնեալն ի Մարիամայ էութիւն ի սրբոցն. եւ այսպէս ասի մի դէմ. եւ մի նորա բնութեանն, ոչ էր Աստուած բնաբար, բնութիւն. բանին մարմնացելոյ (էջ 69):

այլ միատրոթեամբ տնայրեցութեանն: Ապողիմար. եւ զիա՞րդ՝ «աւրհնեալ Որպէս սուրբ Բասիլիոս ասէ. «Ծնեալն ի Մարիամայ էութիւնն ի նորա բնութեանն՝ ոչ էր Աստուած (էջ 69) բնաբար, այլ միա- տրոթեամբ տնայրեցութեանն. ծանց զի որ էր Աստուած Բան, ի բնութեանն Մարիամայ տրոթեամբ տնայրեցութեանն. ծանց զի որ ատ զպատկեր ծառայի եւ ձեռով գտաւ իբրեւ ի բնութեանն Հոր էր Աստուած Բանն, ի զմարդ՝ պտուղ որովայնի նորա գտաւ (էջ 69) բնութեանն Մարիամայ հառ զպատկեր ծառայի, եւ պտուղ որովայնի նորա գտաւ եղեալ. (էջ 70):

Ուղղափառ. վասն զի, որ ի բնութեանն Հար ոչ էր Աստուած Բան, ի բնութեանն Մարիամայ տրոթեամբ տնայրեցութեանն. ծանց զի որ էր Աստուած Բան, ի բնութեանն Մարիամայ տրոթեամբ տնայրեցութեանն. ծանց զի որ ատ զպատկեր ծառայի եւ ձեռով գտաւ իբրեւ ի բնութեանն Հոր էր Աստուած Բանն, ի զմարդ՝ պտուղ որովայնի նորա գտաւ (էջ 69) բնութեանն Մարիամայ հառ զպատկեր ծառայի, եւ պտուղ որովայնի նորա գտաւ եղեալ. (էջ 70):

Ուղղափառ. եւս եւ զթաղումն մարմնոյն եւ զգեատ նորա ա- Եւ զթաղումն մարմնոյն եւ զգեատ նորա ա- զգեատ նորա ասեմ Բանին ոչ բնութեամբ (էջ 72) աս- սեմ Բանին ոչ բնութեամբ (էջ 72) աս- տուածութեանն, այլ միատրոթեամբ տնայրե- տուածութեանն: Նոյնպէս զմայնս զանձ- նութեանն: Նոյնպէս զմայնս զանձնականս եւ նականս, եւ զչարչարանս զանձնականս, զչարչարանս զանձնականս եւ զտրտմութիւն զտրտմութիւնն եւ զգոփալն Աստուծոյ Բա- եւ [զ]գոփալն. եւ որքան ասի վասն նորա նին ասեմ, ոչ բնութեամբ Աստուածու- յԱւետարանին՝ Աստուծոյ Բանին ասեմ, ոչ թեանն, այլ միատրոթեամբ տնայրեցու- թեանն (էջ 73):

Յաղագս գոհութեան
Արդ, որպէս ընկալաւ զքաղցնուն Որպէս սուրբն Բասիլիոս ասէ յառ Տէրն, հաստատուն կերակուրն չնչե-Գոհութեան ծառի՝ ասելով. «Արդ որ-ցեալ ի մանէ եւ զծարակեալն իրաւապէս ընկալաւ զքաղցնուն տէր՝ հաս-յոյց խոնաւութեանն ծախեցելոց, որ ի տատուն կերակուրն չնչեցեալ ի մարմինն եւ վաստակեաց մարմնոյն եւ նմանէ, եւ զծարակելն իրաւացոյց ջլացն յուղեղնացութենէն յաւէտ ձգե-խոնաւութեանն ծախեցելոյ, որ ի ցելոց. ոչ աստուածութենէն աշխատու-մարմինն. եւ վաստակեաց մարմնոյն եւ թեամբ տաժանեալ, այլ մարմնոյն, որ ի ջլացն յուղեղնացութենէն ձգեցելոյ. բնութեանն յարմարագոյն էր՝ զպատա- ոչ աստուածութեանն աշխատու-հումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ զպատա- թեամբ տաժանեցելոյ, այլ մարմնոյն հումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ զար- որ ի բնութեանն յարմարագոյն է՝ զպատահումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ տաւարն իրաւացոյց զբնական ի մարմ- զպատահումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ նի լինել զպատահումն թողացոյց, որ եւ զարտօսն իրաւացոյց, զբնական լի- հանդիպի յորժամ խորագոյն խելապա- նել ի մարմնի զպատահումն թողա- տիկն, որ ի արտմութենէ գոլորշիքն են, ցոյց» (էջ 89):

¹ PG, t. 29, էջ 276:

² Բարսեղ-Օձնեցի առնչակցության մասին տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 7-9, էջ 287, Կ. Մ. Մուրադյան, Հովհան Օձնեցու մեկ սկզբնաղբիւրի մասին (տե՛ս ԼՀԳ, 1989, № 3, էջ 85-8):

որք յաչսն գնացք են, խոնաւագոյնք ուր հասանէր, համարձակապէս գեր-
զծանրութիւնն պատրաստէ (էջ 201ա): Կարանչիւրցն յիշէին զհասարակա-
կանսն. ոչ առ ի բաժանել զմին Որդի
յերկուս որդիս, կամ յերկուս զէմս, այլ
միայն յորոց էինն՝ ազգեալ նշանա-
կէին ասելով սրբոյն Բարսղի. Վաստա-
կեաց յուղեորութեանն՝ մարմնոյն եւ
ջղացն յուղեգնացութենէն յաւէտ
ձգեցելոց. ոչ աստուածութեանն աշ-
խատութեամբ տաժանել, այլ մարմ-
նոյն որ ի բնութեանն յարմարագոյն
էր՝ զպատահումնն ընկալեալ (էջ 72)

Ինչպէս տեսնում ենք, վերորերայ ընդ որ քաղումները կատարվել են Օձնե-
ցու «Ընդդէմ երեւութականաց» ճառի առիթով: Հարցումի հայերեն թարգմա-
նությունից վերցված օրինակների բնութի մասին խոսվեց վերևում: Սակայն
ուշագրավ իրողություն ենք տեսնում «Յաղագս գոհութեան» ճառի հետքե-
րին անդրադառնալիս: Բյուզանդական մատենագրի նշված գործի միևնույն
միտքը վկայակոչվել է Հ. Օձնեցու ճառի տարբեր հատվածներում, երկու դեպ-
քում էլ հիշատակվում է «սրբոյն Բարսղի» անունը: Բարսեղ-Օձնեցի առնչակ-
ցություն «վաստակեաց... զպատահումն» օրինակը կարևոր է զուտ աղբյուրա-
գիտական-տեքստաբանական առումով. Բ. Կեսարացու երկի հայերեն թարգ-
մանությունից քաղված նույն օրինակը Հ. Օձնեցու ճառի տարբեր հատված-
ներում ներկայանում է ոչ միօրինակ, այլ առանձին տարբերությունների տես-
քով: Այսպես, օրինակ.

Բ. Կեսարացի, Յաղագս գոհութեան

Հ. Օձնեցի, Ընդդէմ երեւութականաց

ջղացն (էջ 201ա)	— ջղացն (էջ 89) — ջղացն (էջ 72)
յաւէտ ձգեցելոց	— ձգեցելոյ — յաւէտ ձգեցելոց
աստուածութենէն	— աստուածութեանն — աստուածութեան
տաժանեալ	— տաժանեցելոյ — տաժանեալ
յարմարագոյն էր	— յարմարագոյն է — յարմարագոյն էր

Ջլացն-ջղացն տարբերության մասին հատուկ բացատրության անհրաժեշ-
տություն թերևս չկա, քանի որ դրանք նույն բառերն են, գրությունն ընդունե-
լի երկու տարբեր ձևերով: Պարզապես պիտի նկատել, որ մատենագրությունում
ավանդվածը ջիլ-ն է (νέρον), ուստի և գերադասելի է վերջինիս նմանությունը
Օձնեցու ճառում նույնպես կարգալ ջլացն:

Յաւէտ ձգեցելոց արտահայտությունը Բ. Կեսարացու ճառում առաջացել է
հունարեն «ὑπερταθέντων»¹-ը թարգմանելու եղանակով, ուստի պիտի ենթադ-
րել, որ Հ. Օձնեցու հատվածում առկա ձգեցելոյ կիրառությունը վկայակոչված

¹ PG, t. 31, էջ 228, հմտ. ДГ-РС, II, էջ 1680:

կապակցություն միջամտված տարբերակն է, որը ըստ Բ. Կեսարացու ճառի
հայերեն թարգմանության պիտի ուղղել յաւէտ ձգեցելոց, մի բան, որ հաստատ-
վում է նաև Հ. Օձնեցու իսկ համանուն կիրառությամբ (յուղեգնացութենէն
յաւէտ ձգեցելոց):

Աստուածութենէն ընթերցումը Բ. Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանության
ձեռագրերում պահպանվել է ևս երկու տարբերակով՝ աստուածութեամբն և աս-
տուածութիւնն, որոնք ավելի մոտ են Հ. Օձնեցու օրինակներին: Հունարենում ոչ
աստուածութենէն արտահայտության դիմաց ունենք «οὐ τῆς θεότητος»¹ սեռա-
կան հոլովածը: Առկա ընթերցումների համեմատությունը ցույց է տալիս, որ
Հ. Օձնեցու ճառում պահպանվել է արտահայտության քերականորեն ավելի
ստույգ ձևը: Սակայն չի կարելի մերժել նաև հնագույն գրչագրերով ավանդ-
ված աստուածութենէն տարբերակը, որը հայտնի է փոխանուն սեռական ձևա-
կերպմամբ, մի բան, որ հանդիպում է Պահոցի մյուս նյութերում նույնպես:

Աշխատությամբ տաժանեալ արտահայտության հիմքը հունարեն «τῷ καμώτῳ
δαμάζομεν»² կապակցությունն է, ուր բնագիր-թարգմանություն հարաբերու-
թյունը վերանայման անհրաժեշտություն չի պարտադրում, ուստի Հ. Օձնե-
ցու տաժանեցելոյ-ն նույնպես պիտի վերընթերցել տաժանեալ, որը միաժամա-
նակ հաստատվում է «Ընդդէմ երեւութականաց» ճառի հարակից վկայու-
թյամբ (աշխատությամբ տաժանեալ): Ճիշտ նույն հիմքերը կան Հ. Օձնեցու
յարմարագոյն է ձևակերպումը վերընթերցելու յարմարագոյն էր³:

Ը. դարի նշանավոր մատենագիր Ստեփանոս Սյունեցու պատրաստության,
մանավանդ թարգմանական գործունեության մասին դրվատանքով է խոսվել
տակավին միջնագրում⁴: Ինչպես նկատել ենք այլ առիթով⁵, նա ծանոթ է ե-
ղել «երեք մեծ կապաղովկացիների» գործերի հայերեն թարգմանություննե-
րին և օգտվել է դրանցից: Այս իմաստով առաջին հերթին հիշատակելու են
Բարսեղ Կեսարացու Պահոցի այն նյութերը, որոնցում գերազանցապես դավա-
նական խնդիրներ են արծարծվում: Տվյալ պարագայում համեմատության հնա-
րավորություն են ընձեռում «Հարցմունք եւ պատասխանիք»-ի և «Ի ծնունդ
Փրկչին» ճառի հայերեն թարգմանությունները: Սյունեցին բավարարվում է
մերթ հեղինակի՝ «երանելին Բարսեղ ասէ», երբեմն էլ բուն գործի խորագիրը
հիշատակելով (ասէ ընդդէմ Ապոլինարի, ասէ ի ծառի Ծննդեանն): Ահա այս-
պիսի տեսք ունեն մեր ձեռքի տակ եղած ընդհանրության օրինակները:

¹ PG, t. 31, էջ 228:

² Նույն տեղում:

³ Նույն տեղում:

⁴ Տե՛ս «Պատմութիւն նահանգին Սիսական» արարեալ Ստեփաննոսի Օրբելեան արքեպիսկոպոսի Սիսեաց, Թիֆլիս, 1910, էջ 130-135:

⁵ Տե՛ս Կ. Մ. Մուրադյան, Գրիգոր Նազիանզացիի հայ մատենագրության մեջ, 1983, էջ 148-9: Այ-
նուհետև Բարսեղ Կեսարացի-Ստեփանոս Սյունեցի առնչակցության խնդրին անդրադարձել
ենք առանձին հոդվածով (տե՛ս «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1989, № 1, էջ 133-136):

Հարցմունք եւ պատասխանիք...

Ստեփաննոսի Սիմեայ եպիսկոպոսի եւ ուղղափառ վարդապետի հակաճառութիւն¹...

Ձեռ. 1555 («Ժողովածու», 1397 թ., էջ 210բ-327բ)

Ապողիմար. ուրեմն երկու կատարեալք: (էջ 304ա) վասն միութեան, քանզի ա- Ուղղափառ. երկուց զոյութեանց կա- սէր երկու կատարեալս ի մարմնի: տարելոց միաւորութիւն:

Ապողիմար. երկու կատարեալք մի կա- տարեալ ոչ լինին:

Ուղղափառ. առ մարդկան արգեալք մի կատարեալ կենդանի լինել ոչ կա- անկարելի լեալ, բայց Աստուծոյ կա- րէ: Սուրբս ասէ՝ մարդկան անկարելի

Ապողիմար. ապա զիա՞րդ կարելի: Ուղղափառ. որպէս Կուսին ծնանելն, վերայ ծովուն գնալն, որպէս զրօքն որպէս ի վերայ ծովուն գնալն, որպէս մարմինն թանձրամած մտանելով ի զրաւքն փակելովք մարմինն թանձ- րամասն մտանել, ի մարմնոյ եւ յոս- կերաց հաստատեալ: Արդ, զոր աւրի- նակ այսք, կարելիք եւ այնք (էջ 369բ-370ա):

Ի ծնունդն Փրկչի

Աստուած ի մարմնում, ոչ առուածոյ գործովք, որպէս ի ձեռն մարգարէիցն, այլ բուսակից ինքեան եւ միաւորեալ ներկայացուցանելով զմարդն, եւ ի ձեռն ազգակցին մերոյ՝ մարմնոյն իւ- րոյ, ի վեր առ ինքն տանելով զամե- նայն մարդկութիւնս: Արդ, զիա՞րդ ա- սէ, ի ձեռն միոյ յամենեւեան եկն վնա- սակարն: Եւ զի՞նչ աւրինակ ի մարմ- նում աստուածութիւնն՝ որպէս հուր յեր- կաթում ոչ փոխարկաբար, այլ փո- խատրաբար: Քանզի ոչ եթէ արտաքոյ փոխատրաբար: Քանզի ոչ եթէ ար- ինչ յիւրմէն ընթանայ հուր առ եր- կաթ, այլ մնալով յըստ բնութեանն երկաթ, այլ մնալով ըստ բնութեանն տեղոջ՝ փոխատրէ ի նա յիւրմէ զաւ-

Դարձեալ ասէ ընդդէմ Ապողիմարի

Սուրբս ասէ՝ եթէ երկուց զոյացու- թեանցն կատարելոց միաւորութիւն:

Ապողիմար ասէ՝ եթէ երկու կատարեալ

մի կատարեալ կենդանի լինել ոչ կա- րէ: Սուրբս ասէ՝ մարդկան անկարելի

է, այլ Աստուծոյ ամենայն ինչ կարե- լի գայ: Որպէս ի Կուսէ ծնանելն եւ ի

մարմնոյ եւ յոսկերաց հաստատեալ:

Այլ զոր օրինակ այս կարելի է Աս- տուծոյ, նոյնպէս եւ այն, քանզի Աս-

տուծոյ եւ աստուածային է ամանն (էջ 304):

Դարձեալ ասէ ի ճառի Ծննդեանն (էջ 304բ): Աստուած ի մարմնում ոչ ա- ռուածոյ գործովք որպէս ի ձեռն մար- գարէիցն, այլ բուսակից ինքեան եւ միաւորեալ

ներկայացուցանելով զմարդն եւ զի՞նչ օրինակ (էջ 304բ) ի

մարմնում աստուածութեանն որպէս հուր

յերկաթում ոչ փոխարկաբար, այլ փո- խատրաբար: Քանզի ոչ եթէ ար-

տաքս ինչ յիւրմէ ընթանայ, հուր առ տեղոջ՝ փոխատրէ ի նա յիւրմէ զաւ-

րութենէն, որ ոչ նուազէ փոխատրու- թեամբն, եւ զբոլորն լնու բնդունող: Թեամբ եւ զբոլորն լնու բնդունող: Ըստ այսմ եւ աստուածային բանն ոչ Ըստ այսմ եւ աստուածային բանն ոչ շարժի յիւրմէ, եւ բնակեաց ի մեզ: Եւ շարժեալ յիւրմէ եւ բնակեաց ի մեզ: ոչ յեղումն կրեաց (էջ 145բ) «Եւ բանն եւ ոչ յեղումն ինչ կրեաց եւ բանն մար- մարմինն եղեալ...» (3-է- Ը. 14): Եւ մինն եղև: Եւ զիա՞րդ, ասեն, ի մարմ- զիա՞րդ, ասեն, ի մարմնական տկա- նական տկարութենէն ոչ լըցաւ Աս- րութենէն ոչ լըցաւ Աստուած Բանն: տուած Բանն: Ասեն, եւ թէ եւ ոչ հոյս յեր- Ասենք՝ թէ եւ ոչ հոյս ի յատկութեանցն եր- կաթոյ առնու ինչ: Սեա եւ երկաթ եւ ցուրտ, կաթոյ առնու ինչ: Սեա եւ երկաթ եւ ցուրտ, բայց սակայն հրացեալ զհրոյ կերպա- բայց սակայն հրացեալ՝ զհրոյն կեր- րան զգեանուս եւ ինքն պայծառանա- լով ոչ սեւացուցանէ զհուր (էջ 305ա), պարանս զգեանու, եւ ինքն պայծառա- լով ոչ սեւացուցանէ զհուրն, եւ քանզի եւ ոչ ստեղծականի այսմ հրոյ նալով ոչ սեւացուցանէ զհուրն, եւ քանզի եւ ոչ ստեղծականի այսմ հրոյ ցրտանալով ոչ ցրտացուցանէ զրոցն: Հանգիտաբար տայցես ազդել աս- Այսպէս եւ մարմինն հաղորդելով աս- տուածութեանն (էջ 305բ):

Համեմատութեան նպատակով վկայակոչված Ստ. Սյունեցու թղթում կարե- լի է ցույց տալ Պահոցի հետ ունեցած առնչակցութեան այլ օրինակներ ևս, մասնավանդ Հարցումի այս կամ այն միտքը վերապատմող հատվածների մասնաբերումը էական դժվարություն է չի ներկայացնում: Սակայն համադր- վող երկու զրվագներն էլ բավական ընդարձակ քաղումներ են, դավանական որոշակի հարցադրման են պատասխանում և բառ առ բառ համընթաց են սկզբնաղբյուրի հետ: Սույն համադրությունները այլևս պարզ է դառնում, որ Հարցումից քաղված հատվածի առաջին կեսը նույնությամբ կա Մ. Խորենա- ցու և Հ. Օձնեցու ընդհանրություն օրինակներում, իսկ նույն զրվագի երկ- րորդ կեսը (որպես կուսից ծնանալն...) հետագա քննություններ կարգվի, որ վկա- յակոչվել է նաև Ստ. Ասողիկի կողմից: Միաժամանակ պիտի նկատել, որ հայ մատենագիրների քաղումներում եղած նույնական օրինակների հիմքը «Պա- հոց զրքի» հայերեն թարգմանությունն է:

Վերոբերյալ օրինակներից պարզորոշ երևում է, որ Ստ. Սյունեցին առանց էական միջամտության հետևում է սկզբնաղբյուրին, վերջինիս այս կամ այն զրվագը փոխանցում իր շարադրանքի մեջ: Ասվածը տվյալ դեպքում վերաբե- րում է հատկապես Հարցումից կատարված քաղումին: «Ի ծնունդն Փրկչին» ճառի հետ Ստ. Սյունեցու թղթի առնչակցությունը նույնպես բառացի է, սա- կայն, ի տարբերություն նախորդ ընդհանրություն, լրացուցիչ բացատրու-

¹ Ընդդէմ այնոցիկ, որք մի եւ զանբաժանելի բնութիւն օրոյն Աստուծոյ ժպրհին յանդգնաբար քակել եւ յերկուս հատանել... Հմմտ. ձեռ. № 571, էջ 61ա-109ա:

Թյան հնարավորություն է ընձեռում: Նախ՝ համեմատությունից պարզ երևում է, որ Ստ. Սյունեցին որոշ խմբագրական աշխատանք է կատարել՝ կրճատել, դուրս է թողել սկզբնաղբյուրի երկու փոքր հատված՝ առանց խաթարելու Բ. Կեսարացու բուն ասելիքը: Ստ. Սյունեցու թղթի ընդօրինակությունների համեմատությունից պարզվում է, որ այն ժամանակին, հավանաբար գրիչների ձեռքով, որոշ փոփոխություններ է կրել: Մինչդեռ Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանության ձեռագրերը և բնագրերը հնարավորություն են տալիս սրբագրելու Ստ. Սյունեցու թղթի ենթադրվող աղավաղումները: Այսպես, օրինակ, Բ. Կեսարացու ճառի «ի մարմնում աստուածութիւնն» կապակցության դիմաց, որը միակն է պահպանված ընդօրինակություններում, Ստ. Սյունեցու թղթում ունենք «ի մարմնում աստուածութեանն»: Բուն հատվածի ուղղակի քննությունը ցույց է տալիս, որ բնագրված բառի երկրորդ կիրառությունը ճիշտ է, և որ այն պիտի սրբագրվի Բ. Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանության օրինակով: Ասվածը հաստատվում է նաև բյուզանդական մատենագրի հունարեն նախօրինակով, ուր վկայակոչված արտահայտության դիմաց ունենք «έν σαρκί ή θεότης»¹, որի ճիշտ համապատասխանությունն է հայերեն թարգմանությունը (θεότης — божественность)²: Ուստի, ասվեց, սկզբնաղբյուրի բնագրի և թարգմանության հետևությունը Ստ. Սյունեցու թղթում ևս պիտի ընթերցել աստուածութիւնն: Ծիշտ նույն եղանակով ու համապատասխան հիմնավորմամբ Ստ. Սյունեցու թղթի արտաքու-ը պիտի վերընթերցել արտաքույ, տեղոջ-ը՝ տեղոջ, շարժեալ-ը՝ շարժի, լեղումն ինչ-ը՝ լեղումն և այլն³:

Սակայն վերորերյալ համադրվող հատվածների ավարտամասում կա մի միտք, որին անհրաժեշտ է մի փոքր ավելի հանգամանորեն անդրադառնալ:

Բ. Կեսարացի

Ստ. Սյունեցի

Ասեմք՝ թէ եւ ոչ հուր ի յատկութեանցն Ասեմ, եւ թէ եւ ոչ հուր յերկաթոյ երկաթոյ առնու ինչ: Սեաւ է երկաթ առնու ինչ: Սեաւ է երկաթ եւ եւ ցուրտ...

ցուրտ...

Հունարենը. «φάμεν, ὥς οὐδὲ τὸ πῦρ τῶν τοῦ σιδήρου ἰδιωμάτων μεταλαμβάνει. Μέλας ὁ σίδηρος καὶ ψυχρός»⁴

Նախ պիտի նկատել, որ Բ. Կեսարացու միտքը հիմնականում այս նույն տեսքով է պահպանվել բոլոր ձեռագրական ընդօրինակություններում: Բացի այդ՝ այն համընթաց է հունարեն նախօրինակի հետ, ուստի նույնի հետքերին

¹ PG, t. 31, էջ 1460:

² ДГ-РС, I, 778:

³ Առաջարկվող սրբագրությունների հունարեն համապատասխանությունները տե՛ս PG, t. 31, էջ 1460-1461:

⁴ PG, t. 31, էջ 1461:

անդրադառնալիս ելակետը պիտի լինի բյուզանդական մատենագրի ճառի հայերեն թարգմանության և բնագրի համընթացությունը:

Ստ. Սյունեցու քաղվածքում «ասեմ և թէ» կապակցության “-ը գրչական պատահական սխալի արդյունք է, ուստի և բոլորովին չարդարացված: Դրանում կարելի է համոզվել նույնիսկ առանց այլադրյուր օրինակի: Ստ. Սյունեցու համապատասխան հատվածն ինքնին այդ հնարավորությունը տալիս է: Այդուհանդերձ՝ ավելորդ է նկատել, որ հիշյալ շղկապի ընդմիջարկություն լինելը միաժամանակ հաստատվում է սկզբնաղբյուրի և՛ բնագրով, և՛ թարգմանությամբ: Ասվածից հետևում է, թե նշված արտահայտությունը պիտի ընթերցել «ասեմ, թէ և ոչ» ավանդված տեսքով: Շարունակության «հուր ի յատկութեանցն երկաթոյ առնու ինչ» միտքը որևէ միջամտության անհրաժեշտություն չունի: Մինչդեռ Ստ. Սյունեցու հատվածում ինչ-ինչ պատճառով օտարվել է «ի յատկութեանցն» կարևոր մասնավորեցումը և այդ իսկ պատճառով միտքը աղավաղվել է, և ասելիքը դարձել է թերի: Մի բան պարզ է, որ կատարվածը խմբագրական միջամտության հետ որևէ առնչություն չունի: Կատարվածը խմբագրական միջամտության պահպանված սկզբնաղբյուրը հնարավորություն է տալիս «ի յատկութեանցն» (բնագիր՝ τῶν ἰδιωμάτων-ἰδιώμα - οὐρεν-ности, своеобразно)¹ արտահայտությունը վերականգնել նաև քննվող թղթում և բնագրում կապակցությունը Բ. Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանության նմանությամբ կարգալ՝ «հուր ի յատկութեանցն յերկաթոյ առնու ինչ»:

Վերջին սրբագրությունը վերաբերում է Ստ. Սյունեցու «սեաւ է երկաթ եւ ցուրտ...» կապակցությանը, ուր դժվար է նկատել, որ առաջին եւ-ը իր տեղում է, թերևս որի պատճառով էլ չկա ստորոգում, ուրեմն և ասելիքը մնում է անհասկանալի: Մինչդեռ Բ. Կեսարացու ճառի «սեաւ է երկաթ» ձևակերպումը պարզորոշ հուշում է նման ընթերցում նաև Ստ. Սյունեցու թղթում, մասնավորապես որ հունարենում էլ ունենք «μέλας ὁ σίδηρος»² ճիշտ նույն մասնավորեցումը: Հնարավոր է ենթադրել, որ գործ ունենք է>և գրչական պատահական շփոթի հետ, այլապես առանց սկզբնաղբյուրների վկայության էլ դժվար է նկատել, որ, ասվեց, Ստ. Սյունեցու թղթում նույնպէս պահանջվում է «սեաւ է երկաթ» հասկանալի ձևը:

«Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանությունը կապվում է նաև Գրիգոր Նարեկացու անվան հետ: «Ի սուրբ նահատակն Քրիստոսի Ստեփանոս» ճառի հայերեն թարգմանության և Գր. Նարեկացու «Մեկնութիւն երգոց երգոյն Սողոմոնի» առնչակցության իրողությունը առաջին անգամ արձանագրվել է Պ. Տեր-Պողոսյանի կողմից³: Ստորև համադրվող հատվածների ուսումնասի-

¹ ДГ-РС, I, 811:

² PG, t. 31, էջ 1461:

³ Տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 6-7, էջ 289-90:

բությունը ցույց է տալիս, որ Գր. Նարեկացին Բ. Կեսարացու հիշյալ ճառից վերցրել է մի բավական ընդարձակ հատված, ընթացքում դուրս թողնելով մեկ նախադասություն: Իսկ երկրորդ համադրվող օրինակում նման ակերբ, ավելի սառույգ՝ Գր. Նարեկացու փոխառությունները առանձին արտահայտություններ են և ոչ թե հատվածներ: Սակայն երկու դեպքում էլ «Բասիլիոս վկայէ», «ասէ Բասիլ» եղանակով հիշատակվում է բյուզանդական մատենագիրը, առանց վկայակոչելու ճառի անունը: Իրրե նմանություն օրինակ մատուցվող հատվածներն ու արտահայտությունները էական սրբագրելիք-ուղղելիք չունեն: Առկա տարբերությունները դուրս գրչական բնույթի տարբերություններ են կամ նույն բառերի հոլովական տարբեր կիրառություններ (որդւոյ-որդւոց, անխախտական-անխախտելի, ուրախութեան-ուրախութեամբ և այլն): Թեև Բ. Կեսարացու ճառի հունարենը ձեռքի տակ ունենալու դեպքում (այն չի պահպանվել) կարելի էր մինչև վերջ հետևել այս կամ այն կիրառություն սառույգ ձևին, նախընտրելի ուղղագրական տարբերակներին ու եղանակներին: Բ. Կեսարացի - Գր. Նարեկացի նմանություն մեր ձեռքի տակ եղած օրինակները հետևյալ հատվածներն են:

Ի սուրբ անհատակն Քրիստոսի Ստեփանոս Արքուն հօրն մերոյ Գրիգոր Նարեկալ վանից վանականի Մատենագրութիւնք, Վեներտիկ. 1840

Մեկնութիւն երգոց երգոյն Սողոմոնի

Նոյնպէս եւ ճշմարիտ մայրս ձեր եկեղեցի կոչեաց զբազմութիւն հանազանդ եւ կամարար որդւոյ զհաւատարաստութիւն ընդունելութեան հաւատոյ յուսոյ սիրոյ: Քանզի սիրուն թեալ, ասէ «Քանզի սիրուն հօր եւ Հաւր եւ հաւատացեալ Մաւր, այն հաւատացեալ մօր, այսինքն Աստուծոյն» Աստուծոյ եւ եկեղեցւոյ հաւատացեալ գոյով որդիք, սէր անխախտական առ Հայրն ձեր պահեցէք Աստուծոյն եւ նայեցեալք ի սրբոցն ժողովս, որ են զանձք ձերոյ մաւրն եկեղեցւոյ բերկրեալք՝ յուսով ուրախութեամբ ցնծացէք, որպէս զի թեան ցնծացէք, որպէս զի շնորհքն, շնորհքն՝ որ զնոսայն լուսաւորեցին, որ զնոսայն լուսաւորեցին, եւ զձեզ եւ զձեզ արժանի արասցեն հասանել ի արժանիս արասցէ, հասանել վիճակի մասն վիճակի ժառանգութեանց ժառանգութեան սրբոցն (էջ 218բ):

սրբոցն ի լոյս» (էջ 336):

Իսկ ուրանար հոգին սրբ, սպասաւորութիւն արդեաւք պարտ էր առնուլ եւ Ուրանոր հոգին սուրբ, անդ հայր եւ որդի ձանաչի բնակեալ. որպէս ասէ սօբիլ հոգւոյն հալածիչք եւ եւ ոչ հանգու-

ցիչք: Աղաչեմ յայսմ վայրի առաւել եւ զնացից ի նոսա»: Արդ սենեակ եւ ունկնդրութիւն ստացարութ, զի աստուն՝ հարսնն եղև փեսային. եւ է ճատանաւր յոլովակի սրբոյ Երրորդութեան հայր հայրն ի տունն յայն՝ խոնարհութեան ցուցանի միասնականութիւնն... թիւն. եւ որ ոչն է խոնարհ, հոգւոյն սրբոյ հալածիչ է. եւ ոչ հանգուցիչ. որպէս ասէ Բասիլ (էջ 352):

Սակայն, նշված մատենագիրների գործերի համեմատության եզրերը վկայակոչված օրինակներով չեն ավարտվում: Համադրությունը շարունակելու դեպքում կարելի է ընդհանրության առանձին նշմարներ մատնացուցել նաև բյուզանդական մատենագրի «Յաղագս սուրբ Երրորդութեան» ճառի և Գր. Նարեկացու հոչակավոր «Մատենան ողբերգութեան» երկի միջև: Անշուշտ, պիտի նկատել, որ այս դեպքում նմանությունները ոչ թե հատվածների, այլ ընդամենը նույնատեքստ արտահայտությունների տեսքով են ներկայանում: Այսպես, օրինակ.

Յաղագս Սուրբ Երրորդութեան

Մատենան ողբերգութեան. Երևան, 1985

...զայարակցութիւնս հրեշտակաց, զհրեշտակապետացն վերակացութիւնս, զփառս տերութեանցն... (էջ 136ա):

Թէ ընդ հրեշտակսն պարակցութեան, յորմէ տրոհեցայ թէ ընդ արդա՞րսն մասնակցութեան, յորոց ճեղքեցայ (Բան ԻԴ., Ա.)

...լոյս անմերձեանալի, զայրութիւն անգնելի, մեծութիւն անսահմանելի, փառս առաւել փայլեալս, բարութիւն ցանկալի, գեղեցկութիւն անհնարելի... (էջ 136աբ):

Իսկութիւն անբաւելի, զայրութիւն անգնելի, կամք ամենաբարի, տէրութիւն անսահմանելի, մեծութիւն անչափելի, բարձրութիւն անբովանդակելի... (Բան ԻԴ., Լ.)

Պիտի նկատել, որ իբրեւ նմանության օրինակ վկայակոչված բոլոր ընդգծված արտահայտություններն էլ բնագրային հիմք ունեն. «զպարակցութիւնս ված արտահայտություններն էլ բնագրային հիմք ունեն. « $\chi\omicron\rho\omicron\sigma\tau\alpha\sigma\iota\alpha\varsigma\ \acute{\alpha}\gamma\gamma\epsilon\lambda\omega\nu$ »¹ կահրեշտակաց»-ը թարգմանությունն է հունարեն « $\chi\omicron\rho\omicron\sigma\tau\alpha\sigma\iota\alpha\varsigma\ \acute{\alpha}\gamma\gamma\epsilon\lambda\omega\nu$ »¹ կապակցության, «զայրութիւն անճառելի»-ն՝ « $\delta\upsilon\nu\alpha\mu\iota\nu\ \acute{\alpha}\varphi\alpha\tau\omicron\nu$ »²-ի, «մեծութիւն անսահմանելի»-ն՝ « $\mu\acute{\epsilon}\gamma\alpha\theta\omicron\varsigma\ \acute{\alpha}\pi\epsilon\rho\iota\theta\rho\iota\sigma\tau\omicron\nu$ »³-ի:

Ասվեց, վկայակոչված օրինակները նմանության հեռավոր նշմարներ են միայն: Սակայն բառացի ընդհանրության, առանձին արտահայտությունների միայն: Սակայն բառացի ընդհանրության, առանձին արտահայտությունների միայն: Սակայն բառացի ընդհանրության, առանձին արտահայտությունների միայն: Սակայն բառացի ընդհանրության, առանձին արտահայտությունների միայն:

¹ PG, t. 31, էջ 465:

² Նույն տեղում:

³ Նույն տեղում:

հետքերը թերևս այնքան էլ դժվար չէ տեսնել Գր. Նարեկացու զլուխդործոցի առանձին գրվագների վրա¹:

Ստ. Ասողիկի Պատմության և «Պահոյ գրքի» առնչակցության իրողությունը, առանց որեւէ քննության փորձի, առաջին անգամ արձանագրվել է Լ. Տեր-Պողոսյանի կողմից²: Համեմատությունը ցույց է տալիս, որ Ստ. Ասողիկը հիմնական ծանոթ է եղել «Պահոյ գրքին», ձեռքի տակ ունեցել է «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի, ինչպես նաև Հարցմունքի հայերեն թարգմանությունները և օգտվել է դրանցից: Ահա այսպիսի տեսք ունեն մեր ունեցած նմանության օրինակները:

Ի ծնունդ Փրկչին

Ստեփանոսի Տարոնացույ Ասողկան Պատմութիւն տիեզերական
(Պետերբուրգ, 1885)

Աստուած ի մարմնում, ոչ առուածոյ եւ սուրբն Բարսեղ ի ճառի գործովք, որպէս ի ձեռն մարգարէիցն, Ծննդեանն Քրիստոսի ասէ. Ասայլ բուսակից ինքեան եւ միաւորեալ տուած ի մարմնում ոչ առածոյ գործներկայացուցանելով զմարդն եւ ի ծովք, որպէս ի ձեռն մարգարէից, ձեռն ազգակցին մերոյ՝ մարմնոյն իւրոյ, ի վեր առ ինքն տանելով զամենայն մարդկութիւնս: Արդ, զիա՞րդ, զինչ օրինակ ի մարմնումն Աստուածութեանն,³ որպէս հուր յերկաթում, մարմնում Աստուածութիւնն՝ որպէս հուր երկաթում, ոչ փոխարկաբար, այլ փոխաւորաբար: Քանզի ոչ եթէ արտաքս ինչ յիւրմէ ընթանայ հուր առ երկաթ, այլ մնալով ըստ բնութեանն ի տեղւոջ՝ փոխաւորէ ի նա յիւրմէ զաւրութենէն, որ ոչ նուազէ փոխաւորութեամբ, եւ զբոլորն լնու զընդունողն: Ըստ այսմ եւ Աստուածային Բանն ոչ շարժի յիւրմէ, եւ բնակեաց ի մեզ, եւ եղեւ: Եւ զիա՞րդ, ասեն, ի մարմնաւ ոչ յեղումն կրեաց (էջ 145բ), «եւ կան տկարութենէ ոչ լցաւ Աստուած

Բանն մարմին եղեւ» (Յ-է-Ն. Ը. 14)... եւ Բան. ասեմ՝ եթէ ոչ հուրն ի յատկութենէ երկաթոյն առնու ինչ. խեաւ է երկաթ եւ ցուրտ. բայց սակայն հրասեմք՝ թէ եւ ոչ հուր ի յատկութեանցն երկաթոյ առնու ինչ: Սեաւ է երկաթ ինքն պայծառանալով՝ ոչ սեացու եւ ցուրտ, բայց սակայն հրացեալ՝ ցանէ զհուր. մանզի եւ ոչ ստեղծապայծառանալով ոչ սեացուցանէ ցեաւ ազգել Աստուածութեանն (էջ 212): զհուրն, եւ ցրտանալով ոչ ցրտացուցանէ զբոցն: Այսպէս եւ մարմինն հագորդելով Աստուածութեանն՝ ոչ փոխաւորեաց ի նա զիւր տկարութիւնն: Քանզի եւ ո՞չ ստեղծականիս այսմ հրոյ հանգիտաբար տացես ազգել Աստուածութեանն... (էջ 146ա):

Հարցմունք եւ պատասխանիք

Ուղղափառ. երկուց գոյացութեանց կատարելոց միաւորութիւն:

Ապողիմար. երկու կատարեալք մի կատարեալ ոչ լինին:

Ուղղափառ. առ մարդկան արդեաւք անկարելի լեալ, բայց Աստուծոյ կարելի:

Ապողիմար. զիա՞րդ կարելի:

Ուղղափառ. որպէս Կուսէն ծնանելն, որպէս Վերայ ծովուն գնալն, որպէս դրաքն փակելով մարմինն թանձրամասն մտանելն: Արդ զոր օրինակ այս կալովք մարմինն թանձրամասն մտանել. ի բելի է Աստուծոյ՝ նոյնպէս եւ այն. մարմնոյ եւ յոսկերաց հաստատեալ: Քանզի Աստուծոյ է եւ աստուածային Արդ, զոր աւրինակ այսք, կարելիք եւ է ամենայն բնութիւն եւ կիրք եւ ներգործութիւն եւ կամք (էջ 214-215):

Եւ զարձեալ Ապողիմարէս՝ եթէ «երկու կատարեալ ի մի կատարեալ կենդանի լինել ոչ կարէ»: Եւ զարձեալ սուրբն Բարսեղ՝ «Ի մարդկանէ անկարելի, իսկ առ ի Աստուծոյ կարելի. որպէս ի Կուսէն ծնանելն, եւ ի Վերայ ծովուն գնալն, որպէս դրաքն փակելով մարմինն թանձրամասն մտանելն: Արդ զոր օրինակ այս կալովք մարմինն թանձրամասն մտանել. ի բելի է Աստուծոյ՝ նոյնպէս եւ այն. մարմնոյ եւ յոսկերաց հաստատեալ: Քանզի Աստուծոյ է եւ աստուածային Արդ, զոր աւրինակ այսք, կարելիք եւ է ամենայն բնութիւն եւ կիրք եւ ներգործութիւն եւ կամք (էջ 214-215):

Ստ. Սյունեցու առիթով նկատեցինք, որ Հարցումից կատարած նրա իսկ քաղութի «որպէս կուսին ծնեալն...» սկզբածքով հատվածը նույնանում է Ստ. Աստուծոյ համապատասխան քաղվածքի հետ: Ասվածին պիտի ավելացնել, որ Բ. Կեսարացու «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի հայերեն թարգմանությունից կատարած Ստ. Սյունեցու և Ստ. Ասողիկի ոչ միայն ընտրած հատվածն է նույնը, այլև նմանության կետերն էլ ճշգրիտ եղանակով կրկնվում են. երկու դեպքում էլ դուրս են թողնվել բյուզանդական մատենագրի ճառի ճիշտ նույն հատվածները: Առաջին հայացքից այն տպավորություն է ստացվում, որ Ստ. Ասողիկը օգտվում է ոչ թե բուն սկզբնաղբյուրից, այլ Ստ. Սյունեցու համապատասխան նմանության օրինակից: Բայց դա իրականում այդպես չէ:

¹ Գր. Նարեկացու մատենագրական վաստակի եւ «Երեք մեծ կապաղովկացիների» գործերի հայերեն թարգմանությունների առնչակցությանը անգրադառնալու ենք առանձին քննությունը, ուստի այստեղ սահմանափակվում ենք սովորով:

² Տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 6-7, էջ 290-91: Ասողիկի Պատմության վրա Բարսեղ Կեսարացու ճառերի թողած հետքերին վերաբերող մեր սույն քննությունը հրապարակվել է առանձին հոդվածով (տե՛ս «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1989, № 1, էջ 137-40):

³ Բ. Կեսարացի-Ստ. Սյունեցի բնդհանրության առիթով աստուածութիւնն հիմքի վրա առաջադրված սրբագրությունը հավասարապես վերաբերում է նաև Ստ. Ասողիկի համապատասխան աստուածութեանն ընթերցմանը:

Հաջորդ միջամտելի կետը վերաբերում է Վ. Այգեկցու «թէ ի մարդկանէ անկարելի է յոյժ» կապակցութեանը, որ վկայակոչվում է իրրե Բարսեղ Կեսարացու միտք: Սակայն համեմատութիւնը ցույց է տալիս, որ այն թերի է, ատկա տեսքով՝ անհասկանալի: Շարունակութիւնից դուրս է մնացել «բայց Աստուծոյ կարելի» լրացումը, որը թարգմանութիւնն է հունարեն «παρά» Θεῷ δυνάτὸν»¹ կապակցութեան: Ուստի Բարսեղի բնագրի և թարգմանութեան հենքի վրա Վ. Այգեկցու վերորերյայ միտքը պիտի կարգալ լրացված տեսքով «թէ ի մարդկանէ անկարելի է յոյժ, բայց Աստուծոյ կարելի»:

Համեմատութեան հատվածների շարունակութիւնն ավելի շուտ մտքի, նույն խնդրի շուրջ ասելիքի բնդհանրութեան օրինակ է, ուր Վարդան Այգեկցին անհրաժեշտ է նկատում հիշատակել թե՛ Բարսեղ Կեսարացուն և թե՛ նրա հիշյալ աշխատանքը:

Վանական վարդապետ Տափուշեցին կամ, ինչպես ընդունված է կոչել, Վանական վարդապետը (1181-1251) իր «Պատճառք վասն առաջաւորաց պահոցն...»² աշխատութիւնը շարադրելիս ձեռքի տակ ունեցել է հայ ինքնուրույն և թարգմանական մատենագրութեան այլեայլ գործեր, այդ թվում է Բ. Կեսարացու Պահոցի «Յաղագս պահոց» ճառի հայերեն թարգմանութիւնը: Առկա սկզբնաղբյուրներին անդրադառնալիս Վանական վարդապետը մշտապես հիշատակում է համապատասխան աշխատանքի խորագիրն ու հեղինակը: Նրա ընտրած բոլոր կարգի քաղումները, կարելի է ասել, առանձին արտահայտութիւններ են, երբեմն էլ վերապատմելու ճանապարհով առաջացած նմանութեան օրինակներ: Ընդհանուր առմամբ՝ Վանականը այս կամ այն մատենագրական հուշարձանին ու հեղինակութեանը դիմում է իր ասելիքը ավելի ստույգ ու վերջնական տեսքով ներկայացնելու միտումով միայն:

Բ. Կեսարացու «Յաղագս պահոց» ճառի հետ Վանական վարդապետի հիշյալ աշխատանքի առնչակցութեան մեր ունեցած օրինակում կա և՛ բառացի նման արտահայտութիւն, և՛ վերապատմելու օրինակ: Հիշատակվում է և՛ գործը, և՛ հեղինակը: Ահա այսպիսի տեսք ունեն նշված մատենագիրների ընդհանուր տեղիները:

Երանելոյն սրբոյն Բարսեղ եպիսկոպոսի
Կեսարոյ Կապադովկացոյ՝ Յաղագս պահոց

Պատճառք վասն առաջաւորաց պահոցն, ասացեալ Վանական վարդապետի, վասն հակառակացն եւ պապանողացն զՍուրբ Պահան

Ամաչեա՛ ի ծերութենէ պահոցն: Հասակակից է մարդկութեանս: Պահք ի դրախտին օրինադրեցաւ եւ հասակակից է դրախտին արինադրեցան: Զառաքինն պահանաւորն Աղամայ: Պահոց պատուի-

¹ PG, t. 26, էջ 1253:

² Հրատարակութիւնը տե՛ս Լ. Մ. Մելիքսեթ-Բեկ, Հովհաննէս վանական Տափուշեցու անտիպ երկերից («Էջմիածին», 1959, Զ, էջ 35-41):

տուիրան էաւ Աղամ: Ի փայտէն ճանա- րանն եղ չուտել ի ծառոյն գիտութեան, չելոյ գրարի եւ զշար ոչ ուտել: Պահոց գոր ոչ պահեաց, գողացեալ հեշտու- է ժուժկալութեան աւրէնագրութիւնս: Թեամբ եւ մերկացեալ անկաւ ի հաւա- եթէ պահեալ էր ի փայտէն Եւայի, ոչ սարութիւն անասնոց եւ ի համարս արդեաւք այնոցիկ այժմ կարաւտա- մեռելոց (էջ 41):

Եւ ամենայն անդրանիկքն պահէին Ե. օր ի վախճանել հարցն, ի Սեթայ սկսեալ եւ հայր որդւոյ աւանդելով, որպէս ասէ Բարսեղ, թէ եկեալ եհաս մինչ ի Մովսէս: Եւ նա կարգեաց ի օր պահս վասն իւ-օրեայ առեալ տախտակին (էջ 42):

Հովհաննէս Երզնկացին լավածանութ է «Երեք մեծ կապադովկացիների» գործերի հայերեն թարգմանութիւններին և օգտվում է դրանցից¹: Ինչ վերաբերում է «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանութեան հետ ունեցած ծանոթութեանը, ապա պիտի նկատել, որ Հ. Երզնկացին իր «Ի բան մարգարէին Դաւթի» գործի առիթով իրրե սկզբնաղբյուր հիշատակում է հիմնականում երկու թիւք՝ Հարցմունք և պատասխանիք, «Ի ծնունդն Փրկչին»: Համեմատելի եզրերը առանձնապես շատ չեն, իսկ ուղղակի նմանութեան օրինակները ընդամենը առանձին արտահայտութիւններ են, երբեմն էլ միջանկյալ ընդհանրութեամբ նախադասութիւններ: Նկատելի է վերապատմելու, սկզբնաղբյուրի այս կամ այն միտքը ցանկալի լրացում-հավելումով ներկայացնելու միտքը: Յուրաքանչյուր քաղվածք-վկայակոչութիւն ուղեկցվում է «սուրբն Բարսեղ ասէ» հիշատակագրութեամբ: Ե՛վ Հարցմունք, և՛ «Ի ծնունդն Փրկչին» ճառի նմանութեան օրինակները հանդիպում են նախորդ մատենագիրների (Ստ. Սյունեցի, Սա. Ասողիկ) ընդհանրական հատվածներում: Սակայն համեմատութիւնը ցույց է տալիս, որ երկու դեպքում էլ Հ. Երզնկացու անմիջամատութիւնը ցույց է տալիս, որ երկու դեպքում էլ Հ. Երզնկացու անմիջամատութիւնը «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանութիւնն է: Ահա այսպիսի տեսք ունեն Բ. Կեսարացու – Հ. Երզնկացու առնչակցութեան մեր ձեռքի տակ եղած օրինակները:

¹ Գ. Նազիանզացի – Հ. Երզնկացի ընդհանրութեան մասին տե՛ս «Գրիգոր Նազիանզացին հայ մատենագրութեան մեջ» աշխատանքում (Երևան, 1983, էջ 161-165):

9. Ձեռագիր № 3710 = II («Ժողովածու», Ժ. Գ. դ.), գրիչ՝ Հովհաննես Արքանդբայր, Թորոս, Ստեփաննոս Վահկացի, ստացող՝ Հովհաննես Արքանդբայր, թերթ՝ 383, թուղթ՝ 25x16, միասյուն, բոլորգիր, տող՝ 23-32: Պարունակում է «Պահոց գրքի» ԺԹ. (էջ 368բ-374բ) և Ի. ճառերը (363ա-368բ): «Բարսեղ ասէ», «Ապողինար ասէ» ընդունված ձևերը օգտագործում է առանց «ա-սէ» բայական կիրառության: Բացառությամբ սկզբնամասի մեկ-երկու գեպքի, ամենուր «Բարսեղի» փոխարեն օգտագործվում է «ուղղափառ», «ուղղափառն» ձևերը: № 436 գրչագրի նմանությամբ, սույն ձևագիրը ևս էապես տարբերվում է մեր ունեցած հիմնական տեքստից: Գրիչը առանձնապես հետևողական է ուղղագրության միօրինակության հարցում: Այսպես, օրինակ՝ միաժամանակ հանդիպում են Ապաղիմար-Ապողիմար, արդեալ-արդեալ ձևերը: Թվում է, Հարցումի սույն տարբերակի վերջնամասի մի ընդարձակ հատված («Ամէն»-ից հետո) գրչի մտահղացման արդյունք է՝ զրված բուն նյութի ոգով ու գնահատության ցանկությամբ:

10. Ձեռագիր № 3787 = I («Ճառքներ», Ժ. Գ. դ.), գրիչ՝ Գրիգոր քահանա, Սոսթենես, Աւագ, ստացող՝ Պարոն Տուած, Ռայիս Պարոնիկ, Յակոբ, թերթ՝ 688, թուղթ՝ 47x28, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 43: Ընդօրինակվել է միայն ԻԹ. ճառը (էջ 232բ-237ա): Որոշակի ընդհանրության եզրեր ունի №№ 436, 1500 և 993 գրչագրերի հետ: Սույն ճառի վերջնամասը ինչ-ինչ պատճառով շատ է հեռացած բուն բնագրից (տե՛ս № 300 ծանոթությունը):

11. Ձեռագիր № 3782 = J («Ճառքներ», Ժ. Գ. դ.), գրիչ՝ Գրիգոր, ստացող՝ Հովհաննես քահանա, թերթ՝ 267, թուղթ՝ 46x32, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 46: Պարունակում է «Պահոց գրքի» միայն ԻԸ. ճառը: Սույն ճառի հետ կապված որևէ հիշատակագրություն-հիշատակարան չի պահպանվել: Գրչագիրս ինքնատիպ ընթերցումներով որոշակիորեն տարբերվում է նույն ճառի մյուս ընդօրինակություններից: «Դրուստ ի սուրբն Ստեփանոս Նախավկայ Քրիստոսի» խորագրի տակ (էջ 242բ-244ա) պահպանվել է նույն ԻԸ. ճառի № 6228 գրչագրում ընդօրինակված տարբերակը (տե՛ս № 290 ծանոթագրությունը):

12. Ձեռագիր № 7443 = K («Ճառքներ», 1352-1353 թթ.), Քիմճակ (Ղրիմ, Ա), Իլով (Բ), գրիչ՝ Անտոն քահանա, Մելքիսեդ (Ա), Յովհաննես (Բ), ստացող՝ Քրիստոսատուր քահանա (Ա), Ամիր Սեթ (1377 թ.), թերթ՝ 609, թուղթ՝ 38x26, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 40-60: Սույն գրչագրում ընդօրինակված ենք գտնում «Պահոց գրքի» միայն առաջին ճառը (էջ 91ա-95բ): Գրչագիրս որոշակի ընդհանրության եզրեր ունի № 4070 ձևագրի հետ: Ահա «Յաղագս պահոց» ճառին վերաբերող միակ հիշատակագրությունը. «Գրիստոսատուր արքեպիսկոպոս յիշեսչիք ի Քրիստոս, պատուական ընթերցողք» (էջ 95բ):

13. Ձեռագիր № 2786 = L («Ժողովածու», ԺԹ. դ.), թերթ՝ 208, թուղթ՝ 24,8x19,5, միասյուն, նոսրգիր, տող՝ 30-32: Պարունակում է «Պահոց գրքի» միայն ԺԸ. ճառը (էջ 41բ-43բ): Գրչագիրս որոշակի ընդհանրություն ունի № 5244, ինչպես նաև №№ 1500, 436, 996 ձևագրերի հետ: Ճառիս վերջնամասը բացակայում է ոչ թե թերթերի թափվածություն, այլ պարզապես համառոտելու (օտարելու) պատճառով:

14. Ձեռագիր № 996 = M («Ճառքներ», 1442 թ.), Սերկելիի գյուղ, գրիչ՝ Ժողովող՝ Ոհաննես միայնակեաց, ստացող՝ պարոն Շալու, թերթ՝ 568, թուղթ՝ 30,3x20,5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 33: Գրչագիրս ունի «Պահոց գրքի» առաջին (էջ 319ա-327ա) և ԺԸ. (էջ 61բ-68բ) ճառերը: Առկա լուսանցագիր նշումները հիմք են տալիս մտածելու, որ սույն ձևագիրը համեմատվել է այլ ընդօրինակության հետ և կատարվել են լրացումներ: Այդ մասին գրիչը մասնակի նշում է կատարել՝ «յայլ ձեռագիր էր, որ ինչ» (էջ 319ա): Գրչագիրս որոշակի ընդհանրական եզրեր ունի №№ 5595, 1500, 2549, 436 և 5244 ձևագրերի հետ: Կան ճառերի ավարտամասերին կցված մեկական հիշատակագրություններ:

ա) «Ողորմեսցի Քրիստոս Աստուած ստացողի սորա՝ պարոն Շալուին և բարեպաշտ, և հաւատարիմ նախնեաց իւրոց, և յաւակոտոր եղբար իւրոյ՝ պարոն Գրիգորին: Փրկեա՛ յաւիտեանական տանջանացն և յանշէջ հրոյն, արժանի արա՛ անմահ կենացո, և երկնից արքայութեանդ, և զՅակոբ կրաւնաւոր, և զՂարիպ գրագիրս, և անա փառք յաւիտեանս» (էջ 327բ):

բ) «Տէր Յիսուս Քրիստոս, ողորմեա՛ ստացողի սորա՝ պարոն Շալուին, պարոն Գրիգորին և ծնողաց սոցին՝ պարոն Սարգսին, պարոն Թամսին և Քեզ փառք յաւիտեանս» (էջ 68բ):

15. Ձեռագիր № 993 = N («Ճառքներ», 1456 թ.), Վերին Նորավան, գրիչ՝ Մատթեոս, Ժողովող՝ Եսայի, ստացող՝ Թադեոս, Ստեփանոս եղբարք, թերթ՝ 769, թուղթ՝ 34x25,5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 44: Գրչագիրս պարունակում է «Պահոց գրքի» Ա. (264ա-267ա), Բ. (301բ-302բ), ԺԸ. (24բ-25ա), ԻԸ. (693ա-695բ), ԻԹ. (356բ-358բ) ճառերը: Կան խորագրային որոշ տարբերություններ. «Սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ստացեալ Յաղագս պահոց»: Ճառերի վերջնամասե-րում կան հատվածական տարբերություններ: Օտար բացատրություններ կան «Ի ծնունդն Փրկչին» ճառի այս տարբերակում: «Ի սուրբ Աստուծոյն Քրիստոսի» ճառը մասամբ խմբագրման է ենթարկվել: Թերթերի թափվածություն Ստեփանոս ճառը մասամբ խմբագրման է ենթարկվել: Պահոցին վերաբերող թյան պատճառով ճառիս սկզբնամասը բացակայում է: Պահոցին վերաբերող միակ հիշատակագրությունը հետևյալն է. «Կարդայ՛ և գեղեկի ծրողս յիշեա՛ ի սուրբ յաղոթս քո» (էջ 358բ):

16. Ձեռագիր № 4822 = O («Ճառերնոր», 1491 թ.), Արծկե, գրիչ՝ Յակոբ, Մովսես, ստացող՝ Խալիֆ, թերթ՝ 473, թուղթ՝ 31x21, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 33: Պարունակում է «Պահոց գրքի» առաջին ճառը (էջ 236ա-241ա): Սակայն նույն գրչագրում ընդօրինակվել է առաջին ճառի մեկ այլ՝ խմբագրված տարբերակ ևս (տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը): Կա մեկ հետաքրքրող երկու հիշատակագրություն:

ա) «Տէր Աստուած Յիսուս Քրիստոս, ողորմեա՛ ստացողի գրոցս Խալիֆից՝ և ծնողաց նորին՝ Գորգուն և Սալչուկին և կնոջն Բէկուն և գրչի» (էջ 241ա):

բ) «Քրիստոս ողորմեա՛ և մեղաց թողութիւն շնորհեա՛ Գուլիջանին, հօրն Յոհաննիսին և մօրն Մարգարտին՝ Բէկիջանին, հօրն Կիրակոսին և Հասրաթին. ամէն» (էջ 241ա):

17. Ձեռագիր № 4774 = P («Ճառերնոր», մինչև 1425 թ.), գրիչ՝ Գրիգոր արեղա, ստացող՝ Յոհաննես արեղա, Յովաննես փիլիսոփոս, թերթ՝ 497, թուղթ՝ 27,5x18, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 27-33: Ընդօրինակվել է «Պահոց գրքի» միայն առաջին ճառը (էջ 210ա-213ա): Ձեռագրի գրչությունը միօրինակ է, հետագա միջամտություններ ու գրառումներ չկան:

18. Ձեռագիր № 4070 = Q («Ժողովածու» 1553 թ.), Իլով, գրիչ՝ Վարդան կրօնավոր, թերթ՝ 355, թուղթ՝ 20,5x14,5, միասյուն, նոտրգիր, տող՝ 25: Ունի «Պահոց գրքի» միայն առաջին ճառը (էջ 191ա-198բ), որի հետ կապված որևէ գրառում-հիշատակագրություն չկա: Կան նման բառերի հետ կապված առանձին բացթողումներ:

19. Ձեռագիր № 1924 = R («Ժողովածու», 1653 թ.), գրիչ՝ Ավետ, Աբրահամ, թերթ՝ 351, թուղթ՝ 25x19,5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 25: Պարունակում է «Պահոց գրքի» առաջին (էջ 127ա-134ա) և երկրորդ (էջ 134ա-137բ) ճառերը: Սակայն, ի տարբերություն ոչ ամբողջական մյուս ճառերնոր-գրչագրերի, սույն ձեռագրի ընդօրինակությունը «Պահոց գրքի» համար նախատեսված մասում ընդհատվել է. այդ են վկայում ազատ մնացած թերթերը: Նշված ճառերում կան նման բառերի շփոթով սլոյմանավորված բացթողումներ: Ահա գրչի մեկ հետաքրքրող միակ հիշատակարանը. «Օրհնեալ է Աստուած յամենայն ժամ: Գիտութեամբ ընդ Հրէիցն քաղաքաց եւ անգիտութեամբ ընդ Սողոմոնացիս, որոց ինձէն յոյժ վկայէի անձին իմոյ թիրապատիկ առնուլ հատուցումն, թէ արդարութեամբ դատեցայց, այլ փրկեցայց ողորմութեամբք: Այլ ակն ունելով յուսով սպասեմ սուրբ ընթերցողացդ աղօթից յիշել զիս անարժան Աւետ գրիչս, ընդ նմին եւ զծնողսն իմ, եւ զյիշողքս յիշեալ լիջիք ի քաղցր ձայնին, որ ասէ, եթէ՛ Եկայք արհմեալք հօր իմոյ ժառանգել անգրաւ յորախութեան տեղին. ամէն» (էջ 138բ-139ա):

¹ Անվանս փերեում ավելացված է՝ Մարտիրոսին:

² Այս ձեռագրի մասին տե՛ս Սեդա Մարաբյան, Գրիգոր Խլաթեցու ձեռագրական ժառանգությունը («Բանբեր Մատենադարանի», № 15, Երևան, 1986, էջ 181):

20. Ձեռագիր № 3239 = S («Ժողովածու», 1671-1675 թթ.), Ս. Գեորգ վանք, գրիչ, ստացող՝ Զաքարիա՝ երեց, թերթ՝ 276, թուղթ՝ 15,5x10,6, միասյուն, նոտրգիր, բոլորգիր, տող՝ 19: Պարունակում է «Պահոց գրքի» միայն առաջին ճառը (էջ 4ա-10ա):

21. Ձեռագիր № 5244 = T («Ճառերնոր», ԺԸ. դ.), ստացող՝ Պատրոս Հոռմկյայեցի, թերթ՝ 259, թուղթ՝ 16,5x8, միասյուն, նոտրգիր, տող՝ 18: Ունի միայն ԺԸ. ճառը (էջ 31ա-39ա), որը ընդհատվում է № 822 գրչագրի 151բ էջի «եւ վասն...» կապակցությամբ սկսվող հատվածով: Կան բազմաթիվ բացթողումներ, խմբագրական բնույթի միջամտություններ, որոնք, թվում է, արվել են որոշակի նպատակով: Երբեմն հանդիպում են Ս. Գրքի հղման դեպքեր, կան մի քանի հետագա գրառումներ: Գրիչը իրրե ԺԸ. ճառի ավարտ թողել է հետևյալ գրառումը. «Ընկալցուք եւ մեք ուրախութեամբ մեծաւ ի սիրտս մեր, ընդ մոգուցն երկրպագեցուք, ընդ հովիվսն փառաբանեցուք, ընդ հրեշտակսն պարեցուք, զի եմաս մեզ աչսօր Փրկիչ, որ է օրհնեալ Տէր ի քաղաքի, որում վայել է փառք, պատիւ եւ երկրպագութիւն յաւիտեանս յաւիտեանց. ամէն» (էջ 39ա):

22. Ձեռագիր № 8420 = U («Ժողովածու», ԺԸ. դ.), Կ. Պոլիս⁶, գրիչ՝ Կարապետ Բերիացի, ստացող՝ Կարապետ Բիւզանդացի, թերթ՝ 112, թուղթ՝ 17,4x11,4, միասյուն, նոտրգիր, տող՝ 25-26: Ունի միայն ԻԸ. ճառը (էջ 102ա-104բ), պատկանում է №№ 436, 993 ձեռագրախմբին: Մեկ հետաքրքրող ճառի ավարտամասում ընդօրինակվել է հետևյալ հավածո հիշակագրությունը.

«Մտաց նրբրից կարօտի բանդ երջանիկ,
Որոց ևս է գննելն ըստոյզ մեծ ջանիկ.
Ով սուրբ Բարսեղ մեծ բարունի անջանիկ
Զայս հիւսեցեր պսակին թագ երջանիկ» (էջ 105ա):

23. Ձեռագիր № 1330 = V («Ժողովածու», 1711 թ.), Շոռթ, գրիչ՝ Սարգիս, ստացող՝ Պատրոս Աստապատցի, թերթ՝ 239, թուղթ՝ 28,5x22, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 29: Պարունակում է «Պահոց գրքի» առաջին (էջ 230ա-234բ) և երկրորդ (էջ 234բ-237բ) ճառերը: Ամեն ինչով հիշեցնում է № 1924 գրչագիրը: Պահոցի ճառերին վերաբերող հիշատակագրություններ չեն պահպանվել:

24. Ձեռագիր № 659 = W («Կանոնագիրք Հայոց», 1368 թ.), Կաֆա, գրիչ, ստացող՝ Մաղաբիա, թերթ՝ 320, թուղթ՝ 17x12,3, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 21: Պարունակում է «Պահոց գրքի» ԻԴ. (էջ 208բ-214բ) և ԻԵ. (էջ 198ա-204ա) թղթերը, որոնք համապատասխան փոփոխություններով օգտագործվել են Կաթողիկոսական համապատասխան փոփոխություններով պատվիրանները առանձնացվում են ոչ թե այբբենական կարգով, այլ լուսանցագիր աստղանի-

դեղ.): Թարգմանչի ինքնագիրը չի պահպանվել: Հրատարակությունն ունի ընդարձակ առաջաբան, ուր հանգամանորեն քննվում են թարգմանության ձեռագրերի, տեղի, ժամանակի, լեզվական օրինաչափությունների, բառաքերականական ինքնատիպությունների, ինչպես նաև բնագիր-թարգմանություն առնչակցության այլադան հարցեր: Կից բացատրական բառարանը կազմված է համաբարբառի սկզբունքով և լիարժեք պատկերացում է տալիս ժողովածուի բառակազմի մասին: Աշխատասիրողը բանասիրական գիտությունների գոկտոր Յ. Քուրցիկիձեն է:

ՊԵՇՈՑ ԴԻԼԷ

¹ Ա.² [1ա] ¹ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ
ՍՐԲՈՅՆ ²ԲԱՐՍՂԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈ-
ՍԻ ³ԿԵՍԱՐՈՅ ⁴ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՅ-
ԻՈՅ ⁵ՅԱՂԱԳՍ ⁶ՊԱՆՈՅ ⁷

1 Փողեցէք⁸, ⁹ասէ¹⁰, ի նոր ամ-
սեան¹¹ փողով¹² ի¹³ բարենշան յա-
ւուրս¹⁴ տաւնի¹⁵ մերոյ (ՀՀԴ. Ս. 2. 2.)

¹ C երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի կապա-
ղովացու (կապաղովկացու D) պաշտոն F
տեառն Բարսղի Կեսարու կապաղովկաց-
ու եպիսկոպոսի ասացեալ յաղագս պաշտոն
պնդութեան ի սկզբան քառասնորդացն G
բարեկենդանին ի սկզբան քառասնորդացն
ասացուած Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու
կապաղովկացուց Յաղագս պաշտոն KQ ա-
ռաջին կիրակին բուն բարեկենդանին քա-
ռասնորդաց պաշտոն սրբոյն Բարսղի եպիս-
կոպոսի Կեսարու Յաղագս պաշտոն M առա-
ջին կիրակին բարեկենդանին բուն քառաս-
նորդաց պաշտոն սրբոյն Բարսղի եպիսկո-
պոսապետին Կեսարու կապաղովկացուց
Յաղագս պաշտոն N² առաջին կիրակէին
բուն բարեկենդանին սրբոյն Բարսղի Կեսա-
րացոյ կապաղովկացուց եպիսկոպոսի ա-
սացեալ Յաղագս պաշտոն պնդութեան ի
սկզբան քառասնորդացն մեծի պաշտոն O
բուն բարեկենդանին Բարսղի երանելոյ
Հայրապետին ասացեալ վասն պաշտոն P
բուն բարեկենդանաց կիրակին սրբոյն Բար-
սղի Կեսարացու ասացեալ վասն պաշտոն S
բուն բարեկենդանաց կիրակէին սրբոյն
Բարսղի կեսացեալ ացեալ վասն պաշտոն
քառասնորդաց X սրբոյն Բարսղի Կեսարու
կապաղովկացուց

² ADVR սրբոյն]

³ R արհիեպիսկոպոսի

⁴ R Կեսարոյ]

⁵ A Կապաղովկացու] R Կապաղովկացուց R
+ ասացեալ

⁶ B յաղագս]

⁷ B զպաշտոն

⁸ B փողեցէք] ողեցէք Q փողհարէք

⁹ S ասէ ի նոր ամսեան] ի բարձրաբարբառ

¹⁰ P ասէ]

¹¹ C ամսէն P ամսեանս

¹² PS փողովք

¹³ C ի]

¹⁴ O աւուր RVX յաւուր

¹⁵ O տաւնիս

4): Այս¹⁶ հրաման մարգարէա-
կան¹⁷: Մեզ քան¹⁸ զամենայն փող
մեծաձայնագոյն¹⁹ եւ գործի ե-
րաժշտական²⁰ բարենշանագոյն²¹,
²²որ ածելով²³ զկացորդն²⁴ նշանակէ
ընթերցեալս²⁵: Քանզի ծանէաք²⁶
զպաշտոն շահ²⁷ Եսայեայ²⁸, զհրէա-
կան պաշտոն²⁹ ի բաց մերժելով, եւ
զճշմարիտ պաշտոն ի մեզ ցուցա-
նելով³⁰: «Մի՛ ի դատաստանս եւ ի³¹
կոիս պահէք³², այլ լուծէք զամենայն
հանգոյցս անիրաւութեան³³» (ՀՀԴ. Լ.՝
Ի՝. 4-6): Եւ Տէրն՝ մի՛ լինիք³⁴
տխուր³⁵, այլ աւծ³⁶ զքո զերեսս³⁷,
լիցուք³⁸ այսուհետեւ որպէս եւ³⁹

¹⁶ RV այս]

¹⁷ A մարգարեական] մարգարէ

¹⁸ BCDGFKMNOPQSVX եւ] + քան զամենայն
R + քան

¹⁹ V եւ... բարենշանագոյն]

²⁰ Q երաժշտականագոյն

²¹ Q բարենշանագոյն]

²² X որ... ընթերցեալս]

²³ Q ածէ

²⁴ CDGKMOPQRSVX զկացորդն N զկա-
ցորդան KQ + եւ

²⁵ M ընթերցեալ Q զընթերցեալն N զասա-
ցեալսն

²⁶ C ծանայք MQ ուսաք

²⁷ CDFGVX շահն] շնորհ MOQ շնորհս N
շնորհսն

²⁸ CD յեսաեա

²⁹ A պաշտոն] պաշտոն BCMNOPRV + կարգ
G + կարգի Q + կարգացն

³⁰ OPS ցուցցուք

³¹ V ի]

³² RV պահէք] + ասէ

³³ CFNX անիրաւութեան] + եւ տրտնջման G
+ տրտնջման եւ առ KMQ տէրն] BD

տրտնջման OPS + ասէ

³⁴ OPQ լինիք

³⁵ BCFRVX տխուրք

³⁶ BD աւծ] լուաւ CP լուա KMNQRSV լուա

³⁷ C զերես NOPS զերեսդ

³⁸ S լիցուք] լուիցուք

³⁹ OPS որպէս եւ] որ ինչ: DFGKQ եւ]

վարդապետեցաքն (ՀՀԴ. Ս. 2. 16.
17): Մի՛ ի վայր անկեալք² լքի յա-
ռաջիկայ³ յաւուրսն⁴, այլ զուար-
ճանալով⁵ նոսայ⁶, որպէս վայել է
սրբոց, ուսցուք⁷: Ոչ ոք տրտմեալ⁸
պսակի, եւ [1բ] ոչ ոք տխրեալ⁹
յաղթութիւն¹⁰ հաստատէ¹¹: Մի՛
տրտմեցիս՝ բժշկեալ¹² լինելով¹³:
Անտեղի է ոչ խնդալ ի բժշկու-
թիւն¹⁴ անձին¹⁵, այլ տրտմել¹⁶ յա-
ղագս ի¹⁷ կերակրոցն¹⁸ վճարմանէ¹⁹
եւ²⁰ առաւել շնորհ²¹ երեւի չտալ²²
հեշտութիւն որովայնի²³, ²⁴քան թէ
խնամարկութիւն²⁵ անձին: Վասն
զի²⁶ յուզումն առ²⁷ որովայն²⁸

¹ X մի... եկեալ]

² S անկեալք լքի] BDFKMOPQ տխրեալք
CRV տխրեալք ի

³ BD յառաջին

⁴ MORV աւուրս RV + պաշտոն

⁵ BEFGPQRS զուարճանալով] + առ O + ի

⁶ P նոսա] եւ OS + եւ

⁷ BCD ուսցուք] մերձեցուք RV մերձեցուք
ի պաշտոն

⁸ KMQ տրտմեալ] տխրեալ

⁹ QS որ: KMQ տխրեալ] տրտմեալ

¹⁰ S հաղթութիւն

¹¹ RV հաստատէ] գործէ

¹² R բժշկել V բժիշկ լինելով

¹³ K լեալ

¹⁴ FGO բժշկութեան

¹⁵ QR անձին] + եւ յառաւել շնորհէ

¹⁶ F տրտմեալ

¹⁷ QR ի]

¹⁸ M կերակրոցն

¹⁹ KMQ վճարման Q + մարմնոյ

²⁰ KQ առաւել շնորհէ երեւի]

²¹ COPS շնորհս M շնորհէ

²² BCDGFKMNOPARSV տալ

²³ V հեշտութեան յորովայնի

²⁴ V քան... որովայն]

²⁵ KQMOPQ խնամարկութիւն] խնամակա-
լութիւն

²⁶ FGNR վասն զի] քանզի

²⁷ BDRS առ]

²⁸ DR որովայնի OR յորովայնի

զշնորհսն²⁹ հաստատէ, իսկ պաշտոն
յորովայն³⁰ վերացուցանեն³¹ զշահն³²:
Բարգաւաճ³³ լե՛ր, զի քեզ տուաւ ի
բժշկել³⁴ դեղ, որ զմեզս ի բաց դառ-
նայ: Զի, զոր աւրինակ, յորովայնի³⁵
մանկանցն կենդանածնեալ ճճիք³⁶
զեղովք ոմամք³⁷ դաժանաւք³⁸ ա-
պականին³⁹, նոյնպէս⁴⁰ եւ⁴¹ զմեզս
հաստատայք⁴² ի խորոջ⁴³ սպանա-
նեն⁴⁴ ի վերայ եկեալ պաշտոն⁴⁵: Այսո-
րիկ՝ որպէս⁴⁶ ճշմարտաբար ա-
նուանս այսորիկ արժան⁴⁷ է:

2 Ա՛ւծ զքո՝ զլուխդ⁴⁸, եւ⁴⁹
լուա՛ս⁵⁰ զերեսս⁵¹ (Մ. 2. 17): Ի
խորհուրդ զքեզ կոչէ բանս⁵²: Ի-

²⁹ CR զշնորհսն D շնորհս FN զշահն MS + ոչ

³⁰ C յորովայն

³¹ N վերացուցանէ Q կեցուցանեն R հաստա-
տեն RV + ի

³² FKN զշահն] զշնորհսն Q շնորհսն

³³ PS բարգաւաճ] ուրախ

³⁴ BCMQ բժշկել FKNOPRSV բժշկէն

³⁵ A յորովայնի] յերովայնի

³⁶ R ճճիք V ճիճիք

³⁷ BC ոմանք

³⁸ BDGNQ դաժանաւք CV դաժանաւք M
դաժանեալք OPS դաժանիւք

³⁹ OV ապականեն

⁴⁰ V նոյնպէս] նմանապէս

⁴¹ OPS եւ]

⁴² BDMQ հաստատեալս C հաստատելո
FGNOPRSV հաստատեալ

⁴³ A ի խորոջ]

⁴⁴ R սպանանեն] ապականեն

⁴⁵ B այսորիկ] պաշտոն DO պաշտոն FKGMM
QRSVX իմա BCDP + իմա

⁴⁶ Q որպէս] որ

⁴⁷ BNX արժանի

⁴⁸ BCDGN զքո]

⁴⁹ QV զլուխ V + քո

⁵⁰ BOS եւ]

⁵¹ GOPS լուալ] + զքո

⁵² OP զերեսդ

⁵³ CGNX բանս

դեալն¹ աւծանի, եւ² լուացեալն³ ի բաց⁴ մաքրի: Ի⁵ ներքոյ առցես անդամացն⁶ զաւրինադրութիւնն⁷: Ի բաց լուա զանձն⁸ ի⁹ մեղացն: Իւղեա՛ զգլուխդ իւղով սրբով¹⁰, զի մերձաւոր լիցես¹¹ Քրիստոսի¹² եւ այնպէս մատիցես ի պաշտ¹³: Մի՛ ապականիցես¹⁴ զդէմսն որպէ՛շ¹⁵ կեղծաւորսն¹⁶: Խանգարին երեսք յորժամ ի ներքոյ խորհուրդքն¹⁷ ի¹⁸ վերայ ստեղծանելով զձեւն¹⁹ արտաքուստ խաւարեցուցանեն իբր²⁰ ընդ²¹ վարագուրաւ ստութեանն²² ծածկի²³: Կեղծաւոր է, որ ի տեսլարանս²⁴ աւտար դիմաւք²⁵ եկեալ²⁶ ծառայիցն²⁷ բազում անգամ տեսան զիմաւք երե-

ւեալ եւ ոամիկ՝ թագաւորին²⁸: Սոյնպէս²⁹ եւ յայսմ³⁰ կեանս³¹ իբրեւ ի կաքաւս զիւրեանց³² կեանս³³ յոլովք³⁴ ցուցանեն³⁵, ³⁶ ալ իմն ի³⁷ սիրտն³⁸ բերելով, եւ ալ³⁹ էր⁴⁰ եւ⁴¹ ելեալք⁴² ⁴³ մարդկան ցուցանելով: Մի՛ ապականէք զերեսդ: Որպէս⁴⁴ եսդ նոյնպէս⁴⁵ երեւեցիր: Մի՛ ձեւացուցանելով զքեզ առ տրամութիւնն⁴⁶ կարծեալք⁴⁷ ժուժկալեալ⁴⁸ ⁴⁹ փառաւորս⁵⁰ ասցես⁵¹: Քանզի⁵² եւ⁵³ ոչ բարերարութեան⁵⁴ փող հարելոյ աւգուտ է եւ ի պաշ⁵⁵ հրապարակայայտ⁵⁶ ե-

²⁸ RV թագաւորին] եւ թագաւոր ձեւանա F թագաւորի

²⁹ C սոյնպէս] այնպէս PS նոյնպէս

³⁰ CM յայս MQ + ի

³¹ C կեանս] կենա M կեանսս

³² V իբրեւ... զիւրեանց] R իբրեւ... կեանս] S իբրեւ... ցուցանեն]

³³ GN զիւրեանսն

³⁴ GN կեանս]

³⁵ KMQ յոլովք]

³⁶ Q ցուցանեն] անցուցանեն

³⁷ X ալ... եկեալք]

³⁸ S ի]

³⁹ DGMQS սրտին

⁴⁰ BDFG ալ] + իմն

⁴¹ S էր]

⁴² KPRSV եւ] N + իմն

⁴³ DEKMQRV ելեալք] երեւելեօք OPRS երեսօք

⁴⁴ X մարդկան... երեւեցիր]

⁴⁵ BP որպէս] + եւ

⁴⁶ BCD նոյնպէս] սոյնպէս Q այնպէս

⁴⁷ P արտմութիւնն] + եւ

⁴⁸ GNX կարծեալք M երեւեցիս

⁴⁹ BCDGMNOPQRSVX ժուժկան BCDGM

⁵⁰ OPQRSVX + գոլ

⁵¹ KQRX փառս որսայցես V փառս որսացես

⁵² G փառս G + որ

⁵³ BCFNOPS ասցես] այցես

⁵⁴ BD քանզի] զի

⁵⁵ KQR եւ]

⁵⁶ S բարերարութենէ V բարերութիւն

⁵⁷ C պաշտոն DFKMOPQRSVX պաշտոն

⁵⁸ FOP հրապարակաց յայտ V հրապարակաւ յայտ

դելոյ¹ չահ ոչ է²: Զի ի ցոյցսն³ լեալ⁴ ոչ առ յաւիտենական հանդերձեալսն⁵ զպտուղն⁶ յերկարէ, ալ⁷ ի մարդկան⁸ գովութիւնս⁹ կործանին¹⁰: Ընթացես¹¹ այսուհետեւ զուարճանալով առ¹² պարգեւս նոցա¹³: Սկզբնաշնորհ¹⁴ պաշտ¹⁵ ոչ հնանալով եւ¹⁶ ծերանալով¹⁷, ալ նորոգել¹⁸ միշտ եւ յառազել¹⁹ |2P| ծաղկեալ²⁰:

3 Թուի²¹ ինձ սկիզբն լինելութեանն պաշտոն աւրինաւք դնել²², եւ քան զաւրէնսն՝ երիցագոյնք²³ պաշտ²⁴: Եթէ²⁵ փոքր ինչ համբերեսցես²⁶, գտցես զբանիս ճշմարտութիւն: Մի՛ կարծէր զմեզս²⁷ քա-

¹ Q եղելոյ] G եղոյ

² B ոչ ինչ D ինչ] ոչ ինք R ինչ ոչ է] ոչ ինչ է

³ OPQS ցոյց

⁴ C լինել A լեալ] BC + ի Q + իրս

⁵ Q հանդերձեալ S հանդերձեալն NX կեանսն

⁶ B զպտուղն] Q զնա

⁷ V ալ]

⁸ A մարդկան]

⁹ BNOP գովութիւն

¹⁰ BCFGMOP կործանի Q կործանէ

¹¹ KMQ ընթացեալ N ընթացիս PS ընթացիր

¹² KQ առ] ի

¹³ BCDGFMOPQRSX նոցա] պաշտոն

¹⁴ BD սկզբնաշնորհ CMNS սկզբնաշնորհք G

¹⁵ COS եւ] + ոչ

¹⁶ M ծերանալով]

¹⁷ FKMNOPQSX նորոգեալ G նորոգելով

¹⁸ B յառաջգովութիւն CKMNOPQSV յառաջգովութիւն DFGX յառաջգովութիւն

¹⁹ C ծաղկել

²⁰ CD թի

²¹ O աւրինադրել PS աւրինադրեալ

²² CDGMOPQS երիցագոյնք KP երիցագոյնք

²³ OPS պաշտ N եւ

²⁴ X եթէ... ճշմարտութիւն]

²⁵ C եթէ] ալ

²⁶ OS համբերես

²⁷ DGKMOPQ զմեզս] զմերս S + հրամայեալ

ւութեան²⁸ զհրամայեալն²⁹ Իսրայելի³⁰ յեւթներորդում³¹ ամսեան³² ի³³ տասն աւուր ամսոյն³⁴ (ՀՀԳ. ԴԷԳ. ԻԳ. 27)՝ զայն գոլ պաշտոն³⁵ սկիզբն³⁶: Եկ ի ձեռն պատմութեան³⁷ երթալ խուզեսցուք³⁸ թեան³⁹ սկիզբն լինելութեան պաշտոն⁴⁰: Զի ոչ մանկագոյն դիւտ ի հարցն է⁴¹ գանձն այս⁴², քան⁴³ զամենայն⁴⁴ սկզբունս⁴⁵ զանազանեալ⁴⁶ պատկանելի⁴⁷ է⁴⁸: Ամաչեա⁴⁹ ի ծերութենէ պաշտոն⁵⁰: Պաշտ⁵¹ ի մարդկութեան⁵²: Զադրախտին աւրինադրեցան⁵³: Զառաջին⁵⁴ պատուիրան⁵⁵ էառ⁵⁶ Ա-

²⁸ MS քաւութիւն FX զմեղսքաւութիւնն

²⁹ S զհրամայեալն] C զհրամայեալն GMQRVX

³⁰ M Իսրայելի] + ի

³¹ CDFGNX յեւթներորդ MQ յեւթներորդ

³² C ամսեան OPS ամսեանն

³³ MO ի]

³⁴ V ամսուն

³⁵ M պաշտոն]

³⁶ P սկիզբն] + պաշտոն

³⁷ MQ պատմութեան] պաշտոն

³⁸ KQ խուզեսցուք] խնդրեսցուք

³⁹ OPS պաշտոն

⁴⁰ M հարցն է] հարցանէ

⁴¹ OP այս] + ալ

⁴² FMNOPQS քանզի

⁴³ P զամենայն]

⁴⁴ C սկզբունս OQ սկզբունս P զսկզբունս

⁴⁵ FMNQX զանազանեալս

⁴⁶ BD պատկանեալ C պատկանեալ

⁴⁷ BCD է]

⁴⁸ C ամաչես R ամաչես

⁴⁹ C պաշտոն FGQX պաշտոն O + զի

⁵⁰ C մարդկութեան

⁵¹ OPS պաշտ

⁵² KOPQRSV օրինադրեցաւ

⁵³ BDFN առաջին

⁵⁴ A պատուիրանէ

⁵⁵ O առ

¹ A իւղեալն] CG եղելն

² C եւ] ալզպէս

³ C լուացելն

⁴ P ի բաց]

⁵ R ի]

⁶ BD անդամոյն CGOPSV անդամոյն

KMNQX անդամոյն

⁷ M աւրինադրութիւն Q զօրինադրութիւնդ

⁸ FMQS զանձն C + Քրիստոսի BD + քո

⁹ C ի]

¹⁰ X սրբով] KQ + որպէս

¹¹ BDGNOPQRSV լիցիս

¹² C Քրիստոսի] աստուծոյ

¹³ R պաշտ OPS + քո

¹⁴ QRV ապականեցես

¹⁵ FQN որպէս] իբրեւ

¹⁶ ACNQ զկեղծօրսն M կեղծաւորք RV

զկեղծաւորսն CGKMOV ներքս

¹⁷ KQ խորհուրդն

¹⁸ V ի]

¹⁹ A զձեւս

²⁰ FS իբրեւ

²¹ Q ընդ]

²² RV ստութիւնն OP նստեալ

²³ Q ծածկեալ V ծածկեն

²⁴ BD տեսարանս M կերպարանս OP տեսարանս S տեսարանն

²⁵ Q աւտար դիմաւք]

²⁶ F եկեալ] երեւեալ

²⁷ A ծառայիցն BCDEGMNRSV ծառայիցն

KQ ծառայեսցէ OPS + եւ

դամ¹: Ի փայտէն ճանաչելոյ² զբարի եւ զչար՝ ոչ ուտել³: Պահոց է ժուծկալութեան⁴ աւրէնադրութիւնս⁵: Եթէ պահեալ⁶ էր ի փայտէն Եւայի, ոչ արդեաւ⁷ 8 այնոցիկ⁹ այժմ կարաւտանայ¹⁰ պահոց: «Քանզի ոչ¹¹ պէտս¹² ունիմ գարաւորք բժշկի, այլ ճիւղանդ» (Հմմտ. Ուրբ. Թ. 12) ախտացաւ¹³ մեղաւք, զի¹⁴ կեցողք պահով¹⁵: Ապաշխարութիւն առանց պահոց դատարի է¹⁶: «Նգովեալ¹⁷ երկիր», «փուշ եւ տատասկ բուսուցե¹⁸ քեզ» (Իս. Գ. 18): Տրամել¹⁹ հրամայեցար²⁰ |3ա| եւ ոչ փափկանալ: Պահով²¹ վճարեալ՝ Աստուծոյ: Այլ եւ ի դրախտին կեանք, պահոցս են²² կերպարանք, ²³ ոչ միայն ըստ որում²⁴ հրեշտակաց համասնունդ էր մարդն ի ձեռն սա-

¹ K Ազամ]

² C ճանաչելոյ] չճաչակելո K ճաչակելո

³ RV ուտելոյ N գիտելոյ

⁴ CNX ժուծկալութիւն

⁵ CDOPS աւրէնադրութիւնս] օրինադրութիւնս NX աւրինադրութեանս

⁶ R պահել

⁷ C արդօք

⁸ KQ այնոցիկ այժմ]

⁹ CDFPRSVX այնոցիկ] այսոցիկ

¹⁰ B կարաւտանայ C կարտուելք FPSX կարաւտեալ BCFOPX + էաք

¹¹ KQ ոչ] + արդեաւք

¹² N պէտս] C պետք

¹³ BDKQ ախտացեալք

¹⁴ S զի]

¹⁵ AGM պահաւք] C պահովքն S պահօքս VX պահօք

¹⁶ N է] են

¹⁷ OPS նգովեալ] անիծեալ

¹⁸ B բուսուցէ RV բուսոյց Q + ի

¹⁹ FV տրամեալ OPS տրամիլ

²⁰ V հրամայեցար

²¹ AM պահովք] X պահօք

²² CFGMNQRV են] էին

²³ X ոչ... մարդկայինս]

²⁴ V որում] + եւ

կաւալաութեանն²⁵ առ նոսա զնմանութիւնն յարմարելով²⁶, այլ զի, որ²⁷ զկնի²⁸ խորհուրդք մարդկայինս³⁰ ոչ եւս³¹ ի դրախտին կերակուրք³² խնդրեալ³³ էին³⁴ ոչ գինեբուրք³⁵, ոչ կենդանեաց զենմունք³⁶, ոչ որ³⁷ զսիրտսն³⁸ պղտորեն զմարդկայինս³⁹:

4 Վասն զի ոչ պահեցաք, արտաքս անկաք ի դրախտէն: Պահեցուք այժմ, զի ի նոյն⁴⁰ վերստին երթիցուք: Ոչ⁴¹ տեսանես զՂազարոս⁴², զի⁴³ արդ⁴⁴ ի⁴⁵ ձեռն պահոց եմուտ ի դրախտն: Մի⁴⁶ նմանեցես⁴⁷ Եւայի ստունդանելոյն⁴⁸, մի⁴⁹ դարձեալ⁴⁹ խորհր-

²⁵ CFGKMNOPQS սակաւապիտութեանն V

սակաւապիտութեանն R անպիտութեանն

²⁶ C յարմարելով] բերելով

²⁷ CFGKQPS որք

²⁸ S զկնի... էին] զկնի դրախտին խորհուրդք մարդկան գտին եւ ոչ եւս դրախտին կերակուրք իմացեալ էին

²⁹ OP զկնի] + դրախտին

³⁰ BCDKMNQPRV մարդկայինս] մարդկան BCDKOPQV + գտին M + գտանին

³¹ KQ եւս]

³² X կերակուրք] կերպարանք

³³ KQ խնդրեալ] BCFGGMNOPRVX իմացեալ

³⁴ Q էին] + եւ

³⁵ KGMPQV գինեբուրք

³⁶ OPS զենմունք] + եւ

³⁷ BCDGOPX որք

³⁸ BCFGKMNOPQSV զսիրտսն] զմիտս

³⁹ Q զմարդկայինս] O բնութեանս եւ P + եւ

⁴⁰ X ի նոյն] զնոյն N + դարձեալ

⁴¹ OS ոչ]

⁴² OPS զՂազարոս] + թէ

⁴³ MQ զիարդ] զի

⁴⁴ P ի]

⁴⁵ S ձեռն պահոց] ձեռն... եմուտ]

⁴⁶ PS մի] եւ

⁴⁷ C նմանեցես FKOPQSVX նմանեցիս

⁴⁸ CN ստունդանեցելոյն KPQ + եւ

⁴⁹ Q դարձեալ]

դակից ընկալցիս աւճն, խնայեա¹ ի մարմին² զկերակուրն³ զնելով⁴: Մի⁵ պատճառէր⁵ հիւանդութիւն⁶ մարմնոյ⁷ եւ⁸ զանկարութիւնք⁹, քանզի ոչ ինձ¹⁰ պատճառսն¹¹, այլ զիտողին ասես¹²: Պահել¹³ ոչ¹⁴ կարես¹⁴: Իսկ յազենալ¹⁵ յամենայնի¹⁶ կեանս քում¹⁷ եւ ջախջախել¹⁸ զմարմինդ¹⁹ ծանրութեամբ կերակրոցն կարիցե²⁰: Եւ²¹ սակայն հիւանդաց ոչ կերակրոցն²² զանազանութիւնս, այլ անսուղողութիւն²³ եւ կարաւտ|3բ|ութիւն զիտեմ բժիշկս հրամայեալ²⁴: ²⁵ Եւ զիարդ, որ²⁶ զայդոսիկ²⁸ կարես, զայն²⁹ պատճառիս³⁰ ոչ կարել³¹:

¹ V խնայեալ

² GMNPX մարմինդ S մարմինք

³ BC զկերակուրն

⁴ Q զնելով] + եւ

⁵ S պատճառել

⁶ C զհիւանդութիւնս

⁷ KQX մարմնոյդ

⁸ K եւ] իւր

⁹ BGKMOP զանկարութիւն

¹⁰ OP ինձ] ինչ

¹¹ BCF զպատճառսն K զպատճառսդ Q + գասես

¹² Q ասես]

¹³ Q պահեալ

¹⁴ MOPQ կարես

¹⁵ A յազենալ] B + ի

¹⁶ B յամենայնի] KPS յամենայն D ի

¹⁷ BCDKMNQX քում] քո

¹⁸ MRV ջախջախել]

¹⁹ AFGK զմարմինդ]

²⁰ Q կարիցես] կարող ես

²¹ Q եւ]

²² CG կերակրոցն P զկերակրոց Q կերակրոց

²³ G անսուղողութիւնս GNOQSVX անսուղողութիւն

²⁴ CO հրամայել MQ հրամայելով

²⁵ X եւ... արար]

²⁶ B որ]

²⁷ Q կարես եւ զայդոսիկ

²⁸ K զայդոսիկ] զայդոսիկ M զայնոսիկ

²⁹ S զայն] զայդ

Զի³² զիւրազոյն որովայնի՝ պարտաբար ուտելով անցուցանել զիւրեւն³², թէ³³ առատութեամբ³³ կերակրոց³⁴ ծանրացեալ³⁵ կամ³⁶ մանաւանդ³⁷ ոչ կալ³⁸, այլ ստէպ ստէպ բերեալ³⁹ լինելով⁴⁰ փոփոխմամբ⁴¹ հառաչելով⁴²: Եթէ⁴³ մարդ եւ⁴⁴ հառաչելով⁴²: Եթէ⁴³ արդեաւք եւ⁴⁴ որք⁴⁵ զնաւսն⁴⁶ ուղիղ⁴⁷ ասիցես⁴⁸, զծանրացեալն⁴⁹ բեռամբ⁵⁰ նաւքն⁵¹ ոչ⁵² զիւրազոյն է⁵³ ապրեցուցանել, քան զգիւրամփոփելին եւ զթիթեւն: Քանզի զվանեալն⁵⁴ բազմութեամբ⁵⁵ ծանրութեան ալեացն ի վերայ յարուցմունք ի վայր⁵⁶ ընկղմեն⁵⁷:

³⁰ KMOPQS պատճառես

³¹ KMQ ոչ կարել] չկարել

³² S զգիւրեւն]

³³ K առատութեամբ] կարկամութեամբ MQ կարաւտութեամբ

³⁴ C կերակրոցն DGM կերակրոցն

³⁵ O ծանրանալ

³⁶ BDFGMNOQ կամ] կալ PS կեալ

³⁷ BCDGMQ մանաւանդ] + եթէ KN + թէ

³⁸ BD կալ] կայ OPS կեալ

³⁹ RV բերել

⁴⁰ Q լինի

⁴¹ Q եւ]

⁴² AQ հառաչելով]

⁴³ D ոչ]

⁴⁴ COQS եւ]

⁴⁵ FRSV որ

⁴⁶ GOP նաւսն NQ զնաւսն

⁴⁷ S զնաւսն ուղղեն FGOPV ուղղեն K ուղղիցեն

⁴⁸ KMQ ասիցես OPS ասացես M + ոչ

⁴⁹ BD ծանրացեալք M ծանրագոյն

⁵⁰ KMQ բեռամբ]

⁵¹ AS նաւքն ոչ] KMQ նաւսն

⁵² FGMMNOPS ոչ]

⁵³ M է]

⁵⁴ KQ զվանեալն] զվտանկեալն M վարեալն PS վնասեալն

⁵⁵ RV բազմութեամբ] BCFKMNO բազմութեան

⁵⁶ Q վայր] վեր

⁵⁷ KQ ընկղմեալ

Իսկ որ չափաւորապէս զբեռն¹ ունի՝ զիւրաւ² ամբարձեալ³ լինի յաւեացն⁴ ոչ⁵ ուրուք խափան նմա բարձրութեանն⁶ լեալ⁷: Եւ մարդկային⁸ մարմին⁹ ստէպ ստէպ¹⁰ յագեցութեամբ¹¹ ծանրացեալն¹² զզիւրաւ¹³ ընկղմելի¹⁴ ի հիւանդութիւն¹⁵ լինի¹⁶, իսկ բարւոք¹⁷ զսպեալն եւ թեթեւ կերակրովք¹⁸ վարեցեալ¹⁹ եւ²⁰ զյուսացեալ²¹ ի հիւանդութենէ²², զչարն իբրեւ²³ զձմերայնւոյ²⁴ ի վերայ եկելոց²⁵, ի բաց փախչի²⁶ եւ զառժամանակեայ²⁷ նեղութիւնսն²⁸ որպէս ուրուք²⁹ խստութեան |4ա| ի վերայ

¹ KMPQS բեռն

² K զիւրաւ

³ QS համբարձեալ

⁴ S ոչ... լեալ]

⁵ OP ուրուք... լեալ]

⁶ M բարձու

⁷ A լեալ] B լիալ C լինել

⁸ PS մարդկայինս

⁹ V մարմին

¹⁰ M ստէպ] ստէք

¹¹ P յագեցմամբ

¹² B ծանրացեալ CG ծանրացեալք MOPQS ծանրացեալ

¹³ DGMOPSV զիւրաւ N զիւրաւ Q զիւր

¹⁴ C ընկղմելք DNRV ընկղմեալ OPS ընկղմի Q ընկղմել

¹⁵ CDMN հիւանդութիւնսն GKOS հիւանդութիւնս

¹⁶ OPS լինի] C լինին

¹⁷ CFGMNQVR բարիք S բարեոք

¹⁸ G կերակրովն Q կերակրով

¹⁹ C վարեցելք GMNQVR վարեցեալն S վարեալ

²⁰ R եւ]

²¹ M զյուսացեալն

²² M հիւանդութեանն

²³ R իբր GM + ի

²⁴ CDKMOQVR զձմերայնոյ G ձմերայնոյ

²⁵ BDGKMNQVR եկելոյ C եկելո PS եկեալ

²⁶ C փաղչի

²⁷ BCDEGMNOPQS զառժամայն]

²⁸ CG նեղութիւնն

²⁹ BCDNF ուրուք] իրիք OPS ոք OP + ի

եկելոյ ընկղմեալ բախէ, ³⁰ թէ ուրուք³¹ եւ հանդարտելն քեզ, քան եթէ³² ընթանալն, փտանգաւոր իցէ³³ եւ³⁴ մարտնչելն³⁵ քան զխաղաղանալն: Եւ փափկանալն քան զպարզաբար³⁶ սնանիլն³⁷ հիւանդացն ատելի³⁸ գոյ³⁹ յարմարագոյն, քանզի⁴⁰ տնաւրինելով⁴¹ կենդանին⁴² ի նա⁴³ զաւրութիւնս⁴⁴, զբաւականութիւնն⁴⁵ եւ զհարթութիւնն⁴⁶ զիւրաւ⁴⁷ գործեաց⁴⁸ եւ ընտանեցոյց կերակրեցելոցն⁴⁹: Իսկ զբազմապատիկ կատարումն եւ զանաղանութիւն⁵⁰ կերակրոցն առեալ⁵¹ եւ ապա հանդուրժեալ⁵² իսպառ⁵³ ոչ կարաց⁵⁴

³⁰ N թէ... արար]

³¹ BCFOP ուրեք MS ուրէք

³² KM եթէ]

³³ K իցէ] M է

³⁴ BCDG խաղաղանալն քան զմարտնչելն (D մարտնչելն)

³⁵ OS մարտնչելն] մատչելն

³⁶ V զպարզաբար] զպարապար

³⁷ BD սնանիլն] անկանել CFS սնանել P սնանելն

³⁸ F ատելի] ասեն KMOP ասեն

³⁹ V գոյ]

⁴⁰ F քանզի]

⁴¹ ABC տնաւրինելով] անաւրինելով QV տնաւրինելով

⁴² RGO զկենդանի KMQ զկենդանիս

⁴³ KQ զաւրութիւնս... եւ]

⁴⁴ CM գորութիւն GKOPRSV զաւրութիւնս

⁴⁵ G զբաւականութիւնն] զբարկութիւնն M զբարութիւն

⁴⁶ D զհարթութիւն] զյաղթութիւնն

⁴⁷ QS զիւրաւ]

⁴⁸ MRV զիւրագործեաց

⁴⁹ M կերակրելոցն OPRSV կերակրեցելոյն

⁵⁰ DO զզանաղանութիւն KQ զաւրութիւն

⁵¹ M եւ ապա հանդուրժեալ]

⁵² DOP հանդուրժել Q հանտարտել

⁵³ KQ իսպառ]

⁵⁴ BDFGKMOQSV կարացեալ C կարացել Q + զի

զանաղան ազգս¹ ցաւոց² արար³:

5 Այլ ի պատմութիւնն⁴ բանաերթայ⁵ զսկիզբն⁶ պահոցն ցուցանելով⁷, թէ զիւր⁸ ամենեքեան սուրբքն, որպէս ժառանգութիւն⁹ իմն հայրենի¹⁰ ընկալեալ¹¹, այնպէս պահեցին¹² հայր որդւոյ աւանդելով, ուստի եւ ի¹³ մեզ կարգաւորութիւն¹⁴ փոփոխմանս¹⁵ պահեցաւ ստացուածոյս¹⁶: Ոչ էր¹⁷ գրախտին զինի¹⁸, ոչ¹⁹ կենդանեաց զէնմունք²⁰, ոչ²¹ մասկերութիւն²²: Զկնի ջրհեղեղին²³ զինի, յետ ջրհեղեղին կերիջիք զամենայն իբրեւ գրանջար²⁴ (Հմտ. Իւ. 3) |4բ| խոտոյ²⁵: Յորժամ ի բաց ծանուցաւ²⁶ թուկատարելութիւն, յայնժամ²⁷ թուլացաւ²⁸ վայելումն: ²⁹ Աւրինակ զինւոյ³⁰ անփորձութեան³¹ նոյ ան-

¹ BD ազգ

² BCD ցաւոցն

³ M արարեալ

⁴ V պատմութիւնն] + ի

⁵ B երթայ D + ի

⁶ D սկիզբն

⁷ BCDS ցուցանելով] անցանելով

⁸ DOPS զժառանգութիւն

⁹ KQ հայրենի]

¹⁰ KQS ընկալեալ] կալեալ

¹¹ KOPRV ի]

¹² KQ կարգաւորութեամբ KQ + իմն

¹³ O փոփոխման Q փոփոխմամբ

¹⁴ C ստացուածո KMOPQS ստացուածո BCD-KOPQS + այս

¹⁵ FKMORSէր] + ի

¹⁶ Q զինի] + եւ

¹⁷ BDKQ զէնմունք

¹⁸ Q մասկերութիւն] + բայց

¹⁹ OPS ջրհեղեղին] + միս

²⁰ D զգրանջար] զբարձար

²¹ FX ծանուցաւ] բարձաւ

²² M յայնժամ] + բայց

²³ OPQRSVX թողացաւ] թուլացաւ

²⁴ X աւրինակ... պարկեշտութիւն]

²⁵ A զինւոյ]

զիտանալով զզինւոյ պէտս, քանզի ոչ²⁷ եւս²⁸ ի կենցաղս²⁹ էր եկեալ, եւ ոչ կրթեալ³⁰ սովորութեամբ մարդկան, ³¹ այլ³² եւ ոչ ³³ երբէք ³⁴ զայլ ³⁵ ոք ³⁶ էր տեսեալ, եւ ոչ³⁷ իւր³⁸ զփորձ առեալ³⁹ զինւոյն⁴⁰ վնասու անկաւ անպահաւանաբար⁴¹: Քանզի տնկեաց այգի նոյ եւ արբ ի պտղոյն⁴², եւ արբեցաւ (Հմտ. Իւ. 20-21) ոչ⁴³ զինեւէր, այլ անփորձ չափոյ⁴⁴ ընդունելութեանն: Այսպէս մանկագոյն, քան զգրախտն⁴⁵, զինի⁴⁶ զինիւմպութեանն⁴⁷ եւ⁴⁸ այսպէս սկզբնապոյն պահոցն պարկեշտութիւն: Այլ⁴⁹ եւ զՄովսէս⁵⁰ պահովք⁵¹ ծա-

²⁶ M անփորձութիւն

²⁷ Q ոչ]

²⁸ KQ եւս] իսկ

²⁹ A կենցաղս] եղս S կենցաղս էր] կենցաղասէր

³⁰ V կրթել

³¹ AF այլ... տեսեալ]

³² AGNORV այլ]

³³ N երբէք... ոչ]

³⁴ BCKOS զայլ ոք էր]

³⁵ P ոք էր]

³⁶ M ոք] Q ոչ

³⁷ O եւ ոչ]

³⁸ G իւր] երբէք N զիւր

³⁹ K զինուոյն

⁴⁰ M պահապանաբար

⁴¹ NOP պտղոյն] զինւոյն KQ զինոյն

⁴² KMNOQRSV ոչ] + էր

⁴³ BD չափոյն CKMQ չափոյն RV չափու

⁴⁴ O զգրախտն] + զիւտ

⁴⁵ BCFGN զինիդ] KMPQS զիւտ F + եւ

⁴⁶ BDF զինիւմպութիւն CGQ զինւմպութիւն

⁴⁷ M զինւմպութիւն FOP զինւմպութեան

⁴⁸ BN եւ] + զիւտ զինիւմպութեան C + զիւտ

⁴⁹ K այլ] այսպէս

⁵⁰ C զՄովսէս BC + ի

⁵¹ BCD պահոցն

նէաք¹ մերձեցեալք² ի լեառնն³,
վասն զի ոչ համարձակեցաւ⁴ ծխե-
ցելոյ⁵ գազաթանն⁶ եւ ոչ իշխեաց⁷
մտանել ի մէջն, եթէ ոչ պահովք⁸
գինեցաւ⁹: Ի ձեռն պահոց պա-
տուիրանն¹⁰ ընկալաւ՝ մատամբ¹¹
Աստուծոյ¹² գրեալ ի տախտակսն:
Եւ¹³ ի վեր պահքն աւրինադրու-
թեանն¹⁴ նախասպնջական¹⁵ լի-
նէին: Իսկ ի խոնարհ որովայնամո-
լութիւն զկռապաշտութիւնն գու-
շակէր¹⁶: «Քանզի նստաւ¹⁷ ժողո-
վուրդն յուտել¹⁸ եւ յըմպել եւ
յար|5ա|եան¹⁹ ի խաղալ»: Զքառա-
սուն աւուրց²⁰ (ՀՀԴ. ԼԷ ԼԴ. 18) սպա-
սաւորութիւն²¹ պահողին եւ²² մաղ-
թողի ծառային²³ անպիտանա-
ցոյց²⁴ մի գինէկիդութիւն: Քանզի
զոր պահք աւրին²⁵ մատամբն²⁶ Աս-

¹ C ծանայք

² FGNVX մերձեցեալ KOPQS մերձենալ

³ C լեռնն MOV լեալնն

⁴ KMQ համարձակեցաւ] + ի

⁵ C ծխելոյ Q ծխոյ

⁶ CGKMNOPRV գազաթանն KQ գազաթ հ-
լանել

⁷ C իշխեց

⁸ M պահաւքն OSX պահաւք

⁹ N գինեալ M + եւ

¹⁰ C պատուիրանն OPS + աստուծոյ

¹¹ CGMOV մատամբն

¹² OP աստուծոյ]

¹³ KOPQS եւ]

¹⁴ KQ աւրինադրութեան

¹⁵ FX ասպնջական Q նախասպնջականն

¹⁶ Q գուշակէր] գործէր

¹⁷ Q նստան OS + ասէ

¹⁸ K ուտել

¹⁹ M յարեան] յարեաւ

²⁰ CGOQRVX աւուրց D աւուրս

²¹ KQ սպասաւորութիւն]

²² R մաղթողի ծառային]

²³ CV ծառայի N + աստուծոյ

²⁴ B անհիտանեցոյց

²⁵ BCDFOPS աւրին] + գտախտակսն

²⁶ X աստուծոյ գրեալ] գրեալ գտախտակսն

տուծոյ գրեալ²⁷, գայնոսիկ արբե-
ցութիւնն խորտակեաց՝ ոչ արժանի
դատեցեալ²⁸ մարդարէին²⁹ զար-
բեալ ժողովուրդն աւրինադրի³⁰
³¹Աստուծոյ³²: Ի մի³³ ժամանակ³⁴, ի
վայրկենի³⁵ որովայնամոլու-
թեամբ³⁶ ժողովուրդն³⁷ այն³⁸ (ՀՀԴ.
ԼԷ ԼԴ. 6), որ Աստուծոյ³⁹ ⁴⁰մեծա-
մեծ նշանաւք⁴¹ վարդապետեալք,
յեզրիպտական կռամոլութիւն⁴²,
թաւալեցան⁴³. ⁴⁴Իրեարս⁴⁵ գիւր
գերկաքանչիւրսն⁴⁶, զիւրդ պահք
ածեն առ Աստուած եւ ո՞րպէս⁴⁷
փափկութիւն զփրկութիւնն մատ-
նէ⁴⁸: ⁴⁹Էջ ճանապարհաւ զնացեալ
ի խոնարհագոյն⁵⁰:

6 Զիւն⁵¹ զեաւ գարշեցոյց եւ
ծառայարանի¹ է² եղբաւրն, ո՞չ կե-

²⁷ M գրեաց

²⁸ BCD գատեցաւ G գատեալ NX համարեալ
KQ վարկեալ

²⁹ BCDX մարդարէին

³⁰ CDGKOPQSX աւրինադրի M աւրինա-
դրեալ

³¹ P աստուծոյ... կռամոլութիւնն]

³² Q աստուծոյ] զի

³³ RX մի]

³⁴ KQ ժամանակէ

³⁵ KQ վարկեան ժամանակի

³⁶ M որովայնամոլ

³⁷ C ժողովուրդեանն

³⁸ C այն]

³⁹ CKX յաստուծոյ O զաստուած S + առ

⁴⁰ O մեծանշանաւք S մեծամեծ... թաւալեցան]

⁴¹ D նշանիւք M նշանիւքն

⁴² KQ կռամոլութիւնն] խաւարն

⁴³ P թաւալեցան] առ BCDGKMNQR + առ

⁴⁴ X իւրեարս... գոյն]

⁴⁵ RV իւրարս

⁴⁶ O գերկաքանչիւրսն P գերկոսեան S գեր-
կոյսեանն OPS + թէ

⁴⁷ PS որպէս]

⁴⁸ PS մատնէ] մերձէ յաստուծոյ

⁴⁹ PS էջ... խոնարհագոյն]

⁵⁰ CFN խոնարհագոյնսն

⁵¹ M զիւն]

կերակուր մի՝ յաղագս³ որոյ ի բաց
եղ⁴ զանդրանկութիւնն (ՀՀԴ. ԿԴ.
ԼԵ. 31): Իսկ զՍամուէլ⁵ ո՞չ⁶ պահք⁷
աղաւթիւք⁸ շնորհեցին մաւրն:
⁹Մեծարին զիւն¹⁰ զՍամուիւն¹¹
անմարտնչելի¹² գործեաց. ո՞չ¹³
պահքն, բնդ¹⁴ որում¹⁵ յորովայնի
մաւրն¹⁶ ¹⁷յղացաւ¹⁸ եղեւ: Պահք
զնա յղացան, պահք զնա սնուցին,
պահք զնա ալրացուցին, զոր հրեշ-
տակն կարգեաց¹⁹ մաւրն, որ²⁰ ²¹ար-
տաքս²² ելանէ²³ յայդւոյ²⁴ |5բ| ոչ
ուտել եւ զինի եւ ցբի ոչ ըմպել
(ՀՀԴ. Լ. ԽԶ. Լ. 14): Պահք զմարդա-
րէս ծնանին²⁵, զգաւրաւորս ուժգ-

¹ BCDGMOPQSVX ծառայարանի] ծառայա-
րար

² BCDGMOQVX է]

³ N յաղագս]

⁴ OP եւ

⁵ C զՍամուի

⁶ S ոչ]

⁷ COX պահք KMOPRV պահք MN + եւ

⁸ FX աղթիւք PS աղթիւք պահք

⁹ MV զինչ զմեծ արին BCDKOPQSX զինչ
զմեծն (KS եւ) զարին Սամսոն (D զՍամր-
սոն)

¹⁰ NR զինչ] G + զմեծն զարին

¹¹ G Սամսոն MRV զՍամսոն

¹² FNX անմարտնչելի D անմատչելի P ան-
յաղթ

¹³ OPS ոչ] + ապաքէն

¹⁴ C բնդ] բնա

¹⁵ M յորում

¹⁶ R մաւրն]

¹⁷ M յղացաւ... պահք]

¹⁸ OS յղացուցին P յղացեալ P + եղեւ

¹⁹ O կարգեաց] աղթեաց

²⁰ FGN որ] զինչ

²¹ PS որ արտաքս ելանէ] զբերս

²² KQ արտաքոյ

²³ O ելեալ NX ելանել

²⁴ Q յայդւոյ S յայդոյ

²⁵ P ծնանին] + պահք

նացուցանեն²⁶: ²⁷Պահք զաւրա-
ւորս²⁸ իմաստնացուցանեն²⁹: Ան-
ձին բարւոյ³⁰ ³¹պահք³² ³³մարմնոյ
տնակիցք³⁴ են³⁵, ամուր զէն ալ-
րեաց³⁶ զըմբիշս կրթեն³⁷: ³⁸Սոքա³⁹
զփորձութիւնս ի բաց հալածեն⁴⁰,
⁴¹սոքա⁴² աւժանեն⁴³ առ բարեպաշ-
տութիւնն⁴⁴, զգաստութեան⁴⁵
տնակիցք⁴⁶, ողջախոհութեան⁴⁷,
գործաւեալք⁴⁸: Ի պատերազմունս՝
քաջութիւնք⁴⁹, ի խաղաղութեան

²⁶ O ուժգնացուցանեն] իմաստնացուցանեն
PS ուժգին արացեն

²⁷ BD պահք... իմաստնացուցանեն]

²⁸ CEGNPQRSVX զաւրաւորս] զաւրինադիր
O զօրինադիրսն M զաւրինաւորս

²⁹ O իմաստնացուցանեն] P + պահք

³⁰ R բարւոյ] C բարի MS բարոյ MOPS +
պահապան

³¹ S պահք... կրթեն] պահք եւ աղթիւք գաս-
տուած առ մարդիկ խոնարհեցուցանեն

³² C պահք] պահապանք A ջանք Q պահապ-
անն R պահապան

³³ X մարմնոյ... կատարեն]

³⁴ MQ տնակիցք] տնակից

³⁵ ACKMQV են] OP պահք

³⁶ RV ալրեաց] արեաց NOP + պահք

³⁷ OP կրթեն] + պահք եւ աղթիւք գաստուած
առ մարդիկ խոնարհեցուցանեն

³⁸ S սոքա... քաջութիւնք]

³⁹ NQ սոքա] PS պահք եւ աղթիւք

⁴⁰ O հալածեն] + ի բաց

⁴¹ N սոքա աւժանեն առ] պահք ծնանեն ի

⁴² PS սոքա] պահք եւ աղթիւք

⁴³ OP աւժանեն] ամեն

⁴⁴ C բարեպաշտութեան M բարեպաշտու-
թեանն N + սա O + սոքա P + պահք եւ ա-

ղաթիւք RV + պահք

⁴⁵ CKQ սգաստութեան RV զգաստութիւն

⁴⁶ A տնակիցք] նա կիցք DM տնակիցք NQ
տնակիցք P պահք եւ աղթիւք

⁴⁷ V ողջախոհութիւն

⁴⁸ A գործաւեալք] N գործաւեալ Q գործո-
ւեալ

⁴⁹ CFOP քաջութիւնք] քաջարութիւնք G
քաջալերութիւնք KQ արութիւն N քաջա-

րութիւն

զհանգարտութիւն վարդապետեն¹:
Զնազարացին², զուխտաւորն³
սրբեն, զքաջանայն կատարեն⁴,
քանզի ոչ է կարելի առանց պա-
հոց⁵ ի քաջանայագործութիւն⁶,
համարձակել⁷ ոչ միայն ի խորհր-
դականսն⁸ այժմ⁹ եւ ի ճշմարիտ
պաշտաւսն¹⁰, այլ եւ ի տպաւորա-
կանն¹¹ ըստ¹² աւրինացն ածեալ:
Սոքա¹³ տեսող արարին¹⁴ մեծի¹⁵
տեսութեանն¹⁶ զՀեղիաս, ¹⁷ վասն
զի¹⁸ ի քառասուն աւուր¹⁹ պա-
հովք²⁰ զանձն²¹ մաքրելով, այնպէս
յայրին²² ի²³ Բորէք²⁴ տեսանել²⁵
արժանի եղեւ²⁶ զՏէրն²⁷ որպէս²⁸

կարելի է տեսանել մարդոյ զՏէր:
³¹ Պահել³² ունի³³ ետ³⁴ այրոյն³⁵
զմանուկն³⁶ զաւրաւոր եղեալ³⁷
ընդդէմ մահու պահովքն³⁸: Ի պա-
հոյի բերանոյ³⁹ ձայն արտաքսել
եւ փակեաց⁴¹ անաւրինի⁴² ժողովր-
դեանն⁴³ զերիս ամս⁴⁴ եւ ամիսս⁴⁵
զվեց⁴⁶: ⁴⁷ Զի կակղեսցէ⁴⁸ զանհ-
նազանդութիւն⁴⁹ խստապարանո-
ցացն⁵⁰, ընտրեաց եւ զինքն չար
ախտակցութիւն⁵¹ զատապար-
տեալ⁵²: Յաղագս այսորիկ⁵³ կեն-
դանի է Տէր, թէ լիցի⁵⁴ ջուր⁵⁵ ի վե-
րայ երկրի՝ եթէ ոչ⁵⁶ բերանով⁵⁷ ի-

³⁹ V որպէս]

³¹ CFGOP պահել ոչ] պահովք

³² DKMQRV պահելով X պահօք

³³ BKGN ոչ]

³⁴ Q ետ]

³⁵ GKQ այրոյն

³⁶ FNPX զմանուկն] + պահաւք

³⁷ BGMNOPVX եղեալ] երեւեալ

³⁸ A պահաւքն BCKGNOPQS պահող

³⁹ Q բերան

⁴⁰ PS ձայն արտաքսել] եւ հրաման

⁴¹ PS փակեաց] + զերկինս RV + զերկին

⁴² GNP անաւրէն

⁴³ BFGMX ժողովրդեանն] + զերկին CDKNQ
+ զերկինս

⁴⁴ D ամս] զամիսս

⁴⁵ N ամիսս] ամս S ամիս N + եւ

⁴⁶ N զվեց] + ամիս

⁴⁷ P զի... մահացուն] նա եւ եղիսէ վայրի բան-
ջարով եւ սակաւ ալիւրով զհետսն պատուէր
եւ աղօթիւք պահողին տկարացաւ մահացուն
եւ ոչ վնասեաց կերողացն

⁴⁸ BCKQ կակղեսցէ

⁴⁹ M զանհնազանդութիւն] զանհաւատու-
թիւն CN + սրտի M + սրտից

⁵⁰ X խստապարանոցացն] սրտի պարանո-
ցացն

⁵¹ BDFKNORV ախտակցութեամբն C ախ-
տակցութեամբն X ախտակցութեամբ

⁵² GNV զատապարտել

⁵³ CDFN այսորիկ] այնորիկ NR + ասէ

⁵⁴ CQ լիցիցի

⁵⁵ N ջուր] անձրեւ

⁵⁶ N ոչ] + բանիւ

⁵⁷ C բերանով] բանիւ

¹ RV վարդապետին

² OP զնազարացին] C զնազարացի KQ զնա-
զարացի R զնա զօրացի

³ CF զուխտաւորն KQ ուխտաւորս M զուխ-
տաւոր

⁴ P կատարեն] պատուեն S պատուեն

⁵ K ի... այժմ եւ]

⁶ Q քաջանայութիւն

⁷ KQ համարձակել] + եւ

⁸ PS ոչ... ածեալ]

⁹ Q ի խորհրդականսն]

¹⁰ O այժմ] այլ Q այժմ եւ]

¹¹ C պաշտօն G տաւն

¹² CO տպաւորականն] սպասաօրականն

¹³ C ըստ] ընդ

¹⁴ PS սոքա] պահք եւ աղաւթք

¹⁵ PS արարին] + աստուծոյ

¹⁶ S մեծի տեսութեանն զՀեղիաս] մեծն եղիա

¹⁷ P զմեծն

¹⁸ Q տեսութեանն] երանութեան

¹⁹ P վասն... զտէր] S վասն... եղեալ] պահք
զաւրաւոր երեւեալ եղիա

²⁰ X վասն զի] քանզի

²¹ DFQRX աւորս K աւուրք Q աւուրք

²² A պահովք] MO պահաւք

²³ KQ յայրին] D յայրեն

²⁴ M ի]

²⁵ AKMQRV փորէք D քորք O քորքայ

²⁶ O տեսանել] M տեսանելով

²⁷ O եղեւ] + տեսանել

²⁸ KNO զտէրն] զատուած

²⁹ M որպէս... զՏէր]

մով (ՀՀԿ. Գ. Թ. Ժ. 1): Եւս¹ ածի²
ժողովրդեանն (ՀՀԿ. Գ. Թ. Ժ. 43-4)
զպահսն սովովն³, ⁴ որպէսզի ի
փափկութենէն⁵ եւ ի⁶ թուլացեալ⁷
կենաց զչարութիւնն վերստին
ուղղեաց⁸: Եղիսէ որպիսի⁹ կեանք
էին, զի¹⁰ արդ առ Սոմնացոյն¹¹
զհիւրասիրութեանն¹² վայելէր եւ
որպէս ինքն զմարգարէսն ընդու-
նէր: Ոչ բանջարք¹³ վայրենիք եւ
ալիւր¹⁴ զհիւրասիրութիւնն¹⁵ ընդ
(ՀՀԿ. Գ. Թ. Ժ. 39-41): Յորժամ¹⁶ ի
տրտմութենէն¹⁷ ըմբռնեալք¹⁸
վշտանալ¹⁹ հանդերձեալ²⁰ էին
մերձանալովն²¹ եթէ ոչ աղաւթիւք
պահողին տկարացաւ մահացուն:
²² Եւ միանգամայն²³ պարզաբար
գտցէ²⁴ եւ զպահսն զամենայն

¹ BCDFO եւս] եւ GKNQRV եւ

² BCDFM ած GKNQRV հաճ BCFKMN QRS
+ ամենայն

³ CX սովոյն

⁴ X որպէսզի... աւժանդակեալս]

⁵ B փափկութենէն] փափկութեան են

⁶ R ի]

⁷ N թուլացեալ] թողացեալ

⁸ BCDFGKMOQR ուղղեաց
⁹ A սոմնացոյն] B սովմնացին CDFNQ սոմ-
նացին

¹⁰ CGO զհիւրասիրութեանն] զհիւրութիւնն
K զհիւրանդութիւնն M զհիւրընկալութիւնն

¹¹ NO բանջար N + էր

¹² B ալեաւ D ալեւք FR ալեւ M ալեւոր
O ալուր BCDGMOQ + սակաւ N + եւ

¹³ Q զհիւրասիրութիւնն] զհիւրութիւն

¹⁴ BC յորժամ] + եւ

¹⁵ BC տրտմութենէն] սրտմտութենէն M
տրտմութեանն

¹⁶ Q ըմբռնեալ

¹⁷ A վշտանալ... ոչ]

¹⁸ M վշտանային

¹⁹ N հանդերձեալք

²⁰ P եւ... կոչեն]

²¹ C միանգամայն] + գիտես

²² BDFGKMOQR գտցես

սուրբան ըստ Աստուծոյ քաղա|6ր|
քականութեանն ձեռն աւժանդա-
կեալս²³: Քանզի է²⁴ բնութիւն
²⁵ սաղմն²⁶, ծով²⁷ մին²⁸ կենդանի է
²⁹ մարմնոյ³⁰, զոր կոչեն անարատ³¹,
³² անծախելի³³ հրոյ, ³⁴ որ ի բոց ան-
կեալ³⁵ կալով կայծանալ³⁶ թուի³⁷
արտաքս առեալ³⁸ ի հրոյն՝ որպէս
ջրով փայլեալ³⁹ մաքրագոյն լինի:
⁴⁰ Այսոքիկ էին երկց. մանկանց
⁴¹ այնոցիկ⁴² մարմինք ի⁴³ Բաբելով-
նի⁴⁴ ի պահոց ունելով զանարա-
տութիւնն: Քանզի ի մեծ⁴⁵ բոց⁴⁶
հնոցին, որպէս ոսկիք⁴⁷ բնու-
թեամբ լեալք⁴⁸, այնպէս լաւա-

²³ O աւժանդակեալ V + ի վերա

²⁴ G է]

²⁵ BCDFGKMNQOQ սաղմն... է] X սաղմն...
մարմնոյ]

²⁶ ARV սաղմն] սաղմանդր

²⁷ RV ծովային

²⁸ RV մին... մարմնոյ]

²⁹ KQ մարմնոյ] մարդոյ

³⁰ P անարատ] V + եւ

³¹ P անծախելի... լինի]

³² BD անծախելի] + ի

³³ BDM որ... հրոյն]

³⁴ P անկեալ] արկեալ

³⁵ NRVS կայծանալ] կայծակնանալ Q կայ-
ծակնալ

³⁶ O թուի] + եւ

³⁷ C առեալ] եղեւ

³⁸ RV փայլեալ] եփեալ

³⁹ P այսոքիկ էին] իսկ

⁴⁰ P այնոցիկ... սնուցանելոյն] մարմին ի բո-
ցոյն միջի կայծանալ թուի եւ ի հրոյն ե-

լեալ որպէս ջրով փայլեալ մաքրագոյն լինի
ի պահոց ունելով զանարատութիւն յայտ-

նեցան ի Բաբելոնի

⁴¹ QR այնոցիկ]

⁴² C ի]

⁴³ CFOVS Բաբելոնի N Բաբելոնի R Բաբելոն

⁴⁴ KQ մեծ] մեջ

⁴⁵ KQ բոց]

⁴⁶ MQ ոսկի

⁴⁷ A լեալք M + եւ

գոյնք¹ քան զհրոյն² ցուցեալ³ լինէին անվնաս⁴: Մանաւանդ թէ եւ⁵ քան զոսկի զաւրաւորագոյնք երեւեցան: Քանզի⁶ ոչ ձուլեաց զնոսա⁷ հուրն, այլ պահեաց⁸ զնոսա⁹ անարատս¹⁰: Եւ¹¹ սակայն ոչ ինչ այնմ¹² բոցոյ յայնժամ¹³ ժուժեաց՝ էր նաւթ եւ ձիւթ եւ որթ՝ շրջելով իբրեւ¹⁴ քառասուն¹⁵ կանգուն զհնոցաւն ցնդեալ¹⁶ եւ¹⁷ շուրջ ինքեամբ ճարակելով զբազումս ի Քաղղեացոցն¹⁸ ծախէր¹⁹ զայն: Հրայրեցութիւն²⁰ հանդերձ պահովքն²¹ մտեալ կոխէին²² մանկունքն իբրեւ²³ զանաւոր²⁴ աւղ²⁵ եւ զցաւղաւոր²⁶, աւրհնելով ի սաստիկ հուլարն մերձեցեալք, վասն զի²⁷ ոչ երիցն այնոցիկ այ-

¹ KOQ լուսադոյն
² C զհրոյն] զրոցն D զհնոցն K զհուրն Q զհուր
³ C ցուցելք FGKNOQ ցուցեալք
⁴ D անվնաս] զվարս B զվնաս CMNQ անվնասք
⁵ M եւ]
⁶ O քանզի] զի
⁷ BDO զնոսա]
⁸ C պահեցան
⁹ CKQX զնոսա]
¹⁰ C անարատս] արատս
¹¹ BD եւ]
¹² M այնմ]
¹³ MQ յայնժամ]
¹⁴ K իբրեւ]
¹⁵ KNV զքառասուն BCFGOX + եւ ինն
¹⁶ KQ ցնդելով
¹⁷ K եւ],
¹⁸ C քաղղեացոցն
¹⁹ X զայն... սնուցանելոյն]
²⁰ R Հրայրեցութիւն] երիցութիւն V երէ ցութիւն
²¹ AFGR պահովք
²² D կոխէին] կորդէին O կոխեցին
²³ G իբր Q որ K որպէս
²⁴ Q զանաւորութիւն
²⁵ Q աւղ]
²⁶ V զցաղաւորս
²⁷ F վասն զի] քանզի

նոցիկ հուրն պատերազմեցաւ (ՀՀԴ. Գ. 24-30) յաղագս պահովք²⁸ զինքեանս սնուցանելոյն²⁹: 7 Դանիէլ «այրցանութեանց»³⁰, որ երիս³¹ եւթներեկս³² հաց ոչ եկեր եւ ջուր ոչ արբ եւ զառիւծսն³⁴ պահել³⁵ ուսոյց (ՀՀԴ. Գ. 2-3), մտանելով³⁶ ի գուրն: ³⁷Զի որպէս ի քարէ կամ ի պղնձոյ³⁸, կամ յայլ իմեքէ³⁹ կարծր նիւթոյ հաստատեալ արականել⁴⁰ ոչ ունէին⁴¹ զատամունսն առիւծքն⁴²: Որպէս մուխ երկաթոյ՝ այնպէս⁴³ զմարմին⁴⁴ առնն⁴⁵ պահքն⁴⁶ սրեցին⁴⁹ անվնասելի առնելով առիւծուցն⁵⁰, քանզի ոչ բանային⁵¹ հակառակ⁵² սրբոյն⁵³ զբերանսն⁵⁴:

²⁸ AOR պահովք CQ պահովքն M պահոցն
²⁹ KM սնուցանելով
³⁰ DKQ ցանկալի OP ցանկալին
³¹ OP երիս] զերից
³² C եւթներեկս] եւեկս DKQ երեակս MNR եւթներեկս O եւթներեկս
³³ P հաց... մտանելով] ծովով պահեաց
³⁴ B զառիւծսն GNOR զառիւծսն
³⁵ X պահեալ
³⁶ B մտանով
³⁷ P զի... հաստատեալ]
³⁸ RV պղնձոյ] + եւ
³⁹ D իմեքէ] ումեքէ K իմէ V իմեք
⁴⁰ R արականել
⁴¹ FX ունէին] կարէին K ունին
⁴² B առիւծքն GNOV առիւծքն Q յառեաւծքն
⁴³ C այնպէս] այնպէս M նոյնպէս M + եւ
⁴⁴ CGN մարմին M զմարմինս
⁴⁵ O առնն] առ R + պահեցին
⁴⁶ M պահքն... առիւծուցն] որ եւ անուանելի առնել առիւծուցն
⁴⁷ G պահքն] R + եւ սրեցին
⁴⁸ BCDFGKNQX սրեցին անվնասելի] սրեցին անվնասելի
⁴⁹ O սրեցին] պղնձեցին
⁵⁰ C առիւծուց
⁵¹ A բանային
⁵² G հակառակ]
⁵³ CMX սրբոյն
⁵⁴ C զբերանսն KN զբերանն O + իւրեանց

¹ Պահքն շիջուցին զգաւրութիւն հրոյ², խցին զբերանս առիւծոց³ (ՀՀԴ. Գ. 9. 16-22): Պահք⁴ աղաւթք⁵ յերկինս⁷ առաքեն իբրեւ թոշունս⁸ արարեալ⁹ առ¹⁰ ի¹¹ վերին գնացսն: Պահք¹² տանց ածումն¹³, ողջախոհութեան¹⁴ մայր¹⁵, մանկութեան¹⁶ դաստիարակ¹⁷, զարդ ծերոց¹⁸, բարի ճանապարհակից ուղեղնացաց¹⁹, ²⁰ամուր խորանակից, որք²¹ ի տունսն²² են: ²³Ոչ կարծէ ամուսնութենէ²⁴ զրժանս այր՝ զպահսն տեսանելով կնոջն²⁵ կենակիցս²⁶: ²⁷Ոչ ²⁸հայր²⁹ մախ³⁰ 7ր³¹ անաւ³⁰ կին³¹ զայրն³² տե-

սանելով պահոց ընդունակ³³: ³⁴Ո՞ր զիւր տուն սղացոյց ի պահս: Թուեալ³⁵ այսաւր, զի³⁶ ներքսն³⁷ եւ զկնի այնորիկ³⁸ ³⁹ոչ ինչ⁴⁰ պակասեցի⁴¹, որ ի տանն է⁴²: Ոչ⁴³ կենդանի զգայ⁴⁴ զմահ⁴⁵, ոչ⁴⁶ ուրեք արիւն, ոչ ուրեք հրաման յանհրաժեշտ որովայնէ⁴⁷ բերեալ լինի, հակառակ կենդանութեանց⁴⁸: Դադարէ խահարարացն⁴⁹ ձեռն, սեղանն շատանայ ինքնաբերաւքն: ⁵⁰Շարաթ⁵¹ տուաւ հրէիցն, զի հանդիցէ, ասէ⁵², գրաստ քո ⁵³եւ ծառայ քո⁵⁴ (ՀՀԴ. Ե. 10): Լիցին⁵⁵ պահք հանգիստ ի խիտ⁵⁶ եւ ի հոծ⁵⁷ աշխատութեանցն, ⁵⁸որոց⁵⁹

¹ M պահքն... առիւծուց]
² OP հրոյ] + պահք
³ B առիւծոց GN առիւծուց
⁴ O պահք] + եւ
⁵ C աղաւթք D զաղաւթք
⁶ P յերկինս առաքեն]
⁷ Q յերկինս] + վեր
⁸ P թոշունս] զհաւ
⁹ N արարեալ] երազեալ X արազեալ
¹⁰ O առ]
¹¹ Q ի]
¹² M տան յաճումն
¹³ O աճումն] + պահք
¹⁴ C ողջութեանց
¹⁵ OP մայր] + պահք
¹⁶ NOP մանկանց
¹⁷ OP դաստիարակ] + պահք
¹⁸ OP ծերոց] + պահք
¹⁹ CP ուղեղնացաց OP + պահք
²⁰ X ամուր... ինքնաբերաւքն]
²¹ K որ
²² C տունս
²³ OP ոչ... ինքնաբերաւքն]
²⁴ BCDFGKNQX ամուսնութեան
²⁵ KQ կնոջն] A կնոջն
²⁶ KM կենակիցս] անկակիցս N կենակից
²⁷ N ոչ... ընդունակ]
²⁸ F հայր մախանաւ] մախանաւք հալի
²⁹ KMQ հայր] հալին B + ի
³⁰ BDGKM մախանաւք CQR մախանաւք R + ի
³¹ V կին] + եւ կինն
³² D զայր KQ + իւր

³³ RV ընդունակ] + ոչ երկամութիւն կրէ
³⁴ Q ու... ինքնաբերաւքն]
³⁵ C թեալ
³⁶ K զի]
³⁷ K ներքսն M ներքինսն
³⁸ M այնորիկ] այնորիկ
³⁹ M ոչ ինչ պակասեցի] պահաւք V պահեացի
⁴⁰ CDFK ինչ] + պահովք
⁴¹ BCDFGN պակասեցէ
⁴² BCDK է] են
⁴³ A ոչ] DV + մի
⁴⁴ CK զգայ] սղա
⁴⁵ D զմահն
⁴⁶ A ոչ]
⁴⁷ R յորովայնէ
⁴⁸ C կենդանեց DGN կենդանեացն KMN կենդանեաց
⁴⁹ N խահարարացն] խարարաց R խախարարացն
⁵⁰ Q շարաթ... զվարդապետութիւնն]
⁵¹ P շարաթ] + պահք
⁵² BCKO ասէ]
⁵³ O եւ ծառայ] P + եղն քո եւ գործաւոր քո
⁵⁴ OX քո]
⁵⁵ C լինի M լինիցի M + ի O + եւ
⁵⁶ FPX խիտ] խիտս
⁵⁷ F հոծ
⁵⁸ OP որոց... ծառայիցն]
⁵⁹ M որոյ

ի տարւոյն¹ ամենայնի արբանեակ² են³ ծառայիցն: Հանգո՛ղքո՛ւ խաճարարն⁵, տո՛ւր դատարկութիւն⁶ սեղանակաղմին⁷, դադարեցո՛ւ եւ⁸ զձեռն⁹ մատուակին¹⁰, ¹¹Հանգիցէ¹² եւ¹³ որ զզանազան հացսն¹⁴ պատրաստեն¹⁵, խաղաղասցի երբեմն եւ տունն ի¹⁶ բիւր ամբոխիցն եւ¹⁷ ճենճերոյ¹⁸ եւ¹⁹ ի վեր եւ ի վայր²⁰ ընթացողացն²¹, ²²եւ²³ որպէս անյագ տիկնոջ որովայնին պաշտաւն²⁴ տանելով: Ամենայն իրաւք եւ²⁵ հարկաժողովքն երբեմն ընդ ձեռամբ անկելոցն²⁶ փոքր մի²⁷ ազատութիւն հրամայես|ծա|ցեն²⁸: Տացէ²⁹ բարե-

ժամանութիւն³⁰ ինչ³¹ եւ որովայն բերանոյ³², նուիրեցէ՛ք³³ ³⁴զհինգաւրեայ³⁵ զաշինս մեզ, որ միշտ պահանջեն³⁶ եւ ոչ երբէք յանգեցուցանէ³⁷ առնելով³⁸ այսաւր եւ վաղիւ մոռանայ: Յորժամ լցեալ լինի՝ յաղագս ժուժկալութեան իմաստասիրէ, իսկ յորժամ ունայնանա՝ մոռանա զվարդապետութիւնն:

8 Պահք³⁹ զփոփոխատրութեանն բնութիւնն ոչ գիտեն, ոչ ժողովէ տոկոսիս⁴⁰ սեղան պահողի⁴¹, ⁴²ոչ խեղդեն⁴³ զորք⁴⁴ պահողի զմանուկ⁴⁵ ⁴⁶վաշխը⁴⁷ հայրենիք⁴⁸ շարամանեալք⁴⁹ իրբեւ⁵⁰ զաւճս: Եւ ⁵¹այլ ազգ պատճառք⁵² ուրախութեան⁵³ են⁵⁴ պահելն⁵⁵, ⁵⁶զի որպէս

ծարաւ հեշտ զըմպելին¹ պատրաստեն եւ սով յառաջագոյն լեալ² ախորժելի կազմէ զսեղանն³, նոյնպէս⁴ եւ զկերակրոյն⁵ վայելուչ⁶ պէս⁷ ի մեր⁸ զինքեանս եղեալ եւ զսովորական⁹ փափկութիւնն յերկուս հատանելով՝ տենչալ¹⁰ քեզ զընդունելութիւնն¹¹ ¹²եւ¹³ զգնացեալն¹⁴ որպէս թէ կամեսցիս¹⁵ մեզ փափագելի պատրաստել զսեղանն ընկալ¹⁶ ¹⁷զի¹⁸ պահոց փոփոխումն: Իսկ դու ի յոյս փա|ծ|ր|փկութենէն¹⁹ պաշարեալ²⁰ մոռանալով²¹ զքեզ²² ինքեան՝ ժանդացուցանես զփափկութիւնն²³ եւ հեշտասիրութեամբ զցանկութիւնն ապականես: Վասն զի ոչ²⁴ այնպէս բաղձալի²⁵ որպէս

թէ մի ստէպ ստէպ վայելմամբ²⁶ ²⁷արհամարհելի լինել: Զի որոց յամբ²⁸ է ստացումն²⁹, ³⁰փութալի է վայելումն: Այսպէս³¹ եւ³² որ ստացաւ զմեզ ի ձեռն ըստ³³ կենցաղոյս³⁴ փոփոխման մնալ ի մեզ³⁵ զշնորհն³⁶ պարգեւեցելոյ³⁷ հնարեցաւ: ³⁸Ո՞չ տեսանես՝ զի եւ³⁹ արեգակն զուարճագոյն զկնի գիշերոյն, եւ արթնութիւն՝ կամակ⁴⁰ յետ քնոյն⁴¹, եւ ողջութիւն՝ տենչալի⁴² զկնի փորձութեան ընդդիմակին: Եւ սեղան շնորհաւոր զկնի պահոց, նմանապէս եւ⁴³ ընչեղաց, աղքատաց⁴⁴, եւ⁴⁵ առատ սեղանոց⁴⁶, նմանաբար⁴⁷ ⁴⁸եւ⁴⁹ հարթից եւ ինքնապատրաստից⁵⁰ կերակրոց⁶:

¹ CDVX տարոյն

² G արբանեակ են] արբանեկին K արբանեկէ V արբանեկէն

³ M են] է

⁴ A զքո՛ւ զբա

⁵ M խոհարարն O խոհարարն P + եւ

⁶ V դատարկութիւն] + ի

⁷ A սեղանակաղմին] սեղանին

⁸ BNX եւ]

⁹ MR զձեռս

¹⁰ A մատուակի OP + քո

¹¹ X Հանգիցէ... նմանաբար]

¹² M Հանգոյ BCDFOP + երբեմն

¹³ N որ... խաղաղասցի]

¹⁴ C հացն

¹⁵ CMRV պատրաստ է FKGOP պատրաստ էր

¹⁶ G բիւր ամբոխիցն] բաղմամբոխիցն

¹⁷ BCDFGKMR + ի ծխոյ

¹⁸ CFGNOR եւ] + ի P + ի ծխոցն V + ի ծխոյ

¹⁹ P ճենճերացն

²⁰ CM եւ]

²¹ BCDFGKMNQ ի վայր] խոնարհ

²² N ընթացողացն] + խաղաղասցի երբեմն եւ

²³ որ զզանազան հացսն պատրաստէր

²⁴ O եւ... իրաւք] P եւ... տացէ]

²⁵ K եւ] զի

²⁶ N պաշտաւն] խնամ

²⁷ N եւ... հրամայեցեն]

²⁸ KM անկելոյն

²⁹ BCD փոքր մի] O երբեմն

³⁰ A հրամայեցեն C + փոքր մի

³¹ O տացէ]

³⁰ BCOP բարեժամութիւն

³¹ O ինչ]

³² MP բերանոյն M + տացէ

³³ M նուիրեցէ OP տացէ R + եւ

³⁴ OP զհինգաւրեայ... զվարդապետութիւնն]

³⁵ M հինգաւուրցն R զվեցօրեա

³⁶ BFN պահանջեն] պաշտեն C պաշտելի է

³⁷ K յաղեցուցանէ M յանդեցուցանելով

³⁸ M առնելով M + իսկ

³⁹ OP զփոխադրութիւն բնութեան

⁴⁰ O տոկոսիս] + ի

⁴¹ M պահողի]

⁴² OP ոչ... նմանաբար]

⁴³ KQ խեղդէ

⁴⁴ A զորք] զոր C զորք

⁴⁵ FMQ մանուկ

⁴⁶ Q վաշխը... զաւճս]

⁴⁷ CDKMRV վաշխք F վաշխ

⁴⁸ N հայրենեաց

⁴⁹ N շարամանեալ

⁵⁰ BDN իրբեւ] որպէս

⁵¹ Q այլ ազգ] եւ այլ ամենայն ազգ

⁵² CN պատճառ

⁵³ N ուրախութենէ

⁵⁴ BCDGN են] է

⁵⁵ KMQ պահք

⁵⁶ Q զի... փոփոխումն]

¹ G հեշտըմպելիս

² A լեալ]

³ C սեղանն

⁴ BCDFK նոյնպէս] սոյնպէս GN այնպէս

⁵ BCDFGKMN զկերակրոցն

⁶ FG վայելուչ] վայելումն

⁷ V ի մեր]

⁸ CDFKRN մեր] մեջ

⁹ CG սովորական

¹⁰ CGKMRV տենչալ] + ի

¹¹ BCDFKRV զընդունելութիւնն] + արացէ

¹² երեւելի (երեւեալ F) իրբեւ (իրբ B) M + ա-

¹³ րացէ երեւելի

¹⁴ N եւ... եւ]

¹⁵ FMR եւ]

¹⁶ C զգնացելն

¹⁷ C կամեսցի V կամիցիս

¹⁸ R ընկալցի

¹⁹ GKM զի պահոց] զպահոցն

²⁰ BCDG փափկութենէ M փափկութենէդ

²¹ CV պաշարել

²² F մոռանալով] + զպահսն

²³ CKV քեզ

²⁴ V զփափկութիւնն] զբարկութիւն

²⁵ G ոչ] ոչինչ

²⁶ KQ բաղձալի] + է ինչ

²⁶ D վայելմամբ D վայելումն Q վայելմամբն

²⁷ KQ արհամարհեալ լինի

²⁸ V համար

²⁹ D ստացումն] ստիպումն

³⁰ RV փութալի է վայելումն]

³¹ V այսպէս] սոյնպէս

³² D եւ]

³³ F ըստ]

³⁴ C կենցաղոյն

³⁵ C մեզ] + ի

³⁶ DK շնորհն

³⁷ BC պարգեւեցելոց G պարգեւեցելոցն

³⁸ Q ոչ... նմանաբար]

³⁹ D եւ]

⁴⁰ G կամակ] պսակ

⁴¹ C քնո DG քնոյ

⁴² M տենչալի] փութալի

⁴³ D եւ]

⁴⁴ MN աղքատաց] CFGKN առատասեղանաց

⁴⁵ KM եւ]

⁴⁶ BCFK առատ սեղանոց]

⁴⁷ K նմանաբար] CM նմանապէս

⁴⁸ K եւ... կերակրոց] Q եւ... կարացեալ] OPX

⁴⁹ եւ... գործեն]

⁵⁰ D եւ]

⁵¹ FR ինքնապատրաստ M ինքն պատրաստից

9 Երկիր յաւրինակէ ընչեղին, քանզի զնա մատնեաց հրոյն հա- նապազորդեան փափկութիւնն: Զի¹ ոչ յաղագս զրկման², այլ³ ի փափկակերութենէն⁴ մեղադրեալ⁵ տապակեալ լինէր ի բոց⁷ հնոցին⁸: Արդ,⁹ որպէս¹⁰ զի շիջուցուք զայն հուր՝ ջրոյ պէտք են: Եւ ոչ ի հանդիմանեալսն միայն են աւգ- տակար պահքն,¹¹ այլ եւ¹² նմին մարմնոյ¹³ լաւագոյն: Քանզի¹⁴ ի ծայր քաջողութիւնք դարձս ու- նին¹⁵ եւ¹⁶ անկմունս¹⁷ ջախջախե- լով¹⁸ բնութիւնս¹⁹ եւ բերել²⁰ ծան- րութիւն²¹ քաջողութեանն²² ոչ կարացեալ: Արդ, տես մի ի բաց թքանելով²³ զջուրս²⁴ զկնի կաթոյն²⁵ փափագեցես²⁶ որպէս

եւ²⁷ ընչեղին: Ո՛չ ոք²⁸ արեցաւ ի ջրոյ: Ո՛չ ուրուք գլուխ ցաւեաց²⁹ երբէք³⁰ ջրով ծանրացեալ³¹: Ո՛չ³² ոք այլոց ոտոց³³ կարաւտացաւ³⁴ ջրըմպութեամբ կեցեալ (Հմտ. Գլ. Ժ. 24): Ո՛չ ուրուք կապեցան³⁵ ոտք, ո՛չ ուրուք ձեռք անպիտանա- ցան³⁶ ջրով³⁷ ոռոգեալք³⁸: Քանզի հալմանն սխալումն, որոց փափ- կանանն³⁹, հարկաւորաբար զհետ երթա, այնոքիկ եւ սաստիկ հիւան- դութիւնս⁴⁰ մարմնոյ գործեն: Պա- հողի պարկեշտագոյն⁴¹,⁴² ոչ շա- ռագունեալ⁴³ անամաւթ ծաղկելով, այլ դեղնութեամբ ողջախոհիւ կազմեալ՝ ակն ցած, ամփոփեալ գնացք,⁴⁴ երեսք մտախորհք⁴⁵, պակշոտեալք⁴⁶ ծաղու⁴⁷ ոչ թշնամանի⁴⁸, չափաւորութիւն բա-

¹ C զի] քանզի
² RV զրկման] + կամ պոռնկութեան
³ N այլ] առ
⁴ C փափկութենէն RV փափկակերութեան
⁵ C մեղադրեալ տապակեալ] դատապարտելի լինէր
⁶ M մեղադրեալք
⁷ KM բոցոյ
⁸ FG հնոցին] հրոյն
⁹ N որպէսզի... եւ]
¹⁰ B որպէս
¹¹ K այլ... լաւագոյն]
¹² M եւ]
¹³ M մարմնոյ] + են
¹⁴ K քանզի] փասն զի
¹⁵ N եւ... գործեն]
¹⁶ B եւ] + ի
¹⁷ R անկումն F տնկմունք
¹⁸ BD ջախջախելով
¹⁹ K զբնութիւնն
²⁰ FG բերեալ
²¹ D ծանրութիւն] զծայրութիւն
²² V քաջութեան
²³ Q թքանել
²⁴ BDGQ զջուրն
²⁵ K կաթոցն
²⁶ BD փափագէս FK փափագիցես

²⁷ Q եւ]
²⁸ C ոք]
²⁹ C ցաւեց K ցաւեցաւ
³⁰ V երբէք] + ի
³¹ BD ծանրացեալք
³² D ոք... ոչ]
³³ CFMRV ոտոց] ոտից
³⁴ B կարաւտեցաւ
³⁵ DM կապեցաւ
³⁶ B անպիտանեցան
³⁷ V ջրովք
³⁸ C ոռոգանելք K առոգեալք V ոռոգեալ
³⁹ BCFG փափկանան
⁴⁰ F հիւանդութիւնս] RV հիւանդութիւնք
⁴¹ N պարկեշտագոյն] գոյն պարկեշտ V պար- կեշտ գործոյն O + երեսք P + էր
⁴² F ոչ... ծաղկելով] ոչ անամաւթ շառագու- նեալ անամաւթ ծաղկելով
⁴³ DRV շառագունել
⁴⁴ OP երեսք մտախորհք] X երեսք... սրտի]
⁴⁵ BCDN մտախորհք M տղուք K + ոչ
⁴⁶ BDKNOPV պակշոտեալ C պակշոտել
⁴⁷ P ծաղր պարկեշտ ոչ թշնամի
⁴⁸ O ծաղր
⁴⁹ KQ թշնամանեալ

նի, մաքրութիւն սրտի¹: Յիշեա զյաւիտենից սուրբսն², «որոց ոչ էր³ արժանի աշխարհս», որք «չընցան⁴ մաշկից⁵ ալմար⁶, մորթովք, նուազեալք⁷, նեղեալք»։ նոցա նմանեաց⁸ գնացիցն՝⁹ եթէ խնդրեսցես¹⁰ զնոցա մասնն¹¹ (Հմտ. Եփ. Ժ. 36, 37):¹² Զի՞նչ զՂազա- րոս¹³ հանգոյն¹⁴ ի գոգն Աբրահա- մով¹⁵ (Հմտ. Գլ. Ժ. 9, 23), ո՛չ¹⁶ պահք: Յովաննու¹⁷ կեանքն միայն¹⁸ պահք էին, որ ո՛չ մահիծս ունէր¹⁹ կամ²⁰ սեղան (Հմտ. Մտ. Գ. 4):²¹ ո՛չ երկիր արաւրադրեալ²², ո՛չ արաւ- րածիգ եզն, ո՛չ ցորեան²³, ո՛չ հաց արար, ո՛չ այլ ինչ է, որ²⁴ ի կեն-

ցաղումս²⁵ (Հմտ. Լ. Կ. Դ. Ժ. 27): Յա- ղագս այնորիկ²⁶ մեծի²⁷ ծնունդս կանանց ոչ ոք է²⁸, քան զՅովան- նէս²⁹ Մկրտիչ³⁰: Պաւղոսի³¹ հան- դերձ այլովքն³² եւ³³ պահք³⁴ էին՝³⁵ յաղագս նեղութեանց³⁶ պարծա- նացն թուեալ³⁷ (Հմտ. Մտ. Գ. 2), փասն³⁸ որոյ³⁹ եւ⁴⁰ յերրորդ⁴¹ զնա եհան յերկինս⁴²: Գլուխ ի վերայ⁴³ ասացելոցս, Տէր⁴⁴ մեր⁴⁵ պահովք⁴⁶ զմարմինն, զոր յաղագս մեր⁴⁷ էառ, ամրացոյց: Այսպէս⁴⁸ նո- քաւք⁴⁹ զբանսարկութիւն⁵⁰ զընդդի- մակացութիւնսն կալաւ⁵¹ զմեզ խրատելով⁵² պահովք⁵³ աւժանել

¹ GPV սրտի] ստի
² M զսուրբսն
³ Q էր] է
⁴ P չընցան] + լեշկ
⁵ N մաշկովք O լեշկամաշկովք OPRV + եւ
⁶ C ալմար
⁷ QV նուազեալք] նուազեալք
⁸ BCDNOP նմանեա
⁹ KQ եթէ խնդրեսցես]
¹⁰ BDFOP խնդրես
¹¹ KQ մասնն] M նմանն
¹² P զինչ... պահք]
¹³ M զՂազար
¹⁴ B հանգոյն] եհանգ D եհան
¹⁵ Q Աբրահամով] + եթէ
¹⁶ O ոչ] + ապաքէն
¹⁷ Q կեանքն միայն] ոչ ամենեւեան
¹⁸ BOP միայն] մի K ոչ ամենեւեան M ոչ
¹⁹ K ունէր] առնէր V + եւ
²⁰ KMOP կամ] եւ ոչ
²¹ P ոչ երկիր... Մկրտիչ] փասն որոյ ի Բրիտ- տոսէ գովեցաւ եւ մեծի ծնունդս կանանց կոչեցաւ
²² BC արաւրադրեալ] արաւրիկ DO արորա- լի KQ արաւրադրեալ M արաւրադրեալք QRV + եւ
²³ KNO ցորեան] + եւ
²⁴ M որ]

²⁵ DM կենցաղումս
²⁶ MO այնորիկ] այնորիկ
²⁷ M մեծի] ի
²⁸ M է] մեծ
²⁹ O զՅովաննէս]
³⁰ BDO Մկրտիչ]
³¹ K Պաւղոս
³² M եւ պահք]
³³ X պահք էին] պահէին
³⁴ CDO պահքն
³⁵ P յաղագս... թուեալ] պարծանաց պատճառ
³⁶ CGOX նեղութեանցն M նեղութեան
³⁷ K թուեալքն X թուեալք
³⁸ V որոյ]
³⁹ M եւ]
⁴⁰ N յերրորդ] յերրորդ
⁴¹ D յերկին
⁴² M ի վերայ] ամենայն KQ + ամենայն
⁴³ CFGQN տէրն
⁴⁴ B պահովք զմարմինն]
⁴⁵ D զմարմինն... էառ] զմարմինն էառ պա- հովք
⁴⁶ B մեր] + զմարմինն էառ պահովք
⁴⁷ D այսպէս] այնպէս RV սոյնպէս
⁴⁸ N նոքաւք] նովաւ
⁴⁹ CO բանսարկութիւն M զբանսարկութիւն NX բանսարկութիւն
⁵⁰ BCFNX կալաւ] ընկալաւ
⁵¹ X պահովք... կարաւտութեամբն]
⁵² AO պահովք

եւ մանկավարժել զմեզ¹ առ² ի³ փորձութեան⁴ նահատակութիւնս⁵, եւ⁶ դիմամարտի⁷ կարաւտութեամբն⁹ որպէս ըմբռնումն թուլացոյց: Քանզի զմաւտելի¹¹ էր¹² նմա յաղագս բարձրագոյն Աստուած¹⁰ թեանն, եթէ ոչ էր կարաւտութեամբն¹³ խոնարհեալ առ մարդկայինսն¹⁴: Ի վեր երթալով յերկինս՝ ի կերակուր¹⁵ մերձեցաւ՝ զբնութիւն յարուցելոյ¹⁶ մարմնոյն հաւատարմացուցեալ¹⁷: Իսկ դու առաւել պարարելով զքեզ եւ¹⁸ մարմնացուցանելով¹⁹ ո՞չ վերանաս²⁰, հալեալ²¹ զմիտսդ²² անկերակրութեամբն²³ փրկու-

¹ K զմեզ]
² CD զառ
³ O ի]
⁴ G փորձութեանն
⁵ O նահատակութիւնս
⁶ A եւ]
⁷ O դիմամարտիւն
⁸ Q կարաւտութեամբն... ոչ էր]
⁹ BD կարաւտութեամբն] + յաղթեալ
¹⁰ K որպէս... կարաւտութեամբն]
¹¹ BDFMN անմաւտելի CRV անմոտելի
¹² N էր] է
¹³ X խոնարհեալ... առնես]
¹⁴ B մարդկայինս KN մարդկայինս
¹⁵ KQ կերակուրս
¹⁶ C յարուցել
¹⁷ RV հաւատարմացոյց Q համար ամրացուցեալ
¹⁸ M եւ]
¹⁹ M մարմնացուցանելով] O ամրացուցանելով
²⁰ N վերանաս] երանաս
²¹ DK հալել M հաստատելով O հաշեալ Q հայել
²² Q անկերակրութեամբն... կենարար] կրթութեամբ փրկութեան եւ կենդանարար
²³ CG անկերակրութեամբ K կրթութեամբ M անկարաւտութեամբ

թեանցն²⁴ եւ կենարար²⁵ վարդապետութեանց²⁶ ո՞չ²⁷ զմի բան առնես²⁸: Եթէ անգիտանաս, զի³¹ զոր աւրինակ ի պատերազմի ընկերոյն³² կռուակցութիւն պարտութիւն առնէ³³ միւսոյն³⁴, սոյնպէս³⁵ որ³⁶ մարմնոյ³⁷ առնէ³⁸ զոգին³⁹ լքուցանէ, եւ որ առ հոգին կարգին⁴⁰ ծառայեցուցանէ զմարմինն (Հմտ. Գ. 17): Որպէս թէ կամիցիս զաւրաւորս⁴¹ առնել զմիտսդ, հալեալ⁴² զմարմինդ պահովք⁴³: Քանզի⁴⁴ զայս⁴⁵ ասէ առաքեալն, թէ՛ որքան արտաքին⁴⁶ մարդս մեր⁴⁷ ապականի, այնքան⁴⁸ ներքինն⁴⁹ նորոգի⁵⁰ (Հմտ. Բ. Կ. 17):

²⁴ M փրկութեանցն] K փրկութեանն
²⁵ BDK կենարար] կենդանարար
²⁶ M վարդապետութեանն
²⁷ KQ ոչ զմի բան առնես]
²⁸ O զմի բան] միարան
²⁹ N առնես] + եւ
³⁰ O զի... շնորհին]
³¹ X զի]
³² CFNX ընկերին M ընկերացն
³³ R առնէ] առն
³⁴ CM միւսումն
³⁵ D սոյնպէս] նոյնպէս KX + եւ
³⁶ M որ] եւ
³⁷ CDGMX մարմնոյն
³⁸ GV առնէ] առնէ M առնէ CFNX զնի
³⁹ D ոգին FQ զհոգին
⁴⁰ BKN կարգէ
⁴¹ X զօրաւոր
⁴² BD հալեալ] մղեալ CFMNRX մղեալ G
⁴³ A պահովք
⁴⁴ Q քանզի] վասն զի K քանզի] վասն զի
⁴⁵ M զայս] զայսոսիկ
⁴⁶ B արտաքին]
⁴⁷ BD մեր]
⁴⁸ KQ այնքան] այլ V + եւ
⁴⁹ BCD ներքինս X + մարդն
⁵⁰ M նորոգի] + աւր ըստ աւրէ

16): Եւ յորժամ տկարանամ¹, յայնժամ² զաւրաւորեմ³ (Հմտ. Բ. Կ. 17): Եթէ ո՞չ արհամարհեսցես զապականացու կերակուրսն⁴, ո՞չ բաղձանս առցես⁵ յարքայութեանն սեղանոյ⁶, 10բ զոր ամենեւին պահք նախակազմեն⁷: Անգիտանա՞ս⁸ անչափութեամբ յագեցուցութեանն՝ ստուար քեզ զտանջողն⁹ պատրաստելով¹⁰ զորդն¹¹: 12. Քանզի ո՞չ¹³ առատ փափկութեամբ եւ յանապազորդեան¹⁴ կերակրով¹⁵ անդ¹⁶ ընկալաւ¹⁷ ինչ զհաւասարութիւն հոգեւոր¹⁸ շնորհին: Մովսէս¹⁹, զերկրորդն առնելով զաւրինադրութիւնն²⁰, երկրորդ²¹ ի²² պահոց կա-

¹ X տկարանայ
² K յայնժամ] յայն
³ X զաւրաւորեմ] CDFKMN զօրանամ Q + եւ
⁴ BCDFGN կերակուրս M կերակուր Q կերակուրն
⁵ D առցես] + ի
⁶ C սեղանոյ X սեղանոյ
⁷ KQ կազմեն Q + մի
⁸ Q անգիտանար Q + զի
⁹ Q տանջող
¹⁰ MQ պատրաստես
¹¹ G զորդն] B զորդն MNQ զորդն
¹² K քանզի ո] վասն զի ոյ Q վասն զով K + արդեւք
¹³ B ո] սա M ոյ
¹⁴ ABDFMQV հանապազորդեան C հանապազորդեանն
¹⁵ DKQ կերակրովք
¹⁶ KQ անդ]
¹⁷ KQ ընկալաւ] կալաւ
¹⁸ BCDFKMNQ հոգեւոր] հոգեւորական
¹⁹ C Մովսէս
²⁰ CFOX օրինադրութիւն D օրինադրութիւնն
²¹ KQ աւրէնս
²² BCDKQ երկրորդից O երկրորդին
²³ BCDO ի]

րաւտացաւ²³: 24 Նինուէացուցն²⁵ եթէ ո՞չ եւ²⁶ անբանքն պահակիցք²⁷ եղեալ²⁸ էին²⁹, ո՞չ արդեաւք³⁰ փախչէին ի սպառնալեաց կործանմանն³¹: Ո՞յց³² անկան ոսկերքն³³ յանապատին³⁴ (Հմտ. Լեւ. Գ. 17), ո՞չ մսակերութեան տենչողացն³⁵: Նոքա, մինչդեռ շատանալին³⁶ մանանախն³⁷ եւ ի վիմէ³⁸ ջրովն, եզրպտացուցն³⁹ յաղթեցին⁴⁰, ընդ ծովն ճանապարհորդէին⁴¹: «Ոչ էր ի ցեղս⁴² նոցա հիւանդ», իսկ⁴³ իբրեւ⁴⁴ յիշեցին զմիսն կաթսայի⁴⁵ եւ դարձան⁴⁶ յեզրպտոս ցանկութեամբք⁴⁷, ոչ տեսին զերկիրն⁴⁸ աւետեաց⁴⁹ (Հմտ. Լեւ. Գ. 17): Ո՞չ երկիցես յաւրինա-

²³ Q կարաւտացաւ] արժանաւորեցաւ
²⁴ N նինուէացուցն... կործանմանն]
²⁵ AO նինուէացուցն X նինուացոյց
²⁶ MF եւ] C էին
²⁷ MOQX պահակից
²⁸ O լեալ RV եղեալք
²⁹ C էին]
³⁰ C արդօք
³¹ A կործանման KRXXV կործանմանէն M սատակմանէն
³² M ոյց] որոց O զիարդ
³³ A ոսկերք
³⁴ O յանապատին] + եթէ
³⁵ RV տենչողացն] նեղչողացն
³⁶ A շատանալին
³⁷ B մանանախն
³⁸ CX վիմէն
³⁹ AN եզրպտացոյցն
⁴⁰ BCDGNOQX յաղթէին
⁴¹ O ճանապարհորդէին] + եւ
⁴² M ցեղ O ցեղի
⁴³ O իսկ] + յորժամ
⁴⁴ F իբրեւ] յորժամ
⁴⁵ AX կատսայիցն BCDGKMNO կաթսայիցն
⁴⁶ KQ դարձան] + սրտիւք իւրեանց
⁴⁷ Q ցանկութեամբք] նա
⁴⁸ V երկիրն
⁴⁹ CD աւետեացն Q + եւ եթէ դու

կէն, ո՞չ սարսուսցիս¹ ի² շատկե-
րութենէն³: Մի՛ երբէք⁴ զքեզ⁵ յու-
սացելոց բարեացն⁶ ի բաց փակի-
ցես⁷: Այլ եւ ոչ իմաստունն Դա-
նիէլ զտեսութիւնն ետես, եթէ ոչ
պահճքն ճառագայթածեա⁸ արարին⁹
զոգին¹⁰: Քան[11ա]զի ի ստուար
անձնէ¹¹ որպէս եւ¹² բաղատեսիլք¹³
գոլորշիք ի վեր առաքեալք¹⁴
զաւրէն¹⁵ խիտ¹⁶ ամպոց, զի¹⁷
Սրբոյ¹⁸ Հոգւոյն լեալ¹⁹ ճառա-
գայթս²⁰ ի²¹ միտսն²² ի բաց հատա-
նեն²³: Եւ եթէ հրեշտակացն է²⁴
ինչ կերակուր հաց, ասէ որպէս²⁵
մարգարէն²⁶, զհաց հրեշտակաց ե-

¹ C սարսուսցիս KV սարսուսցիս N սարսուս-
ցիս
² D ի]
³ O շատ ուտելոյ
⁴ K երբէք] արդեւք
⁵ CKX զքեզ] + ի
⁶ KQ բարութեանցն
⁷ D փակիցես] փափկեցես GO փափկիցեն M
փակիցեն
⁸ C ճառագայթածեա
⁹ B արար
¹⁰ Q զոգիս
¹¹ M անձնէ] + է
¹² BMNO եւ]
¹³ BDO բաղատեսիլք] մաղատեսիլք GQ բա-
ղատեսիլ K բաղատեսիլ N բաղատեսակ R
բաղատեսիլք
¹⁴ GQX առաքեալ
¹⁵ B զաւրէն] զամէն
¹⁶ F խիտ] խիտ RV խիթ
¹⁷ OQ զի]
¹⁸ O զսրբոյ Q զսրբոց V զսրբոյ
¹⁹ KOQ լեալ] C լիւ
²⁰ AGMRV ճառագայթս C զճառագայթսն K
ճառագայթն
²¹ G ի]
²² G միտսն] C նմին M մտաց KQN մտացն
²³ M հատանեն] հալածեն Q հաստատեն
²⁴ FNX է]
²⁵ N որպէս] RV + եւ
²⁶ GM մարգարէն] + ասէ

կեր²⁷ (ܡܪܓܪܝܬܐ ܡܪܓܪܝܬܐ 25), ո՞չ միսք²⁸,
ո՞չ գինի²⁹, ո՞չ այնքան³⁰ ծառայք
որովայնի փութացեալք: Պահճք
զէն են առ³¹ ի³² յընդգէմ աներե-
ւոյթ³³ զնդին³⁴, քանզիս այդ³⁵
ազգ ոչ³⁶ իւրք³⁷ ելանէ³⁸, եթէ ոչ³⁹
աղաւթիւք եւ պահոյք⁴⁰» (ՄԵՃ. Խ. 28):
«Եւ պահոց բարիք այսքան⁴²,
իսկ յագեցութիւն թշնամանաց
սկիզբն: ⁴³Վասն զի վաղվաղակի
անկանի ընդ փափկութեան⁴⁴ եւ⁴⁵
արբեցութեան ⁴⁶եւ ամենածախ
զլխածանրութեան⁴⁷ ⁴⁸ամենայն
տեսակ⁴⁹ արաւտական⁵⁰ վաւաշո-
տութեան: Անտի⁵¹ ձիւք⁵² ի ամուք⁵³

²⁷ N եկեր] կերան մարգիկ CDFGKMOX +
մարգ Q մարգկան
²⁸ CMOQ միս MR + եւ
²⁹ R գինի] + եւ
³⁰ D այնքանք
³¹ M առ] C ասին
³² BCDM ի]
³³ BCDFOX տներեւոյթ] գիւացն G աներե-
ւոյթիցն KMQ + զաւրացն
³⁴ GKOQ զնդի
³⁵ KQ այդ] այլ M այս
³⁶ M ոչ] + այլ
³⁷ BCDFNX իւրք]
³⁸ Q ելանէ] + ասաց տէրն
³⁹ M ոչ] + պահք եւ
⁴⁰ AX պահաւք
⁴¹ N եւ... այսքան]
⁴² M այսքան] այսք են
⁴³ O վասն... խնդրելով]
⁴⁴ M փափկութեան] փորձութեան
⁴⁵ MQ եւ] V + ընդ
⁴⁶ N եւ... զլխածանրութեան]
⁴⁷ K զլխածանրութիւն BD + անկեալք
⁴⁸ GX ամենայն տեսակ] ամենատեսակ KMQ
ամենայն... վաւաշոտութեան]
⁴⁹ F տեսակ]
⁵⁰ R արաւտական] կարաւտական
⁵¹ A անդի M անդ
⁵² ABC ձիւք
⁵³ ABC զամուք FGN զամուք

մարգիկ՝ յաղագս ի փափկութե-
նէն¹ աւիւն² լեալ³ առանձինն⁴ առ
արբեցեալսն⁵ բնութեանս⁶ փոփո-
խումն⁷ յարուին⁸ զէզն⁹ եւ յիզին¹⁰
զարուն¹¹ խնդրելով (ܡܪܓܪܝܬܐ ܡܪܓܪܝܬܐ 18):
Իսկ¹² պահք¹³ ¹⁴եւ¹⁵ զամուսնակա-
նաց գործոց¹⁶ զչափ ճանաչեն, եւ
զյաւրինացն¹⁷ թուլացեալն¹⁸ զան-
չափութիւնն տանջեն¹⁹, ճայնակ-
ցութեան պարապումն²⁰ առնեն,
զի մե[11ր]մ մնացեն յաղաւթսն²¹:
10 ²²Ոչ միայն ի բացն²³ կալ ի
կերակրոյ²⁴ պահոց²⁵ բարիքն²⁶
սահմանին²⁷: Քանզի պահք
ճշմարիտք²⁸ են²⁹ չարեացն աւ-

¹ N փափկութեանէ
² M աւիւն] KQX արիւն N առեւ V առին
³ A լեալ M լեալք
⁴ N առանձինն] FMQX անձինն M յանձին
⁵ KQ արբեալսն BD + բաղատեսիլ
⁶ C բնութիւնս FX բնութեանն
⁷ FNX փոփոխումն]
⁸ BDGX յարուին N արուսն
⁹ G զէզն
¹⁰ NPQ իզին
¹¹ BCDMNX զարուն
¹² O իսկ]
¹³ CM պահքն
¹⁴ N եւ զամուսնականաց... տանջեն]
¹⁵ O եւ]
¹⁶ M գործոց]
¹⁷ CDFGMORV զորինացն
¹⁸ CO թուլացեալն] թողացելն F թողացեալ
M թողացեալ Q թուլացեալս
¹⁹ M տանջեն]
²⁰ B պարապումնս
²¹ Q աղոթսն KQ + եւ
²² O ոչ... աւտարութիւն]
²³ C բաց
²⁴ BCDFOQ կերակրոցն GMR կերակրոց Q +
բայց
²⁵ BD պահոցն
²⁶ B բարք CDNQX բարիք M բարիք
²⁷ Q սահմանին] սերմանեն X սահմանեն
²⁸ C ճշմարիտ G ճշմարիտք Q ճշմարտէն
²⁹ Q են] ի

տարութիւն³⁰: «Լո՛յժ զամենայն³¹
կնճիւռն անիրաւութեան»: Թո՛ղ³²
ընկերին զտրտմութիւնն³³, թո՛ղ
նմա զպարտսն: Մի՛ ի դատաս-
տանս եւ ի կռիւս պահէք³⁴: Զմիս
ոչ ուտես³⁵, այլ³⁶ ուտես զեղ-
բայրն³⁷: Ի³⁸ գինւոյ ի բաց կաս,
այլ ի թշնամանաց ոչ ժուժկալես³⁹:
⁴⁰Զցերեկն⁴¹ համբերես⁴² ճաշակել⁴³,
այլ վատեսս զաւրն⁴⁴ յատեանս⁴⁵:
Վասն⁴⁶ որք⁴⁷ արբենան՝ եւ ոչ⁴⁸
գինւով⁴⁹: Սրտմութիւն⁵⁰ արբեցու-
թիւն է ⁵¹ոգւոյ⁵² խելագարեալ⁵³
զնա⁵⁴ առնել⁵⁵ իբրեւ⁵⁶ գինւով⁵⁷:
Տրտմութիւն արբեցութիւն է, եւ

³⁰ NX աւտարութիւն] գիմակցութիւնք
³¹ M զամենայն]
³² C թող]
³³ C զտրտմութիւնն] զտրտմութիւնն G
զտրտմութիւն M զտրտմութիւնն
³⁴ BD պահեցութք
³⁵ NO ուտես] + զմիս
³⁶ O այլ] եւ
³⁷ N զեղբայրն O եղաւր O + անյաղ
³⁸ N ի]
³⁹ D ժուժկալեալ NQ ժուժես
⁴⁰ O զցերեկն... յատեանս]
⁴¹ B զցերեկն] յերեկն CK ցերեկն M ցերեկն
Q ցերեկ
⁴² M համբերէ M + ոչ
⁴³ DKQX ճաշակել
⁴⁴ M զաւրէնսն
⁴⁵ M յատեանս] KQ յաւիտեան
⁴⁶ BKO վասն] վայ
⁴⁷ FOX որ
⁴⁸ M ոչ] + ի
⁴⁹ ACOR գինւով KFMNO գինւոյ M + որ
⁵⁰ M սրտմութիւն] տրտմութիւն
⁵¹ DM ոգւոց... է]
⁵² BV ոգւոյ C հոգո GNR հոգւոյ
⁵³ KN խելագարեալ] խելագար առնելով Q
խելագար RV խելագարս առնել
⁵⁴ Q զնա]
⁵⁵ N առնել] B յառնելով CFKOQ առնելով
⁵⁶ Q իբրեւ] որպէս
⁵⁷ BCG զգինի KQ գինեաւ

այս¹ ի վայր² ընկղմէ գիտորհուրդն:
³Երկիւղ այլ արբեցութիւն⁴ յոր-
 ժամ յոր⁵ ոչ է պարտ լինել⁶, քան-
 զի յերկիւղէ⁷ ասէ՝ փրկեա՛ զանձն
 իմ: ⁸Եւ բնաւին իւրաքանչիւր ոք
⁹ախտիցն¹⁰ արտաքս կացումն ի¹¹
 խորհրդոցն գտանէ¹²: ¹³Արբեցու-
 թիւն¹⁴ յիրաւի¹⁵ արդեաւք¹⁶ ա-
 նուանեսցէ¹⁷ ոք¹⁸: Իմա ինձ զբար-
 կացեալն¹⁹ զի²⁰ արբենայ²¹ յախ-
 տիւն²²: Ոչ է ինքն իւր տէր, ան-
 գիտանայ զինքն, անգիտանայ
 զմերձաւորն²³, զոր²⁴ աւրինակ²⁵ ի
 գիշերամարտի²⁶ յամենեսեան հպի,
 առ ամենեսեան սխ¹²ախ¹²է²⁷,

թշնամանէ, հարկանէ²⁸, սպառնա,
 երդնու, ²⁹աղաղակէ, երգիծանի³⁰:
 Փախի՛ր³¹ յայնմ³² ³³արբեցու-
 թենէ³⁴, ³⁵եւ մի զգինւոյն առ
 ընկալցիա³⁶: Մի՛ առցես³⁷ գի-
 նըմպութիւն³⁸ ³⁹զջուրն ըմպել:
 Մի՛ ի⁴⁰ խորհուրդ ածցէ⁴¹ զքեզ ի
 պահսն արբեցութիւն⁴²: Ոչ է⁴³ ար-
 բեցութեամբ⁴⁴ մուտ⁴⁵ ի պահսն⁴⁶
 Տեառն⁴⁷, ⁴⁸զի⁴⁹ եւ⁵⁰ ոչ աւելաստա-
 ցութեամբ՝ յարդարութիւն, եւ⁵¹ ոչ
 վաւաշոտութեամբ⁵² յողջախոհու-
 թիւն⁵³, եւ ոչ⁵⁴ միանգամայն ասել
 չարութեամբ՝ յառաքինութիւն:
⁵⁵Այլ է դուռն ի պահսն⁵⁶: Արբե-

¹ X այս] ընդ BD + եւս

² M ի վայր]

³ O երկիւղ այլ] այլ եւ երկիւղ Q երկիւղ...
 ոք] X երկիւղ... գտանէ]

⁴ FKOR արբեցութիւն] + է

⁵ V յոր] MO յորս

⁶ BCDGNO լինի

⁷ BCDO յերկեղէ

⁸ O եւ... ոք]

⁹ M ախտից արտաքոյ

¹⁰ BK յախտիցն

¹¹ BD ի]

¹² BCFGKMN գտանի BD + եւ զյայտիկ

¹³ N արբեցութիւն... զմերձաւորն]

¹⁴ K արբեցութիւն] + զոր

¹⁵ M յիրաւի] + ոք

¹⁶ C արդօք

¹⁷ C անուանեսցէ MV անուանեսցի R անու-
 նեսցի

¹⁸ BM ոք]

¹⁹ Q զբարկանալն

²⁰ BDFGKOQX զի] զիարդ C զարդ

²¹ D արբենայ] բարկանա

²² C յախտէն M ախտովն Q + զի

²³ CKORV զմերձաւորսն

²⁴ R զոր]

²⁵ R աւրինակ]

²⁶ B գիշերամարտիկ KMQ գիշերամարտից O
 գիշերամարտսն

²⁷ GKN սղալէ BDFGMNRQ + անշտեմարանս
 խաւսի զծովընկեալ է OX + անշտեմարանս
 խաւսի

²⁸ D հարկանէ]

²⁹ G աղաղակէ երգիծանի]

³⁰ CQ երգիծանէ

³¹ RV փախի] + որդեակ

³² N յայնմ] + ամենայնէ

³³ N արբեցութենէ... տեառն]

³⁴ FX արբեցութենէ] յամենայնէ

³⁵ X եւ... պակշոտութիւն]

³⁶ A ընկալցես

³⁷ O առնիցես

³⁸ R զգինիրմպութեան

³⁹ O զջուրն... արբեցութիւն]

⁴⁰ BQ ի]

⁴¹ BD ածցէ] առցէ

⁴² M արբեցութիւն] D արբեցութեան Q ար-
 բեցութեամբ

⁴³ BC է] K + բարւոք Q + բարիոք V + պատ-
 րաստ

⁴⁴ C արբեցութեամբ] + է

⁴⁵ M եմուտ KQR մտանել

⁴⁶ C պահս D պահքն

⁴⁷ BCDFMQV տեառն]

⁴⁸ Q զի եւ] որպէս M զի եւ ոչ] քան

⁴⁹ BCDFGNORV զի] քանզի

⁵⁰ BDN եւ]

⁵¹ M եւ]

⁵² O վաւաշոտ O + ցանկութեամբ

⁵³ R ողջախոհութիւն

⁵⁴ CKQ ոչ]

⁵⁵ N այլ... պակշոտութիւն]

⁵⁶ RV պահսն] + ինքնաբաւութիւն

ցութիւն ի պակշոտութիւն¹ ²ածէ³
 զքեզ, իսկ ի պահքն⁴ ⁵ինքնաբա-
 ւութիւն⁶: Որ⁶ նահատակին, նախ
 ժուժկալ⁷ ⁸է⁹: ¹⁰Մի՛ իբրեւ վրէժ¹¹
¹²առնելով զաւուրցն, մի¹³ իբրեւ¹⁴
 խաբելով¹⁵ զԱւրինադիրն¹⁶, հինգ¹⁷
 աւուրցն¹⁸ զարբեցութիւնն յառա-
 ջագոյն գիցես: Քանզի¹⁹ անմտու-
 թիւն առնես²⁰, զմարմինդ խորտա-
 կելով եւ ոչ մխիթարելով զկարաւ-
 տութիւնն: Անհաւատ²¹ շտեմա-
 րանն²² ի ծակ կարաս կրես, վասն
 զի գինին²³ ցնդի զիւր ճանա-
 պարհն ի²⁴ բաց²⁵ ընթացեալ, իսկ
 մեղքն մնան²⁶: Ծառայ փախչի
 զՏէրն²⁷ հարեալ, եւ դու²⁸ մնաս ի

գինւոջ²⁹ հանապազաւր³⁰ զգլուխդ
 հարկանողի: Չափ բարւոք³¹ գին-
 ւոյն³² պիտոյից պէտք [12բ] մարմ-
 նոյն: Իսկ եթէ արտաքոյ սահմա-
 նացն լիցի³³, եկեսցես ի³⁴ վաղիւն
 գլխածանրեալ³⁵ յաւրանչելով³⁶,
 ձգտելով, ապականեցելով³⁷ գի-
 նեան³⁸ նեխեալ³⁹ ⁴⁰ամենայն⁴¹
 շուրջ⁴² բերեալ լինի, ամենայն քեզ
 հնչեալ⁴³ թուի⁴⁴: Արբեցութիւն⁴⁵
 քուն ի վերայ ածէ՛ զեղբայրն մա-
 հու, եւ⁴⁶ յարթութիւն⁴⁷ երազոց⁴⁸
 նմանեալ⁴⁹:

11 Գիտիցես⁵⁰ արդեաւք⁵¹ ո՞ր⁵² է⁵³
 զոր⁵⁴ ընդունելն հանդերձեալ ես,
 զոր խոստացեալն⁵⁵ է⁵⁶ ⁵⁷մեզ, եթէ

¹ N պակշոտութիւն] + զի

² X ածէ... նմանեալ]

³ N ածէ... ինքնաբաւութիւն]

⁴ A պահս

⁵ K ինքնաբարւութիւն Q ինքնաբարւութիւն
 V ի սրբութիւն

⁶ KQ որք

⁷ M ժուժկալի

⁸ N է նմանեալ]

⁹ KQ է] լինին

¹⁰ O մի... զկարաւտութիւնն] արբեցութիւն

¹¹ C վրէժս

¹² KQ առնուլ աւուրցն

¹³ M մի] որ

¹⁴ BCDKQ իբրեւ] որպէս F ի

¹⁵ V խաբելով

¹⁶ V զաւրինադիրն] զօրէնսդիրն

¹⁷ R հինգ] է

¹⁸ KQ աւուր

¹⁹ BD քանզի] + եւ

²⁰ M առնելով

²¹ F անհաւատ] + է

²² A շտեմարան RV + է որովայնն

²³ C գինի

²⁴ K ի]

²⁵ KM բաց]

²⁶ M մնան] ընթանան

²⁷ D զտէր

²⁸ D դու]

²⁹ CD գինոջ

³⁰ C հանապազաւր] + արդ

³¹ BDF բարիոք C բարո

³² A գինոյն C գինո

³³ BD լինիցիս CG լիցես RV լինիցի

³⁴ MQ ի]

³⁵ C գլխածնրեալ

³⁶ KMQV յորանչելով O + եւ

³⁷ B ապականեցով OQ ապականելով

³⁸ C գինեւ D գինով MO գինովն

³⁹ KQ նեխելով

⁴⁰ O ամենայն... թուի]

⁴¹ BCDKM ամենայն] + քեզ

⁴² G շուրջ] զլուրջ

⁴³ MQ հնչեալ RV հնչել

⁴⁴ C թուի

⁴⁵ M արբեցութիւն] + քեզ

⁴⁶ O եւ] մատնէ

⁴⁷ CQ արթնութիւն DF յարթութեան

⁴⁸ DVO երազոյ

⁴⁹ V նմանել F + լինի

⁵⁰ B գիտիցես] գտցես

⁵¹ B արդեաւք] C արդաւք

⁵² O ո] ով

⁵³ KQ է] իցէ

⁵⁴ BD զոր] NX որ

⁵⁵ D զխոստացեալն G խոստացեալ

⁵⁶ BD է]

⁵⁷ M մեզ... եկեսցուք]

Ես եւ¹ Հայր² եկեցուք «եւ ալթե-
ւանս առ նմա արասցուք» (ՀՀ՝ՀՀ. Ժ.Գ.
23):³ Արդ, զի⁴ յառաջագոյն առ-
նում⁵ զարբեցութիւնն⁶ եւ փակեա
զտէրունեան⁷ մուտն, ⁸զի⁹ յորդո-
րեա զԹշնամին նախ ունելով¹⁰
զքո¹¹ ամբութիւնն¹²: Արբեցու-
թիւն¹³ զՏէրն ո՛չ ընդունի¹⁴: Արբե-
ցութիւն¹⁵ զՀոգին Սուրբ ի բաց¹⁶
Հալածէ: Քանզի ծուխ փախուցա-
նէ զմեզուս, եւ զշնորհս Հոգեւո-
րականս ի բաց Հալածէ արբեցու-
թիւն: ¹⁷Պաշք քաղաքի¹⁸ բարեձե-
ւութիւնք¹⁹, գոհնից բարեկեցու-
թիւնք²⁰, տանց խաղաղութիւնք²¹,
փրկութիւն զոյիցն: ²²Կամի²³ս զ-
պահոց տեսանել զսլարկեղտու-
թիւն: Բաղդատեա՛ զայսր աւուր²⁴

¹ X եւ]

² O Հայր] + առ նա KQ + իմ առ նայ X + իմ

³ N արդ... ամբութիւնն] տեսէր զպահացողն
բայց

⁴ FX զի] ընդէր

⁵ V առնում] առ նոսա

⁶ Q արբեցութիւն V զարբեցութիւնդ

⁷ CX զտէրունական

⁸ X զի... ամբութիւն]

⁹ BD ունել

¹⁰ B զքո] զի

¹¹ BD ամբութիւնն] մաքրութիւն Q ամբու-
թիւնդ

¹² N արբեցութիւն] գերութիւն Q + եւ կերո-
ղութիւն

¹³ V ընդունի] ունի

¹⁴ N արբեցութիւն] եւ

¹⁵ BO ի բաց]

¹⁶ N պաշք... գոյիցն]

¹⁷ KMQ քաղաքաց

¹⁸ MQ բարեձեւութիւն Q + է

¹⁹ MX բարեկեցութիւն

²⁰ MX խաղաղութիւն

²¹ X կամի²²ս... ամէն]

²² R աւուր] + եւ

երեկոյն²³ եւ զփաղուեան²⁴, եւ տես
զքաղաքս ի խոռովութենէ²⁵, եւ ի
վրդովմանէ²⁶ ի խոր²⁷ խաղաղու-
թիւն փոփոխեալ²⁸: Մաղթես²⁹ եւ
զայսր³⁰ աւուրս³¹ քան զփա-
ղուանն³²: Մի³³ |13ա| ինչ պայծա-
ռութեամբ³⁴ այսաւր³⁵ նուաղա-
նալ³⁶: Եւ որ էածն զմեզ ի ճանա-
պարհ³⁷ ժամանակիս³⁸, Տէր տացէ
մեզ³⁹, իբրեւ⁴⁰ նաՀատակաց⁴¹, ի
Հանդէս⁴² յայսոսիկ⁴³ զՀաստա-
տութիւն եւ զզաւրութիւն սրտի⁴⁴
ցուցանելով, ժամանել եւ ի
տիրական⁴⁵ Զատիկին⁴⁶ Պասե-
քացն⁴⁷ աւր⁴⁸. այժմ յիշատակաւ⁴⁹
փրկաւետ չարչարանացն եւ ի⁵⁰

²³ D երեկուն N գերեկուն M գերեկուն O երե-
կոյն R գերեկոյինս V երեկոյինս

²⁴ AO զփաղուեան C փաղորդեան M զփաղին

²⁵ V խոռովութեան

²⁶ O վրդովմանց

²⁷ M խորին

²⁸ M խաղաղութեանն: M փոփոխեալ]

²⁹ BDFKMNQRV մաղթեմ C մաղթի

³⁰ K եւ]: C զայս

³¹ Q աւուր

³² AO զփաղուեանն C զփաղուենն

³³ N պայծառութենէն

³⁴ O այսու

³⁵ C նուաղանալ M նուաղեալ O նըւաղանալ

³⁶ KQ ճանապարհիս

³⁷ KQ ժամանակիս] R ժամանակի

³⁸ K մեզ]

³⁹ BCDNF իբրեւ

⁴⁰ O նախատակաց

⁴¹ FOQ Հանդէսս

⁴² R յայսոսիկ] այսորիկ

⁴³ KQ սրտի]

⁴⁴ MO ի:]M տիրական] զտիրական

⁴⁵ BCDFGKMNOQ զատիկին]

⁴⁶ BCK պասեքացն] պատկացն D պասեկացն

OQ պտակաց

⁴⁷ O աւուրն

⁴⁸ K յիշատակաւք

⁴⁹ CDKMQ ի]

Հանդերձեալ յաւիտենին¹ Հա-
տուցման² տենչալեացն մեզ յար-
դարադատութեանն³ Քրիստոսի,

⁴զի⁵ նմա⁶ փառք⁷ յաւիտեանս⁸ յա-
ւիտենից¹⁰. ամէն¹⁰:

¹ D յաւիտենի Q յաւիտենիցն

² O Հատուցմանցն V Հատուցումն

³ C արդարադատութեանն KOQ յարդար դա-
տաւորութեանն V յարդարութեանն

⁴ O զի... ամէն] աստուծոյ մերոյ որ է աւրհ-
նեալ յաւիտեանս ամէն

⁵ M զի]

⁶ Q նմա] վայել է KRV + վայել է

⁷ KQ փառք] իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ
եւ միշտ

⁸ CR յաւիտեան]

⁹ BCDFGMV յաւիտենից] K յաւիտեան Q ա-
ւիտենից N յաւիտենիցս

¹⁰ CDKNV ամէն] Q ամէնն

Բ. Ի ՊԱՆՍ ԲԱՌԱՍԵՐՈՐԴՍ¹¹

1 Մխիթարեցէք, ասէ², քահանայք³, զժողովուրդն⁴, խաւսեցարուք յականջս Երուսաղէմի (Հմտ. Լ. Խ. 1): Բաւական է⁵ բան⁶ ի⁷ բնութիւն զառաքինեացն⁸ յարձակմունս⁹ վեր ձգել¹⁰ եւ զպղերգիցն¹² եւ զհեղեացելոցն¹¹ յարուցանել զյառաջմտութիւն¹²: Ուստի զաւրավարք, ի¹³ պատերազմ զզաւրն¹⁴ կացուցանելով¹⁵, ողորական բանիւ¹⁶ նախ քան զհանդէսսն¹⁷ վարին եւ այնքան ունի զաւրութիւն¹⁸ խրատն, մինչ¹⁹ զի²⁰ եւ մահու բազում անգամ քամահանս առնել²¹ [13բ] վարժիչք²¹ եւ²² մանկամարդք¹³ զայնոսիկ, զոր²³

¹ D ի պահան] + նորին սրբոյն Բարսղի E տեառն Բարսղի յաղագս պահոց եւ բարեկենդանի N սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ասացեալ յաղագս պահոց RV նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ի պահան քառասնորդացն ասացեալ

² RV ասէ]

³ N քահանայն

⁴ E զժողովուրդս N զժողովուրդն RV + եւ

⁵ RV բաւական է]

⁶ C բանին

⁷ C ի]

⁸ C զառաքինեց

⁹ E յարձակմունսն N զյարձակմունսն V + ի

¹⁰ CE վերաձգել V ձգեալ

¹¹ N զհեղեացն

¹² N յառաջմտութիւնսն V զառաջմտութիւնն

¹³ C ի]

¹⁴ E պատերազմն զորսն

¹⁵ N պատերազմունսն զզաւրսն կացուցանեն

¹⁶ CEN բանիւք

¹⁷ CDERV զհանդէսն

¹⁸ E զաւրութիւն] + ունի

¹⁹ EN մինչ]

²⁰ E զի]

²¹ N վարժիչք] վարժիչք

²² C մանկամարդք N մանկամարդքն

յասպարիսացն²⁴ նահատակութիւնս²⁵ հանդիսանան²⁶ յառաջ ածելով²⁶ յոլովակի, եթէ պարտ է աշխատիլ²⁷ յաղագս պսակացն հրամայեն²⁸, որպէս զի հաւանեալք բազումք առ ի յաղթութեանն²⁹ պատուասիրութիւն³⁰ եւ զմարմինս³¹ անտեսեն³²: Եւ³³ այժմ ինձ³⁴, զՔրիստոսի զաւրականս այլ³⁵ ընդդէմ³⁶ աներեւոյթ թշնամեացն³⁷ պատերազմ կարգելով եւ զըմբիշն³⁸ բարեպաշտութեան յարգարութեան պսակն³⁹ ի ձեռն ժուժկալութեան պատրաստելով⁴⁰, հարկաւոր է բան մխիթարութեանս⁴¹: Արդ, զի⁴² նչ ասեմք, եղբարք, զի որք զկականս⁴² վարժին⁴³ եւ զմարտականս⁴⁴ աշխա-

²³ C զոր] զորոց N զորս R զորս

²⁴ C ասպարիս D յասպարիսաց

²⁵ N նահատակսն R + հանդերձ են

²⁶ N ածել

²⁷ N աշխատիլ] աշակերտել

²⁸ A հրամանն

²⁹ N յաղթութեանն]

³⁰ E զպատուասիրութիւնն R պատուասիրութեան

³¹ N մարմինսն N + եւ ս

³² A անտեսեն] ERV անտես առնեն N անտես առնել

³³ A եւ]

³⁴ C այժմ ինձ] արդ զինչ

³⁵ DENPV այլ] առ ի

³⁶ ADNV ընդդէմ

³⁷ N աներեւոյթ թշնամեացն] E թշնամոյն

³⁸ BV զըմբիշս CNR զըմբիշս

³⁹ E պսակս

⁴⁰ N պատրաստելով] BD պատրաստեալ

⁴¹ E մխիթարութեանցս

⁴² A զկականս] CN զկարգականսն E զքաղաքականս R զաշխարհականսն V զաշխարհականս

⁴³ N վարժին] զուարճին

⁴⁴ DNV զմարտականսն

տին, է¹ կարգաւոր² յառաքինութիւնս³ կերակրով⁴ քաջամարմինս զինքեանս առնել⁵, որպէս զի⁶ զուժգնագոյն⁷ առաքինութեանցն բուռն հարկանիցեն: Իսկ որոց «ոչ է⁸ մարտ առ մարմին⁹ եւ արիւն, այլ առ իշխանութիւնս եւ¹⁰ պետութիւնս եւ առ¹¹ աշխարհակալս խաւարիս այսորիկ¹², առ հոգեկանս չարութեան» (Հմտ. Լ. Խ. 9. 12) այսոց, ի ձեռն ժուժկալութեան եւ¹³ պահոց հարկաւոր է¹⁴ ի նահատակութիւնսն¹⁵ կրթել: Քանզի իւր¹⁶ պարարէ¹⁷ զըմբիշս, իսկ պահք զկրաւնաւոր¹⁸ ի [14ա] բարեպաշտութեան¹⁹ զաւրացուցանեն, որպէս թէ որքան ի բաց²⁰ բառնաս²¹ ի մարմնոյդ, այնքան արասցես²² հոգեւոր քաջառողջութեամբ զհոգիդ²³ փայլեալ²⁴: Վասն

¹ R է]

² N կարգաւորութիւն R երկրաւոր

³ BDN յառաքինութիւնս] յառատութիւնս

⁴ R] կերակրով B կերակրոյ D կերակրոյն EN կերակրոց

⁵ N առնեն

⁶ N զի]

⁷ E զուժգնագոյն] զլաւճագանցն V ուժգնագոյն

⁸ N որոց ոչ է] որոյ չիցէ

⁹ E մարմինն

¹⁰ BCE եւ] + առ

¹¹ E առ]

¹² C այսոց] այնոցիկ EN այսոցիկ

¹³ RV եւ]

¹⁴ DN է] + առ

¹⁵ C նահատակութիւն

¹⁶ A իւր] եւ

¹⁷ A զպարարէ V պարտ է

¹⁸ CD զկրօնօտրն EN զկրօնաւորս

¹⁹ DN բարեպաշտութեամբ RV բարեպաշտութիւն

²⁰ A բաց] բար

²¹ C բառնաս

²² N արասցես] կարասցես

²³ BCEV զոգիդ N զհոգեւոր քաջառողջութիւն

²⁴ N փայլել

զի մարմնական²⁵ ուժովք²⁶, այլ²⁷ զաւրութեամբ հոգեւորն²⁸ եւ առ նեղութիւնս²⁹ համբերութեամբ³⁰ աներեւոյթ թշնամեացն³¹ գեր ի վերոյ լինի³² զաւրութիւն³³:

2 Արդ, էն յամենայն ժամանակի³⁴ պահք³⁵ աւգտակար³⁶ ցանկացողացն³⁷ իւրոց, քանզի եւ ոչ փորձութիւն³⁸ դիւաց համարձակին ի պահոցս, եւ³⁹ պահապանք կենաց մերոց հրեշտակք անաշխատասիրագոյնք⁴⁰ մնան եւ⁴¹ որք⁴² պահովքն⁴³ են մաքրեալք: Իսկ որ⁴⁴ առաւել եւս այժմ⁴⁵ յորժամ⁴⁵ յամենայն աշխարհի⁴⁶ պատուի⁴⁷ քարոզութիւնն, եւ⁴⁸ ոչ կղզիք⁴⁹ կամ⁵⁰ ցամաք⁵¹ կամ քա-

²⁵ BD մարմնաւոր

²⁶ EN ուժով

²⁷ N այլ] + եւ

²⁸ B հոգեւորն

²⁹ E առ նեղութիւնս] առնէ ուղղութիւնս

³⁰ N նեղութիւն համբերութեան

³¹ E թշնամոյն R թշնամոյն

³² N լինի

³³ C զաւրութիւնն NR զօրութեան

³⁴ N ժամ

³⁵ N պահք]

³⁶ C աւգտակարք ERV օգտակարք N աւգնական

³⁷ N ցանկացողացն] + պահք

³⁸ BDER փորձութիւնք N ցանկութիւնք

³⁹ RV եւ] N այլ

⁴⁰ BDN անաշխատագոյնք E անաշխատ. հունարէնում՝ φιλοπονώτερον՝ աշխատասիրագոյն

⁴¹ N եւ]

⁴² N որ

⁴³ C պահովքն] պահողքն N պահապանքն

⁴⁴ E որ] D որչափ

⁴⁵ N յորժամ]

⁴⁶ CEN աշխարհս

⁴⁷ BDN պատուի] պատուիրի C պատուիրի

⁴⁸ E եւ]

⁴⁹ A կղզիք

⁵⁰ N կամ] եւ

⁵¹ E ցամաքք

դաք¹, ո՛չ ազգ² եւ³ ո՛չ եղերք ան-
լուր են քարոզութեանն⁴: Այլ եւ⁵
զաւրականք, եւ⁶ ուղեգնացք, եւ⁷
նաւորդք, եւ⁸ վաճառականք՝ ամե-
նեքեան նմանաբար եւ⁹ լսեն պա-
տուիրանիս⁸ եւ խնդութեամբ ըն-
դունին: Որպէս եթէ⁹ մի՛ ոք
զինքն արտաքոյ արասցէ ընտրու-
թեան¹⁰ պահողացն¹¹: Յորժամ¹² ա-
մենայն ազգք¹³ եւ¹⁴ ամենայն հա-
սակք եւ¹⁵ արժանաւորացն ամե-
նայն¹⁶ զանազանութիւնք հա-
շուեալք¹⁷ են: Հրեշտակք¹⁸ են¹⁹, որ
ըստ²⁰ ամենայն եկեղեցւոյ²¹ գրեն
[14բ] զպահողսն: Տես մի՛ յազագս
փոքր հեշտութեան²² կերակրոյն
տուժեցիս²³ զգիր²⁴ հրեշտակին²⁵
եւ զատապարտեալ զքեզ ինքն ի
զասալքութիւն²⁶ գրեցես²⁷, եթէ

¹ N քաղաք] E + եւ
² CEN ազգք N + եւ ոչ քաղաքք
³ RV եւ] + ոչ ազինք ոչ միջոցք եւ
⁴ CD քարոզութեանս
⁵ RV եւ]
⁶ E եւ]
⁷ DRV եւ] N իսկ
⁸ A պատուիրանիս EN պատուիրանին
⁹ E եթէ] զի
¹⁰ BD ընտրութեան] զպրութեանցն
¹¹ N պահողացն] պահոցն
¹² R յորժամ] որում
¹³ BR ազգ
¹⁴ B եւ] + ազինք
¹⁵ R եւ]
¹⁶ N ամենայն]
¹⁷ C հաշուեալք] հաշվել V հաշտեալք
¹⁸ N հրեշտակաւք
¹⁹ NV են]
²⁰ N ըստ] ընդ
²¹ A եկեղեցոյ B եկեղեցիոյ N եկեղեցիս
²² N հեշտութեան]
²³ C տուժեցիս N տուժեցես
²⁴ RV գիր] ի գրոյ
²⁵ C հրեշտակին D հրեշտակապետին
²⁶ R զասալքութիւն] զաս V զասութիւն

զաւրաւարին ընդդէմ կացցես:
Ոչ²⁸ փոքր է վտանգն²⁹ ասպարըն-
կէցն լինել, ի պատերազմի³⁰ յան-
դիմանիլ³¹ ոք³² կամ եթէ ոք զմեծ³³
զէնն զպահս ի բացընկեց³⁴ երե-
ւեսցի³⁵: Ընչե՞ղ ես՝ մի՛ թշնամա-
նեսցես³⁶ զպահսն առնուլ³⁷ զնա³⁸
սեղանակից եւ մի՛ ընտանու-
թեամբ քով անպատիւ ի բաց եր-
թիցես ի բարաւրութիւն³⁹ ի հեշ-
տութենէն: Մի՛ երբէք պատմիցէ⁴⁰
զքո՛ զայն⁴², որ ի պահոցն⁴³ եւ
բազմապատիկ քեզ դատապար-
տութիւն ածցէ զկարաւտութիւնն
կամ ի հիւանդութենէ⁴⁴ մարմնոյ
կամ յայլմէ իմեքէ խորամանկ⁴⁵
անխռովութեանց⁴⁶: Աղքատն մի՛
պատճառեսցի⁴⁷ առ պահս⁴⁸ կան-

²⁷ N գրեցիս
²⁸ BD ոչ]
²⁹ EV վտանկ
³⁰ E պատերազմին
³¹ C յանդիմանիլք
³² C ոք] E եւ N քո
³³ BDV զմեծ] զմէն
³⁴ BDN բացընկեցեալ
³⁵ N երեսցիս RV + գինչ լինիցի նմա
³⁶ N թշնամանէր
³⁷ N առնել
³⁸ NRV զնա] + քեզ
³⁹ N բարաւրութիւն] բարեկեցութենէն RV
բարութեան
⁴⁰ BD պատմիցէ] պատրիցէ N պատրաստե-
ցէ
⁴¹ N զքո] զքեզ
⁴² C զայն] զէն N այն
⁴³ E պահոցն] + է
⁴⁴ N հիւանդութիւն PV հիւանդութեան
⁴⁵ E խորամանկ] ի տրամական NR տրամա-
կան
⁴⁶ DV խորամանկ անխռովութեանց] ի
տրամական խռովութեանց
⁴⁷ ENRV պատճառեսցէ
⁴⁸ CDNRV պահսն

խաղոյն եւս տնակից¹ զնա² եւ
սննդակից կալեալ³: Իսկ⁴ կանանց,
զոր աւրինակ⁵ վերաշնչելն⁶, սոյն-
պէս⁷ եւ պահելն ընտանի է եւ⁸
ըստ բնութեանն⁹: Մանկունք, որ-
պէս տնկոցն¹⁰ 11 քաջագուարճք¹⁴,
պահոցն ջրով ոռոգեսցին¹²: Ծերոց
թիւնն ի վաղուստ առ նոսա զըն-
թիւնն ի վաղուստ առ նոսա զըն-
թիւնք, ի [15ա] հեռուստ ընդելու-
թեամբ¹⁴ վարժեալք¹⁵, անտրամա-
զոյնք անկանին կրթեցելոցն¹⁶:
Ուղեգնացող¹⁷ զիւրահանգ
ուշն¹⁸ են ճանապարհից¹⁹
պահքն²⁰: Վասն զի²¹, զոր աւրի-
նակ, փափկութիւն²² բեռնակրել
զնոսա հարկեցուցանէ²³ զյղփու-

¹ N տնակից] սննդակից N + զնա A + եւ
տնակից
² RV զնա]
³ N կալեալ] D առն լեալ
⁴ N իսկ] նոյնպէս եւ
⁵ V զորինակ
⁶ R վերաշնչեալն V վերաշնչեալն
⁷ DERV սոյնպէս] այնպէս
⁸ CV եւ]
⁹ N բնութեանն]
¹⁰ N տնկոյ
¹¹ C քաջագուարճք
¹² C ջրովք առոգեցին
¹³ N ի վաղուստ... զընտանութիւնն] E զըն-
տանութիւնն] RV + ունելով
¹⁴ E ընդելութեամբ] ընտանութեամբ R ընտ-
րելութեամբ
¹⁵ N վարժեալք] զուարճեցեալք
¹⁶ N կրթեցելոցն] երթալոյն
¹⁷ N ուղեգնացիցն
¹⁸ E զիւրահանգ ուշն] բարեհանգուշն N
զիւրաուշն
¹⁹ BEN ճանապարհակից C ճանապարհակիցք
²⁰ C պահք
²¹ E վասն զի] քանզի
²² N փափկութիւն] + ի
²³ N հարկեցուցանէ] հաւանեցուցանէ նոցա

թիւնսն²⁴ բերելով, սոյնպէս²⁵ թե-
թեւս զնոսա եւ քաջագուարիս²⁶
պատրաստեն պահքն²⁶: Զի, եթէ
զաւրականք²⁷ արտաքս քան
զսահմանն²⁸ գտեալ, զհարկա-
ւորսն²⁹ եւ ոչ զառ ի փափկու-
թիւնս զկերակուրսն³⁰ բերեն³¹: Իսկ
զմեզ, առ ի յընդդէմ աներեւու-
թից³² պատերազմ հանելով³³ եւ
զինի այնորիկ³⁴ յաղթութեան³⁵
առ³⁶ ի վերին գաւառսն³⁷ ճե-
պեալս³⁸, ո՛չ մանաւանդ յաճախա-
զոյն պատշաճի³⁹ որպէս զաւրա-
կանք⁴⁰ կերակրովքն⁴¹ իւրեանց՝
շատացեալք հարկաւորաւքն⁴²:

3 «Չարչարեցիր իբրեւ գրարիոք զի-
նոր» եւ նահատակեցիր⁴³ աւրի-
նաւք, որպէս զի պսակեցիս⁴⁴,
զայն զիտելով⁴⁵, զի «ամենայն⁴⁶ նա-
հատակեալ յամենայնի ժողովալ է» (Հմտ.)

²⁴ D զղփութիւնսն
²⁵ E սոյնպէս] նոյնպէս RV + եւ
²⁶ E պահքն]
²⁷ BCD զաւրականս E զորական N զզաւրա-
կանս
²⁸ BCD զսահմանս CEN + իւր
²⁹ N զհարկաւորութիւնս
³⁰ E զկերակուրն N զկերակուր
³¹ E բերէ
³² N աներեւութից] + ի
³³ N հանելով] վանելով
³⁴ N այնորիկ] այսորիկ
³⁵ N յաղթութեան] փութան
³⁶ N առ] E զառ
³⁷ B գաւառսն
³⁸ N ճեպել
³⁹ EN պատշաճի] ճեպի
⁴⁰ E զաւրականք] + իւրեանց
⁴¹ CE կերակրովք
⁴² E հարկաւորքն]
⁴³ E նահատակեալ N նահատակեաց
⁴⁴ N պսակեցիս] + մի
⁴⁵ N զայն զիտելով] զանգիտելով
⁴⁶ E զի ամենայն]

Լ. Կ. Զ. Թ. 25): Եւ որ ինչ եկն¹ այժմ
ասել՝ արժան է ոչ տնտեսել², զի
որք ըստ աշխարհիս են զի-
նուորք³, ըստ աշխատութեանց⁴
հաւասարութեան⁵ կերակրաւքն⁶
աճեն⁷: Իսկ հոգեւոր զինուորաց⁸
փոքրագոյն ունելով զկերակուրն⁹
մեծ ունի¹⁰ զարժանաւոր¹⁵ թու-
թիւնն: Քանզի¹¹, զոր աւրինակ,
սաղաւարտն¹² մեր փոփոխեաց
զբնութիւնն առ¹³ անապականա-
ցուն¹⁴, վասն զի նոցա ի նիւթոյ¹⁵
է¹⁶ պղինձն¹⁷, իսկ մեր ի յուսոյ
փրկութեան (Հ. Կ. Թ. 2. 8) կազ-
մեցաւ, եւ վահանն¹⁸ նոցա ի փայ-
տէ եւ ի կաշւոյ¹⁹ արարաւ, իսկ
մերն²⁰ ի հաւատոյ²¹ է²² զգեստ²³,
եւ զրահիւք²⁴ մեք²⁵ արդարու-

¹ N է... եկն] են ինձ որ եկն

² CDRV տնտեսել] անտեսել EN անտես առ-
նել

³ C զինուորք

⁴ CE աշխատութեանցն

⁵ E հաւասարութեան] E + եւ

⁶ BCDEV կերակուրքն

⁷ BD աճեն] + եւ ս

⁸ C զինաւորաց

⁹ RV զկերակուրն

¹⁰ ունի] + եւ

¹¹ N քանզի] զի

¹² R սաղաւարտն] սաղաւարտն

¹³ CEN առ]

¹⁴ N անապականացուն] C ապականացուն E
ապականացու

¹⁵ D նիւթոյն N նիւթն

¹⁶ E ի նիւթոյն է] նիւթն մի է

¹⁷ E պղինձի N պղինձոյ

¹⁸ E վահան

¹⁹ AN կաշոյ

²⁰ E մեր

²¹ C հաւատոյ

²² EV է]

²³ C սգեստ

²⁴ N զրահք

²⁵ N մեք] մեր

թեանն²⁶ վառիմք²⁷: Իսկ նոքա
պաճուճանս²⁸ իմն²⁹ քաշկազործս¹⁶
բերեն³⁰, եւ սուսեր մեզ³¹ Հոգւոյն³²
Սրբոյ (Հ. Կ. Թ. 2. 17) է³³ առ ի³⁴
աւգնականութիւն³⁵, իսկ նոքա³⁶
յերկաթոյ յառաջ արկանեն³⁷:
Սոյնպէս³⁸ յայտ է, թէ եւ³⁹ կերա-
կուրք ոչ նոյնք երկաքանչիւ-
րոցն⁴⁰ ոյժս⁴¹ առնեն⁴², այլ ի մեզ
զաւանդս բարեպաշտութեանն
զաւրացուցանեն, իսկ նոցա յա-
գումն⁴³ որովայնի⁴⁴ հարկաւոր⁴⁵
է⁴⁶: Արդ, վասն զի էաձ⁴⁷ մեզ⁴⁸
շուրջ ընթանալով ժամանակս
զբաղմատենչալիս⁴⁹ զայսոսիկ ա-
ւուրց⁴⁹, որպէս զվաղուց⁵⁰ դա-

²⁶ A արդարութեան N արդարութեամբ

²⁷ N վառեալ

²⁸ BCD պաճուճանս] պատմութեան E պաճու-
ճան N պատմութիւն

²⁹ C քաշկազործս D քաշկազործ EN քարշա-
զործ

³⁰ N բերեալ

³¹ RV մեզ] մեր E + ի

³² A Հոգւոյն C Հոգւոյն

³³ CE է]

³⁴ N առ ի]

³⁵ A յաւգնականութիւն

³⁶ C նոքա] + ի

³⁷ N յառաջ արկանեն] R արկելոյ

³⁸ N սոյնպէս] + եւ

³⁹ N եւ] R + ոչ

⁴⁰ V երկաքանչիւրոցն] իւրաքանչիւրոցն

⁴¹ N այժմս] այժմ

⁴² N առնին

⁴³ C յագումն] յանցումն

⁴⁴ R որովայնի]

⁴⁵ C հարկաւորք N հարկաւ

⁴⁶ CN է]

⁴⁷ N էաձ] ետ

⁴⁸ N մեզ] + աստուած

⁴⁹ ABDE աւուրս N զաւուրսս R զաւուրս V
աւուրս

⁵⁰ R վաղուց

յեակս¹, խնդութեամբ ամենե-
քեան² ընկալցուք, որովք³ սնոյց
զմեզ եկեղեցի ի⁴ բարեպաշտու-
թիւնն⁵: Հանդերձեալ այսուհետեւ
պահել⁶ մի՛ տխրեսցիս⁷ հրեապէս⁸,
այլ աւետարանաբեր զքեզ ինքն⁹
զուարճացո՛ւ մի սգալով¹⁰ զորովայ-
նիդ կարգաւորութիւն¹¹, [16ա] այլ
ուրախակից անձամբ հոգեւոր¹²
վայելիցն¹³ լինելով (Հ. Կ. Թ. 2. 16-
17): Քանզի գիտեմ ես¹⁴ եթէ
«մարմին բաղձա՛ւ ընդդէմ հոգւոյ,
եւ հոգի¹⁵ ընդդէմ մարմնոյ»:
Արդ, «այսոքիկ հակառակ կան մի-
մեանց¹⁷» (Գ. Կ. Թ. 17), ի բա՛ց¹⁸ բարձ
ի մարմնոյդ¹⁹ զբարեկրութիւնն²⁰
եւ աճեցո՛ւ զոգւոյդ²¹ ոյժ²², զի²³ ի
ձեռն պահոցն ընդդէմ ախտիցն
առեալ²⁴ զյաղթանակն²⁵, զժուժկա-

¹ A դաեակս

² C ամենիքէն

³ R որով

⁴ N ի]

⁵ C բարեպաշտութեանն E բարեպաշտու-
թիւնն N բարեպաշտութեամբ

⁶ R պահել

⁷ E տրամեցիս RV տխրեսցիս

⁸ N հրէաբար

⁹ N ինքնին

¹⁰ C սգով R զգալով

¹¹ C կարգաւորութիւն] կարաւորութիւնդ
DERV կարօտութիւն

¹² E հոգեւորաց N հոգեւորացն

¹³ N վայելիցն]

¹⁴ N ես]

¹⁵ N բաղձալ] ցանկալ

¹⁶ RV հոգին

¹⁷ EN միմեանց] իրեւրաց

¹⁸ E բաց] բայց

¹⁹ N բարձցես զմարմնոյդ

²⁰ N զբարեկրութիւնն] բարեկամութիւնդ

²¹ N զհոգւոյդ

²² R ուժ

²³ E զի]

²⁴ B առեալ N վառել

լութեան²⁶ պսակն ի վերայ կա-
պեսցուք²⁷:

4 Արդէն իսկ զքեզ արժանա-
ւո՛ր պատրաստեա՛ւ պարկեշտու-
թեան²⁹ պահոցն, մի՛ այսր աւուր
արբեցութիւնն զվաղութեանն³⁰ ա-
պականեցէ՛ կրաւնաւորութիւն:
Չար խորհուրդ, չար մտածու-
թիւն³¹: Վասն զի³² հինգ աւուրց
պահք մեզ քարոզեցան³³, այսաւր
զմեզ զարբեցութեամբ ընկղմի-
ցեմք: Ոչ ոք, կին պարկեշտ աւրի-
նաւք հարսանեաց ածել³⁴ հանդեր-
ձեալ³⁵, հարճս եւ³⁶ բողս նախ³⁷ ա-
ռեալ³⁸ ընտանեանայ³⁹: Քանզի ոչ
համբերէ աւրինաւորն ընդ⁴⁰ ա-
պականեալսն զտնակցութիւնն⁴¹:
Մի՛ եւ դու այսուհետեւ նախ քան
զյուսացեալ⁴² պահսն ի ներքս ու-
նիցիս⁴³ զարբեցութիւնն՝ զամենա-
յայտ պոռնիկն, զանամաւթու-

²⁵ C զյաղթութիւն

²⁶ N զժուժկալութեան] զնահատակութեան

²⁷ R կապեսցիս V կապեսցես

²⁸ V պատրաստեաց

²⁹ C պարկեշտութեան] պատրաստութեան
EN պարկեշտութեամբ

³⁰ A զվաղութեանն C զվաղեանն

³¹ N մտածութիւնքն

³² D զի]

³³ NRV քարոզեցաւ N + մի

³⁴ N ածեալ

³⁵ N հանդերձեալ] եւ զկնի բերել

³⁶ D եւ]

³⁷ D բոլոր նախ]

³⁸ E առեալ]

³⁹ N նախ առեալ ընտանեանայ] մախառել ընդ
իւր

⁴⁰ E ընդ]

⁴¹ E զապականեալսն տնակցութեամբ

⁴² RV զյուսացեալ] զասացեալ

⁴³ BD ունիցիս] ունիս CN ածցես E ածիցես

թեանն մայր, զծաղրասէրն¹, զմո-
լեգանն, զառ ամենայն [16բ] տե-
սակս ամալթոյ զգլիւրագոյնն²:
Վասն զի ոչ մտանեն³ պահք եւ
պաղատանք յանձն աղտեղի⁴ յար-
բեցութենէն⁵: Զպահոյն⁶ ի ներ-
քոյ⁷ քահանայական պարսպացն⁸
ընդունի⁹ Քրիստոս¹⁰, զարբեալն¹¹
իբրեւ զպիղծ եւ զտրտմեցուցիչ
ոչ¹² յառաջ կոչէ: Արդ, եթէ եկես-
ցես¹³ ի¹⁴ վաղիւն նեխեալ զինեալ¹⁵
եւ նովիմք ապականեալ, զի՞արդ ի
պահսն քո¹⁶ զարբեցութիւնն¹⁷ հա-
մարեցայց: Մի՛. զի ոչ¹⁸ առ ժա-
մայն¹⁹ հեղէր ի քեզ զանապակն,
այլ զի ոչ²⁰ մաքուր ես²¹ ի²² զին-
ւոյ²³, զա՛յն վարկիր: Ո՛ւր զքեզ
կարգեցից, ընդ արբեալսն²⁴, եթէ՞
ընդ պահոյսն: Քանզի անցեալ

¹ V զծաղրասէրն] + եւ

² N զիւրագոյնն

³ RV մտան

⁴ C աղտեղեւ C + ի

⁵ EN աղտեղեալ յարբեցութենէ V արբեցու-
թենէ

⁶ N զպահոյսն

⁷ E ներքոյ] ներս R + պարսպացն

⁸ C պարսպաց N պատարագացն

⁹ D ընդունի] ունի

¹⁰ V Քրիստոս] + եւ

¹¹ N զարբեալսն

¹² E ոչ]

¹³ E եկեսցէ

¹⁴ CDENR ի]

¹⁵ C զինեւ E զինեալ

¹⁶ E քո

¹⁷ EN զարբեցութիւնդ

¹⁸ E զի ոչ]

¹⁹ E ժամայն] + զի ոչ

²⁰ E զի ոչ] զինչ

²¹ E մաքուր ես] մաքրես

²² DRV ի]

²³ A գինոյ

²⁴ EN արբեցոյսն

հինեկիզութիւնն առ ինքն ձգէ, եւ
մերձաւոր²⁵ կարաւտութիւնն
զպահսն²⁶ վկայէ: Երկբայելի²⁷ ես
յարբեցութենէ²⁸ իբրեւ²⁹ ստրուկ³⁰
եւ ոչ թողացուցանէ³¹ զքեզ յիրա-
ւի է³², յայտնապէս զապացոյց ծա-
ռայութեանն տուեալ զհոտ³³ գին-
ւոյն³⁴ որպէս յամանի մնացեալ:
Վաղվաղակի առաջին պահոցն
անբաւութիւն³⁵ քեզ լինիցի³⁶, յա-
ղագս կալն³⁷ ի քեզ արբեցու-
թեանն նշխարք³⁸, զի որոց
սկիզբնն անփորձ³⁹ եւ ամենայնի⁴⁰
բացընկեն լի⁴¹ յայտնի է: Զի ար-
բեցողք «զարքայութիւնն⁴² Աստուծոյ ոչ
ծառանգեմ⁴³» (Լ. Կ. Զ. 9. 10): [17ա] Ե-
թէ արբեալ եկիր⁴⁴ ի պահսն՝ զի՞նչ
քեզ աւգուտ, քանզի ի բաց փակէ
զքեզ յարքայութենէն⁴⁵ արբեցու-
թիւնն⁴⁶, ո՛ւր քեզ ապա պիտա-

²⁵ N մերձ N + առ

²⁶ R զպահքն N զպահոյսն V պահքն

²⁷ A երկբայելի

²⁸ R արբեցութեան

²⁹ E իբրեւ] D + ի

³⁰ NRV զստրուկ

³¹ E ստրուկ ոչ թողացուցանէ]

³² C է] E ապա

³³ N զհոտ] ըստ

³⁴ A գինոյն

³⁵ BD անբաւութիւն] անբանութիւն E ան-
բանութեան

³⁶ E լինիցին

³⁷ BD կալոյն C կալո E կալ

³⁸ N որպէս... նշխարք]

³⁹ N անփորձ] անփոյթ է

⁴⁰ D ամենայնիւ

⁴¹ N լի] + է

⁴² A զարքայութիւնն

⁴³ N ծառանգեմ] + զի

⁴⁴ CN եկիր] երկիր V մտեր

⁴⁵ A հարքայութենէն

⁴⁶ R արբեցութիւնդ

նացու է¹ պահելն²: Ո՛չ տեսանես³,
զի եւ⁴ ձիոցն հրահանգիչքն
հմտագոյնք⁵ ձիավարք⁶ հանդի-
սին յուսացելոյ⁷ ի ձեռն կարաւ-
տութեան նախ պատրաստեն: Իսկ
տութեան կամաւք զքեզ ճմլես⁸ արբե-
ցութեամբ⁹, այսքան զորովայնա-
մոլութիւն եւ զանբանութիւն¹⁰
վարես¹¹: Ծանրացեալ որովայն ոչ
որպէս¹² թէ¹³ առ ընթացսն¹⁴, այլ
եւ ոչ առ¹⁵ քուն¹⁶ յարմարագոյն է,
քանզի նեղեալ յաճախութեամբն
եւ ոչ հանդարտեալ¹⁷ թուլանայ¹⁸,
այլ հարկաւորն¹⁹ բազումս²⁰ առ-
նէ²¹ շրջադարձս յերկաքանչիւրսն:
5 Պահք զտղայս պահեն²²,
ողջախոհացուցանեն զերիտա-
սարդն²³, պարկեշտ առնեն զծերն²⁴,

¹ RV է] + քեզ

² CE պահել

³ R տեսանես] տես նոսա

⁴ E եւ] RV + ի

⁵ E հմտագոյնք] C հմտագոյնքն DRV
հմտագոյն

⁶ E ձիավարք]

⁷ C յուսացելոյ E յուսուցանելոյ R յարուցե-
լո

⁸ C ճմլես] ճողես

⁹ N ուր... արբեցութեամբ] E արբեցութեամբ
] յազեցութեամբ

¹⁰ R զանբանութիւն] անբաւութիւն

¹¹ E վարես] եւս

¹² RV որպէս]

¹³ E որպէս թէ] միայն

¹⁴ E ընթացն

¹⁵ RV առ] + ի

¹⁶ E քունն RV քունս

¹⁷ BD հանդարտել

¹⁸ BD թուլանայ] թողանայ

¹⁹ CE հարկաւորի

²⁰ E բազում

²¹ C առնեն E առնել

²² B պահեն] + եւ

²³ CRV զերիտասարգս

²⁴ C զծերսն RV + եւ

պատկառելի գալիս²⁵ պահք կազ-
մեալք²⁶: Կանանց զարդ²⁷ յարմա-
րագոյնք²⁸, զարգացելոցն սանձք,
ամուսնութեան պահպանակ²⁹, կու-
սութեան սնուցիչ³⁰: Այսոքիկ ըստ
իւրաքանչիւր տան³¹ պահոց³²
խնամք, իսկ հասարակաց զի՞արդ
կեանք մեր առաքինանան: Զամե-
նայն միանգամայն զքաղաքն³³ եւ
զամենայն բազմութիւնն յա[17բ]ր-
մարեցուցանէ ի բարեկարգութիւն
մղէ զաղաղակն, ի բաց սահմանէ
զկուրն զթշնամանսն լուցուցա-
նէ: Վարդապետի ուրումն³⁴ մեր-
ձաւորութիւն զմանկանցն ամբոխ
ո՞չ³⁵ այսպէս³⁶ յանկարծաւրէն
զնստուցանէ³⁷ որպէս պահք³⁸ երե-
ւեալք³⁹ զխռովութիւն քաղաքի
զսպեն: Ո՛ւր ոք ասաց⁴⁰ ոչ⁴¹ ի
պահքս⁴² յառաջ եկն, ո՛ր⁴³ պար-
կեշտութեան⁴⁴ ի պահոց կարգե-

²⁵ CERV գալիսն

²⁶ RV կազմել

²⁷ C զարդ

²⁸ EV յարմարագոյն

²⁹ E պահպանակ] պահպանակ

³⁰ N այսքան... սնուցիչ]

³¹ E տանց

³² E պահոց] D պահոցն

³³ R զքաղաքն] + զգեղ V + զգեղ

³⁴ BCERV ուրումն] ուրումք

³⁵ E ոչ]

³⁶ D այսպէս] այնպէս

³⁷ B զնստուցանէ] զընդոստուցանէ

³⁸ E պահք] մահք

³⁹ V երեւել

⁴⁰ E ո] ու

⁴¹ RV ասաց]

⁴² E ասաց ոչ] ցուցեցի BCDRV ոչ]

⁴³ B պահս C պահքն DE պահսն

⁴⁴ E որ] ուր

⁴⁵ BE պարկեշտութեան] պարկեշտութեան RV
պարկեշտութիւն

ցաւ: Փափուկ ծաղր¹, երգ² պոռնկական¹⁸ եւ կաքաւք մոլեկանք յանկարծաւրէն ի քաղաքէս արտաքս գնան³, զոր աւրինակ ի դատաւորէ իմեքէ⁴ ի դաժանէ⁵ ի⁶ պաՀոց⁷ ի բաց⁸ փախչի⁹: Եւ եթէ ամենեքեան զնա յաղազս զործոց¹⁰ խորհրդակից առնուին¹¹, ո՛չ ինչ խափան լինէր խորին խաղաղութիւն¹² գոլ յամենայն աշխարհի՝ ո՛չ ազգաց ի վերայ յառնել իրերաց, ո՛չ զաւրականաց պատերազմունք: Ո՛չ արդեաւք զործեալ լինէր¹³ զէնք¹⁴ պաՀոց¹⁵ զաւրացելոց, ո՛չ¹⁶ ատեան¹⁷ ընդունելի լինէր¹⁸, ո՛չ բնակէին ոմանք ի բանտս եւ ո՛չ բոլորովին ունէին անապատք զչարագործս¹⁹, եւ ո՛չ²⁰ քաղաքք զզրպարտողսն²¹, եւ ո՛չ զի²² վայրընկղմիչսն²³ ծով: Եթէ

¹ CE ծաղր] + եւ

² D երգ

³ RV գնաց

⁴ E իմեքէ] ոմանք

⁵ E դաժանի

⁶ E ի]

⁷ DE պաՀոցն

⁸ E ի բաց]

⁹ C փաղչի E փախչին

¹⁰ E գործոցն

¹¹ C առնուն E ունին RV առնուաք

¹² ERV խաղաղութեան

¹³ V լինէր] լինէի R + ի

¹⁴ BCE զէնք

¹⁵ E պաՀոցն

¹⁶ E ոչ] եւ

¹⁷ E ատեանն

¹⁸ E լինէր] էր E + ալլեւ

¹⁹ E զչարագործսն V զչար գործս

²⁰ R ոչ]

²¹ V զզրպարտութիւն

²² RV զի]

²³ RV վայրընկղմիչսն] + ի

ամենեքեան էին աշակերտք²⁴ պաՀոց, ոչ լուեալ²⁵ [18ա] լինէր բնաւին²⁶, ըստ Յովբայ բանին, ձայն²⁷ հարկաժողովի (դէ' - օ' - օ' - 9 - 18), եւ ոչ այնպէս²⁸ էր կենցաղս մեր բազմաՀառաչ եւ տխրականաւք²⁹ լի³⁰ եթէ³¹ պաՀք³² զկեանս³³ մեր տնաւրինէին: Քանզի յայտ է, թէ վարդապետէին³⁴ արդեաւք³⁵ ոչ զկերակրոցն³⁶ միայն ժուժկալութիւն³⁷, այլ եւ զարծաթսիրութեան, եւ զագահութեան, եւ զամենայն չարութեան ամենեւին փախուստ եւ զաւտարութիւն³⁸, որոց³⁹ արտաքս բարձեցելոց⁴⁰ ոչ ինչ⁴¹ արդելոյր ի խոր⁴² խաղաղութեան եւ⁴³ յանխռովութեան⁴⁴ անձանց զկեանս մեր անցուցանել:

Եւ իսկ այժմ ոմանք զպաՀսն ի բաց առաքելով եւ զփափկութեանն⁴⁵ որպէս զերանութեան⁴⁶

²⁴ D աշակերտ

²⁵ C լւել

²⁶ E բնաւին]

²⁷ E բանն զձայն

²⁸ CE այնպէս] այսպէս

²⁹ C տխրականաւք] մախանաւք R + ի

³⁰ B լի] + եւ

³¹ D եթէ] եւ թէ

³² R պաՀք]

³³ D զկեանքս

³⁴ E վարդապետին E էին]

³⁵ C արդաւք

³⁶ E զկերակրոյն

³⁷ EV զժուժկալութիւն

³⁸ RV օտարութիւն

³⁹ V յորոց

⁴⁰ E բարձեցելոց

⁴¹ C զինչ

⁴² E խոր]

⁴³ R եւ]

⁴⁴ RV յանխռովութեան]

⁴⁵ RV զփափկութիւն

⁴⁶ C երանութեան RV զերանութիւն

կենաց զհետ երթալով, բազում¹ այնոցիկ չարեացն սովորութիւն ի ներքս ածին² եւ զիւրեանց ապականեն զմարմինս: ՊաՀեա՛ ինձ զերեսացն զանազանութիւն³, զայսաւր⁴ քեզ երկունս⁵ երեւեալսն եւ զվաղուին⁶: Այսաւր⁷ այտուցեալք⁸ շառագունեն⁹ անաւս քրտամբ¹⁰ խոնաւացեալք¹¹, աչք զիջագոյնք յառաջ վագեն, զհաստատութիւն զգայութեան¹² ի ներքուստ խաւարին¹³ ի բաց բարձեալ¹⁴, իսկ վաղիւն¹⁵ հանդարտագոյնք¹⁶ բնութեամբ զգոյնն առնուն՝ մտ[18բ]աւք¹⁷ լցեալք¹⁸ եւ ամենայն զգայութեամբք¹⁹ հաստատնով²⁰ եւ ոչ միով²¹ ի ներքուստ պատճառի բնակաց²² ներքուստ պատճառի բնակաց²³ զործութեանցն խաւարեցելոց²⁴:

¹ E զբազումս

² C ածեն E ածեալ

³ E զանազանութիւնք

⁴ R զայս աւր] զայս այսօր V զայս

⁵ E երեկունն

⁶ V քեզ... զվաղուին] C զվաղւէն DE զվաղիւն

⁷ R քեզ... այսաւր]

⁸ E այտուցեալք] + եւ

⁹ ERV շառագունեալք

¹⁰ CER քրտամբք

¹¹ D խոնաւացեալ D + եւ

¹² ABD զգեցունն եւ] C զգայութիւնն

¹³ RV խաւարեցուցեալք

¹⁴ RV ի բաց բարձեալ]

¹⁵ D վաղիւ

¹⁶ CRV հանդարտագոյն

¹⁷ N այսօրիկ... մտաւք]

¹⁸ E լցեալ

¹⁹ A զգայութեամբ C սգայութեամբ D զգայութեամբ

²⁰ E հաստատեալ R հաստնով V հաս

²¹ E միայն

²² B բնականաց C բնական D բնական E բնականաց

²³ R խաւարեցելոյ E ներգործութեանց խաւարեցելոցն

ՊաՀք հրեշտակաց նմանութիւն, արդարոց՝ խորանակից, կենցաղոյս ողջախոհութիւն: Սոքա²⁴ յաւրէնսդիր²⁵ արարին²⁶ զՄովսէս, պաՀոց է²⁷ պտուղ Սամուէլ²⁸: ՊաՀելով մաղթեց²⁹ Աննա³⁰ զԱստուած³¹: «Արոնայի³² Տէր, Ելոյէ³³ Սաբաւովք³⁴, եթէ հայելով³⁵ հայեցիս յաղախիմ³⁶ քո եւ տապալս ինձ զաւակ³⁷ առն, տաց քեզ³⁸ զնա³⁹ առաջի քո տունալ⁴⁰: Քանզի գիցի եւ⁴¹ ցքի ոչ արբցէ⁴² միցնել յար⁴³ մահուան⁴⁴ իւրոյ» (Հմբ. Լ. Թ. Գ. Լ. 11): Սոքա զմեծն Սամսոն⁴⁵ դաստիարակեցին եւ, մինչեւ⁴⁶ ցորքան մերձ էին⁴⁷ յայրն⁴⁸, ըստ հազարաց անկանէին պատերազմողքն, եւ զրունք քաղաքաց խլեալք⁴⁹ լինէին⁵⁰, առիւծք⁵¹ զճեռացն զաւ-

²⁴ RV սոքա] պաՀքն

²⁵ B աւրինսդիր RV օրինադիր

²⁶ RV արար

²⁷ E է] եւ

²⁸ A սամուէլ C սամուէլ

²⁹ A մաղթեցան E մաղթեաց

³⁰ E նա]

³¹ E զԱստուած] + Աննա

³² BD Արոնայ

³³ CE ելոյէ] ելովե

³⁴ C Սաբաւովք D Սաբաւօղ RV Սաբաւօթ

³⁵ V հայեցի

³⁶ R աղախիմ

³⁷ RV զաւակ առն] արու զաւակ

³⁸ E քեզ]

³⁹ E զնա] + նուէր

⁴⁰ E տունալ]

⁴¹ V եւ]

⁴² V արբցէ] արցէ

⁴³ CDE յար] ցօր

⁴⁴ B մահուան

⁴⁵ B սամսոնովն CRV Սամսոն

⁴⁶ ER մինչեւ

⁴⁷ R էին] էր առ ինքն V էր

⁴⁸ R յայրն] V առ ինքն

⁴⁹ C խլել

⁵⁰ E լինէին] + եւ

⁵¹ BV առիւծք

սարու[թիւն]¹ գինեկիզութեան² առ³ ժուժկալութիւն⁴: «Ջի՞նչ դրակցութիւն⁵ տաճարի Աստուծոյ եւ⁶ կոոց» (Հմմտ. Բ. Կ. Գ. 9. 16), քանզի տաճար⁷ Աստուծոյ եւ⁸, յորս⁹ Հոգին¹⁰ Աստուծոյ¹¹ բնակէ¹² (Հմմտ. Բ. Կ. Գ. 16), եւ տաճար կոոց¹³, որք¹⁴ արբեցութեամբ խառնալիզութեամբ¹⁵ զվաւաշոտութիւնն¹⁶ ընդունին: Այսր աւուր²⁰ աւրս¹⁷ նախադուռն է պահոց: Ոչ ոք ուրեք¹⁸ ի նախադուռնս պղծեալ արժանաւոր¹⁹ է մտանել ի սրբութիւնսն: Եւ ոչ ոք ծառայ Հաշտեցուցանել կամելով զիւր տէրն թշնամեալ²⁰ նորա վերակացուաւ եւ²¹ Հաշտեցուցանողաւ²² վարեսցի²³: Արբեցութիւն

¹ N Հաւարարութիւն] + է

² R գինեկիզութեան] է որովայնամոլութեան V որովայնամոլութեան

³ ENRV առ] ընդ

⁴ C զինչ... ժուժկալութիւն] NRV ժուժկալութեան E + եւ

⁵ N գրակցութիւն] նմանութիւն NRV + է

⁶ C եւ] ընդ

⁷ N տաճար] + է

⁸ N եւ]

⁹ V յորս]

¹⁰ R Հոգին] + սուրբ

¹¹ V աստուծոյ] մեր V + յոր

¹² R Հոգիք մեր որ բնակէ N բնակէ] բնակեալ է V + Հոգին սուրբ աստուծոյ

¹³ RV կոոց] + է

¹⁴ RV որք] որ որովայնամոլութեամբ եւ մսակերութեամբ եւ

¹⁵ A խառնալիզութեամբ

¹⁶ D զվաւաշոտութիւնն

¹⁷ C աւրս] որս

¹⁸ E ուրեք]

¹⁹ E արժանաւորի

²⁰ C թշնամեաց

²¹ E եւ]

²² E Հաշտեցուցանել

²³ N այսր... վարեսցի] E վարեսցի] վարկցի

թշնամի²⁴ է²⁵ յԱստուած²⁶, եւ պահք՝ սկիզբն ապաշխարութեան: Եթէ կամիցիս խոստովանութեամբ երթալ առ Աստուած, փախի՛ր յարբեցութենէն, մի՛ երբէք զդժնդակագոյն գործիցէ²⁷ զազատութիւնն²⁸: Բայց ոչ էր²⁹ բաւական ըստ ինքեան ի բաց արգելումն կերակրոցն³⁰ առ ի գովելի պահսն, այլ³¹ պահեսցուք զպահսն³², ընդունելիս³³ Հաճոյս Աստուծոյ: Ընդարիտ պահք՝ չարին աւտարութիւն, կրաւ²⁰ ինաւորութիւն լեզուի³⁴, սրտմտութեան արգելումն, ցանկութեան մերժումն³⁵, չարախաւսութեան³⁶, ստութեան³⁷, երդմնահարութեան. սոցա կարաւ-

²⁴ N թշնամութիւն

²⁵ N է] + առ

²⁶ E աստուծոյ N աստուած

²⁷ BD գործիցի E գործեսցիս

²⁸ E զազատութիւնն] յատարութիւնն

²⁹ CE էր] է

³⁰ E կերակրոյն

³¹ N եթէ... այլ] պահելով եղիայ փակեաց զերկինս զերիս ամս եւ զվեց ամիս քանզի ետես ի բազում յագեցութենէ ծնեալ զթշնամութիւնն Հարկաւորաբար նոցա զակամա պահս սովոյն ի վերայ ամէր որով զանչափ խառնակեալ զմեզս նոցա արգել որպէս խարանաւք իւրք կամ Հատմամբ սրոյ: պահաւքն զառաւելութիւն առաջակայ չարեացն կարեաց Պահք Հրեշտակաց նմանութիւն արդարոց խորանակից կենցաղոյս ողջախոհութիւնն

³² N զպահս

³³ CN ընդունելիս] + եւ

³⁴ A լեզուի BD լեզուոյ

³⁵ N ցանկութեան մերժումն]

³⁶ N չարախաւսութեան] + եւ

³⁷ N ստութեան] + խափանումն եւ ամենայն բարեգործութեանց տիրապէս յառաջդիմութեամբ կատարումն

տութիւն¹ պահք եւ² ճշմարիտք³: Յայտոսիկ պահք բարիորք⁴ եւ⁵:

8 Փափկասցուք⁶ ի նոսա⁷ բանի Հոգւոյն⁸ եւ ի⁹ վերստին առնուլ փրկութեանցն աւրինաւորաց¹⁰ եւ¹¹ յամենայն ուղղութիւն¹² անձանց մերոց աւանդիցն: Իսկ ի ծածուկ զպահսն պահեսցուք¹³, յաղագս որոյ եւ մարգարէն աղաչէ ասելով՝ «ոչ սովամահ առնէ Տէր զանձինս արդարոց¹⁴» (Լւկ. Ժ. 3), ոչ տեսի զարդարն լքեալ եւ ոչ զաւակ¹⁵ նորա մուրանալ Հաց (Հմմտ. Լւկ. Ժ. 9. 35): Քանզի ոչ յաղագս զգալոյ¹⁶ ասաց Հացի, որ գիտէր¹⁷ զմանկունսն¹⁸ Հայրապետին մերոյ Յակոբայ Հացի աղագաւ իջեալ¹⁹ յեգիպտոս, այլ յաղագս Հոգեւորին ասէ կերակրոյ, ըստ որում ի ներքս մեր մարդն²⁰ կատարի: Մի՛ եկեսցէ ի վերայ մեր Հրէիցն սպառնացեալ պահքն: «Քանզի ահա աւուրք

¹ C կարօտութեան

² E եւ]

³ D ճշմարտք E ճշմարիտ

⁴ N երդմնահարութեան... բարիորք] E բարիորք

⁵ E եւ] է

⁶ D փափկասցուք] + Տեսուն

⁷ BD նոսա] նուագս C նուագս

⁸ A Հոգւոյն

⁹ E ի]

¹⁰ D օրինաւորաց

¹¹ BD եւ]

¹² E ուղղութիւնս

¹³ N եւ... պահեսցուք]

¹⁴ C արդարոց] + եւ

¹⁵ E զգաւակ

¹⁶ B զգալոյ C աղալո E զգալի Հացի

¹⁷ B գիտէրն

¹⁸ E զմանկունսն

¹⁹ E իջելոյ

²⁰ D մարդկան

գան, ասէ, Տէր, եւ ամից ի վերայ երկրի գայն սով, «ոչ սով հացի եւ ոչ ծարաւ քրոյ, այլ սով լսելոյ զբանն Աստուծոյ²¹» (Լւկ. Ժ. 11), զոր²² յաղագս այնորիկ²³ ամ²⁴ արդար Դատաւորն, վասն զի տեսանէր զնոցա միտսն անկերակրութեամբ ճշմարի²¹ 21ա|տ աւանդիցն սովահեղձոյցս²¹ եւ առաւել զիրացեալ նոցա եւ մարմնացեալ²⁵ զարտաքին մարդն: Արդ, զամենայնի կարգի զաւուրս²⁶ կերակրեսցէ զմեզ Հոգին Սուրբ առաւաւտնովք²⁷ եւ երեկորնովք²⁸ բարեկեցութեամբք: Մի՛ ոք կամաւորապէս վերջացի ի Հոգեւոր բարեկեցութենէն: Ամենեքեան ճաշակեսցուք ի զուարթալից խառնելեացն, զոր իմաստութիւնն խառնեալ²⁹ եղ մեզ զուրթութեամբ, որքան է տանել իւրաքանչիւր ումեք լցցէ: Քանզի խառնեաց յիւր խառնարանն, եւ «եղեն իւր գենլիս³⁰»: Այս է զկատարելոցն զկերակուրն, «ի ձեռն որոյ ունակութեան³¹ զգալու-թիւնքն³² կրթել յընդունելութիւնն³³ առ ի յորոշումն³⁴ բարւոյ¹

²¹ BDE Աստուծոյ] Տեսուն

²² E զոր]

²³ E այնորիկ] որոյ

²⁴ CE էամ

²⁵ D մարմնացեալ

²⁶ A զաւուրս

²⁷ E առաւաւտնոք

²⁸ E երեկորնոք

²⁹ BCDE խառնեալ] + առաջի

³⁰ E գենլին

³¹ E ունակութիւնն

³² A զգալութիւնքն

³³ C յընդունելութեանն

³⁴ N յաղագս... յորոշումն]

ւոյ¹ եւ չարի»։ Յոր² առատապէս
բերեալ³ գտցուք արժանաւորք
եւ հարսանեացն ուրախութեան

Քրիստոսիւ Յիսուսիւ Տերամբ մե-
րով, որում փառք եւ զաւրութիւն
յաւիտեանս. ամէն⁴։

¹ N բարեոյ... ամէն] եւ Քրիստոսի Աստուծոյ
մերոյ փառք յաւիտեանս յաւիտենից C յա-
ւիտեանս ամէն] E ամէն] հասանել շնոր-
հօք եւ մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ
Յիսուսի Քրիստոսի որում փայլել են փառք
իշխանութիւն եւ սլատիւ այժմ եւ միշտ

¹ E բարոյ

² E յորս

³ CE բերեալք

Գ. 21ր | ԱՐԲԵՑՈՂԱՅ²²

1 Շարժէ² զիս բանս երեկոր-
նեայք³ տեսութիւնք⁴ եւ արգելու⁵
զիմ դարձեալ զյորդորումն, եւ
ըլչեցուցանէ⁶ զաւժարութիւնս⁷
նախ առեալ աշխատութեանցն
անպտղութիւն։ Քանզի⁸ երկրա-
գործ, յառաջագոյն նմա սերմա-
նեաց⁹ ոչ բուսուցելոց, դանդաղ-
կոտ լինի առ¹⁰ երկրորդ¹¹ անգամ ի
նոյն անդս դարձեալ արկանել
զսերմանսն։ Վասն զի այսքան¹²
խրատուց¹³ յառաջ առելոց¹⁴ ժա-
մանակաւ մաղթել ոչ նուազեցաք,
եւ ըստ կարգի յէաւթն¹⁵ յայտոսիկ
յէաւթն երեկս սլահոց ի գիշերի եւ
ի տուէ ձեզ վկայելով զԱւետա-
րանն շնորհին¹⁶ ոչ դադարեցաք¹⁷։
ոչի¹⁸նչ եղեւ աւգուտ։ Յորպիսի¹⁹
յոյսս խաւսեցարուք այսաւր,
ո՞րքան գիշերս սնոտիս հսկեցիք¹⁸,
քանի²⁰ աւուրս ունայն ժողովե-

¹ D զարեցողաց] նորին զարեցողաց E նո-
րին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսին ընդդէմ
արեցողաց

² D շարժէ] արժէ

³ C երեկորայք

⁴ E տեսութիւն

⁵ C արգելումն

⁶ E ըլչեցուցանէ

⁷ B զյոժարութիւնս

⁸ CE քանզի] + եւ

⁹ B սերմանց CE սերմանցն

¹⁰ C առ] + ի

¹¹ E յերկրորդ

¹² E յայսքան

¹³ C խրատուցն

¹⁴ AE առելոց

¹⁵ E յեթն

¹⁶ E շնորհին C + Աստուծոյ

¹⁷ B դադարեցաք] + ասել եւ

¹⁸ A հսկեցի E հսկեցի

ցայք, եթէ՝ ընդունայն։ Քանզի
յառաջատուեթեան¹⁹ լեալ բարեաց
գործոց, ապա զկնի ընթանայ առ
ի սկզբանէն սովորութիւն, ոչ
միայն զաշխատութեան²⁰ վարձ
տուգանեցաւ, այլ եւ ծանրագուցի
արժանի լինի դատապարտու-
թեան։ Զի որ ճաշակեաց զբար-
ւոք²¹ Աստուծոյ բանն եւ ծանաւ-
թութեան խորհրդոցն արժանի ե-
ղեւ²², զամենայն մատնեաց՝ հեշ-
տութեան սակաւ ի մոլորեալ։
«Քանզի փոքրագոյնն ներելի է ո-
ղորմութեան, զաւրաւորք²³», ա-
սէ²⁴, «զարաւորաբար խուզեալցից»
(Հմմտ. Իմմ. 9. 6)։ Մի գիշեր եւ մի ա-
ռաջարկութիւն թշնամոյն զամե-
նայն զաշխատութիւնն զայն ե-
լոյծ։ Ո՞ր յաւժարութիւն այժմ բա-
նի։ Որպէս 22ա | Թէ լռէի²⁵, քա՛ջ
գիտասջիք, եթէ ոչ երկնչէի յարա-
ցուցէն Երեմիայի, զոր, առ ժողո-
վուրդն անհաւան խաւսել ոչ կա-
մելով²⁶, կրեաց զայն, զոր ինքն
պատմեաց, եթէ եղեւ նա հուր ի
փորի²⁷ եւ լքեալ լինէր ամենայն²⁸
ուստեք, եւ ոչ կարէ բերել (Հմմտ. Եմմ.
Ի. 9)։ Կանայք շռայլեալք, մոռա-
նալով զերկիւղն Աստուծոյ, զհուրն
յաւիտենական քամահեցին, յա-

¹⁹ C յառաջատուեթեանն

²⁰ CD զաշխատութեանն

²¹ C զբարիւք

²² C ողոն

²³ BC զաւրաւորք] զոր առակքն

²⁴ D ասէ] + զօրաւորք

²⁵ C լռեցի

²⁶ C կամելով] կարելով

²⁷ C փորի] փայտի

²⁸ E լինիւր յամենայն

թիւնքն: Այսպէս եւ նոցա ան-
ձինքն ընդ խորովք բերեալք¹ լի-
նելով ընկղմին ի գինւոյն: Յա-
ղազս որոյ իբրեւ ձմեռնացեալք
նաւք², յորժամ ի վեր³ քան
զջուրսն⁴ լինին, հարկաւորապէս
արտաքս ընկենլով զբեռն թեթե-
ւանան: Սոյնպէս են նոքա ի հար-
կէ զծանրութիւնն [25բ] ի բաց
դնեն: Քանզի փսխելով եւ ժայթ-
քելով⁵ հազիւ⁶ ազատանան⁷ ի
ծանրութենէն: Այսքան զժոխա-
նայ նաւարկութիւնս ողորմելիքն,
որքան որք զհոգմն եւ զծովն եւ
զարտաքոյցն⁸ վտանգս պատճա-
ռեն: Նոքա ինքնակամ ձգեն յին-
քեանս յարբեցութենէն⁹
զձմեռնն¹⁰: Որ դիւրահարն¹¹ է¹² ո-
ղորմելի է, իսկ որ արբենայն,
զնոյն ախտ¹³ ախտանալով, ոչ է ո-
ղորմութեան արժանի՝ ինքնակամ
զիւրի¹⁴ կռուելով¹⁵: Եւ որք զարբե-
ցութեանն եղին զգէղս¹⁶ ոչ ախ-
տանալ ինչ¹⁷ զժնդակագոյն¹⁸ ի

գինւոյն, այլ ոչ նուազել արբե-
նալ¹⁹ հնարին: Վասն զի փոքր է
նոցա տիւն եւ փոքր՝ գիշեր²⁰, եւ
ոչ²¹ ձմեռնային տեղոյն ժամա-
նակք: Եւ վախճան ոչ է²² չարին:
Քանզի գինքն գինին յառաւելու-
թիւն ածէ: Զի ոչ զպէտսն մխիթա-
րէ, այլ²³ զմիւսոյն²⁴ եւս արբեցու-
թեան զպէտսն անհրաժարելիս²⁵
առնէ՝ այրելով զարբեալսն եւ
միշտ յառաւելութեան ցանկու-
թիւնս²⁶ կոչելով: Առանց լիու-
թեան ըմբռնելոյն²⁷ տենչանս ու-
նելով իմացեալք, զընդգիծական²⁸
ախտանան յաւժարելով, զի խտու-
թեամբ փափկութեանն զգայու-
թիւնք²⁹ թառամեն: Քանզի որպէս
յոյժ ճառագայթք ստուերացուցա-
նեն³⁰ զտեսանելիս³¹ եւ, զոր աւրի-
նակ³², սաստիկ հնչմունս ընդ-
[26ա] զիմաբախեալք անչափու-
թեամբ³³ ճայթմանն յոչ լսել ամե-
նելին ածին, այսպէս եւ մոռա-
ցեալքն³⁴ զինքեանս³⁵ ի յաւէտ
հեշտասիրութեանցն զտենչանս

¹ C բերել² E նաւքն³ B վեր] վերայ⁴ E զջուրն⁵ A ժայթքելով⁶ E հազիւ] + հազ⁷ D ազատանա⁸ A զարտաքոյցն⁹ A զարբեցութենէն C զարբեցութեանն E զյարբեցութեան¹⁰ E ձմեռն¹¹ C որ դիւրահարն է] որպէս դիւրահարի¹² CE է]¹³ E ախտ]¹⁴ E գիւրի¹⁵ B կռուելով E կռվելով¹⁶ A զգէղն¹⁷ C ինչ] ինձ¹⁸ C զժնդակագոյնս¹⁹ C արբելն²⁰ E գիշերն²¹ CE ոչ]²² A է]²³ E այլ] + եւ²⁴ E միւսոյն²⁵ E անհրաժարելի²⁶ C յառաւելութիւն ցանկութեան²⁷ A ըմբռնելոյն] զըմպելոյն C զըմպելով²⁸ C զընդգիծակս²⁹ C սգայութեամբք E զգայութիւնքն³⁰ A ստուերացուցանեն³¹ C զտեսանելիսն³² C աւրինակ] + ի³³ D անչափութեանն³⁴ E մոռացեալք³⁵ A զինքեանս] + ի

կորուսանեն: Վասն զի անարարող
նոցա ջրի գինին, թէպէտեւ անա-
պակ եւ գաղջ եւ զովագոյն: Ըն-
դունելութիւն թէպէտեւ¹ ծայրա-
յայտագոյն² իցէ՝ ձի շիջուցանել³
զի ներքս: Նոցա անչափութեան
գինւոյն, զխաչմանն բոց ոչ կա-
րացեալ: «Ո՞ւմ վայ, ո՞ւմ ամբոյս, ո՞ւմ
դատաստան, ո՞ւմ ցաւք, ո՞ւմ բարբա-
ջանք⁴, ո՞ւմ ջախջախանք վայրապարք,
ո՞ւր⁵ կապուտակ աչք. ոչ յամեցողացն⁶ ի
գինւոյ, որք⁷ դիտեն ուր գինեբոյս⁸ լի-
նի» (Հմտ. Լուչ. Ի. Գ. 29-30): Վայ ող-
բական է ձայն, եւ ողբոց արժանի⁹
են արբեալքն, յաղազս որոյ ար-
բեցողք¹⁰ «զարքայութիւնն Աստուծոյ ոչ
ժառանգեն» (Լ. Կ. Զ. 9. 10) իսկ ամ-
բոյս վասն ի գինւոյն¹¹ խռովութե-
նէ¹² լեալ¹³ ի¹⁴ խորհուրդսն¹⁵ եւ
ցաւք յաղազս դառնութեամբ ըմ-
պել զհեշտութեանն վերատրու-
թիւնս: Քանզի այնպիսեացն կա-
պին ոտք, կապին ձեռք ի վեր ան-
կելոց նոցա յարբեցութենէն¹⁶ հոս-
մանց: Այլ եւ յառաջ քան զայսո-

սիկ ախտս՝ մերձ ի նոյն ինքն ժա-
մանակ ըմպելոյն խելագարացն ի
նոսա անկանի ախտ: Վասն զի
յորժամ լցեալ պարուտական¹⁷ լի-
ն[26բ]ին աճամբ¹⁸, զոր գինին ի
վեր գոլորչացեալ¹⁹ բերէ, անկա-
նին ցաւք անբերելիք ի գլուխն եւ
կալ ուղղորդ²⁰ ի վերայ ուսոցն ոչ
կարացեալք, այլ երբեմն ի վայր²¹
անկանի այլոյ²² պարանոց²³ ո-
ղանց²⁴ գայթակղելով: Եւ բար-
բանջանս²⁵ ասէ զանչափ ի հան-
գանակսն եւ զյաղթասիրող
խաւսսն²⁶: Զախջախանք ընդու-
նայնք լինին գինեալ²⁷ կիզեցե-
լոցն՝ ոչ կարացելոց ուղղիլ յար-
բեցութենէն, քանզի գայթակղե-
ցուցանէ յամենայն գլորմանց
ձեւս²⁸ որպէս եթէ հարկաւոր է նո-
ցա²⁹ մարմինս ջախջախանս ըն-
դունել³⁰ ընդունայնս:

5 Այլ ո՞ր³¹ ասաց զայս գինեմո-
լացն, քանզի ծանրագլխեն յարբե-
ցութենէն, նիրհն³², յաւրանջեն³³,

¹⁷ A պարուտական] պարունական E պարու-
տակն¹⁸ A աճամբն¹⁹ E գոլորչացեալ²⁰ E ուղղորդ] ուղղութիւն²¹ C վայր] վերա E + այլոյ²² E այլոյ]²³ C պարանոցացն²⁴ A ողանց²⁵ A բարբանջանս C բարբանջ²⁶ CE խաւսսն] + եւ²⁷ C գինեալ E գինելով²⁸ C ձեւս] ձեւս²⁹ A նոցա] + ի³⁰ E ընդունել] ունել³¹ ABCD այլ ո] այո³² E նիրհն³³ A յաւրանջեն B յաւրանջին¹ A թէպէտեւ² C ծայրայայտագոյն] ծայրանա յայտնա-
գոյն³ E շիջուցանելով⁴ DE բարբանջանք⁵ C ուր] որ⁶ E յամեցողացն] + է⁷ C որք] որ⁸ D գինեբոյս⁹ E արժանի¹⁰ C արբեցողքն¹¹ A գինոյն¹² E խռովութենէն¹³ A լիեալ¹⁴ C ի]¹⁵ C խորհուրդսն¹⁶ D յարբեցութեան

մառախուղ¹ տեսանեն, որ² ծան: Յաղագս այնորիկ ոչ լսեն վարդապետացն բազում ուստեք³ նոցա բարբառեցելոցն. «Մի՛ արբեցալք գինով⁴, յորում է վաւաշոտութիւն⁵» (Հմտ. Եւ. 18): Եւ դարձեալ՝ «պակշոտեալ գինի եւ թշնամանող արբեցութիւն» (Հմտ. Լւ. 10. Ի. 1), որոց ոչ⁶ լսելով⁷ աստուած ունին զպտուղս արբեցութեանն: Վասն զի այտնուն ծանրութեամբ, աչք՝ զիջագոյնք, բերան՝ ցամաքեալ եւ պապակեալ: Զի, որպէս վիհք ինչ, ցորքան ի վերայ նոցա հոսին հեղեղք, լի⁸ գոլ կարծին, իսկ անցելոց հոսմանցն⁹ ցամաք|27ա|անան, սոյնպէս եւ գինւով կիզեցելոցն բերանք, մաւրացելոյ¹⁰ գինւոյն¹¹ լի, իմն է եւ խոնաւագոյն, փոքր ինչ անցեալ ցամաք եւ անտամուկ յանդիմանի: Քարշեալ միշտ եւ հեղեալ անչափութեամբ գինւոյն եւ զկենդանական խոնաւութիւն ի բաց ընկենու¹²: Քանզի զի¹³ զհանգիստութիւն է մարդոյ այնպէս զաւրաւոր, որպէս թէ¹³ արբեցութեան չարեացն հանդուժել: Եւ

զի¹⁴ նչ հնարք միշտ ջեռնելով¹⁴ եւ միշտ խոնաւագոյն լինելով գինւով¹⁵ մարմին, եթէ ոչ ողորմեալ¹⁶ եւ տկարացեալ եւ լուծեալ¹⁷ լինել: Աստուած գողողմունք եւ հիւանդութիւնք, խզեցելոցն¹⁸ ի նոսա շնչականին ի յանչափութենէ գինւոյն եւ ջլացն¹⁹ լուծելոց ի զաւրութեանէ, գողումն ամենայն ծանրութեան²⁰ մարմնոյն լինի: Ընդէ²¹ զնզովսն Կայէնի ի քեզ ինքն ձգես գողացեալ եւ դանդաչեալ²¹ յարածամ ի կենցաղումս: Քանզի ոչ ունի մարմին ի ընտելութենէն հաստատութիւն, հարկաւորապէս ամբոխի եւ շարժի:

6 Մինչեւ յե²² զիսի, մինչեւ յե²² արբեցութիւն: Վտանգիս այնուհետեւ տիղմ գոլ²² փոխանակ մարդոյ, այնպէս²³ խառնեցար ընդ գինին²⁴ եւ ապականեցեր²⁵ ընդ նմին՝ ի հանապազորդեան արբեցութենէ |27բ| գինւոյն նեխեալ, եւ նորին ապականութեամբ՝ որպէս անաւթոցն²⁶ անպիտանք: Զայնպիսիսսն Եսայի ողբաց: «Վայ յարուցելոցն ալգոյն²⁷ եւ

¹⁴ A ջեռնելով

¹⁵ C գինեւ E գինեաւ

¹⁶ C ողորմեալ] + ողորմել

¹⁷ E լուծեալ] ցնդեալ

¹⁸ A խզեցելոյ E խզեցելոց

¹⁹ BE ջլացն] զղացն

²⁰ E ծանրութիւն

²¹ A դանդաչել

²² C գոլ] գալ

²³ C այնպէս] + ամենեւին

²⁴ C գինի

²⁵ CE ապականեցար

²⁶ E անօթք

²⁷ BCD ալգոյն E ալգոյն

¹ E մառախուղս

² E որ] յոր

³ C ուստեք] անկամ

⁴ C գին եւ

⁵ A վաւաշոտութիւն] + է

⁶ AE ոչ]

⁷ E լսելով] անլսելով

⁸ E լի] լիք

⁹ C հոսմանն

¹⁰ A մաւրացելոյ

¹¹ C գինեւ E գինեաւ

¹² E ընկենու

¹³ A թէ]

զգքոյն¹ զհետ երթալոցն, որք մնան ցերեկոյն: Չաւագի գինին զմոսա այրէ՝ զի քնարաւ եւ փողովք² զգինին ըմպեն եւ ի գործս Տեառն ոչ հալիս եւ զգործս ձեռաց Նորա ոչ իմանան» (Հմտ. Լւ. 11-12): Յիսի զամենայն, որ կարէ արբեցութիւն³ առնել ըմպելի⁴, երբայցեոցն⁵ անուանել⁶ սովորութիւն է: Արդ, ի սկզբան աւուրն դիտելով, ուր գինեբերութե⁷ լինին (Հմտ. Լւ. Ի. 30) եւ գինւոյ վաճառք, եւ կրպակք ժողովեալք, եւ զիրեարս յըմպել առնելով⁸, եւ զամենայն անձին հոգս այնպիսի խորհուրդս ծախեն. այնոքիկ ի մարգարեէն ողբացեալք լինին, որպէս զի ամանակ⁹ եւ ոչ մի¹⁰ ինքեանց առ ի սքանչելեացն Աստուծոյ իմացմունս թողացուցանեն: Քանզի ոչ ածեն ի պարապումն զաչս իւրեանց վերագնել յերկինս եւ զի նմա գեղեցկութիւնն ուսանել եւ զամենայն էիցն զարդարանս խուզել, որպէս զի ի սոցա բարեկարգութենէն զԱրարիչն է իմանալ: Այլ վաղվաղալի սկսեալ աւրն կազմեն ինքեանց¹¹ զհանգանակն զանազան շատրուանաւք եւ¹²

ծաղկեցելովք¹³ առաքաստիւք, զփոյթսն¹⁴ եւ |28ա| զխնամս ի կործանմանցն պատրաստութիւն ցուցանելով, թափոյկս եւ խառնարանս եւ տաշտս, իբր¹⁵ ի տունս ինչ եւ ի կացուրդս եղեալ¹⁶, որպէս զի ամանոցն¹⁷ զանազանութիւն զյազումնն նոցա գողանայցէ¹⁸ եւ ի կործանմանէն վճարումն եւ փոփոխումն սնոտի¹⁹ ի նոսա զըմպելն յերկարագոյն²⁰ առնիցէ²¹: Հանգանակապետք ի վերայ ասոցիկ եւ մատուակապետք²² եւ տաճարապետք էլ կարգք յանկարգութեան եւ դրութիւնք անզարդ իրի իմացեալք, զի, զոր աւրինակ յիշխանութիւնս յարտաքոյսն²³ ի պաշտպանացն ի պարկեշտութիւն ածէ²⁴, սոյնպէս եւ յարբեցութենէ²⁵ գինին²⁶ թագուհոյ²⁷ ումեմն սպասաւորութիւն շուրջ կացուցեալ զթշնամանելին, որ առաւելութիւն²⁸ փութով զսպեն: Պսակք ի վերայ այնոցիկ եւ ծաղիկք եւ

¹³ E ծաղկեցելովք

¹⁴ C զփոյթսն

¹⁵ E իբրեւ

¹⁶ E կացուրդ եղեալս

¹⁷ C ամանոցն] զամենայն

¹⁸ E գողանայցէ] + բազմելոց

¹⁹ AE սնոտի]

²⁰ E յերկարագոյնս

²¹ C առնիցէ] արասցէ

²² A մատուակապետք

²³ C յարտաքոյսն] արտաքնոցն E արտաքոյցն

²⁴ E ածէ] ածէ

²⁵ E յարբեցութեան

²⁶ C գինի

²⁷ A թագուհոյ E թագուհոյ

²⁸ E յառաւելութիւնս

¹ E ցքոյն

² C փողով

³ C արբեցութիւնս

⁴ C ըմպելի] + է

⁵ C երբայցեոցն

⁶ A անուանել

⁷ E գինեբերութե

⁸ C առնուն

⁹ C ամանակ] ժամանակք

¹⁰ C մի] մինչ

¹¹ B ինքեանց] իւրեանց

¹² C եւ]

իւղք անուշուք եւ խունկը¹ եւ բիւրք² ոմանք արտաքուստ հեշտամտութիւնք, առաւել զանպարապութիւն կորուսելոցն կազմեն: Եւ ապա՝ ի հեռուստ յառաջ եկեալ գինեբրուացն³, հակառակութիւնք յաղագս յոլովագունի եւ յաղթասիրութիւնք եւ հանդէսք առաւել արկան|28բ|էին⁴ պատուասիրացն⁵ առ միմեանս յարեցութեանն, եւ որ նահատակադրէ նոցա⁶ բանսարկուն, իսկ մրցանակ յաղթութեանն՝ մեղք: Քանզի, որ⁷ առաւել հեղու զանապակն⁸, յինքն նա բերէ յայլոցն⁹ զյաղթարանն²⁴: Այսպէս¹⁰ «փառք յամալթոյն իւրեանց» (Փլւ. Գ. 19): Վասն զի¹¹ յաղթասիրեն¹² առ իրեարս¹³ աւգնելով ինքեանց¹⁴: Ո՞ր բան¹⁵ զազրութեան¹⁶ հասանել եղելոցն¹⁷ կարէ: Ամենայն անբանութեամբ¹⁸ լի, ամենայն խառնակութեամբ պարտեալքն արբենան¹⁹, յաղթողքն

¹ D խունք² D բիւրք³ A գինեբրուացն⁴ E արկանեն⁵ A պատուասիրացն⁶ E նոցա] + է⁷ A որ]⁸ C զանապակն] + յինքն բերէ յայլոցն DE + յինքնաբերէ յայլոցն⁹ A զյաղթարանն]¹⁰ E այսպէս] սոյնպէս¹¹ A վասն զի]¹² BCE յաղթասիր են¹³ E իրեարս] միմեանս¹⁴ C ինքեանց] իւրեանց¹⁵ C որ բան] որքան¹⁶ E զազրութեանն¹⁷ C եղելոցն]¹⁸ C անբանութեամբ] անբանութեան¹⁹ BD արբենան]

արբենան, սպասաւորք ծաղր առնեն: Զեռնն հրաժարէ, բերանն չընդունի²⁰, որովայն պատառի²¹, եւ զչարն ոչ թողուն: Հէք մարմինն, ի²² բնական պնդութենէն լուծեալ²³ եւ²⁴ ցնդեալ է²⁵ ամենայն ուստէք, զանչափութեանն բռնութիւն համբերէ:

7 Ողորմելի՛ տեսութիւն քրիստոնէիցն աչաց. այր յարբունս հասակի, պնդեալ մարմնով, գինուորական²⁶ ընտրութեամբ, վայելչացեալք, բառնալեալք²⁷ ի տուն բերեալ լինի, ոչ կարելով ուղղիլ²⁸ եւ ոչ իւրովք ոտիւք գնալ: Այր, ահաւոր գոլ պատերազմողաց, ծաղու է պատճառք ի հրապարակս մանկանց, առանց երկաթոյ է անկեալ, ²⁹թարց²⁵ պատերազմողացն սպանաւ: Այր գինուոր³⁰, ինքեան³¹ հասակին ունելով զծաղիկն, ի գինուոյ եղեւ ծախեալ եւ |29ա| պատրաստ կրել³² ի թշնամեացն՝ որքան³³ կամեսցին³⁴: Արբեցութիւն՝ խորհրդոց սատակումն³⁵,

²⁰ CE չընդունի] ոչ ընդունի²¹ C որովայն պատառի²² E ի]²³ E լուծանի²⁴ BD եւ]²⁵ C է]²⁶ A գինուորական²⁷ C բառնալեալք²⁸ E ուղղիլ²⁹ BC թարց] առանց³⁰ A գինուոր³¹ A ինքեան³² E կրեալ³³ E որքան]³⁴ E կամեսցին³⁵ E սատակումն

ծերութիւն¹ անժամ, սակաւժամանակեայ² մահ³: Քանզի զի⁴ նչ այլ իցեն արբեցեալքն, եթէ ոչ կուռք⁴ հեթանոսաց: «Աչս ունիւն եւ ոչ տեսանեմ, ականջս⁵ ունիւն եւ ոչ լսեմ» (Ուշ. Վ. Գ. 5. 6). ձեռք լքեալք⁶ եւ ոտք մեռեալք: Ո՞ր զայս դրժեաց, ո՞ր աշպիւսի չարեաց պատճառք, ո՞ր զմոլութեանն⁷ ձերոյ դեղ խառնեաց: Ո՞վ մարդ, պատերազմ արարեր⁸ զգինեբրուսն: Արտաքս հանես գերիտասարդսն ձեռին աւժանդակելով՝ որպէս վիրաւորս⁹ ի պատերազմէ, սպանէր զարբունս հասակի մանկութեանն գինուովն¹⁰: Ըմպել սկսանին եւ ըմպեն անասնոց աւրինակաւ, եւ¹¹ կոչես իրբեւ սիրելի յընթիրսն, արտաքս հանես մեռեալ, գինուովն¹² զկեանսն նորա չիջուցանելով: Յորժամ թուեսցին յազեալք գոլ¹³ գինուովն¹⁴, յայնժամ ըմպել սկսանին եւ ըմպեն աւանակաւ կարգաւ յաղբերէ մերձաւորութեամբ՝ ըստ թուոց բազմացելոցն առաստակս արձակեն: Վասն զի յառաջանալով գինարբուքն, ի ներքս գայ ոմն նոցա ե-

¹ A ծերութիւն] թերութիւն² A սակաւժամանակեայ C ժամանակ են³ A մահ⁴ A ոչ կուռք]⁵ D ականջս⁶ BCE լքեալք] լուծեալք⁷ A զմոլութեանն] զմոլորութեանն⁸ C արարեր] հանէր D արեր⁹ C զվիրաւորս¹⁰ E գինուովն¹¹ C եւ]¹² C գինուովն¹³ C գոլ] գալ¹⁴ C գինեւն

րիտասարդ՝ առոյգ¹⁵ մարմնով, չեւեւ արբեցեալ՝ տաշտ |29բ| բերելով¹⁶ մեծ գինեաւ¹⁷ լցեալ, որ զմատուական նոցա ի բաց մղելով կացեալ¹⁸ ի մէջ պատուածովք¹⁹ ակնճափողացն²⁰, զոյգ ըմպակցացն բաժանէ զգինին նորագոյն: Այս անչափութեան չափ, որպէս ի գոլգամասնութեամբն միմեանց արբեցութեանն կցորդք լինին, ոչինչ յոլովելով յըմպելն, քան զընկերն²¹: Դարձուցանելով զհոսանսն եւ առ ինքեանս իւրաքանչիւր ոք զդարձուցեալն ընդունելով, որպէս յիմեքէ անադունելով, որպէս յիմեքէ անադունելով, զորպէս յիմեքէ անադունելով²² առանց շունչ կլանելոյ²³, ըմպեն իրբեւ զարջառս²⁴, այնքան ձգեն ճեպեալք որկորիւքն²⁵, որքան նոցա ի վերուստ²⁶ առաստակն²⁷ արծաթեղէն²⁷ խուղատակն²⁸ թուլացուցանէ: Ի վայր խոնարհեցո՛ւ զքեզ առ թշուառական որովայնդ եւ ուսի՛ր զընդունողի ամանոցդ²⁹ զմեծութիւն, զի

¹⁵ C առոյգ] առողջ¹⁶ C բերելով] բերով¹⁷ C գինով¹⁸ BCD որ զմատուական նոցա ի բաց մղելով կացեալ]¹⁹ C պատուածովքն E պատուածք²⁰ C ակնճափողացն²¹ C քանզի յնկերն²² D յանթոց E յանթոյ²³ C ընդունելով... կլանելոյ]²⁴ D զարջառս] զարջառս²⁵ C որկորիւքն²⁶ C վերուստ²⁷ A խուղակաւ C խուղակովք DE խուղովակաւ²⁸ C թուլացուցանէ²⁹ A ամանոյգ

միոյ ճաշակի ունի¹ զխորութիւն²: Մի՛ ի ³գինամանն²⁹ հայիր, թէ երբ ունայնացուցէ, այլ առ քոյին որովայնդ, զի վաղագոյն եւս լցաւ: Յաղագս այսորիկ՝ «վա՛յ յարուցելոցն վաղորդայնն եւ զցբւոյն զհետ եղելոց», որք մնան յերկոյն⁴ զցերեկն յարբեցութեան, որպէս զի ոչ մի ժամանակ ինքեանց տալ ի գործս Տեառն, հայելով եւ զգործս ձեռաց Նորա տեսան[30ա|ել (Հմմտ. Լւ. Լ. 11-2): «Քանզի գինին զնոսա այրէ», զի որ ի գինւոյն ջերմութիւն՝ լինի ի մարմին՝ լուցկիք⁵ լինին⁶ հրացելոց նետից թշնամոյն: Վասն զի զխորհուրդսն եւ զմիտսն գինին ընկղմէ, իսկ զախտս եւ զհեշտութիւնս իբր⁷ զսարս ինչ մեղուաց⁸ յարուցանէ⁹: Քանզի ո՞ր կառք ձիոց այսպէս¹⁰ անկարգաբար բերիցին¹¹ ի բաց ընկենելով գերեսանակակալսն¹², եւ ո՞ր նաւ՝ առանց ուղղութեան յալեացն¹³, եթէ զիպիցի բերիլ¹⁴, ոչ զգուշագոյն է, քան զարբեալն:

8 Յայնպիսի չարեաց արք¹⁵ եւ կանայք հասարակ կացուցանելով պարս, զիւի չարի գանձինս մատնեցին¹⁶, զիրեարս սլաքաւք ախտիցն խոցոտէին: Ծրձաղելով երկաքանչիւրոցն՝ երգք¹⁷ ամալթալիք¹⁸, ձեւք պոռնկականք, գրգռէին առ ի վաւաչոտութիւն: Ծրձաղի՞ս, ասա՛ ինձ, եւ զուարճանաս ի հրճուանս պակշտութեան. արտասուել¹⁹ էր պարտ եւ²⁰ հառաչել ի վերայ եղելոցն: Երգք պոռնկութեան հնչեցեալ՝ ի բաց հանին զՍաղմոսս եւ զաւրհնութիւնս²¹, զոր ուսար: Շարժե՞ս զոտս եւ վազե՞ս²² մոլեղնաբար²³ եւ պարե՞ս զանպարելին. պարտ էր զարժանն առնել, զծոռնկս²⁴ կրկնել առ²⁵ ի²⁶ յաղալթս: Զո՞րս ողբացից՝ զաղջկունսն անփորձ ամուսնութեա՞ն, եթէ՞ որք ընդ լծով [30բ| ամուսնութեան էին կալեալք²⁷: Քանզի ոմանք երթեալ գնացին զկուսութիւն ոչ ունելով, եւ ոմանք զպարկեշտութիւն արանցն ոչ դարձուցին: Վասն զի ուր ուրեք եթէ²⁸ մարմնով ի մե-

¹ C ճաշակ ունի] ճաշակումն ի

² C խորութիւն

³ A գինեմանն

⁴ C երկոյն

⁵ C լուցկիկ E լուցկին

⁶ E լինի

⁷ E իբրեւ

⁸ A մեղաց C մեղուցանէ

⁹ C յարուցանէ]

¹⁰ E այսպէս] սոյնպէս

¹¹ A բերիցին]

¹² CE գերեսանակալսն

¹³ E ալեացն

¹⁴ E բերել

¹⁵ C արք] որք

¹⁶ C մատնելով D մատուցիցն

¹⁷ E երգոք

¹⁸ C ամալթալիքք

¹⁹ A արտասուել

²⁰ AD եւ]

²¹ E զՍաղմոսս եւ զարհնութիւն

²² C վազես] գնաս

²³ E մոլեղնաբար

²⁴ B զծոռնկս

²⁵ C առ ի]

²⁶ E ի]

²⁷ C կալեալք] կապեալք

²⁸ E եթէ] եւ եթ

ղացն փախեան, այլ ամենեւին ողւովք զապականութիւնն ընկալան: Այս ինձ¹ եւ յաղագս արուացն² ասացի: Ետես չարաչար, տեսաւ չարաչար: «Ո հայեցաւ ի կից առ ի ցանկանալոյ, անդէն շնացաւ» (Հմմտ. Մտ. Լ. 28): Եթէ որք³ յինքնակամ պատահմանցն⁴ վարկաբարակ զի դիտեն, այսքնան ունին վտանգս, որ ըստ⁵ գործոց են զիպուածք, որպէս եթէ տեսանել⁶ կանայս անամալթացեալս յարբեցութենէն եւ ձեւացեալս առ ի⁷ կատարումն, եւ նուազ հնչեցեալ երգոյ⁸, կարելով եւ միայն ի լսելն զամենայնիւն⁹ հեշտութեան առնել ի պակշտեալսն, զի՞նչ ասասցեն¹⁰, զի՞նչ վճարեսցեն¹¹ յայնպիսի տեսութեանց բիւր սովորութիւն չարեաց ժողովեալք: Ո՞չ յաղագս այնորիկ հայեցան¹², զի զցանկութիւնսն յարուացեն¹³: Ապա ուրեմն՝ դատապարտեալք են ըստ անհրաժարելոյ հրամանին Տեառն դատաստանի շնութեանն: Զի՞արդ զձեզ յիսներորդ ընկալցի¹⁴ այսպէս Զատիկն թշնամա-

նեալս: Յիսներորդն զՀոգւոյն կալաւ զՍրբոյ յայտնապէս ամենեւորն ծանալթութեամբ [31ա| զգալուտն: Իսկ դու նախ առեալ զքեզ ինքն¹⁵ բնակութիւն ընդդիմակին¹⁶ արարեր Հոգւոյն եւ եղեր¹⁷ տաճար կոոյ՝ փոխանակ լիներոյն քեզ տաճար¹⁸ Աստուծոյ ի ձեռն բնակութեան Հոգւոյն Սրբոյ (Հմմտ. Հմ. Լ. 11): Զգեցեր զնզովս մարգարէին, որ ասէր յերեսաց մարգարէին՝ եթէ¹⁹ «դարձուցից զտաւն Աստուծոյ՝ եթէ²⁰ «դարձուցից զտաւն Աստուծոյ» (Հմմտ. Լւ. Լ. 10): Զի՞արդ անալթացն²¹ իշխեսջիք դուք՝ ծառայ լինելով ցանկութեանց անմտաց²² եւ վնասակարաց իբրեւտաց²³ Զի՞արդ զմանկունսն ստրուկք: Զի՞արդ անմտադրեալ²⁴ խրատեսջիք անալթացեալ²⁵: Եւ կեանս²⁶ եւ²⁷ անառակս կելով²⁸: Եւ արդ՝ զի՞նչ յայտոսիկ զձեզ թողից: Այլ երկնչիմ, մի՛ երբէք, որ անկարգն է, յանդգնագոյն²⁹ լինիցի²⁷, իսկ զղջացեալն յառաւելութենէ տրտմութեանն ընկղմեցի²⁸ (Հմմտ. Լ. Կ. Լ. Լ. 7): Քանզի բժշկութիւն, ասէ, «դարձուցանէ²⁹ զմեղս մեծամեծս»

¹⁵ C ինքնին

¹⁶ B ընդդիմակին

¹⁷ C եղեր] լինել E լինելոյ

¹⁸ D կոոյ... տաճար]

¹⁹ E եթէ]

²⁰ BCD ծառայելով

²¹ C ցանկութեանցն մտաց

²² E անմտադրել

²³ C կեանս] կանայսն

²⁴ C եւ]

²⁵ C անառակս կելով] անառակելով

²⁶ A յանդգնագոյնին

²⁷ A լիցի

²⁸ C ընկղմեցի

²⁹ A զարձուցանէ] զաղարեցուցանէ

¹ A այս ինձ] C ինձ] ինչ

² E արուաց

³ E որ

⁴ E պատահմանց

⁵ C ըստ] ընդ

⁶ C տեսանել

⁷ D ի]

⁸ C երգոք

⁹ C յամենայն E զամենայն օթեանիւն

¹⁰ C ասացեն

¹¹ C վճարեսցեն] վնասիցեն

¹² B մոլորեցան D մոլեցան

¹³ C յարուցին

¹⁴ E ընկալցի] կալցի

(Ժ. 4): Պահք զարբեցութիւն բժշկեացեն, սաղմոս՝ զգարչելի նուագերգութիւնն¹, արտաւար լիցի ծաղուն² բժշկութիւն, փոխանակ կաքաւիցն ծունր կրկնեացի, փոխանակ³ բաբախման ձեռացն կուրծքն հարցին, փոխանակ⁴ զարդու հանդերձիցն խոնարհութիւն⁵: Ի վերայ ամենայնի ողորմութիւն գնեացէ զքեզ ի մեղացն (Հմմտ. Գ. 24): «Քանզի փրկանք առն առանձինն⁶ իւր ընչեղութիւնն» (Հմմտ. Լ. 14: Ժ. 8): Զբազումս գործաւնեայս⁷ կալցիս քեզ ի նեղելոցն ի հաւասարութիւն աղաւթիցն, թերեւս [31բ] արդեաւք⁸ թողցին քեզ խորհուրդք չարին: Յորժամ «Աստու ժողովուրդն ուտել⁹ եւ ըմպել եւ լարեան ի խաղալ» (Լ. 14: 6) (իսկ խաղն նոցա կռապաշտութիւն էր), յայնժամ Ղեւտացիքն, ընդդէմ եղբարցն զինքեանս զինելով, ի քահանայութիւն¹⁰ զձեռս իւրեանց փարատեցին¹¹: Եւ ձեզ այսուհետեւ եւ երկիւղածաց Տեառն, որք այժմ տրտմեցարուք յանձեւութիւն ստգտելոցն¹², զայն հրամայեմք:

¹ A նուագերգութիւնն

² C լինիցի ծաղոյն

³ B կաքաւիցն... փոխանակ] E փոխանակ] փոփոխման

⁴ C փոխանակ... հանդերձիցն]

⁵ C խոնարհութեամբ

⁶ D առանձինն] անձինն

⁷ C գործաւնեայս] աւգնականս

⁸ A արդեւք C արդօք

⁹ CE յուտել

¹⁰ A քահանայութիւն

¹¹ D փարատեցին] տարածեցին

¹² C յանձեւութիւն ստգտելոցն] ձայնեղութիւնս ըստ գտեցելոց E ստգտեցելոցն

եթէ տեսանիցէք ապաշաւեալս¹³ զաղտելի իրսն¹⁴, ցաւակից լեւրուք՝ որպէս ընտանեաց անդամոց հիւանդացելոց: Իսկ եթէ խորտացեալս եւ արհամարհոտս զձեր ի նոսա տրտմութիւնն, զգուշասջի՛ք¹⁵, «եւէ՛ք ի միջոյ նոցա եւ ի բացորոշեցարո՛ւք եւ ի պիղծս¹⁶ մի՛ մերձենայք»։ զի այսպէս եւ նոքա պատկառեալք¹⁷ ի գիտութիւն եկեացեն ընտանի չարին, եւ դուք նախանձուն Փենեէսի զվարձն¹⁸ ընկալջիք (Հմմտ. Թ. 1: 11) արդար¹⁹ դատաւորութեամբն²⁰ Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, Որում²¹ փառք եւ²² զաւրութիւն յաւիտեանս²³ յաւիտենից. ամէն²⁴:

¹³ A ապաշաւելս

¹⁴ E իրս

¹⁵ C սգուշասջիք

¹⁶ D պիղծս

¹⁷ BCD պատկառեալք] պատառեալք

¹⁸ A զվարձս

¹⁹ E արդարութեանն

²⁰ E դատաւորութեամբն]

²¹ B որում

²² BCD եւ] + յաւիտեանս

²³ D յաւիտեանս] + յաւիտենից

²⁴ AB ամէն]

Դ. ՀԱՅԵԱ՝Ց՝ Ի ՔԵԶ³⁰

1 Բանիւ ետ մեզ զպէտսն ստացողն² մեր Աստուած, որպէս զի զխորհուրդս սրտից միմեանց յայտնիցեմք եւ³ ի ձեռն հասարակաց բնութեանց⁴ [32ա] իւրաքանչիւր ոք մերձաւորին փոխանորդիցեմք, իբր յիմեքէ⁵ շտեմարանաց ի սրտէն զծածկեալսն յառաջ բերելով զխորհուրդս⁶: Քանզի եթէ մերկ հոգւով կայաք⁷, վաղվաղակի արդեաւք⁸ իմաստիւքն⁹ առ իւրեարս մերձ լինէաք, այլ վասն զի վարագուրաւ մարմնովն¹⁰ ծածկեալ անձն մեր զիմաստն գործէ, բայից¹¹ կարաւտանայ եւ անուանց¹² առ ի յայտնեալ¹³, զի խորուջ¹⁴ կայսն: Արդ, վասն զի երբեմն առէք¹⁵ զձայն ի նշանակս միտք մեր, որպէս մակոյկ¹⁶ իրիք ի վերայ ելեալ անցանէ ընդ աւդդ յասողէն¹⁷ փոփոխեալ առ լսողն¹⁸:

¹ C հայեաց] նորին հայեաց D նորին սրբոյն Բարսղի հայեա E նորին սրբոյ Բարսղի եւ պիտկոպոսի ի հայեաց

² A ստացաւդն

³ E եւ] իբրեւ

⁴ E բնութեան

⁵ C յիմեքէ] յիմ ի մեք

⁶ C զխորհուրդ

⁷ BDE կայաք] կեաք

⁸ C արդեաւք

⁹ D իմաստեօքն E + իսկ

¹⁰ BCDE մարմնովս

¹¹ C բայից] բանից D բայիցն E բանիցն

¹² D անուան E անուանցն

¹³ DE յայտնել

¹⁴ BD խորուջ] խորհուրդ

¹⁵ E առէք

¹⁶ ACDE մակոյկի

¹⁷ A ասողէն

¹⁸ A լսաւդն

Եւ եթէ գտցէ խոր խաղաղութիւն եւ հանդարտութիւն՝ որպէս ի նաւահանգիստսն ի ջերինս եւ յանձմեռսն¹⁹, ի լսելիս ուսողացն¹⁹ բանս զիմեալ հանգչի: Իսկ եթէ ալէկոծութիւնս ինչ խորշս²⁰, որ ի լսողացն²¹ ամբոխն²² է, ընդդէմ չնչիցէ ի մէջ աւդոյդ, լուծեալ նաւաբեկեցաւ: Արդ, արարէ՛ք այսուհետեւ խաղաղութիւն բանիս ի ձեռն լուծեան: Քանզի ամենայն իրաւք երեւեցի պիտանացուն²³, եւ ընտանեգոյն ընդունողաց դժոխս²⁴ որսալի է: Ծշմարտութեանն բան զիւրաւ կարէ փախչել յայնցանէ, որք ոչն զգուշանան, սոյնպէս²⁵ եւ Հոգւոյն շինողի²⁶ սերմանեալն է դուրնաքեայ, այլ զբազում ինչ ի սակաւուցն²⁷ յայտնէ, [32բ] որպէս զի ի ձեռն կարճառաւտութեանն զիւրին դո՛ւ²⁸ զյիշատակսն ընդունել: Քանզի բնական առաքինութիւն բանի մի՛ անյայտութեամբ թագուցանել²⁹ զնշանակեալն եւ մի՛ աւելորդ ինչ եւ ընդունայն վայրապար զիրաւքն ցնդել: Որպիսի է եւ որ այժմ մեզ ի Մովսէսեան³⁰

¹⁹ C ուսողացն] լսողացն

²⁰ C խորշս] խորորս

²¹ A լսաւդացն

²² D ամբոխէ

²³ CDE պիտանացուն

²⁴ E դժոխս] դժուար

²⁵ C սոյնպէս] նոյնպէս

²⁶ A շինաւդի

²⁷ BCD սակաւումն

²⁸ A դո՛ւ]

²⁹ C թագուցանել

³⁰ C Մովսէսեան DE Մովսիսեան

Գրոցն¹ ընթերցեալ, զոր յիշիցէք² ամենայն իրաւք աշխատասէրքդ: Բայց եթէ ոչ արդեաւք³ յաղագս սղութեանն ընթերցեալ էանց զձերովք⁴ լսելովք⁵: Արդ, ունի բանս⁶ այսպիսի ինչ: «Հայեա՞ ի քեզ, մի՛ երբէք լիցի բան ծածուկ ի սրտի քում անաւրէն»: Դիւրինք եմք ըստ մտացն մեղանչել մարդիկ⁷, վասն որոյ «Ստեղծողն՝ միայն սրտից մերոց» գիտելով, եթէ բազում ինչ մեղացն յարձակմամբ կատարի ըստ յաւժարութեանն (Հմտ. 11:25. 1.11), յիշխանականին¹⁰ զմաքրութիւնն նախ առաջին դասեաց: Քանզի որով մանաւանդ առ ձեռն պատրաստ մեղանչեմք, զսոյն առաւել պահպանութեան եւ խնամոց¹¹ արժանի արար: Վասն զի, զոր աւրինակ, մարմնոցն¹² զտկարագոյնս նախահոգակ¹³ բժիշկքն¹⁴ պահպանութեան զգուշութեանս¹⁵ ի բացուստ դնելով ամրացուցեն¹⁶, սոյնպէս եւ բարիք¹⁷ խնամողն եւ ճշմա-

¹ E գրոցս

² D յիշեցաք E յիշեցեք

³ C արդաւք D արդիւք

⁴ D զձերովք E զձերօք

⁵ BC լսելեաւք DE լսելօքդ

⁶ BCD բանս] բառս

⁷ CE հայեաց

⁸ D մարդիկք

⁹ A ստեղծաւդն

¹⁰ D յիշխանականին] յաշխարհականին

¹¹ BD խնամոյ

¹² E մարմնոյ

¹³ BD նախահոգակքն

¹⁴ D բժիշկքն] B բժիշկ C բժիշքն

¹⁵ CE զգուշութիւնս

¹⁶ C ամրացուցանելով DE ամրացուցանեն

¹⁷ E բարւոք

րիտ ոգւոցն¹⁸ Բժիշկ¹⁹, որ մանաւանդ գիտէ զմեզ առ ի յանցանսն²⁰ կործանողս²¹, զայսոսիկ զաւրաւոր [33ա] պահպանութեամբ ամրացոյց: Վասն զի ի ձեռն մարմնոյ գործք եւ ժամանակի կարաւտանան եւ յաջողութեանց եւ աշխատութեանց եւ գործակցաց եւ այլոց մատակարարութեանց: Իսկ մտացս շարժմունք առանց ժամանակի գործին, առաջին աշխատաբար կատարին, առանց իրաց հաստատին, զամենայն ժամանակ պատրաստ ունին: Եւ թերեւս ոք ի վերայ յաւնիցն²² եւ հպարտացելոցն ի պարկեշտութիւն, որոց ստեղծական ողջախոհութիւն արտաքուստ կայցէ՝ ի մէջ նստելով բազում անգամ, որք յառաքինութիւնս²³ զնա երանիցենն, ընթացաւ²⁴ մտաւքն առ ի մեղացն տեղի աներեւելի սրտին շարժմամբ: Ետես աչաւք զփութալին, տպաւորեաց իմն խաւսս ոչ վայելուչս, բոլորովին ծածկաբար ի սրտին գործարանի, յայտնապէս յինքեան զհեշտութիւնսն կենդանագրեաց, անվկայ ի ներքս զմեղսն գործեաց, անճանաչելի ամենեցուն մինչեւ եկեսցէ, որ յայտնեն²⁵ զծածկեալսն ի խաւարի եւ

¹⁸ C ոգոց D հոգւոց

¹⁹ C բժիշկն

²⁰ E յանցանս

²¹ C կործանելս

²² CD ի վերայ յաւնիցն] վայրայօնիցն

²³ E յառաքինութիւնսն

²⁴ C ընթացեալ

²⁵ E յայտնէ

երեւեցուցանէ զխորհուրդս սրտիցն (Հմտ. 1: 4:27. 1: 5): Արդ պահեա՛, «մի՛ երբէք լիցի բան ի սրտի քում ծածուկ անաւրէն»: Քանզի որ հայեցաւ ի կին առ ի ցանկալոյ, ի սրտի¹ իւրում առժամայն շնացաւ (Հմտ. 1:27. 1: 28): Վասն որոյ մարմնոյս գործք [33բ] ի բազմաց խափանին, իսկ որ ըստ առաջադրութեանն² մեղանչեն, առաջադրութեամբ իմաստիցն կատարեալ ունին զմեղսն: Քանզի ուրեւաւ սուր յանցանքն, արագադոյն տուեալ է մեզ պահպանութիւնն: Յաղագս որոյ վկայէ՝ «Մի՛ երբէք լիցի բան ծածուկ ի սրտի քում անաւրէն», մանաւանդ եթէ նոյն³ ի սկիզբն⁴ բանիս ընթացութիւն:

2 «Հայեա՛ց⁵», ասէ, «ի քեզ»: Կենդանեացն իւրաքանչիւր ոք յամենեցունց պատրաստողէն⁶ Աստուծոյ ընտանեգոյն ունի զպատճառս պահպանութեան իւրում գոյացութեանն: Եւ գտցես, արդեաւք⁷, թէ ունիցիս խնամաբար անբանիցն⁸ զբազումս առանց⁹ վարդապետութեան ունելով առ վնասակարսն ընդդիմութիւն¹⁰, եւ բնական իւրիք դարձեալ շարժ-

¹ CD սրտին

² C յառաջադրութեանն

³ C նոյն] + ինքն

⁴ C սկիզբն

⁵ B հայեա

⁶ A պատրաստաւղէն

⁷ C արդաւք

⁸ ABCD անբանիցն] բանիցն

⁹ C առանց] առ

¹⁰ E ընդդիմութիւն] ընդ դիմութիւն

մամբ¹¹ առ ի¹² յաւգտակար վայելս ճեպեալ¹³: Վասն որոյ եւ եմք, որ խրատեն զմեզ. Աստուած զմեծ զայս զպատուիրան¹⁴ ետ, որպէս սոյնպէս¹⁵ մեզ ի բանէս աւգնակախութիւն լինիցի: Եւ որ ինչ ուղղի անբանիցն առանց վերակացութեան, այս մեզ խնամեսցի ի ձեռն հայելոյս եւ յաճախաբար խորհրհայեցութեանն² մեղանչեն, առաջադրութեամբ եւ պահպանացեալ¹⁷ հաստատութեամբ¹⁸ յԱստուծոյ տուեցելոցն¹⁹ պատճառաց. փախուցեալք ի մեղացն, որ[34ա]պէս անբանքն փախչին²⁰ ի մահաբեր կերակրոցն, զհետ երթալով²¹ արդարութեանն, որպէս նոքա զբանջարացն²² զկնի երթան կերակրողացն²³: Արդ, «Հայեաց ի քեզ», որպէս զի իցես կարող որոշել քեզ, որպէս զի իցես կարող որոշել ինչն²⁶ մարմնոյս աչաւք նշմարել զտեսանելիսս, իսկ միւսն՝ զիրել զտեսանելիսս, զաւրութիւն ի մանալի զոգուոյս²⁷ զաւրութիւն ի

¹¹ E շարժմամբ] լուծմամբ

¹² E ի]

¹³ C ճեպեալ D ճեպեալսն

¹⁴ BD պատուիրան C զպատուիր

¹⁵ DE սոյն

¹⁶ E խորհրդոյ

¹⁷ C պահպանեաց

¹⁸ ABD հաստատութեամբ] + ի

¹⁹ C տուեցելոցն C + մեզ

²⁰ C փախչին

²¹ BD երթալով] + մեզ

²² BCE զբանջարոցն

²³ A կերակրողացն] + եւ

²⁴ C զվնասակարն

²⁵ CE ի]

²⁶ C մին] մի D մինն

²⁷ C ոգոյս

վերայ արկանել անմարմնական տեսութեանցն¹: Եթէ յաղագս ա-
չացս ներգործութեանց կացեալս
ասիցեմք զպատուիրանն², վաղ-
վաղակի ի սոցունց³ անկարութենէ
յանդիմանիմք: Քանզի որպէ՞ս
արդեաւք⁴ բովանդակ զինքն⁵ ա-
կամբ ըմբռնէ⁶, զի եւ ոչ զինքն
զինքն ակն վարի տեսողութեամբ,
ոչ ի գազաթն հասանէ եւ ոչ զթի-
կունս գիտէ⁷ եւ⁸ ոչ զդէմսն, ոչ զի
խորոշ զփորոտեացն⁹ զգիրս¹⁰:
Անբարշտութիւն է եւ ասելն ան-
կարելի գոլ Հոգւոյն զպատուի-
րանս¹¹: Կարգաւոր ուրեմն է ըստ
մտացն գործակցութեան զհրամա-
յեալսս¹² լսել: «Հայեա՛ց ի քեզ».
այս է՝ ամենայն¹³ ուստեք քեզ դի-
տեա՛: Անքուն կալ առ քոյին
պահպանութիւն զոգւոյդ ակն: «Ի
մէջ որոգայթից շրջիս»: Թաքու-
ցեալք հաղբք ի թշնամւոյն¹⁴ բա-
զում ուստեք հաստատեց[34բ]աւ¹⁵:
Զամենայն դիտեա՛, «որպէս զի ապ-
րեսցիս¹⁶ որպէս գայծեամն¹⁷ ի հաղբից եւ

¹ E տեսութեանց C + եւ
² BDE զպատուիրանս C զպատուիրանս
³ C սոցուն] նոցունց
⁴ C արդաւք D արդիւք
⁵ BD զինքն] զնոյն E ինքն
⁶ D ըմբռնեցէ
⁷ E գիտէ] գիտէ
⁸ DE եւ]
⁹ E բորոտեացն
¹⁰ D գիրս
¹¹ A զպատուիրանս
¹² CD զհրամայեալսն
¹³ E յամենայն
¹⁴ AC թշնամւոյն
¹⁵ BCDE հաստատեցան
¹⁶ BD ապրեսցիս C ապրիցիս
¹⁷ B գայծեմն C գայծ իմն

որպէս գիտ յորոգայթէ¹⁸» (Հմտ. Լ. 1: 9.
5): Քանզի այծեամն¹⁹ անըմբռնելի
է հաղբից սրութեամբ տեսանե-
լեացն, ուստի եւ յարանուն է իւ-
րով սրատեսութեամբն: Իսկ հաւ
թեթեւագոյն թեւով բարձրացեալ
ի դաւաճանութենէ որսողացն, յոր-
ժամ կամիցի, լինի: Արդ տե՛ս, մի՛
վատթար երեւեցիս քան զան-
բանսն²⁰ առ ի քո պահպանու-
թիւնն²¹, մի՛ երբէք յորոգայթիցն
ըմբռնեալ, որոյ²² լինիցիս բանսար-
կուին²³ «գերեալ ի Գմագէտ²⁴ ի Գորա²⁵
կամսն²⁶» (Հմտ. Լ. 5: 26):

3 «Հայեա՛ց ի քեզ». այս է՝ մի՛
քոյոցդ²⁷ եւ մի՛, որ զքեւ է: Այլ
քեզ միայնոյ հայեա՛: Քանզի այլ
եմք եւ այլ է մերն²⁸, եւ այլ է, որ
զմեւքն: Մեք եմք անձն եւ միտք,
որով ըստ կերպարանի Ստացո-
ղին²⁹ եղեալք³⁰, մեր է մարմինս եւ
սորին զգայութիւնքս, իսկ զմեւք³¹
ինչք, արուեստք եւ այլ կենցա-
ղոյս պատրաստութիւնք: Արդ,
զի՞նչ ասէ բանս, մի՛ մարմնոյ հա-
յիցիս³² եւ մի՛ սորա³³ բարւոյն³⁴ ա-

¹⁸ C յորոգայթից
¹⁹ B այծեմն C այծեամն
²⁰ D զանբանս
²¹ C պահպանութիւն
²² BCDE որոյ] որս
²³ A բանսարկուին
²⁴ CE նամէ
²⁵ CD նորին
²⁶ DE կամս
²⁷ C քոյդ
²⁸ DE զմեւքն
²⁹ A ստացողին] ստեղծաղին D ստեղծողին
³⁰ C եղաք
³¹ E զմեւք
³² BCE հայեցիս
³³ C սորա] նորա
³⁴ ACE բարոյն

մենայն իրաւք զհետ երթայցես¹
առողջութեան եւ գեղեցկութեան²
եւ երկայնակեցութեան³ եւ մի՛ ընդ
ինչս եւ ընդ փառս եւ ընդ զաւ-
րութիւն զարմասցիս եւ մի՛ որ ինչ,
որ⁴ քեզ յառ⁵ ժամանակեայ կե-
նացս⁶ մեծամեծս⁷ կարծեսցես եւ
[35ա] յաղագս յայս⁸ փութոյ զտի-
րական քո կեանսդ անխնամես-
ցես⁹: Արդ, «Հայեա՛ց ի քեզ».
այս է՝ յանձնդ¹¹ քո: Զդա՛ զարդա-
րեա եւ զդո՛յն խնամեա, որպէս
զի, որ ի հարութենէն¹² լինի, այս
աղտ¹³ բացատնաւրինեսցի ի ձեռն
հայելոյն եւ ամենայն¹⁴ ի վատթա-
րութենէ¹⁵ զազրութիւն ի բաց
մաքրեսցի, ամենայն առաքինի գե-
ղեցկութեամբ¹⁶ զարդարել զքեզ
ինքն եւ պայծառացուցանել:
Քննեա՛ զքեզ՝ զի՞նչ ես, ծանի՛ր
զքո բնութիւնդ, զի մահկանացու
է մարմինդ եւ անմահ՝ անձդ: Եւ
զի կրկին իմն են մեր կեանքս¹⁷

¹ CE երթցես
² C գեղեցկութեան] + եւ հեշտ ցանկու-
թեանց
³ E երկայնակեցութեան] + եւ հեշտ ցանկու-
թեանց
⁴ C որ]
⁵ CDE առ
⁶ C կենացս] + զսպասաւորութիւնս ընդ
զայս
⁷ C մեծամեծ
⁸ B այսր
⁹ E անխնամեսցիս
¹⁰ ABC հայեա
¹¹ CD յանձն
¹² D որ ի հարութենէն] ամենայն նոր ինչ ա-
րութեան են լինին աղտ
¹³ D աղտ
¹⁴ C յամենայն D յամենայնի
¹⁵ C վատթարութենէ] + եւ
¹⁶ E գեղեցկութեամբ
¹⁷ D կեանք

մինս¹⁸ ընտանի¹⁹ մարմնոյ, արագ
անցանէ, իսկ ազգակից հոգւոյս²⁰
ոչ ընդունի զբովանդակութիւն:
Արդ, «Հայեա՛ց ի քեզ».
մի՛ մահ-
կանացուիդ որպէս ի²² յաւիտենա-
կանի²³ մնայցես եւ մի՛ զյաւիտե-
նականդ իբրեւ զանցաւոր արհա-
մարհեսցես²⁴: Անտե՛ս արա զմար-
մինդ, քանզի անցական է, խնա-
մեա՛ զոգւոյդ իրս զանմահա-
կանս²⁵: Ի վերայ կայցես²⁶ ամե-
նայն ճշմարտութեամբք²⁷ քեզ, որ-
պէս զի գիտիցես բաժանել երկա-
քանչիւրոցն զյարմարագոյնս,
մարմնոյ՝ կերակուրս եւ զգեստս²⁸,
իսկ հոգւոյդ²⁹ աւրէնս բարեպաշ-
տութեան³⁰, նահատակութիւնս.
սուրբս առաքինութիւնս, [35բ]
ճգնաւորս, յաղտիցն ուղղութիւնս:
Մի՛ պարարելով մարմինդ³¹ եւ մի՛
առաւել³² նեղութիւնս մարմնոյդ
փութալով: Վասն զի «մարմինն
ցանկայ ընդդէմ հոգւոյ եւ հոգի՝ ընդդէմ³³
մարմնոյ: Սոքա միմեանց հակառակ
կան» (Գ. 2: 17). տե՛ս, մի՛ երբէք³⁴,

¹⁸ B մինս] միս C մի E մին
¹⁹ C ընտանի] կենդանի
²⁰ C հոգւոյս
²¹ C մի] + ի
²² C ի]
²³ B յաւիտենակի
²⁴ D արհամարհեսցես] համարհեսցես
²⁵ C զոգւոյդ իրսդ զանմահականսդ
²⁶ D կայցես BDE + հանգերձ
²⁷ D ճշմարտութեամբ
²⁸ E զգեստս
²⁹ C ոգւոյդ
³⁰ AB բարեպաշտութենէ
³¹ CDE զմարմինդ
³² C յառաւել
³³ B ընդդէմ
³⁴ C երբէք] + հակառակ

առդնելով¹ մարմնոյ, բազում զաւ-
րութիւնս տացես վատթարին²:
Քանզի որպէս ի մէտս կշռոցն, ե-
թէ զմինն ծանրացուցանիցես³
զնժարն, թեթեւագոյն ամենայն ի-
րաւք զընդդիմակացն⁴ առնես,
սոյնպէս⁵ ի վերայ մարմնոյ եւ
անձին³² միոյն առաւելութիւն
հարկաւորապէս առնէ նուագու-
թիւն միւսումն: Վասն զի մարմնոյ
բարեկրեցելոյ եւ բազմամոտ-
թեամբ ծանրացելոյ ի⁶ հարկէ
տկար եւ անզաւր լինի առ ի ըն-
տանի⁷ ներգործութիւնս միասն⁸,
իսկ Հոգի քաջողջութեամբ⁹ եւ ի¹⁰
ձեռն բարեաց հրահանգից առ ի
յիւր մեծութիւնսն բարձրացեալ
կարգաւորաբար մարմնոյս ունա-
կութիւնք թառամեն¹¹:

4 Սոյն պատուիրան¹² եւ տկա-
րացն է պիտնացու եւ զաւրաւո-
րացն յարմարագոյնս, քանզի եւ ի
հիւանդութիւնս բժիշկք ախտացե-
լոցն¹³ երաշխաւոր¹⁴ լինին հայել¹⁵
յինքեանս, եւ մի՛ ինչ, որ ի
բժշկութիւնսն երթան անխնամել:

Սոյնպէս¹⁶ եւ բժիշկ անձանց մե-
րոց բան, որք ի մեղացն [36ա] են
չարչարեալք հոգիք ի ձեռն փո-
քուս¹⁷ այսորիկ աւգնականու-
թեան¹⁸ բժշկէ: Արդ, «Հայեաց ի
քեզ», որպէս զի հաւասարութեան
յանցանացն եւ ի բժշկութեանէս
զաւգնականութիւն¹⁹ ընկալցիս:
Մեծ են եւ դժնդակ մեղքն, բա-
զում պէտք են խոստովանութեան
եւ դառն արտասուաց²⁰, պնդա-
գոյն արթնութեան²¹ եւ²² անսպառ
պահոց: Թեթեւ²³ ըմբերելի³³ յան-
ցանքն, զուգեսցի եւ ապաշխա-
րութիւնն: Միայն «ի քեզ հա-
յեաց²⁴», որպէս զի ծանիցես զան-
ձինդ առողջութիւն եւ զհիւան-
դութիւն: Քանզի բազումք ի
սաստկութենէ ախտիցն²⁵ մեծա-
մեծս եւ անբժշկելիս հիւանդա-
ցեալք եւ ոչ զնոյն ինքն զայն դի-
տեն, թէ հիւանդանայցեն: Արդ,
մեծ է ի պատուիրանէս²⁶ աւգուտ
եւ զաւրաւորացն ի գործ՝ որպէս
եւ²⁷ սոյն ինքն եւ զհիւանդա-
ցեալն²⁸ բժշկէ եւ զառողջս²⁹ կա-
տարեալս առնէ: Քանզի իւրա-

¹ E առ դնելով] օղնելով

² C վատթարին

³ C ծանրացուցանես

⁴ BD զդիմակայն

⁵ C սոյնպէս] + եւ

⁶ CDE ի]

⁷ AB յընտանի C ընդանի

⁸ CE միտքն

⁹ D առողջութեամբ

¹⁰ E ի]

¹¹ D թառամին

¹² A պատուիրան

¹³ C բժիշկ ախտացելոյն

¹⁴ E երաշխաւորք

¹⁵ E հայելով

¹⁶ D սոյն

¹⁷ C փոքունս

¹⁸ C աւգնականութեամբ DE օղնականու-
թեան

¹⁹ C զաւգնականութիւնս

²⁰ A արտասուաց

²¹ C արթնոյն

²² CE եւ]

²³ C ըմբերելի] զսպելի

²⁴ ABCD հայեաց

²⁵ C ախտիցն]

²⁶ A պատուիրանէս

²⁷ C եւ]

²⁸ C զհիւանդացեալսն

²⁹ BCDE զառողջսն

քանչիւր ոք ի մէջ աշակերտեալ
բանիս միոյ իրիք է¹ գործոյ² սպա-
սաւոր³ ըստ Աւետարանին կար-
գելոյ մեզ: Վասն զի ի մեծի տան⁴
յեկեղեցւոյս յայսմիկ ոչ միայն եւ
անաւթք ամենածախք³⁴, ոսկե-
ղէնք եւ արծաթեղէնք⁵, այլ եւ
փայտեղէնք եւ խեցեղէնք (Լ. Տ. Գ. Գ. 20) եւ արուեստք ամենապա-
տիկք: Արդ, ունի տունս այս⁶, «որ
է եկեղեցի Աստուծոյ (Հ. Գ. Գ. 15)
կենդանոյ⁷», որս[36բ]որդս⁸, ուղեգ-
նացս, ճարտարապետս, շինողս⁹,
երկրագործս, հովիւս, զաւրա-
կանս: Ամենեցունց¹⁰ սոցա պատ-
շաճի¹¹ փոքրս¹² այս բանի¹³ իւրա-
քանչիւր ուրուք հաւաստեալ¹⁴
գործոցն¹⁵ եւ փութով յաւժարու-
թեամբ առնելոյն¹⁶: Որսորդս¹⁷ եւ,
առաքեալ ի Տեառնէն, որ ասէրն¹⁸,
ահա ես առաքեմ բազում որ-
սորդս եւ որսացիւն¹⁹ զնոսա ի վե-
րայ ամենայն լերին (Հ. Գ. Գ. 17. Ժ. Գ. 16): Հայեաց խնամաբար, մի՛ ու-

րեք փախիցէ ի քէն որսն, որպէս
զի ըմբռնեալ²⁰ բանիւ²¹ ճշմարտու-
թեանն, զի չարութենէ որսա-
ցեալսն անցես կենդանոյն²²: Ու-
ղեգնաց²³ ես, նմանող լե՛ր մաղթո-
ղին: «Զգնացս իմ ուղի՛դ արա» (Ս. Գ. Գ. 133): Հայեաց ի քեզ, մի՛
սխալեսցես²⁴ ի ճանապարհէն, մի՛
խոտորեսցիս²⁵ յաջ եւ կամ²⁶ յա-
հեակ, զճանապարհ արքունի
գնացես: Ճարտարապետն զգու-
շաբար զհիմնն արկցի²⁷ հաւա-
տոյն, որ է Յիսուս Քրիստոս (Հ. Գ. Գ. 11): Շինողն²⁸ հայեացի
զիարդ շինեսցէ²⁹, մի՛ փայտ, մի՛
խոտ, մի՛ ցողուն, այլ ոսկի, ար-
ծաթ, քարինս պատուականս: Հո-
վի՛ւ, հայեաց³⁰, մի՛ ինչ³¹ զքեւ
անցցէ³², որ անկանիցի ընդ³³ հո-
ւաւականաւն³⁴: Այսորիկ են
զի՛նչ. զմոլորեալն դարձո՛ւ, զխոր-
տակեալն կաղանդեա՛ւ³⁵, զհիւան-
դացեալն բժշկեա՛ւ: Երկրագործ,
չո՛ւրջ բրեա զանպտուղ թզենին
(Հ. Գ. Գ. 17. Ժ. Գ. 18) եւ ի վերայ արկ
զառ ի քէ[37ա]նն ի յաւգնականու-
թիւն³⁶ պտղածնութեանն: Զի-

¹ E է]

² C գործոյ]

³ E սպասաւոր] սպասէ որ

⁴ C տան]

⁵ BD եւ արծաթեղէնք]

⁶ C այս] աստուծոյ

⁷ E կենդանոյ

⁸ D որսորդ

⁹ A շինաւղս

¹⁰ AE ամենեցուն

¹¹ D պատշաճ

¹² D փոքր E պատշաճի փոքրս] պատճառ

¹³ ACE բան

¹⁴ C հաւաստե

¹⁵ E գործոյն

¹⁶ C առնելոյ D առնելոյ

¹⁷ BD որսորդ

¹⁸ CE ասէր

¹⁹ C որսացեն

²⁰ D ըմբռնել

²¹ C բանիւ

²² AC կենդանոյն

²³ A ուղեգ

²⁴ A սխալեսցես C սխալեսցեն E սխալեսցիս

²⁵ C խոտորեսցիս] + մի

²⁶ BCDE կամ] մի

²⁷ C զհիմն արկցէ

²⁸ A շինաւղն

²⁹ CDE շինէ

³⁰ ABCD հայեաց

³¹ C մի ինչ] միւնչ

³² D անցցէ

³³ C ընդ]

³⁴ A հոգնականաւն C զհոգնականովն

³⁵ B կաղանդեալ] կաշկանդեալ

³⁶ C աւգնականութիւն

մենայն աւրն ջահընկալ¹ քեզ ճա-
ռագայթիւք: Ո՞չ ունիս արծաթի²
եւ ոսկի դամբար³, այլ զլուսին ու-
նիս բիւրապատիկ զքեզ⁴ իւրով
լուսովն պայծառացուցանել: Ո՞չ
երբէք ելէր ի վերայ կառաց⁵ ոսկե-
տախտակաց⁴⁴, այլ ոստս ունիս
ընտանի կառս եւ բնակիցս քեզ:
Արդ, զի՞ երանես, որոց զստուար⁶
քսակն⁷ է ստացեալ եւ այլոց ո-
տիւքն փոփոխիլ⁸ կարաւտա-
ցեալս⁹: Ո՞չ քուն ես ի գահոյս
փղոսկրեայս¹⁰, այլ ունիս զերկիրն
բազում փղոսկրեացն¹¹ պատուա-
կանագոյն¹², քաղցր ի վերայ նո-
րին զհանգիստն, արագագոյն
զքունն եւ ի հոգեւոյ¹³ ի բաց վճա-
րեալ: Ո՞չ ընկողմանիս ընդ ոսկե-
ճաճան¹⁴ ձեղումբ⁴⁵, այլ զերկին
ունիս¹⁵ անճառելի աստեղացն գե-
ղեցկութեամբ փայլեալս (Հմտ. Եփ. Բ. 4): Եւ այսոքիկ մարդկայինք,
իսկ զեւս¹⁶ մեծագոյնսն¹⁷: Յաղագս
քո Աստուած մարդացեալ, Հոգե-
ւոյն¹⁸ Սրբոյ բաշխումն, մահու

լու⁴⁰ թումն, յարութեան յոյս,
աստուածային¹⁹ պատուիրանք կա-
տարեն զքո կեանս²⁰, գնացք առ
Աստուած ի ձեռն պատուիրա-
նացն²¹, արքայութիւնն երկնից
քաջավայելուչն²² (Հմտ. Մար. Ի. Ե. 34),
պսակք²³ արդարութեան (Հմտ. Բ. 5: Գ. 8) պատրաստք յաղագս
առաքինութեան վաստակոց ոչ ի
բաց ընթանան ինչ:

7 Եթէ հայեսցիս ի քեզ, այսո-
քիկ²⁴, եւս առաւել քան զսոյն
գտցես ի քեզ եւ զվայելումն մեր-
ձակայիցն²⁵: Արդ, ոչ փոքրամտեա-
ցես⁴⁶ առ ի կատարել²⁶ կարաւտա-
գոյնսն: Ամենայն ուստեք քեզ
յարկացեալ²⁷ պատուիրան²⁸
զմեծն²⁹ տացէ աւգնականութիւն:
Որպիսի՞ ինչ բարկութիւն կալաւ
զքո խորհուրդս, եւ բերեալ լի-
նիս³⁰ ցասմամբ առ բանս ոչ վայե-
լուչս եւ գործս դժնդակս³¹ եւ գա-
ղանայինս: Եթէ հայեսցիս ի քեզ,
ցածուցանես զգայրացումն՝ որ-
պէս զձի ինչ⁴⁷ անհաւան եւ դժո-
խերասան՝ տանջանացն բանիւն³²
որպէս մտրակաւ³³ մերձեցեալ:

¹⁹ E աստուածայինք

²⁰ E կեանսն

²¹ A պատուիրանացն

²² CE քաջավայելուչ

²³ D պսակ

²⁴ E այսքիկ] + եւ

²⁵ C մերձակայիցս

²⁶ DE ի կատարել] C կատարելագոյնսն

²⁷ C յարկացեալ] + քեզ

²⁸ A պատուիրան

²⁹ C զմեծ

³⁰ D լինիցիս E լիցիս

³¹ A դժնդակս

³² DE բանիւ

³³ ABD մտրակաւ

¹ C ընկալ] անկեալ

² E արծաթ

³ A դամբար] լամպար

⁴ D քեզ

⁵ E կառ

⁶ C զստուար] ստացած

⁷ C քսակն] + քո ակն

⁸ E փոփոխել

⁹ E կարօտացեալքն

¹⁰ C փղոսկրայս

¹¹ A փղոսկրեայցն C փղոսկրայն

¹² A պատուականագոյն

¹³ C հոգոյն D հոգոյ E հոգեւոյն

¹⁴ A ձեղումբ

¹⁵ C ընդ... ունիս]

¹⁶ BD զեւսն

¹⁷ C մեծագոյն

¹⁸ C հոգոյն

Արդեւցես զլեզուդ, եւ զձեռքդ ոչ
թողացուցանես¹ ի գայրացուցա-
նողն: Դարձեալ ցանկութիւնք
չարք ցաւեցուցին զոգիդ, յար-
ձակմունս անարգելս եւ շռայ-
լեալս արկանիցեն (Հմտ. Ե. Բ. 24):
Եթէ հայեսցիս ի քեզ եւ յիշեսցես,
զի՞ այսոցիկ³ մաւտաւոր հեշտու-
թեանցս դառն գտանի վախճան⁴,
եւ որ այժմ |41| ի ցանկութեանէս
մերութեան մարմնոցս լեալ մարմաջ-
մունք՝ սա ծնանի զթունաբեր
որդն անմահ տանջող մեզ ի գեհե-
նին, եւ ջերմութիւն մարմնոյս
մայր լինի յաւիտենական հրոյն
(Հմտ. Մար. Թ. 43-47), վաղվաղակի
մերժեսցին փախուցեալ ցանկու-
թիւնքն⁵, սքանչելի իմն ի ներքս
խաղաղութիւն յոգեւոյդ⁶ եւ հան-
դարտութիւն լինիցի (Հմտ. Մար. Ի. Ե. 41),
որպէս աղախնաց⁷ յայրատե-
ցելոց⁸ ամբոխիւք լինի տիկնոջ⁹
ուրուք ողջախոհի մերձ¹⁰ գոլոյ¹¹:
Արդ, «հայեա՛ց¹² ի քեզ» եւ ծա-
նի՛ր, զի միտ¹³ բնական¹⁴ է եւ ի-
մանալի հոգի¹⁵, եւ միումդ բնու-
թեամբ իշխելն գոյանայ, իսկ միւ-

¹ E թողացուցես

² C զի] եթէ

³ E զի այսոցիկ] զայսոցիկ

⁴ C գտան վաղճան

⁵ BE ցանկութիւնքն] + եւ

⁶ C յոգեւոյդ

⁷ E յաղախնաց

⁸ D յարատացելոց

⁹ A տիկնոջ

¹⁰ C մերձ] մեջ

¹¹ ABD գոլոյ] գալոյ C դնելով

¹² E հայեաց

¹³ CDE միտ

¹⁴ D բնական] բանական

¹⁵ BC հոգիդ C + իսկ միւսն թաղաւորական
բան DE իսկ միւսդ աղախնական եւ անբան

սումն լսել բանի եւ հաւանել⁴⁸:
Արդ, մի՛ երբէք թողացուցես¹⁶
ստրկանալ զմիտսդ՝ ծառայ լինե-
լով ախտիցն եւ մի՛ դարձեալ
հրամայեսցես¹⁷ ախտիցն ընդդէմ
կալ բանի, եւ յինքն զաւրութիւն
անձին ցուցանել¹⁸: Բոլորովին դու
հաւաստեալ զքեզ իմացիս՝ բա-
ւական¹⁹ տացէ աւգնականութիւն
առ ի խորհուրդսն Աստուած:
Քանզի եթէ²⁰ հայեսցիս ի քեզ, ո-
չինչ կարաւտացիս²¹ բոլորեցուն²²
կազմուածոց²³ զԱրարիչն իմանալ,
կազմուածոց²³ զԱրարիչն իմանալ,
այլ եւ ի քոյինդ, իսկ՝ որպիսի ես.
փոքր իւրիք աշխարհաւ զմեծն
տեսցես Ստացողին քո զիմաստու-
թեանցս Ստացողին իմանաս զԱս-
թիւն²⁴: Անմարմին իմանաս զԱս-
տուած ի գոյացելոյդ²⁵ քում|41|մէ
ոգեւոյդ անմարմնոց, ոչ բովանդա-
կեալ ընդ տեղեալ²⁶, որպէս եւ ոչ²⁷
միտքդ նախասկզբնաբար²⁸ ունի
զանտեղւոջ²⁹ զգնացսն, այլ ի
ձեռն մարմնոյս մտաւորութիւն³⁰
ի տեղւոջ³¹ լինի: Անտեսանելի
զԱստուած հաւատաս, զքո անձդ³²

¹⁶ E թողացուցանես

¹⁷ C դարձեալ հրամայեսցես]

¹⁸ C ցուցանել] կացուցանել

¹⁹ C բաւական] բանական

²⁰ C եթէ]

²¹ B կարաւտացիս] + ի

²² C բոլորեցունց

²³ A կազմածոց BCD կազմածո

²⁴ C իմաստութիւն

²⁵ D գոյացելոյդ

²⁶ C տեղե

²⁷ C ոչ] + քո

²⁸ A նախասկզբնաբար

²⁹ BD յանտեղւոջ C յանտեղոջ

³⁰ BE մտաւորութեան C միաւորութեան

³¹ C տեղոջ

³² B անձդ

Ե. ԵՅԱՂԱԳԱՍ ԱՊԱՇԽԱՐԻԹԵԱՆ⁵⁴

1 Որոց² զապաշխարութիւնս³ բառնալ իշխեն⁴ զհպարտութիւնն⁵ ոչ բերելով պատուական⁶ եղբայր⁷ երկրորդ մեզ հրաման ետ, զայն ամպարհաւածութիւն տեսանելով, զողջախոհ եղբարց զաջդ կարկառեցես յապաշխարութիւն: Եւ պիտանացու բանս ի մարդիկ⁸: Մարդկանէ ոչ ոք անմեղ: Որում վկայի, թէ մեղս ոչ արար: Ասեմք վասն ապաշխարութեան ի Հնոցն⁹ եւ¹⁰ ի Նորոցս¹¹: Քանզի այսոքիկ¹² եկեղեցւոյ¹³ գանձք: Եւ հաստատեմք զապաշխարութիւն, ոչ ի մեղս զեղբայրն յորդորելով (Հմտ. Եւ. Եւ. 9) (վասն զի ոչ յուսով ապաշաւանաց կամիմ¹⁴ մեղանչել զյանցուցեալսն¹⁵), այլ 43բ յարուցանել զանկեալն ճեպիմք:

Քանզի յընդդիմացն¹⁶ մտեալ յոյս զմի անգամ¹⁷ անկեալն նստել¹⁸ ի մեղսն¹⁹ յորդորէ, իսկ վստահութիւն ապաշաւանացն զանկեալն յարուցանէ եւ ոչ եւս մեղանչել յորդորէ: Ո՞րք²⁰ եմք Աստուծոյ աւրինադրելով: Կամի Աստուած թողուլ, եւ ո՞ր, որ խափանեն: Ոչ զինչ մեքն ասեմք²¹ եւ ոչ զոր նոքայն²² յանդգնին, այլ զոր Աստուած հրամայէ²³: Ընդդէմ ասացուք Աստուծոյ անկեալն ոչ²⁴ յառնէ (Հմտ. Եւ. Եւ. 4): Ոչ հաւանեցոյց զքեզ սոսկ բանիւ, հաւանեցոյց²⁵ զքեզ աւրինակաւ գործոյն: Քանզի զի²⁶նչ այսպիսի²⁶ անյուանալի իբրեւ զկարմիրն եւ զի²⁷նչ սպիտակ առ մեզ, քան զձիւն կամ իբրեւ զասր մաքուր. ասէ, որ զայսոսիկն եստեղծ²⁷, եթէ իցեն²⁸ մեղքն ձեր որպէս²⁹ անյուանալի գոյնք, եթէ լուսաջիւր, փոփոխի³⁰ ի մաքրութեան³¹ ձեան (Հմտ. Եւ. Եւ. 18): Այլ ոմն ասէ ընդ մկրտութենէ³²

այս թողութիւն: Քանզի ասաց՝ «լուսացարուք¹, մաքուրք լեռուք»: Զայսոսիկ մանաւանդ (Հմտ. Եւ. Եւ. 16) ի մէնջ խնդրեցէք², եթէ կարասցուք ի Գրոց ցուցանել, եթէ յետ³ մկրտութենէ³ թողութիւն: Վասն զի ոչ զդիւրագոյսն⁵ ընտրեմք ընդդէմ ասել, այլ առ նոսին զկարծեցեալսն զաւրաւորսն հակառակ բանիւ պարտ էր ի վերայ կալ: Զի որ Բրիստոսն ընդդէմ⁵ անկեալ ոչ բառնայ յանձնէ, ոչ ունի տեղի քաղցրացուցանել զքաղցուսն:

2 Ասեմք եւ ի Հնոցն⁷, այլ ասեմք զի⁸նչ ընդդէմ ասիցեն⁸ առ ի Հնոյն ասացելոց: Քանզի ասեն, թէ նախ քան զհարչարաւ⁴⁴նս Փրկչին, նախ քան զարիւնն սուրբ յաղագս մեր հեղեալ, եթէ ի Հնոցն ասեմք, զի ի Հնումն թողութիւն եղեւ, իսկ⁹ ի նորումն¹⁰ յաղագս հարչարանացն ոչ է թողութիւն: Եւ¹¹ եթէ ի նորումս¹² զուցանեմք, զի եւ¹³ յետ մկրտութեանն եւ զկնի ընդունելութեան

Հոգւոյն¹⁴ մեղուցեալ ոք վերստին կոչի յապաշխարութիւն¹⁵: Այլ¹⁶ եթէ¹⁷ ցուցուք նորովս, եթէ է զղջումն, որք անկանինն եւ զկնի մկրտութեանն յայտ է, զի եւ ի Հնումն եղիցի յաղագս ապաշաւանացն տիրագոյն: Որպէս հայինն¹⁸ ասեմ, ուստի եւ ի խորագոյնսն մերձենամք, զի դիւրագոյնսն¹⁹ լինէաք²⁰, մի միանգամ անկեալ²¹ մնացուք ի կործանանկեալ²¹ մնացուք ի կործանմանն: Ոչ հաւանեցար նմա, որ աւրինակաւ մերձեցուցանէր²², երդմամբ հաւանեցին Աստուծոյ: Աստուած՝ «կենդանի եմ եւս, ասէ սէ Աստուած՝ «կենդանի եմ եւս, ասէ Տէր» (Եւ. Եւ. 11): Այս է երդումն Աստուծոյ վայել: Քանզի ոչ ունէր մեծագոյն, քան զինքն երդնէր յաղագս անհաւանութեան նուր յաղագս անհաւանութեան բարձրաց զապաշաւանսն²³ «կենդանի եմ եւս, ասէ Տէր» [եւ ոչ ոք զարհուրի]⁵⁵, եթէ ոչ կամիմ զմահ զարհուրի²⁴, այլ զդառնալ նորա մեղաւորի²⁵ (Հմտ. Եւ. Եւ. 11): Որ եւ զկեալ²⁶ ընդ²⁷ կեցուցանել կամի: Եւ ոչ զի երդնու Աստուած, արեւ

¹ ABCD ի ԼԵ. Սաղմոսն (CD նորին) յաղագս ապաշխարութեան E նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի յԼԵ. Սաղմոսն յաղագս ապաշխարութեան G Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու Կապադոկացւոյ յաղագս ապաշխարութեան

² E որոյ

³ BCG զապաշխարութիւնն

⁴ C իշխեն] + զի

⁵ C հպարտութիւնն

⁶ A պատուական

⁷ D եղբայր] + մեր

⁸ CE մարդկան B + ի

⁹ CDEG Հնոյն

¹⁰ C եւ]

¹¹ BCDEG նորոյս

¹² C այսոքիկ] այնոքիկ

¹³ C եկեղեցոյ

¹⁴ E կամիմք

¹⁵ G զանցուցեալն

¹⁶ C յանդիմացն

¹⁷ G անգամ] A անկամ BD անգամն

¹⁸ BD նստել

¹⁹ C մեղս

²⁰ G որք] որք

²¹ C ասեմք] առնիմք

²² C նոքայն] դոքայն

²³ G հրամայէ] + մի C + մի անկեալն ոչ յառնէ

²⁴ G ոչ]

²⁵ BCDG հաւանեցուցէ

²⁶ B այսպիսի] այսպէս CG այնպէս

²⁷ CE զայնոսիկն ստեղծ G ըստեղծ

²⁸ G իցեն] լինիցին

²⁹ CG որպէս] իբրեւ

³⁰ G փոփոխեալիք

³¹ CDEG մաքրութիւն

³² CG մկրտութեանն G + է

¹ AC լուսացարուք] լուսացարուք G + սրբեցարուք

² D խնդրեցէք

³ B յետ] եւ

⁴ CG մկրտութեանն BG + է

⁵ CE զդիւրագոյսն

⁶ CD որ Բրիստոսն ընդդէմ] որքան E քան G որք անընդդէմ

⁷ BCDEG Հնոյն

⁸ C ընդդէմ ասիցեն] ընդդիմանայցեն

⁹ G իսկ]

¹⁰ DE նորոյս

¹¹ G եւ]

¹² G նորոյս

¹³ G եւ]

¹⁴ C Հոգւոյն

¹⁵ G ապաշխարութեամբ

¹⁶ G այլ

¹⁷ G եթէ] եւ

¹⁸ D հայինն] կային

¹⁹ G դիւրայոյսք

²⁰ E լեալք

²¹ C միանգամ անկեալ] միանգամայն կեալ G անկեալք

²² C մերձեցուցանեն

²³ C զապաշաւանս

²⁴ C մեղաւորին

²⁵ G կեալ

²⁶ G կեալ] կեայն

²⁷ G ընդ]

ժանի հաւատալոյ¹ է: Եւ ո՞չ բանիւ եւ² ո՞չ աւրինակաւ եւ ո՞չ երգմամբ հաւանիս: Գործով հաւանեացիս: Ոչ ի վայր կործա|44բ|նեցաւ Նինուէ³, զի⁴ ապաշաւեաց⁵ (Գ. Թ. Գ. 5-10): Զայրացումն մարգարէին յայտնէ, զի ոչ ի վայր կործանեցաւ. բուսանի դըղմենին (Գ. Թ. Գ. 1-6): Պատասխանի առնէ քեզ, զի յիշեսցես, եթէ բարի է: Բայց երկեա՛, մի՛ լուիցես ի նմանէ «ակն քո չար է, զի ես առատ եմ» (Մ. Թ. Գ. 15): Ո՞ւ պարշտագոյն գրեցաւ, քան զԱքաաբ⁶: Որպէս ընթեռնուսն⁷ ասեմ: Յափշտակեաց առ այլովքն⁸ յափշտակութեամբք զայգին, եսպան⁹ զտէրն¹⁰, էջ ժառանգել, էջ խնդալով: Պատահեաց տրտմեցուցիչն¹¹ յանգիմանելով մարգարէն ոչ որպէս¹² թշնամի, այլ իբրեւ խնայելով յայտնեաց ոչ զիւր հրամանն, այլ զԱստուծոյ: Զկնի հրամանին զգեցաւ¹³ քուրճ եւ մերկացաւ զտէրութեանն¹⁴: Քանզի գրեալ է, եթէ¹⁵ նոյն մարգա-

¹ G հաւատալոյ] հաւատոց
² G եւ]
³ C նինուէ
⁴ CDE զի] քանզի
⁵ D ապաշխարեաց
⁶ E զԱքաաբ
⁷ CDE ընթեռնուսն G ընթեռնուն
⁸ G յափշտակեաց առ այլովքն]
⁹ E եսպան] եւ սպան
¹⁰ C զտէրն] + եւ
¹¹ G տրտմեցուցիչն
¹² G որպէս] իբրեւ
¹³ C զգեցաւ] սգեցաւ
¹⁴ CE զտէրութիւնն
¹⁵ C եթէ]

րէ¹⁶, որ առաքեցաւ ի¹⁷ հրամանէն¹⁸, լուաւ¹⁹ յԱստուծոյ, եթէ վասն զի պաղատեցաւ Աքաաբ²⁰, ի սպառ նմանէն երկուցեալ, ոչ եղիցի²¹ յաւուրս քո, զոր ասացին (Գ. Թ. Գ. 1-4): Հարկիմ²² փափագել բարւոք²³ դեղոյ²⁴: Դաւիթ սուրբն եւ զկնի մեղացն սուրբն, ի տասն պատուիրանացն ի միում պատճառի գերիւքն էանց: Վասն զի ձեզ խաւսիմ, ասեմ եւ յայտնագոյն (Գ. Թ. Գ. 25): Եղեւ շնութիւն եւ սպանութիւն եւ ցանկութիւն աւտար²⁵ կնոջ: Մեղաւ արգար²⁶ այրն, եւ քանզի Աստուծոյ արար զնա զատաւոր իւրոյ²⁷ յանցանացն: Զի²⁸ ոչ տեսանե|45ա|մք զգերանն յական մերում, զչիւղ յայլոց²⁹ ածէ նմա զդատաստանն իւր եւ³⁰ զաւտար (Գ. Թ. Գ. 3), եւ ասէ, թէ³¹ «երկու³² արք³³ էին ի քաղաքի միում, մին³⁴ ընչեղ եւ միւսն աղքատ³⁵: Ընչեղին էին

¹⁶ G մարգարէն
¹⁷ CG ի]
¹⁸ CG հրամանն
¹⁹ C լուաւ
²⁰ E Աքաաբ
²¹ G եղիցին
²² E հարկեմ
²³ C բարո BG բարիոր
²⁴ C դեղոյ] եղելո G դեղոյ
²⁵ G աւտար] արգար
²⁶ C արգարն
²⁷ BEG իւրոց
²⁸ G զի] եւ
²⁹ D յայլոյ C + տեսանեմք D տեսանեմ
³⁰ BCDEG եւ] իբրեւ
³¹ G թէ]
³² B երկու
³³ D արք] բարք
³⁴ CD մին
³⁵ A աղքատ

խաշինք բազումք, իսկ աղքատին¹ որոջ² մի՛ ի ծոց³ նորա ննջէր⁴ (այս կնոջ խորհուրդ), ընդ նմա ուտէր եւ յրմպելոյ⁵ նորա ըմպէր: Եկն, ասէ, աւտարն⁶ առ ընչեղն», բարւոք⁷ աւտար, քանզի⁸ ոչ⁹ յայնուսիկ ունէր սովորութիւն Դաւիթ (Գ. Թ. Գ. 1-4): «Արդ, եկն նմա հիւրն¹⁰: Եթող, ասէ, աւտարին, յորոց ունէրն¹¹ զմի որոջ¹² աղքատոյն¹³ յափշտակել¹⁴ զեւնոյր»: Որքան անկցի¹⁵ զաւտարն, վաղվաղակի ունի զյարութիւնն: Զայրանայր Դաւիթ, քանզի էր Դաւիթ անկեալ եւ երգնու՝ «կեցաւ Ե Տէր, արժանի է մահու¹⁶, որ արարն զայն» (Գ. Թ. Գ. 5): Յայտնեաց¹⁷ հակառակ ինքեան: Իբրեւ նեաց¹⁸ հակառակ ինքեան: Իբրեւ երեւեցոյց, յայտնեաց մարգարէն¹⁹ եւ ոչ այրն: Արագ արագ ի դեղն²⁰ եւ կաւ տրտմեցաւ²¹, ետես զվէրն²², ապաւինեցաւ ի բծիշկն: Մեղա, ա-

¹ A աղքատին
² G որոջ] արոջ
³ E ծոց]
⁴ BCDEG ննջէր] քուն էր
⁵ A յրմպելոյ C յմպելո
⁶ G աւտարն] + ասէ
⁷ BCDG բարւոք] + զի
⁸ E քանզի]
⁹ C ոչ] + եւ
¹⁰ G ունէրն] + եւ
¹¹ AB աւտար D որոջ G զաւտար
¹² CEG աղքատին
¹³ G յափշտակել]
¹⁴ A անկցի] անկամ G անացի
¹⁵ G արժանի է մահու] որդի մահու է
¹⁶ BCD յայտնեաց] + ինքն
¹⁷ G երեւեցոյց յայտնեաց մարգարէն] զի-տաց թէ C մարգարէին
¹⁸ G ի դեղն]
¹⁹ E տրտմեցաւ] ուշաբերեաց
²⁰ G ետես զվէրն]

սէ, եւ արագագոյն²¹ բժշկութիւնն: «Եւ Տէր անցոյց²² զքեւ զմեղսն» (Գ. Թ. Գ. 13): Զի²³ նչ կամիս, մի²⁴ յանցուած վարկանել սրբոց²⁵, եթէ բազում արդարութիւնս²⁶: Եթէ արար զմեղսն, այլ²⁷ արար եւ յոլովս արդարութիւն: Զի²⁸ նչ իրաւացի առ արդարոյն²⁹ Աստուծոյ, զսակաւսն³⁰ յիշել, եթէ զբազումս մոռանալ: Լիցի³¹ լուծ, եւ որովք³² չափովք³³ չափեմք³⁴ |45բ| չափեցի մեզ³⁵ (Մ. Թ. Գ. 2): Յաճախագոյն յանցանքն՝ եղիցի մեղաւոր, իսկ եթէ յոլով արդարութիւնքն լիցի՝ եղիցի³⁶ արդար. մի եւ մի: Քանզի առ մեզ ամենայն³⁷ յոլովէն ասի: Եւ սպիտակին է սպիտակագոյն, եւ քաղցու ի հաւասարութեանն³⁸, ալ քաղցրագոյն: Սոյնպէս³⁹ եւ արդար⁴⁰: Եւ Մովսէս⁴¹ խաւսեցաւ⁴² լեզուաւն⁴³, այլ ոչ ջնջեցաւ ի պատմութենէն: Եւ Աբրաամ

²¹ G երագագոյն
²² BC գանցոյց
²³ B զմի
²⁴ C սրբոյն D սրբոցն E սրբոց
²⁵ D եթէ... արդարութիւն]
²⁶ G ալ]
²⁷ D արդարոցն
²⁸ C զսակաւս
²⁹ C լիցի]
³⁰ CDG որով
³¹ C չափովն G չափով
³² C չափեք
³³ C մեզ] ձեզ
³⁴ BE եղիցի] G լիցի
³⁵ G զամենայն
³⁶ D հաւասարագութեան
³⁷ G սոյնպէս] նոյնպէս
³⁸ C Մովսէս
³⁹ CEG խաւսեցաւ] + ինչ
⁴⁰ A լեզուաւն

քարոզի հաւատացեալ եւ է¹ ուրեք (Հմտ. Եւ. Ժ. 6), զի² թերահաւատեաց³: Ոչ զարդարոցն⁴ չարախաւսեմ, այլ զԱստուած փառաւորեմ⁵: Ոչ յորդորեմ, զի մեղիցուք: Հաճոյ եղեւ Ենովք Աստուծոյ (Եւ. Լ. 22), ասեն Գիրք զկնի ծնանելոյն զՈրդին⁶: Եթէ հանդերձ եւ ոչ յառաջագոյն⁵⁸, եթէ զկնի այնոցիկ հաճոյ է⁷, հաճոյ լինել ոչ հաճոյն:

3 Այլ⁹ եկեսցուք ի Նորն¹⁰, յոլովագոյնս¹¹ ունելով ի Հնումն: Քանզի Մանասէ¹² յորժամ զչորեքդիմի կուռսն¹³ ի տաճարին Աստուծոյ եղ¹⁴, զի ուստի ոք արդեաւք եկեսցէ կռոցն երկիր պագցէ, ապաշաւելով վերստին կոչեցաւ¹⁵ ի գերութենէն: Եկեսցուք ի Նորն¹⁶, յորմէ մանաւանդ կամին ի բաց փակել զպաշխարութիւնն, ի սմանէ յաւէտք¹⁷ քարոզին ապաշաւանքն¹⁸: Հարցցուք¹⁹ ցփրկիչն՝ զի²⁰ եկիր, եւ պատասխանի տայ՝

«ոչ եկի զարդարս ապրեցուցանել, այլ զմեղաւորս յապաշխարութիւն» (Հմտ. Եւ. Լ. 32): Քննեսցուք զնա, զի²¹ նչ բառն|46ա|աս²⁰ ի վերայ ուսոյ²¹: Ձկորուսեալ ոչխարն (Հմտ. Եւ. Լ. 6): Ի վերայ ո՞յր²² լինի խնդու-թիւն յերկինս, ասէ, ի վերայ²³ միոյ մեղաւորի ապաշաւելոյ²⁴: Հրեշտակք բերկրին, եւ դու յաղա-չե՞ս: Հայր խնդալով ընդունի, դու արգելո՞ւս, սաստկագոյն ապաւինեսցուք⁵⁹: Երկուք²⁵, ասէ, որդիք էին (Հմտ. Եւ. Լ. 11). երկաքանչիւրքն որդիք (ոչ կարես ինձ²⁶ ասել, թէ ի հեթանոսաց⁶⁰ է աստ ապաշաւանք, այլ երկաքանչիւրքն²⁷ որդիք, զոյգ բաժանելով վատնէ²⁸): Ձոր ունէր կրսերն²⁹, արդար էր, անկանի: Ծախելով զամենայն, եկն յապաշաւանս եւ ճեպի առ հայրն եւ վարժի նախ քան զպատահելն, զինչ ասէրն: Մեղայ ի³⁰ քեզ եւ առաջի երկնի (Հմտ. Եւ. Լ. 21): Ձայտոսիկ խորհեցաւ, ոչ մոռացաւ զբարի հայրն: Եկն վճարել, պատահեաց³¹ ամա-չեցեալն: Միայն կամիս դու նախ քան³² զամենայն: Սկսանի ասել,

²⁰ BD բառնասդ E բառնայ

²¹ BDE ուսոց CG ուսոցդ

²² G ի վերայ ոյր] յորոյ վերայ

²³ C վերայ] + ուր

²⁴ G ապաշաւելոյ

²⁵ ABDE երկու

²⁶ C ինձ] ինչ

²⁷ G երկաքանչիւրքն] իւրաքանչիւրքն

²⁸ C վատնէր

²⁹ BDE կրսերն

³⁰ DG ի]

³¹ E պատահեաց

³² D քան]

եւ հայրն նախաժամանէ¹: Հայի ի գութսն² եւ ոչ ի բաց հատանելով զյոյսն: Ընկալաւ, ասէ. Չենէ՞ք զուարակն³ եւ զպարարեալն եւ զպատմութեանն եւ զայն, զի ի⁴ սկզբանն եւ զմատանին ի ձեռին⁵: Այս ամենայն այլազգ այլ թարգմանի⁶, բայց յայտնէ⁷ կարճառաւտար զբարի յորդորումն ընդունելին⁸, ոչ առ որս կամիմն, այլ առ որս ասեն⁹: Իսկ թէ զայրանաս, զի¹⁰ ընդունի զկնի ճարակելոյ¹¹ |46բ| զխոզսն, յետ վատնելոյ զամենայն¹², զայրացաւ եւ եղբայրն, այլ ոչ ընկալաւ ամաչեցեալ:

4 Եւ թզենի երկրագործեալ¹³ եւ յերիս ամս ոչ տալով պտուղ¹⁴ թողացաւ եւ ոչ հատաւ¹⁵ յուսով տալոյ¹⁶: Տէրն¹⁷ շնորհէ, եւ դու ընդդէմ ասես: Քանզի ո՞չ զիւր¹⁸ իրս ոք ինքեան¹⁹ յափշտակէ²⁰: Իսկ ե-

¹ CG նախ ժամանէ

² G հայի ի գութսն]

³ E զզուարակն

⁴ EG ի]

⁵ C ձեռին] + եւ

⁶ BCE այլ թարգմանի] այլաբանի G այլաբանեն

⁷ C յայտնի] + թէ ամենայն

⁸ CEG ընդունողին

⁹ C որս ասեն] որս ական

¹⁰ C զի] իսկ թէ

¹¹ C ճարակելոյ] + որ ընդ

¹² C զամենայն

¹³ C եւ թզենի երկրագործեալ] E երկրագործեալ

¹⁴ C պտուղ] + թզենին

¹⁵ G հատաւ] հատաւ

¹⁶ C տալով

¹⁷ D տէր

¹⁸ G զիւր] զիմ

¹⁹ D ինքեան E ինքեանց

²⁰ C յարշտակէ

9 - զիւր ոյսոց

թէ շնորհէ Աստուած՝ ո՞չ է, որ ընդդէմ ասէ: Ջիւղդ խաւսեսցուք, աղաթեցէ՞ք²¹: «Թո՛ղ մեզ զպարտս մեր, քանզի²² թողաք եւ մեր» (Հմտ. Մ. Դ. 0 12): Դու թողուս²³, եւ Աստուած ո՞չ թողուցու: Ջքեզ արար բժիշկ քեզ ինքեան²⁴: Որով չափով թէ չափեսցես՝ փոխարեն²⁵ չափեսցի ձեզ²⁶ (Մ. Դ. Լ. 2): Թողէր, թողուքեզ: Այլ քեզ, որ չարդ քաղցրանայ, բարին ո՞չ բազում մանաւանդ: Ընդ մեղաւորսն Յիսուս, ընդ հիւանդս Բժիշկն: Ջայրանան փարիսեցիքն²⁷ հարքն այժմու զայրացողացն²⁸, ոչ ի բաց դառնայ Ողորմածն: Եմուտ ի տուն Փառիսեցւոյն կոչեցեալ, եմուտ ընդ իսեցւոյն կոչեցեալ, եմուտ ընդ նմա եւ մեղաւոր կինն (Հմտ. Եւ. Լ. 37) ոչ կոչեցեալն: Ետես զմեղսն, ապաւինեցաւ յարդարութիւնն, ետես զհիւանդութիւնն, չոգաւ առ Բժիշկն: Չոգաւ ոչ ի դէմսն, քանզի ոչ ունէր համարձակութիւն, ոչ կալաւ զՆորա զձեռն²⁹, վասն զի³⁰ ոչ իշխէր, այլ ի վերայ ոտից, արտասուաւքն³¹ էարկ զհերսն, յայնժամ միայն գեղեցկաբար, զո|47ա|րս բազում անկամ³² չարաչար յայտ-

²¹ G աղթեք G աղաթեմք

²² G քանզի] որպէս

²³ D թողու

²⁴ G ինքեան] անձինք քու

²⁵ G չափեսցես փոխարեն]

²⁶ D ձեզ] քեզ

²⁷ D փարիսեցիքն

²⁸ EG զայրացողացս

²⁹ C ձեռն

³⁰ C քանզի

³¹ G ոտիցն արտասուաւք A արտասուաւք

³² E անկամ

¹ G է]

² G զի]

³ B թերահաւատեաց

⁴ EG զարդարոյն

⁵ G փառաւորես

⁶ BD զորդիսն

⁷ G է] եղեւ

⁸ CE հաճոյ] + եղեւ

⁹ G այդ

¹⁰ G նորս

¹¹ C յոլովագոյնի

¹² D Մանասէս

¹³ E կուռսն] + կանգնեաց

¹⁴ D եւ] եղ

¹⁵ G կոչեցեալ + ի

¹⁶ G նորս

¹⁷ BC յաւետ

¹⁸ C ապաշաւանքն] ապաշխարութիւնքն

¹⁹ G հարցցուք

նէր, յայնժամ բարւոք¹ մերկացոյց: Գրեցաւ, որք ապաւինին² յոտսն Յիսուսի: Վերացաւ առ Հայրն, այլ ասէ՝ «ես ընդ ձեզ եմ» (Մ. Գ. Ի. 20): Ուր կամիս, ապաւինեցիր՝ քաջալերելով, թա՛ց զոտսն, մերձ է: Եւ եկն ուստի³ եւ չողաւն⁴: Յորս⁵ զայսոսիկ ի Նորոյս եղբարս, որք ի Հնոյն⁷ էին: Զի՞նչ քարոզէ⁸ Յովաննէս: Մկրտութիւն ապաշխարութեան⁹: Եւ վարդապետէ առաւելաւք, ոչ մի անգամ եւ ոչ երկիցս, զի բազում անգամ վարդապետելով ուսցիս: Պետրոս¹⁰ երիցս¹¹ ուրանայ¹² եւ կայ ի հիման: Պաւղոս ի հալածչաց քարոզի¹³: Այլ յայսոսիկ է խնդիր: Այլ զի՞նչ ասէ ինքն: «Յիսուս Քրիստոս եկն յաշխարհ, գմեղաւորս ապրեցոցանել¹⁴, որոց առաջին¹⁵ ես եմ» (Լ. Տ. Ի. Լ. 15): Զքո յանցուածս յայտնես¹⁶, զի ընկալցիս զմեծութիւն շնորհին: Այլ Պետրոս ասելով եւ բարեբանելով ասէր՝ եթէ դու ես Որդի¹⁷ Աստուծոյ բարձրելոյ (Հ. Գ. Ի. Գ. 16). եւ

¹ C բարիւք

² D ապաւին

³ G եմ] + զամենայն աւուրս

⁴ G ուստի]

⁵ G չողան

⁶ C յորս] զորս

⁷ CD Հնոցն

⁸ G քարոզէր

⁹ A ապաշխարութեանէ

¹⁰ D Պետրոս] + էր

¹¹ B երէրիցս

¹² G ուրացաւ

¹³ ABCDE քարոզ

¹⁴ G ապրեցուցանել] փրկել

¹⁵ CEG առաջինն

¹⁶ D յայտնեցես

¹⁷ G Որդի]

լուեալ, թէ վէժ ես եւ գովեցաւ (Հ. Գ. Ի. Գ. 18): Քանզի եթէ եւ¹⁸ է վէժ, այլ ոչ իբրեւ¹⁹ զՔրիստոս վէժ, իբրեւ Պետրոս վէժ, քանզի Քրիստոս արգարեւ վէժ անշարժ: Իսկ Պետրոս յաղագս վիմին վէժ: Վասն զի շնորհէ Յիսուս զիւր արժանաւորութիւնն, ոչ ունայնացեալ, այլ ունելով տայ: Լոյս է: «Դուք էք²⁰ լոյս աշխարհի» (Մ. Գ. Ի. Գ. 14): Քահանայ է, առնէ քահանայ²¹ յայն: Ոչխար²² է: «Ահա առաքելս զձեզ իբր²³ զոչխարս ի մէջ գալոց» (Մ. Գ. Ի. Գ. 16): Վէժ է, վէժ առնէ եւ զիւրն շնորհէ: Վարդապետ²⁴ վարդապետս, քանզի նշանակ ճոխութեան ունելն եւ շնորհելն: Բայց առ մեզ ընչեղք²⁵ շնորհելով նուագեցուցանեն զորս ունինն: Քանզի ոչ ընչեղք, զի զաւտարտիսն ստանամք²⁶: Իսկ որ ճշմարտաբար²⁷ ճոխանայն, որքան շնորհեն, այնքան ընչեղ է, զոր աւրինակ աղբիւր մշտնջենաւոր: Որքան եթէ առցես, ոչ ի բաց ծախին սահանքն²⁸: Եւ ոչ իբրեւ զաղբիւր, քանզի ոչինչ արժանի առ մեզ աւրինակ այնմ բնութեան: Այլ ոչինչ ունելով²⁹ արժանաւոր, վա-

¹⁸ B եւ]

¹⁹ G իբրեւ] + որպէս

²⁰ D էք] է

²¹ C ոչխարս

²² BCEG իբրեւ

²³ G վարդապետէ G + առնէ

²⁴ C ընչեղք D ընչեղքն

²⁵ C ստանամք] ճոխանայն

²⁶ G ճշմարտապէս

²⁷ G որքան... սահանքն]

²⁸ C ունելով]

րիմք նուագիւրն, զի որպէս եւ է ծանխցուք զանճանաչելին: Երիցս Պետրոս ուրանայ, ոչ զի Պետրոս անկցի, այլ զի դու կալցիս¹ մխիթարութիւն: Արտասուեաց², խոնարհեցուցին արտասուքն զՈղորմածն մեր: Քանզի յաւժարութիւն էր³ բարի: Ամենայն ուրեք խոստովանի միայն⁴, թէ⁵ «հոգիս յորդոր է, իսկ մարմինս տկար⁶» (Մ. Գ. Ի. Գ. 41): Գիտէ որ եստեղծն զստեղծուածն⁷ եւ բառնայ զտկարութիւնս⁸ թողլով զյանցանսն:

5 Յիշեա՛, ասէ, Տէր, «զի հող եմք» (Ս. Գ. Ի. Գ. 14): Վասն զի զի՞նչ մեր արդարութիւն: Մեծ էր Աբրահամ⁹: Արդարեւ մեծ էր այնպէս, զի գիտերն, թէ հող է եւ մոխիր (Հ. Գ. Ի. Գ. 27): Զի որ ճանաչեն¹⁰ որքա՛ւ 48ա՛ն ընդ մէջ Աստուծոյ եւ մարդկան, գիտէ զինքն: Լո՛ւր եւ զայլս երանութիւնսն¹¹ «Երանի ոյց¹² թողան անարեւոյթիւնք¹³ եւ ոյց¹⁴ ծածկեցան յանցանք¹⁵» (Ս. Գ. Ի. Գ. 1): Աստուած երանէ, եւ դու ի բա՛ց արտուած երանէ, եւ դու ի բա՛ց արգելուս: Որպէ՛ս արգեաւք. զոր կամիմք, խաւսին Գիրք, թէ որպէս

¹ CG կալցիս]

² A արտասուեաց

³ E յոժարութիւնն է

⁴ G միայն]

⁵ ABCD թէ] + ո

⁶ G տկար] + է

⁷ C ստեղծուածն E ստեղծն

⁸ G զտկարութիւն

⁹ A Աբրահամ E Աբրահամ

¹⁰ G ճանաչէ

¹¹ C երանութիւնս

¹² BD ոյց] որոց

¹³ C անթրեկութիւնքն

¹⁴ BCDG ոյց] որոց

¹⁵ BDEG յանցանք] մեղք C մեղքն

զրեալն է, պարտիմք զհետ երթալ: Եւ այսոքիկ ընդդէմ մեր¹⁶: Ոչ բարւոք¹⁷ Հակառակութիւնք՝ զյոյս¹⁸ ի բաց հատանելով: Այլ վասն¹⁹ զի պարտիմք յետ մկրտութեանն ցուցանելով զթողութիւն (զի զայս յոյովագոյն առ չարամանկութիւնն²⁰), զրէ՛ առաքեալ յառաջնում թղթին²¹, որ²² առ Կորնթացիսն²³, թէ՛ «պոռնկութիւնքն²⁴ իսկ²⁵ անուանի²⁶ ի ձեզ եւ այնպիսի, որ ոչ եւ ի հեթանոսս անուանի» (Հ. Գ. Ի. Գ. 1): Լուայք զմեծութիւն չարին, լուարուք եւ զմեծութիւն թողութեանն: «Ժողովելոց ձերոց²⁷ եւ իմոյ հոգւոյս²⁸ զարութեամբն Քրիստոսի մատնել զայնպիսին²⁹ ի սատակումն մարմնոյ, զի ոգին³⁰ ապրեացի» (Հ. Գ. Ի. Գ. 3): Խրատէ, զի ոչ իբր³¹ թշնամի ի բաց ընկենու: Արդ, յառաջնում³² սատանայի մատնեաց, իսկ յերկրորդումն զրէ՛ ոչինչ առաջնումն ընդդէմ: Հաստատեցէք ի նա զսէրն³³, մի առա-

¹⁶ C մեր] + եւ

¹⁷ C բարիւք

¹⁸ C զյոյս] զայս

¹⁹ D վասն]

²⁰ D չարամանկութիւնն] չարս մանկութիւն

²¹ A թղթին

²² G որ]

²³ C Կորնթացիսն

²⁴ G իսկ] ընդդէմ

²⁵ G անուանի]

²⁶ C ժողովեցելո ձեր

²⁷ C հոգոյս

²⁸ C զայնպիսի

²⁹ B սատանայի

³⁰ C հոգին

³¹ BCE իբրեւ

³² CEG յառաջնումն E առաջնոյն

³³ G զսէրն] + զի

ւել¹ տրտմութեամբ կորիցէ այն-
պիսին: Եւոյժ² եւ զանլուծելին Ա-
ռաքեալ: Յայնժամ ասէ մատնել
զայնպիսին³ սատանայի, զկնի
այն⁴ 48բ|ոցիկ յաղագս նորին⁵ գրե-
լով⁶ եւ թողլով⁶, ասէ՝ «Գի սի գրկե-
ցուք⁷ ի սատանայէ» (Բ. Կ. 11):
Քանզի թէ առցէ զմերն, ազա-
հեաց զմերն: Արտաքս ելանէ ոչ-
խարն ի հաւտէն, գայլոց լինի կե-
րակուր: Մանաւանդ զի փախիցէ
ի դրժանացն, զոր աւրինակ քաջ
հովիւք, թէ ըմբռնեցի ոչխարն,
զմորթն նորա փութան առնուլ:
Զմորթ մեռելոյ բարւոք⁸ է⁹ ի
բաց¹⁰ յափշտակել, զանձն ի մարմ-
նոյն գայլոց¹¹ ո՞չ է արժան առ-
նուլ: Եւ ի պատերազմի խոցոտի
նահատակ եւ ոչ զի վիրաւորե-
ցաւն, ոչ պսակիցի¹², այլ էառ
զվէրն բազում ինչ գործելով: Հա-
մարի զմի չարն, իսկ զյոյով բա-
րիսն ո՞չ համարի Աստուած: Քա-
նի¹³ վկայք, յառաջագոյն ուրա-
նալով¹³, յերկրորդումն կոչեցան ի
տկարութենէ: Բայց ուրացան ոչ
խորհրդով¹⁴, այլ լեզուաւ: Մար-

մին տկար: Ուրանալով¹⁵ ծնանի
դարձեալ խոստովանելով¹⁶ վերս-
տին կոչի: Քանզի ոչ զչարն պա-
հէ Աստուած եւ դբարին անարգէ:
Եւ տանջեցեալ ոք՝ թուլացաւ բա-
զում անգամ, ոչ բերելով, ոչ¹⁷
յաւժարութիւնն, այլ զցաւն: Իսկ
ի վայր իջեալ եւ յապահովանս ա-
ռեալ՝ վերստին կոչի: Զփոքր
բանն պահել նմա, իսկ տանջանքն
ո՞չ թուեսցին¹⁸: Այլ Աստուած դա-
տաւոր է ոչ մարդկա¹⁹ 49ա|ն յանդգ-
նութիւն: Յանդգնաբար աւրի-
նադրե¹⁹ Աստուծոյ, որ գիտէ²⁰
զտկարութիւն եւ մատակարարէ
զաւզանականութիւնն եւ տայ
զյաղթութիւնն: Քանի²¹ ք յոչ բար-
ւոք²¹ կենաց²² վկայեցին ար-
դեալք²³, վասն զի չըջեցան ի
ցանկութիւնս, զրկի²⁴ յաշխա-
տութեանց: Ոչ հրեշտակ եմք, այլ
մարդիկ²⁵ եւ անկանիմք եւ կանգ-
նիմք²⁶ բազում անգամ ի նմին
ժամու: «Եւ ասող յաստեղէ²⁷ զա-
նազանի փառաւք»: Ընդէ²⁸ ր:
Քանզի թէ չափ ինչ²⁸ էր²⁹ արդա-

¹⁵ C տկար ուրանալով] տկարանալով

¹⁶ G խոստովանութեամբ

¹⁷ C ոչ] + թողացո

¹⁸ C թուեսցին] թողասցին

¹⁹ G աւրինադրեալ

²⁰ ABDE գիտէն

²¹ CD բարիոք

²² C կենաց] կենցաղ

²³ C արդաւք

²⁴ C զրկեսցին E զրկիցին

²⁵ DG մարդիկք

²⁶ ABD եւ կանգնիմք]

²⁷ D յաստղէ

²⁸ G ինչ]

²⁹ E էր] է

¹ B առաւել] առաւանել

² C եւոյժ] + եւ զանլոյժ

³ C զայնպիսի

⁴ G նորին] նոցին

⁵ C գրէ

⁶ C թողլով] ժողովէ

⁷ E զրկիցիմք

⁸ CD բարիոք

⁹ DEG է]

¹⁰ CG ի բաց]

¹¹ C գայլոց DE գայլոց

¹² DG պսակի

¹³ C ուրանա

¹⁴ G խորհրդովք

բութեանն՝ ամենեքեան¹ զոյգ ու-
նել, այլ ոմանք փայլեն որպէս
զարեղակն եւ ոմանք լուսաւորեն²
իբրեւ զլուսին, իսկ ոմանք ըստ
զանազանութեան աստեղաց փայլ
ածեն³, յայտ է, թէ այլ քան զայլ
առաւելու⁴ եւ որ նուազագոյնն է⁵
երեւի թէ ունիցի սուղ յան-
ցուածս⁶ (Հ. Կ. 1. Կ. 1. 41): Իսկ
եթէ ոչ ուրուք մեղուցելոյ⁷ թո-
ղութիւն, զիա՞րդ զանազանու-
թիւնն յայլազգութեանն:

6 Բայց վասն զի հարկ է ցու-
ցանել զկնի մկրտութեանն⁸ ապ-
րեալս զանկեալսն, երկնչելով ա-
սես⁹, մի՛ ըստ կամաց իմոց¹⁰ ի բաց
կայցէք¹¹, քանզի ամենեւին կա-
կայցէք¹¹, քանզի ամենեւին կա-
միմ, զի որք առնուն¹² զմկրտու-
թիւնն ոչ մեղանչիցեն: Իսկ եթէ
զայթակղի երբէք ոչ խորհելով, ոչ
կամին, որք¹³ զապաշաւանսն
բառնան, որք կամիմք մեռանել
մեք ընդ Փրկչին (Հ. Կ. 2. Գ. 4)¹⁴:
Այլ առ¹⁴ 49բ|աքեալ եւ զթագաւո-
րելն¹⁴ ընդ նմա, ոչ եւս կեալ ի
մեղսն՝ զԱյսոսիկ կամիմ: «Եւ ոչ ա-

նարգեմ զՀորհն¹⁵ Աստուծոյ» (Գ. Կ. 1. 21): Գաղատացեոցն¹⁶ գրելով առա-
քեալ ասէ, թէ՛ առին զՀոգին:
Մի¹⁷ քան զայսոսիկ զաւրագոյնս
խնդրեաց¹⁸, այլ ի վերայ բերէ՛
«այդպէս անմիտք էք¹⁹, սկսեալ Հոգով²⁰,
այժմ մարմնով կատարիք» (Գ. Կ. 3):
Ապա ուրեմն առին զՀոգին: Եւ
գարձեալ՝ «զայս միայն կամիմ ուսանել
ի ձեզն՝ ի գործոց արիւնաց զՀոգին ա-
ռեք²¹, եթէ՞ ի լոյն²² հաւատոյն²³» (Գ. Կ. 4. 2): Ընթանայիք բարւոք (Գ. Կ. 5. 7): Տե՛ս որքան առաւելութիւնք²⁴:
Հո՛ւր զմեղսն: «Այժմ ի մարմնի
կատարիք», արտաքս անկայք²⁵ ի
Քրիստոսէ: Իսկ եթէ ի ձեզ ունիք
զՀոգին. լուար, եթէ խափանեալ
էք ի Քրիստոսէ, նմանապէս եւ «ի
Հորհն արտաքս անկայք» (Հ. Կ. Գ. Կ. 4-6): Զի՞նչ զկնի այսոցիկ²⁶ ի
վերայ բերէ՛ տալով տեղի նորո-
գելոյ: «Մանկո՛ւնք իմ, զորս դար-
ձեալ վերստին²⁸ երկնեմ»: Մի ան-
գամ²⁹ էր ծնեալ³⁰, այլ ոչ զմի ան-
գամ ծնեալսն հրաժարէ եւ երկ-
րորդ անգամ ծնանել ի փրկու-

¹⁵ G զՀորհն

¹⁶ AC գաղատացեոցն

¹⁷ C մի] + թէ

¹⁸ G խնդրէր

¹⁹ C էք]

²⁰ C Հոգով C + եւ

²¹ C առէք] առաքէ

²² BEG լոյն

²³ G հաւատոցն

²⁴ D առաւելութիւն

²⁵ C անկեալք

²⁶ BCE այսոցիկ] + ի

²⁷ B վերաբերէ

²⁸ BCDG վերստին]

²⁹ G անկամ

³⁰ C ծնանիլ

¹ B ամենեքեան C ամենեքեն C + պարտ էին
E + պարտիմք

² E լուսաւորին

³ G փայլ ածեն] են

⁴ G առաւել

⁵ G է]

⁶ C յանցուածս

⁷ EG մեղուցելոյ

⁸ C մկրտութեանն] տկարութեանն

⁹ B ասես C ասեմ D ասեմք

¹⁰ ABD իմոց]

¹¹ C կացեք

¹² E առնուն

¹³ C որ

¹⁴ BE զթագաւորելն] զթաղելն D զթաղեալն

թիւն: Եթէ զայլ ամենայն ոք չարագործէ¹, այսօրիկ նմա անաստուածութիւն²: Մարդիկ³, զՀոգին առնելով, բարւոք⁴ ընթանալով այսքան՝ համբերեցէ՛ք⁵, վշտացեալք ի զուր՝ ժուժկալեցէ՛ք, անկեալք [50ա] եւ խափանեալք դարձեալ վերստին ծնանին⁶, դարձեալ զՔրիստոսի կերպարանն ընդունիցին⁷: Մի՛ դարձեալ մնայ⁸ քեզ զհակառակութիւն յաղազս ապաշխարութեան⁹: Ո՞ր զմեզ եստեղծ¹⁰: Աստուած: Արար զմեզ¹¹ մարմին, արար զմեզ հոգի: Եւ շուրջ տեսանէ: Ետ մեզ դեզ իմն կենաց: Ընդէ՞ր ընթերցուածք: Զի ի բաց կացցուք ի մեղացն: Ընդէ՞ր ոռոգանիմք: Զի պտղաբերեսցուք: Զի՞նչ աղաւթեմք: Զի թողցին մեզ մեղքն: Եւ տացուք զբանն: Ոմանց՝ ոչ է¹² ապաշխարութիւն: Որ յուսով ապաշաւանաց զչարագործ է¹³, զչարագործութեան ունի զվարձ¹⁴ եւ զրկեալ է յապաշխարութենէն¹⁵: Է յոյս եւ զկնի մեղացն՝ բժշկութիւն իմն եւ

յետ վիրին¹⁶, այլ¹⁷ մնայ սպին: Եւ րանելի է¹⁸ ոչ յերկուանալն, երկրորդ երանութիւնն զկնի¹⁹ վիրին բժշկութիւնն: Եւ Աստուծոյ ստացողին ի սկզբանէ գոլով, տկարութեամբ պահելով զյաւժարութիւնն եւ շնորհելով զապաշաւանսն²⁰, ածելով²¹ ի մեզ զբարիսն Քրիստոսիւ Յիսուսիւ Տերամբ մերով, Ուրում փառք²² յաւիտեանս²³ յաւիտենից²⁴ ամէն²⁴:

¹ E չար գործէ

² G աստուածութեան

³ B մարդիք

⁴ C բարիք

⁵ E համբերեցիք

⁶ C ծնանին] + զի

⁷ C ընդունիցիք

⁸ BD մնաց

⁹ C ապաշխարութեանն

¹⁰ C ստեղծ

¹¹ C մեզ] + եւ

¹² C է]

¹³ AE զչարագործ է] զչար գործէ

¹⁴ BD վարձ

¹⁵ G յապաշխարութենէ

¹⁶ G վիրին] իրին

¹⁷ G այլ]

¹⁸ D երանի է

¹⁹ BE զկնի] + վիրին

²⁰ G զյապաշաւանսն

²¹ BCD ածել

²² G յաւիտեանս] + եւ պատիւ հանդերձ

հարբ եւ հոգւովն սրբով այժմ եւ յաւիտեանս յաւիտենից

²³ ABE յաւիտենից]

²⁴ C փառք... ամէն] D ամէն]

Զ. ⁶³ ԲԱԿԵՑԻՑ՝ ԶԻՄ՝

ՇՏԵՄԱՐԱՆՍ՝

1 Կրկին տեսակ փորձութեանցն: Քանզի կամ նեղու[50բ]թիւն¹ տանջեն զսիրտս, որպէս զոսկի ի բովս եւ ի ձեռն համբերութեան զփորձնոցա յանդիմանելով (Հովհ. Ի. Գ. 6), եւ կամ բազում անգամ² նոյն իսկ լիութիւնք կենցաղոյս փոխանակ փորձարանի լինին յոլովից: Վասն զի նոյնպէս ապառու³ է դժուարին⁴ իրս աննուաստագոյն զանձն ապրեցուցանել եւ յերեւելի կեանս ոչ համբառնալ ի թշնամանս: Յարացոյց առաջնոյ տեսակի փորձութեանցն մեծն Յովբ՝ անկուռելի⁵ ըմբիշն, որ զամենայն բանսարկուին⁶ բռնութիւն՝ որպէս հեղեղի բերումն, անշարժ սրտիւ եւ խորհրդովք անփոփոխելեալք⁷ ընկալեալ⁸, այնքան լաւագոյն ի⁹ փորձութեանցն երեւեցաւ, որքան մեծ նմա եւ դժուարալոյծ¹⁰ թուէր ի թշնամոյն¹¹ յառաջարկեալ մարտքն: Իսկ ըստ բարաւրու-

թեանն¹⁵ կենաց¹⁶ առակք այլք ոմանք եւ այս¹⁷, որ¹⁸ այժմ մեզ ընթերցեալ ընչեղս¹⁹, որ զմին ահա ունէր զընչեղութիւն, եւ զմիւսն յուսայր²⁰. մարդասիրին Աստուծոյ՝ ի սկզբանն զնա²¹ յանողորմ²² բանս²³ ոչ դատապարտելով, այլ միշտ նախ էին²⁴ ընչեղութեան, այլ փարթամութիւն²⁵ ընձեռէր, որպէս զի նմա յագումն արասցէ երբէք առ ի հաւասարական եւ ընդել²⁶ զոգին նորա կոչելով²⁷: Քանզի առն²⁸, ասէ, փարթամ ի քաջաբերեցաւ անդ²⁹ եւ խորհէր յինքեան: Զի³⁰ [51ա] նչ արարից: «Բաւկեցից զիմ³¹ շտեմարանս³² եւ մեծագոյնս շինեցից» (Ղ. Ժ. Բ. 18): Եւ ընդէ՞ր իսկ քաջաբերեցաւ³⁴ անդ մարդոյ՝ ոչի՞նչ բարի ի շահիցն առնել հանդերձեցելումն: Որպէս զի առաւել Աստուծոյ երկայնամտութիւնն երեւեսցի եւ մինչ յայսոսիկ կարկառեալ³² ի³³ Նորա քաղցրութեանն, «քանզի տեղեալ ի վերայ³⁴ արդարոց եւ

¹⁵ B բարաւրութեանն] բարեբարութեանն

¹⁶ C կենաց] + փորձութեանց

¹⁷ E այս

¹⁸ E որ]

¹⁹ C ընչեղսն

²⁰ D յուսանայր

²¹ BD զնա] զնորայ

²² C յողորմն

²³ BDE զբան C բարսն E անողորմաբարս

²⁴ C էին] էրն

²⁵ C փարթամութեան

²⁶ E ընդել] ընտրել

²⁷ C կոչելով] + եւ

²⁸ C առն]

²⁹ C անդք

³⁰ CE զիմ]

³¹ C զշտեմարանս E զշտեմարանս

³² D կարկառել

³³ CE ի]

³⁴ ABDE ի վերայ]

¹ C նորին քակեցից

² C զիմ]

³ C զշտեմարանս D զշտեմարանս D նորին

սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի քակեցից E

սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ի քակեցից

զշտեմարանս

⁴ C նեղութիւնք

⁵ C անկամ

⁶ D ապառու³] սպառու³

⁷ A դժուարին BD + իրս

⁸ A անկուռելի

⁹ A բանսարկուին C բանսարկուին

¹⁰ C անփոփոխելեալք

¹¹ B ընկալեալք

¹² C ի]

¹³ A դժուարալոյծ

¹⁴ BD թշնամոյն

Որ¹ յաչաղես զմարդկան վայելս, չար խորհրդարան յանձին քուժ ընդունելով, հոգաս, ոչ որպէս թէ տացես իւրաքանչիւր ումեք առ պէտսն, այլ որպէս զամենայն ընկալեալ, զբոլորեսին² զնոսա յաւգտիցն³ զրկիցես⁴: Մերձ կային ոգւոյն⁵ պահանջողք⁶, եւ նա յաղագս կերակրոյ⁷ ընդ անձինն խաւսէր (Հմմտ. Գլ. ԺԲ. 20): «Յայնմ գիշերի» առեալ լինէր եւ յամս բազումս⁸ զվայելս երեւութանայր: Էառ⁹ թողութիւն զամենայն խորհել եւ յայտնի զիւր առնել բարիսն¹⁰, զի¹¹ արժանի յաւժարութեանն ընկալցի զհրամանն:

3 Մի՛ ախտասցիս դու: Քանզի յաղագս այսորիկ գրեցաւ, զի ի նմանուոյն¹² փախչիցեմք¹³: Նմանեաց¹⁴ երկրին, ո՛վ մարդ, պտղաբերեցիր որպէս եւ զնա, մի՛ վատթար երեւեսցիս քան զանշունչն¹⁵, վասն զի նա զպտուղսն¹⁶ ոչ յինքեան վայելս¹⁷, այլ ի քո սպասաւ|54ա|որութիւն սնոյց, իսկ դու

զոր արդեաւք¹⁸ ցուցցես¹⁹ բարեկրութեան պտուղ, քեզ առանձինն զայն ժողովելով²⁰, վասն որոյ²¹ բարեաց գործոց²² շնորհք²³: Ետուր քաղցելոց²⁴ եւ քո լինի տուեալն²⁵ հանդերձ յաւելուածովք²⁶ ի վեր երթեալք²⁷: Քանզի որպէս ցորեան, անկեալ²⁸ յերկիր, շահ²⁹ սերմանողին լինի, սոյնպէս³⁰ եւ հացի քաղցեալն անկեալ՝ բազմատոհմ զաւգուտն ի զկնիսն տայ: Արդ, եղիցի քեզ վախճան³¹ երկրագործութեանն սկիզբն երկնայինցն³² սերմանց, քանզի «սերմանցէք, ասէ, յարդարութիւն ձեզ» (Ու. Ժ. 12): Ընդէ՞ր վարանիս, ընդէ՞ր կտրես³³ զքեզ, կապով եւ աղիւսովք³⁴ զընչեղութիւնն փակել հակառակելով: «Լաւ է անուն բարի, քան զփարթամութիւն բազում» (Լ. Գլ. ԻԲ. 1): Եւ եթէ զարմանաս³⁵ զինչսն յաղագս ի նոցանէ պատուոյն³⁶, զիտեա³⁷ որքան ի փառսն կատարելագոյն՝

¹⁸ Ե արդօք

¹⁹ Ե ցուցսես

²⁰ Ե Ե ժողովես

²¹ Ե որոյ] գործոց

²² Ե գործոց]

²³ Ե շնորհք] + ի տողացն վերադառնան

²⁴ BD քաղցելոյ Ե քաղցելոյն

²⁵ Ե տուել

²⁶ Ե յաւելուածովք

²⁷ Ե երթել

²⁸ Ե անկեալ]

²⁹ Ե շահն

³⁰ Ե սոյնպէս] այնպէս

³¹ Ե վաղջան

³² Ե երկնայնոց Ե երկնայինցն

³³ Ե կտրես] կտտես Ե կատարես

³⁴ Ե աղիւսով

³⁵ Ե զարմանաս] զլանաս

³⁶ Ե պատուոյն

³⁷ BD զիտեա] զիտեա

¹ Ե որ]

² Ե զբոլորեսին Ե զբոլորեսան

³ Ե աւքտիցն

⁴ Ե զկրեցես

⁵ Ե ոգոյն DE ոգւոյն

⁶ Ե պահանջողքն

⁷ Ե կերակրոյն D կերակրոց

⁸ Ե բազում

⁹ Ե առ

¹⁰ Ե բարսն Ե զբարսն

¹¹ Ե գոր] զի

¹² CD նմանոյն Ե նմանելոյն

¹³ BDE փախչիցիմք Ե փաղչիցիմք

¹⁴ Ե նմեա

¹⁵ Ե զանշունչսն

¹⁶ BD զպտուղն

¹⁷ BD վայելն

բիւր¹ մանկանցն հայր կոչիլ, քան թէ բիւրս² ունել սատերս ի պայուսակի³: Քանզի զինչսն⁴ լքցես աստէն, թէպէտեւ ոչ կամիցիս⁵, իսկ զբարի գործոցն զպատուասիրութիւն տանիս առ Տէրն, յորժամ զաւրք ամենայն հասարակաց Դատաւորին շուրջ կալով զքեզ, դատեալ եւ բարեգործ եւ զամենայն մարդասիրութեան կոչեն անուանս⁶: Ո՞չ տեսանես զայնոսիկ, որք ի տեսարանս⁷ բռնակռուաց⁸ եւ նմանողաց զաղանամարտկաց պատուոյ⁹ եւ զաւրուցն¹⁰ ամբոխից, եւ խնդութեան¹¹ մատնեն զընչեղութիւնն¹²: Իսկ դու ռիժդ¹³ ոմն ես առ ի ծախս այսպիսւոյ¹⁴ հանդերձեալ ելանե՞լ ի վերայ փառացն¹⁵: Աստուած է, որ ընդունին, հրեշտակք¹⁶ բարեհամբաւեն, ի սկզբանէ մարդիկ երանեն¹⁷, ի փառք յաւիտենականք, պսակք արդարութեան, արքայութիւն¹⁸

¹ Ե բիւրուց

² AB բիւրս

³ Ե պայուսակի] պահու ոսկի D պահուսակի Ե + ու քսակի

⁴ Ե զինչսն

⁵ Ե կամեցիս

⁶ Ե անուանս

⁷ Ե բռնակռուաց

⁸ Ե պատուոյ

⁹ Ե զօրացն

¹⁰ Ե խնդութեամբ

¹¹ Ե զընչեղութիւնն

¹² Ե ռիժտ

¹³ Ե այսպիսոյ D այսպիսոյ

¹⁴ Ե փառաց

¹⁵ Ե հրեշտակք

¹⁶ Ե մարդիկ երանեն] բարեհամբո են

¹⁷ Ե արքայութեան D արքայութեանն

երկնից, մրցանակ¹⁸ քեզ եղիցի ապականացու¹⁹ այսոցիկ անաւրէնութեանց²⁰, զորոց ոչինչ հոգաս, յաղագս առ մերձաւորդ փութոյ զյուսացեալսն քամահաս: Արդ, գազանաբար դի՛ր զընչեղութիւնն՝ պատուասէր²¹ եւ պայծառ ի ծախս կարաւտելոցն²² լեալ²³: Ասացի եւ յաղագս քո. «Սփռեաց եւ արքայաց²⁴, արդարութիւն անուանալ» (Ու. Դ. Դ. 9): Մի՞²⁵ ծանրագին լինիր առ ի պէտսն յաւելելով: Մի՛ մնացես նեղութեանց՝ առ բանալ զամանս ցորենոց²⁶: Քանզի²⁷ որ ծանրացուցանէ զգին²⁸ ցորենոյ²⁹ ի հրացանէ զգին³⁰ ցորենոյ³¹ (Հմմտ. Ու. Դ. Դ. 26): Մի՛ սովոյ մնացես յաղագս ոսկւոյ³², մի՛ զհասարակաց կարաւոյ³³, մի՛ զհասարակաց կարաւոյ³⁴ վասն առանձին³⁵ շատութիւնն վասն առանձին³⁶ շահիցն: Մի՛ լինիր վաճառական թշուառական³⁷ մարդկանոց³⁸, մի՛ զբարկութիւնն Աստուծոյ ժամանակ արացես գոյացութեան ըն|54ա|չիցն: Մի՛ զգեսցես զվէրս

¹⁸ D մրցանակք

¹⁹ BD ապականացուացս

²⁰ BD անաւրէնութեանց] տնաւրէնութեանց

²¹ Ե պատուասէր

²² Ե կարաւտելոց Ե կարաւտելոյն

²³ Ե լեալ Ե լեւ Ե լինել

²⁴ Ե արքայաց

²⁵ Ե մի] + եւ

²⁶ BE ցորենոյ Ե ցորենո

²⁷ Ե քանզի]

²⁸ Ե ծանրացուցանէ զգին]

²⁹ Ե ցորենոյ] BDE ցորենոյ

³⁰ D ոսկոյ

³¹ Ե առանձին] անձին

³² Ե թշուառական Ե թշուառութեանց

³³ CE մարդկանոց D մարդկայնոյ

չարչարեցելոյն¹ տանջանաւք: Իսկ դու առ ոսկին հայիս եւ զեղբայրն ոչ տեսանես եւ զդահեկանին ճանաչես զգիր եւ զփորձելոյն ընտրես զաղտն, իսկ զեղբայրն առ ի պէտսն ամենեւին անգիտանաս:

4 Եւ զեղեցկագոյն ոսկին զքեզ առաւել հեշտացուցանէ, եւ որքան զհետ քո գայ կարաւտելոց հառաչանք՝ ոչ խորհիս: Զիա՞րդ քեզ յանդիման ածից զախտս աղբատացն²: Նա դիտելով ի ներքս՝ տեսանէ, զի ոսկի ոչ է նորա եւ ոչ լիցի երբէք, ուրեք անաւթ եւ զգեստք այնպիսիք, որպէս լինի տնանկի³ ստացուած⁴ սակաւուց ամենայն դանկից⁵ արժանի: Եւ զի՞նչ: Արդեաւք⁶ ի մանկունսն ապա ածէ զակն, զի զնոսա ածեալ ի վաճառանոցն, աստուստ գտցէ մահու մխիթարութիւն: Իմա՛ աստանաւր զկռիւն կարիք սովոյ եւ գութ հայրենի: Ոմն զբաղի⁷, մահն⁸ սպառնայ, իսկ բնութիւնս անդրէն ձգէ մեռանել ընդ մանկունսն հաւանեցուցանելով եւ, բազում անգամ դիմեալ, յոլովակի արգելեալ լինի, զկնի ապա յաղթեցաւ ի հարկաւոր պիտոյիցն բռնադատեալ: Եւ զի՞նչ խորհի հայրն: Զո՞ յառաջագոյն վաճառեցից: Զո՞

¹ C չարչարեցելոյն

² A ախքատացն

³ B տնանկի

⁴ C ստացուածս

⁵ BDE դանկից] դանկից C ժանկից

⁶ C արդաւք

⁷ C զբաղի] զոգբաղի

⁸ C մահն

ախորժելով ցորենավաճառն տեսցէ: Յերիցագոյնն երթայց: Այլ պատկառեմ ի նորա յե[54]րիցութենէն: Իսկ ի կրտսերագոյնն: Այլ ողորմիմ զնոսա հասակն անզգաււոյ⁹ չուառութեանցն¹⁰: Սա յայտնապէս ապրեցուցանէ զծնողացն¹¹ զկերպարանս, եւ նա յարմարաբար ունի առ ուսմունն¹²: Աւաղ անհնարութեանս: Զի՞նչ եղեց: Ո՞ւմ զայնոսիկ¹³ ընդգէմ բախեցից: Զո՞ր գազանային անձն առից: Զիա՞րդ զբնութիւնս մոռացայց: Եթէ ամենեցուն¹⁴ աւգնեցից, զամենեւեան տեսանեմ ծախեալս ախտիւ: Եթէ զմին մատնեմ, որովք աչովք¹⁵ զմնացեալսն¹⁶ տեսից, կարծե՞լ ի նոցա¹⁷ ահա¹⁸ լեալ¹⁹ յանհաւատութիւնն²⁰: Զիա՞րդ բնակեցայց ի տան, ինքեամբ ինչ²¹ ստեղծանելով զանորդութիւնն: Զիա՞րդ յայն²² սեղան երթայց, յայնպիսի²³ պատճառէ զլիութիւնն ընկալեալ: Եւ²⁴ հանդերձ բիւր արտասուաւք զսիրելի²⁵ մանկանցն վաճառել զայ,

⁹ C զգալո D անզգալոյ

¹⁰ C չուառութեանցն] թշուառութեանցն

¹¹ A զծնողացն

¹² BD ուսմունն C ուսմունսն

¹³ D զայնոսիկ] զայնոսիկ

¹⁴ B ամենեցունց

¹⁵ BCDE աչաւք

¹⁶ BD զմնացեալսն

¹⁷ C նոցա] նոսա

¹⁸ A ահա]

¹⁹ BD լիալ

²⁰ C յանհաւատութիւն E յանձն հաւատութիւն

²¹ C ինչ] ինձ

²² C յայնմ

²³ C յայնպիսի] յայնպիսի

²⁴ C եւ] + նա

²⁵ D զսիրելին D + ի

իսկ զքեզ ոչ խոնարհեցուցանէ ախտն, ոչ խորհուրդ ընդունիս զբնութիւնս¹: Այլ զնա սովն պարշարէ² զթշուառականն³, եւ դու յապաղես եւ պատճառիս⁴, երկայնագոյն⁵ կազմելով նմա զտառապանս: Եւ նա զաղիսն առաջի դնէ զին⁶ կերակրոցն, իսկ քո ոչ միայն ոչ⁷ ընդարմանս ձեռն⁸ յայնպիսի հիքութեանց⁹ ընդունելով զինս, այլ եւ լծակռուի¹⁰ յաղա[55]ա[զս յոլովոյ¹¹ եւ որպէս բազումս¹² առեալ սակաւ տալ հակառակես, ամենայն ուստեք ծանրացուցանելով զտառապանս¹³ թշուառացելոյն¹⁴: Ո՞չ արտաւար քեզ ողորմելի, ո՞չ հառաչանք սրտին կակղացուցանեն, այլ անկրկնելի եւ անհաշտ¹⁵: Զամենայն ոսկի տեսանես, զոսկին¹⁶ երեւութանաս¹⁷. այս եւ ի քուն լեալ¹⁸ յերազի, եւ զարթուցեալ ախորժելի: Քանզի որպէս որք ի մոլութենէ¹⁹ բերեալք լինին ոչ զիրսն տեսա-

¹ BC զբնութեանս

² BDE պարշարէ

³ A զթշուառականն

⁴ C պատճառես

⁵ AE երկայնագոյն] երկայն

⁶ BCD զինս

⁷ D ոչ]

⁸ D ձեռնք

⁹ D հիքութեանց

¹⁰ E լծակռուի] լծակցութիւնս

¹¹ C յոլովոյ

¹² C բազում

¹³ C զտառապանսն

¹⁴ A թշուառացելոյն

¹⁵ C անհաշտ] + առնես

¹⁶ C զոսկի

¹⁷ C երեւութանան

¹⁸ B լիալ

¹⁹ B մոլութենէ] մոլորութենէ

նեն, այլ զի յախտէն երեւմունս, սոյնպէս եւ քո անձդ²⁰ յընչասիրութենէ²¹ ըմբռնեալ՝ զամենայն ոսկի, զամենայն արծաթ տեսանէ: Ախորժելով տեսանէ զոսկին, քան եթէ զարեգակն: Մարթես զամենայն յոսկոյ բնութիւն փոփոխել²² եւ իմանաս իմն որքան կարծես:

5 Վասն²³ զի՞նչ հնարս յաղազս ոսկոյն²⁴ ոչ շարժես: Յորեանն²⁵ ոսկի լինի, զինի²⁶ յոսկի փոփոխի²⁷, ասրն ոսկիանա, ամենայն շահք, բովանդակ²⁸ իմաստք ոսկի քեզ ածէ: Ինքն զինքն ոսկին ծնանի բազմապատկացեալ ի փոխսն, եւ յագուրդ ոչ է, եւ կատարած ցանկութեանն ոչ գտանի: Քանզի մանկանց²⁹ տենչողացն անխնայաբար բազում անգամ³⁰ թողացուցանեմք ի փութացեալսն յաղեհալ՝ որպէս ի փութացեալսն յաղեհալ[55]ութեամբն³¹ ի բաց դարձումն առնեմք: Իսկ ազահն որ այսպէս, այլ որքան բազում ընդունի՝ առաւել ցանկայ: «Ընչեղութիւն եթէ ցնդի՝ մի առ դիցէք զսիրտս» (Հմտ. II. Կ. 11): Իսկ դու ունիս զցնդեալն եւ արգելուս զարտաճանապարհսն³²: Եւ ու-

²⁰ CD անձդ E յանձդ

²¹ E յընչասիրութենէ] յղճասիրութենէ

²² D փոխել

²³ C վասն] + զի

²⁴ B ոսկոյ C ոսկո

²⁵ C ցորեն

²⁶ BC զինին

²⁷ C փոխի

²⁸ D բովանդակի

²⁹ BCD մանկանցն

³⁰ A անկամ

³¹ E յաղեցութեամբ

³² C զարտաճանապարհսն] զարտաքս ճանապարհս

նելով մաւրացեալ՝ որպէ՞ս առնէ քեզ: Պատառումն, արգելումն¹, ուստի եւ այժմ բռնաբար կալեալ լինի եւ բախելով² քակէ զընչեղին³ շտեմարանս՝ յատակէ գնորա ամանս որպէս ատերագմող ոք ի ներքս մտեալ⁴: Այլ եւս մեծամեծ շինեսցէ: Անյայտ է թէ⁵ քակել տացէ, որ զկնի⁶ նորա է⁷: Քանզի սրագոյն ինքն երթիցէ ձգեալ, քան եթէ յազաւութենէ խորհուրդքն, այնոքիկ կանգնեսցին: Բայց⁸ կալցի զչարեաց⁹ խորհրդոցն կատարած ըստ կարգի: Իսկ դուք, եթէ ինձ հաւանիք¹⁰, զամենայն տունս շտեմարանացն բացեալ¹¹, աննախանձաբար¹² տալիք արտաքս¹³ ճանապարհ ընչեղութեանն՝ իբրեւ զգետ մեծ բազմապտուղ¹⁴ զերկիրն բիւր¹⁵ վտակաւք ի վերայ եկեալ: Այսպէս եւ դուք՝ մեծութեան տուեալ¹⁶ զանազանաբար ճանապարհս յաղքատացն տունս բաժանմունս: Զրհորք արտաքս պե-

ղեցաք¹⁷ ընդարձակագոյնք լինին, իսկ եթէ թողասցին՝ ապականին, եւ ընչեղութեանն կայումն ա[56ա]նախտան, իսկ խաղացեալն¹⁸ եւ փոփոխեալն հասարակաց աւգուտ եւ պտղաւոր¹⁹: Որքա՞ն ի բարեգործեցելոցն²⁰ գովութիւն, զոր²¹ մի՛ արհամարհեսցես: Որպիսի՛ եւ յարգար դատաւորէն վարձք²², յորմէ դու մի՛ անհաւատացիս²³: Ամենայն ուստեք քեզ յարացոյց չարախաւսեցելոյ²⁴ ընչեղիս նախադիպեսցի²⁵, որ զմերձաւորսն ահա պահէր եւ յաղագս յուսացելոցն տարակուսէր եւ անյայտ ունելով՝ եթէ կեցցէ զվաղիւն²⁶, զվաղուին այսաւր յառաջագոյն մեղանչէր: Ոչ եւս եկեալ էր մաղթողն եւ նախ առնելովն ցուցանէր զվայրենութիւնն²⁷. ոչ ժողովեաց զպտուղսն եւ զազաւութեան²⁸ ահա ունէր զգատատան²⁹: Երկիրն յաջողեալ լինէր բերովքն իւրովք³⁰ խորին անդատանաւք ցուցանելով զբոյսն, բազում ողկոյզս զուռսն³¹ երեւեցու-

ցեալ. բխելով¹ զպտուղ² ձիթենիք տացին³, եւ ամենայն ինչ պատմեալ լինէր⁴ ի⁵ ծայրատնկոցն⁶ փափկութիւն: Իսկ որ անյաջողակն էր եւ անպտուղ, այնպէս⁷ ունելով, յաջողէր զմաղթողսն⁸: Եւ սակայն որքա՞ն վտանգք⁹ նախ քան զամփոփել պտղոցն¹⁰: Քանզի եւ կարկուտ ի վայր բեկանէր, եւ խորշակ¹¹ յափշտակէր ի միջոյ ձեռաց, եւ ջուր, յարահոսելով յամպոց¹² հեղեղեալ, անախտան ցուպանէր¹³ զպտուղսն: Արդ, ո՞չ աղաչես առ¹⁴ Տէր¹⁵ կատարել զշնորհն¹⁶: Այլ նախ ժամանեալ¹⁷ զքեզ ինքեան¹⁸ արժանի առնես ընդունելութեան ցուցելոցն:

6 Եւ դու ծածկաբար խաւսիս ընդ քեզ, իսկ բան քո յերկնի փորձի: Յաղագս այսորիկ անդուստ սլատասխանիք գան: Եւ զի՞նչ է, որ ասէ՝ «Անձն ունիս բազում բարիս. կե՛ր, ա՛րք եւ ուրախ լեր հաճապազ» (Ղ. Ժ. 19): Ո՞վ անբանութեանս, եթէ խոզի ունէիր զանձն.

զի՞նչ այլ, եթէ ոչ զայսոսիկ աւետարանէիր: Այսպէս անասնական ես, այսպէս անմիտ, զի զողոյթ¹⁹ բարիս, մարմնոյ զգա կերակրովք²⁰ յառաջացուցանես եւ զոր ի բացեալքն ընդունին՝ զայդ հոգւոյ²¹ մատուցանես: Քանզի եթէ առաքինութիւն ունի, եթէ լի էր²² բարեաց գործովքն, եթէ Աստուծոյ առ ընտանանայ²³, եթէ ունի բազում բարիս՝ ուրախացի զհոգւոյ ուրախութիւն: Այլ վասն զի երկրայինս²⁴ խորհիս եւ Աստուծո յերկնիս զորովայնդ, եւ բոլորովին մարմնական ես, ծառայական²⁵ ախտիցն. լո՛ւր որ քեզ վայել է անուն, զոր ոչ ոք ի մարդկանէ եղքեզ, այլ ինքն Տէրն. «Անգղամ²⁶ յայսմ գիշերի զոգիդ պահանջեմ ի՞²⁷ քեզ, եւ զո՞ր պատրաստեցեր²⁸, ո՞ւմ լինիցի» (Հով. Գ. Ժ. 20): Սաստկագոյն քան զյաւիտենական²⁹ տանջանսն ծաղրէ³⁰ անխորհրդութեան³¹: [57ա] Քանզի զկնի դուզնաքւոյ³² հանդերձեալ էր ի խզում³³ գալ. զի՞նչ խորհէր: «Քակեցից զիմ³⁴ շտեմա-

¹ E արգելումն

² ABCD բախելով] բխելով

³ C զշտեմարանս ընչեղին

⁴ C մտել

⁵ C է թէ] եթէ

⁶ ABD զկնին

⁷ ABD նորա է] ասէ

⁸ C բայց] + նա

⁹ D զչարեացն

¹⁰ C հաւանեք

¹¹ C բացեալ] + մի

¹² C նախանձաբար

¹³ D արտաք

¹⁴ D մեծ բազմապտուղ] մեծապտուղ

¹⁵ ABDE բիւր]

¹⁶ C տւել

¹⁷ BDE պեղեալք C պեղելք

¹⁸ C խաղացելն

¹⁹ D պտղաւորս

²⁰ D բարեգործելոցն

²¹ B զոր] + դա CD + դու

²² C վարձ

²³ C անհաւատացես

²⁴ C չարախաւսեցելոցն

²⁵ C ընչեղին նախադիպեսցի

²⁶ C զվաղուին D վաղիւն

²⁷ C առնելովն ցուցանէ զվայրենութիւն

²⁸ C զազաւութեանն

²⁹ C զգատատանն

³⁰ D իւրով

³¹ C զուռս

¹ BD բղխելով

² C զպտուղս

³ BDE տացին] տային C ընտանին

⁴ BD լինի

⁵ B ի]

⁶ D ծայրատնկոցն

⁷ C այնպէս] այսպէս

⁸ A զմաղթաւզսն

⁹ C վտանգք

¹⁰ C պտղոյն D զպտղոյ

¹¹ C խորշակք

¹² C յարահոսել ամբոյց B ամպոց

¹³ C անախտանացուցանէր

¹⁴ C առ]

¹⁵ C զտէր

¹⁶ C զշնորհն

¹⁷ D ժամանել

¹⁸ CE ինքն

¹⁹ BC զողոյթ

²⁰ D զգա կերակրովք] զգատակերտովք

²¹ C հոգւոյ

²² C էր] է

²³ E ընտանեայ

²⁴ E զերկրայինս

²⁵ BD ծառայելով C ծառայելով

²⁶ B անաղագմ C անաղամ

²⁷ ABCD ի]

²⁸ C պատրաստեցերն

²⁹ B յաւիտենական

³⁰ C ծաղրն

³¹ B անխորհրդութենէ

³² BD դուզնաքոյ C դուզնաքո

³³ B խզումն E խզուն

³⁴ D զիմ]

րանս եւ մեծագոյնս շինեցից»։ Բարեւոք¹ դու առնես, ասացէ ոք արդեաւք² նմա։ Քանզի արժանի քակելոյ շտեմարանք չարութեան։ Բրեա՛ք ոյին ձեռաւք՝ զորս չարապէս շինեցեր։ Լո՛յժ զամանս³ ցորենոյն, ուստի ոչ ոք գնեաց երբէք մխիթարութեան դիպեալ։ Խանդարեա՛ զամենայն տուն⁴ ագաճութեան պաճապան, ի բաց եղծ զձեղունն, շուրջ քակեա՛ զորման⁵, ցոյց արեգական զնգոտեալ⁶ տեղիսն, արտաքս ա՛ծ ի բանդէն զկապեալ ընչեղութիւնն, հռչակեցո՛ զխաւարային մամոնայի⁷ աւթեւանն։ Քակեցից զիմ շտեմարան⁸ եւ մեծագոյնս⁹ շինեցից։ Եւ եթէ զայնոսիկ լցցես՝ զի՞նչ իմացիս արդեաւք⁸ թերեւ։ Ուրեք դարձեալ քակեսցես⁹ եւ դարձեա՛լ շինեսցես։ Եւ զի՞նչ քան զայս անմտագոյն՝ յանապառս տաժանիլ⁹, շինել փութով եւ ճեպով¹⁰ քակել։ Ունիս շտեմարանս, եթէ կամիս, գտունս աղքատացն։ Գանձեա՛ քեզ գանձս¹¹ յերկինս։ Անդ գնելով՝ ուր ո՛չ ցեցք ուտեն եւ ո՛չ ապականու-

¹ C բարիօք

² C արդօք

³ BD զամանս] զարմանս

⁴ D տունս

⁵ C զորմանս C + շուրջ քակեա եւ

⁶ BC շտեմարանս

⁷ D մեծամեծս

⁸ C արդօք

⁹ C տարժանիլ

¹⁰ E ճեպով]

¹¹ B գանձեա] + քեզ

¹² BD գանձ

թիւնք¹⁴ ճարակի, ո՛չ աւագակք զողանան (ܐܬܬܐ. ܡܬܬ. Զ. 20)։ Այլ յայնժամ տաց կարաւտելոց, յորժամ զերկրոյ շտեմարանն¹⁴ լցից։ Երկայն քեզ ժամանակ¹⁵ 57ր|աւ զկեանս հաստատեցեր։ Եւ դիտեա¹⁵ մի զքեզ ըմբռնեսցէ, որ ըստ նախադրութեանն փութացուցանէ, քանզի պատմութիւնդ ոչ քաղցրութեամբ է, այլ չարութեան ապացոյցք։ Վասն զի՛ պատմես ոչ զի տացես զկնի այդորիկ, այլ զի զմերձակայդ ընդգիմաբախեսցես¹⁶։ Եւ այժմ զի՞նչ խափանէ առ ի տալ։ Ո՛չ մերձ է կարաւտեալ¹⁷։ Ո՛չ վարձ պատրաստ։ Ո՛չ պատուիրանն¹⁸ փայլեալ։ Ո՛չ քաղցեալն հալի։ Ո՛չ մերկն սառնու։ Ո՛չ պահանջեալն¹⁹ խեղդի, եւ դու զողորմութիւնն ի վաղիւ յապաղէս։ Լուր Սողոմոնի։ «Մի²⁰ ասիցես²¹ երթալ (ܐܬܬܐ. Ը. 14. Գ. 28)։ Վերստին եկեսցիր եւ վաղիւ²² տաց, քանզի ոչ գիտես զի՞նչ²³ ծնցի քեզ առաջիկայն» (ܐܬܬܐ. Ը. 14. Ի. 1)։ Զորպիսի²⁴ պատուիրանս²⁵ քամահես, արծաթսիրութիւնդ²⁶ զականջսդ խցեալ։

¹³ CD ապականութիւն

¹⁴ A ըշտեմարանն

¹⁵ BD դիտեա] գիտեա

¹⁶ B ընդգիմաբախեսցես D ընդգէմ բախեսցես

¹⁷ C կարաւտելն D կարօտեալն

¹⁸ AC պատուիրանն

¹⁹ CE պահանջելն

²⁰ AC մի] միտ

²¹ A ասիցես] դիցես

²² C վաղիւ

²³ D զի՞նչ] + վաղիւ

²⁴ E զորպիսի] զի որպէս E + ի

²⁵ AC պատուիրանս

²⁶ B արծաթսիրութեանն C արծաթսիրութիւն

Քանի ինչ պարտ էր քեզ շնորհ ունել բարեգործին, զուարճ դու եւ պայծառանալ պատուով, զի դու ոչ նեղես զդուրս ընկերացն, այլ զքոյն այլք ժամանեալ ունին։ Իսկ այժմ տխուր¹ եւ դժոխապա՛հ² խտորելով հանդիպեալ՝ մի՛ երբէք փոքր ինչ հարկիցիս ի ձեռացդ հանել։ Զմի ձայն գիտես՝ ոչ ունիմ եւ ոչ տամ, քանզի աղքատ եմ։ Աղքատ ես արդարեւ եւ կարաւտեալ ամենայն բարւոյ՝ աղքատ սիրոյ, աղքատ 58ա| մարդասիրութեան, աղքատ հաւատոյ յԱստուած, աղքատ յուսոյ յաւիտենականի։ Բաժանակիցս արասցէ³ ցեցոյն⁴ զեղբարս, զի վաղիւն կարաւտելոց այսաւր տուր կարաւտելոց⁵ մասնաւորել։

7 Եւ զի՞նչ, ասէ, զրկեմ⁷ զոք⁸ ունելով զիմն։ Եւ զո՞ր, ասես ինձ, զքո, ուստի⁹ առեալ ի կենցաղս բերէր։ Զոր աւրինակ եթէ ոք՝ ի տեսարանին ժամանեալ տեսութիւն՝ ի բաց արգելու¹⁰ զկնի կեալսն, առանձինն իւր դատելով զհասարակաբար ամենեցուն¹¹ ըստ

¹ C տխուր] + ես

² BD դժոխապա՛հ] դժոխապատ D + ահ

³ CD արասցես

⁴ C ցեցոյն] քոցն D քոյոցն

⁵ D փտեցելոցն

⁶ C կարօտելոյն

⁷ C չսրկեմ

⁸ C զոք]

⁹ C ուստի]

¹⁰ BC արգելուցու

¹¹ D ամենեցունց

10 - զիմ պահոց

պիտոյից զառաջիկայն¹². այսպիսք են ընչեղք։ Քանզի զհասարակաց յառաջագոյն ընկալեալ՝ առանձինն առնեն յաղազս նախ առնելոյն։ Զի եթէ առ մխիթարութիւն իւրոց¹³ պիտոյից իւրաքանչիւր ոք ժողովելով՝ զաւելորդն թողացուցանէր մաղթողին՝ ոչ ոք արդեաւք¹⁴ ընչեղ եւ ոչ կարաւտեալ էր։ Ո՛չ մերկ անկար յորովայնէ, ո՛չ մերկ դարձեալ յերկիր դարձցիս։ Իսկ քո մերձ գոյքդ ուստի¹⁵ են։ Զի եթէ ինքեամբ ասես՝ անաստուած ես, ոչ ճանաչես¹⁵ զստացողն¹⁶ եւ ոչ՝ շնորհ ունելով տուողին¹⁷։ Իսկ եթէ խոստովանիս զոյլ յԱստուծոյ ասա զբանն մեզ¹⁸, զորով¹⁹ առերն²⁰։ Մի՛ արդեաւք²¹ անհաւասար Աստուած, անզուգահեռ մեզ ք²² 58բ|աժանելով զկենցաղս։ Ընդէ՞ր դու²² ընչեղ ես, եւ նա՛ աղքատ։ Եթէ ոչ ամենեւին, զի եւ դու քաղցրութեան եւ հաւատոյ տնաւրինութեան վարձն²³ ընկալցի²⁴, եւ նա մեծամեծ հանգիսիւք համբերութեա՞ն պատուեսցի²⁵։ Իսկ դու²⁶ զամենայն

¹² D զառաջիկայս

¹³ C իւրո

¹⁴ B արդեւք C արդաւք

¹⁵ BCD ճանաչելով

¹⁶ A զստացաւդն

¹⁷ C տուողին

¹⁸ ABD մեզ] մեր

¹⁹ C որով

²⁰ C առերն] արեր

²¹ C արդաւք

²² E դուք

²³ C վարձ

²⁴ A ընկալցիս]

²⁵ AC պատուեսցի

²⁶ ABE դու]

լիութեամբ ազաճութիւնդ¹ ոգովք² առնլով՝ ոչինչ կարծես. անիրաւանալ զայդքանս զրկելով: Ո՞ր է ազաճ, որ ոչ մնա ի բաւականի: Եւ ո՞ր զրկող, որ ի բաց բառնայ զիրաքանչիւր ուրուք: Իսկ դու՝ ո՞չ ազաւ, ո՞չ զրկող, զո՞ր առ ի տնաւրէնութիւն ընկալար՝ զայդ անձին քեզ առնլով: Կամ եթէ՝ զգեցեալն³ մերկացուցանելով ոք՝ Հանդերձակապո՞ւտ⁷¹ անուանեսցի⁴: Իսկ որ զմերկն ոչ զգեցուցանէ⁵, կարելով⁶ զայն առնել, այլ ո՞ր իցէ անուան⁷ արժանի: Քաղցելոյ⁸ է⁹ Հաց, զոր դու ունիս, մերկացելոց է Հանդերձ, զոր դու պաճես ի¹⁰ շտեմարանս¹¹, բոկոց¹² աւդ, որ առ քեզն փտի. զոր պէտս ունի արծաթն, զոր դու թաղեալ ունիս: Որպէս թէ զայնքանս¹³ զրկես, որքանեաց տալ կարացես:

8 Գեղեցիկ են, ասէ, բանքդ, այլ գեղեցկագոյն ոսկի: Զոր աւրինակ պակշտելոց յազազս ողջախոհութեան խաւսիցիմք: Քանզի նոքա բամբասեցելո¹⁴ բողին՝ յիշատակաւ առ ի ցանկութիւնս¹⁵

¹ BD ազաճութեանդ E ազաճութեամբդ

² A ոգւովք

³ C զսգեցեալն E զգեցեալն

⁴ C անուանեցի

⁵ E զգեցուցանիցէ

⁶ C կարելով] կարաւտելով

⁷ C անուան

⁸ CD քաղցելոց

⁹ CD է]

¹⁰ C ի]

¹¹ C յշտեմարանս

¹² BD բոկոյ C բոկո

¹³ C զայնքան

¹⁴ CD բամբասեցելոց

¹⁵ C ցանկութիւնս

տոչորին: Զիա՞րդ քեզ ի դէմ¹⁶ ա[59ա|ծից զախտ¹⁷ աղքատացն¹⁸, որպէս զի ծանիցես յորոց Հառաչանաց քեզ գանձես: Քանույ արժանի¹⁹ քեզ երեւեսցի բանն այն յաւուր զատաստանին: «Եկա՛յք, բարեբանեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէ՛ք զպատրաստեալ արքայութիւնն ձեզ ի սկզբանէ աշխարհի: Քանզի քաղցեայ եւ ետուր ինձ ուտել, ծարաւեցի՝ եւ արբուցէք զիս, մերկ էի՝ եւ զգեցուցիք զիս²⁰»: Եւ որպիսի՞ քեզ սարսուռ, եւ քիրտն, եւ խաւար շուրջ հեղցի՝ լսելով զգատապարտութիւնն: «Երթայք ի բաց յինէն, նզովեալք, ի խաւարն արտաքին՝ ի պատրաստեալն բանսարկուն²¹ եւ հրեշտակաց իւրոց: Զի քաղցեայ, եւ ոչ ետուր ինձ ուտել, ծարաւեցի²², եւ ոչ արբուցէք զիս, մերկ էի, եւ ոչ զգեցուցէք²³ զիս»: Քանզի եւ ոչ անդ յափշտակողն բամբասի, այլ անհաւատարականն զատապարտի: Ես ասացի, զոր աւգտակար²⁴ կարծէի, իսկ դու եթէ Հաւանեսցիս յայտնիք են ի պատուիրանացն²⁵ առաջիկայք բարիք: Եւ եթէ ստունգանեսցես²⁶

¹⁶ CD դէմս

¹⁷ D զախտ] C զաղտ

¹⁸ B աղքատացն D զաղքատացն

¹⁹ BD քանիս յարժանի

²⁰ C սգեցուցէք: D քանզի... զիս]

²¹ AC բանսարկուն

²² BD ծարաւեցայ

²³ C սգեցուցէք

²⁴ C աւգտակար

²⁵ A պատուիրանացն

²⁶ AB ստունգանեսցես

զրեալ են սպառնալիք, որ աղաչեմք¹ զքեզ² ի փորձութենէն փախչել³ ի լաւագոյնս զբարս⁴ փոփոխելով, որպէս զի եւ⁵ փրկանք քեզ լինիցին յատուկ քո

ընչեղութիւնն եւ ի պատրաստեալսն գնացես յերկնաին բարիսն շնորհաւ⁶, որ զամենե[59բ|սեան կոչեաց յիւր արքայութիւնն, որում փառք եւ զաւրութիւն⁷ յաւիտեանս⁷². ամէն⁸:

¹ D աղաչեմք

² DE զքեզ] զձեզ

³ C փաղչել

⁴ C լաւագոյնսն զբարսդ

⁵ C եւ]

⁶ B շնորհաւ C շնորհիւ E շնորհիւ

⁷ C յաւիտեանս]

⁸ CD ամէն]

է. ⁷³Ա.Ռ. ԸՆԶԵՂՍՆ՝

1 Ասացաւ եւ ³յառաջագոյն մեղ
յաղագս երիտասարդիս այսորիկ,
եւ յիշէ ամենայն իրաւք աշխա-
տասէր լսող զքննութիւնն յայն-
ժամ, զի ոչ ⁴նախ առաջին, զի ոչ
նոյն ⁵, որ ի Ղուկայն ⁶ աւրինա-
կանն (Հմմտ. Գլ. Ժ. 23): Քանզի ոմն
փորձիչ էր ⁷ պատճառանաւք
զհայցուածն առնելով: Իսկ սա ⁸ ող-
ջախոհաբար հարցանելով եւ ան-
հաւանապէս ընդունէր ⁹: Քանզի
ոչ ի բաց գնաց ընդ պատասխա-
նիսն Տեառն տրտմեալ կամ ար-
համարհելով զնա ¹⁰ ի վերայ ածէ
զհարցուածն ¹¹: Յաղագս որոյ իբ-
րեւ խառնակ իմն նորա բարքն մեղ
երեւին՝ երբեմն գովելի ցուցեալ
բանին եւ երբեմն հիքագոյն, եւ
ամենեւին անծանաթացեալք:
Քանզի ճանաչել ստուգաբար ¹²
զվարդապետն եւ զանց ունելով ¹³
զՓարիսեցւոցն ¹⁴ հպարտութեամբ,
եւ զաւրինականացն զկար-
ծեաւք ¹⁵, եւ զգլխացն ամբոխիւք,

¹ CD առ] նորին առ

² C ընչեղն E սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի առ
ընչեղսն

³ B եւ]

⁴ C զի ոչ]

⁵ C նոյն] + է

⁶ ABC զուկայն] շուկայն

⁷ C էր] է + որ

⁸ C սա] առ

⁹ CE ընդունէր] ունէր

¹⁰ C զնա]

¹¹ C զհարցուածն

¹² E ստուգաբար

¹³ A զանց ունելով] զանց առնելով

¹⁴ B զփարիսեցւոցն C զփարիսացոյն

¹⁵ C կարծաւք

զկոչումն ¹⁶ զայս ի վերայ դնել
միայնոյ ¹⁷, եւ ճշմարտի, եւ բար-
ւոյ ¹⁸ վարդապետին ¹⁹. այս էր ²⁰, յո-
րում գովեալ լինէր: [60ա] Եւ սա-
կայն երեւելն հոգւոյ ²¹ արժանն ²²
առնելով զիարդ ժառանգեացէ ար-
դեաւք զկեանս յաւիտենականս
(Հմմտ. Մ. Բ. Ժ. 16). ընդունելի է եւ
այս: Այն ապա յանդիմանէ զնորա
բովանդակ ²³ զաւժարութիւնն ²⁴, ոչ
առ ճշմարտապէս բարին հայել,
այլ զբաղմաց հաճոյն շուրջ
զնել ²⁵ ուսանելով ի ճշմարտ
վարդապետէն զուսումն ²⁶ մանկու-
թեանն ²⁷ (Հմմտ. Մ. Բ. Ժ. 16) եւ ոչ
զրել յիւրում սրտին, եւ ոչ ի գործ
ածել զվարդապետութիւնն, այլ ի
բաց գնալ տրտմեալ, ախտիւ ըն-
չասիրութեան խաւարեալ: Եւ այս
զանհարթութիւն բարուցն եւ զառ-
ինքն անմիաբանութիւն յանդի-
մանէ: Վարդապետ ասես եւ զա-
շակերտացն ոչ առնես: Բարի ²⁸
խոստովանիս, եւ զտուեալսն զան-
ցուցանես: Եւ սակայն բարին բա-
րեաց տուող է, յայտ է ահա: Եւ ²⁸
հարցանես յաղագս յաւիտենական
կենացն, եւ յանդիմանիս բնաւին

¹⁶ E զկոչումն

¹⁷ A միայնոյ C միայնոյն

¹⁸ C բարո

¹⁹ C վարդապետիչ

²⁰ C էր] է

²¹ C հոգո

²² C արժանի

²³ C բաւընդակ E զբովանդակ

²⁴ A զյաւժարութիւնն

²⁵ A զնել] զիտել

²⁶ E զուսումն

²⁷ C մանկութեանն] փրկութեան

²⁸ A եւ]

ընդ վայելս մերձաւոր կենցաղոյս
կապեալ: Զի՞նչ քեզ դժնդակ կամ
ծանր, առաւել միտող ¹ բան վար-
դապետ ² առաջի եղ: «Վաճառեա,
զքո գոյսդ եւ տուր աղքատաց ³» (Մ. Բ. Ժ. 21): Զի եթէ քեզ առաջի զար-
կեալ ⁴ էր աշխատութիւնս երկրա-
գործականս կամ վաճառականու-
թեան ⁵ վիշտ ⁶ կամ այլ ինչ, որք
ընչաժողովից վտանգք են եւ լի-
նին, պարտ էր [60բ] քեզ տրտմել
դժուարաւ ⁷ բերելով զհրամա-
յեալսն ⁸: Իսկ եթէ այսպէս դիւրին
ճանապարհաւ ⁹ եւ ոչ մի ինչ ցաւս
ունելով եւ ոչ քրտունս խոստա-
նայ քեզ ¹⁰ ժառանգորդ յաւիտե-
նական կենացն ցուցանել՝ ոչ
խնդաս դիւրութեամբ փրկու-
թեանդ, այլ ի բաց երթաս ցաւե-
ցեալ անձամբ եւ սգալով ¹¹, եւ առ-
նես քեզ անպիտան զամենայն,
զոր յառաջ աշխատեցար: Քանզի
եթէ ոչ սպանէր, որպէս դու ասես,
եւ ոչ շնացար, եւ ոչ գողացար,
եւ ¹² ոչ վկայեցեր ումեք վկայու-
թիւն սուտ, անաւգուտ քեզ ¹³ առ-
նես ¹⁴ զյաղագս ¹⁵ այդոցիկ զփոյթն՝

¹ BC միտող] սրամտող

² E վարդապետդ

³ C աղքատաց եւ տուր զի

⁴ A արկեալ

⁵ C վաճառականութեանս

⁶ C վիշտ

⁷ A դժուարաւ C զդժուարաւ

⁸ C զհրամանս

⁹ C զճանապարհաւ

¹⁰ AC զքեզ

¹¹ B սգալով] զգալով C ոգով

¹² C եւ]

¹³ C քեզ] + առաքէ

¹⁴ C զառնես

¹⁵ C յաղագս

ոչ առնելով զնուագեալն ի ձեռն,
որով միայն կարասցես մտանել
յարքայութիւնն Աստուծոյ: Եւ ե-
թէ բժիշկ պատուիրէր ¹⁶ հատումն
անդամոց ի բնութենէդ ¹⁷ կամ ի
հիւանդութեան եղելոց ¹⁸ ի քեզ
ուղղել ինչ՝ ո՞չ արդեաւք ¹⁹
տիրէիր լսելով: Իսկ մեծ ²⁰ ող-
ւոցդ ²¹ բժիշկ կատարեալ զքեզ կա-
մի առնել կարեւորաց նուագեցե-
լոց ²². ո՞չ ընդունիս զշնորհն, այլ
սգաւ ²³ եւ տրտմի՞ս, քանզի յայն-
մանէ յայտ է ²⁴ ի պատուիրանէն
հեռի գոյ եւ ստութեամբ զքեզ ²⁵
ինքն վկայեցեր զնա, զի եթէ սի-
րեցեալ էր զընկեր քո իբրեւ զքեզ:
Այժմ ահա ի Տեառնէ առաջի ե-
ղեալ յանդիմանէ ²⁶ զքեզ զամենա-
բազում ²⁷ ճշմարիտ սիրոյն նուա-
զում [61ա] թիւն: Զի եթէ, որպէս
հաստատեցեր ճշմարիտ Տէր ²⁸, եւ
եթէ պահեցեր ի մանկութենէ զպա-
տուիրան ²⁹ սիրոյն (Հմմտ. Մ. Բ. Ժ. Ժ. 19), եւ այնքան ետուր իւրաքան-
չիւր ումեք, որքան եւ քեզ ին-
քեան, ուստի ո՞ք քեզ ընչիցդ այ-
դոցիկ մերձաւորութիւն: Քանզի
ծախող է ընչեղութեան բժշկու-

¹⁶ C պատուիրէր

¹⁷ D բնութենէդ] + եւ

¹⁸ BD եղելոյ C եղելո

¹⁹ C արդեաւք

²⁰ C մեծոյդ

²¹ C ողւոցդ]

²² C նուագեցելո

²³ BC սգաւ] զգաւ

²⁴ CE յայտ է] յայտնես

²⁵ C քեզ

²⁶ E յանդիմանէ] յանդամէ

²⁷ B տէր] էր

²⁸ A զպատուիրան C զպատուիրանս

թիւն կարաւտելոցն¹. սակաւ ինչ լւերաքանչիւրոցն առ ի հարկաւոր խնամակալութիւնսն կարաւտիցն եւ ամենեցուն միանգամայն բաժանեցելոցն զգոյսն եւ յինքեան² ի³ ծախիցն⁴: Որպէս թէ որ սիրեն զընկերն իբրեւ⁵ զինքն ոչ ինչ աւելորդ ստանայ, քան զընկերն, այլ սակայն երեւիս⁶ ունելով ստացուածս⁷ բազումս⁸: Ուստի⁹ այգոքիկ, յայտ է, թէ⁹ զընտանի վայելսն նախապատուելով¹⁰, քան եթէ զբազմացս¹¹ մխիթարութիւնս արարեր¹²: Արդ, որքան առաւել եւ ընչեղութեամբ¹³, այգեքան նուազեա¹⁴ սիրով: Զի եթէ ի¹⁵ վաղուց հրահանգեալ էիր ընչեղութեանն աւտարութիւնս, եթէ սիրեսցես¹⁶ զընկեր քո¹⁷: Եւ այժմ գտաւ ի քեզ ինչք բազումք, քան եթէ զանդամբ մարմնոյ, եւ տրտմեցուցանէ զքեզ բաժանումդ իբրեւ ծայրակտուր լինել կարեւորացն: Քանզի եթէ զգեցուցեր զմերկն, եթէ ետուր քաղցելոց զհաց քո, ե-

թէ դուռ¹⁸ քո բաց է¹⁹ ամենայն աւտարի, [61p] եթէ եղեր հայր որբոց, եթէ ամենայնի ախտակից եղեր, տկարի առաւել եւս առնելով այժմ տրտմեցա՞ր յազագս ընչիցն: Ո՞ւր արդեաւք²⁰ դժուարէիր²¹ ի բաց դնելով զնուագեալ²², զոր վաղ եւս կրթեցար զնոյն բաշխես կարաւտելոցն²³: Եւ սակայն, եւ ի տաւնս ոչ ոք տրտմի՝ հանելով զինչսն եւ փոխանակ ստանալ որոց կարաւտանան²⁴, այլ²⁵ որքան սակաւու գնոց զբազմապատիւն²⁶ գնէ²⁷, այնքան խնդա պայծառագոյն նման²⁸ վաճառելոյ²⁹: Իսկ դու տխրիս ոսկի եւ արծաթ, եւ ստացուած³⁰ տալով. այս է՝ քարինս եւ հող տուեալ, զի ստացիս գերանելի զկեանսն:

2 Այլ զի՞նչ պէտք ընչեղութեանդ³¹: Հանդերձիւ բազմապատուով³² ո՞չ զգեցուցանես³³ զքեզ: Իսկ արդ ոչ երկուց կանդնոց պատմութեանաւ շատացիս, միոյն հանդերձի զգեցումն³⁴ զամենայն

¹⁸ A դուռ] դուրք

¹⁹ A է] էին

²⁰ C արդաւք

²¹ C գժուարէիր

²² C զնուագել

²³ A կարաւտեցելոցն E կարտելոցն

²⁴ A կարաւտանայն

²⁵ C այլք

²⁶ C զբազմապատիւն

²⁷ A գնոց BD գնոյ

²⁸ C նման]

²⁹ C վաճառուն AE + եղելոյ C + եղելո որքան սակաւու գնո

³⁰ AC ստացուածս

³¹ E զնչեցութիւն

³² C հանդերձիւք բազմապատկաւք

³³ C սղեցուցանես

³⁴ C սղեցումն

¹ A կարաւտացելոցն E կարտելոցն

² C յինքենէ

³ C ի]

⁴ C ծախեցն

⁵ C իբրեւ] որպէս

⁶ C երեւիս] երեւելիս

⁷ AC ստացուածս

⁸ C բազմաց D զբազմացս E բազում

⁹ BC թէ] + քեզ

¹⁰ A նախապատուելով

¹¹ A զբազմացն

¹² E արար

¹³ AE ընչեղութեանն

¹⁴ C նուազես

¹⁵ C ի]

¹⁶ C սիրեսցի C + էր

¹⁷ D քո] + զի

զգեստուցն¹ լնու զպէտսն: Այլ ի կերակուրն² ծախեսցես զընչեղութիւնն³: Մի հաց բաւական է լցութալի, այլ իմն իմացեալ եղեւ ի ցանել զորովայն⁴: Արդ, զի⁵ տրտմիս, յուամէ⁶ զրկեալ, ի փառացն⁷, որ⁸ ընչեղութեանէն լինի: Այլ եթէ ոչ ի գետնի խնդրեսցես զփառսն՝ գտցես զճշմարիտն զայն պայծառագոյնն, որ յառաջանան երկքան զքեզ յարքայութիւն⁸ երկիցն⁹: Այլ նոյն ունել զընչեղութիւնն սիրելի է թէպէտեւ, ոչ ի նմանէ լինի աւգուտ: Եւ զի անմիտ [62a] է այս անպիտանացուացն փոյթ առնել՝ ամենեցուն ծանաւթ է: Բայց այլ հրաշալիք¹⁰ քեզ¹¹ զամենայն¹² իրաւք երեւեսցի, զոր հանդերձեալ¹³ եմ ասել, եւ ամենեցունց¹⁴ է ճշմարտագոյն: Յրուեալ¹⁵ ընչեղութիւն, ըստ որում Տէրն հրամայէ աւրինակ իմն, բնաւորեցաւ մնալ, իսկ արգելեալն աւտարանայ: Եթէ պագեցես՝ ոչ ունիս, եթէ ցրուեսցես¹⁶ ոչ կորուսանես: «Սփռեաց եւ ետ աղքատաց, արդարութիւն նորա մնա

յախտեան» (Ուշ. ՃժԼ. 9), բայց ոչ հանդերձից սակաւ¹⁷: Եւ ոչ կերակուրոց ընչեղութիւն է բազմաց փութալի, այլ իմն իմացեալ եղեւ ի ճանապարհ¹⁸ բանասարկութիւն¹⁹, բիւրս²⁰ ընչեղաց ծախոց պատճառս դնելով, որպեսզի յաւելորդսն եւ յանախտանս իբրեւ ի հարկաւորս ճեպեսցիս²⁰, ոչինչ ինքեանց²¹ շատանալ առ ի ծախոցն խնամակալութիւնս: Քանզի բաժանեն զընչեղութիւնն առ ի մերձակա պէտսն եւ առ հանդերձեալսն, եւ զոմն ինքեանց²², իսկ զոմն մանկանց դնեն: Եւ ապա զոմն մանկանց դնեն: Եւ ապա զաւորութիւնն²³: Եղիցի, ասէ ոմն, ընչից փարթամութիւն, որ եւ ի բաց եղեալ պահեսցի²⁴, եւ ոմն ի պէտս սպասաւորութեան առաւելացի, քան զհարկաւորացն²⁵ [62p] սահման²⁶. սոյն ըստ տանն բազմապատիկ իրաց յար լիցի, եւ նա առ²⁷ արտաքուստ երեւմունս սպասաւորեսցի. ոմն ուղեգնացի մատակարարեսցի ի բազմապատիկ կատարումն, իսկ ոմն ի պատենիսն²⁸ պայծառութիւն եւ յերեւե-

¹ C սգեստուցն

² C կերակուրսն

³ C զընչեղութիւնսն

⁴ C զորովայնդ

⁵ ACD յուամէ

⁶ C փառաց

⁷ B որ] սոյն

⁸ C յարքայութիւնն

⁹ CE երկից

¹⁰ E հրաշալի

¹¹ ABCD քեզ] է

¹² E ամենայն

¹³ C հանդերձեալս E հանդերձեալ

¹⁴ CE ամենեցուն

¹⁵ C ցրել

¹⁶ AC ցրեսցես

¹⁷ C սակա] սոսկ

¹⁸ C բանասարկութիւն

¹⁹ B բիւրս

²⁰ AE ճեպեսցիս

²¹ C ինքենս

²² C ինքենց

²³ B կարգաւորութեանէն D կարգաւորութեանն

²⁴ A պահեսցի

²⁵ C քանզի հարկաւորացն

²⁶ A սահմանս

²⁷ C առ]

²⁸ D պատենիսն] պարենիցն

լի պատրաստութիւն կենաց, որ-
պեսզի ինձ սքանչանալ գոյ¹ յաւե-
լորդացս² Հոգս: Կառք են բիւրք³.
ոմանք⁴ անաւթաբերք⁵ եւ ոմանք
զնոսա բերեն՝ պղնծով եւ արծա-
թով ծածկեալք⁶: Զիք ամենաբա-
զումք եւ նոքին ազգաբանեալք ի
բարի ազգաց ի հարց իբրեւ զմար-
դիկք: Ոմանք փափկացուցանեն
զնոսա ի քաղաքին բերելով, եւ
այլք՝ որսակիցք, այլք՝ առ ուղիգ-
նացութիւն պատրաստեալք:
Սանձք եւ գաւտիք, եւ շուրջ
զլանջաւքն ամենայն⁷ արծաթե-
ղէն, եւ ոսկեբեւեռք⁸:⁹ Տապճակք⁷⁵
ծիրանիք զարդարելով զծիրան որ-
պէս փեսայս, ջորեացն¹⁰ բաղմու-
թիւնս ըստ գունոցն զանազա-
նեալք, երասանակակալք նոցա՝ ի-
րերեաց փոխանորդք եւ առաջ-
նորդք¹¹, եւ որք զկնի երթան: Այ-
լոց ծառայիցն թիւ անբաւ առ ա-
մենայն նոցա բաղմապատիկ կա-
տարումն բաւականացեալք: Հրա-
մանատարք, շտեմարանապահք⁷⁶,
երկրագործք, ամենապատիկք վա-
ճառականք¹² արուեստի, [63ա]
հարկաւորաց եւ առ¹³ ի վայելսն

¹ D գոյ] գայ² ACE յաւելորդացն³ B բիւրք⁴ C ոմանք] + են⁵ C աւթաբերք⁶ A ծածկեալք] + ձիք⁷ E ամենայն]⁸ C ոսկի բեւեռք⁹ C տապճակք] պատճառք¹⁰ C ջորեացն¹¹ E յառաջընթացք¹² B վաճառականք¹³ C առ] որ

փափկութեան ստգտեալ¹⁴. Խոհա-
րարք, հացարարք, մատուակք,
որսորդք, ստեղծիչք, կենդանագ-
րողք¹⁵, ամենապատիկ հեշտու-
թեանց գործաւնեայք¹⁶: Երամակք
ուղտուց¹⁷ ոմանք բեռնակրաց եւ
ոմանք՝ արաւտականաց, ձիոց
վտառք, անդեայք, հաւտք, խոզե-
րամակք¹⁸ եւ նոցին արաւտք, եր-
կիր ամենայնի ախոցիկ առ ի կե-
րակուր բաւական, եւ եւս¹⁹ զհար-
կացն²⁰ զընչեղութիւնն²¹ աճեցու-
ցանելով, բաղանիք ի քաղաքի,
բաղանիք յանդաստանս, տունք ա-
մենապատիկք կճով շուրջ փայ-
լեալք, ոմանք՝ Փռիզացուց²² քա-
րիւ²³ եւ այլ²⁴ Մակեդոնացուց⁷⁷
եւ²⁵ կամ Թեսաղոնիկեցուց²⁶: Եւ
այնոքիկ ոմանք ձմերանի ջեռա-
ցուցանելով²⁷, եւ ոմանք զովացու-
ցանելով ամարանի²⁸: Յատակք²⁹
յախճապակաւք, ոսկով³⁰ աւծեալ
զճեղունն: Եւ որքան որմոցն հե-

¹⁴ C փափկութեան ստգտեալ] փափկութիւնս
գտեալք¹⁵ A կենդանագրողք E կենդանագրողք¹⁶ C գործոնայք¹⁷ C ուղտուց¹⁸ C խոզերամակալք¹⁹ C եւս] + ի²⁰ C հարկացն²¹ A ընչեղութիւնն²² A փռիզացուց²³ C քարիւք²⁴ ABDE այլ]²⁵ A եւ]²⁶ BD Թեսաղաւնիկեցուց²⁷ C ձմերանի ջեռացանելով²⁸ C ամարանի²⁹ BC յատակ³⁰ CE ոսկով

ռի է ի կճոյն¹ զրական² ծաղկովք³
պաճուճեալք⁷⁸:

3 Եւ յորժամ ի բիւրս⁵ ձգեալ
ընչեղութիւն⁶ եւս առաւելու, յեր-
կիր մղի, եւ յանճառելիսն պահի:
Քանզի անյայտ է հանդերձեալն,
մի՛ երբէք ոմանք անկարծելիք
զմեզ ըմբռնեսցեն պէտք: Անյայտ
է գալն, առ ի պէտսն թաղեցելոյ⁷
ոսկւոյ⁸ եւ ոչ անյայտ տոյժ քան
մարդութեան բարուցն: Զի յոր-
ժամ ոչ կարացեր [63բ] բիւր իմաս-
տիւք ծախել զընչեղութիւնն,
յայնժամ գնայ յերկիր ծածկեցեր:
Մոլութիւն դժնդակ⁹, մինչ դեռ
յերկրի էր ոսկին¹⁰, յուզեն զհողն.
յորժամ յայտ եղեն¹¹ դարձեալ
յերկիր անյայտեցուցանեն: Եւ, ա-
պա, կարծեմ դիւրի¹² քեզ թաղաւ-
ղի զընչեղութիւնն թաղեալ ընդ
նմա եւ զսիրտ¹³: «Քանզի ուր
գանձք¹⁴, ասէ, անդ եւ սիրտ¹⁵» (Հմմտ.
Մ. Գ. 21): Վասն այսորիկ պակա-
սեն պատուիրանք¹⁶, զի անկեանք
նոցա կեանք դնին, յանաւգուտ

¹ C կճոյն] խճոյն² C զրական] զրական E քրական³ C ծաղկաւք⁴ C պաճուճել⁵ A բիւրս⁶ C ընչեղութիւնն⁷ A թաղեցելոց⁸ DE ոսկւոյ⁹ B դժնդակ D դըժնդակ¹⁰ E յոսկին¹¹ C եղեն¹² B դիւրի] դիւրի¹³ C սիրտ¹⁴ A գանձ¹⁵ C սիրտն¹⁶ C պատուիրանք

ծախսն¹⁷ պարապեալք: Եւ ինձ
թուի ախտ երիտասարդին, ընկե-
րաց իւրոց, նմանագոյն գոյ՝ որ-
պէս թէ ոք ուղեղնաց բաղձանս
քաղաքի ուրուք կարճառաւտա-
բար մինչեւ ի քաղաքն զճանա-
պարհն արար, եւ ապա նորին ա-
ռաջի¹⁸ պարսպացն աւթեալն¹⁹ առ-
նելով ի տան ուրեք՝ դանդաղեալ²⁰
փոքր շարժամբ՝ զյառաջագոյն
աշխատութիւնն²¹ անախտան արա-
րեալ, եւ զպատմութիւնս ի քաղա-
քին բարեաց զինքն ի բաց փա-
կեաց: Սոյնպիսիք²² են, որ զայլ
ամենայն առնել ընդունին եւ
ընդդէմ կան առ ի զինչսն ի բաց
դնել: Գիտեմ զոմանս, որ պահեն
եւ աղաւթեն հառաչելով, զամե-
նայն անծախ երկիւղածութիւն²³
ցուցանելով եւ դանկ մի ոչ կար-
կառեն նեղելոց: Զինչ աւգուտ
այնոցիկ յայլոց առաքինու-
թեանցն²⁴, քանզի ոչ ընդունի զնո-
սա արքայութիւն²⁵ երկնից, վասն
որոյ «իւրազոյն է, [64ա] ասէ, ուղտ
ծակ ասղան մտանել²⁶, քան թէ ընչեղ
յարքայութիւն երկնից²⁷» (Հմմտ. Գ. Ժ. 25): Այլ հրամանս այսպէս յայտ-
նի²⁸ եւ որ ասացն անսուտ, իսկ ա-

¹⁷ C ծախսն¹⁸ C առաջին¹⁹ C աւթեալն²⁰ C դանդաղել²¹ E աշխատութիւն²² C սոյնպիսիք] այնպիսիք²³ C երկիւղածութիւն]²⁴ C առաքինութիւն E առաքինութեանց²⁵ C արքայութիւնն²⁶ E մտանել] անցել²⁷ D երկնից] երկիւղ²⁸ C յայտնին

րարողքն¹⁵ նուազք: Եւ զի¹⁶ արդ
կեցցուք զամենայն ի բաց ստա-
նալով¹⁷, ամենեցուն վաճառողաց
եւ բոլորեցուն¹⁸ առ զնեւով զստա-
ցուածս¹⁹: Մի՛ հարցանէր զիս
զմիտան տէրունական հրամա-
նացն: Գիտէ աւրինադիրն, զիտէ
եւ զկարելին յարմարել աւրի-
նացն: Եւ քո, զոր աւրինակ¹, ի
կշիռս փորձի սիրտդ, որպէս ար-
դեաւք⁵ առ ճշմարիտ կեանսն, եթէ
առ մերձաւոր վայելս հարկիցէ:
Տնաւրինական ընչեղութեանն
պէտք, այլ ոչ ըստ վայելիցն ող-
ջախոհաբար իմանողին կարծել
պատահէ⁶ եւ, ի բաց զնեւով,
խնդալ⁷ իբրեւ յաւտարոտեացն
հեռանալով⁸, այլ ոչ դժուարել⁹
որպէս յընտանեացն անկանել¹⁰:
Արդ, զի¹¹ տրամիս, ընդէ՞ր սգաս
ոգևովդ՝ լսելով՝ վաճառեա՛ զքո
գոյսդ: Քանզի եթէ զհետ գայր քո
առ ի հանդերձեալսն եւ ոչ այն-
պէս էր արդեաւք¹¹ փութալի առ
անդ¹² պատուովքն¹³ զիտել¹⁴, իսկ
եթէ հարկաւոր է մնալ աստէն,

ընդէ՞ր ոչ վաճառելով, զի¹⁵ նոցա-
նէ շահսն¹⁶ տանիցիմք: Եւ¹⁷ զու-
ոսկի տալ ի ձի, ստանալ ոչ թախ-
ծիս¹⁸, իսկ զապականացուս տալ
եւ զարքայութիւնն երկնից փո-
խանակ առնուլ արատասուես¹⁹,
ուրախանաս [64բ] խնդրողին, եւ
անհաւանիս զտուրսն՝ բիւրս²⁰
պատճառս ընչիցն իմանալով:

4 Զի²¹ նչ պատասխանի տայցես
դատաւորին, որ զորման զգեցու-
ցանես²¹ եւ զմարդն ոչ զգեցուցա-
նես²², որ զձիս զարգարես եւ զեղ-
բայրն անամաւթացեալ²³ անտես
առնես, որ փտես զցորեանն²⁴ եւ
զքաղցեալս²⁵ ոչ կերակրես, որ
զոսկին թաղես եւ զպահանջեալն
քամահես: Եւ եթէ կինն²⁶ եւս ըն-
չասէր տնանկ իցէ, կրկնապատիկ
է ախտն, քանզի զփափկութիւնսն
ի վեր բորբոքէ եւ զհեշտասիրու-
թիւնսն յաճախեցուցանէ²⁷ եւ խայ-
թոցաւք բազմահոգ ցանկու-
թեանցն հնարին²⁸, քարինս ոմանս
իմանալով²⁹, զմարգարիտն, եւ
զմրութիւնն, եւ զշափիւղայս³⁰, եւ

¹⁵ C զի] + ի

¹⁶ C շահ E շահսն

¹⁷ C եւ] ի

¹⁸ BCD թաղծիս

¹⁹ A արտասուես

²⁰ A բիւրս

²¹ C սգեցուցանես

²² C սգեցուցանես

²³ A անամաւթացեալ

²⁴ C զցորեն

²⁵ C զքաղցելսն

²⁶ C կին

²⁷ C յաճախեցուցանէ] աճեցուցանէ

²⁸ C հնարին] հարկանին

²⁹ E իմանալի

³⁰ A զշափիւղայս

¹ A արարողքն E արարողք

² C բոլորեցունց C + ի բաց

³ C զստացուածս

⁴ C զոր աւրինակ] զաւրինակ

⁵ A արդեաւք C արդաւք

⁶ E պատահէ] պատահ է

⁷ C եւ ի բաց զնեւով խնդալ]

⁸ C հեռանալ C + ի բաց զնեւով խնդալ

⁹ A դժուարել

¹⁰ C անկանելն

¹¹ C արդաւք

¹² C անդ] այդ

¹³ C պատուովքն

¹⁴ C զիտել] զիտել

զոսկի զոմն գործեալ, եւ հանդերձ
ամենայն¹ գեղեցկութեամբ զհի-
ւանդութիւնսն աճեցուցանէ:
Վասն զի ոչ վայրապար յայնոսիկ
է փոյթն, այլ եւ զգիշերս եւ
զտիւս յաղագս նոցին հոգս ու-
նին: Եւ բիւրք² ոմանք փաղա-
քուշք զցանկութեանցն³ նոցա
զհետ ընթանան՝ ժողովել զծաղ-
կաներկս⁴ եւ զոսկեգործս, զիւղե-
փեացս⁵, զոստայնանկս, զանա-
ղանս: Եւ ոչ մի ժամանակ հան-
գիստ առնն տալով՝ յանհատ⁶ իւ-
րոցն⁷ հրամանացն: Եւ ոչ մի բա-
ւական լինի ընչեղութիւն կա-
նանց⁸ ցանկութեանց սպասաւորե-
լով, եւ ոչ եթէ ի գետոցն⁹ ցնդի
յորժամ փութացեալ լինի առ նո-
սա [65ա] բարբարոսական իւղք¹⁰
անուշուք, որպէս ի վաճառաց
ձէթ եւ ի ծովէ ասր կամ
խղնջոյնք¹¹, կամ աղուք, առաւել
քան թէ զոչխարաց ասր: Եւ ոսկի,
չուրջ պնդելով զծանրապատիւ
քարինս¹², ոմն նոցա ի վերայ ճա-
կատոցն¹³ լինի զարդ, եւ ոմն՝
չուրջ զպարանոցաւն, եւ¹⁴ ոմն՝ ի

զոտիս, եւ այլ¹⁵ զձեռսն կապէ եւ
զոտս¹⁶: Քանզի հրճուին ոսկե-
սէրքն¹⁷ կապեալ¹⁸ ձեռակապաւքն՝
միայն թէ ոսկի է, որ կապեն զնո-
սա: Արդ, ե՞րբ զհոգին¹⁹ խնամես-
ցէ, որ կանանց ցանկութեան²⁰
սպասաւոր լինի: Քանզի, զոր աւ-
րինակ, զփտեալ նաւս մրրիկք եւ
ալէկոծութիւնք, նոյնպէս չար կա-
նանց բարք զտկար անձինս²¹
տնանկացն²² ընկղմեն խորոցն²³:
Արդ²⁴ առ այսոսիկ հորիցն բաժա-
նեալ ընչեղութիւնն, յառնէ եւ ի
կնոջէ, զմիմեանս յաղթելով ի
գիւտսն²⁵ սնոտեացն, յիրաւի ոչ
մի ժամանակ ունի առ ի յարտա-
քոյս յառել²⁶: Այլ, եթէ լսես, «վա-
ճառեա՛ զքո գոյսդ եւ տուր աղ-
քատաց», զի կալցիս թոշակ առ ի
յաւիտենական վայելսն, ի²⁷ բաց
յաւիտենական վայելսն, եւ, եթէ լսես²⁸,
զնաս տրտմեալ²⁹ եւ, եթէ լսես³⁰,
տո՛ւր ինչս փափկութեան կա-
նանց, տո՛ւր, որ զքարինսն քան-
դակեն, հիւսանցն, որք յախճա-
պակս զնեն կենդանադրացն³⁰, ու-
րախ լինիս որպէս թէ ինչ ստա-

¹⁵ C այլն

¹⁶ C զոտսն

¹⁷ ABE ոսկերք

¹⁸ D կապեալ] C կապել

¹⁹ A զոգին

²⁰ C ցանկութեանց

²¹ C անձինն

²² B տնակցացն

²³ AC խորոցն]

²⁴ ABC արդ]

²⁵ A գիւտ

²⁶ C առել

²⁷ E ի]

²⁸ C տրտմել

²⁹ B լսել

³⁰ C որք... կենդանադրացն]

¹ C ամենայն] + անփորձ

² A բիւրք D բիւր

³ A ըզցանկութեանցն

⁴ C ժողովելով զծաղկաւեստս

⁵ C զիւղ եփեցս

⁶ A յանհատ]

⁷ C իւրո

⁸ C եւ... կանանց]

⁹ A գետոց

¹⁰ B եւղք C իւղ

¹¹ E խղնջոյնք

¹² A քարինս] քանինսն

¹³ C ճակատոցն

¹⁴ C եւ]

ցուած¹ պատուականագոյն² ստանայցես: Ո՞չ տեսանես զորմսդ զայդոսիկ³ ժա[65բ]մանակաւ ի վայր անկեալս, որոց մնացորդք, իբրեւ գիտանոցք ոմանք, քան զամենայն քաղաքս ի վերոյ են: Քանի՞ արդեաւք⁴ էին ի քաղաքիս աղքատք՝ յորժամ նորա շինեալ լինէին եւ յաղագս նոցա փոյթոյն յայնժամ յընչեղացն անտես լինէին: Արդ, ո՞ւր է պայծառ գործոյն պատրաստութիւն եւ ո՞ւր, որ ի նոցա մեծ⁵ գործն նախանձն էր: Ո՞չ ոմն ցրուեցաւ⁶ եւ ապականեցան⁷ իբրեւ ի դաշտի յաւադ ուրեք ի մանկտոյն⁸ արեւոստաւորեալք⁹, իսկ ոմն ի գծոյս կայ զփոյթ¹⁰ սնոտեացն զղջանալով: Մեծ կալցիս զողիդ, որմք եթէ փոքունք են եւ եթէ մեծամեծք զնոյն պէտս¹¹ ցուցանեն¹²: Յորժամ անցանեմ¹³ առ¹⁴ տամբ առն անփորձ ի բարւոյ եւ զկնի եղելոյ ընչեղ¹⁵, եւ տեսանեմ¹⁶ զնա ամենայն կարգեալ ծաղկաւք, գիտեմ

եթէ նա ոչ ինչ քան զերեւելիսս¹⁷ պատուականագոյն ստանա, այլ զանշունչն պաճուճէ, եւ զանձն անզարդ ունի: Զի՞նչ, ասացէք¹⁸ ինձ, զպէտսն աւելի տայցեն¹⁹ արծաթի մահիճք²⁰, եւ սեղանք արծաթիք²¹, փղոսկրեայ բազմականք, եւ փղոսկրեայ աթոռք, որպէս թէ զընչեղութիւնն մի՛ յաղագս նոցա երթալ առ աղքատսն, եւ սակայն բիւրք²² ի վերայ կան զրացն²³, զամենայն արձակելով ուղորմելի ձայն: Եւ դու ուրանաս զտուրսն, անկարելի գոլ ասելով բաւական [66ա] լինել, որք մուրանան: Լեզուաւդ²⁴ երդնուս, իսկ ձեռամբդ յանդիմանիս²⁵, քանզի լուութեամբ ձեռն քո²⁶ ստաբանութիւն²⁷ քարոզէ, շուրջ փայլատակեալ²⁸ ի մատանեաց ականց: Զքանի՞ս²⁹ կարէ մի քո մատանի ի պարտուց արձակել, զքանի՞ տունս ի վայր անկեալս³⁰ ուղղիցի: Մի՛ ոք արկղ հանդերձից կարէ զգունդ³¹, մի բովանդակ սարսուռեալ³² զգեցուցանել, այլ համբա-

¹ C ստացեալ

² C պատուականագոյն

³ E զայդոսիկ] զայսոսիկ

⁴ A արդեւք C արդօք

⁵ ABDE մեծ]

⁶ AC ցրուեցան D ցրուեցաւ

⁷ C ապականեցաւ

⁸ A մանկտոյն C մանկտոն

⁹ C արուստաւորեալք] նւաստաւորելք

¹⁰ C զփոյթ

¹¹ C պետսն

¹² C ցուցանեն] լցուցանեն

¹³ C յորժամ անցանեմ]

¹⁴ ABDE առն] C + ի

¹⁵ C ընչից

¹⁶ C տեսանես

¹⁷ C զերեւելիսն

¹⁸ E ասացաք

¹⁹ C տացեն

²⁰ C մահիճս

²¹ C արծաթի

²² B բիւրք

²³ C զրանցն

²⁴ C լեզուաւդ

²⁵ E յանդիմանես

²⁶ C ստաբանութեամբն

²⁷ A փայլատակալ

²⁸ AE զքանի

²⁹ C անկել

³⁰ E զգունդ] զքունդ

³¹ E սարսուռեալ] սառուցեալ

րես¹ անգործ ի բաց առաքել զաղքատն՝ ոչ երկնչելով զարգարութեանն² հատուցումն³ Տեառն: Ո՞չ ողորմեցար եւ ո՞չ ողորմեսցիս. ո՞չ բացէր զտունն, ի բաց յուղարկեսցիս⁴ յարքայութենէն, ո՞չ ետուր հաց, ո՞չ առցես զյաւիտենական կեանսն:

5 Այլ աղքատ ասես զքեզ, եւ ես վկայեմ: Քանզի աղքատ է, որ բազմի կարաւտանա, եւ բազմաց⁵ զձեռս⁶ կարատս առնէ ցանկութեանն անյագութիւն: Տասն տաղանդաց⁷ տասն այլ եւս⁸ ի վերայ դնել փութացուցանէ, իսկ յորժամ քսան լինի, այլ⁹ նոյնքան խնդրես, եւ միշտ քեզ յաւելուածս¹⁰ ոչ զյարձակումն կացուցանէ, այլ բորբոքէ զցանկութիւնն¹¹: Քանզի, զոր աւրինակ արբեցելոցն¹² պատճառ¹³ ըմպելոյն¹⁴ յաւելուած գինւոյն¹⁵ լինի, սոյնպէս, որ ընչեղք բազում ստանալով, յոյսովիցն ցանկան¹⁶, միշտ առ դնելով զախտն կերակրեն, եւ դառնայն [66բ] ոցա փոյթն առ ընդ-

դէմն: Վասն զի ուրախ առնէ զնոսա մերձակայն այնքան, որքան վտանգը ի նուազեալսն¹⁷ անսպառնոցա զնուազութիւնսն¹⁸ դնէ՝ որպէս թէ միշտ գանձն ի նոսին հոգսն հալեալ¹⁹ աւելորդացն՝ հակաակութիւնսն առնելով: Քանզի պարտ էր նոցա ուրախ լինել եւ շնորհել²⁰ այնքան լեալ²¹ փարթամք, իսկ նոքա դժուարաւ²² բերեն եւ վշտանան, զի միոյ փոյթ²³ երկրորդին²⁴ առաւել ընչաւետանալոյ ի բաց վերջանան: Յորժամ ընչեղի ժամանեցեն՝ վաղվաղակի փարթամագունին եւս հաւասարել հակառակին, եւ եթէ նմա ժամանեցեն, ի միւսն եւս փոյթն բերեն: Վասն զի, զոր աւրինակ, որք ընդ սանդուղսն ելանեն, միշտ յաւելիկայ աստիճանն²⁵ զգարչապարն վերացուցանեն²⁶, ոչ յառաջագոյն դադարէ նախ քան եթէ ի ծայրն հասանել: Սոյնպէս եւ նոքա ոչ հանդերձին²⁷ ըստ զաւրութեանն յարձակմանն, մինչեւ բարձրացեալք ի վերամբարձ²⁸, ոստի յանկումն իւրեանց երգիծանեն: Զտարմահաւ²⁹ թռչունն ի բա-

¹ C համբարելի

² E զարգարութեան

³ B հատուցումն

⁴ E ուղարկեսցիս

⁵ C բազմաց] բազմի

⁶ C զձեռս] զձեղ

⁷ C տաղանդացն

⁸ AE այլ եւս] եւ ս այլ

⁹ C այլ]

¹⁰ C յաւելուածն

¹¹ E զցանկութիւն

¹² ABDE արբեցելոցն] արարելոցն

¹³ C պատճառք

¹⁴ A ըմպելոյն C յըմբելոյն

¹⁵ CD գինոյն

¹⁶ C ցանկանան

¹⁷ C նւազելսն

¹⁸ A զնուազութիւնսն C զնւազութիւնն D

¹⁹ AE հալել C հաշել

²⁰ C շնորհել] շնորհ ունել

²¹ A լեալ C լիել

²² A դժուարաւ

²³ C փոյթ] + եւ

²⁴ E երկրորդին] բարին

²⁵ E յաշտիճանն

²⁶ B վերացուցանել

²⁷ C հանդերձին] հանկիւն D հանգելին

²⁸ A ի վեր ըմբարձ

ընդործութիւն մարդկան անյագ¹ գոյ² ստացողն բոլորեցուն Հնարեցաւ, իսկ դու ի վնասբազմաց անյագ դքո զանձն պատրաստեցեր: Որքան տեսանէ³ ակն՝ այնքան բաղձայ ազահն: «Ոչ 199ի ակն տեսանելով» (Հմտ. Ժ. 1. 8), եւ ոչ յազեսցի արծաթասէր⁴ 67աին առնելով: Դժոխք ոչ ասացին՝ բաւական, եւ ոչ ազահն երբէք ասաց՝ շատ (Հմտ. Լ. 1. 20): Երբ վարեցիս մերձաւորաւքդ, երբ վայելեցես ի դոսա՝ միշտ աշխատութեամբ ստացուածոց⁵ պաշարեալք⁶: «Այլ որք յարեմ⁷ տուց առ տուց եւ անդաստան առ անդաստան մերձեցուցանեմ, զի զընկերիս ի բաց առցեմ ինչ⁸» (Հմտ. Լ. 1. 8): Իսկ դու զի՞նչ առնես: Ո՞չ պատճառես բիւրս⁹, ինչ զի՞ առցես զընկերին: Դիտեա՛ ինձ, ասէ, զգրացոյն⁹ տուն, ամբոխեալս երբ զմոլորեալն ընկալցի կամ ցործամ գիպեցի¹⁰ պատճառս վարել եւ ի բաց մղել, եւ ձգել միշտ, խզել, ոչ յառաջագոյն դադարէ, նախ¹¹ եթէ ոչ ածցէ¹² նոցա վտանգս փոփոխման: Ո՞ զնաբութ¹³ յեզրայելի¹⁴

¹ ABDE անյագ]

² C գոյով

³ C տեսանէ] տեսական է

⁴ AC ստացածոց

⁵ C պաշարել

⁶ B յարեան

⁷ A ինչ] զինչ

⁸ A բիւրս C բիւրս

⁹ BE զգրացոյն

¹⁰ BC ցործամ գիպեցի] յործամ գիպեցի

¹¹ C նախքան

¹² BC ածէ

¹³ A ողնարութ BC ողնարութ D ողնարովի E բոթ

եսպան: Ո՞չ Աքայար¹⁵ ցանկութիւն ալգույն (Հմտ. Գ. 10. 1): Չար ի քաղաքի տնակից, չար ի յանդս ազահն: Ծով գիտէ զսահմանն իւր, գիշեր ոչ անցանէ զսահմանագրութիւնս զսկզբանէն¹⁶: Իսկ ազահն ո՛չ պատկառէ ի ժամանակէ¹⁷, ո՛չ ճանաչէ զսահմանս¹⁸, ո՛չ թուլացուցանէ¹⁹ կարգ²⁰ ի փոփոխման, այլ նմանէ հրոյ բնութեան՝ զամենայն ըմբռնէ, զամենայն ճարակի: Եւ զոր աւրինակ գետ՝ ի փոքուէ յառաջին²¹ սկզբանէն դիմեալք եւ ապա սակաւսակաւ յաւելուածովք²² անդադար²³ առնուն զաճումն, բռնութեամբ բերմանն զընդ-67բ|դիմակայն յարձգեն, սոյնպէս եւ ընչեղք ի փոքր զաւրութենէ յառաջ եկեալք, եւ յորդեն²⁴ ուժգնութենէ²⁵, առաւել զրկեն ոյժ²⁶ առնելով. առ նախ զրկողն սակաւ ինչ ծառայեն, եւ լինի նոցա զաւրութեանն աճումն. առաւելութիւն չարութեան: Զի յառաջագոյն կրել²⁷ զչարաչար վտանգսն իւրեանց տան զաւգնականութիւն ընկե-

¹⁴ B յեզրայելացի D յեզրակացի

¹⁵ A արայար E արասար BD արայարայ

¹⁶ A զի սկզբանէն C սկզբանէ

¹⁷ D ժամանակէն

¹⁸ C զսահմանն

¹⁹ C թուլացուցանէ] թուլացուցանէ

²⁰ C զկարգ

²¹ E յառաջին C + ի

²² A յաւելուածովք

²³ C անդադար]

²⁴ ABD յորդեն] յարդեն E յարդեան

²⁵ AC յուժգնութենէ E յուժգնութեան

²⁶ E յոյժ

²⁷ B կրեալ

րացն ի վնասս¹ եւ յանիրաւութիւնս² աշխատին³: Քանզի ո՞ր դրացի, ո՞ր տնակից, ո՞ր վաճառակից ոչ յար քարշին: Ոչինչ ժուժկալէ բռնութեան ընչեղութեանն. ամենայն ի ներքոյ խոնարհի գոռոցութեան, ամենայն դողա՛ ի զաւրութենէն, առաւել բան իւրաքանչիւր ուրուք զրկեցելոցն ընդունելով⁵ մի՛ ինչ կրել չար, կամ վրէժ ընդունել յաղագս ժամանեցելոցն: Ի վերայ աժէ զլուծ եղանցն⁶, արաւրադրէ, սերմանէ⁷, հնձէ զոչ իրաւացին: Եթէ ընդդէմ ասես՝ վէրք, եթէ ողբաս՝ թշնամասես՝ զիրք⁸ ածեալ լինիս, բնակես ի բանտի, զրպարտողք՝ պատրաստեալք⁹, յաղագս կենացն վտանգս կացուցանեն: Սիրեցես, եւ այլ ինչ տալով, վճարեցիս¹⁰ յիրացն:

6 Կամէի քեզ սակաւ¹¹ հանդէլ ի գործոցն անիրաւութեան¹², տալ պարապ քոց¹³ խորհրդոց՝ որպէս թէ զմտաւ ածել առ յոր վախճան քո փոյթ լեալ¹⁴ ձգեցաւ: Ունիս երկիր արաւրադրեալ¹⁵ ի չափ այս-

¹ E վնաս

² C յանիրաւութիւն

³ C աշխատին] նախատին

⁴ C դողա] E զեղոյ

⁵ B ընդունելով] ունելով C երեւի

⁶ C ի վերայ... եղանցն]

⁷ C սերմանէ]

⁸ B թշնամասաց զիրք] թշնամադիրք C թշնամանագիրք

⁹ C պատրաստել

¹⁰ E վճարեցիս] վճարս յիրս

¹¹ C սակաւ] + մի

¹² C անիրաւութեան] + եւ

¹³ C քոց

¹⁴ B լեալ

¹⁵ E արաւրադրեալ] արօրադարձեալ

քան, տնկեալ այսքան [68ա] այլ¹⁶ լերինս, բլուրս, դաշտս, գետս, մարգս: Արդ, զի՞նչ զկնի այդորիկ: Ո՞չ երբէք¹⁷ քեզ երեք կանգունք մնան ամենայնք¹⁸, ո՞չ քաւանց սակաւուց ծանրութիւն բաւականացի¹⁹ առ ի²⁰ պահպանութիւն²¹ թշուառական²² մարմնոյդ: Ընդէ՞ր տաժանիս²³, յաղագս ո՞ր անիրաւիս: Զի՞ ժողովես ձեռաւքդ զանպտղութիւն: Եւ երանի թէ զանպտղութիւն, եւ ոչ զնիւթ²⁴ զանպտղութիւն, եւ ոչ զնիւթ²⁴ յաւիտենական հրոյն: Ո՞չ սթափեցիս²⁵ յարեցութենէդ յայդմանէ: Ո՞չ ողջախոհացիս խորհրդովքդ: Ո՞չ ի քեզ լիցիս: Ո՞չ առաջի աչաց առցես զՔրիստոսի դատաստանն: Զի՞նչ վճարեցես յործամ շուրջ զքեւ կայցեն զրկեալքն՝ բարբառելով զքէն արդար դատաւորին: Զի՞նչ արասցես²⁶, զո՞ր խաւսնակս վարձեցես²⁷, զի՞արդ հաւանեցուցես²⁸ զանխաբելի դատաւորն²⁹. ո՞չ է ճարտասան անդ, ո՛չ գեղեցկութիւն բանից գողանալ կարէ զդատաւորին ճշմարտութիւն, ո՛չ

¹⁶ E այլ] + եւ

¹⁷ BC երբէք] երեք

¹⁸ E ամենայնք] ամենեքեան

¹⁹ B բաւականացի

²⁰ C առ ի] + ծանրութիւն

²¹ C պահպանութիւն]

²² AC թշուառական

²³ A ցտաժանի

²⁴ C զնիւթ

²⁵ C սթափեցիս] + երբէք

²⁶ C արացես

²⁷ C վարձեցես]

²⁸ C հաւանեցուցանես

²⁹ C դատաւորն] թագաւորն

զհետ զնան¹ փաղաքուչքն, ո՛չ ինչք, ո՛չ մեծութիւն² արժանաւորութեան³, անապատ⁴ սիրելոյ⁵, ամայի⁶ յաւգնականաց⁷, առանց խաւսնակի⁸, առանց պատասխանւոյ, ամաչեցեալ ի բաց ջնջեսցիս տրտում, տխուր, միայնացեալ, առանց համարձակութեան: Զի ուր շուրջ ածցես զակնդ, յայտնապէս տեսցես [68բ] զչարեացն պատկերս, ուստի զորքոյ⁹ արտասուս, անդի¹⁰ զայրւոյ¹¹ հառաչանս, այլուստ զկոփեալսն ի քէն՝ զաղքատսն, զծառայսն, զորս չարչարեցեր, զդրացիսն, զոր բարկացուցեր: Ամենեքեան¹² քեզ ի վերայ յարիցեն. դժնդակ պար¹³ չարեացն¹⁴ քոց գործոց զհետ զան քո: Քանզի զոր աւրինակ հովանի մարմնոյ¹⁵, սոյնպէս եւ հոգւոցն¹⁶ մեղք զհետ երթան յայտնապէս՝ զգործսն կերպարանելով: Վասն այնորիկ ոչ է¹⁷ ուրանալ անդ, այլ կարկի բերան անամաւթ, վասն զի նոյն իսկ իւրաքանչիւր ուրուք

¹ BC զնան] գան

² C մեծութիւնք

³ C արժանաւորութեանն

⁴ ABCD անապատի

⁵ C սիրելոյ E իսրայելացւոց

⁶ C ամայից

⁷ C աւգնականացն

⁸ C խաւսնակականացն

⁹ C զորք C + զո

¹⁰ C անտի

¹¹ C զայրո D զայրոյ

¹² C ամենեքեն

¹³ E դժնդակապար

¹⁴ C չարեց

¹⁵ C մարմնոյն

¹⁶ C հոգւոյն

¹⁷ E ոչ է] կոչէ

վկան իրքն ոչ ձայն արձակելով, այլ այնպիսի երեւեալք¹⁸, որպէս ի մէնջ պատրաստեցան: Զի՞արդ կացուցիս քեզ ի դէմս ածել զսառսուալին: Եթէ արդեաւք¹⁹ լուիցես²⁰, եթէ թոյլ տայցես, յիշեա՛ զաւրն զայն, յորում²¹ «յայտնի բարկութիւնն յերկնից» (Հմտ. Լ. 18): Յիշեա՛ զաւրն զայն, յորում²² երեւին²³ փառաւորք²⁴ Քրիստոսի գալուստն, յորժամ յարիցեն, «որք զբարիսն գործեցին յարութիւն կենաց, իսկ որ զվատթարսն²⁵ ի²⁶ յարութիւն դատատանի» (Հմտ. Բ. 29): Յայնժամ ամաւթ յաւիտենական մեղաւորաց «եւ հրոյն նախանձ ուտել հանդերձեալ զհակառակորդսն» (Հմտ. Լ. 27): Այն²⁷ տրտմեցուցէ զքեզ եւ մի տրտմեցուցէ զքեզ²⁸ պատուիրանն: Զի՞արդ զքեզ հաւանեցուցից, զի՞նչ խաւս[69ա]եցայց: Արքայութեանն²⁹ ո՞չ ցանկաս, ի գեհեհէն ո՞չ երկնչիս, ուստի՞ դոցի բժշկութիւն անձին քում, քանզի եթէ սարսուալիքն ոչ զարհուրեցուցանեն եւ հրճուելիքն³⁰ ոչ յորդորեն, քարեղէն սրտի խաւսիմք:

¹⁸ C երեւելք

¹⁹ A արդեւք C արդաւք

²⁰ C լուիցես

²¹ C յորում] յորժամ

²² C յայտնի... յորում]

²³ C երեւին] եւ ի

²⁴ C փառաւոր

²⁵ C զվատթարսն

²⁶ D ի]

²⁷ E այն] մի

²⁸ ABE եւ մի տրտմեցուցէ զքեզ]

²⁹ C արքայութեան

³⁰ AC հրճուելիքն

7 Հայելով¹, մա՛րդ, ի բնութիւն ընչեղութեանն: Զի՞ աղքատ դողացեալ ես յաղագս ոսկւոյ: Քար է ոսկին, քար է արծաթն, քար՝ մարգարիտն, քար՝ ակունքն. իւրաքանչիւր ոք՝ ոսկե քարն եւ բիւրեղն², եւ սուտակն, մելսիկն³, եւ կարկեհանն, եւ յասպիս⁴: Այսոքիկ ընչեղութեան⁵ ծաղիկք, զորս դու զոմանս ի բաց դնելով թաքուցանես եւ զոմանս զերեւելիս⁶ քարանցն ի խաւարի ծածկես, իսկ զոմանս շուրջ բերես⁷ զծանրապատիւսն հեշտացեալ⁸ նոցա ճառագայթիւքն: Ասա՛ զի՞նչ քեզ աւգուտ քարամբք պայծառացուցանելոյ⁹ զձեռնդ¹⁰ շուրջ դարձուցանել: Ո՞չ շառագունես քարամբքն յղանալով, զոր աւրինակ կանայք յորժամ յղանան¹¹, զի եւ նոքա քարինս ուտեն, եւ դու տենչողաբար ունիս յաղագս ծաղկաքարանցն՝ զսարդ եղունգնն, եւ զյասպիս¹², եւ զկարկեհանն խնդրելով: Ո՞ր պճնող կարաց մի աւր ի կեանս յաւելուլ. յո՞ւն¹³ խնայեաց¹⁴ մահ յաղագս ընչեղու-

¹ DE Հայելով] Հայեա ով

² AB բերիւղն

³ AC մեղիկն

⁴ C յասպիսն

⁵ CE ընչեղութեանն

⁶ C յերեւելի

⁷ C բերեն

⁸ C հեշտացուցել

⁹ C պայծառացուցանելով

¹⁰ C ձեռնդ

¹¹ C յղանան] յուղանալով

¹² A զասպիս C զյասպիսն

¹³ C յո] զո

¹⁴ C խնայեաց] խնդրեց

թեանն, յումմէ¹⁵ ի բաց եկաց հիւանդութիւն¹⁶ սակս [69բ] ընչից, մինչեւ յե՞րբ ոսկի անձանց խեղդ, մահու կարթ, մեղաց պատրանք: Մինչեւ յե՞րբ լընչեղութիւն, պատերազմի պատճառ, յաղագս որոյ գործի զէն, վասն որոյ սրի սուր: Յաղագս նորա ազգակիցք անձանութեանն ի բնութենէն, եղբարք հակառակ միմեանց սպանումն տեսանեն: Վասն ընչեղութեանն անպատք զսպանողսն կերակրեն¹⁷, ծով՝ զի վայր ընկղմիչսն, քաղաք՝ զզրպարտողսն: Ո՞չ է ստութեանն հայր, ո՞ ստեղծագործութեան¹⁸ զործունեա, ո՞ զերդմնահարութիւն ծնաւ: Ո՞չ ընչեղութիւն, ո՞չ յաղագս նորա փոյթն: Զի՞նչ ախտանայք, մարդիկ²⁰, ո՞ զձեզ զձերն ընդդէմ ձեր²¹ դրժողութիւնն²² շուրջ գրեաց²³: Գործակից առ կեանսն, եւ ոչ թոշակ չարեաց տուան²⁴ ինչք: Փրկանք անձին, եւ ոչ պատճառք կորստեան: Այլ հարկաւոր է²⁵ ընչեղութիւնն յաղագս մանկանց: Բարեդէմ պատճառք ազահութեան²⁶ է այս, զի զմանկունսն առաջի դնելով զսիրտն հաւանե-

¹⁵ C յումմէ] յորմէ

¹⁶ C հիւանդութիւն] սակս ընչեղութեան

¹⁷ C կերակրեն] կարկեն

¹⁸ C ո] որ

¹⁹ C ստեղծագործութեան] + հայր

²⁰ A մարդիկ

²¹ C ձեր] մեր D զձեր

²² CD զզրժողութիւնն E զրժողութիւն

²³ C գրեա

²⁴ C չարեացն տուան

²⁵ ABDE է]

²⁶ ABD յազահութեան

ցուցանէ: Մի՛ պատճառէր զան-
պատճառելին, յատուկ ունի զՏէրն,
առանձինն՝ զանաւրէնն, յայլմէ
զկեանսն ընկալաւ՝ ի նմանէ
զպատճառն համբերէ՛ կենցաղոյս²:
Մի ամուսնացելոցն³ ոչ գրեցան Ա-
ւետարանքն⁴ «եթէ կամիս կատարեալ
լինել՝ վաճառեա զքո գոյսդ եւ տուր աղ-
քատաց» (Մ. 7. Ժ. 21): |70ա| Յորժամ
խնդրէիր ի Տեառնէն⁵ զբարեման-
կութիւնն⁶, յորժամ մաղթէիրն զլի-
նելն որդւոց Հայր, արգեաւք⁷ յա-
ւելէր զայդ՝ տո՛ւր ինձ մանկունն⁸,
զի ստուգանեցից զպատուիրանս⁹
քո՝ տուր¹⁰ մանկունս, զի¹¹ մի ժա-
մանեցից¹² յարքայութիւն երկնից:
Եւ ո՞ երաշխաւոր լինի մանկան
յաւժարութեան, եթէ ի պատեհ
վարիցի¹³ տուելովքն: Քանզի
բազմաց ընչեղութիւն սպասաւոր
վաւաշոտութեան եղեւ: Լսես ժո-
ղովողին¹⁴, որ ասէ՝ «տեսի հիւանդու-
թիւն դժնակ, ընչեղութիւն՝ պահեալ
յիւրմէ ի չար ինքեան¹⁵» (Հ. 2. Ժ. 2-
13) եւ դարձեալ թէ՛ «թողիցես մար-
դոյ, որ գկնի իմ. եւ ո՞ գիտէ, իմաստուն

¹ CE համբերէ] համարեա

² B կենցաղոյն

³ C ամուսնացելոց

⁴ C աւետարանքն] աւետարանքն

⁵ C տեառնէ

⁶ A զբարի մանկութիւն B զբարեմանկու-
թիւնն E մանկութիւն

⁷ A արգեւք C արդօք

⁸ BCDE մանկունս

⁹ AC զպատուիրանս

¹⁰ C տուր] + ինձ

¹¹ A զի]

¹² A մի ժամանեցից E արաքեցից

¹³ C վարիցի] լինիցի D վարեցի

¹⁴ CD ժողովողին] ժողովին

¹⁵ D ինքեանն

լիցի, եթէ անգգաւմ¹⁶» (Հ. 2. Ժ. 18-
19): Արդ, տես մի, որ հանդերձ
բիւր¹⁷ աշխատութեամբ¹⁸ ժողովե-
ցեր զընչեղութիւն, նիւթ մեղաց
այլոցն պատրաստեսցես եւ ապա
գտցես կրկնապատիկ տանջեալ՝
զորս դուն զրկեցեր եւ զորս ընկե-
րին մթերեցեր: Մի՛ ոչ ամենայն
մանկան ընտանեգոյն է քո անձդ:
Մի՛ ոչ ամենեցուն առաւել յըն-
տանութիւն մերձենա: Նախ ի բաց
տուր զերիցութիւն ժառանգու-
թեան ընչեղութեամբ նմա, տուր
զպատճառս կենաց¹⁹, յայնժամ
մանկանց բաժանեսցես զկեանսն:
Քանզի որդիք, ի ծնողաց ոչ ըն-
դունելով, ինքեանց տունս բա-
ղում անգամ արարին, իսկ ոգիդ,
ի քէն լքեալ, յորմէ²⁰ ողորմեսցի:

8 Ասաց|70բ|աւ առ հարսն²¹, որ
ասացաւս, իսկ անորդիքն զի՞նչ
մեզ բարեգէմ պատճառս ազահու-
թեան առաջի արկանիցեն²²: Ո՞չ
վաճառեմ զգոյսն: Ո՞չ տամ աղ-
քատացն՝ յաղագս հարկաւոր կեն-
ցաղոյս պիտոյից: Ոչ եւս ապա
Տէրն քո է վարդապետ եւ ոչ Աւե-
տարանն քո պատշաճէ զկեանսդ,
այլ ինքեամբ դու աւրինադրես
քեզ: Տե՛ս յո՞ր վիշտս անկանիս,
այսպէս²³ իմանալով: Քանզի եթէ

¹⁶ C անգգաւմ

¹⁷ A բիւր C բազում

¹⁸ C աշխատութեամբ

¹⁹ C կենաց] + եւ

²⁰ AE յորմէ] յորմէ

²¹ A հարս

²² A արկան

²³ E այսպէս] այնպէս

Տէրն իբրեւ զհարկաւորս մեզ
հրամայեաց, եւ դու որպէս անկա-
րելի թերագրես, ոչ այլ ինչ եթէ
ոչ իմաստնագոյն զքեզ ինքն գոյ
ասես՝ քան զաւրինադիրն: Այլ
վայելեցից ի նոսա յիմում կենդա-
նութեանս, զկնի կենաց իմոց փո-
խանորդս արարից ինձ առ ի կե-
լոցն¹ զաղքատս, գրով եւ կտակաւ
տեսարս զնոսա իմոցն ցուցից: Յոր-
ժամ ոչ եւս ընդ մարդկան՝ յայն-
ժամ լինիս² մարդասէր: Բազում
քեզ շնորհ³ մարդասիրութեանդ,
զի ի գերեզմանի անկեալ կալով,
յերկիր լուծեալ զաւրաւոր եղեր ի
ծախելն⁴ եւ առատամիտ: Զորո՞ց,
ասա⁵, ինձ զժամանակաց վարձ⁶
պահանջեսցիս՝ զկենացն, եթէ՞
զկնի կենդանութեան: Քանզի այլ
կեցեր ժամանակ՝ հեշտութիւն⁷
կեցեր ժամանակ՝ հեղեալ, եւ ոչ տե-
կութիւն շուրջ հեղեալ, եւ ոչ տե-
սանել հա|71ա|մբերէիր զաղքատն⁸.
Իսկ մեռեալ զի՞նչ գործեսցես,
զո՞ր վարձս գործոցն քո պարտիցի:
Յո՞յց զգործսն եւ պահանջեա՛ զհա-
տուցումն: Ոչ ոք, զկնի անցելոյ
տաւնին⁹, ի վաճառն գայ եւ ոչ
յետ հանդիսիցն երթեալ պտակի:
Իսկ դու զկնի պատերազմաց քա-

ջանաս¹⁰, եւ ոչ յետ կենացն բարե-
պաշտ է ոք: Յայտ է, թէ դեղով եւ
գրով խոստանաս զբարերարու-
թիւնսն¹¹: Եւ ո՞ պատմեսցէ քեզ
զժամանակ վախճանիս, ո՞ երաշ-
խաւոր լիցի կարգի¹² վախճանին¹³:
Քանի՞ք ի բռնութեան¹⁴ յափշտա-
կեցան ցաւոց եւ ոչ ձայն բարբա-
ռեալք թուլացեալք¹⁵ յախտէն,
զքանի՞ս ջերմ¹⁶ արար խելագա-
րեալս: Արդ, զի՞ մնաս ժամանա-
կին, յորում թերեւս ոչ խորհրդոց
քոց լինիցիս¹⁷ տէր: Գիշեր՝ խորին
եւ հիւանդութիւն՝ ծանր, եւ որ
աւգնեն¹⁸ ոչ ուրեք, եւ որ դարա-
նակալն՝ ժառանգութեանն՝ պատ-
րաստ, զամենայն առ ի յինքեան
պէտս ընտանեցուցանէ, անգործ¹⁹
զքո խորհուրդսն առնէ: Եւ ապա,
շուրջ հայելով այսր եւ անդր, տե-
սանես²⁰ ի վերայ կացեալ քեզ զա-
մայութիւնն, յայնժամ զգասցես
զանխորհրդութիւնն²¹, յայնժամ
հառաչեսցես զանմտութիւնն, յոր
ժամանակ²² շտեմարանեցեր զո-
ղորմութիւնն եւ զի լեզու լքանի²³,

¹⁰ CD քաջանաս] քաջ արանս

¹¹ CD զբարերարութիւնսն] զբարեպաշտու-
թիւնսն

¹² B ո երաշխաւոր լիցի կարգի]

¹³ C վաղջանին

¹⁴ C ռնութեանց

¹⁵ C թուլացեալք] թողացելք

¹⁶ E արար ջերմ

¹⁷ A լինիցիս]

¹⁸ C աւգնեն] աւգնական է

¹⁹ C անգործ] գործ

²⁰ C տեսանես D տեսանէ

²¹ C յայնժամ... զանխորհրդութիւնն]

²² E յոր ժամանակ] յորժամ

²³ C լքանի] + եւ

¹ C կելոցն] եկելոցն

² A լինիցիս

³ C շնորհս D շնոհ

⁴ A ծախելն

⁵ C ասաց

⁶ A զվարձ

⁷ C հեշտութեան

⁸ C զաղքատսն

⁹ CDE տաւնին] տանին

ձեռն գողգոթէ՝ գողալով ի վայր բերեալ՝ որպէս թէ ո[71բ] ձայն եւ գիր նշանակէ զկամսդ: Եւ սակայն՝ թէ ամենայն՝ գրեալ էր, եւ ամենայն ձայն հնչելով քարոզէր, գրով գնել բաւական էր զամենայն փոփոխել² զկամսդ, մի կնիք ալլազգ, արարեալ երկուք³ եւ կամ երեք վկայք չարք, զբովանդակ արդեաւք⁴ զժառանգութիւնն յալլս փոխեալ բերեն:

9 Արդ, զի՞ զքեզ խաբես՝ այժմ ի չարաչար վայելս մարմնոյ զընչեղութիւնն վատնելով եւ խոստանալով⁵ յապալսն, որոց ոչ ես տէր: Որպէս⁶ բան եցոյց, չար խորհուրդ՝ կելովս՝ վայելեմ ի հեշտութիւնսն եւ մեռեալ⁸ գործեցից⁹ հրամանսն¹⁰: Ասէ եւ քեզ Աբրահամ¹¹ «ի բաց առեր գրարիս քո ի կեանս քուս¹²» (Հմտ. Գ. Ժ. Ժ. 25): Ո՞չ ընդունի քեզ անձուկ եւ նեղ զծանրութիւն ընչեղութեան¹³ ոչ ի բաց եղեալ, բարձեալ զնա արտաքս ելցես, քանզի ոչ ի բաց եղիր¹⁴ որպէս հրամայեցարն: Յոր ժամանակ

էիր¹⁵ քեզ ինքեան¹⁶, քան պատուիրանին¹⁷, նախ զնէիր, զկնի մահու եւ լուծմանն յայնժամ զպատուիրանն¹⁸ քան զթշնամիսն պատուեցեր¹⁹: Զի մի առցէ այս առուն, առցէ, ասէ, Տէր: Եւ զայդ զի՞նչ ասեմ՝ զթշնամեաց վրէժ առնուլ²⁰, եթէ՞ ընկերին սէր: Ընթերցիր զքո կտակսն²¹: Կամէի ունել եւ վայելել²² յիմսն: Մահու շնորհ²³, եւ ոչ քո: Քանզի, թէ²⁴ էիր անմահ, ոչ արդեաւք²⁵ յիշէիր զպատուիրանսն²⁶ «մի՛ սոլորիք, Աստուած ոչ քամահի» (Հմտ. Գ. Ժ. Ժ. 7): Մեռեալ ի սեղան ոչ ելանէ, կենդ[72ա]անի բերեցես զգոհն: Որ յաւելորդացն բերեալ լինի՝ ոչ է ընդունելի: Իսկ դու, որ զկնի ամենայն կենացն²⁷ առաւելաւ, զայն նուիրես բարեգործին²⁸: Համարձակէիր ի նշխարաց սեղանոյն ընձեռել փառաւորաց եւ զի՞արդ իշխէք զԱստուած ի նշխարացն հաշտեցուցանել: Տեսէ՛ք զվախճան²⁹ ընչասիրութեան, ընչեղքդ, զաղարեցէք ախտանալով առ

¹ C ամենայն] + յայտնասպէս

² C փոփոխել] փոխ ունել

³ C երկուքն

⁴ A արդեւք C արդաւք D արդիւք

⁵ C խոստանալով] խոստովանելով

⁶ C որպէս] + եւ

⁷ E խորհուրդս

⁸ C մեռանելն

⁹ BCDE գործեցից] գծեցից

¹⁰ D զհրամայեալն

¹¹ D Աբրահամ

¹² C քուս] քո

¹³ A զծանրութիւն ընչեղութեան] զծանր

¹⁴ A եղեալ] զրեալ B զիալ C եղել

¹⁵ BC էիրն

¹⁶ E ինքն

¹⁷ B քան պատուիրանին] անպատուիրանին

¹⁸ AC զպատուիրանն

¹⁹ A պատուեցեր

²⁰ E առնել

²¹ D կտակսն

²² B վայելեալ D յաւելեալ

²³ A շնորհ

²⁴ A եթէ

²⁵ C արդաւք

²⁶ A զպատուիրանսն D զպատուիրանն

²⁷ C կենացն]

²⁸ E բարեգործութիւնն

²⁹ A զվախճան] զվաճառ C զվաղջան

ինչսն անկանեալ կայք: Որքան¹ սիրես² զընչեղութիւնն, այնքան առաւել ոչ նուազէ, ոչ մի³ իրաւացին քեզ զամենայն քեզ ինքեան արասցես, զամենայն ժողովեցես, մի թողցես⁴ աւտարաց զընչեղութիւնն: Կարծեմ՝ զքեզ եւ ոչ ամփոփեցեն ծառայք քո ի⁵ վախճանին⁶ զարդու, այլ ի բաց մաքրեցեն⁷ զգերեզմանն ժառանգորդաց եւ ապա դիմեցելոց ըստ բարեմտութեան: Եւ կամ ուրեք իմաստասիրեցեն յայնժամ, անփորձաբարս⁸ յասելով, պճնել զմեռեալն բազմապատիկ ծախիւք⁹ տանել, որ ոչ եւս զգայն¹⁰: Եւ ընդէ՞ր ոչ լաւագոյն զկենդանիսս զարդարել զանազան եւ փառաւոր զգեստութեան¹¹, քան եթէ փտել ընդ մեռելոյն զբազմապատիւ հանդերձիցն: Եւ զինչ շիրիմն նշանագերձիցն: Եւ զինչ շիրիմն նշանագերձիցն¹², եւ բազմակատար գերեզման, եւ անշահ ծախք է աւգուտ¹³: Պարտ է¹⁴, որք ի կենցաղիս են, հարկաւոր պիտոյից լինել: Այսքան, ասեն, եւ ի քէն զծանրութեան վրէժ առեալ փոխանորդաց

քոց շնորհեն: [72բ] Արդ, յառաջ ժամանելով զքեզ ինքն զարդարեա՛ գեղեցիկ պատանաւք բարեպաշտութեան, զամենայն զգեցեալ¹⁵ երթիցես ընտանի զարդ¹⁶ զընչեղութիւնն առնելով կալ զնա քեզ: Հաւանեցիս բարւոյ¹⁷ խորհրդակցի, որ սիրեացն զքեզ Քրիստոս, որ յաղագս մեր աղքատացաւ, զի մեք նորա աղքատութեամբն ճոխասցուք (Հմտ. Բ. Կ. Զ. Լ. 9), որ ետ զինքն փրկանս յաւելու (Հմտ. Լ. Տ. Բ. Բ. 6): Կամ որպէս իմաստնոյ¹⁸, որ զաւգուտն մեզ¹⁹ տեսանէ, հաւանեցուք եւ կամ իբրեւ սիրողի զմեզ համբերեցուք: Եւ կամ իբրեւ բարեգործի²⁰ մերոյ երաշխաւորք²¹ լիցուք, ամենեւին արասցուք զհրամայեալն մեզ, զի ժառանգորդք²² լիցուք յաւիտեանական կենացն նոցա փրկատուսիլ²³, որում փառք եւ զաւրութիւն²⁴ յաւիտեանս²⁵, ամէն:

¹ ABCD որ]

² E սիրէք

³ C մի] + ինչ

⁴ D մի թողցես]

⁵ ABDE քո ի]

⁶ BDE վախճանին] վաճառին C վաղջանին

⁷ D մաքրեցեն

⁸ C անփորձ բարո ասելով E անփորձ բարոս ա-

⁹ D ծախք

¹⁰ C զգայն] սգայն

¹¹ E զգեստութեան

¹² C նշանաւոր] նշանակոր

¹³ A աւգուտ] անաւգուտ

¹⁴ C է]

¹⁵ C սգեցել C + զարդ

¹⁶ C զարդ]

¹⁷ C բարի

¹⁸ A իմաստնոյ C զիմաստնո

¹⁹ C մեզ] մեր

²⁰ C բարի գործի CD + ի

²¹ A երաշխաւորք] երախտաւորք

²² C ժառանկաւորք

²³ ABDE Քրիստոսիլ] + Յիսուսիլ

²⁴ BDE յաւիտեան

²⁵ D ամէն]

սերմանցն, նոյնպէս եւ դու կարաւտութիւն եւ տարակուսանս մարդկան խնդրես, զի գործ քեզ ինչքն լիցին¹: Անգիտանա՞ս առաւել մթերս մեղացն առնելով, ընչեղութեամբ [74բ] զաճումն տոկոսեացն իմանաս: Եւ որ խնդրեն զփոխ ի մէջ անհնարութեան ըմբռնեալ: Յորժամ առ աղքատութիւնն հայի՝ ոչ ճանաչէ՞ զստացուածն², իսկ յորժամ ի³ մերձաւոր վտանգսն⁴ համարձակի ի փոխսն: Եւ ապա պարտեցաւ՝ խոնարհեալ ընդ պիտոյիւքն, իսկ դու երթեալ գնաս զնա՝ գրով եւ⁵ երաշխաւորաւք⁶ ամրացուցեալ⁷:

2 Եւ առեալ զինչն⁸ զառաջինն պայծառ է, եւ զուարճացեալ⁹, աւտար ծաղկաւ հրճուելով¹⁰ նշանակէ զփոփոխումն կենացն, քանզի սեղան յղիացեալ, պատմուճան բազմապատիկ, ծառայք առ ի¹¹ զուարճութիւնն¹² փոփոխեալք¹³ ձեւով¹⁴, փաղաքուշք, հանգանակակիցք¹⁵, իշամեղուք տանցն բիւրք: Իսկ իբրեւ ինչքն ցրուին¹⁶

¹ AB լինիցին

² C զստացուածն

³ C ի]

⁴ A վտանգն C վշտանկին

⁵ BCDE եւ]

⁶ C երաշխաւորով

⁷ C ամրացել

⁸ A զինչսն

⁹ A զլարճացեալ C զլարճացել

¹⁰ C հրճուելով

¹¹ C ի]

¹² C զլարճութիւնն

¹³ C փոփոխելք

¹⁴ C ձեւովք

¹⁵ E հանգանակից

¹⁶ C ցրուին

եւ ժամանակ ի վերայ եկեալ զվաշխն նոցա ժողովէ՝ ո՛չ գիշերք¹⁷ նմա հանգիստ բերեն եւ ո՛չ տիւ՝ զուարճութիւն¹⁸, ո՛չ արեգակն՝ վայելուչ, այլ դժուարի ի կեանսն, ատեա զաւուրսն՝ առ ժամադրութիւնն ճեպեալ, երկնչի յամսոցն¹⁹, որպէս²⁰ ի²¹ տոկոսեաց հարց²²: Թէպէտեւ քուն է, երազ տեսանէ զփոխատուն, չար անուրջ՝ առ գլուխն մերձ կացեալ²³: Եւ թէ արթուն է՝ խորհուրդ նորա եւ հոգ վաշխն է: Վաշխողի, ասէ, եւ փոխապար[75ա]տի պատահեցելոյ իրեւրաց այցելութիւն երկաքանչիւրոցն առնէ Տէր (Ըմբ. Լ. 13):

Ձի ոմն իբրեւ զշուն ընթանայ ի հրապարակի²⁴, իսկ միւսն, իբրեւ պատրաստ որս, երկնչի ի պատահմանէն, քանզի ի բաց բառնա զնորա համարձակութիւն աղքատանալն: Երկաքանչիւրոց համարք ի մատունս²⁵, միոյն խնդութեամբ յաճեցմանէ տոկոսեացն, իսկ միւսոյն հառաչանք յաւելուածոյ²⁶ թշուառութեանցն: «Արք ջուր ի քոց ամանոց» (Ըմբ. Լ. 15), այս է զընտանի պատճառս, շուրջ գիտեա՛, մի՛ յաւտար աղբիւրս²⁶ գնասցես, այլ յընտանի մարգաց

¹⁷ C գիշերքն

¹⁸ C տիւն զլարճութիւն

¹⁹ B յամսոցն

²⁰ D որպիսի

²¹ D ի]

²² C տոկոսեաց հարցանէ

²³ C կացել

²⁴ A մատունք

²⁵ AC յաւելուածոյ

²⁶ A աղբիւրս

ժողովէ քեզ մխիթարութիւնս կենցաղոյս: Ունիս պղինձս, հանդերձս, զրաւստս²⁷, անաւթս ամենապատիկս²⁸, զայդոսիկ ի բաց տուր, զամենայն մատնել հաւանեցիս՝ բաց յազատութենէդ: Այլ պատկառեմ զայնս²⁹ հրապարակաւ յայտ³⁰ առնել, ասէ³¹: Եւ զի՞նչ՝ զի՞ փոքր մի³² յետոյ այլ այդ, քան ի բաց հանցէ եւ քարոզեսցէ զքո եւ առաջի³³ աչաց քոց շահեալ³⁴ զայն դնէիր³⁵: Մի՛ երթիցես յաւտար դուրս, քանզի «ջրհոր արդարեւ ան է աւտարոտի» (Ըմբ. Լ. 27): Լաւագոյն է առ փոքր խորհուրդս զձեռն մխիթարել³⁶, քան միանգամայն ամբառնալ աւտարոտիւքն³⁷ եւ զկնի [75բ] ամենեցուն³⁸ ի միասին ի³⁹ գոյիցն մերկանալ: Ձի եթէ ունիս՝ ուստի հատուցանեսն, ընդէ՞ր ոչ զմաւտաւոր տնանկութիւնն յայնց պատճառաց լուծանես: Իսկ եթէ տարակուսանս առ ստացուածն⁴⁰ զչարն չարիւ բժշկես: Մի՛ ընկալցիս զպաշարողն⁴¹ զքեզ զփոխատուն⁴²: Մի՛ համբերեր⁴³

¹ ABE զրաւստս] զրախտ D զրաւստ

² D անթաթամապատիկս

³ C զայնս] զայս

⁴ A հրապարակաց յայտ

⁵ E ասէ]

⁶ C մի] + ասէ

⁷ C զառաջի

⁸ E շահել

⁹ C դնէիր] գնէիր

¹⁰ A աւտարոտովքն B աւրատուաւքն C աւտարոտեւքն E օտարոտեւքն

¹¹ B ամենեցունց

¹² C ի]

¹³ C ստացուածն

¹⁴ C զպարարողն

¹⁵ E զփոխատուն] զփախուստն

¹⁶ C համբերեր

որպէս այլ ինչ՝ որս¹⁷ խնդրէ եւ հետադաւտէ զքեզ: Ստուլթեան սկիզբն¹⁸ վաշխելն, անշնորհութեան¹⁹ պատճառ, անընտելութեան²⁰, սուտ երդման: Այլ բանք՝ վաշխողին եւ այլ՝ պահանջելոյն: Իցիւ քեզ²¹ թէ ոչ պատահեալ էր, յայնժամ թերեւս գտանէ²² ի²³ պատճառս²⁴ վճարմանն ի վտանգէն: Ո՛չ ակամայ ինձ արկէր ի ձեռն զինչսն: Պղնձախառն էր քո ոսկին եւ կտրեալք՝ դահեկանքն: Արդ, եթէ սիրելի է փոխատուն, մի՛ տուժեսցիս²⁵ զնորա զսիրելութիւնն²⁶, իսկ եթէ թշնամի²⁷ մի՛²⁸ լիցիս ընդ թշնամոյն ձեռամբ: Սուղ ինչ պաճուճեալ աւտարոտեաւքն, զկնի եւ ի հայրենեացն արտաքոյ կայցես: Աղքատ եմ այժմ, այլ ազատ: Փոխս²⁹ առնալով³⁰ ոչ ընչեղացիս³¹ եւ զազատութիւնն եւս ի բաց բարձցիս: Ծառայ վաշխողին է փոխատուն, եւ ծառայ վարձաբեր անհրաժարելի՝ բերելով զ[76ա]արկն: Շունք

¹⁶ C համբերեր D համբերել

¹⁷ C որս

¹⁸ C սկիզբն C + հետադաւտելն եւ

¹⁹ A անշնորհութեան

²⁰ A անընտելութեան] անընդունելութեան

²¹ C քեզ]

²² C գտանէր

²³ C ի]

²⁴ C զպատճառս

²⁵ CE տուժեսցիս

²⁶ E սիրելութիւն

²⁷ E թշնամոյն

²⁸ ABDE մի]

²⁹ E փոխ

³⁰ D առնով

³¹ C ընչեղացից

ոռնալով¹ ընտելնուն, իսկ վաշխողն առնլով առաւել զայրանայ, քանզի ոչ դադարէ ի հաջելոյն, այլ յաճախագոյն խնդրէ: Թէ երգնուս² ոչ հաւատայ, այլ երգնլով պահանջէ, յուզէ ի ներքս զվաճառ³ քո, հետադաւտէ: Եթէ արտաքս գաս ի դրացն ձգէ⁴, առ ինքն քարշէ: Եթէ ի ներքս գրեզ թաքուցանես՝ կայ ի գաւիթս⁵, զդուռնն բախելով⁶, առաջի կնոջն⁷ թշնամանէ, առաջի սիրելեացն⁸ ամաչեցուցանէ, ի հրապարակս խեղդէ, չար պատահումն ի տաւնի՝ անկեանս քեզ կազմէ զկեանսն: Այլ մեծ են, ասէ, կարիքն, եւ ոչ ուստեք շահքն⁹ ընչիցն այլուստ¹⁰: Եւ զի՞նչ աւգուտ յապաղելն, քանզի դարձեալ եկեսցէ աղքատութիւնն իբրեւ զքաջ ընթացող (Հմտ. Եւ. 34), եւ նոյն կարիք հանդերձ յաւելուածով¹¹ առաջի կացցէ: Վասն զի¹² փոխն ոչ վճարումն ամենեւին¹³, այլ սակաւ յապաղումն տարակուսանաց ընձեռի: Այսաւր չարչարեսցուք զկարաւտութեան դժուարութիւն¹⁴ եւ մի՛ մթերես-

ցուք ի վաղիւն: Զի ոչ առնլով զփոխն¹⁵ նմանապէս ես¹⁶ աղքատ ե՛ւ այսաւր, ե՛ւ յառաջիկայսն, իսկ փոխ առեալ¹⁷ զժնդակագոյն¹⁸ արտաքս ծախեսցին վաշխիւն՝ զաղքատութիւնն [76բ] առաւել յերկարելով¹⁹: Եւ այժմ ոչ ոք բամբասէ զքեզ յաղքատանալդ, քանզի աւամայ²⁰ է չարն, իսկ եթէ տուտեսաց պարտական իցես՝ ոչ ոք է, որ ոչ բամբասէ զքո անխորհրդութիւնն:

3 Արդ, մի՛ աւամայ չարեացն եւ զինքայորդոր եւս զչարն մերով անմտութեամբ ի վերայ ածցուք: Տղայ մտաց է ոչ մերձաւորաւքն ամփոփել, այլ անյայտ յուսովք յորդորել ի յայտնի վնասս եւ յանճառելիս համարձակել: Անդրէն²¹ խորհեսցիս՝ ուստի՞ պահանջեսցիս, յորոց առնուսն: Այլ ոչ է բաւական եւ առ ի պէտսն եւ առ ստացուածն²²: Իսկ եթէ եւ վաշխ եւս²³ վարկցիս²⁴, ուստի՞ զինչսն²⁵ յայսքանս բազմապատիկս արասցես, որպէս զի առանձինն²⁶ բժշկէ զքո պէտսն, եւ յատուկ լնուս զգլուխսն, իսկ ար-

¹ A ոռնլով] առնլով
² A երգնլով
³ C զվաճառն
⁴ E ձգէ] + եւ
⁵ A գաւթին E գաւթի
⁶ C բախել
⁷ A կնոջն
⁸ C սիրելեցն
⁹ A շահք
¹⁰ C այլուստ] այդ ուստի
¹¹ AC յաւելուածով
¹² C վասն զի] քանզի
¹³ E յամենեւին
¹⁴ A դժուարութիւն

¹⁵ C զփոխ
¹⁶ C ես] եւս
¹⁷ E առեալ] առաւել
¹⁸ BD զժնդակագոյն
¹⁹ E յերկարել
²⁰ E յաւամայ
²¹ A անդէն
²² AC ստացուածն
²³ C եւս] եւ ո
²⁴ C վարկցից
²⁵ C զինչս
²⁶ C առանձինն

տաքուստն¹ եւ տոկոսիս եւս ծնանի: Բայց ո՞չ յորմէ առնուսն² տացես³ զփոխսն: Այլուստեացն⁴ քո մնացուք ի յոյսս⁵ եւ ոչ եկեսցուք, որպէս ձկունք ի պատրանս զոր աւրինակ նոքա յետ⁶ կերակրոյն զկարթն կլանեն, սոյնպէս եւ մեք՝ հանդերձ ընչիւքն եւ տոկոսեաւքն շուրջ վարկանիմք: Որ զմի⁷ ամաւթ աղքատանալն ընտանեցուցանէ: Արդ, զի⁸ ի պարտուցն թշնամանս մեզ յաւելուցումք: Ո՛չ ոք զվէր վիրաւ ողջացուցանէ, եւ ո՛չ զչար չարիւ բժշկէ, եւ ո՛չ զաղքատութիւն վաշխիւք [77ա] վերստին ուղղէ⁸: Ընչե՞ղ ես, մի՛ առնուր փոխ: Աղքատ ես⁹, մի՛ պատեսցիս: Բանզի եթէ փարթամ ես, ոչ ունիս¹⁰ ի պէտս փոխոյն եւ եթէ ոչ ինչ ունիս՝ ոչ պահանջիս զփոխն: Մի՛ տացես զքո¹² կեանս¹³ ի յետնախոհութիւն⁹⁰, զի մի՛ երբէք երանեսցես զնախքան զտոկոսեացն աւուրս: Միովս այսուիկ¹⁴ զանազանիմք յընչեղացն աղքատս անհոգութեամբ եւ ծիծաղիմք զնոցա

արթնութեամբն: Մեք ի քուն լինելով¹⁵ եւ ի վերայ կացեալք միշտ հոգւոց նոքա անհոգք¹⁶ լինիմք եւ յապահովացեալ¹⁷ մեք: Իսկ որ պարտին՝ եւ աղքատ է եւ բազմահոգ: Անքուն ի գիշերի, անքուն ի տուրնջեան¹⁸, մտախոհ յամենայն ի կեանս: Երբեմն զիւր գոյսն վաճառէ¹⁹, երբեմն՝ զտուռնս²⁰ բազմապատիկս, զանդաստանս ընչեղացն, զհանդերձս պատահեցեւոցն, զանաւթս զտանցն²¹: Եթէ այդոքիկ իմ էին, ասելով²², ի բաց տայի այսքանւոյ²³ եւ այսքանւոյ եւ²⁴ ի բաց վճարեալ լինէի ի վաշխես²⁵: Այսոքիկ նորա եւ ի գիշերին նստին ի սրտին եւ ի տուրնջեան²⁶ զմիտսն ըմբռնեն: Եթէ զդուռնն բախեսցէ ոք²⁷, փոխառուն ի ներքոյ մահճաց լինի: Ուժգնաբար ընթացեալ մտանէ ոք, զնորա հարկանէ զսիրտ: Հաջէ չուն, եւ նորա քիրտն վիժի, եւ երկիւղիւ պաշարի, եւ դիտէ ընդ որ²⁸ փախիցէ: Յորժա[77բ]մ ժամադրութիւնն ի վերայ գա՛ հոգազատելն²⁹

¹⁵ ABCD ի քուն լինելով] ունելով

¹⁶ C անհոգս

¹⁷ A յապահովացեալք

¹⁸ A տուրնջեան C տուրնջեն

¹⁹ C վաճառէ] + եւ

²⁰ D զտուռն] զտուս

²¹ A զտանցն] + եւ

²² C ասէ

²³ CD այսքանո

²⁴ AC եւ] + այսքանւոյ

²⁵ C վաշխեն

²⁶ A տուրնջեան C տուրնջեն

²⁷ C ոք]

²⁸ BC որ] որի

²⁹ A հոգազատելն] հոգազատելն E հոգայ զատելն

¹ C արտաքուստն] արտաքսաւոր

² C առնումն

³ C տացեն

⁴ B այլուստեանցն] ուստեայն

⁵ CE յոյսն

⁶ ADE ի պատրանս զոր աւրինակ նոքա յետ]

⁷ C մի

⁸ A ուղղեցէ

⁹ ABE ես]

¹⁰ ABC ունի

¹¹ ABCD ի]

¹² B քո] զքեզ AE քո

¹³ E կեանսն

¹⁴ C այսուիկ

զինչ ստեղծանելով¹ պատճառս
զվաշխողն² ի բաց մղեսցէ: Մի՛
միայն առնուլ զքեզ իմասցիս, այլ
եւ պահանջիլ³: Ընդէ՞ր ընդ⁴ բազ-
մանման⁵ գազանին⁹¹ զքեզ լծես:
Զնապաստակաց ասեմ ե՛ւ զծնա-
նել միանգամայն, ե՛ւ սնուցանել,
ե՛ւ յղանալ⁶: Եւ վաշխակերքն
զինչսն համայն վաշխեն ե՛ւ ծնա-
նի, ե՛ւ բուսանի: Քանզի ոչ եւս ա-
ռէր ի ձեռն⁷ եւ զմերձաւոր ամսոյն
պահանջեցար զգործն: Եւ նոյն
դարձեալ վաշխեալ⁸, այլ չար կե-
րակրեաց, եւ նա զմիւսն եւս, եւ
տոկոսիւքն յանբաւս: Յաղագս
այսորիկ եւ անուան⁹ արժանի ե-
ղեւ տեսակս այս ազահոլթեան:
Քանզի ծնունդ⁹², որպէս կարծեմ,
յաղագս բազմածնութեան չարին
անուանի¹⁰: Վասն զի ո՞ւստ այլ,
ոստեք կամ արդեաւ¹¹ ասի յա-
ղագս զի երկունս եւ տրտմութիւն
առնել¹², ոգւոց¹³ պարտականացն¹⁴
բանատրեցաւ: Զի, զոր աւրինակ,
երկունք¹⁵ ծնողին, սոյնպէս եւ
ժամադրութիւնն պարտականին:
Մերձ կայ վաշխին վաշխ, չար

ծնողոց՝ չար թուռն: Այնոքիկ ա-
սացին ծնունդք քարբից¹⁶ տոկո-
սեացն ծնունդք: Զքարբսն ասեն՝
զորովայն մաւրն ուտելով ծնա-
նիլ¹⁷: Եւ վաշխքն զտունս պար-
տականացն ուտելով ծնեալք լի-
նին: Սերմանք ժամանակաւ
բու|78ա|սանին, կենդանիք ժամա-
նակաւ կատարեալք լինին, իսկ
տոկոսիք այսաւր ծնեալք եւ սոյն
աւրին ծնանել սկսանին: Կենդա-
նիքն, որք կանուխ ծնանին, վաղ
ի ծնանելոյն դադարեն¹⁸, իսկ
ինչքն¹⁹ առնելով²⁰ զյաւելուածսն²¹
զսկիզբն անկատարեւագոյն²² ըն-
դունին եւ ի²³ յաճախութիւն²⁴ ա-
ռաւելութեամբն աճեցեալք լի-
նին²⁵: Իւրաքանչիւր²⁶ ոք յորժամ
յընտանի իւրաքանչիւր ժամանէ ի
մեծութիւն աճեցման զկայ առնու,
իսկ ազահացն արծաթ յամենայն
ժամանակի աճէ: Կենդանիք՝ ա-
ւանդելով թուռնաց զծնանելն՝ ին-
քեանք²⁷ ի²⁸ յղանալոյն²⁹ դադա-
րեն, բայց վաշխողացն արծաթ ի
վերայ լեալ³⁰ ծնանի³¹ եւ հինն նո-

¹⁶ C զծնունդ քարբիցն

¹⁷ C ուտելովք ծնել

¹⁸ B դադարին

¹⁹ B ինչն

²⁰ C առնելով

²¹ AC զյաւելուածսն

²² C անկատարագոյն

²³ E ի

²⁴ E յաճախութիւնք

²⁵ E լինին

²⁶ E իւրաքանչիւր] յիւր

²⁷ C ինքենք

²⁸ C ի

²⁹ B յղանալոյն C յղանալո

³⁰ B լիեալ

³¹ C ծնանին

¹ C ստեղծանես C + ու

² C զվաշխողին

³ CE պահանջիլ

⁴ ABDE ընդ]

⁵ A բազմաման

⁶ C յղանալ

⁷ C ձեռն

⁸ B վաշխեալ] վաշխ լիալ E վաշխ լեալ

⁹ AC անւան

¹⁰ C անւանի

¹¹ A արդեւք C արդաւք

¹² A առնել]

¹³ C ոգոց

¹⁴ C պարտականաց E պարտապանացն

¹⁵ E երկունքն

րողի: Մի՛ դու ի փորձ եկեսցես աւ-
տարոտւոյն¹ այնորիկ գազանի²:

4 Ազատարար տեսանես զարե-
գակն: Զի՞ մախաս ընդ քո հա-
մարձակութիւն կենացդ: Ո՞չ ոք
բռննձքամարտիկ³ այնպիսի հա-
րուածոց⁴ ընդդիմամարտացն⁵
փախչի⁶, որպէս պարտականն ի
վաշխողին պատահմանէ ընդ
սեամբ եւ որմով ծածկէ զգլուխն:
Եւ զի՞ արդ կերակրեցայց, ասէ:
Ունիս ձեռն⁷, ունիս արուեստ⁸.
վարձեա՛, սպասաւոր լե՛ր. յոլով
հնարք կենցաղոյս, բազում գա-
նազանութիւք: Այլ թէ տկարու-
թիւն ունիս՝ մուրա՛ ի ստացո-
ղացն: Եւ եթէ ամա՞ւթ է մուրա-
նալն⁹, վատթարագոյն¹⁰ |78բ| եւս¹¹
փոխ առնուլ եւ զրկել: Ոչ ամենե-
ւին աւրինադրելով զայս ասեմ,
այլ ցուցանեմ, թէ ամենայն քեզ
քանի վաշխին առնուլն ըմբերելի
է: Զի եթէ մըջիւն կարէ ո՛չ մու-
րանալով եւ ո՛չ ի վարձու առն-
լով¹² կերակրիլ¹³, եւ մեղուք
զնշխարս իւրեանց կերակրոյն
թագաւորաց եւս շնորհեն, որոց ոչ

ձեռս եւ ոչ արուեստս¹⁴ բնու-
թիւնս ետ, իսկ դու¹⁵ դիւրահնար
կենդանի մարդ մի յամենեցունց
հնարիցն ո՞չ գտցես առ ի կենցա-
ղոյս սնունդ: Եւ, սակայն, տեսա-
նեմք ոչ զկարեւորացն եկեալս¹⁶ ի
փոխ առնուլ (վասն զի եւ ոչ առ-
նուն¹⁷, զորս հաւատանն), այլ առ-
նուն փոխ մարդիկ ի ծախս փափ-
կութեանց եւ ի բազմապատիկս
անպտղութեանց զինքեանս
տուեալ¹⁸ որք¹⁹ կանանց հեշտակ-
րութեանց ծառայ են: Ինձ, ասէ,
պատմուճան²⁰ բազմապատիկ եւ
ոսկի, եւ մանկանց զարդ քաջա-
վայելուչ զգեստուց²¹, այլ եւ ծա-
ռայից²² ծաղկեալս եւ զանազան
հանդերձս, սեղանոյ²³ առատու-
թիւն: Որ յայսոսիկ գործակից լինի
կնոջ²⁴ առ սեղանաւորն գա եւ
նախ քան զփոխն առնուլ առե-
նալ լովքն, այլ յայլմէ²⁵ փոփոխէ
գտէրն²⁶, եւ հանդերձ ծրարովք
միշտ ի փոխատուին²⁷ ի չար պա-
տահմանէ փախչի ի տարակուսա-
նացն յանդիմանութենէ: |79ա| Եւ

¹ C աւտարոտոյն

² D մի... գազանի]

³ C բառնամարտիկ

⁴ AC հարածոց

⁵ E ընդդիմամարտիցն

⁶ C փաղչի

⁷ C ձեռն

⁸ AC արուեստ

⁹ B մուրանալն] մորանալն

¹⁰ C վատթարագոյն

¹¹ BC եւս]

¹² E առնելով

¹³ E կերակրոցն

¹⁴ AC արուեստս

¹⁵ BDE դու]

¹⁶ C եկեալս] կարաւտս եկելս

¹⁷ E առնուն] ունին

¹⁸ C տուել

¹⁹ C որք] + եւ

²⁰ C պատմուճանն

²¹ BC սգեստուց

²² ABDE ծառայից]

²³ A սեղանոյ

²⁴ A կնոջ

²⁵ E այլմէ

²⁶ BCE գտէրն] զտարերն

²⁷ C փոխատուին

զոր աւրինակ ջրգողեալք¹ ի կարծիս² 3 բազմամսութեան³ են, սոյնպէս եւ նա երեւի ի ճոխութեան գոլ՝ միշտ առնուլ եւ միշտ տալով չարեաւքն, երկրորդաւք⁴ լուծանէ զժամանեալն⁵ յառնուլն զհաւատարմութիւն, զչարին սաշարումն ստանա ինքեան: Եւ ապա, որպէս ի մաղձականսն, որք միշտ զյառաջ եկեալն⁶ փսխեն⁷ եւ, նախքան զամենեւին մաքրելն, զերկրող կերակուրն ի վերայ արկանելով, դարձեալ ործան հանդերձցաւով եւ ճողքմամբ. նոյնպէս եւ նոքա տոկոսիս ի տոկոսեաց առնուով⁸ եւ յառաջ, քան զմաքրել զառաջինն, զերկրորդն ձգեն զփոխն, փոքր ժամանակ աւտարոտեալքն⁹ փափկացեալք՝ յետոյ եւ զընտանիսն ողբան: Զքանիս կորոյս աւտարոտի բարիք¹⁰, քանիք առնուրջք ընչաւետացեալք՝ առաւել վայելեցին ի տուգանս⁹⁴: Այլ բազումք, ասէ, ի փոխոցն¹¹ ճոխացան: Զյոլովս կարծեմ՝ եւ ի խեղճմերձեցան: Իսկ դու զճոխացեալսն տեսանես եւ զխեղճեալսն ոչ

թուես¹², որք՝ զպահանջանացն ամալթ¹³ ոչ բերելով՝ ի խեղճանացն զմահն, քան թէ թշնամանք¹⁴ զկեանս¹⁵ պատուեցին¹⁶: Տեսի եւ ողորմելի տեսումն, զմանուկս¹⁷ ազատս յաղագս հայրենեացն պարտուց¹⁸ ձգեալ¹⁹ ի վաճառ|79|րանն⁹⁵: Ո՞չ ունիս թողուլ ինչս մանկանցն, մի՛ յառաջագոյն ի բաց բարձցես զազատութիւնն²⁰: Յայսոսիկ պահեա նոցա²¹ զստացուած²² ազատութեանն, զաւանդն, զոր առէր ի ծնողացն: Ոչ ոք զաղքատութիւն հաւր բամբասեաց երէք, բայց պարտք հայրենիք եւ ի կապարանս ածցեն²³: Մի՛ թողցես զիր՝ որպէս հաւրէ ի մանուկս եկեալս²⁴ եւ ի թողունս:

5 Լուարո՛ւք, ընչե՛ղք, զինչ խորհրդակից լինիմք աղքատացն յաղագս ձերոյ²⁵ անմարդութեանդ՝ ժուժկալեալ²⁶ մանաւանդ դժնդակացն, քան եթէ վաշխիցն²⁷ զթշուառութիւնս²⁸ ընդունել: Արդ, եթէ հաւանիք Տեառնն՝ զի՞նչ պէտք

¹² C թւես

¹³ E ամալթ]

¹⁴ A թշնամանաւք

¹⁵ A զկեանսն C զկենսն

¹⁶ C պատուեցին

¹⁷ A զմանուկսն C զմանկունսն

¹⁸ C պարտուցն

¹⁹ D ձգելս

²⁰ CE զազատութիւն

²¹ C զնոցա

²² A զստացուած C ստացուածն

²³ A ածեն

²⁴ C եկել

²⁵ A ձերոց C ձերո

²⁶ B ժուժկալել

²⁷ E վաշխեացն

²⁸ A զթշուառութիւնս

¹ C ջրգողել

² C կարծին

³ BC բազմամսութեանն DE բազմամսութեանն

⁴ B երկրորդեալք

⁵ C զժամանելն

⁶ C եկեալն] ել

⁷ ADE փսխեն] փոխեն

⁸ E առնելով

⁹ B աւտարոտուլքն C աւտարոտեալքն E օտարոտուլքն

¹⁰ A բարիքն C բարք

¹¹ A փոխոյն

բանիցս այսոցիկ էին: Եւ զի՞նչ է խորհրդակցութիւն Տեառնն: Տո՛ւր¹ փոխ յորոց ոչ յուսայք առնուլ (Հմմտ. Գլ. 9. 34-5): Եւ զի՞նչ, ասէ, այն փոխ ընդ որում տալոյն յոյս ոչ է լծակցեալ: Իմա զզաւրութիւն ասացուածին², եւ սքանչացիս ընդ մարդասիրութիւն աւրինադրին: Յորժամ աղքատի³ տայցէ՛ յաղագս Տեառնն⁵, նոյն⁶ ընծայ է, եւ փոխ⁷ ընծայ է յաղագս անյուսութեան առնուլն եւ փոխ՝ յաղագս պարգեւաց⁸ պահանջեցելոյն, վասն նորա⁹, որ փոքր առնուլ ի ձեռն աղքատին մեծամեծ վասն նոցա տայ: Քանզի, որ ողորմի աղքատին¹⁰, Աստուծոյ փոխ տայ (Հմմտ. Լւկ. 16. 17): |80| Ո՞չ կամիս զամենեցուն տարրն¹¹ պարտական առնել քեզ ի պահանջումն: Եւ եթէ ի քաղաքի ի ճոխացն ոք խոստովի քեզ վասն ընկերին զպահանջումն¹², ընդունի՞ս զնորա երաշխաւորութիւնն: Իսկ զԱստուած յաղագս պահանջանաց աղքատոյն¹³ ոչ ընդունիս: Տո՛ւր զընդ վայր կացեալ ար-

¹ B տուր] սուր E տուք

² C ստացուածին

³ C աղքատին

⁴ A տայցէ

⁵ E տեառնն] + եւ

⁶ C նոյն] + եւ

⁷ E եւ փոխ]

⁸ E պարգեւացն

⁹ C նորա] որո

¹⁰ BD աղքատոյն

¹¹ A տարրն] տէրն

¹² A եւ եթէ ի քաղաքի ի ճոխացն ոք խոստացի քեզ վասն ընկերին զպահանջումն]

¹³ B աղքատոցն C աղքատին D աղքատացն

ծաթն¹⁴, մի՛ ծանրացուցանէր զնա յաւելուածովք¹⁵, երկաքանչիւրոցն¹⁶ լիցի բարի: Քանզի քեզ յաղագս պահանջութեան զգուշութեամբ, իսկ որ առնուն՝ պիտոյից¹⁷ չահք¹⁸, եթէ յաւելուածս¹⁹ խնդրես՝ չատացիր, որք ի Տեառնէն են: Նա յաղագս աղքատաց զառաւելութիւնն պահանջի: Ի ճշմարիտ մարդասիրէն համբերեա²⁰ մարդասիրութեանն: Վասն զի, զոր առնուող՝ այդոքիկ ի մարդասիրութեան առաւելութենէ է²¹ եւ ոչ միով²² իւրք նուագեն²³ թշնամութեանց²⁴: Շահիս յարտասուաց²⁵, արծաթ ժողովես, զմերկն խեղդես²⁶, զսովեալն հարկանես²⁷: Ողորմութիւն եւ ոչ ուրեք, խնամակալութիւն ազգակցութեան չարչարեցելոյ եւ ոչ մի: Արդ, զայսցանէ զչահսն²⁸ մարդասիրութիւնն անուանիցես²⁹: Վայ որ ասեն զդառն քաղցր (Հմմտ. Լւկ. 16. 20) եւ զմարդատեցութիւնն մարդասիրութիւն անուանեն³⁰: Եւ ո՞չ Սամ-

¹⁴ C կացել զարծաթն

¹⁵ C յաւելուածովք E յաւելուածք C + եւ

¹⁶ C երկանչիւրովքն

¹⁷ C պիտոյիցն

¹⁸ C չահքն] + եւ

¹⁹ C յաւելուածս

²⁰ C համբերեց

²¹ C է]

²² E միով] սիրով

²³ C նուագեն BC + ի

²⁴ C թշնամութեանց] թշուառութեանցն

²⁵ C արտասուացն

²⁶ C խեղդես]

²⁷ C զսովեալն հարկանես]

²⁸ E չահսն

²⁹ C անուանիցես

³⁰ C անուանէն

սոնի¹ առական այսպիսի էր, զոր առաջի եղ գինարբուացն² ի կերողէ ել կերակուր եւ ի հզարէ³ քաղցր (Հմմտ. Գ. 14), եւ ի մարդատե⁴ 80բ|ցէ⁵ ել⁶ մարդասիրութիւն: Ոչ ժողովեն ի փշոց խաղողս եւ ոչ ի տատասկաց՝ թուզս (Մ. 16), եւ ոչ ի վաշխից՝ մարդասիրութիւն: Ամենայն ծառ վատթար զպտուղ չար առնէ (Հմմտ. Մ. 17) եւ հարիւրաժողովք, եւ տասնաժողովք⁹⁶ սարսուելի, եւ լսել զանուանս⁶, ամսայք⁷ պահանջողք, զոր աւրինակ, որք⁸ զխելագարութիւնսն առնեն դեւքն, ըստ շուրջ գալոյ լուսնիդ⁹ ի վերայ դնեն աղքատաց: Չար տուրք երկաքանչիւրքն եւ տուողին¹⁰, որ առնուն: Միումն¹¹ յինչսն, իսկ միւսումն ի նոյն ինքն յոգիսն բերէ զտուգանսն: Երկրագործ, զհասկսն առնելով, զսերմն դարձեալ ընդ արմատովն ոչ խուզէ, եւ դու զպտուղն ունիս եւ ի ներքոյ կաս սկզբանցն¹²: Առանց երկրի տնկես, առանց սերմանց¹³ հնձես: Անյայտ է՝ ում ժողովեսն: Որ արտասուեն¹⁴

ի վաշխսն՝ յայտնի է, իսկ որ վաշխելն¹⁵ հանդերձեալ է յանպիսեաց ստացուածոց¹⁶ յերկբայս: Քանզի անյայտ է, եթէ ոչ այլոց¹⁷ զընչեղութեան¹⁸ շնորհ¹⁹ թողցես՝ յանիրաւութենէ զչարն քեզ ինքեան գանձելով: Արդ, մի որ կամիցին փոխ առնուլ ի բաց դարձցիս²⁰ (Հմմտ. Մ. 42), զարծաթ քո ի վաշխի ոչ տացես, որպէս զի ի Հնոյն եւ ի Նորոյս զաւգտակարադոյնսն ուսեալ՝ հանդերձ բարի յուսով առ Տէրն երթիցես՝ անդ զվաշխս²¹ |81ա| բարեաց գործոցն դնելով²² ի Քրիստոս Յիսուս²³, Տէր մեր, որում փառք²⁴ յաւիտեանս²⁵ 97 ամէն:

Թ. 98 ԶԲԱՐԿԱՑՈՂԱՅ¹

1 Ձոր աւրինակ ի բժշկական պատուիրանսն², յորժամ բարեւ կարծելով եւ ըստ բանի արուեստին³ լինի, զկնի հմտութեանն, առաւել ի նոցանէ աւգտակարութիւնն ցուցանէ⁴. սոյնպէս եւ ի հոգեւոր խրատսն⁵, յորժամ մանաւանդ ելքն վկայութիւն առնուն զպատուիրանսն⁶, յայնժամ իմաստունն նոցա եւ աւգտակար առ ի յուղղութիւն կենաց⁷ երեւելեացն կատարելութիւն յայտնի: Քանզի լսելով Առաւելացն յայտնապէս՝ եթէ «բարկութիւն կորուսանէ եւ զիմաստունս» (Հմմտ. Լ. 1), Լսել եւ առաքելական խրատուցն՝ «ամենայն բարկութիւն եւ ցատումն եւ աղաղակ բարձցի ի ձեռք ամենայն չարութեամբն» (Հմմտ. Լ. 31), եւ Քրիստոսի լսելովն զբարկացեալն վայրապար եղբաւր իւրում պարտական գոլ դատաստանի (Հմմտ. Մ. 22): Այժմ, իբրեւ ի փորձ եկաք ախտիս, ոչ ի մեզ եղելում, այլ արտաքուստ ի մեզ առ անկելոյ⁸, զոր աւրինակ մրրկի իրիք անկարծելոյ⁹, յայնժամ առաւել սքանչելիս աստուածային հրամանացն ծա-

նէաք: |81բ| Տալով մեք բարկութեան տեղի, որպէս հոսման բռնագունի արտաքս ճանապարհ, ուսանիմք հանդարտութեամբ զանամալթ խռովութիւնն յախտէ լմբոնեցելոցն եւ ծանեաք ի գործոցն զգեղեցիկ հանդիպութիւն¹⁰ բանին, թէ՛ «այր բարկացող ոչ բարեշուք» (Հմմտ. Լ. 25): Քանզի յորժամ մի անգամ ի բաց մղեսցէ զխորհուրդսն ախտն զբռնութիւն ոգւոցն¹¹ լմբոնէ, գազանացուցանէ¹² զմարդն ամենեւին եւ ոչ մարդ գոլ թողացուցանէ, ոչ եւս ունել ի բանէն զաւգնականութիւն: Զի, զոր աւրինակ, թիւնաբերացն¹³ են թոյնքն¹⁴, նոյնպէս եւ¹⁵ բարկացողացն¹⁶ ցատումն լինի: Կատաղին որպէս¹⁷ չունք, խայթեն որպէս կարիճք, խածանեն որպէս աւճա: Գիտեն Գիրք զախտէն¹⁸ յաղթահարեալս եւ գազանացն¹⁹ անուամբ²⁰ կոչել, զորս ինքեանց չարութեամբն ընտանեցուցին²¹: Քանզի շունս համրացեալս (Լ. 10) եւ «աւճ, եւ ծնունդս քարից» (Հմմտ. Մ. 33) զայսպիսիսն անուանեն²²: Ձոր²³ պատրաստք

¹ B զՍամփսովնի

² C գիներբուացն

³ C հզարէ] + ել

⁴ C մարդատեցութենէ

⁵ C ել]

⁶ C զանուանս

⁷ C ամսայք

⁸ C որք] ոյք

⁹ BC լուսնիդ] լուսիդ

¹⁰ CE տուողին

¹¹ E միումն] + ի

¹² C սկզբանցն

¹³ C սերմանց E սերման C + տնկես եւ

¹⁴ C արտասուեն

¹⁵ B վաշխեալն C զկաւել են

¹⁶ C ստացուածոց

¹⁷ C այլոց

¹⁸ C զընչեղութեանն BE զնեղութեան

¹⁹ C շնորհսն

²⁰ C դարձցիս] + եւ

²¹ C զվաշխս] զվարձս

²² C դնելով] ընդունելով

²³ A Յիսուս] + ի

²⁴ D փառք] + այժմ եւ

²⁵ BCE որում... յաւիտեանս]

¹ CD զբարկացողաց] նորին զբարկացողաց E սրբոյ Բարսեղի եպիսկոպոսի վասն բարկացողացն

² AC պատուիրանսն E պատուիրանս

³ C արվեստին

⁴ C ցուցանի

⁵ C խրատսն] վարսն

⁶ C զպատուիրանսն E զպատուիրանս

⁷ C կենաց] + եւ

⁸ E առ անկելոյ] զժառանգելոց A անգելոյ

⁹ E անկարծելոց

¹⁰ AE հանդիպութիւն] հանդարտութիւն

¹¹ C ոգոյն E ոգւոյն

¹² E գազանեցուցանէ

¹³ A թունաբերացն

¹⁴ E թոյնք

¹⁵ A եւ]

¹⁶ A բարկացելոցն

¹⁷ D որպէս] որ

¹⁸ A զախտէն

¹⁹ C գազանաց

²⁰ A անամբ C անամբք

²¹ E ընտանեցուցանեն

²² AC անուանեն

²³ C զոր] զի որք

ընդդէմ միմեանց ապականութեանն են եւ հակառակ ազգակցացն՝ ի վնասս¹, յիրաւի արդեաւք² ընդ գազանս եւ ընդ թիւնաբերս³ համարին, յորս անհաշտ ի բնութենէն⁴ գտանի առ ի⁵ մարդիկ առեւթիւն⁶: Յաղագս սրտամտութեանն՝ ան|82ա|սանձելիք⁷ լեզուք եւ առանց զրանց բերանք, ձեռք՝ անոյժք⁸, թշնամանք, նախատինք, չարախաւսութիւնք, վէրք եւ այլք, զորս ոչ թուեսցէ⁹ ոք, բարկութեան եւ ցասման ծնունդք են ախտք: Յաղագս սրտամտութեան եւ սուր սրի, եւ ի¹⁰ մահ մարդոյ ի մարդկային ձեռանէ համարձակի: Յաղագս նորա եղբարք զմիմեանս¹¹ անծանալթանան, ծնողք¹² եւ մանկունք զբնութիւնս¹³ մոռանան: Քանզի անծանալթանան զինքեանս¹⁴ նախ առաջին բարկացեալք եւ ապա զամենեսեան նմանապէս զպատեհագոյնսն: Զի, զոր աւրինակ, հեղեղք ի խորխորատսն¹⁵ հոսելով առ ի դիպեալսն¹⁶ ցնդեալ լինին,

¹ E վնաս² A արդեւք C արդաւք³ E թուեաբերս⁴ B բնութենէն] բնութեան են⁵ BCE ի]⁶ C առեւթիւնն E առեւթիւնամբ⁷ A սանձելիք D անձելիք⁸ A անժոժք CE անժոյժք⁹ C թւեսցէ¹⁰ C ի]¹¹ C միմենց¹² A ծնաւդք¹³ C զբնութիւնն¹⁴ A զինքեան C զինքենս¹⁵ C խորխորատս¹⁶ C դիպելսն

սոյնպէս եւ բարկացելոցն յարձակումն բռնութեամբ եւ անարգելութեամբ յամենեսեան նմանաբար երթան: Ո՛չ ալիք բարկացելոցն պատկառելիք, ո՛չ առաքինութիւնք կենցաղոյս, ո՛չ ընտանութիւն¹⁷ ազգի, ո՛չ նախառեալ շնորհք, ո՛չ այլ ինչ պատիւք: Մոռութիւն¹⁸ իմն է սակաւ ժամանակեայ¹⁹ ցասումն: Որք ի ի նախատեսեալ չարն բազում անգամ զինքեանս արկանեն²⁰, յաղագս վրէժխնդրութեան փոյթ²¹ ինքեանց պղերգանան: Զի որպէս արեամբ²² յիշատակաւ, որ²³ տրտմեցուցանողացն խայթեալք ընդոստու|82բ|ցանելով զնոսա ցասմանն եւ ի վեր վազեցուցանելով ոչ նախ առաջին սպառին, քան եթէ չար ինչ տալ բարկացուցանողին²⁴, թէ ուրեք ինչ²⁵ առնուլ պատահէ, որպէս բազում անգամ բռնութեամբ երգիծեալք՝ կրեաց առաւել ինչ, քան եթէ արար ընդդիմակայիցն²⁶ խորտակեալ:

2 Ո՞ արդեաւք²⁷ համբերեսցէ չարին, զի²⁸ արդ երազամիտք²⁸ առ

¹⁷ C ընդանութիւնք¹⁸ C մոլութիւն] մոլորութիւն¹⁹ AD սակաւ ժամանակեայ²⁰ E յարկանեն²¹ C փոյթ²² A արեամբ] աւիւն BD աւեմբ C արեմբ E համբ²³ ACE որ]²⁴ D բարկացողին²⁵ C ինչ] + եւ²⁶ B ընդդիմակայիցին C յնդիմակայիցն E ընդդիմակցացն²⁷ A արդեւք C արդաւք²⁸ A երազամէտք

ցասումն ի պատահեցելոյ¹ պատճառեն² բորբոքեալք, աղաղակեն եւ վայրենանան, եւ ոչ միայն քան զթիւնաբերսն³ լրբագոյնք դիմեն, ոչ առաջին դադրեն նախ քան մեծաւ եւ անբժշկելի չարիւ, իրեւ պղպջակի⁴, ի նոսա բարկութեանն պայթեցելոյ⁵ շէջեցաւ այտումնն: Քանզի ո՛չ սրոյ սայր⁶ եւ ո՛չ հուր, եւ ո՛չ այլ ինչ յահաւորացն⁷, բաւական է ի բարկութեան⁸ մոլութեան⁹ ոգւոցն¹⁰ համբերել¹¹, ոչ առաւել ի դիւացն կաւալս, յորոց ոչինչ վնաս¹² ո՛չ լեալս, յորոց ոչինչ լստ անձինն¹³ եւ ո՛չ ըստ անձինն¹⁴ մտադրութեամբ¹⁵, բարկացեալքն¹⁵ զանազանին: Քանզի բարկացելոցն փոխանակ տրտմութեան՝ չուրջ եռա ի¹⁶ սրտին արիւն՝ իրեւ բռնութիւն¹⁷ հրոյ շրջեալ¹⁸ եւ յորձանեալ¹⁹, եւ²⁰ առ²¹ վերերեւութիւնն արտաքս ծաղկեցաւ, այլով

¹ E պատահեցելոց² C պատճառեն] չարէն³ A զթուեաբերսն⁴ E պղպջակ⁵ E բարկութեամբն պայթեցելոց⁶ C սայր] սայրասուր⁷ A ահաւորացն⁸ A բարկութենէն⁹ BCDE մոլութեան] մոլորութեան¹⁰ E յոգւոյն¹¹ E համբերեալ¹² A վնաս]¹³ A ձեւոյ C ձեւո¹⁴ CD մտադրութեան¹⁵ C բարկացելք¹⁶ E եռա ի] եռացի¹⁷ C բռնութիւն] բնութեան¹⁸ C շրջել¹⁹ C յորձանել²⁰ C եւ]²¹ E առ] ան

կերպարանաւ²² զբարկացեալն²³ եցոյց, զսովորականն ամենեցուն եւ զծանալթագոյնն²⁴, զոր |83ա| աւրինակ²⁵, ի խաղսն փոփոխեալք²⁶: Քանզի աչք աշտրիկ²⁷ զընտանիս²⁸ եւ զսովորսն անծանալթանան՝ ընդ վայր բերեալ տեսութիւնք²⁹: Եւ³⁰ հուր անդէն տեսանէ³¹, եւ սրէ զատամուսնս, ըստ նմանութեան³² խողիցն՝ միանգամայն յարձակեցելոց: Երեսք կապուտակք եւ այտուցեալք, ծանրութիւն մարմնոյ փքացեալք, երակք պարպատեալք ի ներքուստ խռովութենէն բեկեցելոյ շնչոյն³³: Զայն խոշոր եւ առաւել ձգեալ, եւ բան անյաւդ, եւ ընդ վայր յառաջ անկեալ³⁴ ո՛չ ըստ մասին³⁵, եւ ո՛չ բարեկարգութեամբ, եւ ո՛չ գեղեցկաձեւութեամբ³⁶ յառաջ եկեալ: Իսկ յորժամ յանիրաւութիւնն իրեւ բոց յանտառ անբաւ, որք զայրացուցանենն, ամբարձցի յայնժամ, որ եւ ոչ բանիւ է³⁷ ճա-

²² BCDE կերպարանով²³ CDE զբարկացեալսն²⁴ A զծանալթագոյն²⁵ C աւրինակ] + ի դէմս ինչ E ի դէմս ինչ²⁶ աշտրիկ²⁷ A փոփոխեալ C փոփոխելք²⁸ CE աշտրիկ] աշտրիկ²⁹ E զընտանիս³⁰ A տեսութիւն³¹ E եւ] եւս³² A տեսանի³³ A նմանութենէ] նման³⁴ E բեկեցելոց շնչոցն³⁵ A անկեալ] եկեալ C ընկել³⁶ E մասին] + դիմակին³⁷ AC գեղեցկաձեւ³⁸ A է]

ուելի, եւ ոչ գործով¹ ըմբերելի տեսանել է տեսութիւնս: Զձեռս ամբարձեալս² ընդդէմ աչաց, եւ ամենայն մասանց մարմնոյ ի վերայ բերեալն³, եւ զոտսն անխնայար ի վերայ կարեւորացն վազեալս, եւ ամենայն երեւեալքն⁴ զէն մոլութեան⁵ լեալ⁶: Եւ եթէ ընդդիմակ⁷ զայդ⁸ զչարն հակառակ զինուորեալ⁹ գտցեն բարկութիւն¹⁰, այլ եւ մոլութիւն¹¹ համապատիւ, սոյնպէս եւ¹² անկեալք գործեցին¹³ յիրեարս եւ կրեցին¹⁴ որքան պատեհ էր յայնպիսոյ¹⁵ դիւէ զաւրավարէ կրել: Քանզի խեղութիւնս¹⁶ անդամոցն եւ կամ [83բ] մահ բազում անգամ մրցանակ սրտմտութեանն մարտուցեալքն¹⁷ երթեալ տարան: Ոմն¹⁸ սկիզբն արար ձեռաց անիրաւութեան, իսկ միւսն վրէժս¹⁹ խնդրեաց, եւ նա ընդդէմ եբեր եւ ոչ համբերեաց: Իսկ մարմինն վի-

րաւքն կոտորի, եւ սրտմտութիւնն ցաւովք²⁰ զզգայութիւնսն²¹ ի բաց բառնայ: Քանզի ոչ ածեն պարապումն առ այն, որ արտացանն, զգայութիւնքն²² բոլոր նոցա անձնն առ վրէժն առնուլն²³ ի տրտմեցուցանողէն շարժեցեալ:

3 Արդ, մի՛ չարիւ զչարն բժշկէք եւ մի՛ ձեռնարկէք ի միմեանս առաւելուլ զթշուառութիւնսն²⁴: Քանզի ի հակառակութիւնս չարութեանցն հիբագոյն, որ յաղթեացն²⁵, յաղագս որոյ ի բաց երթայ առաւել ունելով զմեղսն²⁶: Եւ մի՛ լիցես²⁷ չարին²⁸ լիութիւն, զի հանգանակեալ²⁹ չարին փոխան որդւոյն³⁰ չարագոյն է: Ստացա՞ր թշնամանս, բարկացար: Դադարեցո՞ւ թեամբ զչարն: Իսկ դու իբրեւ զհոսումն զնորա³¹ սրտմտութիւնն ի քո սիրտս կալեալ³² հողմոց նման ես՝ ընդդէմ շնչացեալ հակառակ տալով զբերեալն³³: Մի՛ վարդապետաւ³⁴ վարեցիս թշնամեալն³⁵ եւ մի՛, զոր ատեսն, այնմ նախանձեցիս: Եւ

մի՛ լիցես¹ իբրեւ զհայելի զայրացելոյն՝ զնորա պատկերն ի քեզ ինքեան ցուցանելով: Շառագոյննա, իսկ դու ո՞չ շառագուեն[84ա]սցիս²: Աչք՝ համբարձեալք³, եւ քոյդ խաղաղագոյնս հայեցին⁴: Զայն՝ խոշոր, իսկ քոյդ զգա՞ստ⁵: Զի եւ ոչ յանապատս արձագանքին⁶ այսպէս ընդդէմ բեկեալ⁷ վարկապարզի առ բարբառեալն, որպէս⁸ ի⁹ թշնամանողն թշնամանքն դառնան: Մանաւանդ եթէ հնչումնն նոյն ի բաց տուաւ¹⁰, իսկ թշնամանքն հանդերձ առաւելութեամբ ի վերայ գան: Եւ զի՞նչ զիրեարս¹¹ թշնամանելով ընդդէմ բարբառին: Ոմն ասելով՝ աներեւելի եւ յաներեւելեաց, իսկ միւսն կոչեաց՝ ստրկաց ստրուկ: Սա՛ աղքատ եւ նա՛ վատշուէր¹², սա՛ անուսումն¹³, նա՛ վիրաւորեալ, մինչեւ¹⁴ նոցա թշնամանքն սպառեցին իբրեւ նետք: Եւ ապա յորժամ ամենայն թշնամանքն լեզուաւն¹⁵ արտաքս պարսեցին, այնպէս ապա գործով դիմեն ի

վրէժխնդրութիւն: Քանզի բարկութիւն յարուցանէ¹⁶ զթշնամանս, եւ թշնամանքն ծնանին զկուր, իսկ կուրն՝ զհարուածս¹⁷, եւ հարուածքն¹⁸ զվէրս, իսկ ի վիրացն՝ բազում անգամ մահք: Յառաջին¹⁹ սկզբանն զչարն արգելցուք, զսրտմտութիւնն ամենայն հնարիւք յանձանց արտաքս հանելով: Զի այնպէս արդեալք²⁰ կարասցուք զառաւելութիւն չարեացն, որպէս արմատով իւրեք եւ սկզբամբ²¹ ախտիւն այնուիկ²² ի բաց հատանելով²³: [84բ] Թշնամանեաց, իսկ դու աւրհնեա: Եհա՞ր, նեա՞ց, իսկ դու աւրհնեա: Եհա՞ր, իսկ դու համբեր: Թքանէ՞²⁴ ոչինչ վարկանելով զքեզ²⁵, իսկ դու ի խորհուրդս առցես զքեզ ինքն²⁶ թէ²⁷ յերկրէ²⁸ գոյացար եւ յերկիր դարձեալ անդրէն²⁹ լուծանիցիս (Հմբ. Դձ. Գ. 19): Զի, որ այսոքիկ³⁰ բանիւք զինքն յառաջագոյն արգելու զամենայն անպատուութիւնն³¹ սղագոյն գտցէ ճշմարտութեանն³²: Քանզի այսպէս եւ թշնամոյն ան-

¹ A գործով

² C զձեռս ամբարձեալս] զձեռամբ բարձելս

³ A բերեալս C բերելն

⁴ C երեւելօք

⁵ C մոլութեան] մոլորութեանն

⁶ B լիեալ

⁷ BE ընդդիմակէն CD ընդդիմակ են

⁸ A զայդ] զոյդ

⁹ C զինուորել

¹⁰ C բարկութեամբ

¹¹ C մոլութիւն] մոլորութիւն

¹² A եւ]

¹³ D գործիցին

¹⁴ C կրեցին] կցեցին

¹⁵ D յայնպիսոյ

¹⁶ C խեղութիւնս] խաղաղութիւնս

¹⁷ C մատուցելքն

¹⁸ A ոմն]

¹⁹ A վրէժ

²⁰ E ցաւօք

²¹ A ըզգայութիւնսն C զսգայութիւնսն

²² A զգաութիւնք

²³ CE առնուլ

²⁴ A զթշուառութիւնսն CD թշուառութիւնսն

²⁵ C յաղթեացն

²⁶ C զմեղս

²⁷ CE լիցիս

²⁸ C չարի

²⁹ A հանկանակեալ

³⁰ C որդոյն

³¹ B զնորա] զնոսա

³² A ընկալեալ C կալել

³³ C զբերելսն

³⁴ C վարդապետով

³⁵ C թշնամեալ

¹ CE լիցիս

² A շառագուենեցիս

³ A ամբարձեալք C համբարձելք

⁴ D հայեցի

⁵ C սգաստ

⁶ AD արձագանքին C արձագանդ անկանին E յարձագանքին

⁷ D բեկեալ] բախեալ

⁸ D որպէս] որ

⁹ C ի] առ

¹⁰ C տուաւ

¹¹ C զիրերս

¹² A վատշուէր C վատշուէր

¹³ C անուսումն] անասուն

¹⁴ E մինչեւ] ի

¹⁵ AC լեզուաւն

¹⁶ C յարուցանէ] + զվրէժ եւ

¹⁷ C զհարուածս

¹⁸ C հարուածքն

¹⁹ C յառաջ

²⁰ A արդեալք C արդաւք

²¹ C սկսմամբ

²² C անուիկ

²³ A հատանել

²⁴ BCDE համբեր թքանէ] համբերութեամբ բանէ

²⁵ A զքեզ] + իսկ

²⁶ C ինքէն

²⁷ C թէ] + ի

²⁸ D յերկրէ] + երէկ

²⁹ E անդր

³⁰ E այսոքիւք

³¹ E անպատուութիւն

³² E ճշմարտութեան

Հնարելի պատրաստեցես զվրէժ-
խնդրութիւնն եւ անխոցոտելի¹
զքեզ ինքն ի թշնամեացն² ցուց-
ցես³, եւ քեզ մեծն⁴ համբերու-
թեամբն⁵ ընտանեցուցանեն⁶
զպսակն՝ զընկերին մոլութիւն⁷
պատճառս ընտանի քում իմաս-
տութեանն առնելով: Որպէս թէ
ինձ հաւանիս՝ եւ առատութեամբ
թշնամանացն: Աներեւելի զքեզ
ասաց, եւ անփառ, եւ ոչինչ ուս-
տեք: Իսկ դու հոգ ասա եւ մոխիր
զքեզ ինքն (Հմտ. ԻՆ. ԺԷ. 27): Ոչ ես
պարկեշտագոյն, քան զհայրն⁸
մեր Աբրահամ, որ զինքն այսպէս
կոչէր: Անուսումն⁹ ոչ իմիք ար-
ժանի, իսկ դու որդն (Հմտ. ԻԷ. ԻԷ.
7) զքեզ ասայ եւ յաղթոյ ունել
զլինելութիւնն՝ զԴաւթայն ասե-
լով զբանս: Սոցին առ զիցես եւ
զՄովսէսեան¹⁰ բարին¹¹: Նա ի յԱ-
հարոնէ եւ ի Մարիամայ թշնամա-
նեալ¹² (Հմտ. ԹԷ. ԺԷ. 1)՝ ոչ ընդդէմ
խնդրեաց յԱստուծոյ, այլ մաղթէր
յաղագս նոցա: Ո՞յր կամիս¹³ աշա-
կերտ¹⁴ գոլ¹⁵, ո՞յր¹⁶ մանաւանդ

աստուածասիրացն¹⁷ եւ երանե-
լեացն¹⁸ արանց, եթէ՞, որ ոգւով
[85ա] չարութեան¹⁹ են լցեալք: Յոր-
ժամ քեզ շարժեսցի թշնամեացն²⁰
փորձութիւն՝ իմացիս դատել զքեզ
ինքն, թէ որպէս ի ձեռն երկայ-
նամտութեան երթիցես առ Աս-
տուած²¹, եթէ բարկութեամբ ըն-
թացիս առ հակառակամարտն:
Տուր ժամանակ խորհրդոց զքո
բարին ընտրել մասն, զի աւգտես-
ցէ²² ինչ եւ նման²³ աւրինակաւ
հեղութեանն դժնդակագոյնս յաղ-
թեսցես արհամարհելովն: Վասն
զի զի՞նչ եղիցի մորմոքելի
թշնամուոյն²⁴, քան եթէ զհակառա-
կորդսն իւր տեսանել ի թշնա-
մեացն²⁵ բարձրագոյն: Մի՛ ի վայր
արկցես զքո բարսդ²⁶ եւ մի՛ համ-
բերեսցես լինել ընդունակ թշնա-
մանացն: Թող զնոսա անգործս ի
քեզ հաջել²⁷, եւ յինքեանս երգի-
ծանին²⁸: Ձոր աւրինակ, որ հար-
կանեն զոչ ցաւելին՝ ինքն տանջէ
(զի ոչ թշնամոյն յաղթէ եւ
զսրտմտութիւնն ոչ ցածուցանէ²⁹),
սոյնպէս որ զանթշնամանելին
թշնամանէ, մխիթարութիւն գտա-

նել ոչ կարէ ախտին: Այլ եւ յընդ-
դիմակ են, որպէս ասացի, սոցի:
Քանզի վաղվաղակի ի մերձակա-
յիցն զի՞նչ երկաքանչիւրոցն
զձեզ առ¹ ասին: Սա՞ թշնամանող,
իսկ դու ընդարձակամիտ⁹⁹, եւ³
նա՞ բարկացող եւ սպառումն⁴, իսկ
դու՞ երկայնամիտ եւ հեզ: Եւ նա
զղջանայ, զոր զխաւսեցաւն, բայց
դու ո՛չ երբէք ապաշաւեսցես զա-
ռաքինութիւնն:

4 [85բ] Եւ զի՞նչ պարտ է բազում
խաւսել: Ձնա ի բաց փակեցին⁵
յերկնիցն⁶ արքայութենէն⁷ թշնա-
մանքն: Քանզի թշնամանողը զար-
քայութիւնն Աստուծոյ⁸ (Լ. ԿԷ. Գ.
10) ոչ ժառանգեսցեն⁹: Իսկ քեզ
պատրաստեաց զարքայութիւն¹⁰
լուութիւնն¹¹, զի «որ համբերեսցէ ի-
սպառ նա ապրեսցէ» (ՄԴ. Ժ. 22):
Վրէժ առնելով¹² եւ զուգաբար ընդ-
դէմ կալով¹³ թշնամանողին՝ զի՞նչ
վճարեսցես, եթէ՞ զայրացո՞յց
սկիզբն առնել¹⁴, եւ որո՞ւմ այն
ներելոյ արժանի: Զի եւ¹⁵ ոչ պոռ-
նիկն ի բոզն զպատճառսն¹⁶ փո-

խաղրելով՝ իբր թէ¹⁷ առ մեղսն յոր-
դորելով¹⁸ աղաւտագոյն դատա-
պարտութեան արժանի իցէ: Եւ ոչ
պսակք¹⁹ առանց ախոյանին²⁰, եւ
ոչ անկումն՝ առանց հակառակոր-
դացն: Լսես Դավթի, որ ասէրն²¹
«ի կալ զմեղաւորն ընդդէմ իմ» ոչ
զայրացա եւ ոչ վրէժ առի, այլ
«խաւացա, եւ նուաւտացա²², եւ լոեցի ի
բարեացն» (Հմտ. ԻԷ. 1Ը. 3): Իսկ դու
զայրանաս իբր²³ ի վատթարէ ի
թշնամանացն: Նման լեր դար-
ձեալ որպէս բարի, քանզի ահա
կրեցեր, զոր մեղադրեսն եւ զոմն
աւտարոտի չար խնամաբար տե-
սանես եւ զքո ինքեան զազրու-
թիւն ո՞չ ուրեք²⁴ դնես: Չա՞ր են
թշնամանքն, փախի՛ր ի նմանու-
թենէն: Զի եւ ոչ ընկերին սկիզբն
առնել բաւական է²⁵ ի հրաժա-
րումն: Արդարագոյն է, որպէս²⁶
ես²⁷ զիս²⁸ հաւանեցուցանեմ²⁹, եւ
յերկարել եւս³⁰ զցասումնն³¹, զի նա
ոչ ունէր ողջ[86ա]ախոհութեան³²
աւրինակ: Իսկ դու՝ տեսանելով
զբարկացեալն ամաչեցեալ՝ ո՛չ

¹ C անխոցոտելի] + անխոտորելի

² C թշնամանսն

³ E ցուցանես

⁴ C զմեծ

⁵ E համբերութեամբ

⁶ C ընդանեցուցես E ընտանեցուցես

⁷ C մոլութիւն] մոլորութիւն

⁸ A զհայր

⁹ C անուսումն] + եւ աղքատ

¹⁰ C զՄովսէսեան

¹¹ C բարին] բանին

¹² E թշնամանելով

¹³ E կամիցիս

¹⁴ C աշակերտել E աշակերտելով

¹⁵ CE գոլ] որ

¹⁶ A ոյր]

¹⁷ C յաստուածասիրացն

¹⁸ D երանեացն

¹⁹ E չարութեա] զորութեանն C չարութենն

²⁰ E թշնամանացն

²¹ A առ աստուած] յաստուած B աստուած

²² C աւքտեսցի

²³ A նմա

²⁴ C թշնամոյն

²⁵ E թշնամանացն

²⁶ E բարիսդ

²⁷ BCDE հաջել] հաջել

²⁸ E երգիծանին] + զի

²⁹ E ցածուցանէ] շիջուցանէ

¹ C առ]

² A սա] նա

³ E եւ]

⁴ C սպառումն] ապառումն

⁵ D փակեցեն

⁶ D յերկնից

⁷ A զարքայութիւնն

⁸ D աստուծոյ] երկնից

⁹ DE ժառանգեն

¹⁰ C զարքայութիւնն

¹¹ C լուութիւնն] E լուութիւն

¹² E առնելով

¹³ C կալով] գոլով

¹⁴ C սկիսբն առնելով

¹⁵ D եւ]

¹⁶ BD զպատճառսն

¹⁷ C թէ]

¹⁸ E յորդորելով] փոխադրելով

¹⁹ C պսակ

²⁰ C ախոյանին

²¹ C ասեն

²² C նւաւտացա

²³ D իբրեւ

²⁴ E ուրեք

²⁵ A է] ես

²⁶ A ի... որպէս]

²⁷ ABD ես]

²⁸ B որպէս զիս] որպէսզի

²⁹ B հաւանեցուցանես

³⁰ B եւս] եւ

³¹ C ցասումնն

³² C ողջախոհութեանն

պահեցեր զքո նմանութիւնն, այլ ցասնուս եւ դժուարիս¹ ընդդէմ բարկանալով, եւ լինի քո ախտդ պատասխանի նախ առնելոյն: Քանզի նոցա, որոց առնեսն², զնոսին ի³ պատճառէն ի բաց արձակես եւ զքեզ ինքն դատապարտես: Զի եթէ չար է սրտամտութիւնն՝ ընդէ՞ր ոչ խոտորեցար ի չարէն, եւ եթէ ներելոյ արժանի՝ զի՞ դժուարիս⁴ զայրացելոյն⁵: Որպէս՝ եթէ երկրորդ անգամ եկեսցես առ փոխատրութիւնսն, ոչինչ քեզ այն թողցի⁶: Զի եւ ոչ ի պսակաւոր նահատակութիւնսն, որ սկիզբն⁷ արար մարտիցն, այլ որ առաւելաւն պսակի: Եւ դատապարտի ոչ եւս, որ միայն հաւանեացն⁸ դժնդակագունին⁹, այլ որ ի չար իշխանին առ մեղսն զհետ չողաւ: Եթէ աղքատ զքեզ ասաց, զի եթէ ճշմարիտ ասաց, ընկալ զճշմարտութիւնն եւ եթէ ստեաց՝ զի՞նչ առ քեզ ասացեալն: Մի՛ ի գովութիւնսն թողասցիս¹⁰ առաւել, քան ճշմարտութիւնն եւ մի՛ առ թշնամանսն վայրենասցիս, որք ոչ հալին ի քեզ: Ո՞չ տեսանես զնետաճգութիւնսն, զի ի խստացն եւ լընդդիմահարացն բնաւորեցան

¹ C դժուարիս

² B առնելոյն

³ C ի]

⁴ AC դժուարիս

⁵ E զայրացելոցն

⁶ D թողիցի

⁷ C սկիզբն

⁸ D հաւանեացն] հաւանեացն

⁹ B դժնդակագունին

¹⁰ DE թողասցիս] թուլասցիս

արտաքս անկանել, իսկ ի կակուղսն եւ որք տեղի տան յարձակումն¹¹ լուծանի: Այսպէս ինչ կարծ[86բ]եմ գոլ եւ զթշնամանսն: Որ ընդդէմ ելանէ՝ յինքն ընդունի, իսկ որ տեղի տա եւ թուլացուցանէ¹² կակղութեամբ աւրինակաւն, զի ի վերայ իւր բերեալ չարութիւն¹³ ելոյծ: Զի՞ խռովեցուցանէ զքեզ անուն աղքատութեանն: Յիշեա՛ զբնութիւնն քո, զի «մերկ յաշխարհ մտեր, մերկ եւ ի բաց երթիցես» (Հմմտ. Թ. Բ. 21): Եւ ո՞ք քան զմերկն աղքատագոյն: Ոչինչ լուար¹⁴ դժուարին¹⁵, եթէ ոչ քեզ ընտանացուցես¹⁶ զասացեալսն: Ո՞ք երբէք ածեալ եղեւ յաղագս¹⁷ աղքատութեանն¹⁸ ի կապարանն¹⁹: Ոչ աղքատին գոլ է թշնամանելի, այլ ոչ բերեալ առաքինաբար աղքատութեանն²⁰: Յիշեա՛ զՏէրն, «զի ի ճոխութեմն աղքատացաւ յաղագս մեր» (Հմմտ. Բ. Կ. Բ. Բ. 9): Եթէ անզգամ²¹ զքեզ եւ անուսումն ասէ, յիշեա՛ զՀրէիցն թշնամանս, որք զճշմարիտ իմաստութիւնն թշնամանէին՝ «սամարացի եւ²² եւ դես²³ ունիս» (Հմմտ.

¹¹ CE յարձակումն D յարձումն

¹² C թուլացուցանէ] թողացուցանէ

¹³ A չարութիւնն C չարութեանն

¹⁴ C լուար C + արդ

¹⁵ AC դժուարին

¹⁶ AC ընտանեցուցես D ընտանեցուցանես E ընտանեցուցանես

¹⁷ C յաղագս]

¹⁸ D աղքատութեանն

¹⁹ B կապարանս E կերպարանն

²⁰ C աղքատութեան

²¹ C անզգամ

²² A եւ]

²³ C դես

Յ. Է. Բ. 48): Եթէ բարկացար՝ հաստատեցեր զթշնամանսն¹. վասն զի զի՞նչ քան զբարկութիւնն անգամագոյն գոլ: Եթէ մնասցես անբարկանալի, ամաչեցուցանես զթշնամանողն՝ գործով զողջախոհութիւնն ցուցանելով: Ապտակեցար: Քանզի՝ եւ զՏէրն² մեր¹⁰⁰: Թ. քի՞ն այլ եւ ի քեզ, թէ թքանէ³ ոք⁴: «Քանզի⁵ ան⁶ ոչ դարձոյց գերեսս իւր յամալթոյ թքոյն» (Հմմտ. Ե. Բ. 6): Զրպարտեցար՝ եւ դատաւորն¹⁰¹: Պատառեցի՞ն զքո պատմութեանն: Մերկացու[87ա]ցին եւ զիմ Տէրն եւ «բաժանեցին զհանդերձս նորա» յինքեանս (Հմմտ. Մ. Բ. Բ. 31, 35): Ո՞չ երբէք դատապարտեցար, ո՞չ եւս խաչեցար: Բազում քեզ նուազէ⁷, զի ժամանեցես առ նորա նմանութիւնն:

5 Այսոքիկ իւրաքանչիւր ոք ընթացեալք⁸ ի⁹ քո միտսդ¹⁰, զսպեսցէ զխանչումն¹¹: Քանզի այսպիսի պատրաստութիւնն եւ մտադրութիւն¹², որպէս զի վեր վազումն սրտիդ եւ զթնդմունս¹³ ի բաց

¹ D զթշնամանսն

² A Տէրն C տէր

³ C թքանիցէ

⁴ A թքին... ոք] E թէ թքանէ ոք] ի տէրն

⁵ մեր

⁶ CD քանզի]

⁷ A նա]

⁸ C նազէ

⁹ C ընթացելք

¹⁰ C ի]

¹¹ C միտս

¹² DE մտադրութիւն

¹³ A զթնդմունս

բառնայ¹⁴ ի բարեկեցութիւն, եւ ի խաղաղութիւն զխորհուրդսդ¹⁵ ի վեր ածեն: Եւ այս է¹⁶ թերեւս ի Դաւթայ ասացեալն, թէ՛ «պատրաստեցաւ եւ ոչ խոռվեցաւ» (Ուշ. Ն. Բ. 60): Պարտ է այսուհետեւ զմոլեկան եւ զխելագարեալ շարժումն անձին զսպել յիշատակաւ երանելեացն պատուիրանաց¹⁷: Զի՞արդ մեծն Դաւիթ հեղաբար համբերէր արբեցութեանն Սեմայ: Քանզի ոչ տայր ժամանակ բարկութեան շարժել, առ Աստուած փոփոխելով բերէր զիմաստսն, թէ՛ «Տէր ասաց Սեմային¹⁸ (Հմմտ. Բ. Բ. Բ. 7) անիծանել¹⁹ զԴաւիթ» (Բ. Բ. Բ. 7): Վասն որոյ լսելով այր արեանց²⁰, այր՝ անաւրէն (Բ. Բ. Բ. 7) ոչ առ նա ըզչարէր²¹, այլ զինքն նուաստացուցարէր²², որպէս թէ ըստ արժանւոյն²³ ինքեան թշնամանաց պատահէր: Յաղագս որոյ զերկուս զայսոսիկ ի բաց բարձցես ի քէն: Մի՛ զքեզ ինքն մեծամեծացն ար[87բ]ժանի դատեսցիս, եւ մի քան զմարդիկ²⁴ ոմանս առաւել²⁵ յաճախութեամբ²⁶ նուազանալ²⁶ զքեզ ըստ արժան-

¹⁴ B բառնայ

¹⁵ C զխորհուրդսն

¹⁶ BC է] եւ

¹⁷ C պատուիրանաց

¹⁸ C սեմայ E սեմայ

¹⁹ B անիծել

²⁰ E արեան E + եւ

²¹ B ըսչարէր

²² CD արժանոյն

²³ A մարդիկ

²⁴ A առաւելութեամբ

²⁵ A յաճախութեամբ]

²⁶ C նուազանալ

ւոյն¹ կարծիցես²: Զի այսպէս ոչ երբէք սրտմտութիւն ի վերայ եկեալ մեր յանպատուութիւնս³ յարուցանէ: Դժնդակագոյն է⁴ ի բարեգործեցելոցն եւ մեծամեծ պարտուց շնորհացն յանշնորհակալէն⁵ թշնամանս եւ անպատուութիւն⁶ ընդունել: Դժուարին է այլ, որ առնէն⁷ չարն մեծ է, քան թէ, որ կրեն: Նա թշնամանեցէ, եւ դու մի՛ թշնամանէր: Հրահանգք⁸ քեզ առ իմաստասիրութիւնն լիցին բանքն: Եթէ ոչ ընկալցիս⁹ անվիրաւորելի ես: Եւ եթէ անտաքար ինչ յոգւոցդ¹⁰ ի քեզ ինքեան կալցես զտրամութիւնն: «Բաճգի յիս, աւէ, խոսկեցաւ սիրտ իմ» (ՍԶԴ. ՃԻԻԲ. 4) այս է, ոչ տուաւ¹¹ առ արտաքոյս անտան, այլ իբրեւ թէ ալի¹² ինչ ի ներքոյ եզերացն¹³ բեկեալ տարածեցաւ: Դադարեցո՛ ինձ՝ զսիրտն հաճելով վայրենանալ: Պատկառեսցէ անտան ի քեզ բանիւ, զի վերերեւութիւնն որպէս անկանելն¹⁴, անկարգաբար առ նպատակ առելոյ մերձաւորութիւն: Զի՞արդ¹⁵

արտաքս փախիցուք ի ցասմանն¹⁶ վնասուց: Եթէ հաւանեցուք¹⁷ զբարկութիւնն՝ մի՛ յառաջ ըմբռնել զխորհուրդսն, այլ այսոցիկ նախախնամութիւն¹⁸ տարցուք¹⁹ որպէս թէ ոչ երբէք քան զնա նախ [88ա] արտաքս ընթանալով²⁰: Զմիտս ունիմք իբրեւ զձի լծեալ ի մեզ եւ, որպէս սանձաւ իւրիք²¹ բանիւք²² հաւանեալ, մի՛ ուրեք ի բանէն արտաքս ելեալք²³, ըստ իւրում ընդունելութեան ածեալ ի բանէն՝ յոր²⁴ եւ յառաջնորդեսցի²⁵: Վասն զի էառ²⁶ բազում²⁷ ինչ առաքինութեան գործոցն պատեհագոյն ոգւոյ²⁸ սրտմտական, յորժամ, իբրեւ զինուորք, ի զաւրաւարէն զգէնն²⁹ եղեալ՝ պատրաստաբար ի պատուիրեալս³⁰ զաւգնականութիւնն տայցէ եւ կռուակից³¹ է բանիւ ընդգէմ մեղաց: Քանզի ջիւղ³² է անձին հոգւոյ³³ սրտմտութիւնն³⁴ զաւրութիւն սո-

¹⁶ D ցասման

¹⁷ A հաւանեցուցուք

¹⁸ C նախախնամութեան

¹⁹ C տարցուք] տացուք

²⁰ A ընթանալ

²¹ ABDE իւրիք]

²² A բանիւ

²³ A ելեալ

²⁴ A յոր] յո

²⁵ E առաջնորդեսցէ

²⁶ E առ

²⁷ C բազումս

²⁸ C ոգո E յոգւոյ

²⁹ A զգէնն

³⁰ A պատուիրեալս C պատուիրելսն

³¹ A կռակից

³² A ջիւղ] ջիւ

³³ C հոգւոյ]

³⁴ C սրտմտութիւնն] սրտմտութիւն A + հոգւոյ

¹ C արժանոյն

² ABD կարծիցես]

³ B յանպատուութիւնս D յանպատուութիւնս

⁴ A ի]

⁵ BD յանշնորհակալէն

⁶ BD անպատուութիւն C անպատուութիւնս

⁷ BCD առնէն] առնեն

⁸ E հրահանգ

⁹ C ընկալցես

¹⁰ A յոգւոցդ C յոգոցդ

¹¹ C տուաւ

¹² C ալի] լի

¹³ C ներքս յեզերացն

¹⁴ A անկանելն]

¹⁵ C զիարդ] զի

րա առ բարւոյն¹ դիմակացութիւնս² առնելով: Զի եթէ երբէք առցէ զնա ի հեշտութենէ լուծեալ, որպէս մուկ երկաթոյ սրեալ, դաժանագոյն զնա եւ արի յոյժ ի³ կակղութենէ եւ ի թուլութենէ⁴ արար: Քանզի եթէ⁵ ոչ⁶ բարկացիս ընդգէմ չարին՝ կարելի⁷ քեզ ատել զնա որքան արժան է պարտ գոլ: Կարծեմ զոյգ զփոյթն⁸ ունել՝ յաղագս սիրոյ առաքինութեանն եւ ատելութեանն մեղաց: Վասն որոյ մանաւանդ պիտանացու է սրտմտութիւնն, զի որպէս շուն հոլուի⁹, սոյնպէս եւ բարկութիւն ի¹⁰ խորհրդոց¹¹ զհետ երթալով՝ հանդարտագոյն է¹² եւ ձեռնընդել աւգտակարացն եւ դիւրակոչելի՝ խորհրդոցն¹³: Իսկ առ¹⁴ աւտարոտին եւ զձայնն են¹⁵ զգէմս¹⁶ վայտին եւ զձայնն են¹⁷ թէ[88բ]պէտ եւ բենացուցեալ՝ թէ[88բ]պէտ եւ սպասաւորութիւն ունել կարծէ, սպասաւորութիւնն եւ սիրելոյ բայց ընդելակցին եւ սիրելոյ բարբառել¹⁷ երկնչի: Այսոցիկ քաջութիւնք են եւ չափաւորութիւնք խոհեմ անձինս¹⁸ մասին ի սրտմտական գործակցութենէ¹⁹: Զի որ այսպէս անհաշտ է դրժողացն եւ անուէր²⁰ ոչ երբէք առ վնասակարսն²¹ սիրելութիւն²² ընդունի, այլ ի դրժող հաշտութիւնն, իբրեւ ի գայլ ոմն, հաջէ²³ միշտ եւ պատառէ: Արդ, այսպիսի ի սրտմտութենէն²⁴ է աւգտութիւն, որք զիտենն ձեռնարկել²⁵: Քանզի եւ այլ զաւրութիւնքն իւրաքանչիւր ոք ոչ ըստ կարգի պիտոյիցն չար կամ բարի ստացողացն լինին²⁶: Որպէս ցանկականաւն անձին, որ ի վայելումն մարմնոյ եւ անմաքուր հեշտութեանց²⁷ վարի՝ պիղծ է եւ վաւաւ շոտ, իսկ որ առ սէրն Աստուծոյ դարձուցանէ եւ ի բաղձանս յաւիտենական բարեաց²⁸ նախանձելի է եւ երանելի: Եւ դարձեալ ի խոհականն, որ բարւոյն²⁹ ձեռնարկէ³⁰ իմաստուն է եւ հանճարեղ, իսկ որ ի վնաս ընկերացն սրէ զմիտսն՝ չարախայթոց է եւ չարագործ:

6 Արդ, մի՛ զառ ի փրկութիւնս³¹ մեզ տուեալ ի ստացողէն պատ-

¹ C բարւոյն

² A դիմակցութիւնս

³ BCDE ի]

⁴ CD թուլութենէ

⁵ C եթէ]

⁶ A ոչ] մի

⁷ CD կարելի

⁸ E փոյթն

⁹ C հոլուի

¹⁰ D ի]

¹¹ A խորհրդոց

¹² C է]

¹³ E խորհրդոցն

¹⁴ E առ]

¹⁵ A են] եւ

¹⁶ A զգէմս

¹⁷ A բարբառել

¹⁸ E անձինս

¹⁹ A գործակցութենէս

²⁰ C անուէր

²¹ A վնասակարն

²² CE սիրելութիւն] + ոչ

²³ BCDE հաջէ] հաչէ

²⁴ C սրտմտութենէն DE սրտմտութենէ

²⁵ A ձեռնարկել

²⁶ A լինին

²⁷ C հեշտութեանցն

²⁸ C բարեաց

²⁹ CD բարւոյն

³⁰ C ձեռնարկանէ

³¹ C փրկութիւնն

ճառս մեզ ինքեանց մեղաց արաս-
ցուք: Սոյնպէս¹ եւ սրտմտութիւն,
յորժամ արդարապէս եւ որպէս
պարտ է շարժեցի, արութիւն առ-
նէ, եւ [89ա] Համբերութիւն, եւ
ժուժկալութիւն, եւ՝ եթէ թերի յու-
ղիղ բանէն գործէ՝ մոլութիւն լինի:
Յաղագս այսորիկ զմեզ² Սաղմոսն
խրատէ՝ «բարկանայք՝ եւ մի՛ մեղան-
չէք» (ՍՃ. Գ. 5): Եւ Տէրն սրտմտե-
լոյն³ վայրապար զգատաստանն ի
վերայ ձգէ, իսկ յորժամ յորս ար-
ժան է վարեցի սրտմտութեամբ⁴,
իբրեւ ի դեղոյ իւրմէ ոչ հրաժարե-
ցուցանէ⁵: Քանզի «թշնամութիւն ե-
դից ի մէջ քո եւ ածիմ» (ՀՃ. Գ. 4),
եւ «թշնամիք լերուք Մադիանացոցն»⁶
(ՀՃ. Թ. 17) վարդապետական
է պէտս ունել սրտմտութեան՝ որ-
պէս գինու: Վասն այսորիկ Մով-
սէս⁸, որ քան զամենայն մարդիկ
հեղազոյն (ՀՃ. Թ. 3), վրէժ
առնլով կռապաշտութեանն,
զՂեւտացոցն ձեռս յեղբարցն
սպանուծն զինեաց: Դիցէ, ասէ՝
«իւրաքանչիւր ոք գտուի ի վերայ ազ-
դէր⁹ իւրոյ¹⁰ եւ անցէ ի դրանէ ի դուռն եւ
վերստին դարձարուք ընդ բանակդ եւ
սպանէք իւրաքանչիւրն ոք զեղբայր իւր՝

եւ իւրաքանչիւր ոք զմերձաւոր իւր» (ԼԷ.
1, 27): Եւ զկնի սակաւ ինչ «եւ ա-
սաց Մովսէս¹¹ լցէր զձեռս ձեր այսաւր
Տեառն, իւրաքանչիւր ոք լորդիս իւր եւ
լեղբայրս¹² իւր, տալ ի վերայ ձեր արմ-
նութիւն» (ԼԷ. 1, 29): Զի՞նչ եւ զՓե-
նէէս¹³ հեզ¹⁴ արդարացոյց: Ո՞չ ար-
դար սրտմտութիւնն¹⁵, որ¹⁶ ընդդէմ
պոռնկեցելոցն, որ մանաւանդ հեզ
էր եւ զգաստ¹⁷, իսկ յորժամ ետես
զպոռնկութիւնն զԱմբրեայ եւ
[89բ] զՄադիանացոյն¹⁸ յայտ-
նապէս եւ առանց շառագունելոյ
լեալ¹⁹, զի եւ ոչ ծածկէին զիւ-
րեանց զամալթն եւ զանձեւ տե-
սութիւն, ոչ համբերելով՝ ի դէպ
վարեցաւ բարկութեամբն, ընդ²⁰
երկաքանչիւրսն²¹ անցուցանելով²²
զաշտէն (ՀՃ. Թ. 8): Եւ Սա-
մուէլ զԱգագ թագաւորն Ամադե-
կայ ի Սաւուդէ ո՞չ ըստ հրամանի
Աստուծոյ ապրեալ (ՀՃ. Լ. Թ. 9), ո՞չ
արդար բարկութեամբ
ի մէջ ածեալ եսպան: Այսպիսի լի-
նի բազում անգամ սրտմտու-
թիւն²³ բարեաց գործոց սպասա-
ւոր: Հեղիաս նախանձաւորն զչո-

րեքհարիւր եւ յիսուն¹ արսն²
զքուրման ամալթոյ եւ զչորեքհա-
րիւր արսն զքուրման անտառացն,
որք ուտէին զսեղանն³ յեղբայր
(ՀՃ. Թ. 9. 19) խոհեմ
սրտմտութեամբ եւ ողջախոհու-
թեամբ յաւգուտ ամենայն իսրա-
յեղի եսպան⁴: Իսկ դու բարկանաս
եղբաւր քում զուր: Քանզի
զի՞արդ ոչ ոք⁵ զուր այլում⁶ զայ-
րացուցանողի⁷, այլում⁸ զայրա-
նաս դու: Եւ առնես զչանցն, որք
զքարինսն խածանեն՝ ի ձգողսն⁹
ոչ մերձեալով: Որ կրեն՝ ողորմե-
լի եւ որ գործեն՝ ատելի: Անդր
զսրտմտութիւնն դարձո՛ւ ի մար-
դասպանն, ի ստութեան հայրն¹⁰ ի
մշակացն մեղաց, իսկ եղբաւրն եւ
ցաւակից եւս լիցիս¹¹, զի եթէ մնա
ի մեղսն՝ ընդ սատանայի մա[90ա]տ-
նեցի յաւիտենական հրոյն: Զոր
աւրինակ՝ անուանք¹² զանագանք
սրտմտութեան¹³ եւ բարկութեան¹⁴,
սոյնպէս եւ ի¹⁵ նոցանէ նշանա-
կեալքն առաւել յիրերաց զանա-
զանին: Քանզի է սրտմտութիւն¹⁶

որպէս լուցումն ինչ եւ գոլորշի
սրտմտութեան ախտին: Իսկ բար-
կութիւն իւր տրտմութեան եւ յար-
ձակումն բաւական առ ի զրկեցե-
լոցն¹⁷ փոխատրութիւնս իբրեւ
զկծեցելոյ¹⁸ անձին ի վրէժ առնուլ:
Գիտել պարտ է, զի աստ երկա-
քանչիւր փոփոխումնս¹⁹ յանցա-
նեն մարդիկ²⁰ կամ մոլեգնաբար²¹
եւ անզգամութեամբ²², հակառակ
զայրացուցանողացն շարժեալք,
կամ նենգութեամբ եւ խելագա-
րութեամբ տրտմեցուցանողացն
սեան²³ պահելի է մեզ:
7 Եւ զի՞արդ արդեալք²⁴ շարժեա-
ցիս առ որ ոչ է պարտ ախտն²⁵:
Զի՞արդ: Եւ յառաջագոյն խրա-
տեցիս զխոնարհութիւնն, զոր
Տէրն ե՛ւ բանիւ հրամայեաց, ե՛ւ
գործով կատարեաց, ե՛ւ եցոյց եր-
բեմն ասելով՝ «որ կամիցի²⁶ ի ձեզ գոլ
ստաջիմ՝ եղիցի ամենեցուն կրտսեր»
(ՀՃ. Մ. 34), երբեմն հեղաբար
եւ անշարժաբար հարկանողին
համբերէր: Քանզի որ երկնի եւ
երկրի է արարիչ եւ տէր, որ յամե-
նայն ստացուածոց²⁷ [90բ] իմանա-
լեացն երկրպագեալ, «որ կրէ զամե-

¹ E սոյնպէս] այնպէս

² B յառաջնորդեցի... զմեզ] C զմեզ] + եւ

³ C սրտմտելոյն] տրտմտելոյն ABD սրտմտե-
լոցն

⁴ C ստմտութեամբ

⁵ C ոչ հրաժարեցուցանէ]

⁶ AC մադիանացոցն

⁷ A սրտմտական C ստմտութեան D սրտմը-
տութեան E տրտմականին

⁸ C Մուսես

⁹ E ազդերի

¹⁰ C իւր

¹¹ C Մուսես

¹² A յեղբարս

¹³ A զփենե C զփենեհս

¹⁴ CE հեզ]

¹⁵ C ստմտութիւն

¹⁶ CD որ]

¹⁷ C սղաստ

¹⁸ C զմադիանացոյն E զմադիանացոցն

¹⁹ A լիալ

²⁰ D ընդ]

²¹ D զերկաքանչիւրսն

²² D անցուցանելով

²³ E սրտմտութիւնն

¹ A զյիսուն

² CD արս

³ A զսեղան

⁴ B սաղմոսն... եսպան]

⁵ A ոք]

⁶ A այլոյ E այլոց

⁷ A զայրացուցաւղի

⁸ E այլոց

⁹ A ձգաւզսն

¹⁰ C հայր

¹¹ A լիցես

¹² C անուանք

¹³ BE սրտմտութեան

¹⁴ BCD բարկութեան

¹⁵ CD ի]

¹⁶ C ստմտութեան DE սրտութեան

¹⁷ C զրկեցելոց

¹⁸ C զկծեցելոյ] զրկեցելոյ E զկծեցելոց

¹⁹ E փոփոխմանս

²⁰ A մարդիկ

²¹ A մոլեգնաբար

²² C անզգամութեամբ

²³ C զերկոսենն

²⁴ A արդեալք C արդօք E + ոչ

²⁵ D պատրախտն

²⁶ CE կամի

²⁷ C ստացուած

նայն բանի զարուեսեան իւրոյ» (Եփ. Լ. 3) ոչ կենդանւոյն¹ առաքեաց զնա ի դժոխս, երկրիս պատանեցելոյ² ամբարշտին, այլ խրատէր եւ վարդապետէր՝ «եթէ չարախաւեցայ, վկայեա լաղագս³ չարին, իսկ եթէ բարոք⁴ ընդէ՞ր հարկանես զիս» (Յ. Է. Ժ. 23): Զի թէ սովորեցես⁵ ամենեցուն կրտսերագոյն գոյ ըստ պատուիրանին Տեառն (Հմ. Գ. Լ. 3)՝ երբ զայրասցիս իբրեւ թէ անարժանութեամբ թշնամանեցար⁶: Յորժամ զքեզ մանուկ տղայ թշնամանիցէ⁷ ծաղու⁸ պատճառս առնես զթշնամանսն: Եւ յորժամ ի խելագարեցելոյ⁹, արտաքսեցելոյ¹⁰, ի մտացն, խաւսին բանքն¹¹ անպատուութեան¹² ողորմելի վարկանելի¹³ է¹⁴ մանաւանդ, քան եթէ ատելութեան արժանի: Արդ, ոչ եւս բանքն բնաւորեցան զսրտմտութիւն¹⁵ շարժել, այլ հակառակ թշնամանողին մեզ արհամարհանք եւ իւրաքանչիւր ուրուք ինքեան¹⁶ հպարտութիւն: Որպէս

թէ ի բաց բարձցես ի քոյ¹⁷ խորհրդոց զայնոսիկ զերկաքնչիւրսն, ճայթումն է՝ որպէս վայրապարհնչելով¹⁸ բերեալ: «Դադարեա՛ ի բարկութենէ եւ նուազեցո՛ւ» զսրտմտութիւն¹⁹ (Հմ. Գ. Լ. 9. 8). զի փախիցես ի բարկութենէ փորձութեանն, որ յայտնելոցն է «յերկնէ ի վերայ ամենայն ամբարշտութեան եւ անիրաւութեան մարդկան» (Հմ. Լ. 18): [91ա] Վասն զի եթէ ողջախոհ մտածութեամբ հատանել կարասցես զգառն արմատ սրտմտութեանն²¹ զբազում²² ախտից սկզբունսն²³ նովաւ հանդերձ ի բաց բարձցես: Զի ե՛ւ զնենգութիւն, ե՛ւ զկարծիս, ե՛ւ զանհաւատութիւնս, ե՛ւ զչարաբարութիւնս, ե՛ւ զզրժրանս, ե՛ւ զյանդգնութիւնս, եւ ամենեցուն այսպիսեաց չարեաց պարտս²⁴, որ²⁵ այնոքիկ²⁶ չարութեանցն²⁷ են շառաւեղք²⁸: Մի՛ այսուհետեւ ի վերայ ածցուք²⁹ մեր զչարն այնքան՝ հիւանդութիւն ոգւոյ³⁰, խաւար խորհրդոց, յԱստուծոյ աւտարութիւն, ընտանութեան անծանալութիւն,

¹⁷ D քոյ] քոյոց

¹⁸ A հնչելով]

¹⁹ C նուազեցո

²⁰ C զսրտմտութիւն] զսրտմտութիւն

²¹ C սրտմտութեանն E + զի

²² E բազում

²³ C սկզբունսն

²⁴ DE պարտս] պարս

²⁵ A որ]

²⁶ A այնոքիկ] այնորիկ

²⁷ A չարութեանց C չարութեան

²⁸ D շառաւեղ

²⁹ A ածցուք] առցուք

³⁰ A ոգւոյ CE ոգոց

սկիզբն պատերազմաց, թշուառութեանց¹ լրութիւն², դեւ չար ի³ մերոց⁴ անձանց ծնեալ եւ, զոր աւրինակ, ընտանի ոք լիբբ⁵ նախ⁶ կալեալ՝ զմեր⁷ ի ներքոյսն⁸ զՍրբոյ Հոգւոյն⁹ ճանապարհ փակէ: Քանզի ուր թշնամանք, նախանձ, սրտմտութիւնք, հակառակութիւնք (Հմ. Գ. Լ. 20), հեռք, ամբոխեալ¹⁰ խռովութեամբ¹¹ զհոգիս ըմբռնեն, անդ հոգի հեզութեան ոչ դադարէ: Հաւանեալք խրատու երանելոյն¹² Պաւղոսի՝ «զամենայն բարկութիւն եւ զսրտմտութիւն¹³ եւ զաղաղակ» (Եփ. Գ. 31) բարձրացուք ի մէջն՝ հանդերձ ամենայն չարութեամբ եւ լիցուք յիրեարս¹⁴ քաղցունք¹⁵, բարեգութք՝ համբերելով երանելի յուսոյն, զոր հեզոցն¹⁶ է խոստացեալ¹⁷ (քանզի¹⁸ երանելիք¹⁹ [91բ] հեզք, զի նոքա ժառանգեցեն (Հմ. Գ. Լ. 5) զերկիրն²⁰), ի

¹ AC թշուառութեանց

² A լրութիւն] լրութիւն

³ A ի]

⁴ E մերոյ

⁵ E լիբբ

⁶ E ախ

⁷ C զմերին

⁸ C ներքոյսն

⁹ C հոգւոյն

¹⁰ C ամբոխեալք

¹¹ A խռովութեամբ] խռովեամբ

¹² A երանելոյն

¹³ C զսրտմտութիւն

¹⁴ C յիրեարս

¹⁵ D քաղցունս

¹⁶ D հեզոց

¹⁷ D խոստացեալ] խոստացեալ

¹⁸ B պատճառս... քանզի]

¹⁹ A երանելիք

²⁰ C զերկիրն

Քրիստոս Յիսուս²¹, Տէր մեր, որում²² 103 փառք²³ յաւիտեանս²⁴. ամէն²⁴:

²¹ C Յիսուս] + մեր որում E + ի

²² AD Տէր... փառք]

²³ C յաւիտեանս]

²⁴ B երանելիք... ամէն]

¹ A կենդանւոյն

² D պատանեցելոյ

³ A յաղագս] վասն

⁴ C բարիք

⁵ A սովորեցես

⁶ A թշնամանեցար

⁷ E թշնամանեցեր

⁸ B իսկ... ծաղու]

⁹ A խելագարեցելոյ E խելագարելոց

¹⁰ C արտաքսեցելոյ] արտաքս կացելո E արտաքս կացելոց

¹¹ C բանք

¹² A անպատուութեան

¹³ A վարկանիս

¹⁴ A է]

¹⁵ AD զսրտմտութիւն] զսրտմտութիւն

¹⁶ A ինքեան] C ինքեն

Ժ. 104 ԶՄԱԽԱՆԱՅ¹

1 Բարի Աստուած եւ բարեացն² արժանաւորաց տուող³, չար բանսարկուն եւ չարեաց ամենայնի արարիչ: Եւ զոր աւրինակ յարմարի⁴ բարւոյն⁵ անմախողութիւնն, սոյնպէս եւ⁶ զկնի երթայ բանսարկուն⁷ յաչաղանք: Պահեսցո՛ւք, եղբարք, զախտս մախանացն, մի՛ հաղորդք գործոց⁸ հակառակորդին լիցուք⁹ եւ գտանիցիմք ընդ նմա դատապարտեալք յատենի: Քանզի եթէ հպարտացեալն «ի դատաստան սատանայի անկանի» (Լ. ՏԺ. Գ. 6), զիա՞րդ մախողն ի պատրաստեալ բանսարկուն¹⁰ տանջանաց փախիցէ: Զի, քան զմախանաց¹¹ ախտ, ոչինչ սատակիչ անձանց մարդկան բուսանի, որ սուղ ինչ տրտմեցուցանելով զարտաքինսն՝ առաջին չար եւ ընտանի իւր է ստացողին: Քանզի, զոր աւրինակ, ժանգ զերկաթն¹², նոյնպէս եւ¹³ մախանքն զընդունակն իւրեանց զոգին վատեն¹⁴, մանաւանդ թէ, որպէս զքարբսն ասեն¹⁰⁵, զորո-

¹ D զմախանաց նորին սրբոյն Բարսղի զՄախանաց E սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի զՄախանացն

² C բարեաց

³ C տուող E տվող

⁴ D յարմարի] + ի

⁵ C բարոյն

⁶ A եւ]

⁷ C բանսարկուն

⁸ C գործո

⁹ A լիցիւք

¹⁰ C բանսարկուն

¹¹ E զմախանացն

¹² A զերկաթ

¹³ A եւ]

¹⁴ A վատեն] վնասեն

վայն ծնողացն¹⁵ ուտելով ծնանին¹⁶, այնպէս մախանք եւ¹⁷ որ երկնեն¹⁸ զնոսա զ[92ա|անձն բնաւորեցան ծախել: Վասն զի է տրտմութիւն ընկերին բարեգործութեան¹⁹ նախանձ, յաղագս որոյ ոչ երբէք թախծանք²⁰ եւ տրտմութիւնք ի յաչաղկոտէն նուագեն²¹: Քաջաբերեցա՞ւ անդաստան ընկերին, յղփացեա՞լ է ամենայնիւ ըստ կենցաղոյս տունն, հեշտամտութիւնք յառնեն²² ո՞չ պակասեն, այսոքիկ²³ ամենայն կերակուրք²⁴ հիւանդութեանն եւ յաւելուածք²⁵ ցաւոցն են²⁶ յաչաղկոտին: Որպէս թէ ոչինչ զանազանի ի մերկ մարդոյ, որ յամենեցունց խոցոտի²⁷: Բարի՞ոք է քաջողջութեամբ լի՝ այնոքիկ²⁸ վիրաւորէն²⁹ զյաչաղկոտն³⁰: Ընկերին³¹ շնորհալից³² գեղեցկութիւն՝ վէրք³³ յաչաղկոտին: Այս անուն ոգւոյն³⁴ առաջնորդական բանիւք, քան զբա-

¹⁵ A ծնողացն

¹⁶ A ծնանել

¹⁷ C եւ]

¹⁸ C երկնեն] կրեն

¹⁹ C բարեգործութիւն

²⁰ C թաղանձք D թախանձանք

²¹ C նուագեն

²² A յառնեն

²³ C այսոքիկ] այսոցիկ

²⁴ ACDE կերակուր

²⁵ C յաւելուածք

²⁶ C ցաւոց են] ցաւ ունեն

²⁷ E խոցոտի] խոտի

²⁸ ACD այնոքիկ] այսոքիկ

²⁹ AE վիրավոր են

³⁰ D զաչաղկոտն

³¹ E ընկերի

³² B շնորհալից

³³ A վէրք

³⁴ C ոգւոյն

զուսն առաւելեալ է¹ զիմաստութեան² եւ զաւրութեան բանից³ տեսանէ եւ⁴ նախանձի, այլ ոմն ճոխանայ եւ պատուասէր⁵ լինի պայծառաբար տրովք⁶ եւ հաւասարութեամբ⁷ առ կարաւտեալս⁸ եւ յոլովագոյն⁹ նմա ի բարեգործեցելոցն գովութիւնք: Ամենայն այսոքիկ՝ վէրք եւ խոցմունք, զմէջ նորա հարկանեն եւ զսիրտըն: Եւ դժնդակութիւն հիւանդութեան¹⁰, զի ոչ ասել զնա կարէ, այլ խոնարհի¹¹ եւ¹² տխուր է, եւ հեղեղեալ՝ ոչ ողորմելի, եւ կորուսեալ ի չարէն: Իսկ հարցեալ զախտն՝ շառագունէ հրապարակ[92բ|այայտ առնել զհիւքութիւնն, եթէ՝ յաչաղկոտ եմ եւ դառն մաշիմ ընդ սիրելւոյն¹³ բարիս եւ զեղբարն զխնդամտութիւնն¹⁴, ողբամ եւ ոչ բերեմ զտեսութիւն¹⁵ այլոցն բարեաց, այլ թշուառութիւն¹⁶ առնեմ զընկերացն բարաւրութիւնս: Քանզի զայսոսիկ թէ ասասցէ՝ Ճշմարիտ ասել¹⁷ կամի: Զորս ոչ ինչ ասել

¹ C է] + զի

² AC իմաստութեան

³ E բանիւ

⁴ C եւ] + ի

⁵ C պատուասէր

⁶ D տրօք

⁷ C հաւասարութեամբ

⁸ C կարաւտեալս

⁹ A յոլովագոյնք

¹⁰ A հիւանդութիւն] ABD հիւանդութիւն

¹¹ C խոնարհի]

¹² C եւ]

¹³ AC սիրելւոյն

¹⁴ BE խնդամտութիւն

¹⁵ C բերեմ զտեսութիւն] բարեմտութիւն

¹⁶ A թշուառութիւն

¹⁷ E ասել] ասելով

13 - զիմ րպառն

յաւժարէ՝ ի խորւոյն¹⁸ ունի զհիւանդութիւնն, որ ծախէ զփորոտի նորա եւ ուտէ:

2 Ապա ուրեմն եւ ոչ բժիշկ հիւանդութեանն մերձ առնու եւ ոչ դեղ ինչ գտանել¹⁹ կարէ²⁰ ախտին աւգնական բժշկութեանցն²¹ այսոցիկ, այլ միուսմ²² մնա²³ չարին դիւրութեան²⁴, թէ ուրեք զոք տեսցէ ի վայր անկեալ: Ընդ որս մախայն, այս սահման ատելութեան՝ թշուառական տեսանել յերանելւոյն²⁵, զյաչաղեալն, ողորմելի վարկանել զնախանձելին: Յանժամ հաշտի, եւ սիրելի է, յորժամ արտասուեալ²⁶ տեսանէ, յորժամ սգացեալ²⁷ երեւեսցի²⁸: Եւ խրախամիտ եղելոյ ոչ ուրախակից է, իսկ ողբացելոցն²⁹ արտասուակից³⁰ լինի: Եւ զփոխումն կենացն՝ յորոց ի յորս անակաւ արգահատէ, ոչ ի մարդասիրութենէ եւ ախտակից գոյ՝ յաւժարելով բանիւն զառաջինսն, այլ զի ծանրագոյն պատրաստեսցէ նմա զթշուառութիւնն³¹: Զմանուկն յետմահու³²

¹⁸ C խորոյն

¹⁹ A գտանէ

²⁰ A կարէ]

²¹ CD բժշկութեանն CD + եւ լի գիրք

²² C միուսմ D միուսմ

²³ C մնաց

²⁴ C դիւրութիւն

²⁵ A յերանելոց BCE յերանելոյ

²⁶ C արտասուել

²⁷ A սգացեալ] զգացեալ C սգացել E սգացեալ

²⁸ C երեւեսցի] տեսանիցէ

²⁹ E ողբացելոյն

³⁰ AC արտասուակից

³¹ A զթշուառութիւնն

³² CDE մահու

գոյվէ եւ բիւր գոյութեամբ պա[93ա]րկեղտացուցանէ, զիարդ գեղեցիկ ի տեսանել, որպէս՝ քաջուշ¹⁰⁶, զիարդ քաջայարմար¹⁰⁷, ոչ երբէք ի նորա մերձաւորութեան լեզուն բարեհամբաւութիւն շնորհեաց: Եթէ բազում¹ տեսցէ ընթացեալս ի գոյութիւնն, որ² փոխեալ³, դարձեալ մախայ ընդ մեռելոյն: Ընդ ընչեղութեանն⁴ զարմանայ: Զկնի արտաքս անկանելոյն. զգեղեցկութիւն մարմնոյն եւ զգաւրութիւնն, եւ զքաջողջութիւն⁵ զկնի հիւանդութեան գոյվէ: Եւ ասէ՝ եւ բոլորովին իսկ թշնամի է մերձ էիցն եւ սիրելի⁶ կորուսելոցն⁷:

3 Արդ, զի՞նչ արդեաւք⁸ լիցի քան զհիւանդութիւնս զայս սատակիչ: Ապականութիւն կենաց, ժանդախտ բնութեանց, թշնամի յԱստուծոյ տուեցելոցն մեզ, ընդդիմակ առ Աստուած: Ո՞ր զչարասկիզբն⁹ դեւն հակառակ մարդկան որսացոյց ի պատերազմն¹⁰: Ո՞չ մախանք¹¹. ուստի եւ աստուածամարտ յայտնապէս յանդիմանեցաւ՝ թախծեալ¹² ընդ Աստուծոյ

մեծապարգեւին ի մարդն լինել¹³, եւ ի մարդոյն վրէժ առնոյր, զի¹⁴ յԱստուծոյ ոչ կարէր: Զսոյն զայս առնելով ոչ եւ կայեն¹⁵ ցուցանէ առաջին աշակերտն սատանայի եւ զսպանութիւնն, եւ զմախանս¹⁶ եւ¹⁷ ի նմանէ ուսեալ զքորս¹⁰⁸ անաւրէնութեան¹⁸, զորս եւ Պաւղոս լծեաց ասելով՝ «զլցեալսն¹⁹ մախանս, սպանութեամբ²⁰» (Հմտ. Լ. 29): Եւ զի՞նչ էր²¹, զոր արարն: Ետես զԱստուծոյ պատիւն [93բ] եւ բորբոքեցաւ նախանձու, եւ եսպան²² զպատուեալն²³, զի տրտմեցուցէ զպատուողն²⁴: Քանզի յաստուածամարտութիւնն անկարեցեալ՝ յեղբայրասպանութիւնն փոփոխեալ²⁵ անկաւ: Փախիցուք, եղբա՛րք, յախտէն յաստուածամարտութեանն վարդապետէ, ի մարդասպանութեանն մաւրէ, ի խառնակութենէ բնութեանս, յընտանութեանն անծանալութիւնէ, յանբանազոյն թշուառութենէն²⁶: Զի՞ տրտմիս, ո՞վ մարդ, ոչինչ դժուարինս²⁷ ախտացեալս: Զի՞ պատերազմիս, որք

¹³ E լեալ

¹⁴ C զի] վասն զի

¹⁵ A կային

¹⁶ C զմախանսն

¹⁷ C եւ]

¹⁸ C անաւրէնութեանն

¹⁹ A զլցեալս

²⁰ A սպանութեամբ

²¹ D էր]

²² C սպան

²³ C զպատուելն

²⁴ A զպատուաւղն C զպատուողն

²⁵ E փոփոխել

²⁶ A թշուառութենէն C թշուառութենէ

²⁷ C դժուարինս

¹ D բազում] A բազումս

² A որ]

³ A փոփոխեալ

⁴ BCD ընչեղութիւնն

⁵ C զքաջողջութիւնն

⁶ ABD սիրելի] թշնամի

⁷ C կորուսելոյն

⁸ A արդեւք C արդաւք D + եւ սիրելի

⁹ C զչար սկիւրն

¹⁰ C պատերազմ

¹¹ D մախանքն

¹² C թաղծել D թաղծեալ

ի բարիս իմիք են եւ ոչ ինչ զքո նուազեցուցանեն¹: Իսկ եթէ ընդ բարեգործութիւնսն զայրանաս² ոչ դէմ յանդիման զքո ինքեան³ աւգուտն⁴ յաչաղես: Որպի՞սի էր Սաւուղ, որ զբարեգործութեանցն զառաւելութիւնս պատճառս⁵ պատերազմի առ Դաւիթ արար: Քանզի յառաջագոյն ամենայն⁶ յարմարութեամբ⁷ այնու եւ աստուածային երաժշտականութեամբն ի մոլութենէն⁸ վճարեալ, փորձէր զաշտեն անցուցանել⁹ ընդ բարեգործն: Եւ ապա, հանդերձ նոսրիմբ, զոր¹⁰ ունի պատերազմացն վիմբ, զոր¹¹ ունի պատերազմացն ապրեալ¹² եւ ի Գողիադայ¹³ ամաւթոյն¹⁴ ի բաց վճարեալ, սակայն վասն զի յաղթական երգովն տառնապատիկ ի պատահեցելոցն պատճառէ Դաւթայ նուիրեցին¹⁵ պարողքն¹⁶ ասելով¹⁷ «Եհար Դաւիթ [94ա] բիրս¹⁸ եւ Սաուղ՝ ի¹⁹ հազարս²⁰ իւր» (Հմտ. Լ. Թ. 7): Յաղագս միոյ այսորիկ ձայնիս եւ ի նմին

¹ C նուազեցուցանեն

² D ինքեան]

³ E յոգուտն

⁴ ABCD պատճառս]

⁵ A ամենայն]

⁶ E ամենայնարմարութեամբ

⁷ C մոլութենէն] մոլորութենէ

⁸ A անցուցանելով

⁹ A զոր] զաւր E զոր

¹⁰ C ապրել

¹¹ CD գողիաթայ E գողիաթու

¹² E յամթոյն

¹³ C նւիրեցին

¹⁴ A պարաւղքն

¹⁵ A ասելով]

¹⁶ E բիւր

¹⁷ C ի]

¹⁸ C զհազարսն

իսկ ի ճշմարտութեանն գտեալ վկայութիւնն նախ ինքն ձեռն լինել եւ դարանակալ սպանանել ձեռնարկեաց եւ ապա, փախտեայ կացուցեալ, եւ ոչ այնպէս զթշնամութիւնն ելոյծ, այլ զկնի զաւրաժողով լեալ¹⁹ ի վերայ եւրիւք հազարովք²⁰ ընտրեցելովք²¹ զանապատն խուզէր: Եւ եթէ հարցեալ լինէր զպատերազմին պատճառս, ասէր արդեաւք²² ամենայն իրաւք զառնն բարեգործութիւնս. որ եւ ի նմին իսկ ժամանակի հաւածմանն ի քուն ըմբռնէին եւ պատրաստի սպանումն առաջի կացեալ թշնամոյ²³, եւ դարձեալ ապրեցաւ յարդարոյն՝ ածել ի վերայ նորա զձեռս պահելով եւ ոչ յայնմանէ ի բարեգործութեանց²⁴ խոնարհեցաւ²⁵, այլ եւ դարձեալ զօր ժողովէր²⁶ եւ դարձեալ հաւածէր մինչեւ երկրորդ անգամ ըմբռնեալ ի նմանէ յայրին, զնորա զառաքինութիւնն²⁷ պայծառազոյն եցոյց, եւ զիւր չարութիւնն յայտնի արար: Դժոխսձեռնարկելի¹⁰⁹ թշնամութեան տեսակ մախանք: Քանզի զայլազգաբար ոխերիմս²⁸ ընդելագոյնս առնեն

¹⁹ B լեալ

²⁰ C հազարք E հազարաւք

²¹ E ընտրեցելովք

²² A արդեւք C արդօք

²³ C թշնամո

²⁴ C բարեգործութենէ

²⁵ C խոնարհեցաւ] խորհեցաւ

²⁶ A զօր ժողովէր] զաւրաժողովէր BCD զաւրաժողով լինէր

²⁷ C առաքինութիւնն

²⁸ C ոխերիմս

բարերարութիւնք¹, իսկ զյաջադ-
կոտն² եւ զչարարարոյ³ բարի
առնելն մանաւանդ զայրացուցա-
նէ, եւ որքան⁴ մեծամեծաց զիպես-
ցի՝ յոյ[94բ]ովագոյն զայրանայ եւ
տրամի, եւ դժուարի⁵: Քանզի ա-
ռաւել թախծի⁶ ընդ զաւրութիւն
բարեգործին, քան թէ շնորհ ունի-
ցի ինքն⁷ եղելոց⁸: Արդ, ո՞րում
նմանեսցէ գազան ի դժուարու-
թեամբ⁹ բարուցն, քան զոր յան-
դելիցն ո՞չ առաւելուցուն վայրե-
նութեամբ: Շունք՝ կերակրեալք
ընդելնուն, առիւծք՝ ձեռնընդելք
¹⁰լինին սպասաւորք¹¹, իսկ յաջադ-
կոտք ի սպասաւորութեան յաւէտ
վայերնանան:

4 Զի՞նչ զառաքիւնին Յուսէփ¹²
ծառայ արար (Հմմտ. Լև. 1: 28): Ո՞չ
մախանք եղբարցն: Աստանաւր եւ
զարմանաւ արժան է ընդ անբա-
նութիւն ախտին: Քանզի երկնչե-
լով յերազոցն ելից, ծառայ առ-
նէին զեղբայրն՝ որպէս թէ ոչ ար-
դեաք¹³ երբէք ծառայի երկիր պա-
գանիցն: Եւ սակայն եթէ ճշմա-
րիտ էին անուրջքն, զի՞նչ հնարք

եթէ ոչ ամենեւին ելանել¹⁴ առ ա-
սացեալքն: Իսկ եթէ սուտ երա-
զոցն դէմք, է՞ր փոխանակ յաջա-
դէք զսխալեալն: Եւ այժմ յԱս-
տուծոյ տնաւրէնութենէն յորդո-
րէք ձեզ զիմաստութիւնն: Քանզի
որովք կարծէին¹⁵ զնա խափա-
նեալ, նովիմբ երեւեցան, ճանա-
պարհ¹⁶ առնել ելիցն: Վասն զի եթէ
ոչ վաճառեցաւ՝ ոչ արդեաք¹⁷ գայր
յեզրիպտոս եւ ոչ ողջախոհու-
թեամբ ի դժբանս¹⁸ շռայլեալ
կնոջն անկանէր, եւ ոչ արկեալ լի-
նէր ի կապարանն¹⁹, ոչ արդեաք²⁰
[95ա] ընդել լինէր սպասաւորացըն
Փարաւոնի²¹, եթէ²² ոչ հանդիպէր
անրջոցն՝ ուստի զիշխանութիւն²³
կալաւ զԵզրիպտոսի եւ յաղագս
ցորենոյն վաճառի եւ յեղբարցն²⁴
իւրոց առ նա եկելոցն երկրպագե-
ցաւ: Փոփոխեցիր բանիւ²⁵ առ մե-
ծագոյն մախանսն եւ մեծամե-
ծաւքն կացեալ, որ ի Հրէիցն մոլո-
րութեան²⁶ հակառակ Փրկչին ե-
ղեւ: Ընդէ՞ր մախային²⁷: Յաղագս

¹⁴ ABDE ելանել]

¹⁵ E զնա խափանեալ] խափանել զնախ ասա-
ցեալն A խափանեալ] խաւսեցեալն C
խաւսացելն D խափանել

¹⁶ E առնել ելիցն] առնելից

¹⁷ A արդեաք C արդաւք

¹⁸ A դժբանս

¹⁹ D կապարանն] կապ պարանն

²⁰ A արդեաք C արդաւք

²¹ A փարաւոնի

²² C եթէ] եւ

²³ C զիշխանութիւնն

²⁴ E եղբարց

²⁵ C բանիւ] անիրաւ

²⁶ A մոլորութեան] մոլութենէ C մոլորութե-
նէ

²⁷ A մախացան C մախաին

¹ C բարերարութիւնքն

² E զաջադկոտն

³ C զչարարարոյ D չարարարոյ

⁴ D որքան] քան

⁵ C դժարի

⁶ C թաղծի

⁷ A ունի յինքն

⁸ C եղելոյ E եղելոցն

⁹ A դժարութեամբ C դժարութեան

¹⁰ A ձեռնընդել

¹¹ C սպասաւորելք BDE սպասաւորեալք

¹² A զՅովսէփ E Յովսէփ

¹³ A արդեաք C արդաւք

սքանչելեացն¹: Եւ զի՞նչ էին
սքանչելիք արարութիւնքն.
փրկութիւն կարաւտելոցն. կերակ-
րեալք² լինէին քաղցեալք եւ կե-
րակրողն³ պատերազմեալ լինէր:
Յառնէին մեռեալք, եւ կենդանա-
րարն յաջադեալ լինէր, զդեւք⁴ ի
բաց հալածէր եւ զհրամանատուն
դրժէին: Բորոտք սրբեալք⁵ լինէին
⁶եւ կաղք զնային⁷, եւ⁸ խուլք
լսէին, եւ կոյրք վերատեսէին, եւ⁹
բարեգործն փախստեայ էր: Եւ յե-
տոյ մահու մատնեցին զկենացն
շնորհող¹⁰ եւ տանջէին զազատիչն
մարդկան եւ զատապարտէին
զդատաւորն աշխարհի: Այնպէս¹¹
մինչեւ¹² ընդ ամենեւեան¹³ մա-
խանացն¹⁴ չարութիւնք¹⁵: Եւ միով
այսուիկ¹⁶ զինու, ի սկզբանէ աշ-
խարհի սկսեալ¹⁷ մինչեւ ի կատա-
րած յաւիտենից, զամենեւեան¹⁸
խոցոտէ եւ ի վայր արկանէ ժան-
դացուցիչն¹⁹ կենաց մերոց՝ բան-

¹ A սքանչելն D սքանչելիք

² C կերակրել

³ A կերակրաւողն

⁴ A զդեւս

⁵ C սրբել

⁶ A եւ կաղք... լսէին]

⁷ C զնային] + իսկ

⁸ BE եւ]

⁹ A եւ]

¹⁰ A շնորհաւղ

¹¹ C այնպէս] այսպէս

¹² C մինչեւ]

¹³ E ամենեւեանց] ամենեւեան էանց

¹⁴ D մախանաց

¹⁵ C չարութիւն

¹⁶ C այսուիկ

¹⁷ C սկսել

¹⁸ C զամենեւեան

¹⁹ C ժանդացուցիչն] զազատեցուցիչն

սարկուն, որ խնդա ընդ մեր կո-
րուստն, որ ի վայր [95բ] կործանե-
ցաւն յաղագս մախանացն եւ
զմեզ ինքեան զոյգ ախտին ի
վայր կործանեաց: Ապա ուրեմն ի-
մաստութիւնն էր²⁰, որ²¹ ընդ յա-
մաստութիւնն էր²², որ²³ ընթերակից²⁴
չաղկոտի առն եւ ոչ ընթերակից²⁵
լինել հրամայէր²⁶ (Հմմտ. Լւ. 1: 6),
լինել հրամայէր²⁷ (Հմմտ. Լւ. 1: 6),
յաղագս ամենեցուն միանգամայն
ըստ²⁸ կենցաղոյս հաւասարութեան
խաւսացեալ: Քանզի, զոր աւրի-
նակ, զդիւրայրելի անտառ խնա-
մով մերով հեռագոյն ի հրոյն ի
բաց դնել, սոյնպէս²⁹ պարտ է, որ-
քան զյաջադկոտացն զխաւսս զսի-
րելութիւնն ի բաց ածել՝ արտաքոյ
մախանացն³⁰ նետիցն³¹ զմեզ ին-
քեանս³² առնելով: Զի եւ ոչ³³ այ-
լազգ կարելի է ոչ շարամանել³⁴
ընդ մախանսն, եթէ ոչ յընտանու-
լանէ³⁵ նոցա մերձեցեալք³⁶: Արդ,
թիւն³⁷ նոցա մերձեցեալք³⁸: Արդ,
վասն զի, ըստ Սողոմոնի բանին,
«առն³⁹ Գախանձ ինկերէ իւրմէ» (Հմմտ.
Ժ. 4: 4): Քանզի այսպէս ունի: Ոչ
զԵզրիպտացին յաջադէ Սկիւթա-
ցին, այլ զազգակիցսն իւրաքան-

²⁰ A էր]

²¹ AE որ]

²² C ընթերակից] + յնթերց ընդելութենէ D +
յընթերց յընդունելութենէ

²³ A հրամայէր C հրամայէր

²⁴ C ըստ] ընդ

²⁵ C սոյնպէս] նոյնպէս

²⁶ A մախանաց

²⁷ C նետից

²⁸ C ինքեան

²⁹ A ոչ]

³⁰ E շարամանեալ

³¹ C ընդանութիւն

³² D մերձեցեալ

³³ C առ

զատն՝ որպէս զարբէլու, դարձեալ զտնաւորինականն՝ ուրիշ¹: Եւ բոլորովին՝ յամենայն առաքինութեան² տեսակս ոչ տարակուսին՝ անուանցն³ լընդդիմակաց⁴ չարէն փոփոխելով: Եւ արդ՝ զի՞նչ. ի վատախաւսութեան¹¹¹ չարի՞ն զբանս կացուցուք: Այլ այսոքիկ⁵ իբրեւ կէսն իմն են բժշկութեանս⁶: Քանզի ցուցանել⁷ ախտեցելոյն⁸ զհիւանդութեան զմեծութիւնն, որպէս թէ⁹ արժանի առնել ինքեան չարին զհոգն ոչ անպիտանացու: Եւ մինչեւ յայնոսիկ¹⁰ թողուլ, եւ ոչ յառողջութիւնն աւժ⁹⁷բանդակել ոչ ինչ այլ է, քան եթէ արտաքս տալ տալ եւ թողացուցանել յախտին զաշխատեալն: Եւ արդ՝ որպէ՞ս արդեաւք¹¹ մի ախտացուք ի սկզբանն զհիւանդութիւնն եւ կամ թէ՛ ի ներքոյ անկեալք՝ արտաքս փախիցուք: Թէ նախ¹² առաջին ոչինչ մեծ եւ առաւել, քան զբնութիւն մարդկայնուոցս¹³ ինչ դատիցիմք¹⁴. մի՛ զձոխութիւնս ի մարդկան, մի՛

¹ C ուրիշ² E յառաքինութեան³ C անուանցն⁴ C յանդիմակաց⁵ C այսոքիկ] այնոքիկ⁶ C բժշկութիւնս⁷ C ցուցանեն⁸ A ախտեցելոյն] աշխատեցելոյն E աշխատեցելոցն⁹ A թէ]¹⁰ D յայնոսիկ] յայսոսիկ¹¹ C արդօք¹² C նախ] եւ¹³ CD մարդկայնուոցս¹⁴ C դատիցիմք] + եւ

զփառս ծաղկեալս, մի՛ զմարմնոյ քաջողջութիւն. Քանզի ոչ յանցաւորս սահմանենք գոլ զբարին, այլ ի յաւիտենականսն եւ ի ճշմարիտսն¹⁵ մերձաւորութիւնսն կոչիմք: Որպէս թէ, որ ընչաւետանացն եւ ոչ նախանձ¹⁶ արկանելի¹⁷ է յաղագս ընչեղութեանն¹⁸, եւ ո՛չ ճոխն յաղագս մեծութեանն պատուոյն, եւ ոչ՝ զաւրաւորն վասն ուժոյ մարմնոյն, ո՛չ իմաստունն յաղագս բանին գոյաւորութեան: Քանզի գործիք են այսոքիկ առաքինութեան, որոց բարիքն¹⁹ վարին՝ ոչ ինքեանք ինքեանս ունելով զերանութիւնն: Իսկ որ չարաչար նոքաւք վարի՝ ողորմելի է, զոր աւրինակ՝ սրով զոր էառ ի պատերազմողացն վրէժխնդրութիւն, այնու կամաւորապէս զինքն խոցոտիցէ: Եթէ բարւոք²⁰ եւ ըստ ուղիղ բանին ի մերձաւորսն ձեռնարկէ²¹ եւ տնաւրինէ զաստուածայինսն²², ոչ առ²³ ինքեան վաշելումն գանձէ, գովելի լինել եւ սիրելի, իրաւացի է յաղագս եղբւր⁹⁸ախրսիրութեան եւ հաւասարութեան բարուցն: Դարձեալ իմաստութեամբ ոք զանազանի եւ բանիւ Աստուծոյ պատուի²⁴, եւ

¹⁵ A ճշմարիտս B ճշմարիտ¹⁶ A նախանձ] DE նախանձելի¹⁷ C արկանելի է] չարկանի է¹⁸ C ոչ] + յաղագս ընչեղութեանն¹⁹ E բարւոքն²⁰ CD բարիք²¹ A ձեռնարկանէ²² A զաստուծոյսն²³ A առ] + ի²⁴ C պատուի

պատմող¹ է քահանայական բանիցն: Մի՛ մախասցիս ընդ այնպիսումըն եւ մի՛ կամեսցիս երբէք լուեցուցանել² զնա, որ քահանայական բանիցն է տեսող³, եթէ Ոգւոյն շնորհի ընդունակ⁴ է ոք, եւ գովութիւն յայնցանէ, որք լսենն յհետ երթայ: Քանզի քո է բարին եւ քեզ առաքեցաւ ի ձեռն եղբաւրն վարդապետութեան պարգեւ⁵, եթէ ընդունել կամեսցիս: Զի եթէ՝ զաղբիւր բխեալ⁶ ոչ ոք խնու եւ արեգական պայծառացելոյ ոչ եւ արեգական ծածկէ, եւ ոչ յաջաղէ յայնոսիկ, այլ ընդ ինքեան մաղթէ զվայելումն: Հոգեւոր բանին յեկեղեցւոյ⁸ բխեցելոյ⁹ եւ բարեպաշտի¹⁰ սրտի¹¹ ի շնորհաց Հոգւոյն¹² ի յաղբիւրացելոյ¹³, ո՛չ ի ներքոյ կալցիս¹⁴ զլսելիսդ՝ հանդերձ ուրախութեամբ, ո՛չ գոհաբար ընկալցիս զաւգտակարութիւնն, Այլ խածանէ զքեզ խնդրութիւն լսողացն, եւ կամէիր, արդեաւք¹⁵, ո՛չ զաւգտեալն գոլ եւ ո՛չ զգովողն: Զո՞րս այնոքիկ¹⁶

¹ A պատմող² C լուեցուցանել³ A է տեսող] տուաւ է⁴ C ընդունական⁵ D պարգեւէ⁶ C բխել⁷ A ոչ... պայծառացելոյ]⁸ C յեկեղեցւոյ⁹ D բղիւսցելոց¹⁰ C բարեպաշտ¹¹ ABDE սրտի]¹² C հոգոյն¹³ A աղբիւրացելոյ E յաղբիւրացելոց¹⁴ CD կալցիս¹⁵ C արդաւք¹⁶ C այնոքիկ] այնոցիկ

պատասխանի ունիցին առաջի դատաւորին սրտից մերոց: Արդ, բնութեամբ գոլ զեղեցիկ վարկանելի է զոգւոյս¹⁷ բարիս, իսկ զառաւել ծաղկեալն ընչեղութեամբ եւ զաւրութեամբ պանծացեալն, եւ քաջողջութեամբ մար⁹⁸բմնով, զեղեցկաբար վարեցեալ, զոր ունի, սիրել եւ ընդունել՝ որպէս հասարակաց կենցաղոյս գործիս ստացեալ¹⁸, զի թէ յայնոսիկ ըստ ուղիղ բանին ձեռնարկիցէ, եթէ լընչիցն¹⁹ մատակարարութիւն աննախանձն իցէ կարաւտելոցն եւ մարմնով սպասաւորութիւն ընձեռիցէ²⁰ տկարաց, եւ զամենայն զայլս զգոյաւորութիւնսն²¹ ոչ առաւել ինքեան վարկանիցի, քան թէ ումեք կարաւտեցելոցն²²: Իսկ զոչն այսպէս առ այնոսիկ թշուառական²³ համակացեալ թշուառական²⁴: Քանզի չարն գոլ զպատճառն²⁵: Քանզի այս է²⁵ յառաւել պատրաստութեանէն²⁶ եւ յիրաց²⁷ կորնչել: Զի եթէ թոշակ անիրաւութեան²⁸ է յառաւել պատրաստութեանէն ընչեղութիւնն՝ ողորմելի է փարթամն: Եւ

¹⁷ C զոգոյս¹⁸ C ստացեալ] տոացել¹⁹ A ընչիցն C յնչիցն E լընչիցն²⁰ AD ընձեռէ²¹ E զգոյաւորութիւնն²² C կարաւտեցելոցն C + երանելի է²³ A թշուառական²⁴ C պատճառս E զպատճառս²⁵ A յառաւել... պատրաստութեանէ]²⁶ E պատրաստութիւն²⁷ C յիրացն²⁸ A անիրաւութեան

եթէ սպասաւորութիւն¹ ի յառա-
քինութիւնսն ոչ ունի տեղի յա-
ղաչանաց եւ որոց², զի նոցանէ
աւգուտն ամենեցուն առաջի դնէ,
բայց եթէ ոք արդեաւ³ առաւե-
լութեամբ չարեացն եւ զինքն յա-
չաղէ ի բարեացն: Բոլորովին իսկ
ի վեր յառեալ⁴ խորհրդովքն
զմարդկայնովքս⁵ եւ⁶ առ արդա-
րեւ բարին եւ գովելին հայեցիս⁷,
բազում արդեաւ⁸ կարաւտացեալս
զապականացուսըս, եւ զերկրա-
յինսս⁹ [99ա] երանելիս¹⁰ գոլ, եւ
նախանձելիս: Այսպէս ունելով, եւ
ոչ իբրեւ ընդ մեծամեծս հիա-
ցեալ¹¹ յաշխարհականս¹², անհնա-
րին երբէք մերձ լինել զմախանսն:
Եւ եթէ ամենեւին բաղձաս փա-
ռաց եւ կամիս քան զբազումս ե-
րեւելի լինել, եւ յաղազս այնորիկ
ոչ համբերես երկրորդ գոլ (քանզի
են եւ¹³ այսոքիկ առ ի մախալն
պատճառք), դու ի ստացուած¹⁴ ա-
ռաքինութեանն, որպէս ի մեծ ինչ
վտակ, փոփոխեսցսես զքո պա-
տուասիրութիւնն¹⁵, եւ մի՛ ամենե-

ւին փարթամանալ ամենայն ի-
րաւք կամեսցիս, եւ մի՛ ընտիր գոլ
յաշխարհիս իրս: Քանզի եւ ոչ¹⁶ ի
քեզ են այդոքիկ, այլ արդար լի-
ցես¹⁷ եւ ողջախոհ, եւ իմաստուն,
եւ արի, եւ համբերող ի բարեպաշ-
տութեանն չարչարանս: Վասն զի
¹⁸այսպէս եւ¹⁹ զքեզ ինքն ապրե-
ցուցես²⁰ եւ ի վերայ մեծամեծաց
բարեացն մեծագոյն եւս կալցես²¹
զերանելին լինելն²²: Քանզի զա-
ռաքինութիւն ի մեզ, եւ կարելի²³
ստանալ աշխատասիրին, իսկ ըն-
չիցն զգեստք եւ գեղեցկութիւնք
մարմնոյն, ի մեծութիւնն արժա-
նաւորութեանց ոչ ի մեզ: Արդ, ե-
թէ եւ մեծ բարի²⁴ առաքինութիւն
բաւականագոյն, եւ խոստովա-
նեալ²⁵ յամենեցունց ունի զնախա-
պատուութիւն²⁶, զայսոցիկ մեք
զհետ երթիցուք, որ լինել ան-
ձին²⁷, յայլոց ախտիցն եւ յաւէտ ի
բոլորեցունց յաչաղան[99բ]աց ոչ
մաքրեցելոյ²⁸:

6 Անհնարին է ոչ տեսանել²⁹
որպիսի՞ չար է կեղծաւորութիւն:

¹ ABCD սպասաւորութիւն] + ի

² C որոց] որ ոչ

³ A արդեւք C արդաւք

⁴ C յառեալ] առել

⁵ A մարդկայնովքս E զմարդկայնովքն

⁶ A եւ]

⁷ C հայեցիս] + է

⁸ A արդեւք C արդօք D արդիւք

⁹ C զերկրայինս

¹⁰ D երանելի

¹¹ E հիացեալ] հայեցեալ

¹² A յաշխարհականսս

¹³ C են եւ] եւ են

¹⁴ A ստացւած C զստացւածս

¹⁵ A պատուասիրութիւնն

¹⁶ A ոչ]

¹⁷ CE լիցիս

¹⁸ B այսպէս... Ամէն]

¹⁹ C ի] եւ

²⁰ A ապրեցուցես C ապրեցուցանես

²¹ C կալցիս

²² C լինել

²³ E կարել

²⁴ E մեծաբարի

²⁵ E խոստովանել

²⁶ C նախապատուութիւն

²⁷ E յանձին

²⁸ CE մաքրեցելոյ

²⁹ C տեսանես

Եւ նա պտուղ է մախանաց: Քան-
զի կրկին¹ բարք² մախանաց մա-
նաւանդ ի մարդիկ լինին, յորժամ
զատելութիւնն ի խորոջ³ ունելով՝
սէր ցուցանիցեն, աւժանեն զվերե-
րեւութիւնն ըստ⁴ ի ներքոյ ծովու-
վիմաց, որք սուղ ինչ ջրով ծած-
կեալք են, չար ոչ նախատեսեալ
անզգուշիցն⁵ լինին: Արդ, եթէ⁶
մահ մեզ անդուստ⁷ իբր յաղբերէ⁸
ի վերայ ցնդի, բարեացն անկումն,

Աստուծոյ աւտարութիւն, իրա-
ւանց խառնակութիւնք եւ խոտո-
րումն ամենեցուն համանգամայն⁹
ըստ կենցաղոյս բարեաց: Հաւա-
նեսցուք Առաքելոյ եւ «մի՛ լիցուք
սնապարծք՝ զիրեարս լստաջ կոչելով,
ընդ միմեանս մախելով» (Հմտ. Գ. 27. 17.
26), այլ մանաւանդ՝ «քաղցունք,
բարեգութք»¹⁰ շնորհելով¹¹ մեզ ին-
քեանց՝ որպէս¹² եւ Աստուած
շնորհեաց¹¹² մեզ (Հմտ. Ե. 32),
ըստ փառք յաւիտեանս յաւիտե-
նից¹³. ամէն¹⁴:

¹ C կրկին] + է

² C բարք] բերք

³ C խորոջ D խորոց

⁴ C ըստ] աստ

⁵ A անզգուշիցս

⁶ A արդ եթէ] արդեօք

⁷ A անտուստ

⁸ C յաղբիւրէ

⁹ E համայնգամայն

¹⁰ E բարեգործք

¹¹ E շնորհեացէ

¹² E որպէս] որ

¹³ CD յաւիտենից]

¹⁴ C ամէն]

ԺԱ. Ի ՍԱՂՄՈՍՆ ԱՌԱՋԻՆ ¹¹³

1 «Ամենայն գիրք Աստուածաշունչք եւ աւգտակարք» (Բ. Տ. 7. Գ. 16), յաղագս այնորիկ շարադրեալք ²ի Հոգւոյն³, որպէս զի իբր ի հասարակաց հոգւոյն⁴ բժշկարանի⁵, ամենայն մարդ զբժշկութիւն իւրոց ախտից իւր|100ա|աքանչիւր ոք ընտրիցեմք: Քանզի բժշկութիւն, ասէ, դադարեցուցանէ⁶ զմեղս մեծամեծս (Հ. 2. Ժ. 4): Արդ, այլիմն մարգարէքն խրատեն եւ այլք⁷ պատմողքն⁸, եւ անբնականայլ, եւ այլ տեսակ առակին⁹ խրատուց: Իսկ Սաղմոսացն գիրք յամենեցունց զաւգտակարագոյն¹⁰ առին: Մարգարեանայ զհանդերձեալսն, պատմութիւնս յիշեցուցանէ, անբնականայլ կենցաղումըս, ենթադրէ¹¹ զգործականսն¹² եւ միանգամայն պարզաբար հասարակաց շտեմարանէ բարեացն վարդապետութեանց՝ իւրաքանչիւր ումեք յանկագոյն ըստ վերախնամութեանն գտեալ: Քանզի զհին

վէրս¹³ բժշկէ անձանցն¹⁴ եւ նոր խոցիցն երազագոյն¹⁵ ի վերայ ածէ զուղղութիւնս¹⁶, եւ զանմեղսն¹⁷ ապրեցուցանէ, եւ բոլորովին ի բաց բառնայ զախտս, որքան կարողութիւն է, զանազանաբար անցանց ի կենցաղումս մարդկան զաւրանալով: Եւ ¹⁸այսոքիկ հանդերձ¹⁹ իւրք անձնածութեամբ¹¹⁴ ²⁰ներանուագք¹¹⁵ եւ հեշտութեամբ զմիտս ողջախոհ ունելով²¹: Արդ, վասն զի ետես Հոգին սուրբ զժուարաւ²² եկեալ յառաքինութիւն զաղգս մարդկան եւ յաղագս ի ցանկութիւնս²³ միտելոյ՝ յուղիղ կենաց պղերգացեալս զմեղ, զի²⁴նչ առնէ: Ընդ²⁴ ²⁵նուագերգութեանն¹¹⁶ վայելչութիւնն զաղանդն խառնեաց, որպէս զի հեշտալեալ եւ հարթ լսելեալք²⁶ ի բանից²⁷ զաւգտակարութիւնն զանխաբար ընդունիցիմք: Ըստ իմաստուն բժշկացն, որք, զկծուագոյնս²⁸ զեղոցն տալով ըմպել հիւանդաց²⁹, մեղու բազում

¹³ C վէրսն

¹⁴ C զանձանց

¹⁵ E երազագոյն] արագագոյն

¹⁶ C զուղղութիւնսն

¹⁷ C զանմեղսն

¹⁸ C այսոքիւք հանդերձիւք

¹⁹ C իւրք... ներանուագք]

²⁰ E նորանուագք

²¹ C ունելով] առնելով

²² A դժարաւ

²³ C ցանկութիւնսն

²⁴ ABE ընդ]

²⁵ C նուագերգութեանն վայելչութեան D նուագութեանն

²⁶ C լսելեալք E լսելեօքն

²⁷ C բանիցն

²⁸ AC զկծուագոյնս

²⁹ CE հիւանդացն

անգամ զգաւալթն աւժանեն: Յաղագս այսորիկ յարմարութեանս այսորիկ¹ նուագ սաղմոսից² մեղ իմացեալ, որպէս զի մանկունք ըստ հասակին եւ³ կամ որով իսկ տղայք ըստ բարուց, որպէս կարծեն⁴, նուագ երգիցեն, իսկ⁵ ճշմարտութեան ոգւովքն⁶ խրատին: Քանզի ո՛չ⁷ առաքելական ինչ եւ ո՛չ մարգարէական պատուիրան ի բազմացն եւ ի ծուլացելոցն գիւրաւ երբէք զյիշատակսն կալեալ երթիցէ, բայց զՍաղմոսիցն բանս եւ ի հրապարակս բերեն: Եւ թերեւս ոք, յոյժ ի գազանեցելոցն⁸, ի սրտմտութենէ յորժամ սկսիցի զսաղմոսն⁹ երգել, գնաց¹⁰ վաղվաղակի՝ զազանութիւնն ոգւոյն¹¹ նուագերգութեամբն¹¹⁷ հանդարտացուցեալ:

2 Սաղմոս ցածութիւնն ոգւոց, յաղթատուր¹¹⁸ խաղաղութեան, զամբոխեալ եւ զալէկոծութեամբ լցեալ զխորհուրդսն զսպէ: Քանզի կակղեցուցանէ¹² զանձին սրտմտութիւն¹³ եւ զպակշտութիւնն ողջախոհացուցանէ: Սաղմոս

¹ C նուագ սաղմոսաց

² E Սաղմոսիս E + իցէ

³ C կամ որով] բոլորովին E որով] բոլորովին

⁴ E կարծին

⁵ E իսկ] + ըստ

⁶ C ոգովքն

⁷ C ոչ]

⁸ E գազանացելոյն

⁹ AB Սաղմոսն

¹⁰ CD գնաց

¹¹ C ոգոյն E ոգւոցն C ոգոց E ոգւոյ

¹² D կակղացուցանէ

¹³ C սրտմտութիւն

սիրոյ ժողովարան, միութիւն ժողովեցելոցն¹⁴, թշնամեցելոցն հաշտարան: Քանզի ո՞ք ոք թշնամի¹⁵ համարել կարիցէ |101ա| ընդ որում զմին¹⁶ առաքեաց առ¹⁷ Աստուած զձայն, որպէս զի զմեծ բարեացն սէր Սաղմոսիւ տայ, որպէս եթէ¹⁸ կապ ինչ առ ի միութիւն գերգակցութիւնն¹⁹ իմացեալ եւ ի միոյ պացութեւնով²⁰: Սաղմոս դիւացն²¹ փախուստ, հրեշտակաց աւգնականութենէ²² ի վերայ ածումն, զէն²³ յերկիւղոյ գիշերականւոյ, հանգիստ աշխատութեանց²⁴ տուրնջեանայնոց²⁵, տղայոց ամբութիւն, երիտասարդաց պճնումն, ծերոց մխիթարութիւն, կանացն²⁶ զարդ յարմարագոյն: Զանապատս բնակեցուցանէ, զհրապարակս ողջախոհացուցանէ, տխմարաց²⁷ կարգաւորութիւն, յառաջատելոցն ածումն, լուծութիւն, հաստատութիւն, ²⁸եկեղեցւոյ ձայն: Սա զտաւնս պայծառացուցանէ, սա ըստ Աստուծոյ

¹⁴ C ժողովելոցն

¹⁵ D համարել կարիցէ] համբերել կարացէ

¹⁶ D զմինն

¹⁷ ABDE առ]

¹⁸ D եթէ] թէ

¹⁹ E գերգակցութիւնն

²⁰ C թեւով

²¹ C դիւաց

²² ACDE աւգնականութեան

²³ BCE յերկեղս գիշերականս D յերկիւղս գիշերականս

²⁴ E աշխատութեանց] C աշխատութեան

²⁵ A տուրնջեանայնոց C տուրնջեանոց E տուրնջեանայնոյ

²⁶ ABD կանացն] կենացն E կենաց

²⁷ CD տխմարաց] ախմարաց

²⁸ B եկեղեցւոյ... հասարակաց]

¹ C նորին ի Սաղմոսն առաջին D նորին սրբոյն Բարսղի ի յառաջին Սաղմոսն E նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի ի Սաղմոսն առաջին

² B շարագրեալք

³ C հոգոյն

⁴ C հոգո C + ի

⁵ B բժշկարանէ

⁶ ABD ոչ] D դադարեցուցանէ] դարձուցանէ

⁷ E այլք] այլ

⁸ A պատմաւորքն

⁹ C առակին] առաքինի

¹⁰ C զաւգտակարագոյնն

¹¹ ABCD ենթադրէ] ընթադրէ

¹² C զգործնականսն

զտրամութիւն գործէ: Քանզի եւ Սաղմոս ի քարեղէն սրտէ արտասուս արտաքս արտակոչէ: Սաղմոս հրեշտակաց գործ¹, հոգեւոր խուռնկ, երկնյաին քաղաքականութիւն: Ո՛վ իմաստութեան վարդապետին մտաց միանգամայն եւ զաւգտակարն ուսանել հնարեցաւ, ուստի եւ առաւել իմն տպաւորի յանձինս վարդապետութիւնն: Քանզի բռնադատեալ ուսումն ոչ բնաւորեցաւ յարամնալ², ³իսկ հանդերձ հեշտութեամբ եւ շնորհիւ [101բ] մտեալ մնացական իմն յոգիսն նստի: Վասն զի զի՞նչ արդեաւք⁴ ոչ ուսցիս աստուստ, ո՞չ զաւրութեանն զվայելչութիւնս, ո՞չ զարդարութեանն զհաստատագոյնս⁵, ո՞չ զողջախոհութեանն զպարկեշտութիւն, ո՞չ ⁶զիմաստութեանն զկատարումն, ո՞չ զապաշխարութեանն⁷ զաւրինակ⁸, ո՞չ զհամբերութեանն զչափս⁹, ո՞չ զոր ինչ ասասցես բարեացն: Ի սմա աստուածաբանութիւն կատարեալ, նախասացութիւն՝ հանդերձ մարմնով գալստեանն Քրիստոսի, սպառնալիք դատաստանի¹⁰, յարութեան յոյս, երկիւղ¹¹ տան-

¹ E գործք² D յայտ մնալ³ C իսկ... մտեալ]⁴ C արդաւք⁵ C զհաստատութիւնն⁶ C զիմաստութեան զկատարումն⁷ A զապաշխարութեան⁸ C զաւրինակն⁹ C զչափ¹⁰ CD դատաստանին¹¹ C երկեղ

ջանաց, աւետիք փառաց, խորհրդոյն¹² յայտնութիւնք: Ամենայն՝ որպէս ի մեծի իմիք եւ հասարակաց¹³ շտեմարանի՝ ի գիրս Սաղմոսացն գանձեցաւ, ոյց բազմաց էից գործեացն երաժշտականացն, առ յասելն զՍաղմոսարանն յարմարեաց մարգարէս¹⁴, ի վերայ¹⁵, ինձ թուի, հնչեցեալ ի նմա շնորհն¹⁶ Հոգւոյն¹⁷ սրբոյ ցուցանելով, վասն որոյ այս միայն երաժշտական գործեացն¹⁸ ընդդէմ բարբառոյն ի վերուստ ունի: Քանզի քնար եւ տաւիղ ի ներքուստ պղինձ հնչէ առ ¹⁹կրնտընտոցն¹⁹: Իսկ սաղմոսարանս այս երաժշտական յարմարութեանց ի վերուստ ունի զպատճառսն, որպէս զի եւ մեք զվերինն խնդրել²⁰ վարժիցիմք եւ ոչ ի ցանկութենէ²¹ նուազս²² առ ի մարմնոյն ախտս վայրաբեր[102ա|իմք²³: Եւ զայն եւս կարծեմ, մարգարէական բանս եւ խորինս մեղ, եւ յայտնապէս եւ ի ձեռն գործւոյն²⁴ պատրաստեաց²⁵: Յուցեալ է, զի ²⁶նուագաւորք¹²⁰ եւ

¹² CD խորհրդոցն¹³ B շտեմարանի... ախտս]¹⁴ CE մարգարէս] + զի¹⁵ A վերայ] վերուստ¹⁶ C շնորհս E գնորհ¹⁷ C հոգւոյն¹⁸ C գործեաց¹⁹ CE կանդոցն²⁰ E խնդրելով²¹ C ցանկութենէն E ցանկութեան²² C նուազս²³ C վայրաբերեմք²⁴ BDE գործոյս C գործեաց²⁵ E պատրաստեցուցեալ է²⁶ C նուագաւորք

քաջայարմարք զանձինս զիւրաւունին ի վերին գնացսն: Տեսցուք այսուհետեւ եւ զսկիզբն Սաղմոսացն:

3 «Երանեալ է այր, որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամպարչտաց»: Շինողք, ըստ մեծութեան կազմուածոյն¹ բարձր յարուցանելոյ զուգաբանեալ բարձրութեանն, զհիմունսն արկանեն, եւ նաւակաւ ուղեց, բիւրաբեր կացուցանելով² նաւ, ըստ պատահման ծանրութեանն եկելոյ զողմնափայտն կաւուցանեն: Եւ ի լինելութեան³ կենդանեացն ⁴սիրտ՝ առաջին եկեալ⁵ ի բնութենէս⁶ զուգաբանեալ հանդերձելումն⁷ զոյացուցանել զկենդանին ի բնութենէն ունի զանկունն, յաղազս որոյ չափաւորապէս ընտանի սկզբանցն չուրջ անկեցելոյ մարմնոյն⁸, ըստ մեծութեան զանազանութիւն⁹ կենդանեացն բացակատարի: Արդ, որպէս հիմն տան եւ ի նաւի¹⁰ ողնափայտն¹¹, եւ ի մարմնի կենդանւոյ սիրտն, զայլս, ինձ թուի¹² զաւրութիւն ունել առ ի բովանդակ Սաղմոսացն կազմութիւնս եւ սուղս

¹ A կազմուածոյն C կազմուածոցն BD կազմուածոցն² A կացուցանելով] կաուցանելով³ C լինելութեանն⁴ C սիրտն առաջի⁵ C եկեալ] անկել⁶ C բնութենէն⁷ D հանդերձելումն⁸ C մարմնոցն⁹ C զանազանութեան¹⁰ AB նաւի] + դարձակն C + դարձողէ¹¹ C ողնափայտն] առակն D փողնափայտ¹² C թուի

այս նախաշաւիղս¹³: Քանզի բազում ե՛ւ աշխատելի, ե՛ւ բիւրքրտամբք ե՛ւ վաստ[102բ|ակովք¹⁴ լցեալս խրատել¹⁵ հանդերձեալ էր՝ յառաջանալով բանիւս, բարեպաշտութեամբ նահատակեցելոցն՝ ¹⁶նախ առեալ եցոյց զերանելի կատարածն, որպէս զի յուսով բարեացն բացակայիցն անտխրաբար զկենցաղոյս վիշտ բերիցեմք: Այսպէս¹⁷ ուղեգնացացն՝ զխոշոր ¹⁸ծառապարհ գնացելոց եւ զժուարանալիս թեթեւացուցանէ զաշխատութիւնն նոցա յարմարագոյն¹⁹ յուսացեալ աւթեանն, եւ վաճառականաց²⁰ առնէ համարձակել ի ծով ցանկութիւն շահիցն, եւ երկրագործաց զողանայ զաշխատութիւնն²¹ պտղոցն յոյս: Ուստի եւ հասարակաց կենցաղոյս ուղղիչն մեծ վարդապետ, հոգին ճշմարտութեան²², իմաստաբար եւ ատուութեան²³ զվարձս²⁴ առաջի բուստապէս զվարձս²⁵ առաջի էարկ, որպէս զի²⁶ ի վեր յառեալք²⁵, զի ձեռս զվաստակսն մտաւք առ ի վայելումն ի բացամտաւք առ ի վայելումն ի բացակայ բարիսն փութայցեմք: ²⁶Երա-

¹³ A նախաշաւիղ¹⁴ CE վաստակաւք¹⁵ E խրատեալս¹⁶ E նախ... ուղեգնացացն]¹⁷ C այսպէս] + եւ¹⁸ C ճանապարհն գնացելոցն¹⁹ B յարմարագոյն] + նոցա²⁰ C վաճառականացն²¹ BE զաշխատութեանն²² B ճշմարտութենէ²³ C զվարձ²⁴ A զի] ըզի²⁵ C յառեալք] + գրի²⁶ C որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամպարչտաց]

նեալ է այր, որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամպարչտաց: Արդ, է տիրապէս եւ նախարար երանելի (Հմտ. Լ. ՏՃ. Լ. 11), ճշմարիտ բարին: Եւ այս է Աստուած: Ուստի եւ Պաւղոս, յիշատակ հանդերձելոյն առնելով Քրիստոսի, ըստ վերայատնութեան¹ երանելոյն² Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի (Հմտ. ՏՃ. Բ. 13): Քանզի երանելի էին³, որ նոյն է բարին, առ որ ամենայն հայի, որում ամենայն բաղձայ, անփոփոխելի բնութիւն, անլոյծ կապանք⁴, [103ա] անտրտում հանդէսք, յորում ոչ է այլայլումն⁵, յոր ոչ մերձենայ փոփոխումն, բղխելով⁶ աղբիւր, առանց մախանաց շնորհ, անծախելի գանձ: Իսկ անուամուսք մարդք եւ զարդասէրք, անգիտացեալք զնորա բարւոյն⁷ բնութիւն, երանեն բազում անգամ⁸ զոչ իմիք արժանի՝ զընչեղութիւնն, զողջութիւնն, զերանելին գովել⁹ ի կենցաղումս, որք ոչ ինչ են բարի իւրեանց բնութեամբ, ոչ միայն զի դիւրաւ ունին յընդդիմակն դառնալ, այլ զի եւ ոչ բարիս կարեն զստացողսն¹⁰ բացակատարել: Քանզի ո՞րք արդար յաղագս ընչից, ո՞րք

¹ B վերայատնութեանէ

² D երանելոյն

³ C էին] է E է ինքն

⁴ C կապանք] կենք

⁵ E այլայլումն] այլումն

⁶ C բխել

⁷ C բարոյն

⁸ C անկամ

⁹ BE գովել] գով

¹⁰ A զստացաւոսն

ողջախոհ յաղագս առողջութեան: Մանաւանդ հակառակն՝ եւ սպասաւորութիւն բազում անգամ¹¹ առ ի մեղսն չարապէս վարեցելոյն նոքաւք իւրաքանչիւր ումեք ինի: Արդ երանեալ՝ որ¹² բազմին արժանի է ստացեալ, որքան ի բաց բառնալ ի բարեացն է ընդունակ: Եւ զայսոսիկ զի՞արդ գիտացուք. «Որ ոչ գնաց¹³ ի խորհուրդս ամպարչտաց»: Յառաջ քան զասելն՝ զինչ է՝ ոչ գնալն ի խորհուրդս ամպարչտաց, կամիմ ձեզ ի տեղւոյն¹⁴ խնդիր ինչ լուծանել: Ընդէ՞ր, ասէ, մարգարէս զայրն միայն ընտրելով երանէ: Մի արդեաւք¹⁵ յերանութեանէ զկանայս ի բա՞ց փակեաց: Մի՛ լիցի. [103բ] քանզի մի առաքինութիւն է առն եւ կնոջ¹⁶, յաղագս որոյ ստացուած¹⁷ երկաքանչիւրոցն¹⁸ համապատիւ, որպէս եւ վարձնոյն իւրաքանչիւրոց: Լո՞ւր Լիւնելութեանն: Արար, ասէ, Աստուած¹⁹ զմարդն ըստ պատկերի Աստուծոյ, արար զնա (Հմտ. Ծ. Լ. 27), արու եւ էգ արար զնոսա: Վասն զի որոց բնութիւն²⁰ մի²¹ սոցա ներգործութիւնք նոյնք²²:

¹¹ C անկամ

¹² ABDE որ] + ոչ

¹³ C գնաց E գնալ

¹⁴ C տեղոյն

¹⁵ C արդօք D արդիւք

¹⁶ CDE կնոջ

¹⁷ C ստացուած

¹⁸ CE իւրաքանչիւրոց] երկաքանչիւրոցն

¹⁹ ABDE Աստուած]

²⁰ ABD բնութիւնս

²¹ C մի] + է

²² D նոյնք

Եւ ոյց¹ գործ հաւասար՝ նոցին² եւ վարձնոյն: Իսկ ընդէ՞ր արդեաւք³, զայրն յիշելով, զկին լուեաց: Վասն զի բաւական համարեցաւ⁴, զմիոջէ բնութեանէս⁵ գոյացեալսն, յիշխանականէն զբաւանդակն ցուցանելով: Արդ, երանեալ է այր, որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամպարչտաց: Դիտեա՞ զբանիցս հաստատութիւն⁶, որպէս իւրաքանչիւր ոք բառս աւանդիւք է⁷ լցեալ: Ոչ ասաց՝ որ ոչ գնայ ի խորհուրդս ամպարչտաց⁸, այլ՝ որ ոչ գնաց: Քանզի՞ որ ի կենցաղումս է դիպեալ՝ ոչ եւս է երանեղումս ի դիպեալ⁹ ոչ եւս է երանեղումս ի յաղագս անյայտութեան ելիցն, ի յաղագս անյայտութեան ելիցն, իսկ որ կատարեաց, զի⁹ վայր անկեալս¹⁰ եւ առանց վիճելոյ¹¹ վախճանի¹² զկեանսս փակեաց, սա ահա զգուշաբար երանելի անուանի¹³: Եւ ընդէ՞ր երանելիք արք¹⁴ զնան յաւրէնս Տեառն (Հմտ. ՍՃ. Դ. 1), քանզի ոչ գնացեալս անդ, Երանելին այլ որք դեռեւս գնան: Երանելին բանս դնէ, զի զբարիսն գործելով՝ նովին իսկ գործովն զհաճելին ունին: Իսկ որք [104ա] ի չարէն փա-

¹ C ոյց] որոց

² BCE նոցին] սոցին

³ C արդեաւք D արդիւք

⁴ ABD համարեցաւ]

⁵ C բնութեանէ

⁶ C հաստատութիւն] հաւաստութիւն

⁷ D աւանդութեամբ

⁸ D ամպարչտաց

⁹ A ըզի

¹⁰ C անկեալս

¹¹ C վիճելոյ] ճառելո

¹² C վաղջանիւ

¹³ ABDE անուանի]

¹⁴ BD արք] որք

խուցեալ են ոչ, եթէ միանգամ ուրեք կամ երկիցս խոտորեցին¹⁵ ի մեղացն, գովեսցին, այլ եթէ կաւրացեն զչարին փորձ¹⁶ ամենեւին ի բաց բառնալ¹⁷: Ի բանիս կարգաւորութեանէ եւ այլ մեզ տարակուսանք երեւեցան: Ընդէ՞ր ոչ զուղղիչն առաքինութեան երանէ, այլ զայն, որոյ ոչ է¹⁸ արարեալ զմեղսն: Քանզի այսպէս ե՛ւ ձի, ե՛ւ եղն, ե՛ւ քար երանեսցին: Վասն¹⁹ զի ո՞ր անշունչ եկաց ի ճանապարհի ո՞ր անշունչ եկաց ի ճանապարհի մեղաւորաց եւ ո՞ր անբան յամեղաւորաց եւ ո՞ր անբան յամեղաւորաց նստաւ: Փոքր ինչ թոռս ժանդիցն նստաւ: Փոքր ինչ անսալով՝ գտցես զբժշկութիւնն²⁰: Քանզի ի վերայ ածէ, այլ յաւրէնս Տեառն են կամք նորա, զի աստուածային աւրինացն վարժումն ի բանաւորս²¹ միայնակն ունի: Իսկ մեք եւ զայն ասեմք եթէ՞ սկիզբն համբառնալոյն ի բարիս է զսկիզբն²² ի չարեաց: Քանզի «խոտորեա՛ ի չարէ, ասէ, եւ արիս զբարի» (ՍՃ. Լ. Գ. 27): Իմաստապէս եւ արուեստաբար²³ յառաքինութիւնսն ածելով²⁴ զհեռանալն ի չարէ սկիզբն²⁵ արար բարւոյն²⁶: Վասն զի թէ վաղվաղակի առաջի արկեալ էր զկատարեալն՝ դանդա-

¹⁵ ABC խոտորեցին D խոտորիցին

¹⁶ C փորձութիւն

¹⁷ C բառնալ] դարձուցանել

¹⁸ E որոյ ոչ] որ ոչն

¹⁹ C վասն] քան

²⁰ C զբժշկութիւն

²¹ C բանաւորն

²² C հեռանալն

²³ AC արուեստաբար

²⁴ BD ածելով] ընծայելով

²⁵ C սկիզբն

²⁶ C բարւոյն

ղէկը արդեաւ¹ առ այն, որ ի ձեռն էր:

4 Իսկ այժմ զիւրազունիք զքեզ ընդելուցանէ², որպէս զի համարձակեսցիս ըստ կարգին: Քանզի սանդղոց³ նմանեալ |104բ| ասեմ ես զբարեպաշտութեանն ճգնութիւնս, սանդղոց⁴ այնմիկ, զոր ետես երբեմն⁵ երանելին Յակոր, որոյ էր ոմն⁶ առ⁷ երկիր⁸ եւ գետնանախանձ¹²¹, եւ ոմն ի վեր քան զնա յերկին ահա ձգեալ: Որպէս, զի պարտ է⁹, զդեռածեալսն ըստ յառաքինութեանն¹⁰ կեանս¹¹ յառաջին աշտիճանս¹² դնել¹³ զգարչապարս եւ ըստ միոյ միոյ¹⁴ միշտ ի կարգ ելանել մինչեւ առ հասանել ի բարձրութիւն մարդկային բնութեանս¹⁵ ի ձեռն սակաւ սակաւ յառաջատելով ի վեր ելանել: Զի որպէս սանդղոց¹⁶ առաջի¹⁷ համբարձումն է¹⁸ յերկրէ հեռանալն, սոյնպէս եւ¹⁹ ըստ Աստուծոյ քաղաքականութեան, սկիզբն է

յառաջատութեան որոշումն ի չարեաց: Բոլորով²⁰ իսկ՝ ամենայն զանգաղում²¹ պատահեցելոյ գործոյն է զիւրագոյն, որպէս՝ ո՛չ սպանանես²², ո՛չ շնացիս²³, ո՛չ գողացիս²⁴ (Հմտ. Լ. 13-15): Անգործութեան իւրաքանչիւր ոք եւ անշարժութեան կարաւտանայ: «Սիրեսցես զընկեր քո» (Մ. Բ. 19) եւ «վաճառեա՛²⁵ զքո գոյսն եւ տոյր աղքատաց» (Մ. Բ. 21): Եւ եթէ ոք վարեսցէ զքեզ մղոն մի՝ երթ ընդ նմա եւ երկուս (Հմտ. Մ. Բ. 41), ներգործութիւնք են ըմբշաց վաճակաւանք²⁶, անձն²⁷ երիտասարդական ահա կատարեալք²⁸ առ ի յուզղութիւն²⁹: |105ա| Որպէս թէ³⁰ սքանչացիր զիմաստութիւնն, որ ի ձեռն քաջավայելուէ եւ դիւրընկալ վեր ածէ զմեզ առ ի կատարելութիւնն³¹: Երիս³² առաջի էարկ մեզ³³ պահպանութեանն³⁴ արժանիս, ո՛չ գնալ ի խորհուրդս ամպարշտաց, ո՛չ կալ ի ճանապարհի մեղաւորաց, ո՛չ նստել³⁵ յաթոռն³⁶

²⁰ BC բոլորովին

²¹ E պատահեցելոց գործոցն

²² CD սպանցիս

²³ E շնացիս

²⁴ E գողացիս

²⁵ C վաճառիս

²⁶ D վաճակաւանք

²⁷ BDE անձին

²⁸ C կատարեալք] կարօտեալք

²⁹ C յուզղութիւնէ

³⁰ C թէ] զի

³¹ C կատարելութիւնն] + երթիցէ

³² C երիս] երիցս

³³ ABDE մեզ]

³⁴ C պահպանութեան

³⁵ C նստել] + ի

³⁶ C յաթոռս

ժանտից¹: Բնութեան իրացն զհետ երթալով՝ զկարգս զայս ասացեալ ի վերայ եդ: Քանզի խորհիմք նախ¹²² եւ ապա ի խորհուրդսն մնամք: Արդ, առաջին երանութիւն ի միտս մեր գոլ մաքուր, զի արմատ ի ձեռն մարմնոյ ներգործութեան² ի սրտէն³ է⁴ խորհուրդ: Քանզի շնութիւն ի յանձնէ հեշտասիրացն⁵ բորբոքի, սոյն զմարմնոյն ապականութիւն գործէ, յանոյն ապականութիւն գործէ, յաղագս որոյ եւ Տէրն ի ներքս ասէ գոլ, որ պղծէ զմարդն (Հմտ. Մ. Բ. 18): Այլ վասն զի ամպարշտութիւն տիրապէս ասի⁶ յԱստուած⁷ մեղք⁸, մի՛ լիցի ընդունել մեզ անհաւատութեամբ երբէք յերկուանալ⁹ յաղագս Աստուծոյ: Քանզի այս է գնալ ի խորհուրդս ամպարշտաց, եթէ ասիցես ի սրտի քում՝ արդեաւ¹⁰ է¹¹ Աստուած ուղղելով զամենայն, արդեաւ¹¹ է¹² Աստուած յերկնի տնաւրինելով ըստ իւրաքանչիւր ումեք: Արդեաւ¹³ զատաստան, արդեաւ¹³ հատուցումն իւրաքանչիւրոց¹⁴ ըստ¹⁵ գոր-

ծոյ իւրում: Եւ ընդէ՞ր արդարք¹⁶ աղքատանան եւ մեղաւորք ընչաւետանան, |105բ| սոքա տկարանան եւ նոքա զաւրանան, սոքա անպատիւք եւ նոքա՝ փառաւորք: Մի երբէք ինքեա՞նք աշխարհս¹⁷ բերեալ լինի եւ դիպուածք¹⁸ ինչ անբանք անկարգա՞բար վիճակեցուցանեն զկեանսն¹⁹: Եթէ զայսուսիկ զմտաւ ածիցես՝ գնացեր ի խորհուրդս ամպարշտաց²⁰: Արդ, երանեալ է²¹ այր, որ ոչ էառ²² յաղագս²³ յԱստուծոյ²⁴ երկբայութիւն, որ ոչ կարճամտեաց²⁵ յաղագս մերձակայիցս, այլ համբերեաց ի յուսացեալսն, որ ոչ ընկալաւ յաղագս Հաստողին զմեզ կարծիս անհաւատս: Երանեալ եւ այն, որ ի ճանապարհի մեղաւորաց ոչ եկաց. վասն զի ձանապարհք կեանք ասին²⁶ յաղագս առ կատարածն իւրաքանչիւր ուրուք ծնիցելոցն²⁷ փութալ: Քանզի, որպէս ի նաւս քուն ելով, ինքեամբ ի հողմոյն²⁸ ի նաւահանգիստսն ածեալք²⁹ լինին, թէպէտեւ նոքա

¹ BCDE ժանդից

² C ներգործութիւն

³ C սրտի C + եւ

⁴ C է] ի

⁵ C հեշտասիրութիւն

⁶ C ասէ E + առ

⁷ E աստուած

⁸ C մեղքն

⁹ C յերկանալ

¹⁰ C արդօք

¹¹ C արդաւք D արդ

¹² C արդօք

¹³ C արդօք

¹⁴ C իւրաքանչիւր

¹⁵ C գործոց իւրոց

¹⁶ C արդարք] արդաւք

¹⁷ B աշխարհ

¹⁸ AC դիպուածք

¹⁹ C գինս

²⁰ D ամբարշտաց

²¹ BE է]

²² C առ

²³ ABDE յաղագս]

²⁴ C աստուծոյ

²⁵ BD կարճամտեաց

²⁶ C ասին] են

²⁷ C ծնիցելոցն

²⁸ C հողմոցն

²⁹ C ածել E ածեալ

¹ C արդաւք

² D ընդելուցանէ

³ D սանդղոց

⁴ E սանդղոցն

⁵ B երբեմն]

⁶ C էր ոմն] երբեմն

⁷ C առն

⁸ E յերկինս

⁹ ABD զի պարտ է]

¹⁰ C յառաքինութեան

¹¹ C կենս

¹² C աստիճանսն D աստիճանս

¹³ D դնելով

¹⁴ E միոյ] B մի

¹⁵ C բնութիւնս

¹⁶ BCD սանդղոց

¹⁷ BCD առաջին

¹⁸ C է]

¹⁹ C եւ]

ոչ զգայցեն¹, այլ ընթացքն² նոցա առ կատարածն ճեպին, սոյնպէս³ եւ մեք՝ ի ժամանակի կենացս մերոց⁴ յար ցնդելով, որպէս իւրք⁵ շարժամբ⁶ անհատի եւ անհանգստեամբ⁷ առ ի յընտանի իւրաքանչիւր ուրուք վախճան⁸ մոռացեալ ընթացիւք կենացս մերոց⁹ փութամբք: Որպէս¹⁰ քուն ես, եւ ժամանակ զքեւ զանազանէ¹¹, զարթուցեալ^{106ա} ես, եւ անպարապ ըստ մտացդ ինչ, այլ սակայն կեանքդ ծախին, թէպէտեւ զգաւեացդ փախչի¹²: Ընթացս իմն ընթանամք ամենեքեան¹³ մարդիկ¹⁴ առ յընտանի¹⁵ իւր կատարածն իւրաքանչիւր ոք ճեպելով: Վասն այնորիկ ամենեքեան¹⁶ եմք ի ճանապարհի: Եւ այսպէս արդեաւք¹⁷ առցես զճանապարհին իմաստս: Ուղեգնաց¹⁸ վերայ կացէր ի կենցաղումս, յայսմիկ ամենայն անցանէ¹⁹, ամենայն զկնի քո լինի:

¹ C սգայցեն

² C ընթացք

³ BC սոյնպէս] այսպէս

⁴ B յար ցնդելով] յարցն գնելով

⁵ C իւրք] իւրք

⁶ C շարժամբք

⁷ D անհանգստեամբ

⁸ C վաղջան

⁹ C մերոց] մարդոյ

¹⁰ E որպէս] + ի

¹¹ D զանազանէ] անցանէ

¹² CE փաղչի

¹³ C ամենեքեն

¹⁴ ABDE մարդիկ]

¹⁵ C յնդանի

¹⁶ C ամենեքեն

¹⁷ C արդեաւք D արդիւք

¹⁸ E յուղէգնաց

¹⁹ E յանցանէ

Տեսեր ի ճանապարհի տունկ կամ բանջար կամ ջուր, կամ որ ինչ պատեհ է²⁰ արժանի տեսման: Փոքր ինչ զուարճացար²¹ եւ²² ապա զանց արարեր: Դարձեալ պատահեցեր քարանց եւ ձորոց, եւ գահից, եւ ժայռից կամ թերեւս ուրեք գազանաց եւ սողմնոց, եւ փշոյ²³, եւ այլոյ²⁴ իմիք խոտոց²⁵, սակաւ ինչ տրտմեցար եւ ապա լքեր: Այսպիսի եւ կեանք²⁶, ոչ վայելչականքն մնացականք են եւ ոչ տրտմականքն²⁷ բաւականապէս ստացեալք: Ծանապարհ²⁸ է ոչ քո, այլ եւ ոչ մերձ²⁹ է գոյքս քո: Ի ճանապարհն գնալ՝ միանգամայն առաջին հետն շարժեցաւ³⁰ եւ վաղվաղակի, որ զկնի նորա քայլն մատուցաւ եւ յետ այնորիկ կարգեալն:

5 Դիտես³¹ եւ զկենցաղոյս եթէ ոչ յարանմանն³²: Զերկիր այսաւր դու գործեցեր եւ |106բ| վաղիւ՝ այլ ոմն, եւ զկնի նորա՝ միւսն: Տեսանե՞ս զանդաստանս³³ զայսոսիկ եւ³⁴ զբազմակատարս զտունս³⁵: Քա-

²⁰ DE պատեհ է] պատահէ

²¹ C զուարճացար

²² E եւ] կամ

²³ CDE փշոց

²⁴ CDE այլոց

²⁵ ABE խոտոց D խոտոց

²⁶ C կենք DE կեանքս

²⁷ C տրտմականքն] + են

²⁸ C ճանապարհ

²⁹ D մերձ] մեր

³⁰ C շարժեց

³¹ D դիտես] դիտես

³² C յարամնա D յար մնան

³³ C զանդաստանս

³⁴ CD բազմակատար տունս

³⁵ BE տունս

նի¹ ահա անուանք² նոցա իւրաքանչիւր ոք փոփոխեցան: Այսր անուան ասացաւ եւ ապա անուանեցաւ³ միւսոյ ուրումն եւ այս անունն փոխեցաւ, եւ դարձեալ այժմ այլոյ⁴ ասի: Իսկ արդ՝ ո՞չ արդեաւք⁵ ճանապարհ է մեր կեանքս⁶, այլ երբեմն զայլ ոմն ընդունելով եւ⁷ զամենեսեան կալեալս յիրեարս կարգէ: Արդ երանեալ, որ ոչ եկաց ի ճանապարհի մեղաւորաց: Եւ զի՞նչ ոչ եկացն է: Եւ⁸ դեռ զառաջին հասակի⁹ լեալք¹⁰ մարդիկ ո՞չ ի չարութեան եմք եւ ո՞չ յառաքինութեան (քանզի անընդունակ է հասակս այս երկաքանչիւրոցն ունակութեանցն¹¹): Իսկ յորժամ բանն մեր¹² կատարի, յայնժամ լինի զրեալն՝ «ի գալ պատուիրանին¹³ մեղքն կենդանացան, եւ ես մեռայ» (Հմ. Լ: 9) Քանզի ծագեն խորհուրդք չարք՝ յախտիցն մարմնոյ¹⁴ յանձանց մերոց ծնեալք: Վասն զի արդարեւ՝ եկեալ պատուիրանն¹⁵ այս է ծանալթութիւն բարւոյն¹⁶, եթէ ոչ տիրիցէ¹⁷ վատ-

¹ C քանզի

² C անուանք

³ C անուանեցաւ

⁴ C այլոց

⁵ C արդեաւք

⁶ D կեանք

⁷ C զամենեսեան կալեալս

⁸ BC եւս

⁹ E հասակին

¹⁰ B լեալք C լիւ

¹¹ E ունակութեանց

¹² B մեր]

¹³ AC պատուիրանին

¹⁴ C մարմնոյն

¹⁵ AC պատուիրանն

¹⁶ C բարւոյն

թար խորհուրդոյն¹⁸, այլ թողացուցանէ ախտիցն ստրկանալ զխորհուրդն, կենդանացան մեղքն¹⁹ եւ մեռան միտքն²⁰ մեռեալ լինելով ի յանցանսն: Արդ, երանի է, որ ոչ յամեաց ի ճանապարհ մեղաւորաց, |107ա| այլ լաւ խորհուրդով առ ի բարեպաշտ քաղաքականութիւն ի վաղեաց: Քանզի երկուք են²¹ ճանապարհք²² հակառակք²³ միմեանց. մին²⁴ ընդարձակ է եւ դիւրավայր²⁵, իսկ միւսն անձուկ է²⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁷, իսկ միւսն անձուկ է²⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁹, իսկ միւսն անձուկ է³⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ³¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ³² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ³³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ³⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ³⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ³⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ³⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ³⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ³⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁴⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁴¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁴² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁴³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁴⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁴⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁴⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁴⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁴⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁴⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁵⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁵¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁵² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁵³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁵⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁵⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁵⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁵⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁵⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁵⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁶⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁶¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁶² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁶³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁶⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁶⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁶⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁶⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁶⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁶⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁷⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁷¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁷² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁷³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁷⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁷⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁷⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁷⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁷⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁷⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁸⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁸¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁸² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁸³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁸⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁸⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁸⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁸⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁸⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁸⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁹⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁹¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁹² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁹³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁹⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁹⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁹⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁹⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁹⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ⁹⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁰⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁰¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁰² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁰³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁰⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁰⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁰⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁰⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁰⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁰⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹¹⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹¹¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹¹² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹¹³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹¹⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹¹⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹¹⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹¹⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹¹⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹¹⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹²⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹²¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹²² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹²³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹²⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹²⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹²⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹²⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹²⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹²⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹³⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹³¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹³² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹³³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹³⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹³⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹³⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹³⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹³⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹³⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁴⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁴¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁴² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁴³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁴⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁴⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁴⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁴⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁴⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁴⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁵⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁵¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁵² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁵³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁵⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁵⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁵⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁵⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁵⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁵⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁶⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁶¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁶² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁶³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁶⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁶⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁶⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁶⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁶⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁶⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁷⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁷¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁷² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁷³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁷⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁷⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁷⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁷⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁷⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁷⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁸⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁸¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁸² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁸³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁸⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁸⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁸⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁸⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁸⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁸⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁹⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁹¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁹² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁹³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁹⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁹⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁹⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁹⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁹⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ¹⁹⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁰⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁰¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁰² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁰³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁰⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁰⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁰⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁰⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁰⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁰⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²¹⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²¹¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²¹² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²¹³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²¹⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²¹⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²¹⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²¹⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²¹⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²¹⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²²⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²²¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²²² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²²³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²²⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²²⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²²⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²²⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²²⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²²⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²³⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²³¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²³² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²³³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²³⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²³⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²³⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²³⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²³⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²³⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁴⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁴¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁴² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁴³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁴⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁴⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁴⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁴⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁴⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁴⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁵⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁵¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁵² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁵³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁵⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁵⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁵⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁵⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁵⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁵⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁶⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁶¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁶² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁶³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁶⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁶⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁶⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁶⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁶⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁶⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁷⁰ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁷¹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁷² ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁷³ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁷⁴ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁷⁵ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁷⁶ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁷⁷ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁷⁸ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁷⁹ ընդարձակ է եւ դիւրեւեմ²⁸⁰ ընդարձակ է եւ դի

զհետ երթայ եւ ոչ մի ինչ հանդերձելումն խնամս առնէ: Իսկ այր ահա լեալ¹ զկնի կատարման խորհրդոյն² որպէս տեսանել կարծէ զկեանսն ինքեամբ որոշելով³ առ ի յառաքինութիւնն⁴ եւ չարութիւն, եւ ստիպագոյն առ երկաքանչիւրսն զակն ոգւոյն⁵ դարձուցանելով յար առ միմեանս դատի զերկաքանչիւրոցն զգոյս⁶: Որ մեղաւորացն են կեանք՝ զամենայն ցուցանեն զմաւտաւոր յաւիտենիս վայելչականս⁷, իսկ արդարոցն⁸ միայն⁹ երեւի¹⁰ զհանդերձելոց բարեացն: Եւ ապրեցելոցն ճանապարհ որքան բարին խոստանայ զհանդերձեալսն, այսքա|107բ|ն աշխատելիս¹¹ տայ զյարագոյս¹²: Իսկ հեշտալի եւ պակշտեալ կեանք ոչ զյուսացեալսն առ յապայս, այլ զառ ժամայն¹³ գոյսն առաջի կարկառեն զվայելսն հեշտանայ: Ամենայն անձն եւ խոնարհի մտաւք, յորժամ խորհի յաւիտենական առաքինութեանն ցանկալով¹⁴: Իսկ յորժամ հայեցի առ մերձակայս՝ զցանկութիւնն

¹ B լիեալ C լի

² CD խորհրդոցն

³ ABD որոշելով] + զկեանսն

⁴ C յառաքինութիւն

⁵ C ոգոյն

⁶ C զգոյսս

⁷ D վայելչականս

⁸ C արդարոցն

⁹ ABD միայն]

¹⁰ C երեւի

¹¹ C աշխատելիս

¹² D զյարագոյս

¹³ B ժամայս

¹⁴ E ցանկանալով

նախապատուէ¹⁵: Աստ տեսանէ զմարմնոյ բարի կիրս եւ անդ՝ ի ծառայութիւն ածել¹⁶ զմարմին¹⁷, աստ՝ արբեցութիւն, անդ՝ պահս, աստ՝ ծաղր անարգել, անդ՝¹⁸ արտաւար ձգեալ, աստ՝ կաքաւս, անդ աղաւթս, աստ՝ փողս, անդ՝ հառաչանս, աստ՝ պոռնկութիւն եւ անդ՝ կուսութիւն: Արդ, վասն զի ճշմարտաբար բարին խորհրդով ըմբռնելի է եւ¹⁹ հաւատով (հեռի բնակեաց²⁰, եւ «ալկն ոչ ետես, եւ ուկն ոչ լուաւ²¹» (Լ. Կ. Կ. Բ. Բ. 9)), իսկ զմեղաց ցանկութիւնն ի ձեռին ունի եւ ի ձեռն ամենայն զգայութեանցս²² ցնդէ զվայելումն²³: Երանեալ²⁴ է²⁵, որ ոչ խոտորեցաւ ի հեշտութեան խաբկանս²⁶ առ²⁷ ի կորուստ, այլ համբերութեամբ²⁸ յուսոյ փրկութեանն սպասեցէ եւ ընտրման²⁹ ճանապարհաց³⁰ երկաքանչիւրոց ոչ ել ի վերայ³¹ ճանապարհին, որ ածէ³² ի վատթարն:

¹⁵ C նախապատուէ

¹⁶ B ածել] ածեալ

¹⁷ C զմարմինն

¹⁸ D արտաւար ձգեալ] արտաձգեալ

¹⁹ ABCE եւ]

²⁰ C բնակեաց

²¹ C լաւ

²² C սգայութեանցն E զգայութեանցն

²³ C զվայելումն

²⁴ C երանել

²⁵ BDE է]

²⁶ E խաբանս

²⁷ A այր

²⁸ E համբերութեամբն

²⁹ E ընտրման

³⁰ DE ճանապարհի

³¹ D վերայ]

³² ABDE ածեն]

6 Եւ յաթոռ ժանդից ոչ նստաւ: Արդեաւք¹ զա² յա աթորս ասիցէ, ի վերայ որոց հանգչին մեր մարմինքս: Եւ զի³ նչ ի փայտէ առ⁴ մեղսն⁵ փոխ|108ա|ատրութիւն, որպէս զի ոչ եւ ի մեղաւորէ ըմբռնեցեալ աթոռն որպէս ի պղծոյ ինչ ի բաց փախչելի է: Կամ եթէ՝ կարծել մեղ պարտ է աթոռ ասել զհաստատութիւնն⁶ եւ ի մնալն⁷ ի դատել զչարութեանն զդեգեբանսն⁸: Զոր պահելի է մեղ, վասն որոյ աշխատասիրաբար առ ի դերել ի մեղացն ունակութիւնն ինչ, որ ի դժուարաշարժս⁹ անձանց առնէ: Քանզի հնացեալ ախտ ոգւոյ¹⁰ եւ չարութեան վարժումն ժամանակաւ հաստատեալ դժոխաբուժելի է, եւ կամ անբժշկելի բոլորովին ի բնութեանն¹¹, որպէս բազումք, սովորութեանց փոփոխումնք: Արդ, աղաւթ իցէ արժանի ոչ մերձեալ ի չարն: Երկրորդ՝ նաւարկութիւն վաղվադակի զկնի փորձութեանն, որպէս ի թունաբեր¹² վիրաց ի բաց փախչել¹³ ըստ գրեցելումն ի Սողոմոնէ յաղագս կնոջ¹⁴ վատթարի՝ զի մի ի

¹ C արդօք այս

² C առ] + ի

³ C մեղս

⁴ B զհաստատութեանն

⁵ C մնալ E զմնալն

⁶ CE ի]

⁷ BE դեգեբանսն C դեգեբանս

⁸ AC դժուարաշարժ

⁹ C ոգո

¹⁰ C բնութեան

¹¹ CD թիւնաբեր

¹² C փաղչել

¹³ A կնոջ

վերայ կառուցես¹⁴ զքո ակն առ նա, այլ ի բաց վազեայ. մի՛ յամեսցես (Հ. Կ. Բ. Բ. 10. 18): Իսկ այժմ գիտեմ զոմանս ի մանկութեան¹⁵ առ ի մարմնոյ ախտս վայրաձգեալս եւ մինչեւ ի կատարած սորին¹⁶ ընդունելութեամբ չարին ի մեղսն մնացեալս¹⁷: Քանզի որպէս ի տղմի թաւալեալք խոզք միշտ մածուցանեն յինքեանս զկաւն, սոյնպէս եւ այնորիկ, որ ի ցանկութեանն¹⁸ զազրութիւնս հանապազաւր յարեն յինքեանս: Արդ, եւ պազաւր յարեն յինքեանս: Արդ, եւ պազաւր յարեն յինքեանս, |108բ| իսկ բանի՝ մի խորհել զչարն, |108բ| իսկ եթէ ըստ յափշտակութեան¹⁹ թշնամոյն ընկալար յանձն զխորհուրդս ամպարչտութեան՝ մի՛ կայցես²⁰ ի վերայ մեղացն: Եւ եթէ զայսոսիկ կրեցեր²¹ մի՛ հաստատեցիր ի չարին: Արդ, մի՛ նստիցիս ի վերայ աթոռն զինչ ասէ բանս, զի զբաւականութիւն²² ասէ զչարին նաւախտութեան²³ անուախաթոռ, քննեա՛ զոյց²⁴ անուանեաց ժանտս²⁵: Ասեն զժանտախտն²⁵, որք յայսոսիկ դժեհայքն են, յորժամ ի մի մարդ եւ յանասուն մերձեայ ըստ փոխատրութեանն յամենայն մաւտաւորսն

¹⁴ B կառուցես

¹⁵ E մանկութեանէ

¹⁶ E սորին] նորին

¹⁷ D մնացեալ

¹⁸ B ցանկութեանն] ցանկութեանէ են

¹⁹ A յափշտակութեան C յաբշտակութիւն

²⁰ C կայցես

²¹ C կրեցիր

²² C զբաւականութիւնն

²³ C անուանեց ժանդ

²⁴ DE ժանդս

²⁵ E զժանդախտն

ճարակի. քանզի բնութիւնս գոլ արտի¹ աշտպիսի, յիրերաց ամենեքեան լցեալք լինին հիւանդութեամբ: Աշտպիսիք ոմանք² են եւ գործոնեայք³ անաւրէնութեանն⁴: Վասն զի աշտպիսիք զախտն տալով հիւանդակիցք լինի միմեանց եւ ի միասին կորնչին: Կամ եթէ ո՞չ տեսանես զպոռնիկս⁵ ի հրապարակս նստելով եւ⁶ պահելով⁷ (ծաղրելով) զողջախոհացն՝ պատմեն եւ զիւրեանց զամաւթալի⁸ գործն⁹ եւ զխաւարային զիրոսն, եւ զախտսն անպատուութեանն¹⁰ թուելով¹¹ որպէս զառաքինութիւն եւ կամ զայլ ինչ քաջութիւնս¹²: Սոքա են ժանտք¹³, որք զիւրեանց չարն յամենեանեան ածել յաղթասիրեն եւ զբազումս ինքեանց նմանողս լինել պատուասիրեն¹⁴, որպէս զի հաւասարութեամբ չարեացն փախչի¹⁵ ի թշնամանաց¹⁶: Քանզի եւ ոչ հուր ի¹⁷ դիւր այրելի նիւթ մերձենալ¹⁸

¹ Ե արտին² AC ոմանք են] ոք բանք³ BD գործաւնեայք C գործօնայք E գործօնեայք⁴ Ե անօրէնութեան⁵ C զպոռնիկն⁶ B եւ] + ոչ⁷ B պահելով] պատմելով⁸ D ամօթալի⁹ C գործսն¹⁰ DE անպատուութեան¹¹ C թուելով¹² C զքաջութիւնս¹³ CDE ժանդք¹⁴ D պատուասիրեն¹⁵ C փախիցեն¹⁶ C թշնամանացն¹⁷ E դիւր այրելի] դիւրայարելի¹⁸ B մերձանալ

կարէ, եթէ¹⁹ ոչ ամենայն ընդ նա անցանէ եւ աշտպիսիք եթէ պատահիցէ հողմն²⁰, որ վարիցէ²¹ զբոցն՝ բերելով եւ ոչ զմեղս ի մի մերձեցեալ, եթէ ոչ եւ²² յամենեւին մերձաւորսն երթալ լուցանելով զնա հողմոյն²³ չարութեամբ: Քանզի պոռնիկութեան հողմն²⁴ ոչ համբերէ ի միոջ²⁵ միայն կալ զանաւրէնութիւնն, այլ վաղվաղակի հասակակիցքն²⁶ ըմբռնեալք լինին. երգք եւ արբեցութիւնք, եւ գարշելի պատմութիւնք՝ ընդ բոցս ըմպելով²⁷ եւ ընդ նմին ծիծաղելով, եւ ամենայն առ նոյն մեղս բոցակիղեալք լինին: Արդ, եթէ փոքրիցէ ժանտախտս աշտպիսիք սակաւ ինչ փոփոխումն չարիս: Եւ զի՞նչ՝ որ ընդ ագահին²⁸ նախանձի կամ որ²⁹ յայլ իմեքէ ի³⁰ չարութենէ երեւի³¹ իմն ի քաղաքական զաւրութենէ ընկալեալ, կամ եթէ ազգաց առաջնորդութիւն ունելով, կամ զաւրականաց իշխանութիւն եւ վատթար արտիւն է զանկեալ³², ո՞չ ինքն իսկ անձն³³ զժանտախտն ընկալաւ, զորոյ նա-

¹⁹ ABDE եթէ]²⁰ CDE հողմ²¹ CD վարէ E վազէ²² C յամենեւին մերձաւորս²³ CE հողմոյն²⁴ D հողմ²⁵ C միոջէ²⁶ C հասակակիցսն²⁷ A ըմբռնով E ուտելով²⁸ C ագահն²⁹ D որ]³⁰ ABDE ի³¹ C երեւի երեւելի³² C զանկեալ] զանդիտել³³ C անձն E յանձն

խանձի զչարն ընտանի իւր առնելով: Քանզի կենացն պայծառութիւնք երեւեցուցանեն նոցա եւ զախորժակսն¹ ցանկալիս, եւ զաւրականքն բազում անգամ զաւրապետաց նմանին, որք եւ ի քաղաքսն են բազմութիւնք նախանձին ընդ զաւրաւորսն: Եւ բոլորովին իսկ՝ յորժամ միոյ |109| չարի նմանութիւն արժանի բազմաց կարծեսցի՝ ընտանեբար եւ յարմարաբար ասացի ժանտախտս իմն ոգւոց² ի վերայ բերեալ կենցաղոյս: Քանզի ի չարութեան երեւելին զբազումս ի³ նմանող⁴ նախանձն զդիւրագթելիսն¹²⁵ ձգել: Վասն զի յայլ յայլմէ ապականութեամբք լցեալ լինին, ժանտացուցանել⁵ զոգիսն աշտպիսիքս ասացին: Արդ, մի՛ նստիցիս յաթոռ⁶ ժանտից⁷ եւ մի՛ ընկալցիս աթոռակցութիւն մարդկան ապականացողաց եւ ժանտացուցանողաց, եւ մի՛ յամենեւին ի չարութեան խորհուրդսն: Այլ⁸ բանս դեռ⁹ ի նախաշաւիղսն է, իսկ զբազմութիւնս տեսանեմ զչափաւորութեամբն առաւելեալ, որպէս եւ ձեզ ոչ դիւրին գոլ յոլովութեանն¹⁰ պահպանութիւն¹¹, ոչ ինչ¹² սպասաւորու-

¹ C զախորժակսն² C ոգոց D ոգւոց³ B ի]⁴ D նմանողս⁵ E ժանտացուցանելով⁶ D յաթոռս⁷ C ժանտիցն⁸ ABDE այլ] արդ⁹ C դեռեւս¹⁰ C յոլովութեան¹¹ BCD պահպանութիւն] + եւ

թիւն բանիս¹³, յաղագս սննդակից¹⁴ հիւանդութեան ձայնիս ի մէջ նուագեալ¹⁵: Զի եթէ¹⁶ անկատարաբար ասացեալքս¹⁷ զչարին փախուստ եցոյց եւ ի ձեռս¹⁸ բարի գործոց զկատարելութիւն¹⁹ մերձդնելով, սակայն բարեմիտ լսեղնելով, լեաց յարագրեալ զմերձաւորսս²⁰, խոստանամք, Աստուծոյ տալով, զվերստին լրումնն²¹ եւ զմնացեալսն, եթէ ոչ յամենեւին արդեալք²² երթայցեմ լուրթիւն²³, եւ մեզ տացէ Տէր ասացելոցս²⁴ վարձ²⁵ եւ ձեզ՝ պտուղ, ²⁶ որոց լուայքն՝ շնորհաւքն Քրիստոսի, նմա փառք¹²⁶ յաւիտեանս²⁷. ամէն²⁸:

¹² BD ոչինչ] ոչ ինձ¹³ E բանիցս¹⁴ C սննդակից¹⁵ C նուագել¹⁶ C անկատարաբար] + ասացաւ¹⁷ C ասացելքս¹⁸ D ձեռն¹⁹ C զկատարելութիւնն²⁰ C զմերձաւորսս²¹ C լրումն²² C արդօք D արդիւք²³ C լուրթեամբ²⁴ E ասացելոցս²⁵ C վարձս²⁶ C զորոյ լուայքն²⁷ D յաւիտեանից²⁸ C ամէն

ԺԲ. [110ա] ¹Ի ԾԹ. ՍԱՂՍՈՍՆ ¹²⁷

1 Ի յաւթարմտութիւն² հայելով ձերոյ³ լսելեաց եւ իմոյ զաւրութեանս տկարութիւնն՝ եկն յիս պատկեր իմն մանկան հզաւրագունի այսուհետեւ ոչ եւս զատուցեալ ի կաթանէ՝ խանդելով⁴ զմաւրն զստինս ի տկարութիւնս փախչիցիմք։ Զորոյ⁵ եթէ զգասցէ⁶ մայրն ցամաքեալ ունելով զաղբիւրս⁷ կաթինն, ձգելով եւ ճմլելով⁸ զստինսն ընձեռէ՝ ոչ զի կերակրեսցէ զտղայն, այլ զի դադարեցուցէ զլացեալն։ Նոյնպէս⁹ եւ մեր¹⁰ այժմ ցամաքեալ յերկարութեամբ եւ զանազան մարմնոյ հիւանդութեամբ։ Սակայն առաջիկայ ձեզ¹¹ ոչ վայելելոյ արժանաւոր, այլ հաւանդութիւն իմն ընձեռել, վասն զի սիրոյդ ձերոյ առաւելութիւն բաւական է եւ յատուկ ձայնիւ, որ ի մեզ ցանկութիւնս¹² ցածուցանել¹³։ Արդ, ասասցէ այսուհետեւ Աստուծոյ¹⁴ եկեղեցի եւ վարդապետեսցի ասելով զոր այժմ

ասեալքն¹⁵ տուր մեզ աւգնութիւն ի նեղութեան¹⁶, եւ սնտի է փրկութիւն մարդոյ։ Որպէս թուի¹⁷ եւ ոչ պատճառել զհիւանդութիւն մեզ Սաղմոսիս միտք թողացուցանեն¹⁸, զի եթէ նեղութիւն աւգնութեան է առիթ¹⁹, այլ ոչ հիւանդութեան պատճառ։ Արդ, որոց պարզաբար յաղագս մեղաց եւ կամ վասն մարդասիրութեանն Աստուծոյ դար[110բ] ձեալ ընդունողացն պատշաճ է ասել՝ Աստուած, մերժեցեր զմեզ եւ աւերեցե՛ր²⁰ զմեզ²¹, բարկացար եւ զթասցիս ի մեզ։ Վասն զի յաւէտ ի կարգաւորութիւն բանս Սաղմոսիս մտաց անկաւ։

2 Եւ չափաւորապէս մերձեցուք ի սորա պատմութիւն²² եւ ի մեկնութիւն²³ առաջիկայ Սաղմոսիս զնոյն բանիւ։ Ըստ վերագրին²⁴ ոչ եւս այժմ գտնաւ ուրեք կացեալ յաստուածաշունչ պատմութիւնսն համայն, որ հաւասարն²⁵ կարէ նմա աշխատասիրաբար²⁶ քննողաց²⁷ յերկրորդում Գիրս Թագաւորութեանցն²⁸ գտցի, յորում գրեալ է՝

«Եւ¹ եհար Դաւիթ զԱղրազար, զորդի Ռովամայ², զթագաւորս Սովբայ³, յերթալ Լորա կացուցանել զձեռն իւր ի վերայ գետոյն Եփրատայ» (Բ. Թ. Գ. Բ. 3)։ Եւ ժամանեաց Դաւիթ եւ առ զնորա հազար կառս եւ եւթն հազար ձիս եւ քսան հազար արանց եւ քակեաց Դաւիթ զամենայն կառսն եւ եթող ի նոցանէ հարիւր կառս (Հ. Բ. Բ. Բ. 4)։ Եւ զկնի փոքր ինչ ասէ՝ «Եւ թագաւորեաց Դաւիթ ի վերայ Իսրայելի եւ էր Դաւիթ առնելով իրաւունս, եւ արդարութիւն⁴» (Հ. Բ. Բ. Բ. Բ. 15, Հ. Բ. Բ. Բ. Բ. 6), եւ «Յովաք՝ որդի Ծարուհեայ⁵ ի վերայ զաւրաց» (Բ. Թ. Գ. Բ. 16)։ Եւ զկնի սուղ ինչ, «Եւ առաքեցին որդիքն Ամովնայ⁶, եւ վարձեցին⁷ զԱսորիս Ռովբայ եւ զԱսորիս Սովբայ¹²⁸ քսան հազար արանց»։ «Եւ [111ա] ետես Յովաք, եթէ եղեւ նմա յանդիման երեսաց պատերազմն, ընտրեաց յամենեցուն որդւոցն⁸ Իսրայելի, եւ ճակատեցաւ ընդդէմ Ասորեացն»։ «Եւ տեսին ծառայք⁹ Աղրազարայ¹⁰, թէ սին ծառայք⁹ Աղրազարայ¹⁰, թէ զարհուրեցան առաջի Իսրայելի, հատուածեցան առ Իսրայել եւ ծառայեցին նոցա»։ Այս է պատճառ պատմութեանն գտանեմք

վերնագիր¹¹ Սաղմոսիս հանդիպեալ, սակայն ժամանակ է արձանագրութեանս այսորիկ, ըստ որում պայծառագոյն, քան¹² զինքն եւ երեւելագոյն էր ըստ պատերազմին քաջութեամբ Դաւիթի։ Որպէս զի խուզել արժանաւորէ՝ պէս զի խուզել արժանաւորէ՝ զիարդ յողբոց եւ ի սգոյ սկսանի, պարտ էր հրճուել¹³ եւ բարեմիտ յուղղութիւնսն լինել։ Քանզի այլք տաւնեցելոցն են ձայն¹⁴ եւ այլ տխրելոցն, Զյաղթական տաւնին պատճառ ամենայն¹⁵ զաւրուն, ոչ զինուորք¹⁶ յատուկ, ալ ե՛ւ մշակաց, ե՛ւ վաճառականաց, ե՛ւ¹⁷ ձեռնարուեստակաց¹²⁹ եւ եւ ամենեցուն, որք մերձակայք են՝ բարեացն լինի¹⁸ խաղաղութիւն։ Արդ, ընդէ՛ր մերժեցեր զմեզ, Աստուած, եւ համայն ընկալող¹⁹ տուած, եւ համայն ընկալող²⁰ յաղթողսն²⁰, զի՞արդ աւերեաց, զորս²¹ այնքան աճեցոյցն յաւելլով ի նոսա զէնս²² ե՛ւ կառս, ե՛ւ ձիս, ե՛ւ հնազանդեալս, ե՛ւ զգաւառն ընդ հարկաւ, զԱրաւալ²³ զամենայն, զՓիւնիկէ²⁴, զՄէջս²⁵ գետոցն¹³⁰։ Արժան է

¹ A, E նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ի Սաղմոսն Յիսուս եւ յին D նորին սրբոյն Բարսղի ի Սաղմոսն ԾԹ.

² BD յաւթարմտութիւն C յաւթարութիւն

³ A, BE ձերոյ

⁴ D խանդալով

⁵ E զորոց

⁶ C զգասցէ] սգայցէ

⁷ CDE զաղբիւրս

⁸ C ճմլելով] ճողելով D ճլելով

⁹ C նոյնպէս

¹⁰ D մեր] մեր

¹¹ C ձեզ] ձեր

¹² A, ցանկութեանս C ցանկութիւնն B + է

¹³ D ցածուցանել] ցուցանէ

¹⁴ D աստուծոյ] մեզ

¹⁵ B ասեմքն D ասեմն

¹⁶ E նեղութեանէ

¹⁷ C թւի

¹⁸ A, թողացուցանին

¹⁹ A, առիթ] առթիւ

²⁰ E աւերեցեր]

²¹ E զմեզ] C ի մեզ

²² C պատմութիւնս

²³ A, եւ ի մեկնութիւն]

²⁴ C վերագրին] վերնագրին

²⁵ E հաւասարն կարէ] հաւասար նկատէ

²⁶ D աշխատասէր

²⁷ A քննաւողաց CDE քննողացն

²⁸ C թագաւորութեանն

¹ C եւ]

² AA, BDE Ռովամայ] Մովբայ

³ ABC Սովբայ] ուրբայ

⁴ E յարդարութիւն

⁵ AA, C Շարուհեայ] Սարուհեայ

⁶ D Ամոնայ E Ամոնայ

⁷ C վարձեց E վարձեցան C + նա

⁸ C որդւոցն E յորդւոցն

⁹ BC ծառայքն

¹⁰ C Աղրիազարայ D Աղրիազարայ E Աղրիազարու

¹¹ ABCD վերնագրի

¹² A, քանզի] քան

¹³ C հրճուել

¹⁴ CE ձայնք

¹⁵ C յամենայն

¹⁶ B զինուորքն C զինուորքն E զինուորաց

¹⁷ C արւեստականաց

¹⁸ C լինին

¹⁹ AA, ընկալաւ CDE ընկալաւ

²⁰ B աղթողսն CD զյաղթողսն

²¹ D զորս որ

²² E զէնսն

²³ ABD Արաբիայ] + եւ

²⁴ ABC Փիւնիկէ

²⁵ B զմեջագետոյն DE զմիջագետոյն

հրաշանալ, մի՛ արդեաւք¹ անշնորհակալութիւն ունիցի բանս: Քանզի, որ եսպանն² յառաջագոյն³ զԱղբազար¹³¹ թագաւոր՝ առնելով ի նմանէ հազարակառս⁴ եւ եւթն հազար ձիոց եւ քսան հազար հետեւակաց: Եւ դարձեալ զԱսորոաց⁵ թագաւորն աւգնելով⁶ նմա զարհուրեցոյց՝ ծառայեցուցանելով ընդ հարկաւ⁷ կացոյց եւ ի միտմ վայրկեան ժամանակի քսան եւ երկուս հազարս զնորա եսպան, եւ երրորդ⁸ յաղթութիւն որդւոցն⁹ Ամովնայ¹⁰ յաղթեաց՝ ճակատելոց¹¹ առ դրան քաղաքին՝ ի ձեռն Յովաբայ զաւրագլխին, որ բաժանէր յերկուս հազարսն եւ ոմանց պատահէր ի դիմաց եւ զոմանս ի թիկանց եկեալս ըմբռնէր: Զիարդ ի վերայ յայպիսի¹² քաղութեանց տրտմի¹³ եւ տխրական¹⁴ բարբառի ասելով՝ «Աստուած, մերժեցեր զմեզ եւ աւերեցեր, բարկացար¹⁵ եւ զթասցիս ի մեզ»: Այլ ժամանակ արձանագրութեան¹⁶ այս էր ուղղութեանցն, բայց զաւ-

րութիւն գրեցելոցն ի կատարած ունի զվերաբերութիւնն եւ կատարած ասէ զվախճան յաւիտեանիցն, որ հանդիպել հանդերձեալ է¹⁷: Յաղագս որոյ եւ այլայլեցելոց գրեալ ասէ զՍաղմոսն¹⁸: Եւ է պարզաբար միանգամ^{112ա} մայն յաղագս ամենայն ազգի մարդկան իմանալ, որպէս¹⁹ յամենեսեան ի Սաղմոսէս անցանիցէ աւգտակարութիւնն²⁰: Քանզի այլայլութիւն այլայլանլք որպէս ոչ զմարմնոյն²¹ բնութիւն զնոզն ողջ պահիցեն²² եւ ոչ ի վերայ նոցուն բարուց²³ միշտ ելանիցեն, այլ մարմինն ըստ հասակացն փոփոխումն այլայլիցի, եւ խորհուրդք առ զանազան դիպուածսն²⁴ փոխադրեցին²⁵: Քանզի այլք²⁶ եմք մանկունքն եւ այլք՝ պատանեակք, արք լեալք եւ այլք, ծերացեալ²⁷ դարձեալ ամենեւին այլայլիմք: Եւ այլք ի հրճուելիք²⁸ եմք կայանս²⁹ իրացն, այլք այլոց լինիմք խոշորագոյն³⁰ պատահամք ժամանակացն վարելով³¹, այլք³² հի-

ւանդացեալք եւ այլք՝ բարեկրեալք, այլք՝ ի հարսանիս, եւ այլք՝ ի սուգս: Բաժանումն ասացի¹³² այլայլացելոցն, զայլայլութեանցն¹, զճայն ցուցանել ունի մարգարէութիւնս՝ ի հանդերձեալսն փակելով զժամանակն, յարմարագոյն իմանալ զայլայլեալսն, որք հանդերձեալ լինին զսնոտի հարցն զսովորութիւնս² թողուլ եւ ըստ Աւետարանին հաւատեալ կանոնել զքաղաքակաւութիւնն: Ոչ ուրեմն ապա յայնժամ Հրէիցն Սաղմոսս³ գրեցաւ, այլ մեզ այլայլելոցս զբազմաստուածութիւնն, ի բարեպաշտութիւն փոփոխող^{112բ} աջ⁴, զյաղագս կուոցն նախ յարարչին մերոյ ծանալթութիւն, որք զհեշտութիւնն զանաւրէն յաւրինաւոր ողջախորհութիւն առաք: Փոխանակ փողոց եւ պարուց, եւ արբեցութեանց Սաղմոսս եւ պահս, եւ մաղթանս առնումք⁵: Ապա մեզ ուրեմն գրեալ զՍաղմոսն ասելով՝ ոչ ոք արդեաւք⁶ յանցանիցէ ի ճշմարտութեանէն: Վասն որոյ եւ⁷ մեր է աստուածային⁸ բանք⁹ եւ Աստուծոյ Եկեղեցի, իբրեւ Աստուածառաք պարգեւաւք¹⁰, ըստ իւրաքան-

չիւր ումեք բանակցութեանն ընթերցանի, որպէս կերակուր իմն բաշխեալ ի Հոգւոյն¹¹: Այլ եւ յարձանագրութիւն գրեցաւ Սաղմոս. այս¹² ոչ վարկաբարձի եղիցի նորա լսելութիւնն եւ մի՛ իբրեւ¹³ որք ի դիւրապականելի նիւթ գրեալք վաղվաղակի առնուն զխանդարումն, այպսէ ի քում միտս, որք առ սուղ ինչ գծեցին զյիշատակն՝ ապա ներեսցես զնոսս¹⁴ ցնդիլ եւ խանդարիլ: Այլ ընկալ արձանացեալս ի քում անձինդ. այս է անշարժս եւ կառուցեալս՝ յամենայն ժամանակս հաստատեալ յիշատակաւ: Եւ եթէ ի բաց մղեսցէ զմեզ Հրեայն իբրեւ¹⁵ զաւտարս գրեցելոցն, ի գրոցն¹⁶ զնա հաւանեցուցուք. յայտնելով զխառնակութիւն կոչմանն, որպէս զբաժանեալսն ժո^{113ա}ղովէ, մի՛ առնելով զյոլովսն ի ձեռն ի Քրիստոս կոչմանն: «Իմ է, ասէ Գաղաադ եւ իմ է Մանասէ¹⁷»: Եւ զԵփրեմ ասաց¹⁸ եւ զՅուդայ¹⁹, թուակցեաց¹⁹ զՄովսէ: Եւ յեղովմ²⁰ ելանել սպառնայ. զամենեցուն համանգամայն զհնազանդութիւնն աւետարանէ: Ինձ, ասէ, աւտարացեալք²¹ հնազանդեցան:

¹ C արդաւք
² C սպանն
³ BCD զԱղբազար
⁴ A, BD հազար կառս CE հազարակառս
⁵ AA, BCD զասորեաց
⁶ B աւգնելով] եւ գնելով
⁷ C հարկիւ
⁸ E երրորդ] երկրորդ
⁹ C որդւոցն
¹⁰ CD Ամոնայ E Ամոնայ
¹¹ BD ճակատելոյ
¹² B այսպիսի] այնպիսի
¹³ BDE տրտմի] տխրի
¹⁴ A, BDE տխրական տրտմական
¹⁵ C եւ զթասցիս ի մեզ]
¹⁶ C արձանագրութեանն

¹⁷ D է] էր
¹⁸ C Սաղմոսիս
¹⁹ B որպէս որք
²⁰ C աւգնականութիւնն
²¹ E զմարմնոյ
²² C պահեցին
²³ C բարեց
²⁴ C դիպուածսն
²⁵ B փոխադրիցին
²⁶ E այլ
²⁷ C ծերացելք D ծերացեալք
²⁸ C հրճուելիք E հրճուելիս
²⁹ D կայանս
³⁰ C խոշորագոյնք
³¹ A, վարելով] վայելով
³² E այլք] + այլ

¹ C զայլայլութեան
² E զսովորութիւնսն
³ A Սաղմոսս
⁴ C փոխողաց
⁵ C առնումք] + մեզ
⁶ C արդաւք
⁷ C եւ]
⁸ E աստուածայինք
⁹ C բանքն
¹⁰ B պարգեւաւք

¹¹ C հոգւոյն
¹² AA, BCD այս] + է
¹³ E իբրեւ]
¹⁴ A, ցնդիլ եւ խանդարել
¹⁵ CE գրոց
¹⁶ B Մանասէս
¹⁷ A, ասաց]
¹⁸ E զՅուդաս
¹⁹ C թուակցեց
²⁰ DE յեղովմ
²¹ ABCE օտարացեալք] աւտարացեալք

արդարք ցանկացան տեսանել¹ զոր տեսնեք² եւ ոչ տեսից» (Մ. Գ. Ժ. 17):

5 Արդ, տո՛ւր մեզ աւզնութիւն ի նեղութենէ³ (Հմ. Լ. 3): Մի՛ ի զաւրութենէ խնդրեսցուք զաւզնականութիւնն եւ մի՛ ի բարեկրութենէ⁴ մարմնոյ եւ մի ի միոջէ առ մարդկան կարծեցելոց⁵ երեւելեացն մաղթեսցուք Հանդիպել աւզնականութեան: Ո՛չ յաճախութեամբ ընչից եւ ո՛չ զաւրութեամբ ծանու, ո՛չ բարձրացեալ փառաւք, ուստի իշխելն լինի, այլ⁶ յառաւել նեղութեանն շնորհէ, Տէր, որք խնդրենն⁷ զնա՝ զաւզնականութիւնն (Հմ. Լ. Կ. Ժ. Ժ. 10): Այսպիսի էր եւ Պաւղոս՝ պարծանս իւր զնեղութիւնն առնելով: Յաղագս այնորիկ կարէր ասել՝ յորժամ տկարանամ՝ յայնժամ զաւրանամ⁸: Տո՛ւր մեզ աւզնութիւն¹³⁵ ի նեղութենէ¹⁰, վասն զի նեղութիւն զհամբերութիւն գործէ, եւ համբերութիւն՝ զհանդէս, հանդէսն՝ զյոյս, եւ յոյսն ոչ ամաչեցուցանէ (Հմ. Լ. 3-5): Տեսանես ո՛ւր հանէ զքեզ նեղութիւնն, յանամաչելի յոյսն: Հիւ|115ա|անզանա՞ս, բարեմտեայ¹¹, «զի զոր սիրէ

Տէր¹² խրատէ» (Լ. Գ. Ժ. 6): Աղքատանա՞ս, ուրախ լե՛ր, զի զՆաղարու¹³ բարիսն ընկալցիս (Հմ. Գ. Ժ. Ժ. 22): Անպատուի¹⁴ յաղագս անուանն¹⁵ Քրիստոսի: Երանելի ես, զի քեզ ամաւթն ի փառս հրեշտակաց փոփոխեսցի¹⁶: Հաւանեցուցուք եւ զմեզ, եղբա՛րք, ի ժամանակի փորձութեանն¹⁷, մի՛ ի մարդկային յոյսն ընթանալ եւ մի՛ անդուստ մեզ զաւզնականութիւնն¹⁸ որսալ, այլ արտասուաւք եւ հառաչանաւք, եւ աշխատասէր աղաւթիւք¹⁹, եւ յերկարեալ պահաւք եւ արթնութեամբ զպաղատանսն առնել: Նա առնու զաւզնութիւն²⁰ ի նեղութենէն, որ զմարդկային աւզնութիւնս իբրեւ զսնոտիս քամահէ եւ ի կարողին²¹ ապրեցուցանել զմեզ ի յոյս հաստատի Քրիստոսիւ Յիսուսիւ՝ Տէրամբ մերով, որում փառք եւ զաւրութիւն²² յաւիտեանս յաւիտենից²³. ամէն:

¹² C տէր] + եւ

¹³ A ըզՆաղարու

¹⁴ AA, C անպատուիս

¹⁵ AC անուանն

¹⁶ A, փոխեսցի

¹⁷ D փորձութեանն

¹⁸ D օգնականութիւնս

¹⁹ C աղօթօք

²⁰ C աւզնականութիւնս

²¹ E կարողի

²² C յաւիտեանս... Ամէն]

²³ D յաւիտենից: Ամէն]

¹ B տեսանեալ

² A, BD տեսանէքդ

³ E նեղութեան

⁴ ABCE բարեկրութենէ բարեկրութեանէ

⁵ E կարծեցելոյ

⁶ C յառաւել նեղութեանն] յառաւելութեանն

⁷ C խնդրեն

⁸ C զնա] զնորա

⁹ A, BDE զաւրաւորեմ

¹⁰ C նեղութիւն

¹¹ C բարեմտեայիս

Ժ. Գ. |115բ| Ի ԿԱ. ՍԱՂՄՈՍՆ¹³⁶

1 Երկուս Սաղմոս ծանէաք յաղագս Իգիթումայ², որք ունին զվերնագիրն³ զերեսուն եւ եւթն⁴ եւ զոր⁵ ի ձեռինս է: Եւ վարկանիմք Դաւթայ⁶ գոլ զկարգ իրաց⁷ եւ⁸ Իգիթումայ տուել յաւգտակարութիւն⁹ նմա¹⁰ յուղղութիւն ոգւոց¹¹ ախտից, եւ ի նուագերգութիւն¹² ժողովրդեանն, որով Աստուած փառաւորեալ լինէր, եւ որք լսէին զնուագս¹³ ուղղէին զախտս: Քանզի եւ էր¹⁴ Իգիթումայ¹⁵ սաղմոսերգող¹⁶, որպէս վկայէ մեզ պատմութիւնն¹⁷ Մնացորդաց¹⁸ ասելով՝ «Եւ ընդ նոսա Եման եւ Իգիթում, փողք եւ ծնծղայք յերգել¹⁹ զնուագ²⁰ երգոցն Աստուծոյ (Հմ. Լ. Կ. Ժ. Ժ. Ժ. 42): Եւ զկնի փոքր ինչ ասէ՝ «իշխանք զարուսեան ի գործսն զորդիսն²¹ Ասաիայ եւ Եմանայ

¹ A, CD Ի ԿԱ. Սաղմոսն... Դիթումայ] նորին Ի ԿԱ. Սաղմոսն ի կատարած յաղագս ի Դիթումա Սաղմոս Դաւթի BE ԿԱ.] վաթսուս եւ մի

² A, Սաղմոս E + Ի C Դիթումա

³ C զվերնագիր

⁴ A, եւթն] ութն

⁵ C եւ զոր] E որ

⁶ E Դաւթի

⁷ C իրացն

⁸ C Դիթումա տուել

⁹ A, յօգտակարութիւն

¹⁰ A, նմա]

¹¹ C ոգւոց E ոգւոյ

¹² C նուագերգութիւն

¹³ C զնուագս

¹⁴ CDE եւ էր] երեւի

¹⁵ C զիթումն

¹⁶ AA, սաղմոսերգող] սաղմոսերգով

¹⁷ C պատմութիւն E պատմութիւնք

¹⁸ CE մնացորդացն

¹⁹ DE յերգել] + եւ

²⁰ C նուագ DE նուագ

²¹ D զորդիս

եւ Իգիթումայ, որք բարաւտեանք քնարաւք եւ տաղաւք եւ թմբկաւք» (Հմ. Լ. Կ. Ժ. Ժ. 1): Արդ, յաղագս համբերութեան երկաքանչիւր Սաղմոսքն հաւատարիմ առնէին զիրս²² ի ձեռն, որոյ եւ ամփոխ սրտմտական²³ անձի եւ հպարտութիւն ամենայան արտաքս սահմանի²⁴, ուղղի խոնարհութիւն: Քանզի անհանար է ոչ ընչունողին զամենայան նուագութիւն եւ զվերջին վայրն կարել երբէք թշնամանեալ²⁵ զսրտմտութիւնն արգելու²⁶ եւ կամ նեղեալ²⁷ երկայնմտութեամբ յաղթու²⁸ լինել¹³⁷ փորձութեանցն: Զի որ զծայրս խոնարհութեանն ուղղեաց, ի թշնամանս²⁹ ուժգնակի զինքեան ճանաչելով զանարգութիւնն, ոչ շարժեսցի³⁰ ոգւով³¹ ի բանիցն անպատուութենէ³², այլ եթէ լսէ աղքատ, զիտէ զինքն աղկաղկ¹³⁸ եւ ամենայնի կարաւտ, եւ հանապազորդութեան³³ ի³⁴ Տեառնէ սատարութեանն սպասել: Եւ եթէ լսէ վատթար ազգ|116ա|եաց³⁵ եւ³⁶ յաներեւելեաց կանխաւ ա-

²² C զիրսն

²³ E սրտմտականն

²⁴ D սահմանի] + եւ

²⁵ A, թշնամեալ CD թշնամանել

²⁶ A, արգելով

²⁷ C նեղել

²⁸ BD յաղթուել] յաղթելու

²⁹ C թշնամանսն

³⁰ C շարժեսցէ

³¹ CE ոգով

³² A անպատուութենէ

³³ A, հանապազորդեան

³⁴ E ի] առ

³⁵ C ազգի

³⁶ ABDE եւ]

ռեալ ունիցի իւրում սրտի¹, թէ ի հողոյ լեալ² է: Յաղագս աշտորիկ³ անդ⁴ ասէ՝ «ասացի թէ պահեցից գնա-
նապարհս իմ» (ՍՆԺ. ԼԲ. 2) եւ պատմէ
զմեղաւորին զի վրեայ յարու-
ցումն եւ զիւր երկայնմտութիւնն:
Քանզի ի⁵ հակառակել մեղաւո-
րին⁶ առաջի իմ, ասէ⁷, խլացայ եւ
նուաստացայ⁸ եւ լռեցի ի բա-
րեաց: Եւ ապա յառաջ⁹ մատչելով
ասէ՝ «համայն սնտի է, ամենայն մարդ
կենդանի» (ՀԵԲ. ՍՆԺ. ԼԲ. 6), եւ զկնի ա-
սէ¹⁰, «Եւ ոչ ճանաչէ ում ժողովեա-
ցէ զայնոսիկ¹¹» (ՀԵԲ. ՍՆԺ. ԼԲ. 7):
Իսկ յառաջիկայ Սաղմոսիս¹² սկսա-
նի տարակուսաբար, որպէս ընդ¹³
ինքեան անձին խաւսելով, իբրեւ
ի կարգէ յառաջ ասացելոցն. Զի
մի՛ մտաւք մարմնոյ անձն հնա-
զանդեալ առ ցանկութիւնս եւ
տրտմութիւնս զայրանայցէ¹³⁹:
Ընդէ՞ր, ասէ, ծառայ առնեմ չար
ախտից զանձս¹⁴, յարարչէն յԱս-
տուծոյ զնա յիշխանութիւն մարմ-
նոյ եւ ի նմա¹⁵ ախտիցն հաւատա-
ցայ¹⁶: Այլ պարտ է իշխել ախտիցն

եւ ծառայել Աստուծոյ: Քանզի
անկար է նմա ընդ մեղացն թա-
գաւորութեամբ լինել եւ ընդ Աս-
տուծոյ. պարտ եւ արժան է ընդ¹⁷
արարչութեանն¹⁸ տիրել եւ
Տեառնն բոլորեցուն¹⁹ հնազանդել:
Յաղագս աշտորիկ ձգելով Մար-
գարէս, որ ի վերայ ածէր զփոր-
ձութիւնսն եւ զսաստիկ նե-
ղութիւնսն²⁰ թիւնսն նովիմք չարեաց ի
վերայ յառնէ, եւ փոյթ ունի ծա-
ռայեցուցանել զխորհուրդս հոգ-
ւոյն²¹ ի ներքոյ ընկենուլ մարմ-
նոյն, որպէս յանդիմանելով զնո-
րա զսնտի²² զինքենէ զմտածու-
թիւնսն²³ զայսոսիկ ասելով՝ ըն-
դէ՞ր զիս բռնազբաւսես ծառայել,
որոց²⁴ ոչ էր²⁵ աւրէն: Ունիմ Տէր,
ճանաչեմ զճշմարիտ թագաւորն:

2 «Ո՞չ Աստուծոյ հնազանդեա-
ցի²⁶ անձն իմ (ՀԵԲ. Լ. ԿԵԶ. ԻԹ. 27),
քանզի ի նմանէ է փրկութիւն իմ»:
Զպատճառն ասաց զհնազանդու-
թեանն զփոյթ²⁷, զի փրկութիւն
յԱստուծոյ է²⁸: Քանզի առանձինն²⁹
յատուկ Արարչին իւրում արարա-
ծոց զգուշութիւնն³⁰ հոգալ: «Ի
նմանէ է³⁰ փրկութիւն», վասն զի

մարգարէաբար յառաջագոյն տե-
սանելով զհանդերձեալ լինելոց
չնորհն զմարգանալոյն Քրիստոսի,
զայսոսիկ ասէ՝ ծառայել¹ պարտ է
Աստուծոյ եւ սիրել զնա, որ այս-
քան բարեգործութիւն ազգի մարդ-
կան ընձեռեաց, որպէս զի² եւ ոչ
յիւր որդին խնայեաց³, յաղագս մեր
ամենեցուն մատնեաց զնա (ՀԵԲ.
ՀԵԲ. Լ. 32): Քանզի փրկութիւն ա-
նուանել⁴ սովորութիւն է Գրոց
ԶՔրիստոսն Աստուծոյ, որպէս ու-
րեմն եւ Սիմէովն⁵ ասէր՝ «արդ ար-
եմնսն գծառայս քո, Տէր» (ԿԵ. Բ. 29),
«զի տեսիմ աչք իմ զփրկութիւնս քո» (ԿԵ.
Բ. 30): Արդ, հնազանդեացուք Աս-
տուծոյ, զի ի նմանէ է փրկու-
թիւն: |117ա| եւ զինչ է փրկու-
թիւնն՝ մեկնէ: Ոչ գործով ոք սոսկ,
չնորհ ինչ մեղ⁷ ընձեռելով զվճա-
րումն հիւանդութեանց եւ զմարմ-
նոյ⁸ քաջողջութիւն: Այլ զի⁹ նչ է
փրկութիւն: Քանզի նա է Աս-
տուած իմ եւ Փրկիչ իմ, աւգնա-
կան իմ, եւ մի՛ սասանեցայց առա-
ւել: Աստուած մեր է Որդին Աս-
տուծոյ, ինքն եւ փրկիչ ազգի
մարդկան, որ զտկարութիւնս մեր
տեսանելով, զի փորձութեանցն
լեալ⁹ անձանց մերոց զգայթակ-
ղութիւնսն ուղղեաց: Մի՛ սասա-

նեցայց¹⁰ առաւել, մարդկաբար
խոստովանի զսասանութիւնն¹¹: Ա-
ռաւել, անհնարին է յոգւոյ¹² մար-
դոյ ոչ լինել սասանումն ի փոր-
ձութեանց: Եւ ցորքան աղաւտա-
բար մեղանչեմք եւ սուղ, իբրեւ
զտունկս ի հանդարտ աւոյ շնչե-
ցելոյ, հեղաբար սասանիմք¹³: Իսկ
յորժամ յաճախ եւ մեծամեծք իցեն
չարութիւնքն ըստ հաւասարու-
թեան¹⁴ մեղացն աճեցման եւ սա-
սանումն¹⁵ ուժգնանալ բնաւորե-
ցաւ: Եւ ոմանք յաւէտ սասանին,
ոմանք մինչեւ նովին արմատովքն¹⁶
կործանեալք ի վայր անկանին,
յորժամ քան զամենայն մրրիկս¹⁷
բռնաւորագոյն չար հոգւոցն¹⁸ իբ-
րեւ զարմատս ինչ զհոգւոյն¹⁹,
յորս հաստատեալ հաւատովն Աս-
տուծոյ ի բաց խղեսցէ: Բայց ես, ա-
սէ, սասան|117բ|եցայ իբրեւ զմարդ,
յաւէտ ոչ սասանեցայց յաղագս աւ-
ժանդակելոյ ձեռին Փրկչին:

3 Մինչեւ յե՞րբ ի վերայ զնիք
մարդոյ, սպանանէք ամենեքեան²⁰,
իբրեւ որմոյ թիւրեւոյ եւ ցանկոյ
մղելոյ: Դարձեալ ընդ չար սպասա-
ւորս բանսարկուին²¹ կռուի զանչա-

¹ C սրտին² B լիեալ³ ABC աշտորիկ] աշտորիկ⁴ D անդն⁵ ABD ի⁶ A, մեղաւորի⁷ C ասէ⁸ AC նւաստացա⁹ E առաջի¹⁰ CD ասէ] + գանձէ¹¹ C զայնոսիկ] զայսոսիկ¹² A, Սաղմոսի C Սաղմոսի¹³ B ընդ]¹⁴ C ախտիցն E զանձնս¹⁵ E նմա նորա¹⁶ B հաւատացայ... ախտիցն]¹⁷ AA, BDE ընդ]¹⁸ AA, BD յարարչութեանն¹⁹ C բոլորեցուն²⁰ CE հոգւոյն²¹ D սնտի²² C մտածութիւնսն²³ C որոց] որ²⁴ C էր] է²⁵ E անձն իմ]²⁶ C փութո D փութոյ E փոյթ²⁷ ABDE է]²⁸ E յառանձինն²⁹ D զգուշութիւն] զգովութիւնն³⁰ ABDE է]¹ DE ծառայել] + ոչ² C զի]³ D խնայեաց] խնեաց⁴ C անւանել⁵ CD Սիմէոն E Սիմէօն⁶ C քո] + փրկութիւն աստ⁷ D մեղ]⁸ A, զմարմնոց⁹ B լիալ¹⁰ A, սասանեցայց] սատակեցայց¹¹ B զսասանումն CD զսասանումն¹² C յոգւոյ¹³ C սասանինք¹⁴ D հաւասար¹⁵ A, CE սասանումն¹⁶ C արմատովք¹⁷ D մրրիկ¹⁸ C հոգւոյն E հոգւոյն¹⁹ C զհոգւոյն A, + իբրեւ զարմատս ինչ զհոգ-²⁰ C ամենեքեն²¹ AC բանսարկուին

փութիւնն¹ բամբասելով² բանս զի³ նոցանէ ի վերայ եկեալ դաւաճանութիւնն: Զի մարդիկ են կենդանիք տկարք, իսկ ի վերայ դնիք ոչ շատացեալք առաջին ի վերայ անկանելովն, այլ եւ⁴ զերկրորդն եւ զերրորդն ի վերայ ածէք, մինչեւ այնպէս զանձնն դայթակղեցուցանելով ի ձեզ կործանէք, որպէս զի լինել հաւասար որմոյ անկելոյ⁵ եւ ցանկոյ քակելոյ: Զի որմ⁶, ցորքան զուղիղ⁷ պահեսցէ⁸ կարգաւորութիւն, հաստատուն մնայ, իսկ յորժամ թիւրեացի ամենայն հարկաւորութեամբ լուծեալ կործանի: Զի միաբանութիւն ծանրութեանն զկնի թիւրեւոյն ոչ ուղղի եւ, որ ի բազմաց⁹ հաստատեալ¹⁰ կայ յորժամ մի ինչ զթումն կրեսցէ, ոչ եւս ընդունի զուղղութիւն: Արդ, ցուցանէ բանս, զի բնութիւնս¹¹ մարդոյ ի¹² բազմաց լեալ թիւրեցաւ ի մեղացն եւ լուծանիլ¹³ ամենեւին նմա պարտ է, զի, որպէս ի սկզբանն տնաւրինելով զնա արուեստաւորն¹⁴ դարձեալ վերստին ստեղծեալ, զգուշութիւն անլու-

¹ D զանչափութիւնն] զանչափ սպասաւորութիւնն

² D բամբասելով

³ ABDE ի]

⁴ D եւ]

⁵ E անկելոյ] անկեալ

⁶ C որմն

⁷ CD զուղիղն

⁸ C պահեսցէ

⁹ CE բազմացն

¹⁰ E հաստատել

¹¹ CE բնութիւն

¹² A, բազմաց լեալ] բազմալցեալ

¹³ A, լուծանիլ

¹⁴ C արուեստաւորն

ծանելի¹⁵ եւ առ երկրորդ կործանումն անդրժելի առնուցու: Աստուծոյ, ասէ, գործ¹⁶ Աստուծոյ¹⁷ շինուած¹⁸ էք (Հմբ. Լ. Կ. Գ. 9): Զշինուածս զայս սասանեցոյց [118ա] թշնամին, եւ զլեալն¹⁹ ի նմա²⁰ զպատառումն վերստին եստեղծ Արարիչն: Այնպէս հարկաւոր էր²¹ կործանումն²² յաղագս մեղացն եւ մեծ կանգնումն²³ ի ձեռն անմահութեանն: «Սակայն զգիտն իմ²⁴ խորհեցան ի բաց մղել, եւ ընթացան ծարաւով²⁵, բերանով²⁶ իւրեանց աւրհնելով եւ սրտիւ իւրեանց անիծանէին»: Գին մարդոյ²⁸ է արիւնն Քրիստոսի: Քանզի «գնոց, ասէ, գնեցայք, մի՛ լինիք ծառայք մարդկան» (Լ. Կ. Գ. 23): Զայս գին խորհեցան մեզ անպիտան առնել, զմիանգամ ազատեալսն²⁹ դարձեալ ի ծառայութիւն ածելով, զաւրք չարին: Ընթացան³⁰ ծարաւով: Զպնդութիւնն, ասէ, զդիւացն դրժութեան, վասն զի ընթանան հակառակ մեզ՝ ծարաւեալք մե-

¹⁵ C անլուծանելի] լուծանելի

¹⁶ B գործ] + ածէք

¹⁷ C աստուած

¹⁸ AC զշինուածս A, DE շինած էք

¹⁹ B զլեալն

²⁰ AA, E նմա] նա

²¹ ACDE էր] + ի

²² C կործանումն

²³ C կանգնումն

²⁴ C իմն

²⁵ D ծարաւով] + եւ սրտիւ

²⁶ D բերանով]

²⁷ D աւրհնելով... իւրեանց]

²⁸ A մարդոց C մարդկան

²⁹ ADE ազատեալսս C ազատելքս

³⁰ D ընթանան

րում կորստեանն: «Բերանով իւրեանց արհնելիս եւ սրտիւ՝ իրեանց³ անիծանելիս» (Ս. Կ. Լ. 5): Յոյովք են զչար գործս⁴ ընդունելով, խնդացեալք, որ զայսպանումն ասէ, զգարչելի բանն քաղաքական կոչեն, զդառնն եւ զբարկացող անքամահելի անուանեն⁵, զռիժոյն⁶ եւ զանհաւասար իբրեւ զտնաւրինական զովեն եւ զարբշիւն՝ իբրեւ զազատ, զպոռնիկն եւ զչռայլեալն⁷ վայելող իմն եւ փափկացեալ եւ միանգամայն պարզաբար զամենայն չարութիւն ընդդիմակ⁸ առաքինութեամբն փաղաքեն: Այնպիսիքն են, որք⁹ բերանովքն¹⁰ աւրհնեն եւ սրտիւքն նզովեն: Քանզի բանիցն բարեհամբաւութեամբ¹¹ զամենայն նզովս [118բ] ի վերայ ածեն նոցա կենացն պատաւորս զնոսա յաւիտենական դատապարտութեան ի ձեռն, որոց ընդունին կացուցանեն: Դարձեալ ընդ անձինն խաւսի, զհնազանդութեանն¹² ինքեան առ Աստուած ձգելով: «Համայն Աստուծոյ, ասէ հնազանդեցիր անձն իմ, զի ի նմանէ է համբերութիւն իմ»: Յուցանէ զմեծութիւն փորձութեանցն

¹ C բերանով իւրեանց] բանիւք

² C սրտիւք

³ C իւրեանց]

⁴ C գործսն

⁵ AC անուանեն

⁶ A զռիժոյն D զռիշտն

⁷ C զչռայլեալն

⁸ D ընդդիմակաց

⁹ C որ

¹⁰ E բերանքն

¹¹ D բարեհամբաւութեամբ

¹² BE զհիւանդութիւնն

եւ զԱռաքելոյն¹³ ասէ, թէ ոչ թողցէ զմեզ փորձել առաւ քան, զոր կարեմքն բերել: «Քանզի ի նմանէ է համբերութիւն իմ» (Հմբ. Լ. Կ. Գ. 13):

4 «ՅԱստուծոյ է¹⁴ փրկութիւն իմ, փառք իմ. Աստուած աւգնականութեան իմոյ, եւ յոյս իմ առ Աստուած»: Երանելի է, որ ոչ միոյ իւրեւ կենցաղոյս բարձրութեամբ¹⁵ ցնծացեալ, այլ զԱստուած ունիցիլ ինքեան փառս, որ պարծանս իւր¹⁶ ունի զՔրիստոս, որ կարեն ասել ըստ Առաքելոյ՝ «իմ մի՛ լիցի պարծել, բայց միայն խաչիւն Քրիստոսի» (Հմբ. Գ. Գ. 14): Իսկ այժմ բազումք փառաւորին մարմնով, որ ի¹⁷ մերկամարտսն¹⁸ հանդէսս պարապեն կամ որք բոլորին արբամբք¹⁹ հասակին մեծամեծս²⁰ խորհին, յուրք ըստ պատեմեծս²¹ խորհին, յուրք ըստ պատեմեծս²² արութեամբ²³ սպանանել զհոմացեալսն²⁴ առաքինութիւն վարկանին: Քանզի ի պատերազմունս²⁵ քաութիւն եւ յաղթութիւն ի զաւրվարէն եւ ի քաղաքաց կանգնեալ ի սպանանելոյն²⁶ լինի: Այլք փառաւորին պարիսպս քաղաքաց շուրջ շինելով եւ այլք վտակսն²⁷ ածելով պատ[119ա]րաս-

¹³ C զառաքելոյն

¹⁴ D է]

¹⁵ A, BCE բարձրութեամբք

¹⁶ C իւր]

¹⁷ C մերկամարտ

¹⁸ E արբամբք

¹⁹ C մեծամեծն

²⁰ C արութեամբք

²¹ A, զհոմացեալսն

²² C սպանեալսն

²³ BD սպանելոցն

²⁴ D վտակսն] վտանկսն

տուլթեամբ, եւ կրթարանացն մեծամեծ շինուածովք¹: Այս անունը զընչեղութիւնն իւր ի գազանամարտսն վատնելով՝ սնոտեալք² բազմացն³ ձայնիւք⁴ բերկրեցաւ, ⁵փքազովութեամբքն¹⁴¹ եւ մեծամեծս խորհի՝ զփառսն ունելով յամաւթոյն⁶ իւրմէ (Հմմտ. Փլ. Գ. 19), որ գրեալ յերեւելի քաղաքին տեղւոյ⁷, զիւր մեղսն ի վերայ տախտակացն ցուցանէ: Այլ փարթամութեամբ փառաւորին եւ այլ՝ եթէ ատենական է ⁸դժնդակ ոք եւ անկուռելի⁹, կամ թէ ըստ աշխարհիս իմաստութեան հմտագոյնք: Զորոց ամենեցուն ողորմել զփառաւորութիւնն յիրաւի է եւ երանել զայն, որ զԱստուած իւր փառսն¹⁰ առնէ: Քանզի եթէ այս անուն մեծ իմն խորհի, զի ծառայ է թագաւորի՝ պատուեալ¹¹ ի նմանէ աւգտութեամբ, որչափ եւս քեզ աւրինաւոր է ի քեզ ինքն մեծանալ, զի ծառայ եւ մեծի թագաւորին՝ կոչեցեալ ի նմանէ ի ծայրս ընտանութեան, առնելով զՀոգին աւետեաց, որպէս զի կնքեալ նովաւ՝ որդի¹² երեւեցիս Աստուծոյ: Ի քեզ ծանուցեալ զաւգտակարութիւնն հարազատութեան յԱս-

տուած յուսոյն, զոյգ ինքեան նախանձու մաղթէ զժողովուրդն, ասելով՝ «յուսացարուք ի նա ամենայն ժողովք ժողովրդոց, հեղէք առաջի նորա զսիրտս ձեր»: Անհնարին է ընդունակս զմեզ լինել աստուածային շնորհին, եթէ ոչ որք ի չարութենէ ախտք |119| յառաջագոյն կալան¹² զանձինս մեր արտաքս վանեալ¹³ հանիցեմք: Տեսի եւ զբժիշկս, որ ոչ նախ տան զփրկական դէպսն յառաջ քան զփսխել զհիւանդագործ¹⁴² նիւթն¹⁴, զոր չար կերակրովք¹⁵ յինքեանս անարգելք մթերեցին: Բայց եւ աման, որ յառաջագոյն ընդունի զխոնաւութեան իրիք զժահահոտութիւն¹⁶, ոչ լուացեալ¹⁷, ոչ ընդունի զանոյշ իւղոյ զանկումն¹⁸: Արդ, պարտ է այսուհետեւ արտաքս հեղուլ զյառաջ գոյացեալսն, զի կարասցէ տանել ի¹⁹ վերայ ածեալսն: ²⁰Համայն սնոտիք²¹ են որդիք մարդկան: Ետես զամենեւեան²² ոչ²³ զհետ երթեալ իւրոց²⁴ պատուիրանին²⁵ եւ ոչ ընկալեալս յուսալ յԱստուած, այլ ունել զյոյսն ըն-

¹² D կալան] ընկալան

¹³ ABCD վանեալ] վարեալ

¹⁴ C նիւթին

¹⁵ E կերակրօք

¹⁶ D ժահահոտութեան

¹⁷ C լուացել

¹⁸ C զանկումն

¹⁹ A, ի] զի

²⁰ C համայն... մարդկան]

²¹ ABC սնոտի

²² C զամենեւեան

²³ C ոչ]

²⁴ BC իւրոյ

²⁵ AC պատուիրանին

¹ AC շինուածովք E շինուածօք

² D սնոտիւք

³ C բազմաց

⁴ D ձայնօք E ձայնիւքն

⁵ E փքազովութեամբքն

⁶ C յամաւթո

⁷ C տեղոյ

⁸ D դժնդակ ոք] զժնդակօք

⁹ AC անկուռելի AA, CDE + եւ

¹⁰ BC փառս

¹¹ A պատուեալ C պատուել

դունայնութիւն¹ կենցաղոյս: Յաղագս այսորիկ ասէ՝ Համայն սնոտիք² են³ որդիք մարդկան: Ընդէ՞ր սնոտիք: Վասն զի սուտք: Յորո՞ւմ յաւէտ նոցա ստուլթիւնն յանդիմանի: Ի կշիռս անիրաւել: Որո՞ւք, ասէ, կշռովք: Զի ո՞չ ամենեքեան մարդիկ կշռեն, մի ամենեքեան մարդիկ ասրաւամա՞րդք ⁴կամ մսավաճա՞րք, կամ ոսկի⁵, կամ արծաթ՝ ամբարեն, կամ բոլորովին յաղագս այնպիսե՞ացն⁶ նիւթոյ⁶ զփոյթն ունիցին, զորս լծակաւքն եւ կշռովք բնաւորեցան վաճառականք⁷ փոխանորդել: Քանզի յոլով ձեռն արուեստականացն⁸ ազգ, կշռոցն ոչինչ ի⁹ գո|120ա|րծն իւրեանց կարաւտանան. բազումք¹⁰ նաւարկելով¹¹, յորունք յատեանս եւ յիշխանութիւնս շրջելով առ որս ստուլթիւնն է, եւ կէսք զկշռոց¹² զնենգութիւնն ոչ ուսանին: Արդ, զի՞նչ է, զոր ասես: Զի իւրաքանչիւր ուրուք ի մէջ կշիռք իմն են ծածուկ, ի ստացողէն զմեզ կազի մեալք, որովք զբնութիւն իրացն է կարողութիւն որոշել: «Եղի առաջի երեսաց քոց զկեանս եւ զմահ, գրարի եւ

¹ C ընդունայնութիւն] յունայնութիւն

² AA, BC սնոտի

³ C են] կեն

⁴ AC կամ մսավաճա՞րք]

⁵ C այնպիսեանց] այսպիսեց

⁶ A, C նիւթոց

⁷ CD վաճառականքն

⁸ A արուեստականացն B արուեստականցն

⁹ D ի]

¹⁰ E բազում

¹¹ AA, BD նաւարկելովք E նաւարկելօք

¹² C զկշռոցն

գշար» (Բ. Օրէնք. Լ. 15), երկուս ընդիմակացս¹³ իրերաց բնութիւնս հակառակ: Կշռեա՞լ¹⁴ զնոսա յընտանւոյ¹⁵ քում յատենիդ, կշռեա՞լ¹⁶ հաւաստեալ¹⁷ զինչ քեզ աւգտակարագոյնք առ ժամանակեա՞լ¹⁸ առնի¹⁹ հեշտութիւն եւ նովիմք զյաւիտենականն առնուլ զմահ, եւ ճգնութեամբ առաքինութեանն ընտրել²⁰ զչարչարանսն եւ²¹ նովիմք յորդորողաւ վարեցեալ ի յաւիտենական փափկութիւնն: Բայց աւաղէ Մարգարէն ասելով՝ վայ, որ ասէ զխաւարն լոյս եւ զլոյսն՝ խաւար, որ ասէ՝ զդառն²⁴ քաղցր եւ զքաղցրն՝ դառն (Հմմտ. Լ. 17. 20): Ինձ, ասէ, մերձակայքս²⁵, եւ ո՞ր գիտէ զհանդերձեալսն: Չարաչար կշռես, չար փոխանակ բարւոյ²⁶ ընտրելով, զսնոտիս քան զճմարտութիւնն պատուելով²⁷, զժամանակեայս²⁸ քան զյաւիտենական|120բ|սն²⁹ նախադասելով, զժա-

¹³ BCE ընդդիմակացն

¹⁴ E կշռեալ

¹⁵ C յնոսանջ D յընտանջ DE + ի

¹⁶ B կշռէ C կշռեալ

¹⁷ C հաստեալ

¹⁸ A, ժամանակեաց

¹⁹ BD առնելի

²⁰ E ընտրեալ

²¹ AA, BCE եւ]

²² A, զորոցն C զորոյն

²³ C տանն

²⁴ C զդառն

²⁵ C մերձակա քո

²⁶ C բարո

²⁷ AC պատուելով

²⁸ C զժամանակայս

²⁹ E զյաւիտենականն

մանակեայ հեշտութիւնս¹ քան եթէ զանդ² ուրախութիւնն³ եւ զմշտնջենաւոր⁴ ընտրելով: «Արդ, սուտք են որդիք մարդկան եւ կշիռս զրկել»: Եւ զրկեն⁵ նախ առաջին զինքեանս, ապա եւ⁶ զմաւտաւորսն, որք եւ նոքա չար խորհրդակիցք գործովքն⁷ լինին եւ այլոց վատթարութեան⁸ աւրինակք⁹ լինին: Ոչ է քեզ ասել յաւուրն դատաստանի. ոչ գիտէի զբարի: Յառաջ բերեալ լինի քեզ կշիռքն բաւական ընձեռելով զբաժանումն բարւոյ¹⁰ եւ չարի: Քանզի զմարմնոյ ծանրութիւն կշռոցն մէտաւք¹¹ փորձեմք, իսկ զկենցաղոյս ընտրութիւն¹² ինքնիշխանաւ հոգւով որոշեմք, զոր¹³ եւ կշիռսն անուանեաց¹⁴ յաղագս հաւասար նկարելոյ առնուլ զմէտսն¹⁵ յերկոսին¹⁶ կողմանսն¹⁷:

5 Մի՛ յուսայք յանիրաւութիւն, յափշտակութեան մի՛ ցանկայք¹⁸: Վերագոյն ասաց՝ յուսացարուք ի

¹ C հեշտութիւնսն

² D զանդ] զանդադար

³ D ուրախութիւնսն

⁴ C զմշտնջենաւորն

⁵ C զրկեն

⁶ AA, CE եւ]

⁷ CE գործովքն

⁸ C վատթարութեան

⁹ CDE օրինակ

¹⁰ C բարո

¹¹ AA, BD միտաւք C մետօք

¹² C իշխանականաւ հոգոյն որոշիմք

¹³ C զորս

¹⁴ C անւանեմք

¹⁵ C զմէտսն] զմիտսն

¹⁶ D յերկուսին

¹⁷ C կողմանցն

¹⁸ C մի ցանկայք]

նա ամենայն ժողովք ժողովրդոց: Ետես դանդաղկոտս ի հնազանդութիւնն եւ երեւեցոյց¹⁹, թէ՛ Համայն սնոտիք են²⁰ որդիք մարդկան: Դարձեալ հրաժարեցուցանէ ոչ յուսալ յանիրաւութիւն: Յորժամ յանիրաւութենէ²¹ ժողովեալ փարթամութիւն բաւական ինքեան առ ի զաւրութիւն, եւ իշխանութիւն պատճառք²² լինին դատելոյն²³, նման է հիւանդի²⁴, որ ի զարգացմ[121ա]ան ցաւոյն²⁵ զքաջողջութիւնն ի բաց դնիցէ: «Մի՛ յուսայք յանիրաւութիւն»: Այս զքեզ խափանէ առ ամենայն գործսն: «Եւ յափշտակութեան²⁶ մի՛ ցանկայք»: Ո՛չ լինել աւտաւրացն ցանկացող խրատէ: «Փարթամութիւն եթէ ցնդիցի, մի՛²⁷ դնիցիք²⁸ սրտիւ»: Եթէ տեսանիցես զորք յառաջելփարթամացն, մի՛ երանիցես²⁹ զնորա կեանսն³⁰: Եթէ քեզ բազում ուստեք յաննախանձ աղբիւրացն³¹ զեղցին ինչք՝ մի՛ ընկալցիս զնորա յորդութիւնն³²: Ընչեղութեան³³ եթէ զեղցի: Սքանչացիր ընդ ձայնն: Ցնդող է բնու-

¹⁹ C երեւեցոյց] երեցոյց

²⁰ AA, BDE են]

²¹ C յանիրաւութիւն յորժամ]

²² E պատճառն

²³ E դատելոյն

²⁴ C հիւանդին

²⁵ CE ցաւոյն

²⁶ D յափշտակութիւն

²⁷ B մի] + միտ

²⁸ B դնիցիք] դնիցիք C դնիցէք

²⁹ D երանեացես

³⁰ C զկենսն

³¹ A, աղբիւրացն E աղբերացն

³² C յորդութիւն

³³ C ընչեղութեանն

թիւն¹ ընչեղութեան, քան զուզիս² արարգագոյն զունողաւքն զանցանէ³, այլ երբեմն յայլս⁴ բնաւորեցաւ փոփոխիլ⁵: Չոր աւրինակ դետ ի բարձրաւանդակէ բերեալ ի մաւտաւոր եզրն⁶ մերձենալով՝ միանգամայն հպեալ եւ փռթով ի բաց մեկնի, նոյնպէս եւ ընչեղութեան դիւրութիւն սրագոյն ունի եւ լալրժող զմերձաւորութիւնն՝ զայլս⁷ յայլոց⁸ փոփոխել բնաւորեալ: Այսաւր սորա անդաստանս եւ վաղիւ՝ այլոց⁹ եւ զկնի սուղ ինչ միւսոյ ուրումն: Հայեա՛ց, որ¹⁰ ի քաղաքիս են, տունք, քանիս¹¹ յորմէ հետէ եղեն անուանս¹² փոփոխեցին, այլ երբեմն այլոց ստացողացն¹³ անուանեալք: Եւ ոսկի միշտ, որք ունին, ի ձեռաց ցնդեալ¹⁴ ի միւս¹⁵ փոփոխի եւ ի նմանէ առ այլս¹⁶: Մանաւ[121բ]անդ կարես ջուր¹⁷ ձեռամբ ըմբռնելով ունել, քան եթէ զընչեղութիւն քեզ բաւականաբար¹⁸ պահել: Գեղեցիկ ուրեմն ա-

¹ C ընչեղութեանն քանզի

² A ըզուզիս C ուլիս

³ C զանցանէ] ցնդացանէ

⁴ C յայլսն

⁵ C փոխիլ

⁶ C եզր

⁷ C զայլս

⁸ C այլոց

⁹ BD այլոյ

¹⁰ C որք

¹¹ E քանիցս

¹² C անւանս

¹³ C ստացողաց

¹⁴ C ցնդելք

¹⁵ CD միւսն

¹⁶ BDE այլն C այլսն

¹⁷ A, զջուրն CE զջուր

¹⁸ C բաւական C + էր

սացաւ՝ փարթամութիւն եթէ զեղցի, մի՛ դնիցէք¹⁹ սրտիւք: Եւ մի՛ անձամբ քով ախտասցիս, այլ ի նմանէ²⁰ զպիտանացուն ընկալցիս, մի՛ իբրեւ զմի ինչ ի բարեացն առաւել սիրելով զարմանայցես, այլ իբրեւ զգործ ի ծառայութեան զսպասաւորութիւնն առցես: Ապա ի վերայ ամէ²¹ ամենայն ասացելոցս ասացուած²² ոչ եւս յիւրոց՝ բանիցն, այլ զոր ի նմանէ իսկ յԱստուծոյ լուաւ: «Քանզի միանգամ, ասէ, խաւսեցաւ Աստուած, գամ, ասէ, խաւսեցաւ Աստուած, երկուս զայսոսիկ լուայ²³»: Եւ²⁴ մի՛ ինչ խաւսեցուցէ որպէս հրաշափառագոյն²⁵, զիարդ Աստուած մի անգամ խաւսեցաւ եւ մարգարէն երկուս լուաւ²⁶: Քանզի կարորէն երկուս լուաւ²⁷: Քանզի կարորաբար լուաւ²⁸ մի անգամ յաղագս խաւսեցաւ: Այս է ասացեալն այժմու: Աստուծոյ երեւումն միանգամ եղեւ, եւ երկուք իրք են զոր խաւսեցան: Ոչ ասաց՝ մի՛ խաւսեցաւ Աստուած եւ երկուս զայսոսիկ լուայ: Քանզի այսպէս

¹⁹ C դնիցէք

²⁰ E նմանէ] սմանէ

²¹ CD ամ ABD + ի վերայ

²² A ասացուած] ստացուած C ասացեալս

²³ C լուա

²⁴ C եւ]

²⁵ A, հրաշափառագոյն] + ասացեալս

²⁶ C լուա

²⁷ E եւ] + ի

²⁸ C միանգամայն

Թուէր¹ ու² 122ա|նել իմն բանին առ ինքն ընդդիմութիւն: Արդ, զի³ նչ էր երկուքն, զորս լուաւ: «Զի զաւրութիւն Աստուծոյ եւ քո, Տէ՛ր, ողորմութիւն»: Զի զաւրաւոր, ասէ, Աստուած է² զատելով ինքն ողորմած: Մի՛ յուսայք յանիրաւութիւն եւ մի՛ ընչեղութեան առ դնիք, եւ մի՛ ընդունիք զսնոտիս, մի՛ զողոտց³ զամանն⁴ ապականեալ բերէք: Գիտելով զի զաւրաւոր է մեր Տէրն, զարհուրեցարուք ի նրա ուժոյն եւ մի՛ հրաժարէք ի նորա մարդասիրութեանէն: Արդ, առ⁵ ոչ անիրաւեալն⁶, բարւոք⁷ է նորա երկիւղն⁸, բարւոք է նորա երկիւղն եւ առ միանգամ գայթակղեալսն ի մեղսն ոչ զինքն դնել անյուսութեամբ. բարի է յոյս ողորմութեանն: Քանզի զաւրութիւն Աստուծոյ եւ ի նմանէ ողորմութիւն: Զի⁹ դու հատուցանես իւրաքանչիւր ումեք ըստ գործոյ¹⁰ իւրում: «Որով չափով չափէք՝ չափեսցի ձեզ» (ՄԻԴ. Լ. 1): Նեղեցե՞ր զեղբայրն, ընկալ ըզզոյզն¹¹: Յափշտակեցե՞ր զտկարագունիցն, կռիւցե՞ր զաղբատն, ամաչեցուցե՞ր թշնամանաւք, զրպարտեցե՞ր,

ստեցե՞ր, զաւտարացն¹² դրժեցե՞ր զհարսանիս¹³, սո՞ւտ երգուար¹⁴, զսահմանս հարցն փոփոխեցե՞ր (Հմմտ. Լ. 24. ԻԲ. 28), ստացուածոց¹⁵ որբոցն¹⁶ ի վերայ չոգա՞ր, զայրիսն նեղեցե՞ր, զմերձաւոր հեշտութիւնսդ քան զաւտեցն բարիս պատուեցե՞ր¹⁷. Ընկալ զայդոսիկ¹⁸ զփոխարէն չափն: Քանզի զոր¹⁹ |122բ| ինչ սերմանէ իւրաքանչիւր ոք, զնոյն եւ հնձեսցէ (Հմմտ. Գ. 22. Գ. 8): Եւ համայն՝ թէ որ ինչ ի բարեացն գործեցաւ քեզ՝ եւ զնոցա շահն²⁰ ընկալցիս²¹ յոլովապատիկ զհատուցումն: Վասն զի դու հատուցանես իւրաքանչիւր ումեք ըստ գործոց²² իւրում²³: Զայս յիշելով յամենայն կենցաղումս զասացուած²⁴, կարասցես ի յաճախութենէ մեղացն փախչել²⁵ ի Քրիստոս Յիսուս, ²⁶ի Տէր մեր, որում փառք եւ զաւրութիւն յաւիտեանս²⁷ յաւիտենից²⁸. ամէն²⁹:

- ¹² C զօտարացն] + եւ
¹³ C զհարսանիսն
¹⁴ A երգուար
¹⁵ AC ստացուածոց
¹⁶ ABE որբոցն] սրբոյն
¹⁷ AC պատուեցէր
¹⁸ C ալդոցիկ
¹⁹ BC որ]
²⁰ E շահն] շաման
²¹ E ընկալցիս
²² B գործոյ D գործւոյ
²³ E իւրոյ
²⁴ AC զասացուած
²⁵ C փաղչել
²⁶ BCDE ի տէր մեր]
²⁷ C յաւիտեանս]
²⁸ AA, CDE յաւիտենից]
²⁹ CD ամէն]

ԺԴ. Ի ՃԺԴ. ՍԱՂՄՈՍՆ ¹⁴³

1 Վաղ ժամանեալք ի քահանայական² յայս³ վկայից⁴ տեղի, ի մէջ գիշերի զԱստուած վկայիցաւրնութեամբք հաշտեցուցանելով, ժուժկալեցէք մինչեւ ի ⁵հասարակ աւրեայս ի մեր գալս մնացեալք: Արդ, ձեզ՝ քան զքուն եւ զհանգիստ ի վկայս⁶ զպատիւն⁷ եւ զԱստուծոյ ⁸պաշտաւնն նախապատուողաց՝ պատրաստ է վարձ⁹: Իսկ եթէ պարտ է եւ մեզ յաղագս մեր վճարել ինչ յամելոյ¹⁰, սակաւ¹¹ հեռանալոյ¹² ի ձէն՝ ասեմ¹³ զպատճառն, զի զայլ համապատիւ ախար Աստուծոյ եկեղեցւոյ¹⁴ տնաւրինելով, ոչ սակաւ առ ձեզ¹⁵ արգելեալ լինի հեռաւորութեամբ եւ զժամանակս զայսր աւուր ծախէի: Վասն զի ետ Տէր, եւ զնոցա¹⁶ լնուլ զպաշտաւնն, եւ ոչ վրիպել ի ձեռն|123ա|մէ¹⁷ սիրոյդ, տուք ընդ

- ¹ C նորին ի Սաղմոսն ՃԺԴ. D նորին սրբոյն Բարսղի ի Սաղմոսն ՃԺԴ. E սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսին ի Սաղմոսն հարիւրերորդ Ժ. եւ չորրորդ
² C քահանայականս
³ CD յայս] վկայից
⁴ AB վկայից]
⁵ C հասարակ աւրեայս] հասարակ օր այս
⁶ C վկայսն
⁷ C զպատիւ
⁸ C պաշտօն նախապատուողացն
⁹ C վարձ զանձն
¹⁰ C յամելոց DE յամելոյս
¹¹ C եւ] + բազում
¹² C հեռանալոց
¹³ C ասեմք
¹⁴ C եկեղեցւոյս
¹⁵ ABD ձեզ] ձեր
¹⁶ B նոցա
¹⁷ C զձերմէ

մեզ շնորհակալութիւն բարեգործին, որ զտեսանելիս զայս զմարմնոյս մերոյ հիւանդութիւն¹⁸ անտեսանելի իւրով զաւրութեամբն աւժանդակէ: Արդ, զի մի առաւել ինչ արգելեալ զձեզ¹⁹ տրտմեացուք, սուղ ինչ ուստի ժամանեցաքն, երգեցելոյն ի ձէն՝ Սաղմոսի խաւսեցեալ եւ բանիւ մխիթարութեանս առ ձեր զաւրութիւն զանձինս ձեր սնեցուք, եւ ²⁰զմարմնոյ խնամս իւրաքանչիւր ոք ի բաց թողցուք: Եւ զի²¹ նչ էր երգեցեալն: «Սիրեցի, ասէ, զի լուիցէ²¹ Տէր զձայն պատանաց իմոց»: Ոչ ամենայնի է ասելն՝ զսիրեցի²², այլ կատարեցելոցն²³ արգէն²⁴ եւ առաւելեցելոյ²⁵ քան զծառայութեանն երկիւղ²⁶, եւ ի հոգւոյն²⁷ լեալ²⁸ որդեգրութիւն²⁹: ³⁰Առ որում³¹ կայ սիրեցի³², զո եւ լսի ի մէնջ, թէ զԱստուածն բոլորեցուց: ³³Քանզի տիրաբար սիրելի Աստուած է,

- ¹⁸ C զհիւանդութիւն
¹⁹ ABCD զձեզ] զմեզ
²⁰ C եւ] էր
²¹ C լուիցէ
²² A ըզսիրեցին
²³ BD կարաւորեցելոցն] կատարելոցն C կատարելոյն
²⁴ C արգէն] անդեն
²⁵ D առաւելեցելոյ E առաւելեցելոցն
²⁶ C երկիւղ
²⁷ C հոգոյ
²⁸ B լեալ
²⁹ C որդեգրութեան
³⁰ ABC առ որում կա] որ առկա E որում առկա է
³¹ C որում
³² C սիրեցին
³³ A քանզի տիրաբար սիրելի աստուած է]

- ¹ C Թուէր
² D է]
³ C զողոտ
⁴ A, ամանն BC զատենն
⁵ C առ]
⁶ BE անիրաւելն
⁷ C բարիոք
⁸ CD երկեղն
⁹ E զի] եւ
¹⁰ C գործոց
¹¹ A, D զոյզն B ըզոյզն C զգոյսն E զզոյզն

եւ զսիրելին¹ սահմանի գոլ, որում ամենայն բաղձայ: Իսկ սիրելի² Աստուած ե՛ւ առաջին, ե՛ւ կատարելագոյն բարեացն: Ձնա սիրեցի զԱստուածն՝ զտենչալեացն զէն եւ զվերջինն յաղագս նորա զչարհարանսն խնդութեամբ ընկալայ: Եւ զինչ են այսոքիկ, սուղ ինչ զկնի ի վեր ելանէ, զերկուսն³ մահու⁴, զվտանգս գծոխոց, զնեղութիւնս, զցաւս, որք ամենայնք նմա⁵ սիրելիք յաղագս առ Աստուած սիրոյն եւ յուսոյն, որ կայր նմա, զի վասն բարեպա^{123բ} շտութեան չարհարանաւք կալելովք երեւէր: Վասն զի ո՛չ անյաւժարելի եւ ո՛չ բռնաբար եւ ի հարկէ համբերեցի, ասէ, զնահատակութիւնսս⁶, այլ ժուժկալութեամբք ոմամբք եւ կամաւք ընկալայ զվտանգաւորսն, որպէս զի գոյ ինձ ասել՝ «եթէ յաղագս քո մեռանիմք զբոլոր աւրն⁷»: Եւ երեւին այսոքիկ հաւասար կարգեալ⁸, որ⁹ յԱռաքելոյն¹⁰ եւ ի նմին իսկ սորա¹¹ յաւժարութենէն ասացելոց թէ՛ «ո՞ զմեզ հեռացուցանէ ի սիրոյն Աստուծոյ¹⁴⁴: Նեղութիւն, թէ՛ անձկութիւն¹², թէ՛ սով, թէ՛ վիշտ¹³,

¹ BE զսիրելին] զի սիրելին

² D եւ]

³ ABD զերկուսն] զերկուսն

⁴ C մահու] + եւ

⁵ AE նմա] նա

⁶ C զնահատակութիւնսն

⁷ C աւր

⁸ ABD կարգեալ] կարել C կարգելք

⁹ C որք

¹⁰ E յառաքելոցն

¹¹ C յօժարութենէն ասացելո

¹² E յանձկութիւն

թէ՛ սուր» (Հմտ. Հմտ. Բ. 35)¹⁴⁵: Արդ, սիրեցի զայս ամենայն՝ գիտելով եթէ տեսողաւ¹⁴ եւ նահատակաղբաւ Տերամբն բոլորեցուն¹⁵ յաղագս բարեպաշտութեան բերեմ¹⁶ զվտանգս: «Զի լուիցէ¹⁷ Տէր զձայն պաղատանաց իմոց»: Քանզի այսպէս եւ¹⁸ իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ կարէ ի պատուիրանաց¹⁹ զվտանգաւորսն կատարել, յորժամ տեսաւ²⁰ զբոլորեցուն²¹, ցուցանելով զքո առաքելութիւն:

2 «Զի խոնարհեցոյց զունկն իւր յիս»: Խոնարհեցոյց, ասաց, ոչ զի մարմնականին²² իմաստ²³ առցես յաղագս Աստուծոյ ականջս ունել եւ զայնոսիկ առ ի հանդարտագոյն ձայնին ի վերայ խոնարհեցուցանել, որպէս մեք առնեմք, առ սուղ ասացեալսն մաւտեցանեմք²⁴ զմեր լսելիս, զի մե^{124ա} լրձաւորութեամբ զգայութեանն²⁵ ընկալցուք զխաւսեցեալն, այլ խոնարհեցոյց, ասաց²⁶, զի զիւր տկարութիւնն ցուցցէ²⁷: Քանզի յերկիր անկեալ առ իս էջ մարդա-

¹³ E վիշտք

¹⁴ A տեսողաւ

¹⁵ C բոլորեցունց

¹⁶ BD բերեմ

¹⁷ AC լիցէ

¹⁸ ABDE եւ]

¹⁹ AC պատուիրանաց

²⁰ CD տեսող E տեսող

²¹ CD բոլորեցուն

²² E մարմնականին] մարմնական ինչ

²³ C իմաստ

²⁴ C մօտացուցանեմք

²⁵ C սգայութեամբն

²⁶ C ասէ

²⁷ C ցուցանիցէ

սիրութեամբն, զոր աւրինակ՝ հիւանդի ուրուք ի բազում¹ տկարութենէն եւ² ոչ խաւսել հաստատաբար կարացելոյ, մարդասէր բժիշկ առ ածելով զիւր լսելիս ի մաւտաւորութենէն ուսանի զկարիս աշխատեցելոյն: Արդ, խոնարհեցոյց զունկն³ իւր յիս: Վասն զի աստուածային լսելիք ոչ ձայնի կարաւտանան⁴ առ ի զգալ⁵, զի զիտեն ի շարժմանէ սրտին ճանաչել զհայեցեալսն⁶: Եթէ ոչ լսես, զի Մովսէս⁷ ոչ ինչ բարբառելով (Հմտ. Եւ. Ժ. 15), այլ անխաւս իւրով հաւաքմամբն մաղթելով զԱստուած՝ լսելի եղեւ ի Տեառնեն, որ ասէր՝ զի⁸ ոչ⁹ ես¹⁰ առ իս: ¹¹ Գիտէ Աստուած եւ արեան լսել արդարոց, որոյ լեզու ոչ է մերձ եւ ոչ ձայն ընդ աւդս¹² անցանէ: Այլ գործոց մաւտաւորութիւն¹³ մեծաձայնութիւն է Աստուծոյ: «Եւ յաւուրս իմ կարգացից»: Մեք, մի մաղթելով աւր¹⁴ կամ ի միում ժամու, սակաւ ինչ ի մեղս մեր տրտմեալք՝ անհոգանամք որպէս

¹ ABCE բազում] + ի

² BD եւ]

³ A զունկն

⁴ E կարօտանայ

⁵ C սգալ

⁶ C զհայցելն

⁷ C Մովսէս E Մօսէս

⁸ DE ոչ ես] գոչ ես

⁹ B ոչ] գոչ

¹⁰ B ես] ետ

¹¹ A գիտէ աստուած եւ արեան լսել արդարոց որո]

¹² E յօդս

¹³ C մաւտաւորութիւն մօտօրութիւն

¹⁴ C աւր]

թէ¹⁵ արարեալ ինչ հակառակ յարութեան մերոյ: Իսկ սուրբն յամենայն ժամանակ ի կենաց իւրոց չափելով ցուցանել զխոստովանութիւնն: «Քանզի յաւուրս իմ, ասէ¹⁶, կարգացից»: Եւ զի մի՛ կարծիցես, թէ ի ^{124բ} բարաւորութեան կենացս այսոցիկ եւ ամենեցուն նմա իրաց եկելոց¹⁷ յառաջ մատուցեալ կարդայր զԱստուած¹⁸ պատմէ զմեծութիւն¹⁹ խոստովանեց¹⁴⁶ յորս էր եւ ոչ մոռացաւ զանունն Աստուծոյ: «Քանզի պաշարեցին²⁰ զիս, ասէ, երկունք մահու, վտանգք գծոխոց գտին զիս»: Իսկ որպէս երկունք ի վերայ յղացմանց են երկանց²¹ արգելեալք յորժամ առ²² ծանրութիւն որովայնին²³ յարուցեալ մղէ զսաղմն²⁴ առ ի յարտաքոյսն եւ ապայ նեղեալք ի յարտաքոյսն եւ ասունքն, եւ չուրջ ծննդական մասունքն, եւ չուրջ պրկեալք²⁵ զծնիցելովն՝ ձգմամբք²⁶, եւ խզմամբք աճառոցն սրագոյնս ցաւս եւ դաժանս երկունս առնէ ծնողացն²⁷: Փոփոխեա²⁸ զերկունսն եւ ի վերայ մահու, չուրջ կացեալս

¹⁵ C թէ]

¹⁶ C ասէ]

¹⁷ C եկելոց] եղելո

¹⁸ AD պատմէ զմեծութիւն խոստովանեց յորս էր եւ ոչ մոռացաւ զանունն Աստուծոյ]

¹⁹ C խոստովանեց] խոստովանութեանցն E խոստովանեցն

²⁰ ABDE պարշարեցին

²¹ CE երկանցն C + են

²² C ծանրութիւնն որովայնն

²³ E յորովայնին

²⁴ E զսաղմն] զՍաղմոսն

²⁵ C պրկեալք] պրկել

²⁶ D ձգմամբք

²⁷ A ծնաւդացն

²⁸ C փոփոխեց D փոփոխէ

կենդանություն¹ ի բաժանումն անձին եւ մարմնոյ: Արդ, ոչինչ ասէ չափաւոր ախտանալ, այլ մինչեւ զնոցին փորձ իսկ առնելով զերկանցն մահու, ի վտանգս իջելոյն² ի դժոխս հասանել³: Եւ արդեա՞ւք⁴ միայն զայսոսիկ չարչարեցաւ, որովք պարկեշտանայս, եթէ զայսոսիկ բազում անգամ եւ ակամայ: Եւ ոչինչ հարկաւորացն է գովութիւն: Այլ տե՛ս⁵ զմեծ բնութիւն նահատակին: Վասն զի շուրջ կալան զիս⁶ երկունք մահու, եւ վտանգք⁷ դժոխոց գտին զիս, այնքան ի բացէ⁸ ի փորձութեանցս, այսոցիկ ի ներքոյ անկանել, զի եւ առաւել բազմաց նոցա կամաւոր փորձութեանց⁹ զիս առաջի եզի: Զնեղութիւն¹⁰ եւ զերկունս, զոր¹¹ ախորժելով ինձ գտի, ոչ ակամայ ըմբռնեցայ ի [125ա] նոցանէ: Քանզի զկնի վտանգք դժոխոց գտին զիս, եւ աստ¹² զնեղութիւն¹³ եւ զերկունս գտի: Յաղագս որոյ¹⁴ անթուլաբար¹⁵ ունելոյ գտայ առ ի փորձո-

ղէն¹⁶ ածեալ, զի ցուցից զառաւելութիւն առ Աստուած սիրոյն, յաւելի նեղութիւն ի վերայ նեղութեանց, եւ երկունս ի վերայ երկանց. ոչ իմով¹⁷ զաւրութեամբ ցաւոցն ընդդէմ կացեալ, այլ զի զանուն Տեառն կոչեցի: Այսպիսի էր եւ Առաքեալն, որ ասէր՝ «յայսոսիկ յամենեւեմ առաւել յաղթեմք սիրողաւ¹⁸ զմեզ» (Հմբ. Հմ. Բ. 37): Քանզի յաղթէ, որ ոչ թուականայ առ ի վիշտսն ի վերայ եկեալս, իսկ առաւել յաղթէ, որ եւ ինքն ախորժելով երկունս ի ցոյցս¹⁹ համբերութեան ի վերայ ձգէ: Լեալն²⁰ ի մեղս²¹ ինչ, որ առ մահ է ասասցէ՝ շուրջ կալան զիս²² երկունք մահու: Քանզի ամենայն, ասէ²³, որ առնէ զմեղս ի բանսարկուէն²⁴ է²⁵ ծնեալ²⁶ (Հմբ. Բ. Յ. 4. 9): Յորժամ²⁷ էի²⁸, ասէ, մշակ մեղացն յղենայի²⁹ ի մահուանէ, յորժամ եւ գտայ³⁰ ի դժոխոց վտանգիցն: Եւ զիս³⁰ բժշկեցի զիս: Վասն զի զնեղութիւն եւ զերկունս գտի, որ յաղագս ապաշխարութեան: Քան-

¹ ACD կենդանոյն

² BDE իջանելոցն C իջանելո

³ C հասանել] հատանելո

⁴ C արդօք

⁵ C տես] + զհարկաւորացն

⁶ ABDE զիս]

⁷ C վտանգք

⁸ C բացեալ DE բացէի

⁹ C փորձութիւնս

¹⁰ C զնեղութիւնս

¹¹ E զորս

¹² ABCD եւ աստ]

¹³ C զնեղութիւնս

¹⁴ C որոյ] + անդ առանց

¹⁵ C թուլաբար BDE առանց թուլաբար

¹⁶ A փորձաւորէն

¹⁷ C իմով] իւրով

¹⁸ C սիրողովն

¹⁹ D ցոյց E ցոյցսն

²⁰ C լիւ

²¹ C ի մեղս]

²² D զիս] զին եւ

²³ C ասէ]

²⁴ A բանսարկուէն D բանսարկութեանէն

²⁵ ABD է]

²⁶ E ծնեալ] + է

²⁷ CE յորժամ] յայնժամ

²⁸ BCDE էի] էին

²⁹ DE յղանայի

³⁰ C գտայ] + եւ

¹ Քանզի հաւասար ցուցանելով մեծութեան² մեղացն զապաշխարութեան³ չարչարանս ինձ⁴ ինքեան իմացայ, եւ այսպէս⁵ համարձակացայ զանուն Տեառն ի վերայ կոչել: Եւ զի⁶նչ էր⁶, զոր ասացին: Ո՛վ Տէր, փրկեա՛ր զանձն իմ: Պաշարիմ ի զերութենէս յայսմանէ, դու տո՛ւր ընդ իմ փրկանս եւ փրկեա՛ զանձն իմ:

3 «Ողորմած Տէ՛ր եւ արդար»: Ամենայն ուրեք խառնեն Գիրք [125բ] զթութեանց⁸ Աստուծոյ, զարդարութիւնս⁹ ուսուցանելով զմեզ, եթէ ոչ ողորմութիւն առանց դատելոյ է եւ ոչ դատաստանն անողորմ¹⁰: Այլ եւ ողորմի՛ դատելով արժանաւորացն չափէ զգութսն եւ դատելով հանդիպեցուցանէ ճշմարտութեան մերում, ի վերայ ածէ զդատաստանն մարդասիրութեամբ՝ առաւել հաւասարաւ փոխանակ չափէ ի դատելն զմեզ: Եւ Աստուած մեր ողորմի: Ողորմութիւն է ախտն զանարժանն¹¹ պատուելոյ, յախտակցաբար եղելոցն լեալ¹²: Ողորմիմք ի մեծ ընչեղութենէ առ վերջին աղ-

քատութիւնն զանկեալսն եւ ի ծայր քաջողջութենէն¹³ ի¹⁴ յետին հիւանդութիւնն¹⁵ զփոփոխեալս¹⁶, եւ որ զեղեցկութեամբ եւ աղնութեամբ¹⁷ մարմնոյն¹⁸ զուարճացեալ¹⁹ ի չար ախտից ապականիցի: Արդ, վասն զի եւ մեք էաք երբեմն փառաւորք ի դրախտին կեանս²⁰, եղեաք²¹ անփառք եւ նուաստացեալք, յաղագս արտաքս անկանելոյ²²: Աստուած մեր ողորմի՛ տեսեալ զմեզ զինչ յորպիսեաց եղեաք²³: Վասն այսորիկ եւ²⁴ զԱդամ²⁵ կոչէ²⁶ ողորմութեամբ ձայնիւ, ասելով՝ Ադամ ո՞ւր ես (Հմբ. Գ. 9): Քանզի ոչ ուսանել խնդրէր, որ զամենայն²⁷ գիտէ²⁸, այլ իմանալ զնա կամէր՝ զինչ փոխանակ որոց եղեւ²⁹: Ո՛ւր ես, փոխանակ յո՞ր անկումն ի վայր անկար յայնքան բարձրութենէ:

4 «Պահեա՛ զտղայս, Տէ՛ր, նուաստացայ, եւ փրկեա՛ զիս»: Եթէ ըստ բնական բանին՝ ոչ ար-

¹³ E քաջողջութեանն

¹⁴ E ի]

¹⁵ CD հիւանդութիւն

¹⁶ C զփոփոխելսն

¹⁷ A աղնութեամբ

¹⁸ D մարմնոյ

¹⁹ A զուարճացեալ C զարճացել

²⁰ BDE կեանս] + եւ

²¹ E եղաք

²² BDE անկանելոյն

²³ D եղաք

²⁴ ABDE եւ]

²⁵ D Ադամ

²⁶ C կոչէր

²⁷ AD զամենայն զտեսանն

²⁸ C գիտէր

²⁹ C եղեւն

³⁰ ACDE պահէ

¹ ABD քանզի հաւասար ցուցանելով մեծութեան մեղացն զապաշխարութեանն]

² C զմեծութիւն

³ C զապաշխարութիւն

⁴ E ինձ] ինչ

⁵ C այսպէս] այնպէս

⁶ C էր] է

⁷ E փրկեա

⁸ E զթութեանցն

⁹ CD զարդարութիւնն

¹⁰ BCDE անողորմ

¹¹ C զանարժանսն E զարժանն

¹² B լեալ

դեաւք¹ ստեղծեալ լինէր մար[126ա]դկային բնութիւնս եւ ոչ փոքր տղայոյ², եւ դեռեւս ի մատաղութեանն³, եթէ ոչ ի Տեառնէ պահպանեալք: Քանզի ո՞րպէս արդեաւք⁴ յարգանդին յղացեալ լինէր եւ կարէր կերակրիլ եւ շարժիլ յայնպիսի նեղ ի⁵ տեղւոյն⁶ եւ ոչ մի⁷ ինչ ունելով գնացս, այլ ի խաւարինս տեղիս եւ ի խոնաւութեան⁸ զկեանսն ընկալեալս⁹, եւ ոչ¹⁰ վերայ շնչել կարացեալք, եւ ոչ կեալ զմարդկան կեանս, այլ զաւրէն ձկանց խոնաւութեամբ բերեալք, եթէ ոչ Աստուծոյ պահպանութեամբ ըմբռնեալ էր¹¹: Եւ զի¹² յարգեալ յանրանդէ¹² յայս անկեալ¹³ տեղի եւ յարգանդէն ջերմութենէ յաւդոյս ցրտանալով, թէպէտեւ դուզնաքեայ¹⁴ ինչ բաւական էր, եթէ ոչ յԱստուծոյ ապրեալ լինէր: Արդ, պահեա¹⁵ զտղայս, Տէ՛ր, նուաստացայ, եւ կեցո՞ զիս: Կամ եւ այսպէս իմասցիս զբանն, թէ՛ վասն զի դարձայ եւ եղէ իբրեւ զտղայ, եւ ընկալայ զարքայու-

¹ Կ արդաւք² Ե տղայոց³ Դ մատաղութեան⁴ Կ արդաւք⁵ Ե ի]⁶ Կ տեղոյն⁷ Կ մի]⁸ Կ խոնաւութեան⁹ Կ ընկալել¹⁰ Ե վերաշնչել¹¹ Դ էր] է¹² Ե յանրանդէ¹³ Կ անկեալ] եկել¹⁴ Կ դուզնաքեա] + յիւս¹⁵ ABDE պահէ¹⁶ ABDE կեցոյց

թիւն¹⁷ երկնից իբր¹⁸ զմանուկ, եւ անմեղութեամբ զիս ինքն ի մանկանցն¹⁹ խոնարհութիւն իջուցի²⁰: Որ պահեն զտղայս, Տէ՛ր, վասն զի ետես, եթէ նուաստացայ, եւ կեցո՞ զիս:

5 Դարձի՛ր, անձն իմ, ի հանգիստ քո, զի Տէր բարեգործեաց քեզ²²: Ինքեան առ ածէ զմխիթարականս²³ բանս քաջ նահատակս, նմանաբար Պաւղոսի ասելոյն՝ զհանդէս գեղեցիկ նահատակեցայ, զընթացսն կատարեցի, զհաւա[126բ]տսն պահեցի (Հմմտ. Բ. Տմբ. Գ. 7): Արդ, կայ²⁴ ինձ արդարութեան պսակն (Հմմտ. Բ. Տմբ. Գ. 8): Զայս ասէ եւ առ ինքն մարգարէս, վասն զի բաւականաբար²⁵ զկենցաղոյս այսորիկ զերկայնութիւն լցեր, «Դարձիր այսուհետեւ ի հանգիստն²⁶ քո, զի Տէր բարեգործեաց քեզ»: Քանզի առաջիկայ հանգիստ յաւիտենական, որ²⁷ աւրինաւոր աստ ճգնեցան ի կեանսս, ոչ ըստ պարտուց գործոցն տուեալ²⁸, այլ ըստ շնորհի մեծապարգեւին Աստուծոյ ի նա յուսացելոցն ընձեռեալ լինի: Եւ ապա՝ նախ քան զանդ բարիսն զփա-

¹⁷ CD զարքայութիւնն¹⁸ Ե իբրեւ¹⁹ Կ մանկանց²⁰ Կ զիջուցի²¹ Դ կեցոյց²² CD քեզ²³ Կ զմխիթարական²⁴ ABC կայ] + եւ AC + մնայ²⁵ Ե բաւական²⁶ Կ հանգիստ²⁷ Կ որք²⁸ Կ տուել

խուսն յաշխարհիս նեղութեանց¹ պատմելով, ի վերայ այսոցիկ գոհանայ զազատողէն² անձանց ի զանազան զնոսա եւ յանհրաժարելի ծառայութենէ ախտից արտաքս առեալ: Եւ զի³ նչ են այսոքիկ: «Զի զերծոյց³ զանձն իմ ի մահուանէ⁴, զաչս իմ՝ յարտասուաց⁵ եւ զոտոս իմ՝ ի գլորմանէ⁶»: Հաւասարութեամբ աստի զհանդերձեալ հանգիստն գրէ: Քանզի աստ զիս, ասէ, պաշարեցին⁷ երկունք մահու, իսկ անդ՝ փրկեաց զանձն իմ ի մահուանէ⁸: Աստ աչք ի նեղութեան հեղուն զարտասուս, բայց անդ ոչ եւս արտաւար խաւարեցուցանէ զբիբսն յուրախութեանցն⁹ տեսութեան եւ գեղեցկութեանց¹⁰ փառացն Աստուծոյ: Ի բաց էառ Աստուած «զամենայն արտաւար յամենայն երեսաց» (Ի. Բ. Բ. 8): Աստ բազում վտանգք [127ա] գլորման, յազազս որոյ Պաւղոսն ասէր՝ որ կարծեն կալ տեսցէ մի անկցի (Հմմտ. Բ. Կ. Կ. Բ. Բ. 12): Իսկ անդ՝ հաստատուն գնացք, անփոփոխելի կեանք, ոչ եւս վտանգ¹¹ առ ի մեղսն անկանել: Քանզի եւ ոչ մարմնոյ ի վերայ յարուցումն եւ

¹ Կ նեղութիւն² Կ զազատողէն³ Կ զերծո⁴ Կ մահուանէ Կ + եւ⁵ Կ յարտասուաց⁶ Կ գլորմանէ] + գայռակցութենէ⁷ Կ պաշարեցին⁸ Կ մահուանէ⁹ Ե յուրախութեանց¹⁰ Կ գեղեցկութեան¹¹ Կ վիշտք] մեղք

ոչ կնոջ¹² գործակցութիւն առ ի մեղսն: Յազազս որոյ ոչ¹³ է արու եւ էգ¹⁴ յարութեանն, այլ մի իմն է կեանք եւ մի աւրինակ հաճոյ եղելոց¹⁵ իւրեանց Տեառնն բնակեցելոց¹⁶ ի տեղւոյն¹⁷ կենդանեաց աշխարհիս¹⁸: Այս ինքն է¹⁹ մահականացու²⁰ եւ տեղի մահականացուաց է: Վասն զի շարադրեալ²¹ է ի տեսանելեացն շարադրութիւնն²², իսկ շարադրեալս²³ ամենայն լուծանիլ բնաւորեցաւ: Եւ որք յաշխարհիս կեան²⁴ մասունք են աշխարհիս, հարկաւորաբար յամենեցուն²⁵ բնութեանս վայելեմք: Յազազս այսորիկ²⁶ եւ նախ քան զմահ ոգւոյն²⁷ բաժանել²⁸ ի մարմնոյ՝ մեռանիմք բազում անգամ, մարդիկ: Եւ մի՛ անկարծելի²⁹ երեւեսցի ասացեալս, այլ գիտեա զիրաւանց³⁰ ճշմարտութիւն: Քանզի յերիս եւթներեակս³¹ ամացն ե-

¹² AB կնոջ¹³ Կ եւ] + ոչ¹⁴ BC էգ] + ի¹⁵ Ե եղելոց¹⁶ ABDE բնակեցելոց¹⁷ Կ տեղոյն¹⁸ Կ աշխարհի¹⁹ Կ է²⁰ Կ մահականացու²¹ Կ շարադրեալ] շարագրել²² Կ շարադրութիւնն] շարագրութիւնն²³ Կ շարադրեալս] շարագրելս²⁴ Կ կեան] կել²⁵ Կ յամենեցունց²⁶ ABCE այսորիկ] այնորիկ²⁷ Կ հոգւոյն Դ հոգւոյն²⁸ Կ բաժան²⁹ Կ երեւի ասացելն³⁰ Կ զիրացն³¹ Կ եթներեակս Կ է երբեկս Դ եւթներեակս

ընդհանուր¹ բնաւորեցաւ ալլալու-
թիւնս եւ փոփոխմունս հասակաց
եւ կենաց մարդկան եւ զիւրա-
քանչիւր եւթներեկաւն առան-
ձինն սահման շուրջ գրեալ զան-
ցանէ եւ յայտնապէս տայ զփո-
փոխմունս: ²Զմանկութեանն³ հա-
սակ յատմանցն փոփոխմունս⁴
ըստ առաջին եւթներեկին
սա|127բ|հմանի: Մանկութենէն ա-
պա առ ուսմունս պատեհութեան
առաջադրութիւն⁵ է մինչեւ ի պա-
տանեկութիւն: Եւ պատանեակ՝
մինչեւ ցըսան եւ մի ամաց
լրումն, յորժամ մաւրութե⁶ սկսցին
հովանեցուցանել⁷ զծնաւտան⁸, ⁹ա-
պա սկսանի մոռանալով՝ յայրն
արդէն ի պատանեկութենէն փո-
փոխեալ: Իսկ յորժամ տեսցես
այր, ի բաց դնելով¹⁰ զվերատրու-
թիւնս¹¹ ըստ հասակին աճման եւ
հաստատեալ խորհրդովք, եւ ո-
չինչ զեհտ զմանկութեանն¹² բերէ՝
ո՛չ մեռանել¹³ յինքեան վարկցի¹⁴
զանցեալսն: Դարձեալ ծերն՝ առ
այլ ձեւ եւ Հոգւոյն¹⁵ իմաստն

¹ CDE ունել] ընդունել

² ABD զմանկութեանն հասակ յատմանցն
փոփոխմունս]

³ C զմանկութեանցն

⁴ E փոփոխման

⁵ D յառաջադրութեանէ

⁶ C մաւրութե] մուրութե

⁷ C հովանեցուցանել

⁸ D զծնոտան

⁹ ABCD ապա սկսանի] ապականի

¹⁰ C դնելով դնալով

¹¹ C վերատրութիւնս

¹² C մանկութեանն

¹³ C մեռանել] + ի

¹⁴ CE վարկցիս

¹⁵ C հոգոյն

յարմարեալ, ալլ ոմն է յայտնա-
գոյն յառաջնոցն: Որպէս զի եւ
կեանք մարդկան բազում մա-
հուամբք¹⁶ լնուլ բնաւորեցան, ոչ
միայն ըստ փոփոխման հասա-
կացն, ալլ եւ ի մեղացն ի յան-
ցանս ոգւոցն¹⁷: Իսկ ¹⁸ուր ոչ է¹⁹
ալլալութիւն ոչ մարմնոյ եւ ոչ
ոգւոյ²⁰ (քանզի եւ ոչ է խորհր-
դոցն²¹ խոտորումն, եւ ոչ փոխա-
րութիւն բարուցն, եւ ոչ միոյ
խռովութիւն հաստատուն եւ ան-
խռով մտաց ըմբռնումն), երկիր է
նա արդարեւ կենդանեաց, որք
նման են միշտ ինքեանք ին-
քեանց: Յորում մանաւանդ հաճո-
յանալն Աստուծոյ բոլորեցուն
Մարգարէս աւետարանէ՝ իբրեւ ե-
թէ ոչ միոյ ումեքէ հանդերձեալք
արտաքուստ հատումն²² ընդունել
առ ի դիտաւոր|128ա|ութիւն ճշմար-
տութեամբ եւ համապատիւ ընդ
հրեշտակս ծառայութեանն: Պա-
տուասիրեսցուք²³, ասէ, թէ մտա-
նելով ի մարմինն եւ թէ արտաքս
ելանելով ի մարմնոյն, հաճոյք
նմա գոլ (Հմտ. Բ. Կ. Զ. Լ. 9): Կենդա-
նեաց²⁴ այն անդաստան, յորում
ո՛չ է գիշեր, ո՛չ քուն՝ մահու նմա-
նութիւն, յորում ո՛չ է կերակուր

¹⁶ C մահամբք

¹⁷ C ոգոցն

¹⁸ E ուր ոչ է] որոչէ

¹⁹ C է]

²⁰ C ոգո

²¹ E խորհրդոյն

²² C հատումն հատուցումն

²³ A պատասիրեսցուք

²⁴ C կենդանեաց

եւ ո՛չ ըմպել¹ ի տկարութեանս մե-
րում աւժանդակք², ո՛չ է հիւանդու-
թիւնք³ եւ ոչ՝ ցաւք, ոչ՝ բժշկու-
թիւնք եւ ոչ՝ ատեանք, ոչ՝ վա-
ճառք⁴, ոչ՝ արուեստք⁵, ոչ ինչք⁶,
չարեաց ⁷սկիզբն, պատերազմի

պատճառք, արմատ⁸ թշնամու-
թեան: Ալլ երկիր կենդանեաց, որ⁹
ոչ¹⁰ մեռելոցն¹¹ մեղաւք¹², ալլ որ
կեանս զճշմարիտ կեանսն ի Քրիս-
տոս Յիսուս, որում փառք եւ զաւ-
րութիւն¹³ յաւիտեանս¹⁴⁷ ամէն:

¹ A ըմբել

² D աւժանդակ E յոժանդակք

³ DE հիւանդութիւն

⁴ C վաճառականք

⁵ C արուեստք

⁶ D ինչ

⁷ C սկիզբն պատերազմաց

⁸ C արմատք

⁹ ABCD որ]

¹⁰ C ոչ] + որ

¹¹ CD մեռանելոց CD + են

¹² E մեղաւքն

¹³ CD յաւիտեանս ամէն]

ԺԵ. Ի ԾԺԵ. ՍԱՂՄՈՍՆ¹⁴⁸

1 «Հաւատացի, յաղագս որոյ խաւսեցայ եւ ես նուաստացայ² յոյժ, ես ասացի ի զարմանալ իմում՝ ամենայն մարդ սուտ³»։ Հաւատ առաջնորդեսցէ յաղագս Աստուծոյ բանիցն, հաւատ եւ ոչ ցոյց⁴։ Հաւատ, որ ի վեր է⁵ քան զբանական հնարաւորութիւն, զոգին⁶ ի հաւանութիւն ձգէ։ Հաւատ որ⁷ [128բ] ոչ երկրաչափական հարկաւորութեամբ⁸, այլ Հոգւոյն⁹ զաւրութեամբ լեալ¹⁰։ «Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի նազաւրացւոյ¹¹ արի եւ զնայ»։ Զայսր ձայնի զհետ երթայ գործ ի ձեռն Հոգւոյն¹²։ Ի սքանչելեացն¹³ հարկաւոր ընդունելութիւն աստուածութեան¹⁴ Միածնին տեսողացն¹⁵ եղեւ։ Զի՞նչ հարկաւորագոյն¹⁶ ի հաւանութիւնն¹⁷ (ասա ինձ), ա-

ռաջի կարգեցելոցն մանուածք¹⁸ վախճանն յարմարագոյն յինքեանս ձգեալ, ¹⁹եթէ հրաշալեացն ոչ յայտնապէս տեսեալ, քան զամենայն մարդոյ զաւրութիւն գերագոյն ելանելով։ Բայց եւ ոչ այսոքիկ²⁰ քաջընտիրք¹⁴⁹ են, ոչ ²¹Հոգւոյն գործք յաղագս Աստուծոյ զբանն հաւատարմացուցանէ, այլ արուեստաւոր²² ցոյց հաւանութեան, զաշխարհիս իմաստութիւն ունելով զյոյսն, ոչ զաւրութեամբ երեւելի Հոգւոյն²³ յայտնութեամբ, զոր, ի ձեռն պարզմտութեան սրտի անքննաբար յուսացեալք²⁴ յԱստուած, յաղագս փրկութեան յոլովից ցուցանի։ Այլ երանի թէ եւ ինձ լինէր հաւատալ արժանաւորապէս, զոր խաւսէի այժմ եկեղեցւոյս²⁵ Աստուծոյ մեծիս այսմիկ հինգ բանս մտաւք իմովք²⁶։ Եւ միտք ծաղր արասցէ զբանս իմ, որպէս թէ անխուզաբար մեր յաղագս, զոր ասեմքս ի հաւանութիւն զլսողսն²⁷ ամելոյ։ Քանզի [129ա] հարկաւոր է իւրաքանչիւր ուրուք ուսման անխուզելիս¹⁵⁰ լինելզսկզբմունս²⁸ ուսողացն²⁹, ապա եթէ ոչ անհնարին է,

որք յառաջնումն լծակուին¹ կարել² ճանապարհաւ եւ կարգաւ յառաջ երթալ ի կատարածն։ Եւ զայսոսիկ³ ուսցիս ի նոցունց յարտաքնոցն⁴։ Վասն զի եթէ ոչ թողացուցանես⁵ զառաջինսն ի⁶ սկզբմունս⁷ երկրաչափին, անկարութիւն է նմա զկարգին⁸ վախճան⁹ ցուցանել։ Եւ թուականին¹⁰, որ յառաջնումն ի տարերս ընդգիմանայ¹¹ զառաջիկային, ճանապարհ¹² հատանէ։ Նմանապէս բժշկական սկզբունք¹³ բժշկացն անցուցականք¹⁵¹ են։ Եւ բոլորովին, որ¹⁴ եւ իցէ երբէք գործոյ¹⁵ ճանապարհաւ, եւ յարմարութեամբ յառաջ եկելոց ի կատարածն, անհնարութիւն է զառաջնոցն զպատճառանաց զցոյցսն խուզել, այլ ի հարկէ զբանականաց զարուեստից¹⁶ սկզբունս¹⁷ անքննաբար ընդունելով, եւ ի ներքոյ եղելոցն զյարմարութիւնն ի կարգի տեսանել։ Արդ, նոյնպէս եւ աստուածաբանութեան խորհր-

դոյն¹⁸, անքնին¹⁹ հաւտով խնդրեալ հաւանութիւնն։ Քանզի հաւատալ պարտ է, ասէ, թէ ²⁰է Աստուած (Հմտ. Եբ. Ժ. Լ. 6), ոչ խուզել եւ ոչ լծակուեալ²¹, թէ զինչ է։ Եւ բոլորովին՝ «Ռատուն յուսացելոցն է²² պատճառ իրացն եւ յանդ[129բ] իմանութիւն՝ ոչ տեսեցելոցն» (Հմտ. Եբ. Ժ. Լ. 1), մի՛ հակառակիր տեսանել, որ ի հեռաստանին կայ եւ մի՛ ²³զյուսացեալն յերկուանալի արասցես յաղագս ոչ եւս կարել զնոցա գիտութենէն բուռն հարկանել։

2 Արդ, այսոքիկ ընդհանրական յաղագս հաւատոյն վասն բանակուացն²⁴ եւ որք սնոտի բանիւք²⁵ ունին զյոյսն։ Բայց թուի²⁶ ինձ, որ ի ձեռն է Սաղմոսս՝ որպէս որ առաջիկայ զկնի եկելոյ Սաղմոսիս զմիտսն յարմարագոյն ունել։ Քանզի ասաց՝ «Ռաճոյ եղէց առաջի Տեառն յերկիր կեցողացն» (Սաղմ. Դ. Ժ. 9)։ Արդ, վասն զի յաղագս ոչ երեւելոյ երկրի խաւսի, որպէս իմաստաբար գիտելով, զպատճառն ընդհեռէ յաղագս անյայտիցն²⁷ որոշման²⁸, ասելով՝ Հաւատացի թէ²⁹ իմն տեղի կենդանեաց³⁰, յաղագս

¹ C ի] նորին ի DE նորին սրբոյն Բարսղի եւ պիսկոպոսի Սաղմոսն հարկաւորագոյն եւ ԺԵ. երրորդ

² C նուաստացա

³ C սուտ + է

⁴ CDE ցոյցք

⁵ E վեր է] վերէ CD է]

⁶ E զոգիս

⁷ ABCD որ]

⁸ C հարկաւորութեամբք

⁹ C հոգոյն

¹⁰ B լինալ C լինել

¹¹ B նազաւրացւոյ C նազորացո E նազովրեցւոյ

¹² C հոգոյն

¹³ D սքանչելեաց

¹⁴ C աստուածութեանն

¹⁵ A տեսաւդացն E ասողացն

¹⁶ C հարկաւորութիւն

¹⁷ D հաւանութեանն

¹⁸ C մանուածք զվաղջանն

¹⁹ B եթէ... տեսեալ]

²⁰ E այսոքիկ] այնոքիկ

²¹ C հոգոյն գործ

²² C արուեստոր

²³ C հոգոյն

²⁴ BDE յուսացեալքն C յուսացելքն

²⁵ C եկեղեցւոյս

²⁶ C իմօք

²⁷ A զլսաւդսն

²⁸ B զսկզբմունս E զսկզբունս

²⁹ A ուսաւդացն

¹ AC լծակուին

² D կարել] կարծել

³ C զայսոցիկ

⁴ E արտաքնոցն

⁵ D թողացուցանս E թողացուցես

⁶ ABDE ի]

⁷ B ըսկզբունսն D ըսկզբունսն E զսկզբունսն

⁸ C զկարգին] զկրկին

⁹ C վաղջան

¹⁰ C թականին

¹¹ E ընդգիմանայ] անդ գիմանայ

¹² D ճանապարհն

¹³ C սկսբունք

¹⁴ BD որ] ոյր C որով

¹⁵ E գործոց

¹⁶ C զարուեստից D զարուեստիցս

¹⁷ C սկսբունսն

¹⁸ CE խորհրդոցն

¹⁹ D անքնին

²⁰ ABD է Աստուած] ի Աստուած

²¹ A լծակուեալ C լծակուել D լծակուվել

²² AE է]

²³ C յուսացելսն յերկուանալի

²⁴ AC բանակուացն E բանակուոցն

²⁵ CE բանիւքն

²⁶ C թւի

²⁷ C անյայտից

²⁸ C որոշմանն

²⁹ C թէ եթէ

³⁰ C կենդանեաց] կենդաս

որոյ¹ խաւսեցայ, եթէ հաճոյ եղէց² նմա Տեառնն: Այլ եւ բոլորովին խակ առանց հաւատոյ³ ի խաւսելն եկեալ անձն սնոտի՝ ըստ ոչ միոյ իրիք ի ներքոյ կացելոյ զբանն⁴ յառաջ ածելով: Արդ, սկիզբն⁵ բանի իմաստունն⁶ հաւատն է՝ հզաւրաբար ի սրտի խողիւն⁷ հաստատեալ: Քանզի, ուստի մեզ կարողութիւն է յաղագս հաւատոյն կատարելագոյնս ինչ ուղղել եւ, ըստ կարգին, ի վերայ ածէ, ասելով⁸ «ես նուաստացայ⁹ յոյժ»: Զի որ¹⁰ ոչն խոնարհեցոյց զիւր միտսն¹¹ [130ա] եւ ոչ ըստ նմանութեան Առաքելոյն ասաց¹² «եղբա՛րք, ես զիս ոչ վարկացիմ¹³ ըմբռնել¹⁴» (Հմբ. Փլ. Գ. 13), այլ կարծիցէ զբնութիւնն¹⁵ Աստուծոյ ըմբռնել¹⁶ եւ իւրով խորհրդովքն¹⁷ չափիցէ զանհասանելին, եւ այնքան կարծիցէ գոյ Աստուած, որքան ինքն խորհրդովն բովանդակեաց¹⁸: Եւ բոլորովին, որ զիւր միտսն չափ էիցն

առնիցէ¹⁹, ոչ զմտաւ ածելով, թէ զիւրագոյն է²⁰ ճաշակաւ փոքու զամենայն ծով չափել, քան եթէ մարդկայն մտաւք զանճառելի մեծութիւնն Աստուծոյ ըմբռնել, սնոտի փքացեալ եւ ամբարձեալ ընդունայնութեան մտաւք իւրովք²¹ ոչ կարէ ասել՝ «Հաւատացի, յաղագս որոյ խաւսեցայ», զի եւ²² ըստ կարգին ի վերայ ածել նմա կարողութիւն է, թէ²³ «ես նուաստացայ²⁴ յոյժ», քանզի ամբարհաւաճութեամբ եւ ամբարտաւանութեամբ կեայ²⁵ եւ սնոտի բանիւք պատմէ²⁶ զհաւատոյն²⁷ զաւրութիւնն՝ ոչ ստացեալ: Եւ ապա ոչ զինքն խոնարհեցուցեալ, այլ զամենայն միանգամայն զաղգակիցս²⁸ իւր, եւ զհաղորդս բնութեան մարդկութեանս: «Ես, ասէ²⁹, ասացի ի հիացման³⁰ իմում: Ամենայն մարդ սուտ է»: Որպէս թէ, որ³¹ ոչ³² ի հաւատոյն աւժանդակի, այլ յինքենէ զբանն սկսանի, մարդկային կազմուածովք³³ առ ի գիտութիւն ճշմարտութեանն³⁴ քա-

¹⁹ C առնիցէ արասցէ

²⁰ ABCE է]

²¹ C իւրօք

²² C եւ] + ոչ

²³ C թէ] + եւ

²⁴ C նուաստացայ

²⁵ C կեաց

²⁶ A պատմէ] պարտէ C պատմել E պարտի

²⁷ A ըզհաւատոյն

²⁸ C զաղգակիցսն

²⁹ D ասէ

³⁰ CDE հիանալ

³¹ CD որ]

³² C ոչ]

³³ C կազմուածովք

³⁴ C ճշմարտութեան

ջալերեալ, սուտ է՝ յոյժ ի ճշմա[130բ]րտութենէն արտաքս անկեալ:

3 Զայս, ասէ, զբան ասելն ի զարմանալն: Եւ զի՞նչ է զարմանալն: Եթէ ոչ շուրջ տեսանելով՝ զմարդկային բնութիւնս¹ եւ քննելով, եթէ ուրեք ինչ իցէ ի մարդկան² ճշմարտութիւն³ եւ ոչ ուրեք գտանել կարացեալ առանց Աստուծոյ աւգնականութեանն, ի հիացման⁴ լինելով յաղագս հրաշափառագոյն իրին, գոչեցի թէ՛ ամենայն մարդ սուտ է: Կամ ի հիացմանն յայնմիկ⁵, զոր ձեւացան⁶, առ այն, որովք ուսայ զխելադարութիւնն եւ դանդաժամբ կեղծաւորեցի⁷, վասն զի տեսի ի հարկաւորութիւն եկեալ զիս, ստեցի⁸ յաղագս իմ եւ ստեղծի զոչէն⁹: Յաղագս այնորիկ ի պատերազմողացն վտանգէ փախեայ, յայնժամ ասացի թէ՛ ամենայն մարդ սուտ է, թէպէտեւ ո՛չ ըստ յաւժարութեան¹⁰ եւ ո՛չ յաղագս չար մերձաւորացն, այլ ամենայն իրաւք վասն շուրջ կացելոց¹¹

¹ C տեսանելովն

² C զբնութիւն

³ D մարդկային

⁴ C ճշմարտութիւնն

⁵ C հիացմանն

⁶ C յայնմիկ յայնոսիկ

⁷ ABDE ձեւացայն

⁸ ABCD առ այն որովք ուսայ] առանք ուսայ

⁹ C կեղծաւորեցին

¹⁰ C ստեղծի ստեցի

¹¹ C զոչէնն

¹² C յոժարութեանն

¹³ C կացելոց] + ի

պատճառաց¹⁴ ապաւինի ի ստելն եւ համայն: Ոչ ի վերայ ինքեան անկանի¹⁵ ըստ բանի Մարգարէս¹⁶, որպէս ոմանք յիմաստակացն¹⁷ յանդգնին զսայ յանդիմանել, ըստ խոտորման¹⁸ յանդիմանութեան անկեալ ասեն զմարգարէս: Քանզի թէ՛ ամենայն մարդ սուտ է, մարդ է եւ Դաւիթ, սուտ է եւ ինքն, յայտ է ահա եւ¹⁹, եթէ սուտ՝ ոչ է հաւատալ ի նա, յաղագս որոց ճառեն²⁰: Զի ոչ է ճշմարիտ բանն այն եւ ոչ ամենայն մարդ սուտ, թող[131ա]ցուք եւ զԴաւթայ ստուգեանն²¹ պատճառս: Եւ եթէ ոչ ստէ՝ հաւատացուք նմա, յաղագս որոյ²² ճառեն²³ եւ հաւատացեալք դարձեալ՝ յանհաւատութեանն հարկաւորութիւն եկեսցուք: Զի եթէ ճշմարիտ է Դաւիթ լուծանէ զիւր բանն, զի մարդ էր եւ ոչ ստէր²⁴, անդուստ²⁵ ունի զոչն հաւատարմանալ²⁶, քանզի²⁷ ոչ²⁸ ընկալցի զստաբանեալն: Որպէս զի միանգամ յայտնեաց զամենայն մարդ գոյ սուտ, ստեցէ

¹⁴ C պատճառացն

¹⁵ C անկանի

¹⁶ C մարգարէին

¹⁷ C յիմաստակաց

¹⁸ C խոտորմանն

¹⁹ ABDE ահա] + եւ

²⁰ C ճառեն

²¹ C զստութեանն D տութենէն

²² D որոյ] որոց C + եւ

²³ C ճառեն] + զի ոչ

²⁴ BCD ստէր] + իսկ եթէ ստէր

²⁵ AE անդուստ] անսուտ

²⁶ C հաւատարմանալն

²⁷ ABCD քանզի] + եթէ

²⁸ C ոչ] ու

¹ BC որոյ] + եւ

² C եղիցի

³ C հաւատոց

⁴ D յառաջ ածելով] յառաջելով

⁵ C սկիսբն

⁶ C իմաստութեան

⁷ A խաւդին

⁸ C ասելովն

⁹ C նուաստացայ

¹⁰ C զի որ] զոր

¹¹ C զմիտսն

¹² C ասացէ

¹³ E վարկանեմ

¹⁴ D ըմբռնեալ

¹⁵ C զբնութիւն

¹⁶ D ըմբռնեալ

¹⁷ C խորհրդովն

¹⁸ CD խորհրդով C բաւընդակից

Դաւիթ, զի զբանն հաւատարմացուցէ, քանզի ճշմարտելով ինքն՝ լուծանիցէ զասացուածն¹: Բայց այսոքիկ այսպանողացն են եւ որք ի բանիցն շրջանակս² հրճուիցին³ առ անփորձսն, այլ ճշմարիտն ոչ այսպէս ունի: Քանզի մարդիկ ափն, որք մարդկայնովք⁴ դեռեւս ախտիւք պաշարեալք⁵ են: Իսկ գերագոյն քան զմարդկային ախտս լեալ⁶ եւ ի ձեռն մտացն կատարելութեան ի հրեշտակաց կայանսն փոփոխեալ, այնպիսին յորժամ յաղագս մարդկայնոց⁷ խաւսի, զինքն ի բաց բառնայ յայլոցն, յայտ է ահա⁸: Քանզի անսուտ է, որ ասացն: Ես ասացի⁹ «Աստուածք իցէք¹⁰» (ՍԶ. ԶԼ. 6)¹⁵², ամենայն¹¹ իրաւք: Եթէ ումեք այլում եւ Դաւթայ այսպիսի¹² անուն վայել է: «Զի եւ որդի Բարձրելոյ¹³» (ՍԶ. ԶԼ. 6), ի ձեռն առաքինութեանն ընտանեց^{131բ} լեալ¹⁴ Աստուծոյ, եւ ոչ մեռանել¹⁵ իբրեւ զմարդ, այլ կեն-

դանի ունելով յինքեան Աստուած¹⁶ (ՍԶ. ԶԼ. 7):

4 Ես ասացի, ասէ¹⁷, ի հիացման իմում՝ ամենայն մարդ սուտ¹⁸: Լուիցեն¹⁹ որք ի մարմնի ի ձեռն ախտիցն զանկեալք են եւ ի միտս իւրեանց գերագոյն ամբառնան, քան զաշխարհս, ²⁰զի որոց²¹ զխորհուրդս մաքրեալ եւ զբարձրութիւնն սրտից նոցա ընդէմ ամբարձեալ Աստուծոյ, հասարակաց լիցի դիտաւորութիւն ամենեցուն, որք խնամարկենն ի բարեպաշտութիւնն: Զի՞նչ հատուցից Տեառն ընդ ամենայնի, զո՞ր հատոյց ինձ: Զբաժակ փրկութեան առից: Ի զգայութիւն²² եկեալ բիրտուց Աստուծոյ պարգեւացն, զի²³ յոչնչէ²⁴ ի գոլն ածաւ, զի յերկրէ ստեղծեալ՝ բանիւ պատուեցաւ²⁵, որով եւ զպատկերն բերել²⁶ կարէ զերկնայնոցն²⁷: Զկնի այնորիկ, որ առ ազգ²⁸ մարդկան տնաւրէնութիւնն²⁹ տեսեալ, զի զինքն³⁰ Տէրն ետ փրկանս փոխանակ ամենեցուն մեր, տարակուսի եւ խնդրէ

յամենայնի գոյսն իւր, նմա ինչ արժանաւոր¹ եգիտ ըղձայ Տեառն: Եւ զի՞նչ, ասէ, հատուցից Տեառն. ոչ զոհս, ոչ ողջակէզս, ոչ որք աւրինացն պաշտամունք սպասաւորութեանն, այլ զնոյն ինքն զամենայն զիւր կեանսն: Յաղագս այսորիկ, ասէ, «բաժակ փրկութեան առ^{132ա} ից», որք ածիցենն յաղագս բարեպաշտութեանն² կիրք³ մինչեւ ի մահ ընդ մեղացն ընդդէմ կացեալք: Բաժակ ասելով եւ այս է արդեաւ⁴, զոր ինքն ցոյց⁵ Փրկիչն յԱւետարանսն⁶: «Հայր, թէ կարողութիւն է անցնէ բաժակս այս» (ՄԴ. Ի. Գ. 39), եւ դարձեալ յաշակերտսն: «Կարէ՞ք ըմպել զբաժակն, զոր ես ըմպելոց եմ» (ՄԴ. Ի. 22): Յայտնէր զմահն, զոր ընդունէր յաղագս աշխարհիս փրկութեան: Յաղագս այսորիկ ասէ՝ զբաժակ փրկութեան առից այս է, ծարաւեալ իվկայութեանն կատարելութիւն⁷ եկից, հանգիստ անձին եւ մարմնոյ, ոռչ ցասմամբ վարելոյ⁸ յաղագս բարեպաշտութեանն, նահատակութիւնք եկեալք տանջանարանքն: Զիս ինքն, ասէ, զենումն բերից պատարագ Տեառն, վասն զի ամենայն փոքրագոյն գտանի քան զարժանաւորութիւն բարեգործին:

Եւ զայսոսիկ զաւետիս պատրաստագոյն ունելով՝ վկայէ ամենայն ժողովրդեանն պահանջիլ: Քանզի զաղաւթս ի մտաց առաջի ամենայն ժողովրդեանն նորա: Եւ ապա դառնայ առ խորոյն⁹ յաղագս ոչ առաւել սքանչանալոյ ընդ մահն: Պատուական¹⁰ է¹¹ առաջի Տեառն մահ սրբոց իւրոց: Մի՞ դանդաղիք, ասէ առ գեղեցիկ նահատակութիւնն, մարդիկ, եւ մի՞ զարհուրիք ի մահուանէն¹², քան^{132բ} զի ո՞չ ապականութիւն է, այլ կենաց պատճառք, ո՞չ խանգարումն է ամենեւին, այլ փոփոխումն առ պատիւն: Առ¹³ մարդկան, որ ընչասէրքն են, քարինք ոմանք՝ ծաղկեալ գունովք, կարծեալք պատուականք¹⁴ բնաւորեցան անուանիլ¹⁵: Բայց պատուական¹⁶ ճշմարտապէս մահ սրբոց նորա: Յորժամ անձն մաքրեալ կենաւք, ազատ¹⁷ ի մարմնոյ աղտեղութեանց, ոչ ունելով աղտեղութիւն եւ կարկամութիւն, որք յաղագս բարեպաշտութեանն են նահատակութիւնք՝ փառաւորեալ զարդարութեանն¹⁸, ի վերայ կապէ պսակն, ամենեւորմբ այ-

¹ C զասացուածն

² E շրջանս

³ AC հրճուիցին

⁴ B մարդկայնովք C մարդկանեւք DE մարդկայնովք

⁵ ABD պարզարեալք C պաշարել

⁶ B լիեալ

⁷ B մարդկայնոյ C մարդկայնոցս D մարդկայնոյ E մարդկայնոց

⁸ C ահա

⁹ CE ասացի] + թէ E էք

¹⁰ C իցէք] եք

¹¹ C ամենիքեան

¹² ACE այսպիսի] + այս

¹³ C բարձրելոյ] + ընդանեցեալ աստուծոյ

¹⁴ C ընտանեցեալ աստուծոյ] D ընտանացեալ

¹⁵ C մեռանիլ

¹⁶ CDE զԱստուած

¹⁷ ABCE ասէ]

¹⁸ C սուտ] + է

¹⁹ C լուիցեն

²⁰ DE զի որոց] զորոց

²¹ C որոց] որ ոչ

²² C սգայութիւն

²³ C զի] + եւ

²⁴ B յոչնչէ

²⁵ AC պատուեցաւ

²⁶ B բերեալ

²⁷ B զերկնայնոցն CE զերկնայնոցն D զերկնայնոյն

²⁸ C ազգս

²⁹ C տնօրենութեանն

³⁰ C ինքն

¹ C արժանաւոր] + եւ

² C բարեպաշտութեանս

³ C կիրք] իրք

⁴ C արդաւք

⁵ BCDE ցոյց] ուսոյց

⁶ E յաւետարանին

⁷ ABD կատարելութիւն] կարաւորութիւն

⁸ BCDE վարելով

⁹ A խաւղսն

¹⁰ AC պատական

¹¹ ABDE է]

¹² AC մահուանէն

¹³ C առ] արդ

¹⁴ AC պատականք

¹⁵ AC անուանիլ

¹⁶ AC պատական

¹⁷ C ազատի

¹⁸ C զարդարութիւնն

սոքիւք¹ առաւել պայծառանայ գեղեցկութեամբ առաքինութեանն, մերձ կայցէ Տեառն եւ դատաւորին բոլորեցուն, քան զամենայն քար բազմակատար լուսաւորագոյն, որ ի շնորհէն լինին նշոյլք ստացեալք: Զիւրդ ոչ պատուական² այնպիսոյ³ մարդոյ առաջի Տեառնէ մահն: Արդ, մի՛ ողբացուք արտաքուստ զելս ճանապարհաց⁴ սրբոց արանցն, այլ յաւէտ զլինելութիւնսն եւ ի կեանսս⁵ յայտոսիկ զժանապարհն: Քանզի որ յաշխարհս է ճանապարհ անպատուութեամբ⁶ է, աղտով եւ⁷ ժանտաւորութեամբ⁸, զորոց⁹ եւ ոչ զտեսութիւնն արդեաւք¹⁰ զիւրաբար ներէ¹¹ ոք զկեն|133ա|ացս¹² մերոց առաջնորդել: Զայնպիսեաւք¹³ է ճանապարհ մարմնական լինելութեանս, որ բնութեամբ հարկաւորութեամբք¹⁴ աւրինադրի¹⁵: Իսկ արտաքս ճանա-

պարհն եւ վճարումն աստուստ՝ պատուական¹⁶ եւ երեւելի ոչ միայն մարդկան, այլ որք¹⁷ սրբապէս եւ արդարութեամբ աստ զկենցաղս անցուցին¹⁸: է պատուական¹⁹ ուրեմն մահ, ոչ պատուական²⁰ մարդկան է լինելութիւն: Քանզի սերմանի, ասէ²¹, անարդութեամբ²², եւ յառնէ փառաւք, սերմանի ապականութեամբ, եւ յառնէ առանց ապականութեան (Հաւասարեա²³ աշուհեւ զլինելութիւնն եւ զմահ²⁴, եւ դարեա՛ յողբալոյ, որ յանպատուութեանս²⁵ վճարեցաւ: Յորժամ հրէաբար մեռանէին՝ դարչելիք էին դիակունքն, բայց յորժամ յազազս Քրիստոսի է մահն՝ պատուականք²⁶ են նշխարք սրբոց²⁷ նորա: Նախ քան զայտոսիկ ասացեալ լինէր քահանայիցն եւ նա՝ վովբէիցն՝ ո՛չ դարչանալ եւ ո՛չ միով իւրիք մեռելով²⁸: Եւ եթէ ոք մերձ²⁹ հպեցի³⁰ ի մեռեալ՝ անմաքուր եղիցի մինչեւ յերեկոյ եւ

¹⁶ AC պատուական

¹⁷ C որք] որ

¹⁸ C անցուցանէ

¹⁹ AC պատուական

²⁰ AC պատուական

²¹ D ասէ] աս

²² C անարդութեամբ] անպիտանութեամբ D անապատութեամբք

²³ C Հաւասարեաց

²⁴ BC զմահն

²⁵ ABD յանպատուութենէս C յանպատուութենէ

²⁶ AC պատուականք

²⁷ C սրբոցն

²⁸ C մեռելովք E մեռանելով

²⁹ ABDE մերձ]

³⁰ CE հպեցի] հպեցի

¹ C այսօրօք

² A պատուական C պատուականի

³ C այնպիսոյ] այնպիսի D այնպիսոյ

⁴ C սրբոցն արանց

⁵ C կեանս

⁶ A անպատուութեամբ C ամբարշտութեան D անպատուութեամբ

⁷ B եւ] ի

⁸ C ժանտաւորութեամբ] ժանդաւորութեամբ

⁹ C զորոց] զոր ոչ

¹⁰ C արդաւք

¹¹ E ներէ կարէ

¹² C զկենաց

¹³ BE զայնպիսեաւք] զի այնպիսեաւք C զի այնպիսօք

¹⁴ C Հարկաւորութեամբք] Հակառակութեամբք

¹⁵ D օրինայգրի

լուսացէ¹ զհանդերձս իւր (Հաւ. Գ. Ժ. 39. 40): Իսկ այժմ, որ մերձենայ յոսկերս վկայի՝ առնու իմն փոխումն սրբութեան, որ ի մարմին² Հաստատեալ է շնորհն: «Արդ, պատուական³ առաջի Տեառն մահ սրբոց իւրոց»: Մի՛ պատուէք քան |133բ| զմեծապատիւն⁴ զանպատուելիսն⁵ եւ մի՛ չար վաճառականք լինիք՝ զապականեալ կեանսս քան զանապականսն⁶ եւ զերանելի⁷ կեանսն⁸ պատուելով: Քան¹⁰ զառանց¹¹ ախտից անպատուութեանն¹², ընդ ուրիշ յոքունք ի հեշտասիրացն կան եւս ըստ կենցաղումս պէտք են, անձին մեծաբոյս պայծառացեալ, որպէս թէ ծառայեցուցանել զմարմինն՝ առ ի սպասաւորութիւնն իւր ձգելով: Զի ուրանաւր ծառայութիւն, անդ յայտ է թէ՛ եւ անպատուութիւն: Արդ, փախչելի են կեանք, որք¹³ յանպատուութիւն¹⁴ բնաւորեցան: Ոչ ինչ ասէ մեծ առնեմ՝ զիս տալով քեզ¹⁵ քո, Տեառնդ: Քանզի ծառայ եմ քո,

քեզ ընծայեմ¹⁶ զքո ստացուած¹⁷: Զի ամենայն իրաւք արարչին ծառայ գտանի արարեալն, որպէս զի ոռչ յաւժարութեամբ է¹⁸ ծառայ, ոռչ յաւժարութեամբ: Որդի եմ աղախնոյ, զոր զտղայն լեալ¹⁹, եւ զփոքր մանուկ²⁰ ի բաց տարաւ թշնամին, եւ հեռացոյց ի քումմէ ծառայութենէդ²¹, աղախին մեղաց արար: Այլ դարձայց եւ վերստին ընթալայց առ այն, որ ի սկզբանն էր Տէր եւ ծանեայց²² զառաջին ծառայութիւնն, վասն զի զիս ի կանաչ մեղացն ազատեաց՝ իջանելով ի դժոխս եւ լուծանելով ի մարդկային²³ կապանսն²⁴, որ ի մահուանէն եւ որք |134ա| յանչափելի բանտսն ի դժոխս արգեւելի էին: Յաղագս այսորիկ քեզ լեալք էին: Յաղագս այսորիկ քեզ զէնից ոչ²⁵ չորքոտանիս երկակծղակս¹⁵³, որոճողս²⁶ եւ ոչ²⁷ զակս¹⁵³, որոճողս²⁶ եւ ոչ²⁷ թռչունս մաքուրս²⁸ կամ՝ նաշիհ զանկեալ իւղով, կամ զքաղբան¹⁵⁴ զերեւելի, կամ զխառնուածոյն²⁹ զայն խունկ (քանզի այնքիկ ի³⁰ յերկրէ քեզ ընծային³¹ Տեառնդ),

¹⁶ D ընծեմ

¹⁷ A ստացւած C ստացւածս D ստացուածս

¹⁸ C է]

¹⁹ B լիեալ C լիել

²⁰ C մանուկն

²¹ E ծառայութենէդ] + եւ

²² C ծանեալ

²³ BE զմարդկային

²⁴ C կապանս

²⁵ C ոչ] մի

²⁶ B որոճող

²⁷ C ոչ]

²⁸ C մաքուր

²⁹ AC զխառնուածոյն

³⁰ E ի]

³¹ C ընծային E ընծային C + քեզ

¹ C լուսացէ

² D մարմինն E մարմինն

³ AC պատուական C + է C պատուէք

⁴ D զմեծապատիւն] զմեծ պատիւն

⁵ AC զանպատուելիսն

⁶ C զանապական E զանապական

⁷ AE զերանելի զերեւելի

⁸ BCD կեանսն] կայանս

⁹ AC պատուելով

¹⁰ CD քանզի

¹¹ C առանց

¹² A անպատուութիւն D անպատուութիւն

¹³ C որք] որ

¹⁴ A յանպատուութիւն

¹⁵ C քո քեզ ընծայեմ]

զուրոյն¹ իւրոյ զտկարութիւն՝ սպասաւորել² մեծութեան իմաստիցն ոչ կարացեալ: Այլ սակայն զի ամենայն³ լսելիք բացան այժմ առ աստուածաբանութեանն լսելութիւն, եւ յագումն ոչ է յեկեղեցւոյ⁴ այսպիսեաց լսաւորութիւն⁵, հաստատելով զժողովողին բան⁶, եթէ՝ ոչ լցցի ունկն⁷ ի⁸ լսել⁹ (Հմտ. Ժ. 8), հարկաւոր է ասել ըստ կարի¹⁰: Եւ ասեմք՝ ոչ որքան է Աստուած, այլ որքան մեզ հասանի¹¹: Եւ ոչ՝ վասն զի միջոցս¹² երկնի եւ երկրի զտեղի զանցանել աւաւք զբովանդակն անկարանամք, եւ որքան կարիցեմք տեսանել հրաժարեմք¹³: Սոյնպէս եւ այժմ սակաւ բանիւք զբարեպաշտութիւնն լցցուք¹⁴, իսկ մեծի¹⁵ բնութեանն թողացուցուք ունել զամենայն բանի զյաղթանակն: Քանզի եւ ոչ հրեշտակացն լեզուք, ոյք¹⁶ երբէք իցեն, եւ ոչ հրեշտակապետաց¹⁷ հանդերձ ամենայն ի միասին, բանական

¹ A զհեղոյն
² D սպասաւորեալ
³ Z, զի ամենայն]
⁴ C յեկեղեցոյ
⁵ ABCDE լսաւորութիւն] լուսաւորութեանց
⁶ E բանն
⁷ A ունկն
⁸ E ի
⁹ E լսելով
¹⁰ E կարի] կարգի
¹¹ CE հասանելի E + է
¹² DE զի միջոցս] զմիջոցս
¹³ E հրաժարիցեմք
¹⁴ DZ, լցուցուք
¹⁵ Z, մեծ
¹⁶ C ոյք] որք Z, ոք
¹⁷ C հրեշտակապետացն E հրեշտակապետացն

բնութեամբն ժողովեալք յոլովմամբ¹⁸ հասանել կարացեն, ոչ¹⁹ ամենայնի²⁰ զինքեանս զուգել: Իսկ²¹ դու, եթէ կամիս²² յաղագս Աստուծոյ ասել ինչ կամ լսել, թող զմարմինդ քո, թող զմարմնական զգայութիւնսդ²³, [136ա] լքցես զերկիր, լքցես զծով, ի ստորեւ քան զքեզ արացես զաւզդ, զանց արա²⁴ զժամանակաց բարեկարգութեամբ²⁵, որ²⁶ յերկրի²⁷ զարդք, ի վերոյ քան զերկին²⁸ լիցես²⁹, զանցցես զաստեղաւք եւ շուրջ զնոցա³⁰ հրաշալեաւքն՝ զբարեկարգութեամբն նոցա, զմեծութեամբն³¹, զպիտոյիւքն³², զորս³³ քնձեռեն ամենեցուն, ³⁴ զքաջարկութեամբ¹⁵⁸ նոցա, զպայծառութեամբն, զգրութեամբն, զշարժամբքն³⁵, ³⁶ եթէ³⁷ զիարդ առ ի-

¹⁸ E յոլովմամբ] յոլով մասամբքն Z, յոլով մասամբ
¹⁹ CEZ, ոչ] + զի
²⁰ C զամենայն
²¹ C իսկ]
²² E կամիցիս
²³ C սգայութիւնդ Z, զգայութիւնս
²⁴ Z, արա] + զժամուց եւ
²⁵ E բարեկարգութեամբն Z, բարեկարգութեան C + եւ
²⁶ C որ] որք
²⁷ E որ յերկրի]
²⁸ C զերկինս
²⁹ BDE լիցիս Z, իցես
³⁰ Z, զնոցա] զնոսա
³¹ E զմեծութեամբն] + եւ
³² E պիտոյիւքն
³³ D զոր
³⁴ CDZ, զքաջարկութեամբ] զքաջակարութեամբ
³⁵ EZ, զշարժմամբն
³⁶ Z, եթէ... ունակութեամբ]
³⁷ E եթէ]

բեարս ունակութեամբ¹ եւ ² բացատութեամբ¹⁵⁹ ունին: Ըստ ամենայն զանցեալ բանիւ, զերկինս³ ի վեր յառեալ եւ գեր ի վերոյ նորին լինելով՝ յատուկ մտաւք շուրջ տեսցես զանդ գեղեցկութիւնն, զաւրութեանցն երկնայնւոյն⁴, զպարակցութիւնս⁵ ⁶ հրեշտակաց¹⁶⁰, զհրեշտակապետացն վերակացութիւնս, զփառս տերութեանցն, ⁷ զնախահաստութիւնս¹⁶¹ աթոռոցն⁸, զգաւրութիւնս, զպետութիւնս զիշխանութիւնս: Զանցանելով ըստ ամենայն⁹ եւ զբոլոր ստացուածն¹⁰ ի վեր հայեացիս¹¹ խորհրդովք, գեր ի վերոյ քան զայսոսիկ¹² զմիտսդ ի վեր բարձրացուցեալ¹³ իմացիս զաստուածային բնութիւնն, կացեալ, անփոփոխելի, անալլալելի, անախտ, պարզ, ¹⁴ անշարադիր¹⁶², անբաժանելի, լոյս անմերձենալի (Հմտ. Լ. Տ. 9. 16), [136բ] զաւրութիւն անճառելի, մեծութիւն¹⁵ անսահմանելի, փառս առաւել փայլեալս, բա-

¹ CDE ունակութեամբք
² D բացատութեամբք
³ E զերկինս Z, զերկնան
⁴ CDE երկնայնոցն
⁵ Z, զպարակցութիւնս
⁶ C հրեշտակացն EZ, զհրեշտակացն
⁷ BD զնախահաստութիւնս] զնախ անստութիւնս C զնախանստութիւնս
⁸ B աթոռոց CZ, աթոռոցն
⁹ B ամենայն] + եւ ի վերայ քան D + եւ ի վերոյ քան C եւ] + ի վերոյ քան E + ի վերայ քան Z, ի վերոյ քան քան
¹⁰ AC ստացուածն Z, ստացուածն
¹¹ Z, հայեացիս] + մտք
¹² D զայսոսիկ] զայսոսիկ
¹³ E բարձրացուցանելով
¹⁴ BDE անշարադիր] անշարադիր
¹⁵ E մեծութիւն] աստուածութիւն

րութիւն ցանկալի, գեղեցկութիւն անհնարելի, ուժգնաբար¹⁶ վարժեցեալ հոգի¹⁷ մերձենալով ¹⁸ եւ բանիւ յայտնել¹⁹ ըստ արժանւոյն անկարելի:

2 Անդ՝ Հայր եւ Որդի, եւ սուրբ Հոգին, անստացական բնութիւն, տիրական արժանաւորութիւն, բնական բարութիւն: Հայր՝ ամենեցուն սկիզբն²⁰, պատճառ գոյ²¹ էիցն²², արմատ կենդանութեանց: Ուստի յառաջեկն աղբիւր²³ կենաց, իմաստութիւն, զաւրութիւն, պատկեր անալլալելի անտեսանելոյ²⁴ Աստուծոյ (Հմտ. Կ. 15), ի Հաւրէ ծնեալ Որդի, կենդանի բան եւ Աստուած էն, եւ առ էն Աստուած (Հմտ. Զ. 2): Էն²⁵ ոչ լինելով գոյացեալ, նախ քան զյաւիտեանս, ոչ առ ստացեալ զկնի: Որդի, ոչ ստացուած²⁶, արարիչ՝ ոչ արարած, ստացող եւ ոչ ստացուած: Ամենայնէն²⁷, որ ինչ է Հայր, Որդի ասացի եւ Հայր: Պահա՛ ինձ զայսոսիկ զառանձնաւորութիւնս²⁸: Բայց մնալով²⁹ ի գոյն Որդի՝ ամենայն է, որ ինչ է Հայր,

¹⁶ ABDEZ, ուժգնաբար] + ի
¹⁷ D հոգիս
¹⁸ Z, եւ... անկարելի]
¹⁹ D յայտնեալ
²⁰ C սկիզբն
²¹ Z, գոյով
²² E էիցս
²³ B աղբիւր
²⁴ C անտեսանելոյ Z, անտեսանելոյն
²⁵ E էն]
²⁶ AC ստացուած E ստացեալ A ստացաւ AC ստացուած E ստացող եւ ոչ ստացուած]
²⁷ C ամենայնէն E ամենայն Z, ամենայն էր
²⁸ C զառանձնաւորութիւնս
²⁹ CE մնալովն

ըստ իւրում ձայնի¹ Տեառնն, ասե-
լով. «Ամենայն գորս² ունի Հայր՝ իմ է»
(Յ. 14. 15): Քանզի էն³ պատ-
կեր⁴ է, որ ինչ նախատպին դի-
մաց, վասն զի՝ «տեսաք, ասէ, ա-
ւետարանիչն, զփառս նորա
զփառս⁵ իբրեւ զՄի|137ա|ածնի առ
ի Հաւրէ, լի շնորհիւ⁶ եւ ճշմար-
տութեամբ» (Յ. 14. 14): Այս է, ոչ
ի պարզեւէ եւ շնորհէ տուեալ
նմա սքանչելեցան, այլ ըստ բնա-
կան հաւասարութեանն ունելով
Որդւոյ⁷ զհայրենի աստուածու-
թեանն պատիւ: Քանզի առնուլն
հասարակ առատացուածն⁸, իսկ
ունելն ի բնութենէ յատուկ ծնի-
ցելոյն⁹: Արդ, իբրեւ Որդի՝ բնա-
բար ստացաւ զՀաւրն¹⁰, իբրեւ
զՄիածին՝ զբովանդակ¹¹ ունի յին-
քեան բովանդակելով, ոչ ուրուք
բաժանեցելոյ առ այլ: Զի ի նմին
իսկ յՈրդւոյս¹² անուանէ¹³ վարդա-
պետիմք, զի բնութենէ¹⁴ հաղորդ, ոչ
հրամանաւ ստացեալ, այլ ի գոյու-
թենէն պայծառացեալ անբաժա-
նաբար, ¹⁵ անժամանակապէս ընդ

Հաւր միաւորեալ, զոյգ բարու-
թեամբ, զոյգ զաւրութեամբ¹⁶, հա-
ղորդ փառացն: Քանզի ո՞ր այլ
զկնիք եւ¹⁷ զպատկեր զբովան-
դակ¹⁸ յինքեան ցուցանէ զՀաւրն¹⁹:
Եւ որքան քեզ զկնի աշտոյցիկ ի
մարմնական պատրաստութենէն
խաւսի, զմարդկային փրկութիւն
տնաւրինելով, էն²⁰ մարմնով երե-
ւեալ մեզ ցուցաւ, առաքեալ ասե-
լով զինքն, եւ ոչ ինչ կարել յին-
քենէ առնել, եւ պատուիրան²¹ ա-
ռեալ²², եւ որքան այսպիսիք՝ մի²³
քեզ ընծեռեցեն²⁴ պատճառս առ ի
փոքրացուց|137բ|անել զՄիածնին
աստուածութիւն: Քանզի ոչ առ
քո տկարութիւնն²⁵ խոնարհումն
նուազութիւնն²⁶ պարտի լինել ար-
ժանաւորութիւն ²⁷ զաւրաւորին,
այլ զբնութիւնն²⁸ իմա աստուա-
ծավայելչաբար²⁹, իսկ զխոնարհա-
գոյն բանսն ընկալ տնաւրինա-
բար: Յաղագս որոյ, թէ կամես-
ցուք ի մերձակայիս հաւաստեալ
պատմել, մոռանամք արդեաւք³⁰
զմեզ ինքեանս բազում ինչ եւ

անբաւ յոլովութիւն բանից ի
ներքս ածեալ ի պատճառս:

3 Այլ յառաջիկայն վերստին
երթիցուք: Զի միտք¹ կարասցեն ի
նիւթականացն մաքրանալ եւ զա-
մենայն իմանալի² ստացուածն³
լքանել, եւ⁴ որպէս ձուկն⁵ ինչ ի
խորոց առ վերին երեւութիւն զո-
ղեսցուք⁶ ի մաքրութեան ստա-
ցուածի⁷ լեալք⁸: Անդ տեսանիցէք
զՍուրբ Հոգին, ուր Որդին եւ ուր⁹
Հայրն, զամենայն ունելով, եւ նա
գոյակից ըստ բնութեանն, զբա-
րութիւնն, զուղղութիւնն, զսրբու-
թիւնն, զկենդանութիւնն: Քանզի
Հոգի քո բարի, ասէ, եւ դարձեալ՝
Հոգի ուղիղ¹⁰ (Հմ. 11. 10), եւ
դարձեալ՝ Հոգի քո սուրբ (Հմ. 11. 12):
Եւ առաքեալն՝ աւրէնք
Հոգւոյն¹¹ կենդանութեան (Հմ. 11. 13):
Այսոքիկ ոչինչ¹² ի վե-
րայ ստացեալք նմա, եւ ոչ զկնի
լեալ¹³ է, այլ որպէս անբաժանելի¹⁴
հրոյ ջեռուցանելն եւ լուսոյ պայ-
ծառացուցանելն¹⁵, նոյնպէս եւ

Հոգւոյն¹⁶ սրբելն եւ կենագործելն՝
|138ա| ուղղութիւն, սրբութիւն
(Հմ. 11. 2): Արդ, անդ եկաց
Հոգին Սուրբ, անդ յերանելի բնու-
թեանն¹⁷ ոչ ընդ բազումս թուեալ,
այլ յերրորդութեանն տեսեալ¹⁸,
միաբար պատմեալ¹⁹ ոչ շուրջ
ըմբռնեալ բաղկացութեամբքն:
Քանզի, զոր աւրինակ Հայր մի եւ
Որդի մի, սոյնպէս²⁰ եւ մի²¹ Հոգին
սուրբ: Իսկ սպասաւորականք²² հո-
գիք ըստ իւրաքանչիւր²³ կարգի
բազմութիւն երեւի դժուարա-
թուելի²⁴: Արդ, մի՛ խնդրէր ի
ստացուածի²⁵ զառաւելն, քան
զստացուած²⁶, եւ մի՛ ի վայր ածէր
զսրբողն²⁷ ընդ սրբեալսն: Նա լնու
զհրեշտակս, լնու զհրեշտակա-
պետս, սրբէ զաւրութիւնս²⁸, կենա-
գործէ զամենայն: Սա²⁹ յամենայն
ստացուածս³⁰ բաժանեալ եւ այ-
լազգաբար յայլմէ ընկալեալ: Ա-
մենեցուն զյիւրմէ³¹ շնորհս³² տայ

¹ E ձայնին

² E գոր

³ E էն] էին

⁴ C պատկերի

⁵ E զփառս]

⁶ C շնորհուք DEZ, շնորհօք

⁷ C որդո

⁸ AC ստացւածն

⁹ BD ծնեցելոցն

¹⁰ Z, զՀաւրն] + եւ

¹¹ C զբոլնդակն E բովանդակ

¹² C յորդոյս Z, յորդւոյ

¹³ AC անւանէ

¹⁴ D զի բնութենէ] զբնութեանն B բնութե-
նէն

¹⁵ C անժամանակապէս... միաւորեալ]

¹⁶ ABCD զոյգ զօրութեամբ]

¹⁷ C զկնիք եւ] զկնիք եւ

¹⁸ C զբաւրնդակ Z, զբովանդակ

¹⁹ C զհայրն Z, զհայր

²⁰ E տնաւրինելով էն] տնաւրինողէն

²¹ AC պատուիրան

²² Z, առնել

²³ C մի]

²⁴ C ընծեռեցեն

²⁵ Z, տկարութիւնդ

²⁶ C նուազութիւն

²⁷ CDZ, արժանաւորութեան

²⁸ C զբնութիւն

²⁹ D աստուածավայելչաբար

³⁰ C արդօք

¹ D միտքն

² BCE զիմանալի

³ A ստացւածն C զստացւածն E ստացուածս

⁴ Z, եւ]

⁵ C ձուկն

⁶ A զաւրեսցուք CE զուղեսցուք D լուղես-
ցուք

⁷ AC ստացւածի

⁸ BZ, լիեալք

⁹ Z, ուր]

¹⁰ BCD ուղիղ] ուղիղ

¹¹ C հոգոյն

¹² C այսոքիկ ոչինչ] այսուհետեւ ոչ ինքն

¹³ BZ, լիեալ

¹⁴ Z, անբաժանելի] + է

¹⁵ ABCDE եւ լուսոյ պայծառացուցանելն]

17 - զիրդ դաւան

¹⁶ C հոգոյն

¹⁷ E բնութիւնն

¹⁸ Z, տեսեալ] նստեալ

¹⁹ CE պատմել

²⁰ C սոյնպէս] այսպէս

²¹ C մի] + է

²² CD սպասաւորակն

²³ C իւրաքանչիւր] + իւրում E իւրաքանչիւ-
րումն Z, իւրաքանչիւրում

²⁴ A դժուարութիւնի C դժարութիւնի

²⁵ A ստացւածի D ստացածի

²⁶ A զստացւած C զստացւածն

²⁷ A զսրբաւղն

²⁸ C զօրութիւնսն

²⁹ ABDE սա] + ի

³⁰ AC ստացւածս

³¹ C յիւրմէ Z, զիւրմէ

³² B շնորհն Z, շնորհսն

եւ ոչ ծախի¹ յընդունողսն², ³այլ եւ ընդունողքն⁴ լցեալ լինին, եւ ինքն է աննուազ⁵: Զոր աւրինակ արեգակն պայծառացուցանելով զմարմինս եւ զանազանաբար ի նոցանէ⁶ ըմբռնեալ⁷, ոչինչ նուազէ⁸ յընդունողացն, սոյնպէս եւ Հոգին Սուրբ ամենեցուն զառ ի յինքենէ շնորհն⁹ ընծեւելով՝ անաղաւտելի մնա եւ անբաժանելի: Զամենեսեան լուսաւորէ առ¹⁰ յԱստուծոյ իմաստսն, շնչէ¹¹ ի մարգարէս¹², զաւրինադիրսն իմաստնացուցանէ, զաւ¹³138բ|րացուցանէ զթագաւորս, զքահանայս¹³ կատարէ, հաստատէ զարդարս, պարկեշտացուցանէ¹⁴ զողջախոհս, գործէ շնորհս բժշկութեանց¹⁵, կենդանիս¹⁶ առնէ զմեռեալս, լուծանէ զկապեալս¹⁷, ուղղէ զի¹⁸ վայր¹⁹ անկեալս²⁰, որդեգրէ զաւտարացեալսն: Զայսոսիկ վերս-

տին ծննդեամբն²¹ գործէ: Եթէ մաքսաւոր ըմբռնէ (Հմտ. Մ. Գ. Թ. 9) զհաւատացեալն՝ աւետարանիչ ցուցանէ, եթէ ի ձկնորս լինի՝ աստուածաբան կատարէ, եթէ զհալածիչ գտանէ ապաշաւեալ՝ առաքեալ հեթանոսաց գործէ, քարոզ հաւատոյն²², անաւթ ընտրութեան (Հմտ. Գ. Գ. Թ. 15): Սովաւ տկարք զաւրանան, աղքատք ճոխանան, տղետք բանիւ իմաստնագոյն²³ են քան²⁴ զիմաստունս²⁵: Պաւղոս²⁶ տկար էր²⁷, այլ մերձաւորութեամբ Հոգւոյն վարչամակն նորա մարմնոյն բժշկութիւնս ընծեւէր կարաւտելոց (Հմտ. Գ. Գ. Թ. 12): Պետրոս²⁸ եւ նա ի մարմնի տկարութեան²⁹ էր³⁰, այլ բնակեցելով ի նմա շնորհի Հոգւոյն անկեալ ի մարմնոյն³¹ ստուէրն³² ի բաց հալածէր զհիւանդութիւնս ախտացելոցն (Հմտ. Գ. Գ. Թ. 15): Աղքատք Պետրոս եւ Յոհաննէս³³, քանզի³⁴ չունէին³⁵ ոսկի եւ արծաթ, այլ շնորհէին զառողջութիւն³⁶, քան զբազում ոսկի պատուականա-

¹ C ծախիցն
² A յնդունողսն
³ Z₁ այլ... լինին]
⁴ A ընդունաւզք
⁵ C աննուազ
⁶ Z₁ նոցանէ]
⁷ Z₁ ըմբռնեալսն
⁸ C նւազէ
⁹ C շնորհսն E զնորհն
¹⁰ ABCDZ₁ առ] +ի
¹¹ E շնչի
¹² CZ₁ մարգարէսն
¹³ E քահանայսն
¹⁴ D պարկեշտացուցէ
¹⁵ Z₁ բժշկութեանց
¹⁶ C կենդանի
¹⁷ C զկապեալսն
¹⁸ A զի
¹⁹ BDZ₁ զի վայր] զվայր
²⁰ C զի վայր անկեալս] զվայրագնացելսն

²¹ C ծնդեամբ
²² C հաւատոցն
²³ C իմաստնագոյնք
²⁴ D են քանզի] քան
²⁵ DZ₁ զիմաստունս
²⁶ Z₁ Պաւղոս] + եւ նա
²⁷ Z₁ տկար էր] ի տկարութեան մարմնի էր
²⁸ C Պետրոս] Պողոս
²⁹ BDE տկարութեան] խոնարհութեան
³⁰ Z₁ այլ... էր]
³¹ C մարմնո
³² AC ստուէրն B + ի մարմնոյն
³³ C Յոհաննէս
³⁴ Z₁ քանզի] զի
³⁵ Z₁ չունէին] ոչ ունէին
³⁶ Z₁ զառողջութիւն] ողջութիւն

գոյն¹ (Հմտ. Գ. Գ. Թ. 6): Վասն զի ի² յոլովից առնելով ոսկի՝ կաղն³ եւ էր⁴ մուրացիկ, իսկ⁵ Պետրոս^{139ա} է ընկալեալ զշնորհն՝ զաղարեաց ի մուրանալոյն, վազելով իբրեւ զեղջերու ել՝ աւրհնելով զԱստուած: Ոչ գիտէր Յոհաննէս զաշխարհիս իմաստութիւն, այլ խաւսէր զբանս զաւրութեամբ Հոգւոյն, յորս եւ ոչ մի իմաստութիւն⁶ հայել⁷ կարէ: Սա եւ ի⁸ յերկնի⁹ եկաց եւ զերկիր ելից, եւ ամենայն ուրեք¹⁰ մերձ է, եւ ոչ ուրեք պարունակի: Բովանդակ¹¹ յիւրաքանչիւրում ընտանեաց¹² եւ բովանդակ է ընդ¹³ Աստուծոյ, ոչ սպասաւորաբար պաշտէ զպարգեւսն, այլ ինքնիշխանաբար բաժանէ զշնորհսն¹⁴: Քանզի «բաժանէ, ասէ, իւրաքանչիւր ումեք որպէս եւ կամի» (Լ. Կ. Թ. 11) եւ առաքի տնաւրինաբար: Իսկ մերձ լինի ինքն¹⁵ իշխանապէս: Զսա մերձ գոլ յանձինս մեր աղաւթեսցուք, եւ ոչ զմիաժամանակ մեզ¹⁶ լքանել

շնորհաւք¹⁷ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ¹⁸որում փառք¹⁶³ յաւիտեանս. ամէն¹⁹:

¹ A պատուականագոյն
² E ի]
³ E կաղն]
⁴ Z₁ էր
⁵ Z₁ իսկ] + ի
⁶ D իմաստութիւն] իմաստասիրութիւն Z₁ իմաստութեան
⁷ E հայել] խօսել Z₁ համեմատել
⁸ C ի]
⁹ C յերկինս
¹⁰ E յուրեք
¹¹ C բովանդակ] բօական
¹² C ընտանեաց] ընդանեկ Z₁ ընտանեանայ
¹³ E ընդ] ընդգէմ
¹⁴ D զշնորհն
¹⁵ Z₁ ինքն
¹⁶ C զմեզ

¹⁷ E շնորհիւ
¹⁸ C որում... ամէն]
¹⁹ E ամէն]

սորա¹ սկզբանս այլ առաջի կացեալ որոյ արուեստիցն² վերստին առնուով³ սկիզբն⁴ է յարմարութիւնն⁵: Եւ տարր է իմաստութեանն երկրի⁶ Տեառնն, այլ այսորիկ⁷ ի սկզբանէ մինչ⁸ երիցագոյն, հաստատութիւն Ոգւոյն⁹, ոչ եւս իմաստնացելոյ¹⁰ եւ գերկիւղ¹¹ Աստուծոյ առելոյ¹²: Սկզբունք¹³ ասին¹⁴ եւ քաղաքական դաւրութիւնք, արժանաւորութեանցն առաւելութիւնք: Բայց այսոքիկ¹⁵ սկզբունք, ոմանց զսկզբունք¹⁶, քանզի իւրաքանչիւր ոք¹⁷ սկիզբն գծի նշանն¹⁸: Եւ սկիզբն¹⁹ վերերեւութեան գիծն, եւ սկիզբն²⁰ մարմնոյ վերերեւութիւնն, [141ա] եւ ըստ շարադրութեան²¹ բանին սկզբունք²² տառերք²³:

2 Այլ եւ ոչ այնպէս սկիզբն²⁴: Քանզի ո՛չ ընդ ումեք կապի, ո՛չ

- ¹ C սորա] + ի
² AC արուեստիցն D յարուեստիցն
³ CD առնուով
⁴ C զսկիւսն D զսկիզբն
⁵ C յարմարութիւն
⁶ C երկեղ
⁷ C այսորիկ] այսոցիկ
⁸ C մինչ] ինձ E մի ինչ
⁹ BD ոգւոյս C ոգոց E ոգւոցն
¹⁰ CE իմաստնացելոց
¹¹ C գերկեղ
¹² CE առելոց
¹³ C սկսբունք
¹⁴ C ասին
¹⁵ D այսոքիկ] այսորիկ
¹⁶ C սկսբունք E սկզբունք
¹⁷ C ոքք]
¹⁸ D նշանն] + է
¹⁹ C սկիսբն
²⁰ C սկիսբն
²¹ ABE շարադրութեան] շարադրութեան
²² C սկսբունք
²³ CDE տարերք
²⁴ C սկիսբն

ումեք ծառայէ, ո՛չ ընդ ումեք տեսանի²⁵, այլ ազատ է, անտէր լուծեալ առ այլ ունակութեան²⁶, անվերադիր մտածութիւն²⁷ ըստ որ²⁸ ոչ է ի վեր ելանել խորհրդովք, զորոյ ոչ է գտանել²⁸ զնախկինն: Քանզի²⁹ եթէ հակառակեացեա³⁰ երեւմամբ խորհրդոց³¹ զանցանել՝ զսկզբմամբն գտցես նախքան զամենայն խորհուրդս³²: Թող զքո ընթանալ զմիտսդ, որքան կամեսցի եւ ձգեսցիս ի վեր³³, եւ ապա գտցես զքեզ բիւրս³⁴ մոլորեալս, ի բազում ունայնս³⁵ գնացեալ: Եւ դարձեալ վերստին եկեալ առ ինքն, յաղագս ոչ նկարելոյ³⁶ իւր զսկիզբն³⁷ առնել³⁸: Վասն զի իմանալոյն³⁹ արտաքոյ յոլովս⁴⁰ գտանի սկիզբն: Արդ, «ի սկզբանէ էր բանն» (Յ. Է. Լ. 1): Ո՛վ սքանչելոյս: Զիա՛րդ իրերաց համապատուաբար⁴¹ ձայնքս⁴² լծակցեցան: Քանզի էրն, զոյգ կարէ, ի սկզբանն զոր: Ո՛ւր հայհոյիչն, ո՛ւր քրիս-

- ²⁵ C տեսանէ
²⁶ C ունակութիւն
²⁷ C որ] որում
²⁸ C գտանել] + խորհրդովք
²⁹ BE քան
³⁰ E հակառակեաց
³¹ CD խորհրդոց E խորհրդոց
³² C խորհուրդ E զխորհուրդս
³³ E վեր] + գոլ
³⁴ C բիւր
³⁵ CD ունայնս] ընդունայնս E յունայնս
³⁶ CE նկարելոյ] + ի ներքո
³⁷ D սկիզբն
³⁸ C առնել
³⁹ C իմանալոյ
⁴⁰ D յոլովագոյն
⁴¹ C համապատուաբար
⁴² B ձայնքն

տոսամարտ լեզուն¹, որ ասէ² էր³ երբեմն, յորժամ ոչ էր: Լո՛ւր Աւետարանին՝ «ի սկզբանէ էր բանն» (Յ. Է. Լ. 1): Իսկ եթէ ի սկզբան էր՝ ե՞րբ ոչ էր: Ընդ ամպարչտութիւնն նոցա հառաչեցից, եթէ յանուսումնութենէ⁴ նոցա՝ զարչեցայց: Այլ նախ քան զծնանիլն՝ ոչ էր⁵: Գիտիցե՞ս արդեաւք⁶ երբ [141բ] ծնաւ, զի⁷ եւ զնա խնկաւրացեա⁸ ի վերայ բերել ժամանակին⁹: Վասն զի՝ նախ¹⁰ ժամանակական է ձայն, այլայլոյ ի վերայ եղեալ հնութեամբ, իսկ ժամանակին¹¹ արարիչ զիա՛րդ բարբառակոյն¹² ժամանեցայց¹³ գոյն ժամանակաց¹⁴ ժամանեցայց¹⁵ ասացուածոց¹⁶ ի ներքոյ կալով ունել զլինելութիւնն: Արդ, եթէ էրն, ոչ ի բաց կացցէ էր եւ ոչ մի ինչ¹⁵ մուտ տայցես չար¹⁶ հայհոյութեանէն: Այլ զոր աւերինակ, որք նաւենն, յորժամ ի վերայ երկուց շարժիցին¹⁷ խարսխաց, արհամարհեն զալիսն, սոյնպէս եւ դու զչարս զայս խռովութիւն ի չար

- ¹ D լեզու
² CDE ասէր
³ C էր]
⁴ D յանուսումնութենէն
⁵ AE էր] է
⁶ C արդօք
⁷ C զի]
⁸ BC խնկարեացեա E նկարեացեա
⁹ DE ժամանակին] ժամանակ էին
¹⁰ C նախ
¹¹ CE զժամանակին D ժամանակեցայց
¹² E ժամանակաց]
¹³ BD ժամանեցայց] C ժամանակեցայց
¹⁴ A ասացուածոց C ասացուածոց
¹⁵ A մուտ տայցես] մուտայցես
¹⁶ C չար]
¹⁷ C շարժիցին

¹⁸ Հոգւոյն լեալ ի կենցաղումս, եւ սասանողաց¹⁹ զբաղմաց հաւատն ծիծաղեսցիս, եթէ զգուշութեամբ²⁰ բանիցս այսոցիկ զոգիդ ունիցիս յարմարեալ²¹:

3 Արդ, վասն զի խնդրեն միտք մեր զինչ էր ի սկզբան: Ասէ՛ էր բանն: Ո՛ր բանն, մարդկայի՞ն բանս, այլ՝ հրեշտակաց բանն: Քանզի զեկոյց մեզ Առաքեալն²², որպէս թէ²³ հրեշտակաց²⁴ յատուկ ունել լեզու, ասելովն՝ «եթէ զլեզուս մարդկան խաւիցիմ եւ զհրեշտակաց» (Լ. Կ. Է. Ժ. 1): Այլ եւ բանի կրկին է տեսակ²⁵: Քանզի ոմն է, որ ձայնիւ յառաջ բերեալ լինի, այն, որ զկնի յառաջն գալոյ յաւղդ կորնչի, իսկ միւսն է ի ներքս եղեալ գոյացեալ ի մերում սիրտս. ոմն իմացական եւ ոմն արուեստաւոր²⁶: Տե՛ս մի երբեք խաբեսցէ [142ա] զքեզ համանունն²⁷ ձայն²⁸: Քանզի զիա՛րդ էր ի սկզբանն²⁹ մարդկային բանս, մարդոյն խոնարհագոյն ուրեմն ընկալեալ³⁰ զլինելութեանն: Նախ քան զմարդն՝ գաւանք, սողունք, անասունք եւ ա-

- ¹⁸ C Հոգւոյն լինի
¹⁹ A սասանողաց
²⁰ B զգոյշութեամբ
²¹ C յարմարել
²² BD առաքեալ C առաքել
²³ C թէ] + եւ
²⁴ ABDE զհրեշտակաց] + մտածութիւն
²⁵ C տեսակն
²⁶ C արուեստաւոր
²⁷ C համանուն
²⁸ C ձայնն
²⁹ BD զբան C սկզբան E սկզբանն
³⁰ E ընկալեալ] + զսկիզբն

մենայն, որք¹ միանգամ ցամաքա-
յինք եւ ջրայինք, թռչունք երկ-
նի², աստեղք, արեգակն, լուսին,
բոյսք, սերմանք¹⁶⁸, ծով, երկին:
Արդ, ոչ եւս ի սկզբան էր մարդ-
կային բանս³, այլ եւ ոչ հրեշտա-
կացն⁴: Վասն զի ամենայն ստա-
ցուած⁵ խոնարհագոյն քան զյա-
ւիտեանսն⁶ է⁷, զսկիզբն⁸ լինելու-
թեանն առնելով ի ստացողէն⁹: Իսկ
որ ի սրտի բանն, եւ նա քան զիւ-
րաքանչիւր ոք յիմանալեացն է
կրտսերագոյն¹⁰: Բայց լսելի է
զբանսն աստուածավայելչաբար,
քանզի յաղագս Միածնին խաւսե-
լով քեզ, Բան ասաց զնա: Ձոր աւ-
րինակ ե՛ւ լոյս, ե՛ւ յետ փոքր¹¹
ինչ¹², ասէ կեանս, ե՛ւ յարութիւն,
ե՛ւ ոչ լոյս լսելով՝ ի զգալիս¹³
յայս¹⁴ եւ աչաց տեսանելի ի խո-
նարհ բերես, եւ ոչ կեանս լուեալ¹⁵
զհասարակաց զայս իմանաս, զոր
եւ անբանք կեան: Այսպէս եւ բան
լսելով¹⁶ պաշեա՛, մի երբէք տկա-
րութեամբ մտացող ի ներքոյ¹⁷ անկ-

ցիս: Քննեա՛ զիմաստսն նախ քան
զասացեալս¹⁸: Ընդէ՛ր բան: Ձի ա-
նախտաբար ծնաւ: Ընդէ՛ր բան:
Ձի ցուցցի¹⁹ թէ ի մտաց [142բ] յա-
ռաջ եկն: Ընդէ՛ր բան: Ձի պատ-
կեր ծնողին²⁰ բաւական²¹ յին-
քեանք²² ցուցանելով զծնողն, ո-
չինչ անդուստ ի բաց բաժանեալ²³
եւ կատարեալ գոյանալով ըստ²⁴
ինքեան²⁵, քանզի որպէս մեր բանս,
զբոլոր մեր կերպարան է զմիտսն:
Ձի զորս²⁶ ի սրտին իմանամք,
զայնոսիկ բանիւ²⁷ յառաջ բերեմք
եւ է ի սրտին իմաստից պատկեր
խաւսեցեալսն: ²⁸Վասն զի յաւե-
լորդացն սրտին բանն բերեալ լի-
նի: Եւ է ի սիրտս մեր իբրեւ աղ-
բիւր ինչ, իսկ յառաջ բերել²⁹
բանն իբրեւ վտակ ինչ³⁰ յաղբերէ³¹
յայնմանէ հոսեալ: Եւ այնքան³² ի
բաց հոսեալ, որքան նախաբարն¹⁶⁹
բերեալն է եւ որպիսի ծածկեալն
է, նոյնպէս³³ եւ երեւեալն³⁴: Արդ
բան ասաց, զի անախտ³⁵ քեզ

¹⁶⁸ C զասացելսն

¹⁶⁹ E ցուցցէ

¹⁷⁰ A ծնաւողին

¹⁷¹ C բաւական] բոցնդակ D բովանդակ

¹⁷² D յինքեան

¹⁷³ D բաժանեալ] մերժեալ

¹⁷⁴ C ըստ]

¹⁷⁵ C յինքեան

¹⁷⁶ D զոր

¹⁷⁷ D բանիւն

¹⁷⁸ E վասն զի] քանզի

¹⁷⁹ DE բերեալ

¹⁸⁰ C ինչ] իմն

¹⁸¹ B յաղբերէ C յաղբիւրէ

¹⁸² D այնքան] այն

¹⁸³ C նոյնպիսի

¹⁸⁴ C երեւելն

¹⁸⁵ B զանախտ

¹ C որք] որ

² C երկնից ABE + եւ

³ C բանն

⁴ C հրեշտակաց

⁵ C ստացուածք

⁶ C զյաւիտեանս

⁷ C է]

⁸ C սսկիսբն

⁹ A ստացաւդէն

¹⁰ D կրտսերագոյն

¹¹ C փոքր

¹² C ինչ]

¹³ C զգալիս] սգալիս E զգալույ

¹⁴ D յայս] յայտ E այս

¹⁵ C լւել

¹⁶ D լսելով] ասելով

¹⁷ E ներքս

զծնունդն ի¹ Հաւրէ² մերձ կացու-
ցէ եւ զկատարեալն³ գործ⁴ քեզ
զՈրդւոյն⁵ աստուածաբանեսցէ, եւ
զանժամանակ Որդւոյ⁶ միաւորու-
թիւն⁷ առ Հայր⁸ ի ձեռն այսոցիկ
ցուցցէ: Քանզի եւ մեր բանս
մտաց է ծնունդ⁹ անախտաբար
ծնեալ, զի եւ¹⁰ ո՛չ¹¹ հատանի, ո՛չ
բաժանի եւ ո՛չ ցնդի, այլ մնալով¹²
բանն¹³ միտք¹⁴ յիւրում գոյացու-
թեանն բովանդակէ¹⁵ զբանն¹⁶ եւ
կատարեալ ի ներքոյ¹⁷ 18 կացուցա-
նելով, եւ յառաջ եկեալ բանս՝ զա-
մենայն ծնողին¹⁹ զիմաստն յին-
քեան պարունակէ: Արդ, որքան
բարեպաշտ^{143ա} ագոյն²⁰, այսքան
առեալ²¹ ի Միածին²² աստուածա-
բանութիւն ի բանիս ձայնէ, որ-
պէս զի²³ բաց երեւեալն գտցես
անյարմարագոյն լեալ, յայնցանէ
հրաժարեա՛ եւ զանց արա զմեքե-

¹ AB ի]

² E Հաւրէ]

³ C զկատարեալն] զկատարել

⁴ CD գործն

⁵ C զորդոյն

⁶ BD զորդւոյ C զորդո

⁷ CD միաւորութիւնն C + որ

⁸ C Հաւր

⁹ C ծնելն

¹⁰ C եւ] եւս

¹¹ C ո՛չ]

¹² C մնալով] նովին

¹³ E բանն] C + է

¹⁴ C միտք] մի E միտքն

¹⁵ A բաւանդակէ

¹⁶ C զբանն] զբարի

¹⁷ C ներքոյ] նմին

¹⁸ C կացուցանելով... բանս] քո կենդանական
գոյացութիւն

¹⁹ A ծնաւողին

²⁰ CE բարեպաշտագոյն] + է

²¹ BCD առեալ] առ ի

²² CD միածնին

²³ C զի] + ի

նայիւք ամենեքումք²⁴: «Ի սկզբանէ
էր բանն» (Յ․Է․ Լ․ 1): Եւ եթէ ի
սկզբան էր՝ Որդին եմուտ ի քեզ
արդեաւք²⁵ ախտ ինչ մտածու-
թիւն²⁶: Վասն զի ի մէջ ծնեալն
ժամանակաւ ծնանի, յաղագս այ-
սորիկ յառաջագոյն առեալ՝ բան
ասաց, նախ ուղղելով զանվայե-
լուէ կարծիսն, զի զքո զոգիդ
անվրէպ ապրեցուցէ²⁷:

4 «Եւ բանն էր առ Աստուած»:
Դարձեալ զէրն²⁸ յաղագս հայհոյ-
չացն, թէ ոչ էր: Ո՛ւր էր բանն: Ոչ
ի տեղւոյ²⁹, քանզի ոչ պարունակի
ի շուրջ գրեալ: Այլ ո՛ւր էր: «Առ
Աստուած էր»: Ձի եւ ոչ Հայր ի
տեղւոյ³⁰ եւ ոչ Որդի ի պարունա-
կութեան իմիւք եւ շուրջ գրեցե-
լուսն³¹ խոստովանեալ ըմբռնելով:
Այլ անբաւ Հայր, անբաւ Որդի: Զա-
մենայն, որ զինչ³² իմասցիս, ուր
եւ երթիցես ոգւովդ քով, Աստու-
ծոյն գտցես լցեալ, ամենայն ու-
րեք ձգեալ գտցես ³³զՈրդւոյ գո-
յացութիւն: «Եւ բանն էր առ Աս-
տուած»: Սքանչացիր ընդ հաւաս-
տութիւն³⁴ իւրաքանչիւր ձայնիս,
³⁵ոչ ասաց թէ³⁶ յաշխարհի էր

²⁴ CE ամենեքումք

²⁵ C արդօք

²⁶ C մտածութեան

²⁷ C ապրեցուցանէ

²⁸ C զէրն] + դարձեալ

²⁹ CE տեղոյ

³⁰ C տեղոյ

³¹ D զգրեցելումն

³² CD ինչ

³³ C զորդո գոյացութիւնն

³⁴ C հաւաստութիւն] հօտարմութիւն

³⁵ AB ոչ ասաց թէ յաշխարհի էր բանն այլ
առ աստուծոյ զի յառանձնաւորութեանն
գոյացուցին մերձ կացուցէ]

³⁶ D թէ]

բանն, այլ առ Աստուծոյ, զի¹ դա-
ռանձնաւորութեանն գոյացու-
թիւն մեր կացուցէ: Ոչ ասաց՝
յԱստուած ում, զի մի պատճառս
տայցէ խառնակութեան գոյացու-
թեանն: Քանզի չար է եւ հայհո-
յութիւն² զանկանելն զամենայն
ձեռնարկողաց³, [143բ] եւ մի ի
ներքոյ կացուցելոցն⁴ ասողաց⁵,
զՀայր եւ զՈրդի, եւ զսուրբ Հո-
գին անուանս⁶ զանազանս միում
իրի համբաւել⁷: Չար ամպարչտու-
թիւն եւ փախչելի ոչ ինչ նուազ⁸
աննման գոյ աստ գոյացութեան
զՈրդին Աստուծոյ¹⁷⁰ ⁹եւ Հաւր
հայհոյացն: «Եւ բանն էր առ
Աստուած»: Եւ ապա վարելով
¹⁰բանին ձայնիւ առ ի մերձակա-
յութիւն ըստ լինելութեանն ա-
նախտութեան, արագագոյն զի
բանէն վնաս լեալ մեզ միւթա-
րեաց: Եւ որպէս յափշտակելով¹¹
զնա¹² զրպարտութեամբ¹³ հայհոյ-
չացն. զի¹⁴ նչ է¹⁴, ասէք¹⁵, բանն:
«Աստուած էր բանն»: Մի ինչ ա-
րուեստաբանեաց¹⁶ զանազանու-

թիւնս ինչ բանից, մի՛ ի քումմէ ի
չար արուեստից¹⁷ չփեսցես¹⁸ հայ-
հոյութիւն ընդ¹⁹ վարդապետական
Հոգւոյն: Ունիս²⁰ զհրամանն, հնա-
զանդեցի՛ր Տեառնն: «Աստուած էր
բանն, սա էր ի սկզբանն առ Աս-
տուած»: Դարձեալ վերստին գլխա-
ւորէ սուղ բանիւք զամենայն
զիւր աստուածաբանութիւնն, յա-
ղագս Միածնին մեզ Աւետարա-
նիչս աւանդեաց այսպէս. ո՞ր սա,
Բանս Աստուած: Եւ իբր ի քեզ
ուղղեաց զիւր միտսն, որպէս
տպաւորելով ի քում ոգւոջ²¹
վարդապետութեամբն զանգիտա-
ցեալն²² եւ ընտանեցոյց զԲանն
զՔրիստոս ի սրտի քում՝ սա ասէ:
Ո՞ր սա: Մի՛ արտաքոյ հայեցիս,
վարդապետական ձայնիս զցու-
ցեալն²³ քեզ շուրջ դիտելով²⁴, այլ
մու|144ա|տ ի գաղտնիս քո Հոգ-
ւոյդ²⁵ եւ, որպէս վարդապետե-
ցարն զԱստուած²⁶ զի²⁷ ի²⁸ սկզբանն
զէն²⁹, ³⁰իբր³¹ զԲան յառաջ եկեալ,
առ Աստուած զէն, զնա ճանաչե-
լով սքանչաւցիս, երկիր պազցես
քում Տեառնն, զքո վարդապետու-

1 D զի]

2 C հայհոյութիւն] այնգոացութիւն

3 CE ձեռնարկողացն

4 C կացելոցն

5 A ասաղաց

6 AC անւանս

7 C համբաւել

8 C նւազ

9 ABCD եւ Հաւր

10 C ձայնիւ բանին

11 A յապշտակելով C յարչտակելով

12 C զնա] + նւաստութեամբ

13 C զրպարտութեան

14 ABCD է]

15 BE ասէ

16 A արուեստաբանեացն

17 AC արուեստից

18 CD չփեսցես] չփոթեցես + ինչ

19 C վարդապետութիւն հոգւոյն

20 ABE ունի

21 C ոգւոյ

22 C զանգիտացել

23 E զցուցեալն] զընդհանրապէս

24 C դիտելով] զիտելով

25 C հոգւոյ

26 E զաստուած]

27 D զի]

28 C ի]

29 C զէն

30 E իբր... աստուած]

31 CD իբրեւ

թեան զգեկնով¹ զծանալթութիւն,
զի սա ի² սկզբան էր: Այս է միշտ
առ Աստուած առ իւր Հաւրն:
Չայսոսիկ ինչ զսուղ ձայնս ողջ
պահեցէք³ իբրեւ զկնիք ի յիշա-
տակս ձեր նշանակելով: Այսոքիկ⁴
անպատառելի⁵ եղիցին պարիսպ
առ դրժողացն⁶ ընթացս. սոքին
պահպանութիւն են ոգւոյ⁷ փրկու-
թիւն առաջի⁸ նոցա: Եթէ ոք քեզ
եկեալ ասէ՝ ո՞չ արդեաւք⁹ ծնաւ¹⁰,
իբրեւ ի դիւաց ձայնէ ի բաց
դարձցիս ի հակառակ փառաց
Միածնին հայհոյութենէ: Իսկ դու
վերստին երթիցես առ Աւետարա-
նացն ձայն: «Ի սկզբանէ էր բանն,¹¹ եւ
բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր
բանն¹²» (Յ. 1. 1): Սա էր ի
սկզբանն¹³ առ Աստուած (Հմմտ.
Յ. 1. 2): Եւ չորիցս ասացես¹⁴
զէրն եւ խափանեցես զնոցա զոչ
էրն: Այսպէս¹⁵ անշարժք¹⁶ եղիցին
Հիմունք հաւատոյն¹⁷: Այսոքիկ ի
վերայ շինեցուք տուն, Աստու-
ծոյ տալով եւ զմնացեալսն: Քան-

զի ոչ է¹⁸ կարելի յաղագս ամենե-
ցուն միանգամայն մեզ խաւսել,
մի արդեաւք¹⁹ անչափութեամբ²⁰
բանին անպիտանս առնիցեմք²¹
ձեզ զա|144բ| շխատասիրաբար ըն-
տրեալսն: Վասն զի տկարանալով
ամենեքումք²² ի միասին²³ շուրջ
ըմբռնեալ նմանապէս ակտանայ
յորովայնի, որ առաւելութեամբ²⁴
յազեցութեանն²⁵ ի հալումն ածել,
զի ներքս²⁶ ամբարեալն²⁷ ոչ կա-
րաց²⁸: Արդ մաղթեմ ի ձեր քաղց-
րանալի ճաշակելիսդ, եւ ես կացից
ձեզ պատրաստ առ²⁹ յիմաստս³⁰ ա-
սացելոցն³¹ ի Քրիստոս Յիսուս ի
Տէր մեր³², որում³³ փառք¹⁷¹ յաւի-
տեանս³⁴ յաւիտենից³⁵. ամէն³⁶:

1 C սգեկնով

2 C սկզբանէ

3 CD պահեցէք

4 D այսոքիկ] այսոսիկ

5 ABDE անպատառելի] անպատկառելի E

6 C դրժողացն] դաւողացն

7 C ոգոյ

8 E առաջի] + անկեալ

9 C արդօք

10 B ծնեալ

11 E եւ բանն... բանն]

12 D բան

13 D սկզբանէ

14 C ասացես] աստ տեսցես

15 E այսպէս] սոյնպէս

16 D անշարժ

17 C հաւատոյ

18 ABDE է]

19 C արդեաւք

20 E անչափութիւն

21 C առնեմք

22 C ամենեքումք

23 ABDE միասին] մասին

24 C առաւելու

25 C յազեցութեամբն

26 E ներքսն

27 BCDE ամբարեալն

28 C կարացել DE կարացեալ

29 ABCD առ] + ի

30 E իմաստս

31 C ասացելոցս

32 D մերում

33 D որում]

34 B յաւեանս

35 BDE յաւիտենից]

36 D ամէն]

ԺԸ. ¹⁷²Ի ԾՆՈՒՆԴ ՓՐԿՉԻՆ¹

1 Քրիստոսի ծնունդն իւրականն եւ առաջինն, եւ յստակ իւրոյ աստուածութեանն լուսութեամբ պատուեցի, եւ մանաւանդ² մտածութեամբ³ մերովք⁴ ոչ խնդրել զայնպիսիսն եւ ոչ բազմախոյզ⁵ լինելով⁶ պատուիրեսցուք⁷: Քանզի ուր ոչ ժամանակ⁸ եւ ոչ յաւիտեան միջնորդեաց, եւ⁹ ոչ աւրինակ¹⁰ ինչ¹¹ ի վերայ իմանի, ¹²ոչ հայեցող ոք առնթեր եւ ոչ առաջնորդ, զի ա՞րդ երեւութասցին¹³ միտք, եւ կամ զի ա՞րդ սպասաւորեսցէ մտախոհութեանցն¹⁴ լեզու: Զի Հայր էր, եւ Որդի ծնաւ: ¹⁵Եւ մի՛ երբէք ասացես, թէ ուսիր

¹ C նորին ի ծնունդ փրկչին D նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ծնունդ փրկչին EM սրբոյն Բարսղի արքեպիսկոպոսի Կեսարու կապաղովկեցոց ասացեալ ի ծնունդ Քրիստոսի LNT Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու կապաղովկեցոց ասացեալ ի ծնունդն Քրիստոսի Z₂ Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի կապաղովկեցոց ասացեալ ի ծնունդն Քրիստոսի Z₃ նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի ի ծնունդ փրկչին L + եւ վասն անորէն Հայհոյութեանն արիոսի

Z₂ մանաւանդ]

Z₃ մտածութեանց

LT մերով Z₃ մերոց

L բազմախորհ

CMNTZ₂Z₃ լինել

ACL պատուիրեսցուք

EZNZ₂ ժամանակ] օրինակ

Z₂ եւ]

ABCDE աւրինակ] ժամանակ

LN ինչ]

ABCDZ₂ ոչ հայեցող (LN հայցաւոյ) ոք առնթեր եւ ոչ առաջնորդ]

E երեւութասցին] երեւեսցին

ENT մտախոհութեամբ

ABCDEZ₂ եւ մի երբէք (Z₂ զերբն) ասացես թէ ուսիր (Z₃ ուսցիս) հարցմամբ]

հարցմամբ, եւ մի՛ երբէք խնդրեսցես¹⁶ զզիարդն¹⁷: Անկարելի է¹⁸ եւ¹⁹ պատասխանին²⁰: Քանզի երբն ժամանակական²¹ է, իւսկ զիարդն՝ ոտնառական¹⁷³ ի մարմնական յեղանակս²²: Եւ ունիմ²³ ասել ի Գրոց, եթէ որպէս ճաճանչ փառաց, եւ որպէս պատկեր ինչ²⁴ ի [145ա] նախատպէն²⁵ (ՀԵՐ. ԵԲԲ. Լ. 3): Բայց վասն զի ոչ չաչարեցուցանէ խորհուրդդ²⁶ զքո բազմախոհութիւնդ²⁷ այսպիսեալ²⁸ պատասխանատրութեան²⁹ բանիւք ի յաճախութիւն³⁰ փառացն ապաւինիմ³¹ եւ խոստովանիմ³² անճառելի³³ գոլ խորհրդովք եւ անասելի մարդկային բայիւք³⁴ զյեղանակ աստուածային ծննդեանն: Մի՛ ասէր, թէ ծնաւ, ապա³⁵ ոչ էր

¹⁶ LN խնդրեսցես] ասացես

¹⁷ LNT զզիարդն] + կամ խնդրեսցես

¹⁸ E է]

¹⁹ ET եւ]

²⁰ E պատասխանի

²¹ ACEZ₂ ժամանակական] ժամանակ

²² Z₂ յեղանակս

²³ LNT ունիմ] կամիմ

²⁴ N ինչ]

²⁵ CZ₂ նախատպէ

²⁶ ABCDEZ₂ խորհուրդս LT խորհուրդս

²⁷ N բազմախոհութիւնդ] բազմորոնութիւնդ

²⁸ C ապաւինեալք

²⁹ CL պատասխանատրութեամբք N պատասխանատրութեան Z₂ պատասխանատրութեամբք

³⁰ N յաճախութիւն] յանճախութիւն Z₃ յանճառութիւն

³¹ BLZ₂ ապաւինիմք

³² CMZ₂ խոստովանիմք

³³ BCD անճառելի] անհանճարելի

³⁴ ACLN բայիւք E բանիցդ Z₂ բանիւք

³⁵ LTN ապա]

եւ¹ մի՛² յափշտակէր չարագործութեամբ³ բանից անբարեփորձ⁴ մտածութեանցդ⁵ զառ ի յաստեցս աւրինակաց՝ քակտելով⁶ զճշմարտութիւնն եւ աղտեղացուցանելով⁷ զաստուածաբանութիւնն: Մնաւ⁸ ասացի⁹, որպէս զի¹⁰ զսկիզբն¹¹ նորա եւ զպատճառն¹² ցուցից, եւ ոչ եթէ որպէս ժամանակաց վերջին գոլ զՄիածինն¹³ յանդիմանեցից: Բայց քո¹⁴ մի՛ ընդունայնակոխեսցեն¹⁵ միտքդ¹⁶, գերազանցելով¹⁷ յաւիտեանսն, որպէս երիցագոյնսն քան զՈրդի, յոչ գոյսն եւ յոչ եղեալսն: Քանզի¹⁸ զի ա՞րդ կարեն երիցագոյն գոլ արարածք, քան զարարիչն իւրեանց: Քանզի ոչ¹⁹ մոռացայ յորմէ փախեայ, եւ յայս իւրովաբար եկեալ²⁰ ածայ²¹ ի²² բանիս²³ հետեւողութենէ²⁴:

¹ T եւ] մի

² ABCDE մի]

³ LN չարագործութեան

⁴ E անբարեփորձութեամբք

⁵ E մտածութեանցդ] CZ₂ մտածութեանց

⁶ LZ₂ քակտելով] քակելով

⁷ C աղտեղացուցանելով

⁸ B ծնեաւ

⁹ NT ասի

¹⁰ ABCDE զսկիզբն նորա եւ զպատճառն ցուցից]

¹¹ E սկիզբն

¹² E զպատճառն NT գոլ նորա եւ պատճառ

¹³ DE զմիածինն] զմէնածինն

¹⁴ E քո]

¹⁵ E ընդունայնակոխեսցին

¹⁶ ABCD միտքդ] Z₂Z₃ միտք

¹⁷ N գերազանցելով] +ի

¹⁸ N քանզի] զի

¹⁹ Z₃ ոչ]

²⁰ LNT եկի

²¹ NT ածա]

²² E ի]

²³ D զբանն LNT բանից

²⁴ L հետեւողութեան

Արդ, թողցուք զբանս²⁵, որք²⁶ յազազս մշտնջենաւորին այնորիկ եւ անճառելի ծննդեան²⁷, ²⁸զայսոսիկ ածեալ²⁹ զմտաւ, եթէ միտք քան զիրս գոն³⁰ նուազագոյնք³¹, իսկ բան՝ գարձեալ քան զիմացեալսն տր[145բ]պայգոյն:

2 Ապա ուրեմն պարտ է գիտել, եթէ որչափ ինչ է ի ճշմարտութեանէն ի բանն անկումն, որովհետեւ³² միտք յառաջանալ ի³³ բնութիւն անհասիցն անկարողք գոն, եւ զբանի³⁴ բնութիւն³⁵ զարդարապէս³⁶ իմացելոցն մտացն³⁷ գտանել չաւասարեալ³⁸ անճառելի³⁹: ⁴⁰Աստուած յերկրի, Աստուած յերկինս, ոչ ի ձեռն փողոյ եւ հրոյ, եւ լեւրին ծխեցելոյ⁴¹, եւ միգի⁴² եւ մրրկի զարհուրեցանելոյ⁴³ զանձինս լսողաց աւրինադրելով, այլ ձինս⁴⁴ մարմնոյ⁴⁵ ընդելաբար եւ

²⁵ Z₂ զբան

²⁶ CLN որ

²⁷ C ծննդեան NT ծննդեանն CD + գոյ

²⁸ N զայսոսիկ... յերկրի]

²⁹ CD ածել E ածելով

³⁰ L գոն] են

³¹ C նուազագոյնք

³² Z₂ որովհետեւ] + եւ

³³ CLMT ի]

³⁴ CLMTZ₂ զբանին

³⁵ T բնութիւնն ABD + բանիւ

³⁶ L արդարապէս

³⁷ CELMZ₂Z₃ մտացն]

³⁸ D հաւասարել

³⁹ T անճառելի] անճար է

⁴⁰ N Աստուած... ի մարմնում]

⁴¹ TZ₃ ծխելոյ

⁴² ABCDR միգի] միջի

⁴³ D զարհուրեցանելոյ Z₃ զարհուրեցուցանելոյ

⁴⁴ E ձեռս

⁴⁵ ACDE մարմնոյ]

զգաւնաբար ընդ համազգեացս¹ խաւսելով: Աստուած ի մարմնում,² ոչ³ առուածոյ¹⁷⁴ գործովք⁴, որպէս ի ձեռն մարգարէիցն, այլ⁵ բուսակից⁶ ինքեան եւ միաւորեալ ներկայացուցանելով⁷ զմարդն¹⁷⁵, եւ ի ձեռն ազգակցին մերոյ՝ մարմնոյն իւրոյ, ի վեր առ ինքն⁸ տանելով զամենայն մարդկութիւնս: Արդ, զիա՞րդ ասէ, ի ձեռն միոյ յամենեսեան եկն վնասակարն⁹: Եւ զի՞նչ աւրինակ ի մարմնում աստուածութիւնն՝ որպէս հուր յերկաթում, ոչ փոխարկաբար, այլ¹⁰ փոխատրաբար: Քանզի ոչ եթէ արտաքոյ¹¹ ինչ յիւրմէն ընթանայ հուր առ երկաթ, այլ մնալով յըստ բնութանն տեղւոյն¹², փոխատրէ ի¹³ նա յիւրմէն¹⁴ զաւրութենէն, որ ոչ նուազէ փոխատրութեամբն, եւ զբոլորն լնու ընդունող¹⁵: Ըստ այսմ եւ Աստուածայինն բան¹⁶ ոչ շարժի¹⁷ յիւրմէն, «Եւ

բնակեաց ի մեզ» (Յ․Վ․ Լ․ 14): Եւ ոչ յեղու[146ա]մն կրեաց, «Եւ Բանն մարմին եղև» (Յ․Վ․ Լ․ 14): Ոչ երկին անապատ¹⁸ էր յունողէն¹⁹ զնա²⁰, եւ երկիրս²¹ ի ծոց իւր ընդունէր զերկնայինն: Արդ, մի՞ անկումն ինչ իմացիս աստուածութեանն, քանզի²² ոչ փոխաբերի²³ ի²⁴ տեղի ի տեղւոյն²⁵, որպէս մարմին: Եւ մի՞ դարձեալ այլայլեալ²⁶ երեւութացիս զաստուածութիւնն եւ ի մարմին փոխարկեալ, քանզի անյեղելի²⁷ է եւ²⁸ անմահ²⁹: Եւ զիա՞րդ, ասեն, ի մարմնական³⁰ տկարութենէն ոչ լցաւ Աստուած Բանն: Ասեմք՝ թէ եւ ոչ հուր³¹ ի յատկութեանցն երկաթոյ առնուինչ: Սեաւ³² է երկաթ³³ եւ ցուրտ, բայց սակայն հրացեալ՝ զհրոյն կերպարանս³⁴ զգենու³⁵, եւ ինքն պայծառանալով ոչ սեւացուցանէ զհուրն, եւ ցրտանալով³⁶ ոչ ցրտա-

¹⁸ L անապատ] անբատ

¹⁹ E յունողէն] յարարողէն

²⁰ E զնա]

²¹ D երկիր D + ըստ

²² L քանզի] զի

²³ E ի տեղի]

²⁴ TZ₂Z₃ի]

²⁵ CE տեղոյն E + ի տեղի

²⁶ M այլայլեր Z₃այլալեալ

²⁷ CZ₂անյեղելի] անայլալելի M այլայլի

²⁸ Z₃եւ]

²⁹ ABCDEZ₂անմահ] անհաս

³⁰ ACM մարմնականութենէն L մարմնական տնօրէնութենէն T մարմնական Z₂մարմնականութեան T + սնընդենէն

³¹ L հուր] հնար

³² C սեւ

³³ D երկաթոյ

³⁴ L կերպարան M կերպարան

³⁵ C սգենու

³⁶ E ցրտանալով] հրանալով

¹ DN համազգեացս Z₂ համազգեացս

² N ոչ... բուսականքն]

³ A առուածոյ C առուածոց DM առուածոց Z₂ առածոց

⁴ M գործեալք

⁵ Z₃այլ

⁶ D բուսակից] + ըստ

⁷ Z₂ ներկայ ցուցանելով

⁸ B ինքին

⁹ Z₃ վնասակար LTZ₂ + ի ձեռն միոյ ամենեքին առին զօգտակարն

¹⁰ Z₃այլ

¹¹ BCEMT արտաքս E տեղւոյն

¹² C տեղոյ

¹³ E ի]

¹⁴ EL յիւրմէն]

¹⁵ M զընդունող

¹⁶ EL բանն

¹⁷ Z₃շարժեաց

ցուցանէ զբոցն: Այսպէս եւ¹ մարմինն² հաղորդելով աստուածութեանն՝ ոչ փոխատրեաց ի նա զիւր տկարութիւնն: Քանզի եւ ոչ³ ստեղծականիս այսմ հրոյ հանգիտաբար տացես⁴ ազգել աստուածութեանն, այլ⁵ կի՞րս ինչ արդեաւք⁶ շուրջ զանախտականաւն ի մարդկայինս⁷ տկարութեան⁸ արտեւեւութեանս¹⁷⁶ եւ տարակուսես⁹ զիա՞րդ ապականուցու ընութեամբն¹⁰, որ¹¹ առ Աստուած, կարաց զանապականութիւնն նորա¹² ամբողջ պահել: Ուսի՛ր զխորհուրդն: Վասն այսորիկ¹³ Աստուած ի մարմնում՝ զի սպանցէ զորջացեալն ի նմա զմահ¹⁴: Եւկուլ զնա մահ անգիտա[146բ]նալով¹⁵, եւ կլեալ ծանեաւ¹⁶, զոր եւկուլն: Եւկուլ զկենդանութիւնն¹⁷, ընկղմեցաւ ի կենդանութենէն: Եւկուլ զմին հանդերձ ամենեքումբ եւ կորոյս զամենեսեան¹⁸ վասն միոյն¹⁷⁷: Քանզի, որպէս եւ դե-

ղոցն, որք¹⁹ բուսականքն²⁰ են, ներկալողք²¹ ²² են ապականողացն ընտանեցեալք ի մարմնումն եւ որպէս ներգոյն²³ խաւար ի տան՝ վերածութեամբ լուսոյ լուծանի, այսպէս եւ հզաւրացեալն ի վերայ մարդկային²⁴ բնութեան²⁵ մահ՝ յարագայութեամբ²⁶ աստուածութեանն աներեւութացաւ: Եւ որպէս ի ջուրս սառն, որչափ ժամանակս²⁷ զիշերն է, եւ ստուեր²⁸ ունի զխոնաւութիւնն, իսկ ի ջեռուցանել արեգական²⁹ հալի ի ճառագայթիցն. նոյնպէս եւ մահ³⁰ թագաւորեաց մինչեւ ի³¹ զալուստն Քրիստոսի: Իսկ որովհետեւ երեւեցաւ շնորհն Աստուծոյ փրկիչ (ՏԷՊ․ Բ․ 11), եւ ծագեաց արեգակն³² արդարութեան (Ուղ․ Գ․ 22) ընկղմեցաւ մահ³³ ի³⁴ յաղթութիւն (ՀԵՊ․ Լ․ ԿԷՊ․ ԺԵ․ 54), ոչ հանդուրժեալ³⁵ եւկելութեան ճշմարիտն³⁶ կենդանութեան: Ով խորք մեծութեան եւ

¹⁹ LT որ

²⁰ CE բուսականք

²¹ D ներկալող

²² N են... նախասահմանեալն]

²³ EL ներգոյն] ներքնոյն M ներգոյն

²⁴ C մարդկայինս Z₂ մարդկայինս

²⁵ Z₃ բնութեանս

²⁶ M յարագայութեամբ] արագութեամբ Z₂

յարակցութեամբ

²⁷ CDZ₂ ժամանակ

²⁸ A ստուեր C սուէր

²⁹ LMZ₂ արեգականն

³⁰ E մահու

³¹ E ի]

³² C արեգականն

³³ CM մահու

³⁴ CM ի]

³⁵ B յանդուրժեալ

³⁶ ELZ₃ ճշմարիտ

¹ Z₃եւ] + մարդկային

² Z₃ մարմինս

³ L տայցես

⁴ Z₃այլ

⁵ C արդօք

⁶ E մարդկային

⁷ T տկարութեան] + է Z₃ տկարութենէ

⁸ A արդ երեւութեանս արտերի

⁹ EMT տարակուսիս Z₃ + թէ

¹⁰ LTZ₃ բնութիւնս LTZ₃ + հաղորդութեամբն

¹¹ CZ₂ որ] զոր

¹² CZ₂ նորա]

¹³ Z₃այնորիկ

¹⁴ B մահ]

¹⁵ B հանգիտանալով

¹⁶ C ծանեւ

¹⁷ L զկենդանութիւնն] + եւ

¹⁸ C զամենեսեան

մարդասիրութեանն¹ Աստուծոյ, վասն գերազանցութեան մարդասիրութեանն դժոխերասանակք² լինիմք³ առ ծառայութիւնն: Վասն էր Աստուած ի մարդկան՝ խնդրեմք զբանն փոխանակ⁴, վասն պարտ գոյոյ երկրպագել քաղցրութեանն:

3 Զի՞նչ արասցուք քեզ, ո՛վ մարդ: Զմնացեալն ի բարձունս Աստուած⁵ եւ զիջեալ¹⁴⁷ ընդ քեզ ոչ խնդրես, եւ զի⁷ ձեռն մարմնոյ կաճառեալն ոչ ընդունիս: Երբ⁸ ընտանացիս Աստուծոյ՝ խուզեալ⁹ զպատճառսն¹⁰: Ուսի՛ր, եթէ¹¹ վասն¹² այսորիկ¹³ Աստուած ի մարմնում¹⁴, վասն¹⁵ զի պարտ է¹⁶ զանէծս մարմնոյս¹⁷ այսորիկ¹⁸ սրբել, եւ զաւտարացեալսն Աստուծոյ ընտանեցուցանել, եւ զանկեալն ի դրախտէն զնոյն յերկինս վերադարձուցանել¹⁹: Եւ զի՞նչ արդեալք²⁰ է գոր-

¹ M մարդասիրութեանն] CTZ₂ մարդասիրութեան

² M դժոխերասանակ

³ L լինիցիմք

⁴ ABCDEMTZ₂ փոխանակ]

⁵ L զԱստուած

⁶ LT զի... ընդունիս]

⁷ A ըզի

⁸ Z₃ երբ] այդ թէ էր վասն

⁹ CZ₂ խուզես] խնդրես

¹⁰ C զպատճառն

¹¹ T եթէ]

¹² E վասն]

¹³ E այսորիկ] Z₃ այնորիկ

¹⁴ Z₂ մարմնոյն

¹⁵ LT վասն]

¹⁶ T է] էր

¹⁷ BC մարմնոյն

¹⁸ CZ₂ այսորիկ] այնորիկ

¹⁹ BCLMTZ₂ վերայ] ABCDE վերադարձուցանել] վերայ ցուցանելով LMTZ₂ ցուցանել

ծարան տնտեսութեանս²¹ այսորիկ²²: Սրբոյ Կուսի²³ մարմին²⁴: Զի՞նչ են²⁵ սկզբունք²⁶ ծննդեանն: Հոգի²⁷ սուրբ եւ զաւրութիւն՝ Բարձրելոյն հովանաւորեալ, մանաւանդ նոցին²⁸ իսկ աւետարանականացն լուր²⁹: «Խաւսեցեալ³⁰, աւետ, զմայր Գորա Մարիամ Յովսէփայ³¹, եւ³² Գալս քան զգալ³³ առ միմեանս՝ գտաւ յղացեալ ի Հոգւոյն³⁴ սրբոյ» (Հմտ. Մտ. Լ. 18): Եւ³⁵ կոյս, եւ առն³⁶ խաւսեցեալ³⁷ պատկանաւորք³⁸ առ տնաւրէնութեանն սպասաւորութիւն, որպէս զի եւ³⁹ կուսութիւնն պատուեսցի⁴⁰, եւ⁴¹ ամուսնութիւնն մի՛ յոռասցի⁴¹: Քանզի կուսութիւնն որպէս պատկանաւոր առ սրբութիւնն ընտրեցաւ, իսկ⁴² առնխաւսութիւնն⁴³ սկզբունք⁴⁴ ա-

²⁰ C արդօք

²¹ L տնտեսութեանս] տնտեսութեանս

²² E այսորիկ] այսմիկ

²³ LM կուսին

²⁴ DM մարմինն

²⁵ D են]

²⁶ C սկսբունք E սկզբունք

²⁷ MT հոգին

²⁸ LT նոցին]

²⁹ E լուր] + բանի LTZ₃ + բանից

³⁰ T խօսեալ

³¹ CEM Յուսէփու Z₂ Յովսէփու

³² CZ₂ եւ]

³³ BCEZ₃ զգալ

³⁴ ACE հոգոյն

³⁵ CZ₂ եւ]

³⁶ M առնն

³⁷ E խաւսեցեալ] եւ խօսել առն

³⁸ E պատկանաւոր

³⁹ Z₂ եւ]

⁴⁰ AC պատուեսցի

⁴¹ LT յոռասցի

⁴² T իսկ] եւ

⁴³ CLMZ₂ առնխաւսութիւնն] + եւ ոչ T + եւ

⁴⁴ զի ոչ

⁴⁵ C սկսբունք ամուսնութեանն

մուսնութեան առան¹: Միանգամայն՝ որպէս² զի եւ³ վկայ ընտանի մաքրութեանն Մարիամայ եղիցի Յովսէփ եւ ի զրպարտողս⁴ մի՛ մատնիչ⁵ նորին⁶, որպէս ոչ⁷ պղծեցելոյ⁸ զկուսութիւնն՝ զխաւսնայրն ունէր վարուց⁹ |147p| պահապան: ¹⁰ Ունիմ ինչ եւ այլ¹¹ պատճառս ասել ոչինչ անպատուականագոյն¹², քան զասացեալը՝ եթէ պատկանաւոր ժամանակն առ մարդեղութիւնն Տեառն, ի վաղնջուց նախասահմանեալն¹³ եւ նախակարգեալն ի հիմնարկութենէ աշխարհի, յայնժամ¹⁴ ներկայացաւ¹⁵ ըստ որում եւ պարտն էր Հոգւոյն¹⁶ սրբոյ եւ զաւրութեան Բարձրելոյն, զքրիստոսագգեստն¹⁷ զայն գոյացուցանել մարմին: Եւ վասն զի համապատիւ մաքրութեանն Մարիամայ ոչ զոք¹⁸ ունէր¹⁹ այնմ ժամանա-

¹ E առան] առն

² LT որպէս]

³ CLTZ₂ եւ]

⁴ Z₃ զրպարտողս] զատապարտողս

⁵ LT մատնի

⁶ LT նորին]

⁷ Z₃ ոչ]

⁸ E պղծելոյ

⁹ BCDETZ₂ վարուցն

¹⁰ C ունիմ ինչ] ունի մինչ

¹¹ Z₃ այլ E + ինչ

¹² CLT անպատուականագոյն

¹³ N եւ... գոյր]

¹⁴ CM յայնժամ

¹⁵ ABE ներկայացաւ] երկուցաւ D երկայացաւ

¹⁶ CE հոգոյն

¹⁷ C զՔրիստոսագգեստն] զաստուածասգեցն LM զաստուածագգեստն Z₂ զաստուածագգեստն

¹⁸ T զոք] C ոք

¹⁹ M ըստ] ընդ

կի ազգ մարդկան, որպէս²⁰ առ ի ընդունել²¹ զազգումն²² Հոգւոյն²³ սրբոյ, սակս այսորիկ յառաջահաս եղեալ ի ձեռն առնխաւսութեան՝ ընտրեցաւ²⁴ երանելի Կոյսն՝ ոչինչ կուսութեանն²⁵ յառնխաւսութեանէն¹⁷⁸ վնասեալ: Բայց ուրեմն ի հնոցն ասացեալ է եւ այլ²⁷ պատճառ, եթէ վասն զանխուլ²⁸ լինելոյ յիշխանէ յաւիտենիս²⁹ այսորիկ³⁰ կուսութեանն Մարիամու առ ի Յովսէփ³¹ հնարեցաւ առնխաւսութիւն³²: Զի³³ որպէս զբաղումն³⁴ չարին³⁵ զձեւ³⁶ առնխաւսութեան³⁷ Կուսին վճարեցաւ³⁸, որ ի վաղնջուց³⁹ սպասէր Կուսից⁴⁰, յորմէ հետէ լուաւ⁴¹ զասել մարգարէին՝ «աւա Կոյս յղացի, եւ ծնցի Որդի» (Լ. 14): Արդ, պատրեցաւ⁴² ի ձեռն առնխաւսութեան⁴³ Կուսին չարախոր-

²⁰ L որպէս] + զի

²¹ TZ₂ ընդունել

²² T ազգումն

²³ C հոգոյն

²⁴ BD ընտրեցաւ] ընտանեցաւ

²⁵ C կուսութիւն

²⁶ E յառնն խաւսութեանէն

²⁷ Z₃ այլ

²⁸ M զանխուլ

²⁹ LT յաւիտենիս] աշխարհիս

³⁰ ABCDEZ₂ կուսութեանն Մարիամու]

³¹ CZ₂ Յովսէփն

³² Z₃ առնխաւսութիւն] + զի

³³ ABCDEZ₃ զի]

³⁴ M զբաղումն] ազգումն

³⁵ C չարին] + ի

³⁶ C զձեւ] ձեռն Z₂ ի ձեռն

³⁷ L առնխաւսութեան] + զի

³⁸ EZ վճարեցաւ] ճառեցաւ T ճարակեցաւ Z₃ ճարեցաւ

³⁹ C վաղնջուցն

⁴⁰ ABD կուսին

⁴¹ C լուաւ

⁴² CT պատրեցաւ] պարտեցաւ

⁴³ C առնխաւսութեան] առնխաւսութեան

Հողն¹ կուսուլթեան, քան[148ա|զի պարտ էր քակուումն ընդունել իւր² պետութեանն յերեւմանէն Տեառն³, որ ի ձեռն մարմնոյն⁴ լիւնելոցն⁵ էր:

4 «Նախ քան զգալ⁶ առ միսեանս՝ գտաւ յղացեալ ի Հոգւոյն⁷ սրբոյ» (ՄԴԲ. Լ. 18): ⁸Ջերկուս եգիտ Յովսէփ. եւ զյղութիւնն, եւ զպատճառն՝ եթէ ի Հոգւոյն սրբոյ: Վասն որոյ երկուցեալ այսպիսւոյ⁹ կնոջ այր աւուանիլ¹⁰, «խորհեցաւ լուելայն¹¹ արձակել զնա» (ՄԴԲ. Լ. 19) ոչ համարձակեաց¹² հրապարակագոյթ¹³ առնել զնորայն: Բայց¹⁴ արդար գոլ¹⁵ հանդիպեցաւ խորհրդոյն¹⁶ յայտնութիւն¹⁷, քանզի¹⁸ «մինչ դեռ, ասէ¹⁹, նա զայս անէր զմտաւ²⁰, հրեշտակ Տեառն²¹ երեւցաւ նմա ի տեսեան²² ա-

սելով՝ մի երկնչիի առնուլ առ քեզ զՄարիամ կին քո» (ՄԴԲ. Լ. 20) եւ մի²³ մտածէր²⁴ անպատեհ կարծեաւք զայն²⁵, եթէ պարտ է լուսութեամբ ստուերացուցանել²⁶ զյանցանսն: Քանզի արդար յորջորջեցար, ապա ուրեմն ոչ է պարտ արդարոյ լուսութեամբ ծածկել զանաւրէնութիւն²⁷: «Մի՛ երկնչիի առնուլ առ քեզ զՄարիամ կին քո» (ՄԴԲ. Լ. 20): Եցոյց եթէ ոչ յաջաց ինչ հանելով²⁸ կամ գարշելով²⁹, այլ երկնչելով³⁰ ի նմանէ, որպէս ի լցելոյ Հոգւոյ³¹ սրբով, «քանզի, որ նման ծնեալ³² է՝ ի հոգւոյն սրբոյ է» (ՄԴԲ. Լ. 20): Եւ աստուաստ յայտ է, եթէ ոչ ըստ հասարակաց³³ բնութեան մարմնոյ եղեւ բաղկացումն Տեառն: Քանզի այն ինչ կատարեալ³⁴ մարմնով³⁵ գոյր յղացեալն³⁶ եւ ոչ եթէ ըստ սակաւ սակաւ ստեղծման կերպարանեալ³⁷, որպէս յայտ առնեն նոքին³⁸ [148բ| իսկ բանքն³⁹: Քանզի⁴⁰

²³ ABD մի]

²⁴ M մտածէր] մտաներ

²⁵ E զայն] զայս

²⁶ AC ստուերացուցանել

²⁷ AB զանաւրէնութիւն] զտնաւրէնութիւն D անօրէնութիւն

²⁸ CZ₂ կամ գարշելով]

²⁹ D գարշել T + արձակել

³⁰ LT ի նմանէ]

³¹ B Հոգւոյ C Հոգոյն

³² M ծնեալն

³³ CE հասարակաց] հասարակ

³⁴ CZ₂ կատարեալ] + աստուածութեամբն

³⁵ կատարեալ մարդկութեամբ

³⁶ TZ₂ մարմնով]

³⁷ E յղանալն LT + մարմնով

³⁸ CZ₂ կերպարանեալ] + այլ

³⁹ D նոքին] նորին

⁴⁰ LM բանքն] բայքն

LT զի

¹ M Հարախոհողն

² E յիւր

³ E տեառն] աստուծոյ

⁴ Z₂ մարմնոյ

⁵ CEZ₃ լինելոց

⁶ Z₂ զգալն

⁷ C Հոգոյն

⁸ ABCDEZ₂ զերկուս եգիտ Յովսէփ եւ զյղութիւնն եւ զպատճառն՝ եթէ ի Հոգւոյն սրբոյ]

⁹ BDT այսպիսւոյ] այնպիսւոյ CEM այնպիսոյ Z₂ այնպիսի

¹⁰ AC անանիլ

¹¹ ABCD լուելացն E լուելան

¹² M համարձակեաց]

¹³ M հրապարակագոյթ] համարձակագոյթ

¹⁴ T բայց] եւ

¹⁵ LTZ₃ գոլով

¹⁶ ABCDE խորհրդոցն

¹⁷ CLZ₂Z₃ յայտնութեան

¹⁸ CZ₂ քանզի] + ասէ

¹⁹ CZ₂ ասէ]

²⁰ CLMTZ₂ զմտաւ] + ահա

²¹ T երեւեցաւ... տեսելով] ի տեսեան երեւեցաւ նմա տեսելով

²² CLZ₃ ի տեսեան]

ոչ ասաց թէ¹ «ստեղծեալն²», այլ թէ «ծնեալն ի նմա»: ³Ապա ուրեմն՝ որպէս ի սրբութենէ համակառուցեալ մարմինն, արժանի գոյր⁴ միաւորել⁵ աստուածութեան Միածնին⁷: «Ծնցի Որդի⁸ եւ կոչեցես⁹ զանունն Գորայն» (ՄԴԲ. Լ. 21): Միտ եղաք բազում անգամ, եթէ ոյց¹⁰ պատկանաւոր դնին¹¹ անուանք¹² գուշակումն ունին զընդ նոքաւք բնութեանն, որպէս Աբրաամ¹³ եւ¹⁴ Իսաակ¹⁵ եւ¹⁶ Իսրայէլ¹⁷: Քանզի սոցա¹⁸ իւրաքանչիւրոց¹⁹ ուրուք յորջորջումն՝ ոչ այնչափ²⁰ զմարմնոյն առեալ²¹ զնկաւորագրութիւն²², որքան²³ զգաւրութիւն²⁴ զառ ի նոցանէ ուղղելոց²⁵ առաքինութեանցն²⁶ բացայայտէ:

¹ DE եթէ

² Z₃ ստեղծեալն] յղացեալն

³ CLTZ₂ ապա... գոյր]

⁴ E գոյր] + ի

⁵ CLTZ₂ միաւորել... միածնին] N միաւորել... յղացի]

⁶ DEZ₃ միաւորել

⁷ D միածնին] մեծածնին

⁸ T որդի] ասէ L ասի

⁹ E կոչեցես LT կոչեցես

¹⁰ D ոյց] որոց

¹¹ T դնին] դնին

¹² C անուանք ZZ₃ անուանքն

¹³ ABCDE Աբրաամ Z₃ Աբրամ

¹⁴ L եւ]

¹⁵ ABCDE Իսաակ LT + եւ Յակոբ որ է

¹⁶ T եւ]

¹⁷ Z₃ Իսրայէլ

¹⁸ CD սոցա] սոքա

¹⁹ CDLZ₂Z₃ իւրաքանչիւրոյ

²⁰ T այնչափ] + ինչ

²¹ Z₃ առեալ] Z₂ առաւել

²² CDLM նկարագրութիւն

²³ CLMTZ₂Z₃ որքան] որչափ

²⁴ L զգաւրութիւն] զիւրութեան MZ₃ զիւրութիւն

²⁵ T ուղղելով Z₂ ուղղելով

²⁶ CMZ₂ առաքինութեանն L զառաքինութեանցն

Վասն այսորիկ²⁷ եւ այժմ Յիսուս յորջորջի, այսինքն՝ «փրկութիւն ժողովրդեանն²⁸»: Բայց այն ինչ եւ²⁹ կարգեալ խորհուրդն³⁰ ի վաղնջուց յառաջ քան զյաւիտեանս³¹ ի ձեռն մարգարէիցն³² քարոզեալ³³ զելումն ունէր: «Ահա կոյս յղացի եւ ծնցի Որդի, եւ կոչեցես զանունն Գորայն» (ՄԴԲ. Լ. 23): [149ա| ³⁵Իսկ ի վաղուց եւ այսր յորջորջումն զամենայն ունի³⁶ զյայտնութիւն³⁷, եթէ Աստուած ի մարդկան³⁸, քանզի թարգմանի, ասէ³⁹, էմմանուէլ⁴⁰ ընդ մեզ Աստուած: Եւ մի՛ ոք ի հրէական⁴¹ խուլութիւնսն⁴² կործանեցի, որք ասեն թէ ոչ կոյս, այլ երիտասարդուհի⁴³ ասացաւ ի մարգարէէն: Քանզի «ահա, ասէ, երիտասարդուհի յղացի եւ ծնցի Որդի» (Լ. 14): Նախ զի⁴⁴ քան զամենայն ինչ անբանագոյն⁴⁵ լի-

²⁷ T այսորիկ] այնորիկ

²⁸ ABCDEZ₂ ժողովրդեանն] տեառն

²⁹ BCDMT կարգեալ... վաղնջուց]

³⁰ Z₂ խորհուրդն Z₃ + եւ

³¹ C զյաւիտեանս BCDMT + կարգեալ խորհուրդն ի վաղնջուց

³² LT մարգարէին

³³ LT քարոզեալ]

³⁴ C էմմանուէլ EM էմանուէլ Z₃ + որ թարգմանի

³⁵ LT իսկ... աստուած]

³⁶ Z₃ ունի] + խորհրդոյն

³⁷ C զյայտնութիւնն M յայտնութիւնն Z₂ զյայտնութեանն

³⁸ A մարդկան] մարմնում

³⁹ ACD ասէ]

⁴⁰ C էմմանուէլ EM էմանուէլ

⁴¹ Z₂ հրէական] + անմիտ

⁴² D խուլութիւնսն] սղալութիւնսն E մոլութիւնսն TZ₂Z₃ խալութիւնսն

⁴³ LM ասացաւ... երիտասարդուհի]

⁴⁴ N զի]

⁴⁵ NTZ₂ անբանագոյն] այն բաւականագոյն

նի առ ի Տեառնէ փոխանակ նշանի տուեալն¹, վասն զի² հասարակաց է³ եւ յամենայն բնութենէ լինել⁴ խոստովանեալ⁵ թուի⁶: Քանզի զի⁷ նշանս մարգարէն՝ «եւ յաւել Տէր⁸ խաւսել ընդ Աքաղու եւ ասէ՝ խնդրեա՛ դու քեզ նշան ի Տեառնէ Աստուծոյ քումմէ ի խորութեան⁹ կամ ի բարձրութեան: Եւ ասէ Աքաղ. «ոչ խնդրեցից եւ ոչ փորձեցից զՏէր» (Եւ. 10-12): Եւ ապա յետ սակաւու⁹ միոյ ասէ՝ «վասն այդորիկ տացէ ձեզ¹⁰ Տէր¹¹ ինքնին¹² մշան: Ահա կոյս յղացի եւ ծնցի Որդի¹³» (Եւ. 14): Եւ վասն զի ոչ խնդրեաց ի խորութեան կամ ի բարձրութեան նշան Աքաղ, [149բ] որպէս զի ուսցի¹⁴, թէ «որ էջն ի ստորին կողմ երկրի, մոյն է, եւ¹⁵ որ ելն ի վերոյ քան զամենայն երկինս» (Եւ. 9-10), ետ եւ նա զնշանն¹⁶, նշան անկարծելի եւ հրաշական¹⁷ եւ կարի ի հասարակ¹⁸ բնութենէս¹⁹ այլա-

¹ C տւելն² N զի] + այս³ LN է]⁴ N լինելի⁵ BD խոստովանեալս E խոստովանել⁶ C թւի⁷ E տէր]⁸ T խորհութեան⁹ EMN սակաւ¹⁰ D ձեզ] E քեզ¹¹ M տէր]¹² D ինքնին] + ձեզ¹³ LNT որդի] + եւ կոչեցես զանուն նորա էմանուէլ¹⁴ ABD ուսցիս¹⁵ N եւ]¹⁶ Z₂ նշան]¹⁷ LN հրաշական] հրէական¹⁸ Z₃ հասարակաց¹⁹ Z₃ բնութենէ

փոխեալ: Մի եւ²⁰ նոյն կին եւ՛ կոյս, եւ՛ մայր, եւ՛ ի սրբութեան կուսութեանն²¹ մնալով²², եւ՛ զորդեծնութեան²³ աւրհնութիւն²⁴ ժառանգելով: Բայց եթէ ոմանք²⁵ ի թարգմանչացն զերբայական բարբառն²⁶ փոխանակ կուսի երիտասարդութեան²⁷, ոչինչ²⁸ վնասի ի բանէդ: ²⁹Վասն³⁰ զի գտաք³¹ ի սովորութեան³² Գրոց փոխանակ կուսի երիտասարդութեան³³ առեալ³⁴, որպէս եւ յերկրորդ աւրհնսն ասէ՝ «եթե ոք գտցէ երիտասարդութիւն կոյս, որ ոչ խաւսեցեալ առն, եւ բռնաբար³⁵ մնջեցէ ընդ մմա³⁶ եւ գտցի, տացէ այրն, որ մնջեցէ³⁷ ընդ մմա եւ գտցի, տացէ այրն, որ մնջեցան ընդ մմա, յիսուն երկրորամեան Հար³⁸ երիտասարդութիւն³⁹» (Եւ. 28, 29):

²⁰ NTZ₂ եւ]²¹ L կուսութիւնն²² A մնացեալ²³ C զորդեծնութեանն²⁴ M աւրհնութիւն]²⁵ E ի... բարբառն]²⁶ CZ₂ բարբառին²⁷ LNT արտադրեցին] ասացին Z₃ արտադրեցին²⁸ T վնասի ի] ի վնաս²⁹ Z₃ վասն զի] քանզի³⁰ BCDELMNT վասն] քան³¹ L գտան³² N սովորութենէ³³ C երիտասարդութեան³⁴ A առեալ] գտեալ M ասացեալ³⁵ BMNZ₃ բռնաբար] բռնաբարեալ³⁶ CLMT եւ գտցի տացէ այրն որ ննջեացն]³⁷ AE ընդ նմա]³⁸ N հար] + աղջկան³⁹ CDM երիտասարդութեան N երիտասարդութեան³⁹ հոյ

5 «Եւ յարուցեալ, ասէ, առ զկինն» (Եւ. 11: 24): Եւ բարուցն որպիսութեամբ եւ գորովաւ¹ եւ ամենայնիւ, որ ինչ ի կենակցութեանն յարմար[150ա] ի խնամածութիւն², կին համարեալ³, թէպէտեւ⁴ զամուսնական մերձաւորութիւնն⁵ ոչ ունէր: Քանզի «ոչ գիտէր, ասէ⁶, զնա՝ մինչեւ ծնալ զՈրդին իւր» (Եւ. 25): Եւ այս ահա կարծիս ինչ արկանէ՝ եթէ⁷ յետ մաքրապէս սպասաւորելոյ ծննդեանն Տեառն, որ ի ձեռն Հոգւոյն սրբոյ կատարեցաւ, ի յաւրինաւորեալ⁹ գործոյ¹⁰ ամուսնութեանն¹¹ ոչ հրաժարեաց Մարիամ¹²: Բայց մեք¹³, թէպէտեւ¹⁴ ոչինչ զբարեպաշտութեանն բան եղծանէ (քանզի մինչն¹⁵ ցոպասաւորութիւնն¹⁶, որ ըստ տնտեսութեանն¹⁷, կարեւոր էր կուսութիւնն¹⁸, իսկ յետոյ անխուզելի եղիցի բանիս, որ ինչ խորհր-

¹ Z₃ գորովով² Z₃ խնամածութեան³ Z₂ համարել⁴ E զամուսնական... ունէր] զորինաւոր ամուսնութիւն ոչ գիտէր⁵ C մեծօրութիւն⁶ Z₂ ասէ]⁷ ABMN եթէ]⁸ LNT յետ... է]⁹ Z₂ յաւրինաւոր C յորինաւոր¹⁰ CZ₂ գործոյ]¹¹ Z₂ ամուսնութեանն¹² ABNT Մարիամ]¹³ AB մեք] մեք¹⁴ M թէպէտ¹⁵ E մինչ¹⁶ E ցոպասաւորութեանն¹⁷ ABCMNTZ₂ տնտեսութեանն] տնտեսութեան¹⁸ ACDMNTZ₂ կուսութիւնն] ամուսնութիւնն B անկուսութիւնն

դոյն է), բայց սակայն վասն¹⁹ ոչ ընդունելոյ քրիստոսասիրացն զայսպիսի լուր²⁰ 21 եթէ դադարեաց երբէք աստուածայինն²² ի կոյսն լինելոյ, զայնս²³ համարեցուք գով²⁴ բովանդակ միւրիւթարութիւն: Առ այն, որ ասէ՝ «եւ ոչ գիտէր զնա, մինչեւ ծնալ զՈրդին իւր» (Եւ. 25): Եւ «մինչդ» բազում անգամ ժամանակի իմն սահման թուի²⁶ գուշանել²⁷, բայց ըստ ճշմարտութեանն զան[150բ]որիչ իրս ցուցանէ՝ որպէս է²⁸ ասացեալն ի Տեառնէ. «Ահաւասիկ²⁹ եւ ընդ ձեզ եմ³⁰ զամենայն աւուրս՝ մինչեւ³¹ ի կատարած յախտեցիս³²» (Եւ. 20)¹⁷⁹: Քանզի³³ ոչ եթէ յետ յաւիտենիս այսորիկ ոչ է հանդերձեալ լինել ընդ սուրբս իւր Տէրն, այլ³⁴ խոստումն յարակալիս³⁵ ոչ է հատումն³⁶ հանդերձելոյն³⁷: Ըստ նմին աւրինակի ասեմք եւ³⁸ «զմինչն³⁹» առեալ: Եւ

¹⁹ T վասն]²⁰ N լուր] + ասեմք²¹ LNT եթէ... իւր եւ] ասեմք եթէ²² C աստուածայինն] աստուածածինն²³ Z₂ զայն Z₃ զայս²⁴ Z₃ բովանդակ միւրիւթարութիւն] բաւական ի վկայութիւն²⁵ Z₃ իւր] + ասեմք եթէ²⁶ D թուի]²⁷ M գուշակեալ²⁸ D է] N եւ²⁹ LNT ահաւասիկ]³⁰ CEMNTZ զամենայն աւուրս] D եւ³¹ N մինչ³² NT յաւիտենիս] աշխարհի³³ LNT քանզի] զի³⁴ Z₃ այլ³⁵ D յարակալիս³⁶ Z₃ հատումն] խափանումն³⁷ N հանդերձելոյն³⁸ Z₃ եւ] + անդ³⁹ DMZ₃ մինչն E զմինչս

վասն զի ասացեալ է անդրանիկ, ոչ ամենայն իրաւք անդրանիկն առ ի վերջածնիցեալսն¹ ոմանս ունի համեմատութիւն, այլ² որ³ առաջին բանայ զարգեանդ՝ անդրանիկ անուանի⁴:⁵ Բայց⁶ յայտ է եւ ըստ Զաքարիային պատմութիւն, թէ մինչ ցհանապազ կոյս մնաց⁷ Մարիամ: Քանզի բան է եւ այս յաւանդութենէ ի մեզ եկեալ, եթէ Զաքարիայի⁸ ի կուսիցն տեղւոյ¹⁰ կարգեալ զՄարիամ¹¹ յետ ծննդեանն Տեառն, սպանալ ի հրէիցն ընդ մէջ տաճարին եւ սեղանոյն,¹² մեղադրութիւն կրեալ ի ժողովրդենէն, որպէս զի յիւրմէ ստեղծեալ զանկարծելին զայն եւ զբազմերգելի¹³ նշանն¹⁴ զծնանել կուսին, եւ զկուս|151ա|ութիւնն ոչ ապականել¹⁵: «Եւ ի¹⁶ ծնանելն Յիսուսի ի Բեթղէէս¹⁷ Հրէաստանի, յաւորս Հերովդի¹⁸ արքայի¹⁹, ահա մոգք յարեւելից եկին յԵրուսաղէմ եւ ասեմ՝ ո՞ր է, որ

¹ Z₃ վերջածնիցեալս

² Z₃ այլ

³ BD որ] ընդ Z₃ + ընդ

⁴ C անուանի

⁵ L բայց... կարգեալ] N բայց... արքայն]

⁶ BZ₂Z₃ յայտ է] յայտնէ

⁷ CEMZ₂ մնաց] + սուրբն

⁸ Z₂ Զաքարիայ

⁹ D ի տեղւոյ կուսի

¹⁰ C տեղոյ

¹¹ ABCDEM N յետ ծննդեանն Տեառն]

¹² ABCDEM N Z₂ մեղադրութիւն կրեալ ի ժողովրդենէն]

¹³ CZ₂ զբազմերգելի] զբազմաբարգելի

¹⁴ Z₂Z₃ նշանն] + եւ

¹⁵ M ապականեալ

¹⁶ ABCDM N ի]

¹⁷ M Բեթղէէս

¹⁸ C Հերովդէս

¹⁹ LN արքայի] + եւ

ծնաւ արքայն Հրէից» (ՄԴԴ. Բ. 1-2): Մոգքն²⁰ ազգ են պարսկական²¹ եւ²² ի հնարս եւ ի դիւթութիւնս եւ ի բանաւորական²³ ընդդիմադրութիւնս²⁴ նայելով եւ ի պահպանութիւնս²⁵ ամբարձայնոցն²⁶ պարապեալք, որոց դիւթութիւնք²⁷ եւ Բաղայամ²⁸ երեւեցաւ գոյ՝ կոչեցեալն ի Բաղակայ²⁹, որպէս զի ի ձեռն բանից ոմանց³⁰ անիծանիցէ³¹ զԽորայէլ³²: Եւ ի չորրորդում³³ առական իւրոյ³⁴ այսպիսի ինչ³⁵ ասէ յաղագս Քրիստոսի³⁶. «Այր³⁷ տեսանելով³⁸ ասէ³⁹ եւ լսելով զբանն⁴⁰ Աստուծոյ եւ գիտելով զգիտութիւնն Բարձրելոյ եւ գտեսիլն Աստուծոյ ետես⁴¹ ի քում աչաւք իւրովք բացաւ⁴²:⁴³ Ցուցից մմա եւ

²⁰ Z₃ մոգք

²¹ LN եւ ի հնարս... ամբարձայնոցն]

²² N եւ]

²³ C բանոր DZ₂ բանաւոր Z₃ բնաւորական

²⁴ EM ընդդիմադրութիւնս] ընդդիմակրութիւնս Z₃ ընդդիմակրութիւնս

²⁵ CMZ₃ պահպանութիւն

²⁶ B ամբարձայնոյն D ամբարձայնոյն E ամբարձայնոց Z₃ ամբարձայնոյն

²⁷ BZ₂ դիւթութեան E դիւթութիւն Z₃ դիւթութեանց

²⁸ CDELMZ₂Z₃ Բաղայամ N բաղամ

²⁹ N բաղամ

³⁰ Z₃ ոմանց]

³¹ CNZ₂Z₃ անիծեց

³² A զԽորայէլ

³³ M չորրորդ

³⁴ ELMNTZ₃ իւրում

³⁵ ABC ինչ]

³⁶ CLNTZ₂ Քրիստոսի] Խորայէլի

³⁷ L այր] այլ

³⁸ CELNZ₂ տեսանելով] + ասել Z₃ + ասէ

³⁹ Z₂ ասել

⁴⁰ Z₃ զբանս

⁴¹ ABCDEZ₂ ի քում]

⁴² ET բացովք

⁴³ ABCDEZ₂ ցուցից նմա եւ ոչ այժմ երանելից եւ ոչ ի մատուոյ]

ոչ այժմ, երանելից եւ ոչ ի մատուոյ: Մագեցի¹ ասող² ի³ Յակովբայ եւ երեւեցի⁴ այր յիսրայէլէ⁵» (ՀԴԴ. ԹԻ-Է. ԻԿ. 15-17): Վասն այսորիկ խուզէին զտեղին ի Հրէաստանի ըստ յիշատակի հին մարգարէութեանն՝ «ուր արգեաւք⁷ իցէ ծնիցեալ թագաւորն Հրէից»: Բայց ուրեմն է⁸ ընդդիմակայ⁹ զաւրութեանն |151բ| անմոլար¹⁰ եղելոյ, այնուհետեւ յեւեմանէն Քրիստոսի, զգացեալք¹¹ զխափանումն իւրեանց ազգմանցն՝ մեծ գոյ զգաւրութիւն ծնիցելոյն առվկայէին: Վասն այնորիկ¹² գտեալ զմանուկն՝ երկրպագեցին նմա¹³: Մոգքն, ¹⁴աւտարացեալքն¹⁵ յԱստուծոյ ազգ¹⁶, աւտարացեալք եւ ի Կտակարանաց, առաջինք երկրպագութեան¹⁷ արժանաւորեցան գոյ, վասն զի եւ ի¹⁸ թշնամեացն վկայութիւնք արժանահաւատարմագոյնք¹⁹ են: Զի եթէ նախ Հրէից էր երկրպագեալ,

¹ CMNTZ₂ ծագեցէ

² L ասող բառից սկսած ընդհատվում է

³ MNT ի]

⁴ BCDEMNTZ₂Z₃ երեւեցի] ելցէ

⁵ AB յիսրայէլի Z₂ յիսրայէլ Z₃ յիսրայէլէ

⁶ NT ուր... այնորիկ]

⁷ C արգեւք

⁸ MZ₃ է] եւ

⁹ EZ₂Z₃ ընդդիմակայ

¹⁰ Z₃ անմոլար] անզար

¹¹ Z₂ զգացեալք] + եւ

¹² EM այնորիկ] այսորիկ

¹³ MNT նմա]

¹⁴ M աւտարացեալքն... ազգ]

¹⁵ BE աւտարացեալն

¹⁶ N ազգք

¹⁷ NZ₂ յերկրպագութեան

¹⁸ N ի]

¹⁹ A արժանահաւատարմագոյնք

կարծիս տային արգեաւք²⁰ որպէս զիւրեանցն պարկեշտացուցանելոյ²¹ զազգակցութիւնն²²: Բայց այժմ, այնորիկ²³, որոց ոչինչ²⁴ անկ էր, որպէս²⁵ Աստուծոյ երկրպագեցին²⁷, որպէս զի իւրքն դաւադրեցին ի խաչ հանելովն տարապարտեցին ի խաչ հանելովն զնա, որում այլազգիքն երկրպագեցին: ²⁸Եւ վասն զի երկնայինցն իսկ շարժմանց ընդեւ²⁹ իսկ³⁰ էին, եւ ոչինչ անհեղաբար տեսանէին զանկարծելիսն³¹ յերկինս ստեղծուածն³², նոր³³ եւ անսովոր աստղ ի ծննդեան³⁴ Տեառն ծագեալ:

6 Եւ մի |152ա| ոք ձգեցէ աստեղաբաշխութեան³⁵ ստեղծումն յաստեղն³⁶ ծագումն, քանզի ո-

²⁰ C արգեաւք

²¹ E պարկեշտացուցանելն NT պարկեշտացուցանել Z₂ պաշտեղտացուցանելոյ

²² CZ₃ զազգակցութիւն M ազգակցաւն T ազգակցութիւն

²³ E այնորիկ] այսորիկ M այնորիկ

²⁴ NT ոչինչ] ոչ

²⁵ MN անկնչ

²⁶ NT որպէս] իրեւ

²⁷ N երկրպագեցին] + խնդալով յուրախութիւն մեծ ընկալցուք եւ մեք ուրախութեամբ մեծաւ ի սիրտս մեր ընդ մոգուցն երկրպագեցուք ընդ Հովիւսն փառաւորեսցուք ընդ հրեշտակսն պարեցուք զի ծնաւ մեզ այսաւր Փրկիչ որ է աւծեալ Տէր ի քաղաքի Դաւթի T + խնդալով ուրախութիւն մինչ

²⁸ CDEMZ₂Z₃ եւ վասն] NT «եւ վասն...» սկսվածքով հատվածից սկսած՝ գրչագրերը ընդհատվում են

²⁹ D ընտելք E ընտեալք

³⁰ CDMZ₂Z₃ իսկ]

³¹ Z₂ զանկարծելիսն] զանկարծելիսն

³² C ստեղծուած DMZ₂Z₃ ստեղծուածս

³³ AB նոր] որ

³⁴ C ծննդեն

³⁵ M աստեղաբաշխութիւն

³⁶ ABCDEZ₂ յաստեղն] յանստեղծն

մանք ծնունդ¹ ի ներքս ածեն
յայն² ինչ եղելոյ³ յաստեղացե⁴,
եւ⁵ զայսպիսի ձեւ պատճառս գոլ
ըստ կենցաղոյս կործանմանց իւ-
րաքանչիւր⁶ ումեք դնեն: Իսկ
աստ ոչինչ ձեւ աստեղաց զթա-
գաւորականն զայն ծնունդ⁷ գու-
շակէր, եւ ոչ ինքն աստղն⁸ ի սո-
վորիցն էր: Քանզի, որ հանդերձ
արարածովքս հիմնարկեցան ի
սկզբանէ, կամ անշարժ⁹ են հա-
նապազ¹⁰, կամ շարժումն ունին
անդադար¹¹: Իսկ նա, որ երեւե-
ցաւն, զերկոսին¹² երեւիւր¹³ ունե-
լով եւ¹⁴ զշարժելն¹⁵ եւ զկալն:
Քանզի այն ինչ ի գոյսն հաստա-
տեալքն ոչ երբէք շարժին, իսկ
մոլարքն ոչ երբէք կան: Բայց¹⁶
յայտնի է, զի նա զերկոսեան¹⁷ ու-
նելով ինքեան եւ¹⁸ զշարժումն¹⁹
եւ զկայումն, որ²⁰ ոչ²¹ միում²² ու-

մեք²³ ի նոցանէ անկ գոլով: Քան-
զի շարժեցաւ յարեւելից ի Բեթ-
ղէմ²⁴ եւ եկաց²⁵ ուր էր մանուկն:
Վասն այսորիկ²⁶ եւ մոգուցն շար-
ժեալ յարեւելից եւ առաջնորդու-
թեան²⁷ աստ¹⁵² Եղն հետե-
ւեալք²⁸ եկին առկայացան²⁹ յե-
րուսաղէմ, եւ զամենայն քաղաքն
վրդովեցին իւրեանց եկելու-
թեամբն¹⁸⁰, երկիւղիւ մատուցեալք
առ բոլորեցունց³⁰ 31 թագաւորն¹⁸¹,
զոր³² գտեալ ընծայիւք³³ պատուե-
ցին, ոսկւով եւ կնդրկով եւ
զմուսով³⁴: Թերեւս արդեալք³⁵ մար-
գարէութեանն Բաղասմու³⁶ հետե-
ւեալք եւ աստ, որ յաղագս Քրիս-
տոսի ասէ այսպէս՝ «Բազմեալ³⁷ հաւ-
գեալ³⁸ որպէս առիծ³⁹, որպէս կորիւն ա-
ռիծու: Եւ⁴⁰ ո՞վ յարուցանիցէ⁴¹ գնա: Որք
աւրհմեն գրեզ՝ եւ⁴² արհմեալք⁴³ գոն, եւ
որք անիծանեն⁴⁴ անիծեալք» (Թ. Է. Ի. Կ.)

¹ CDMZ₂₃ ծնունդ] + իսկ

² CZ₂ այն] յԱստուծոյ

³ BCM եղելոց E ելոց

⁴ BDEM յաստեղացե

⁵ Z₂ եւ]

⁶ Z₂ իւրաքանչիւր] իւր քան զիւր

⁷ C ծնունդն

⁸ D աստղսն E աստղ

⁹ A անշարժ

¹⁰ ABD հանապազ] + եւ

¹¹ CDEMZ₂₃ անդադարաւոր

¹² C զերկոսին] զերկոսէն DM զերկոսեան

¹³ ABCD երեւիւր]

¹⁴ CZ₂ եւ]

¹⁵ BCZ₂ զշարժելին Z₃ զշարժիլն E զմերժելն

¹⁶ BDEZ₂₃ բայց] + նա

¹⁷ AC զերկոսին

¹⁸ Z₂ եւ]

¹⁹ E զշարժելն

²⁰ Z₂₃ որ]

²¹ E ոչ]

²² BDM միումն

²³ A ումեք]

²⁴ B բեթղաէմ Z₂ բեթղեհէմ Z₃ փեթղահէմ

²⁵ C եկել Z₂ եկեալ Z₃ + ի վերայ

²⁶ D այսորիկ] այնորիկ E այգորիկ

²⁷ E առաջնորդութեամբ

²⁸ ABC հետեւեալ

²⁹ AB առկայացան] առկայարան

³⁰ DEZ₃ բոլորեցունցն

³¹ DE թագաւոր

³² Z₂₃ զոր] + եւ

³³ A ընծայիւք CZ₂ ընծայալք

³⁴ Z₃ զմրոով

³⁵ E արդեալք] B ուրեք C արդաւք

³⁶ ABCD Բաղայամու E Բաղասմու

³⁷ Z₂ հանգեալ որպէս] հոգեւորապէս

³⁸ C հանգեալ

³⁹ CEZ₂ զառիւծ

⁴⁰ BCMZ₃ եւ]

⁴¹ Z₃ յարուցանէ

⁴² CEZ₃ եւ]

⁴³ C աւրհմել MZ₂ աւրհմեալ

⁴⁴ B անիծանեն] + քեզ DZ₂ զքեզ

9): Եւ արդ՝ որովհետեւ¹ 2 ի ձեռն
առիւծուն³ թագաւորութիւն⁴ ցու-
ցանէ բանս, իսկ⁵ ի ձեռն բազմե-
լոյն՝ զկիրսն, եւ ի ձեռն աւրհնե-
լոյն զգաւորութեան՝ աստուածու-
թեանն⁶, հետեւելով⁷ մարգարէու-
թեանն մատուցին⁸ մոգքն՝ որպէս
թագաւորի զոսկին, իսկ որպէս
հանդերձելոյ մեռանիլ՝ զզմուռսն
եւ որպէս Աստուծոյ՝ զկնդրուկն:
Բայց սակայն եւ ոչ այնքով⁹,
որք¹⁰ 153ա հետաքրքրաբար
զծննդեանն առնուն զիրս¹¹, գոյ
անաւգուտ¹², եթէ աստղն¹³ նման
վարսաւոր աստեղացն էր, որք
մանաւանդ թուին¹⁴ զթագաւո-
րացն յաջորդութիւն¹⁵ յերկինս¹⁶
կալովն յայտնել, 17 զի¹⁸ որ յոլովսն
են¹⁹, անշարժք են ի պարագրա-
կան¹⁸² տեղոջ²⁰ ի տապոյն լինել²¹:
Քանզի վարսաւորքն եւ հեծա-
նակքն¹⁸³ եւ գուպարքն¹⁸⁴ զանա-

զանաձեւք²² եւ յորջորջմունքն²³
նման ձեւոցն: Բայց մի²⁴ եւ
նման²⁵ բոլորիցն լինելութիւն:
Յորժամ ուղիսեալն²⁶ զաւրու-
թեամբ²⁷ շուրջ զերկրաւս²⁸ աւդ
յարփային²⁹ տեղի³⁰ առաւելագե-
ղու, եւ որպէս նիւթ³¹ ինչ³² հրոյ³³,
զթանձրն եւ զպղտորեալն³⁴ զառ ի
յաստուստ վերաբերութեանն³⁵,
յայտնապէս որպէս աստեղ երե-
ւոյթս շնորհէ: Իսկ երեւեալ յարե-
ւելից՝ շարժել ի խնդիր ծնիցելոյն
զմոգսն, դարձեալ աներեւոյթ լի-
նէր³⁶, մինչեւ³⁷ տարակուսեալ³⁸ նո-
ցա ի Հրէաստանի: Եւ դարձեալ
երկրորդ անգամ երեւիւր, որպէս
զի³⁹ լսել⁴⁰ ո՞յր⁴¹ է եւ որո՞ւմ⁴²
153բ սպասաւոր է եւ վասն ո՞յր ե-
կեալ է: Քանզի «եկեալ եկաց ի վերայ՝
ուր էր մանուկն» (Մ. Բ. Բ. 9), վասն ո-
րոյ եւ մոգուցն «տեսեալ խնդացին ու-

²² CZ₃ զանազանաձեւք E զանազան ձեւքն

²³ CDE յորջորջմունք

²⁴ Z₃ մի] + է

²⁵ BDEMZ₂ նման] նոյն

²⁶ CZ₂ ուղիսեալն

²⁷ ABCDE զաւրութեամբ] չարութեամբ Z₂

չարութեամբ

²⁸ ABD զերկրաւս աւդ] զերեսաւդ Z₂ զերկ-

րաւս

²⁹ C յարփային DZ₃ յարփային

³⁰ Z₃ տեղիս

³¹ C նիւթս

³² M ինչ]

³³ Z₃ հրոյ] + տալով

³⁴ E զպղտորեալս

³⁵ E վերաբերութիւնն Z₂ վերաբերութեանն

³⁶ MZ₃ լինէր] լինիւր D + իւր

³⁷ EMZ₂ մինչեւ] + ի

³⁸ MZ₃ տարակուսել

³⁹ M զի] CZ₂ եւ

⁴⁰ Z₃ լսել] ուսցին եթէ

⁴¹ M ոյր] իւր

⁴² CZ₂ որում] ում

¹ A որովհետեւ] որով

² E ի ձեռն... եւ]

³ D առիւծուն Z₃ առիւծուն

⁴ E զթագաւորութիւն

⁵ Z₂ իսկ]

⁶ BCDMZ₂₃ զաստուածութիւնն

⁷ E հետեւեալ

⁸ ABCDEZ₂ մատուցին]

⁹ BDZ₃ այնքովի] այնցիկ

¹⁰ DEZ₂ որք] այն որ

¹¹ CMZ₂₃ իրս

¹² Z₁ անաւգուտ] այնաւգուտ Z₃ + ասել

¹³ A աստեղդ

¹⁴ C թւին

¹⁵ CDZ₂ յաջորդութիւն] յաջորդութիւնս

¹⁶ M յերկինս]

¹⁷ Z₃ զի որ] քանզի եւ սոքա որպէս ի

¹⁸ DEMZ₂ զի] քանզի

¹⁹ MZ₂₃ են]

²⁰ BDEMZ₂₃ տեղոջ

²¹ Z₃ լինել] եղելոյ

րախոսութիւն մեծ» (Հմտ. Մ. Բ. 10): Ընկալցուք եւ մեք ուրախութեամբ մեծաւ ի սիրտս մեր: Զայս ուրախութիւն աւետարանեն¹ Հովուացն² եւ հրշտակք³: Ընդ մոգսն երկրպագեսցուք⁴, ընդ հովիւսն փառաւորեսցուք ընդ հրեշտակսն պարեսցուք⁵, «զի ծնաւ մեզ այսաւ Փրկիչ, որ է ածեալ Տէր ի քաղաքի Դաւթի» (Ղ. Բ. 11): Աստուած Տէր երեւեցաւ մեզ, ոչ ի կերպարանս Աստուծոյ, զի մի՛ պակուցէ զտկարացեալսն⁶, այլ ի կերպարանս ծառայի, որպէս զի ազատեցուցէ զծառայացեալսն⁸: Ո՞վ ոք այսպէս հեղգ հոգւով¹⁰, ո՞վ ոք այսպէս¹¹ անշնորհակալ ու՝ որպէս ոչ ցնծալ եւ խնդալ եւ պայծառանալ մերձակայիւքս: Նոր է տաւնս այսաւ¹² ամենայն արարածոց¹³ զգերաշխարհիկն¹⁴ ունելով: [154ա] Զհրեշտակապետն առաքէ¹⁵ առ Զաքարիայ եւ Մարիամ, եւ պարս հրեշտակաց¹⁶ յարմարէ, որք¹⁷ ասեն՝

«Փառք ի բարձունս¹⁸ Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն¹⁹, ի մարդիկ հաճութիւն» (Ղ. Բ. 11): Աստեղք ցոլանան յերկնուստ, մոգքն շարժին յազգաց, երկիր ընդունի յայրին, ոչ ոք անկատարելակից¹⁸⁵, ոչ ոք անշնորհակալու: Բարբառեսցուք եւ մեք ինչ²⁰ ձայնիւ ցնծութեան²¹, անուն զիցուք տաւնիս մերոյ²² Աստուածայայտութիւն: Տաւնեսցուք զփրկութիւն աշխարհի՛ զաւր ծննդեան²³ մարդկութեան²⁴ Տեառն²⁵: Այսաւ լուծաւ դատապարտութիւն²⁶ Ադամայ, քանզի ոչ եւս «հող էիր եւ ի²⁷ հող դարձցիս» (Ծ. Գ. 19), քանզի²⁸ երկնայնումն²⁹ շարամբերձեալ յերկինս համբարձաւ³⁰: Ոչ³¹ երբէք «³²ծնցիս տրտմութեամբ որդիս» (Ծ. Գ. 16), քանզի երանելի եղեւ, որ երկնեացն³³ զէմմանուէլն³⁴ եւ ստինքն³⁵, որ զիեցուցին³⁶: «Բազմի³⁷ մանուկ ծնաւ մեզ³⁸,

¹⁸ D բարձուն

¹⁹ M խաղաղութիւն] + եւ

²⁰ Z₂ ինչ]

²¹ ACM ցնծութեամբ

²² AC մերում

²³ CDE ծնող

²⁴ CDZ₃ մարդկութեան E փրկութեան

²⁵ CZ₃ տեառն]

²⁶ Z₃ դատապարտութիւն

²⁷ Z₂ ի]

²⁸ BCDEMZ₃ քանզի] վասն զի

²⁹ Z₃ երկնայնումն

³⁰ Z₃ համբառնաս

³¹ M ոչ] + եւս

³² BD տրտմութեամբ ծնցես

³³ A երկնեաւ

³⁴ C զէմմանուէլն Z₃ զէմմանուէլն

³⁵ D ստինք

³⁶ CZ₂ զիեցուցին] + զնա

³⁷ ABCDEZ₂ քանզի]

³⁸ EM մեզ] մեր

¹ DZ₃ աւետարանեն] + եւ

² C Հովուացն

³ MZ₂ հրեշտակք

⁴ M երկրպագեսցուք] + բարբառեսցուք

⁵ C պարեսցուք] պատեսցուք EMZ₂ պատեսցուք

⁶ Z₃ զտկարացեալսն

⁷ Z₃ այլ

⁸ D զծառայեալսն

⁹ Z₂ ով] ո

¹⁰ BEMZ₃ ոգւով CDE ոգով

¹¹ Z₂ այսպէս] այնպէս

¹² CMZ₃ այսաւ]

¹³ Z₃ արարածոց] + պարգեւատրին տիեզերք

¹⁴ CEMZ₃ զգերաշխարհիկսն D զգերաշխարհիկս

¹⁵ M առաքեալ

¹⁶ D հրեշտակաց

¹⁷ ABM որ

որդի տուաւ մեզ յԱստուծոյ¹, որոյ իշխանութիւնն իւր ի վերայ ուսոյց² իւրոց³» (Ե. Բ. 6): ⁴Զուարճանայ⁵ սիրտ իմ, աղբիւրանան միտք իմ, այլ [154բ] սուղ է լեզուս եւ ընդ աղաւտ բանս՝ առ ի պատմել զայսքանուոյ⁶ խնդութեան⁷ զմեծութիւն: Իմացիր⁸ ինձ զաստուածավայելուէ⁹ մարդեղութեան¹⁰ Տեառն: Անշաղախ¹¹ իմացի՛ր ինձ զաստուածութիւնն, թէպէտեւ ի նիւթական բնութեանս¹² լինի: Ներչարչարելի¹³ գոլ յաւրինէ, ոչ եթէ ինքն ինչ¹⁴ չարչարանաւք լցեալ լինի: Ո՞չ տեսանես զարեգակն եւ ի տիղմս¹⁵ եղեալ¹⁶ եւ ոչ¹⁷ շաղախացեալ եւ ի վերայ աղտեղութեանց ծագեալ եւ ի ժահահոտութեանէն¹⁸ ոչինչ վայելեալ: Բայց եւ¹⁹ ընդդէմսն եւս, որոց բովանդակաբար կաճառի եւ զնեխավայրսն²⁰ եւս չորացուցանէ: Եւ արդ՝ զի՞ երկնչիս սակս անեղծ եւ անչարչարելի բնու-

¹ Z₃ յԱստուծոյ]

² Z₂ ուսոց

³ E իւրոց] + նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն

⁴ E զուարճանայ... մաքրեսցիս]

⁵ C զւարճանայ

⁶ BDZ₃ զայսքանուոյ

⁷ D խնդութեանս

⁸ M իմացիր]

⁹ CDMZ₃ աստուածավայելուէ

¹⁰ D մարդեղութիւնս Z₃ զմարդեղութիւնն

¹¹ Z₃ անշաղախ] + իմն

¹² ABD բնութիւնս

¹³ Z₃ ինչ]

¹⁴ Z₃ տեղմսն

¹⁵ ABCDEZ₂ եղեալ] ելեալ

¹⁶ Z₂ ոչ] ոչինչ Z₃ ոչ ինչ

¹⁷ C ժահահոտութեանէն] ժանահոտութեանէն

¹⁸ MZ₃ զաճանահոտութեանէն

¹⁹ Z₂ եւ]

²⁰ CZ₂ զնեխավայրսն] զնեխավայրսն

թեանն²⁰, որպէս մի գուցէ ընդ աղաւտ²¹ ինչ առ ի մէնջ շփեցաւ: Վասն այսորիկ ծնաւ, որպէս զի մաքրեսցին ի ձեռն ազգակցին: Վասն այսորիկ աճէ, որպէս զի²² ձեռն [155ա] սովորութեանն ընտանացիս: Ո՞վ խորք բարերարութեան²³ մարդասիրութեան²⁴ Աստուծոյ: Վասն առաւելութեան պարգեւացն²⁵ անհաւատք²⁶ լինիմք յերախտաւորն²⁷: Վասն մեծ մարդասիրութեանն Աստուծոյ²⁸ երազասիրութեանն երասանականացք²⁹ լինիմք առ³⁰ ծառայութիւնն³¹: Ո՞վ հանտեղոյս³² այսորիկ եւ ահագին դրժութեանս: Մոգքն³³ երկիր պագանեն, եւ քրիստոնեայք³⁴ հետաքրքիր լինին³⁵, թէ զիարդ ի մարմնում³⁶ Աստուծոյ, եւ յորպիսի մարմնում³⁷, եւ կատաբալ արդեաւք³⁸ մարդն³⁹ է⁴⁰, թէ⁴¹

²⁰ Z₃ բնութեանս

²¹ Z₃ աղաւտ] աղաւտ

²² E ի ձեռն... ամէն]

²³ CD բարերարութեան] Z₃ բարութեան C +

եւ

²⁴ Z₃ մարդասիրութեանն

²⁵ AE պարգեւացն] պատուոյն

²⁶ A անհաւատ

²⁷ Z₂ յերախտաւորսն

²⁸ BMZ₃ աստուծոյ] տեառն

²⁹ ABE տեսանես երասանականացք] երասանական

³⁰ C ծառայութեանն

³¹ C հանտեղոյ MZ₃ անտեղոյս

³² DZ₃ երկիր պագանեն] երկրպագեն

³³ CD քրիստոնայք

³⁴ BCDMZ₃ հետաքրքիր լինին] հետաքրքրեն

³⁵ Z₃ լինին] են

³⁶ Z₂ մարմնի

³⁷ CZ₂ մարմնի

³⁸ C արդօք

³⁹ C մարդ

⁴⁰ BCDMZ₃ է]

⁴¹ BCDMZ₃ եթէ

անկատար, որ առաւն: Լուսնային¹ աւելորդքն յեկեղեցող² Աստուծոյ, փառաւորեցի հաւատն եւ³ մի՛ խուզեցի⁴, որ ինչ լուսնեանն իցեն: Ընդ այնոսիկ քեզ⁵ ինքն⁶ խառնեաց⁷, որք խնդութեամբ յերկնուստ զՏէրն⁸ ընդունին⁹: Իմացի՛ր հովիւս¹⁰ ճարտարամտեալս¹¹ եւ¹² քահանայս մարգարեացեալս, [155բ] կանայս ուրախացեալս, յորժամ Մարիամ¹³ բերկրեալն¹⁴ ուսանէր ի Գաբրիելէ¹⁵, յորժամ Եղիսաբէթ ինոսին իսկ ունէր զաղիսն¹⁶ խայտացեալ զՅովհաննէս: Աննա աւետարանէր, Սիմէոն¹⁷ ընդգրկէր, ի Փռքր տղայումն զմեծն Աստուած երկրպագելով՝ ոչ որ ինչ երեւիւրն¹⁸ արհամարհելով, այլ զմեծութիւն աստուածութեան¹⁹ նորա փառաւորելով: Քանզի երեւիւր որպէս լոյս ինչ ընդ ապակեղէն թաղանթս ի ձեռն մարդկային մարմ-

¹ BCD լուսնային

² C յեկեղեցող

³ CDZ₂Z₃ եւ]

⁴ CDMZ₃ խուզեցի

⁵ DMZ₃ քեզ

⁶ BD ինքն] ինքեան

⁷ Z₂ խառնեա

⁸ B զտէրն]

⁹ A ընդունին] + խառնեայ

¹⁰ M հովիւս] հոգիս

¹¹ M ճարտարամտեալս Z₃ ճարտարապետեալս

¹² MZ₂Z₃ եւ]

¹³ ABCZ₂ Մարիամ] + ուրախ լեր

¹⁴ B բերկրիւն DMZ₃ զբերկրիւն

¹⁵ M Գաբրիելէ] հրեշտակէն

¹⁶ BDMZ₃ յաղիսն CZ₂ յորովայնին

¹⁷ CDZ₃ Սիմէոն

¹⁸ A երեւիւրն] էրն

¹⁹ C աստուածութեան] մեծութեանն Z₂ մեծութեան

նոյն²⁰ զաստուածեղէն²¹ զաւրութիւնն, ճանաչելով (Լուսն. Գ. Լ. 44) որք զաչս²² մտաց¹⁸⁷ ունին²³ մաքրեալք: Ընդ որս եւ մեք գտցուք²⁴ արժանի տեսանել բաց երեսաւք զփառսն Տեառն՝ որպէս ընդ հայելի ինչ²⁵ եւ²⁶ փոխարկելով փառաց ի փառս՝²⁷ ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի Տէր մեր, որում փառք¹⁸⁸ յաւիտեանս յաւիտենից²⁸. ամէն:

²⁰ Z₂ մարմնոյն] + եւ

²¹ BDM զաստուածային C աստուածային Z₂Z₃ աստուածային

²² Z₃ մտացն

²³ CZ₂ ունէին

²⁴ BCDMZ₃ արժանի տեսանել]

²⁵ Z₃ ինչ] BCDMZ₂ + տեսանելով

²⁶ Z₃ եւ] + տեսանելով եւ

²⁷ Z₃ ի Քրիստոս... մեր] BCDM ի Քրիստոս... որում] զի նմա Z₂ ի Քրիստոս... ամէն] զի նմա փառք յաւիտեանս Z₃ զի նմա փառք յաւիտենից յաւիտեանս

²⁸ ACD յաւիտենից]

ԺԹ. [368բ] ՍՐԲՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ՈՒՂՂԱՓԱՌԻ՝ ԵՒ ԱՊՈՂԻՆԱՐԻ՝ ՀԱՐՁՈՒԱԾՈՂԻ ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՔ¹⁸⁹

1 Բարսեղ¹⁹⁰ ասէ. մարմին մարդկային ունէր Քրիստոս, թէ՛ ոչ:

Ապողիմար. ոչ:

Բարսեղ. այլ զո՞ր:

Ապողիմար. աստուածային⁴:

Ուղղափառ. բնութեամբ, եթէ՞ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն⁵:

Ապողիմար. միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

Ուղղափառ. ապա ուրեմն՝ բնութեամբ մարդկային, իսկ՝ միաւորութեամբ¹⁹¹ աստուածային:

Ապողիմար. այո:

Ուղղափառ. եւ համաբնութիւն մեզ:

Ապողիմար. որ ի Մարիամայ մարմինն՝ համաբնութիւն մեզ:

Ուղղափառ. ձայնակից ուրեմն լիցիս մեզ յայդ⁸. արդ՝ տեսցուք եւ յաղագս անձինն¹⁹²:

Ապողիմար. տեսցուք:

Ուղղափառ. անձնաւոր մարմինն էր, եթէ՞ առանց հոգւոյ:

Ապողիմար. հոգեւոր:

Ուղղափառ. հոգի ունէր՝ յայտ է ահա:

¹ E ուղղափառի] եպիսկոպոսի

² YZ₄ Ապողիմարի

³ E հարցմունք եւ պատասխանիք] տեսութիւն ի մարմնաւորութիւն փրկչին Z₄ վիճաբանութիւն

⁴ Z₄ Բարսեղ... աստուածային]

⁵ HY տնորէնութեանն]

⁶ Z₄ իսկ միաւորութեամբ] եւ միացուցանելով տնորէնութեանն

⁷ E իսկ] + միացուցանելով

⁸ EZ₄ յայդ] յայտ EZ₄ + Ապողիմար եթէ այդպէս այո

Ապողիմար. ո՞չ⁹:

[369ա] Ուղղափառ. զիա՞րդ եւ հոգեւորն ոչ ունէր հոգի:

Ապողիմար. աստուածային¹⁰ հոգեւորութեամբ էր¹¹ հոգիացեալ:

Ուղղափառ. իսկ դու անաստուածութեամբ հոգիացար:

Ապողիմար. բնաբար անձնացայ:

Ուղղափառ. առանց Աստուծոյ զաւրութեանն:

Ապողիմար. այլ ո՞չ այսպէս Տէրն: Քանզի յայսոսիկ անձն բանական¹² ի մարմնի մարմնանալով¹³ հրամանաւ Աստուծոյ՝ մարդ կատարէ: Իսկ¹⁴ Քրիստոսի¹⁹³ ոչ այսպէս, այլ Աստուած բանն ի մարմնի միացեալ՝ մարդ կատարէ զԱստուածն:

Ուղղափառ. ուրեմն զա՞յն ասես աստուածային անձնաւորութիւն:

Ապողիմար¹⁵. ամենեւին իսկ¹⁶:

Ուղղափառ¹⁷. փոխանակ¹⁸ անձինն¹⁹ էր Բանն:

²⁰ Ապողիմար. այո:

Ուղղափառ. իսկ ո՞չ²¹ էր, որ ասէր՝ զանձն իմ ոչ ոք բառնայ յինէն, յորժամ կամիմ՝ դնեմ զնա եւ

⁹ E ոչ] + ունէր հոգի

¹⁰ Z₄ աստուածային] + էր

¹¹ Z₄ էր

¹² Y բանական] բնական

¹³ Z₄ մարմնանալով] ի մարմնի միանալով

¹⁴ Z₄ Քրիստոս

¹⁵ Z₄ Ապողիմար] + եւ

¹⁶ Y իսկ] + փոխանակ անձինն էր բանն

¹⁷ Y ուղղափառ]

¹⁸ E անձինն էր բանն] հոգւոյ ուրեմն էր բանն

¹⁹ Z₄ անձինն] + ուրեմն

²⁰ HY Ապողիմար այո]

²¹ EHY ո] ով

յորժամ կամիմ՝ առնում զնա (Հմմտ. 3-4-18). մարմինն¹, թէ՞ Բանն:

Ապողիմար. Բանն:

Ուղղափառ². զո՞ր անձն³, զոր ունէ՞րն, թէ՞ զոր ոչն ունէր:

Ապողիմար. զմարդկային կենացն ասէր:

Ուղղափառ. եւ կարելի՞ է զմարդկային կեանսն⁴ գոլ առանց մերձաւորութեան անձին:

Ապողիմար. ամենեւին իսկ: Քանզի Աստուած Բանն ինքն «ի վերայ երկրի երեւցաւ եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ» (Բարդ. 1-9-38):

2 Ուղղափառ. երեւցաւ բնութեամբ անտեսանելին՝ զիա՞րդ:

Ապողիմար. մարմնով:

Ուղղափառ. արդ՝ որպէս մարմնոյն երեւելն, նոյնպէս եւ անձինն շրջելն, եւ⁵ անկարելի էր⁶ բնութեամբ⁷ անտեսանելին⁸ տեսանիլ⁹, թէ ոչ միացեալ¹⁰ ի մարմնի, որ կարէրն երեւելի լինել, եւ անկարելի է բնութեամբ¹¹ անտեսանելոյն տեսանիլ եւ շրջել¹² ընդ մարդկան, թէ¹³ ոչ միացեալ ի¹⁴

մարմնի անձնաւորի¹⁵: Իսկ մարմին անձնաւոր հոգի ունել¹⁶, թէ կամիս եւ եթէ ոչ կամիս:

Ապողիմար. մարդ ուրեմն չարչարեցաւ յաղագս մեր:

Ուղղափառ. մի՛ լիցի: Այլ Աստուած, կամելով երեւել, միացոյց ինքն անմարմին զկարելին երեւել եւ¹⁷ կամաւ զչարչարելին միացոյց¹⁸ ինքեան մարմին անձնաւոր, զկարելն¹⁹ չարչարել՝ ոչ յառաջագոյն զգոյացեալն եւ յայնժամ ըստ առաքինութեանն միաւորեալ, եւ ոչ ի մարդոյ [369բ] պարզաբար ի²⁰ Մարիամայ, այլ յառաջագոյն զնա սրբել, յայնժամ ի նմանէ ընկալաւ Աստուած²¹ Բանն զմարդկութիւնն եւ միացոյց ինքեան ըստ անաւրէնութեան²² հոգեւոր մարմին, որպէս զի գոլ զմի եւ զնոյն Աստուած եւ մարդ:

Ապողիմար. անձնաւոր մարմին մարդ է:

Ուղղափառ. ո՞չ պարզաբար զհոգեւոր մարմինն ասեմ²³ մարդ, այլ մարդկային մարմին անձնաւորեալ²⁴ մարդ է:

Ապողիմար. Մարդ Յիսուս է:

Ուղղափառ. միաւորեալ Բանին:

¹⁵ Z₄ անձնաւորի

¹⁶ E ունել] ունելի է

¹⁷ Z₄ կամելով չարչարել

¹⁸ HYZ₄ ինքեան մարմին] ինքն անմարմին

¹⁹ E զկարելն] եւ կամելով

²⁰ Z₄ ի]

²¹ Z₄ Աստուծոյն

²² EHY հոգեւոր մարմին] զհոգի եւ զմարմին

²³ Y ասեմ] ասէ

²⁴ Z₄ անձնաւորեալ] անձնաւոր լինալ

¹ Z₄ մարմինն] + է

² E ուղղափառ] + եւ

³ E անձն] + ասէր

⁴ E կեանսս

⁵ E եւ]

⁶ Z₄ էր]

⁷ E անտեսանելին... բնութեամբ]

⁸ Z₄ անտեսանելոյն

⁹ EHY տեսանիլ]

¹⁰ Z₄ միացի

¹¹ EZ₄ անտեսանելոյն տեսանիլ] անչարչարելոյն չարչարել

¹² HY ընդ մարդկան]

¹³ Z₄ թէ

¹⁴ Z₄ ի

Ապողիմար. ապա ուրեմն ո՞չ է Յիսուս մարդ:

Ուղղափառ. առանց Բանին ոչ զիտեմ զնա մարդ լեալ: Քանզի զգոյաւորութիւնն¹ իւր միաւորութեամբ Բանին ծանեայ:

Ապողիմար². ուրեմն փոխանակ բանականի³ էր Բանն:

Ուղղափառ. ոչ, այլ եւ⁴ բանականի⁵ էր⁶ Բանն՝ միաւորելով յինքեան⁷ եւ բանականաւն եկն ի կամաւոր⁸ չարչարանս:

Ապողիմար. զմիտս մարդո՞յ ուրեմն ունէր Քրիստոս:

Ուղղափառ. մի ասէր՝ զՔրիստոս բաժանելովն զմիտսն ունէր: Քանզի երկոքին՝ միտքն եւ Բանն, ասի⁹ Քրիստոս: Եւ այսպէս՝ զմիտ¹⁰ մարդկային¹¹ ասեմք¹², յորում էր Բանն, ¹³որպէս ի սկզբան Բանիս ասացաք¹⁴ մարմին մարդկային բնութեամբ եւ տնաւրէնութեամբ Աստուծոյ: Սոյնպէս եւ զանձն բնութեամբ մարդկային, իսկ տնաւրէնութեամբ Աստուծոյ, եւ զմիտս մարդկային՝ բնու-

թեամբ¹⁵, տնաւրէնութեամբ¹⁶ Աստուծոյ: Եւ, զոր աւերինակ, մարմին Նորա¹⁷ ոչ ետես զապակաւութիւն, նոյնպէս եւ ոչ միտքն արարին զմեղս: Եւ որպէս հարկաւոր է բնութեամբ զմարդկային մարմինս, յԱղամայ ի¹⁸ մարմնոյն եւ յարեւելն¹⁹ ունել զբնութիւն, նոյնպէս հարկաւոր է զմարդկային անձն բանական գոլ: Եւ դարձեալ ասեմ՝ զոր աւերինակ մարմինն բնութեամբ մարդկային եւ միաւորութեամբն տնաւրէնութեանն²⁰ աստուածային, ²¹սոյնպէս եւ միտքն՝ բնութեամբ²² մարդկայինք, իսկ տնաւրէնութեան միաւորութեամբն²³ աստուածայինք²⁴ միտք²⁵:

3 Ապողիմար²⁶. ուրեմն երկու կատարեալք:

Ուղղափառ. երկուց գոյութեանց կատարելոց միաւորութիւն:

Ապողիմար. երկու²⁸ կատարեալք մի [370ա] կատարեալ ոչ լինին:

¹ E զգոյաւորութիւնն] զգոյացութիւնն

² Z₄ Ապողիմար] + ապա

³ Z₄ բանականին

⁴ EZ₄ եւ]

⁵ E զբանականն Z₄ բանականին

⁶ E բանին միաւորեալ

⁷ E յինքեան]

⁸ EHY կամաւոր]

⁹ E ասի] առ

¹⁰ Y զմիտսն Z₄ զմիտս

¹¹ Z₄ մարդոյ

¹² E ասեմք] Z₄ ասեմ

¹³ Z₄ որպէս ի սկզբան բանիս] որպիսիքս

¹⁴ Y ասացաք

¹⁵ EZ₄ բնութեամբ] + եւ

¹⁶ HY տնաւրէնութեամբ]

¹⁷ E նորա]

¹⁸ E ի]

¹⁹ Z₄ յարեւել

²⁰ HY տնաւրէնութեանն] Z₄ տնորէնութեամբն

²¹ E սոյնպէս... աստուածայինք]

²² Z₄ մարդկայինք իսկ տնաւրէնութեան]

²³ Z₄ միաւորութեանն

²⁴ Z₄ աստուածային

²⁵ EHY միտք]

²⁶ HY Ապողիմար] + եւ

²⁷ E երկուք ուրեմն կատարեալք

²⁸ E երկուք

Ապողիմար. փոփոխելի¹ էր¹ ուրեմն
Քրիստոս:

Ուղղափառ. մի² լիցի:

Ապողիմար². զի թէ կարէր³ մեղան-
չել⁴ փոփոխելի էր:

Ուղղափառ⁴. յիշեա՛ զասացեալսն⁵,
քանզի ասացի թէ՛ ոչ էր միա-
ցեալ⁶, այո: Զի Քրիստոս Յիսուս
առանց միաւորութեանն ո՛չ ի-
մանի Քրիստոս Յիսուս, այլ Աս-
տուած Բան⁷, Որդի Աստուծոյ
գոյացեալ: Զի⁸ թէ⁹ կարացես
գտանել անձնաւոր մարմին ա-
ռանց միաւորութեան¹⁰ 11 ի սմա
փոփոխումն, ապա թէ¹² միանգա-
մայն մարմինն¹³, միանգամայն
Աստուծոյ Բանին¹⁴ մարմին Հո-
գեւոր¹⁵ բանական, զի¹⁶ խնդրես
փոփոխումն:

Ապողիմար. եթէ զմիտս մարդոյ
¹⁶ ունէր¹⁹⁸ եւ զմոռացումն եւ
զանգիտութիւն ունէր եւ մե-
ղանչել կարէր:

Ուղղափառ. եթէ ոչ էր միա-
ց[371ա|եալ¹⁷ Աստուածութեանն՝

այո՛: Եւ¹⁸ մի¹⁹ ասէր զմիտս մար-
դոյ¹⁹ ունէր, զի ոչ զայլոյ ու-
րուք՝ զմարդոյ ունէր զմիտս, այլ
թէ²⁰ զմարդկային միտս ընկալաւ
Բանն, զոր աւրինակ եւ զմարդ-
կային մարմինն²¹:

5 Ապողիմար²². զիա՞րդ կարէր
մարդկային միտքն ոչ փոփոխել:
Ուղղափառ. ²³ զոր աւրինակ մահկա-
նացուս այս՝ զգեցնելով զանմա-
հութիւնն՝ ոչ²⁴ մեռանի, եւ ապա-
կանացուս այս²⁵ զգեցնելով²⁶ զա-
նապականութիւնն՝ ոչ եւս ապա-
կանի. սոյնպէս եւ միտքն՝ աս-
տուածացեալ միաւորութեամբ
Աստուծոյ բանին՝ ոչ փոփոխին²⁷:

Ապողիմար. ապա եւ սուրբքն ու-
րեմն անփոփոխելի²⁸ ունէին²⁸
զմիտսն:

Ուղղափառ. ո՛չ:

Ապողիմար. ընդէ՞ր. ո՞չ²⁹ ի նոսա
էր Բանն:

Ուղղափառ. այլ ի սուրբսն ոչ ըստ
միաւորութեան էր, այլ ըստ Հոգե-
ւոյն³⁰ շնորհի, զանազանաբար ի
նոսա զաւրացուցանելով³¹. իսկ

¹ Y էր]

² HY Ապողիմար]

³ Z₄ կարէր] կամէր

⁴ Y ուղղափառ]

⁵ E զասացեալն

⁶ E միացեալ] ըստ աստուածութեան միտք

⁷ Z₄ բան] + եւ

⁸ EZ₄ զի]

⁹ Z₄ թէ] եթե

¹⁰ E միաւորութեան] + բանին

¹¹ Z₄ ի սմա] իմա

¹² HY միանգամայն... բանին]

¹³ EHY մարմինն] + Հոգեւոր բանական մար-
մին

¹⁴ EHY մարմին Հոգեւոր բանական]

¹⁵ E Հոգեւոր] + եւ

¹⁶ HY ունէր]

¹⁷ E միացեալ] + ընդ

¹⁸ Z₄ եւ] + գու

¹⁹ HYZ₄ մարդոյ]

²⁰ EHY թէ] + արդեաւք ասա

²¹ E մարմինն Z₄ միտս

²² Z₄ Ապողիմար]

²³ EZ₄ զոր աւրինակ] որպէս

²⁴ EZ₄ ոչ] + եւս

²⁵ Z₄ այս]

²⁶ Z₄ զգեցնուլ

²⁷ E փոփոխի

²⁸ EZ₄ ունին

²⁹ E ոչ] + եւ

³⁰ Z₄ Հոգեւոր

³¹ E զաւրացուցանելով] զօրանալով Z₄ նորա
զօրանալով

աստ¹ ամենայն լիութիւն Աս-
տուածութեանն: Եւ սուրբքն ըն-
դունակ Բանին² էին, իսկ աստ
Բանն³ ընկալաւ զմարդկութիւնն:

Ապողիմար. ասա⁴ արեան եւ⁵
մարմնոյ՝ որպէս եւ⁶ գրեալ է:

Ուղղափառ. սովորութիւնն է Գրոց
զբովանդակ մարդն մարմին եւ
արիւն կոչել, եւ⁷ որպէս յորժամ
ասէ՛ «ոչ վերադարձի⁸ մարմնոյ եւ ա-
րեան» (Հմմտ. Գ. 27. Լ. 16), եւ վերջին
աւուրսն «նեղից յՈգւոյ⁹ իմե¹⁰ ի վերայ
ամենայն մարմնոյ» (Յ. 2. Բ. 28) եւ
դարձեալ «մի¹¹ մնացեալ Հոգի իմ ի
մարդկան¹² յայդմիկ յաղագս¹³ դոցա¹⁴
մարմին¹⁵» (Հմմտ. Ի. 2. 3) եւ որ
ինչ այսպիսիքդ:

Ապողիմար. զի¹⁶ ոչ է, զոր¹⁶ սուրբքն
ընկալան, եւ Բանն Աստուած¹⁷
ոչ ընկալաւ: Զի¹⁸ ոչ է զանազա-
նութիւնն:

Ուղղափառ. զի սուրբքն յառաջա-
գոյն գոյացեալ¹⁸ եւ¹⁹ յայնժամ

ընկալան զԱստուած բանն, իսկ
աստ ոչ այսպէս, այլ որ էր նախ
քան զյաւիտեանս Աստուած
Բանն՝ կամեցեալ մարդանալ²⁰,
սրբեաց զԿոյսն եւ միացոյց ին-
քեան մարմին ի նմանէն²¹ զոչ
յառաջագոյն գոյացեալն եւ
յայնժամ²² միացեալ, այլ ի նմին
²³ գոյութենէ միացեալ²⁴:

²⁵ Ապողիմար. երկուս ուրեմն իշխա-
նականք են²⁶ ի մարմնի²⁷ Աս-
տուած Բանն եւ միտք մարդկա-
յինք:

Ուղղափառ. ոչ²⁸ այլ ինքն Բանն ա-
ռաջնորդ էր մտացն:

[371բ| Ապողիմար. զիա՞րդ կարէր¹⁹⁹:

Ուղղափառ. զոր աւրինակ սպիտա-
կութիւն ասուի²⁹ ներկեալ գու-
նով ծիրանեալ³⁰ ոչ³¹ երկգոյն³² է,
այլ մի, նոյնպէս³³ եւ³⁴ միտքն՝
պայծառացեալք եւ աստուածա-
ցեալք՝ մի է, եւ ոչ³⁵ երկուս³⁶ ա-
ռաջնորդականք: Քանզի ոչ այլ

¹ EHY աստ] ըստ

² Z₄ բանին]

³ Y բանին

⁴ Z₄ ասաց

⁵ HYZ₄ եւ

⁶ HZ₄ գրեալ է] գրեցաւ

⁷ EZ₄ եւ]

⁸ Z₄ վերադարձի] վերադարձիցին

⁹ Y Հոգւոյ

¹⁰ Z₄ իմե]

¹¹ Z₄ մի] ոչ

¹² E մարդկան

¹³ Y յաղագս] + գու

¹⁴ EZ₄ դոցա] զդոսա

¹⁵ Z₄ մարմինն

¹⁶ E զոր]

¹⁷ E Աստուած] + բանն

¹⁸ Z₄ գոյացեալք

¹⁹ E եւ] + ապա

²⁰ E մարդկանալ

²¹ E ի նմանէն]

²² E յայնժամ] ապա

²³ E գոյութենէ միացեալ] միութենէ գոյա-
ցոյց

²⁴ Z₄ միացոյց

²⁵ E Ապողիմար... մտացն]

²⁶ Z₄ են] էին

²⁷ Z₄ մարմինն

²⁸ HYZ₄ ոչ]

²⁹ Z₄ ասուոյն

³⁰ E ծիրանոյ

³¹ HY ոչ] + եւս

³² Z₄ երկու գոյն

³³ E նոյնպէս] սոյնպէս

³⁴ E եւ]

³⁵ HYZ₄ ոչ] + եւս

³⁶ E երկուք

հետէ խորտակեաց¹ զբեկումն² ժողովրդեանն: Եւ յայնժամ բժշկեաց, յորժամ արժանի արար զպատկեր ծառայի առնուլ: Արդ, այս Բանս, ³Որոյ այժմս Յիսուս յաղագս տնաւրէնութեանն կոչեցաւ, նոյն եւ⁴ Որով ամենայնք: Եւ որպէս հրացեալ երկաթ հուր եւ երկաթ իմանամք, նոյնպէս եւ⁵ ⁶զՅիսուս²⁰⁴ Բանն⁷ մարդացեալ:

Ապողիմար. տաճա՞րն, Որով ամենայն⁸, թէ՞ որ ի տաճարին:

Ուղղափառ. մի՛ բաժանէր զտաճարն ի բնակողէն: Զի⁹ թէ՛ «որ յարիմ ի Տէր, մի հոգի եմ¹⁰» (Լ. Կէւք. Զ. 17) բազումքս¹¹ եւս¹² առաւել՝ յորժամ Տէրն ասի¹³ եւ հաւատարիմ է միաւորեալ պատկեր ծառայի՝ մի եւ նոյն Աստուած եւ մարդ:

7 Ապողիմար¹⁴. ո՞չ ուրեմն է ծնեալ մարդ¹⁵ ի Մարիամայ:

Ուղղափառ. միայն մարդ՝ ոչ:

Ապողիմար. եւ Աստուած, քանզի որպէս ոչ էր¹⁶ մարմին միայն Ի-

սաակ¹⁷ ծնեալ յԱբրահամէ¹⁸ եւ ոչ այլ¹⁹ ոք ի մարդկանէ, այլ մարդ ի մարդոյ ծնեալ |372բ| իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ²⁰, ոչ ծնեալ ոգւոյն²¹ բանականի²², յոգւոյն²³ բանականէ, այլ²⁴ սակայն մարդ յանձնէ բանականէ եւ ի մարմնոյ գոյանայ: Սոյնպէս եւ Աստուած ասեմ, զի Մարիամայ ծնեալն հոգի ի մարմին միացեալ: Վասն զի, զոր աւրինակ, ²⁵հոգի ի մարմնի միացեալ²⁶ ծնանի²⁷ մարդ²⁸ ի ձեռն կնոջ, սոյնպէս միացեալ Աստուած Բանն յոգւոյն²⁹ եւ ի³⁰ մարմնի³¹ ծնաւ Աստուած եւ մարդ՝ ի³² ձեռն կնոջ:

Ապողիմար. եւ սակայն՝ ի կնոջէ գրեցաւ (Հմտ. Գ. 27. Գ. 4):

Ուղղափառ. ի կնոջէ՝ ըստ մարմնոյն³³, ի ձեռն կնոջ՝ ըստ Հոգւոյն³⁴:

¹⁷ E Իսաակ] Սահակ HYZ₄ Իսահակ

¹⁸ E Աբրահամէ HYZ₄ յԱբրահամէ

¹⁹ E այլ] + եւ հոգի եւ

²⁰ E մէնջ] + է բանական կենդանի բայց

²¹ E հոգւոյն

²² HY բանականի] + ոգւոյն բանականի

²³ E յոգւոյն] + ի

²⁴ EZ₄ այլ] եւ

²⁵ E հոգւոյ եւ ի մարմնոյ Z₄ հոգւոյ եւ մարմնի

²⁶ Z₄ միացեալն E մի այլ

²⁷ Z₄ ծնանիմք

²⁸ Z₄ մարդ

²⁹ E ոգւոյ

³⁰ E ի]

³¹ EZ₄ մարմնոյ

³² E ի]

³³ Z₄ մարմնոյ

³⁴ Z₄ հոգւոյ

¹ Z₄ խորտակեաց] բժշկեաց

² Z₄ զբեկումն] զխորտակումն Z₄ + իւրոյ

³ EZ₄ որ այժմ

⁴ EZ₄ եւ] է

⁵ Z₄ եւ]

⁶ E Յիսուս] + զԱստուածն Z₄ + զԱստուած

⁷ EZ₄ բան

⁸ Z₄ ամենայնք

⁹ E զի] քանզի

¹⁰ Z₄ եմ] է

¹¹ EZ₄ բազում

¹² E եւս]

¹³ E ասի] + ինչ մարդ

¹⁴ HY Ապողիմար]

¹⁵ HY մարդ] + ուղղափառ

¹⁶ Z₄ էր] է

Ապողիմար. Իւր որդին Աստուծոյ, ¹որ յաղագս մեր եկն, ով է՝ Բա՞նն, եթէ՞ մարդն:

Ուղղափառ. Իւր որդին Աստուծոյ՝ նոյն ինքն, որ խոնարհեցոյց² զինքն զպատկեր ծառայի առնելոյ³ եւ նովիմք ծառայական կերպիւն⁴ տուաւ⁵ (Հմտ. Փլւ. Ի. 7):

Ապողիմար. ո՞չ ուրեմն մարդ⁶ ծնեալ ի Մարիամայ Յիսուս, այլ ծնեալն ի ձեռն նորա Բանն ինքն զինքն խոնարհեցոյց մինչեւ ի մահ:

Ուղղափառ. մի՛ բաժանէր զընտանացեալ միաւորութիւն: Քանզի ասացի, եթէ նոյն ինքն է Իւր որդին⁷ եւ ի Մարիամայ՝ ըստ մարմնոյ, եւ ի ձեռն նորա՝ ըստ Հոգւոյն:

Ապողիմար. որ ի ձեռն ⁸Մարիամայ²⁰⁵ Աստուած Բանն⁹ ոչ կարելով բնութեամբ Աստուածութեամբն¹⁰ խոնարհել¹¹ մինչեւ ի մահ, առ ինքեան ի Մարիամայ անձնաւոր մարմին, զկարելին խոնարհել մինչեւ ի մահ, որ է պատկեր ծառայի:

8 Ապողիմար. Աստուած ուրեմն մեռաւ յաղագս մեր:

¹ E որ... եկն] զոր ետն յաղագս մեր Z₄ որ... է] ուրեմն յաղագս մերոյ է

² EHY խոնարհեցոյցն

³ EZ₄ առնելով

⁴ EZ₄ կերպիւն] պատկերաւն

⁵ Z₄ տուաւ] դատաւ

⁶ E մարդ]

⁷ E որդին] + Աստուծոյ

⁸ EHY Մարիամայ] մարմնոյ

⁹ EHY Բանն]

¹⁰ Z₄ աստուածութեանն

¹¹ Z₄ խոնարհիլ

Ուղղափառ. Աստուած՝ միացեցեալ¹² ինքեան մարմին հոգեւոր, զկարելին մեռանել: Վասն զի ոչ եթէ¹³ բնութեամբ Աստուածութեամբն¹⁴ վասն¹⁵ մեր մեռաւ, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

Ապողիմար. եթէ հոգի բանական ունէր մարմինն՝ ոչ Աստուած, այլ մարդ մեռաւ:

Ուղղափառ. որ ի մարմնոյ բաժանումն մա՞հ ասի, թէ՞ ոչ:

Ապողիմար. այո:

Ուղղափառ¹⁶. զոր աւրինակ¹⁷ ոչ կարէ ասել Աստուած ի գերեզմանի¹⁸ եւ ի թաղման¹⁹ լինել, եթէ ոչ ունէր զեղեալ մարմինն, սոյնպէս ոչ ասացաւ²⁰ բաժանեալ²¹ ի մարմնոյ²². ամենայն ուրեք էր եւ զամե|373ա|նայն բովանդակէր, եթէ ոչ ունէր զբաժանելին հոգին, ընդ որում եւ որոց ի դժոխս էին՝ աւետարանաց: Վասն զի յաղագս ²³որոյ մերկանալ ի մարմնոյ ասի²⁴ եւ ի դժոխս²⁵ լինել: Եւ այս է յաղագս մեր, Աստուած ի գերեզմանի ե-

¹² Z₄ միացուցանելով

¹³ EZ₄ եթէ]

¹⁴ E աստուածութեան Z₄ աստուածութեանն

¹⁵ Z₄ վասն] յաղագս

¹⁶ E ուղղափառ] + արդ

¹⁷ EZ₄ աւրինակ] + ուրեմն

¹⁸ Z₄ գերեզմանին

¹⁹ EZ₄ թաղմանն

²⁰ E ասացաւ] + եթէ

²¹ E բաժանեցաւ

²² Z₄ մարմնոյ] + զի

²³ E որոյ մերկանալ] նորա գնալ Z₄ նորա եւ

գնալ

²⁴ Z₄ ասի

²⁵ Y դժոխս

դեպի՝ ի ձեռն մարմնոյ, եւ ի դժոխս լեալ¹ ի ձեռն հոգւոյ²:

Ապողիմար. ես հաւատացի, թէ Աստուած Բանն Իւրով մերձաւորութեամբն հոգիացոյց զմարմինն եւ պէտս ինչ ոչ ունէր հոգւոյն:

Ուղղափառ. որպէս ի խաչիւն եւ ի թաղիւն, եւ յառնելն պէտս ունէր մարմնոյ, զի մի՛ կարծեալք³ խաչն լինիցի, այլ ճշմարտութեամբն. նոյնպէս ի մեռանելն եւ ի դժոխս լինել պէտս ունէր հոգւոյն: Քանզի յաղագս որո՞յ⁴ ասացաւ, ⁵եթէ՝ «սկսաւ տրտմել եւ հոգալ» (ՄԴԲ. Ի. 9. 37) մինչեւ ի մահ: Յաղագս մարմնո՞յ անգագալոյ⁶, եթէ՞ բանին Աստուծոյ:

Ապողիմար. եւ⁷ մեք ասեմք, եթէ զգայութիւն⁸ ունէր մարմինն, որով եւ զգայր չարչարանացն⁹:

Ուղղափառ. եւ մարմինն զգայութիւն¹⁰ ունելով հոգեւոր է: Քանզի եւ¹¹ առանց հոգւոյ եւ¹² անգագայ է¹³: Զի¹⁴ որ խոնարհեցոյց զինքն մինչեւ ի մահ եւ մեռաւ, Աստուած էր¹⁵, ոչ բնութեամբ Աս-

տուածութեանն մեռանելով¹⁶, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Վասն զի զմարդկութեանն զչարչարանս Իւր¹⁷ համարեալ¹⁸ չարչարանս¹⁹: Եւ զոր աւրինակ²⁰ անկարելի²¹ բեւեռել զՆա ի խաչին²² եւ պատիւ²³ պատառակալաւ, եւ դնիլ ի գերեզմանի՝ առանց մարմնոյ, նոյնպէս անկարելի է²⁴ Նմա տրտմելն²⁵ առանց հոգւոյն²⁶ բանականի, քանզի²⁷ անբան անձն ոչ տրտմի զյառաջագոյն²⁸ անգիտելով զմահ, այլ իբրեւ զարջառ ի սպանում ածի²⁹ եւ կամ իբրեւ զյայլ ինչ յանբանից:

9 Ապողիմար. ոչ ուրեմն է մարդ Որդին Աստուծոյ, այլ ի³⁰ մարդում²⁰⁶ է³¹, եւ³² անկար է³³, որ ի մարդումն է³⁴ լեալ³⁵ զնա գով Աստուած²⁰⁷ ³⁶եւ մարդ:

Ուղղափառ. ասես լեալ զԲանն մարմին, թէ՞ ոչ:

¹⁶ HYZ₄ մեռանելով]

¹⁷ E Իւրն

¹⁸ EZ₄ համարեցաւ

¹⁹ E չարչարանս]

²⁰ Z₄ աւրինակ] + էր

²¹ E անկարելի] + էր

²² HY խաչին] փայտին

²³ EZ₄ պատիւ

²⁴ EZ₄ է] էր

²⁵ E տրտմել] + եւ հոգալ

²⁶ Y հոգոյ

²⁷ Z₄ անբան անձն] անբանականն

²⁸ Z₄ անգիտանալով զմահ

²⁹ E ածի] ածեալ լինի Z₄ ածաւ

³⁰ Z₄ մարդումն

³¹ EZ₄ է]

³² E անկար է] անկարելի

³³ Z₄ է]

³⁴ Z₄ է]

³⁵ Z₄ լեալ]

³⁶ EZ₄ եւ մարդ]

¹ Z₄ լինել

² Y հոգոյ

³ Y կարծեալք

⁴ Z₄ որոյ] որ

⁵ Z₄ եթէ սկսաւ]

⁶ Z₄ անգագալոյ] զգալոյ

⁷ E եւ]

⁸ Y սգայութիւն

⁹ Z₄ զչարչարանացն

¹⁰ Z₄ զգայութեան

¹¹ EZ₄ եւ]

¹² Z₄ եւ]

¹³ HYZ₄ է] + որպէս

¹⁴ Z₄ զի]

¹⁵ HY էր] Z₄ է

Ապողիմար. «Բանն մարմին եղել» (Թ. Գ. 14) գրեալ է:

Ուղղափառ. փոփոխեալ ի մարմին, թէ՞ ի մարմնի լինելով:

¹Ապողիմար. ի մարմնի լինելով:

Ուղղափառ². թէ անկարելի էր Նմա մարդ լինել լինելով ի մարդ³ եւ անկարելի էր Նմա մարմին⁴ լինել²⁰⁸ լինելով ի մարմնի: Իսկ եթէ ի մարմնի լեալ²⁰⁹ մարդ ասի լեալ⁵ ոչ փոփոխելով⁶ ի մարդ:

Ապողիմար. ո՞վ էր, որ ասէր⁷ «Աստուած իմ, Աստուած իմ՝ ընդեր թողեր զիս» (ՄԴԲ. Ի. 12. 46): Աստուած բա՞նն⁸ եւ⁹ եթէ՞ մարդն:

Ուղղափառ. ես¹⁰ եւ զթաղումն մարմնոյն եւ զգեցտ Նորա ասեմ¹¹ Բանին ոչ բնութեամբ Աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: ¹²Նոյնպէս զձայնս¹³ զանձնականս եւ զչարչարանս զանձնականս եւ¹⁴ զտրտմութիւնն¹⁵ եւ¹⁶ զոփալն¹⁷,

¹ HY Ապողիմար... լինելով]

² HY ուղղափառ] E + ասէ

³ Z₄ եւ... մարմնի]

⁴ Z₄ լինալ EHYZ₄ + մարմին ասի լեալ ոչ փոփոխելով ի մարմին եւ ի մարդ լեալ

⁵ EZ₄ լեալ] լինել

⁶ HY փոփոխելով] + ի մարմին եւ ի մարդ լեալ մարդ ասի լեալ ոչ փոփոխելով Z₄ + ի մարդ լեալ ոչ փոփոխելով

⁷ Z₄ ասէրն

⁸ E բանն] բան է

⁹ EZ₄ եւ]

¹⁰ EHY ես] եւս եւ

¹¹ A ասեմ

¹² Y նոյնպէս... եւ] քանզի նոյն ինքն մարմինն Նորա

¹³ Z₄ զձայնս] զձայնականս

¹⁴ Z₄ եւ]

¹⁵ Y տրտմութիւնն

¹⁶ Z₄ եւ]

¹⁷ Y զոփալն] + զչարչարանս զանձնականս

եւ որքան ասի վասն¹⁸ Նորա յԱւետարանին¹⁹ Աստուծոյ Բանին ասեմ, ոչ բնութեամբ Աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Քանզի նոյն ինքն մարմին Նորա ոչ բնութեամբ Աստուածութեամբ²⁰ էր մարմին Նորա, այլ միաւորութեանն: Արդ, զոր աւրինակ զմարմինն Իւր առնէ՝ ասելով, թէ՞²¹ ոչ կերիցէք²² զԻմ մարմինս (ՀԵԲ. Թ. Գ. 51): Սոյնպէս եւ զորդին Իւր առնէ, ասելով՝ զորդի Իմ ոչ ոք բառնայ յինէն (ՀԵԲ. Թ. Գ. 18): Նոյնպէս եւ զչարչարանս երկաքանչիւրոցն ընտանեցուցանէ, քանզի որպէս Նորա մարմինն տնաւրինաբար, նոյնպէս եւ Նորա թաղումն մարմնոյն տնաւրինաբար: Եւ, զոր աւրինակ, անձն Նորա տնաւրինաբար, զի եւ թաղումն մարմնոյ Նորա՝ Բանին թաղումն տնաւրինաբար, եւ ձայն անձին Նորա՝ Բանին ձայն տնաւրինաբար: Քանզի ինքն էր²³ Բանն՝ ձայնելով²⁴ զանձինն յատկութիւն²⁵:

10 Ապողիմար²⁶. եւ մեք ասեմք, եթէ մարդասէրն²⁷ Աստուած²⁸ Բանն մարդ լեալ արժանի արար՝

¹⁸ Z₄ վասն] յաղագս

¹⁹ Z₄ յԱւետարանն

²⁰ Z₄ աստուածութեանն

²¹ E ոչ... մարմինս] այս է մարմին իմ

²² Z₄ զիմ մարմին] զմարմին իմ

²³ EHY էր] ասէ

²⁴ EHY ձայնելով]

²⁵ Z₄ յատկ

²⁶ HY Ապողիմար] + եւ

²⁷ HY մարդասէրն] ամէն

²⁸ Z₄ աստուծոյ

մարմին առնելով¹ ի սուրբ² Կուսէն Մարիամայ, եւ էր Աստուած մարդացեալ³ իբրեւ զմարդ տեսեալ⁴:

Ուղղափառ. մի՛ ասէր Աստուծոյ Բանին⁵ մարդասէր, այլ մանաւանդ⁶ մարմնասէր, քանզի եթէ ոչ արժանի արար միանալ ի մարդ⁷ զիւրդ մարդասէր էր⁸:

Ապողիմար⁹. սիրելով զմարդն¹⁰ մարդկային մարմնով¹¹ միացաւ¹², զի իցէ նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ:

¹³Ուղղափառ²¹⁰. ոչ¹⁴ եւս մարդկային մարմին է, որ ոչ անձնաւոր բանական: Քանզի զիւրդ ոչ անձնացեալն անձամբ բանականաւ մարմինն մարդկային¹⁵ կարաց¹⁶ գոլ: Քանզի մարմինն մարմին է¹⁷, եւ անձն անձն է¹⁸: Եւ յայնժամ մարդ ասեմ¹⁹, յորժամ բանականաւ եւ անձամբ [374ա] մարմնանայ²⁰ եւ մարմինն

անձնանայ: Արդ, ոչ եւս²¹ մարդկային մարմինն, որ ոչ հաւասարեաց²² հոգւոյն²³ բանականի:

Ապողիմար²⁴. երկրային մարմին յորժամ ինչ առնեալցի անձն բանական՝ մարդ լինի: ²⁵Իսկ յորժամ անբան անձն առնեալցի, այլ կենդանին²⁶ ի մարդումն²⁷ լինի: Եւ յայնժամ²⁸ նիւթոյ Տէր ինքեան ստեղծանելով²⁹ մարմին, եւ զնոյն կենդանացուցեալ իւրով բնութեամբ որպէս բնաւորեցաւ, անձն ունել³⁰, հաւասար³¹ կատարեալ եւ նմա զիւրն զաւրութիւն տալով՝ առնէր³² կենդանի Աստուած³³: Աստուած՝ ըստ տեսակի եւ մարդ՝ ըստ նիւթոյն³⁴:

Ուղղափառ³⁵. ըստ տեսակին ոչ իմանամ, կամիմ³⁶ ասել՝ ըստ Աստուածութեանն:

Ապողիմար. մարմինն կերպարանեալ՝ աստուածայնովքն³⁷ պայծառացեալ զաւրութեամբ³⁸:

²¹ E եւս] որ

²² E հաւասարաւ

²³ H ոգւոյն

²⁴ HY Ապողիմար]

²⁵ E իսկ յորժամ] եւ եթէ Z₄ եթէ

²⁶ Z₄ կենդանի

²⁷ EZ₄ մարդոյ

²⁸ E յայնժամ] յայս

²⁹ A ստեղծանելոյ

³⁰ E ունել] առնելով

³¹ Z₄ հաւասար

³² Z₄ առնէ

³³ E աստուած]

³⁴ Z₄ նիւթոյ

³⁵ Y ուղղափառ] ապողիմար

³⁶ E կամիմ

³⁷ H աստուածայնաւքն Y աստուածայնօքն

³⁸ EZ₄ զօրութեամբ

Ուղղափառ. ¹զաստուածային ուրեմն զզաւրութիւն տեսա՞կ ասես:

Ապողիմար. այո:

Ուղղափառ. զի յորժամ ինչ ի յերկրային մարմնոց² առցէ անձն բանական՝ մարդ լինի, յայնժամ եւ³ մարդկային մարմինն լսի եւ լինի: Բայց ոչ առնելով զանձն բանական, ոչ մարդկային մարմինն է⁴: Որ ոչ⁵ է մարդկային մարմին՝ զիւրդ ասես ըստ նիւթոյն, նիւթոյն⁶ յայնժամ մարդկային⁷ եղելոյ, յորժամ անձն բանական առնեալցի: Ես⁸ ընթերցայ զվարդապետին ձերոյ զԱպողիմարի⁹ զխոստովանութիւն, յորում համարնութիւն ասէ զմարմինն¹⁰ Տեառն²¹¹ Մարիամայ: Եւ զՄարիամ՝ մեզ: Ապա ուրեմն համարնութիւն մեզ¹¹ Տէրունական մարմինն, վասն զի եւ մարդկային:

11 Ապողիմար. ընդէ՞ր¹² ասես Տէրունական մարմին¹³, զոր երբեմն¹⁴ մարդոյ¹⁵ կազմիցես¹⁶:

¹ HY զաստուածային (զաստուած Z₄) ուրեմն զզօրութիւն] զծառայի ուրեմն զկերպարան

² Z₄ մարմնոյն

³ Z₄ եւ]

⁴ Y է] եւ EZ₄ + եւ

⁵ Z₄ ոչն

⁶ HY նիւթոյն] Z₄ նիւթոյս

⁷ HY մարդկային]

⁸ Z₄ եւ] + եւ

⁹ Y զԱպողիմարի]

¹⁰ HY Տեառն

¹¹ Z₄ մեզ] + է

¹² Y ընդէր ասես]

¹³ Y մարմինն

¹⁴ Z₄ երբեմն] երբեք

Ուղղափառ. ¹⁷ես եւ զմարմինն Տէրունական ասեմ, եւ զանձն Տէրունական, եւ զմիտսն Տէրունական²¹², եւ զարիւնն Տէրունական, ¹⁸եւ զթաղումն Տէրունական, եւ զմարդն բոլորովին¹⁹ Տէրունական ասեմ²⁰ միաւորութեամբ Աստուածն Բանի: Այսպէս, որպէս²¹ մի²² Տէր լսես²³ զնոյն ինքն զԱստուած եւ զմարդն: Եւ²⁴ երբեմն զնոյն ինքն բովանդակ Աստուած եւ Տէր լսես²⁵, եւ²⁶ երբեմն զնոյն բովանդակ մարդ: Քանզի ինքն յազագս իւր ասէ. զի՞ «խնդրէր զիս սպանանել, մարդ, որ զճշմար[374բ]տութիւն ձեզ խաւսեցայ» (Յ. շ. Բ. 40): Եւ Պաւղոս՝ մարդ. «Յիսուս Քրիստոս երէկ եւ այսար, նոյն եւ յաիտեան» (Եբ. Ժ. 9. 8): Եւ զնոյն զայս մարդ շաւշափելով թովմաս՝ ասէր. «Տէր իմ եւ Աստուած իմ» (Յ. շ. Բ. 28): Եւ նմանաբար Պաւղոս ասէ. «յորոց հարքն, յորոց եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյ, որ է ի վերայ ամենայնեցուն²⁷ Աստուած՝ արհմեալ յաիտեան. ամէն²⁸» (Հ. շ. Բ. 5)²¹³:

¹⁵ E մարդոյն

¹⁶ EZ₄ կազմեցես

¹⁷ Z₄ եւ եւ] եւ ես

¹⁸ E եւ զթաղումն Տէրունական]

¹⁹ HY բոլորովինք

²⁰ Z₄ ասեմ]

²¹ E որպէսզի

²² HYZ₄ մի] ի

²³ E լսեմ

²⁴ Z₄ եւ]

²⁵ Z₄ լսել

²⁶ Z₄ եւ]

²⁷ HYZ₄ ամենեցուն] ամենայնի

²⁸ Z₄ ամէն]

¹ Y առնելով

² Z₄ սրբոյ

³ Z₄ մարդացեալ] մարմնացեալ

⁴ EZ₄ տեսեալ] գտեալ

⁵ HYZ₄ բանն

⁶ Z₄ մանաւանդ] + ասա

⁷ A մարդ] մարմին

⁸ Z₄ էր]

⁹ Y Ապողիմար]

¹⁰ EZ₄ զմարդն] + ի

¹¹ E մարմին Z₄ մարմնի

¹² E միացեալ

¹³ Y ուղղափառ]

¹⁴ E ոչն E + է

¹⁵ Z₄ մարդոյ

¹⁶ Z₄ կարացէ

¹⁷ E է]

¹⁸ EHY է]

¹⁹ EZ₄ ասի

²⁰ HY եւ մարմինն անձնանայ]

Արդ, Աստուած եւ մարդ¹ Բանն
յաղագս Հաճոյութեան² միաւո-
րութեանն: Քանզի «որ յարիմ ի
Տէր, մի հոգի է³» (Լ. Կէշ. 9. 17), Բա-
ղում եւս⁴ առաւել՝ յորժամ Տէրն

ասի լեալ մարդն⁵ ոչ կորուսա-
նելով զգոյն Աստուած⁶, այլ⁷
նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ:
Աստուած յաղագս բնութեան,
իսկ⁸ մարդ յաղագս Հաճոյու-
թեան ընդունելով⁹ զմարդկու-
թիւնն²¹⁴:

Ի. [166ա] ²¹⁵ՏԵՍՈՒԹԻԻՆ ԲԱՐՍ-
ՂԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐԻ ԶՀԱՒԱՏՈՑ¹

²Բարսէղ ասէ. կարողութիւն իցէ²,
արդեաւք³, պատմել ինձ⁴ յա-
ղագս Որդւոյ⁵ նախ քան զլինել⁶
աշխարհի:

Գրիգոր ասէ. եթէ ոք զկնի Հաւր եւ
յետ Որդւոյ⁷ էր պատմեցէ,
քանզի պարտ եւ արժանի է նախ
պատմողին գոլ, զորոյ զծնելու-
թիւնն պատմէ, զի Հայր լռեաց ա-
ռանց ճառելոյ:

Բարսէղ ասէ. զիա՞րդ ասեն ոմանք
գիտել եւ պատմել:

Գրիգոր ասէ. եթէ գիտիցեն պատ-
մել⁸ եւ լսին⁹, եթէ լուան՝ յայտ-
նեցան, եթէ յայտն[166բ]եցան՝
յայտնեալ էր արդեաւք¹⁰ գիտու-
թիւն լսողացն¹¹:

Բարսէղ ասէ. երեւելիք¹² են, զոր
յաղագս գիտութեանն ասեն:

Գրիգոր ասէ. զի՞նչ ասեն:

Բարսէղ ասէ. ասեն ¹³զՈրդի ծնեալ
առանց Հասման¹⁴, առանց բաժա-
նելոյ, առանց մեկուսանալոյ, ա-
նապականաբար, եւ զայս լեալ¹⁵

¹ EY Բարսէղի եւ Գրիգորի խնդիր յաղագս
ուղղափառ հաւատոյ հարցմունք եւ պա-
տասխանիք

² H Բարսէղ ասէ]

³ C արդօք EY արդեւք

⁴ RHY ինձ] ինչ

⁵ A որդոյն C որդո

⁶ C զլինելն

⁷ A որդոյ

⁸ D պատմել] պատել EY պատմեն

⁹ C լսան Y լսեն

¹⁰ C արդեւք

¹¹ A լւան CEY լսողաց D լսողաց

¹² CD երեւելիք] երանելիք

¹³ Y ծնեալ զորդի

¹⁴ C Հասման] Հատման E Հոսման

¹⁵ B լիեալ C լիել

պատմութիւն¹⁶ գիտութեան ծնա-
նելոյն, իսկ զազգն¹⁷ նորա ո՞
պատմեցէ, առին¹⁸ ի դուզնա-
քեայ եւ ոչ յաղագս ոչ ոք:

¹⁹Գրիգոր ասէ²⁰. ²¹ոչ ոք իցէ ծնելու-
թեանն²² մերձ, զաւրինակ²³ ծնե-
լութեանն ոչ պատմէ, եւ աւրի-
նակ ծնելութեանն²⁴ յոչ այսպի-
սոյն²⁵ յայտնի²⁶ արդեաւք²⁷
զիարդ²⁸ զաւրինակն եւ կամ այս-
պէս: Արդ, եթէ ամենայն այսպէս,
ասացեն²⁹, ³⁰այսուհետեւ եւ³¹
զիարդ զաւրինակն եւ կամ այս-
պէս զբանն ասաց Պաւղոս առա-
քեալ՝ ինքեան ոչ Հասու եղեալ,
եւ ասէ, ես զիս ահա ինքն ոչ
վարկանիմ Հասու եղեալ³², թող
թէ Աստուծոյ բնութեանն եւ
³³այնպիսի էր, ³⁴որով Քրիստոսն
խաւսէր, մի գուցէ նորաձեւս
առնելով ոչ Հոգի կատարեալ ու-
նելով՝ ³⁵ասացեն ստեղծական,
զի զոր Հայր լռեաց, Որդի դա-
դարեաց, Հոգին Սուրբ ոչ ասաց

¹⁶ Y զպատմութիւն

¹⁷ HY զազգն] զազգատոհմն

¹⁸ CHY առին] առ ինչ

¹⁹ B Գրիգոր ասէ]

²⁰ C ասէ] + որ

²¹ EHY ոչ ոք] որ ոչ E ոչ ոք իցէ] որ չիցէ
ոք

²² HY ծնելութիւն

²³ HY զաւրինակ] զզօրութիւն

²⁴ HY ծնելութեանն] + ոչ ի

²⁵ HY այսպիսոյ

²⁶ Y յայտնի] + այլ արեւքն

²⁷ C արդեւք

²⁸ HY զիարդ] + եւ

²⁹ HY ասացին

³⁰ Y այսուհետեւ... եւ]

³¹ CD եւ]

³² HY եղեալ] լեալ

³³ C այնպիսի էր] այնպէս այր

³⁴ Y որով Քրիստոսն] որովսն

³⁵ HY ասիցեն ստեղծականս

¹ Z₄ մարդ

² E Հաճութեան

³ E է] են

⁴ EZ₄ եւս

⁵ Z₄ մարդ

⁶ E Աստուած] + է

⁷ E այլ]

⁸ E իսկ] եւ

⁹ Z₄ զմարդկութիւնն] + որում փառք յաւի-
տեանս

նոքա ախուհետե¹ զինչ ասաս-
ցեն², զոր ոչն ունին, բայց այլ
իմն է ասելն նոցա. ոչ այսպէս
փոխանակ այսպէս ուսուցանելոյ:
Արդ, խելագարեալք³ ուրեմն⁴
զինքեանց⁵ անձինս զանխա-
նան⁶ եւ զիւրեանց զանգիտու-
թիւն թեանն զախտն առողջու-
թիւն գիտութեան կարծեն՝ ոչ
գիտելով, ⁷թէ յոյժ սաստկապէս
ի⁸ հաւաստի գիտութենէն⁹ զա-
նազանանայ¹⁰, վասն զի ¹¹հաւա-
տան յայտիցն, առանց քննելոյ
յանդիմանութիւն ոչ երեւե-
լեացն: Իսկ գիտութիւն հասանե-
լեացն հարցաքննաբար հաւա-
նութիւն¹² իբրեւ տեսանելեաց
յանդիմանութիւն:

Բարսէղ ասէ. զի¹³նչ է ¹³Սկիզբն
Սկզբանն:

Գրիգոր ասէ. Առաջին Պատճառ
Երկրորդ Պատճառին¹⁴, որպէս ո-
մանք ասեն:

Բարսէղ ասէ. նոյն ինքն ասացեալն
Երկրորդ Պատճառ բնութեամբ
բնակեցաւ յարգանդին Մարիա-
մու:

Գրիգոր ասէ¹⁵. որպէս ¹⁶նախ քան

զիս կանխաւ ասացաւ¹⁷ բնու-
թեամբ:

Բարսէղ ասէ. եւ ոչ բոցակիզեաց
զանգամ¹⁸ Կուսին մարմնոյ¹⁹
իբրեւ²⁰ զհոլր ծախող եւ անմեր-
ձանալի:

Գրիգոր ասէ. ոչ բոցակիզեաց, այլ
եւ ոչ դուզնաքեայ այրեաց յին-
նամսեայ ժամանակի²¹ երկայնու-
թեամբն:

Բարսէղ ասէ. զի²²արդ ոչ այրեաց
տկարութեամբ բնական զաւրու-
թեամբն²², եթէ փոփոխմամբ:

Գրիգոր ասէ. որպէս ոչ ²³զերից ման-
կանցն ի հնոցին²⁴ հրոյն, որպէս
մորենոյն բորբոքելոյ եւ ոչ այ-
րեցելոյ՝ իբրեւ ոսկի²⁵ ի²⁶ հոլր²⁷:

Բարսէղ ասէ. յոյժ աւտար եւ ա-
նընտանի²⁸ Աստուծոյ եւ մարմ-
նոյ անընտել եւ ամենեցուն |167բ|
հաւատալի²⁹ փոքր ինչ կարաւ³⁰:

Գրիգոր ասէ. ոչ թուի³¹ քեզ աւտար
գոլ անփորձ ի ամուսնութեան
ծնանել³² եւ զկնի ծնանելոյն՝
ծնողին³³ կոյս գտանել³⁴:

¹⁵ A ասէ]

¹⁶ Y նախ քան]

¹⁷ Y ասաց

¹⁸ C զանգամ

¹⁹ E մարմնոյ] Մարիամու

²⁰ HY իբրեւ] որպէս

²¹ HY ժամանակն

²² H զաւրութեանն Y զօրութեանն

²³ HY զերիս մանկունսն

²⁴ Y հնոցի

²⁵ Y զոսկի

²⁶ Y ի]

²⁷ C հոլր] հրո

²⁸ AH անընտանի] անընդել

²⁹ HY անհաւատալի

³⁰ HY կարաւ]

³¹ AC թւի

³² C ծնանել

³³ A ծնաւորն

³⁴ HY գտանել HY + մնալ

¹ HY ախուհետե] այնուհետեւ

² HY ասիցեն

³ HY խելագարեալք

⁴ H ուրեմն] ուրեմն

⁵ Y զինքեանց] զիւրեանց

⁶ E զանխանան] զանխոյանան

⁷ HY թէ յոյժ]

⁸ D ի]

⁹ E գիտութեանն

¹⁰ C զանազանեցան E զանազան HY զանա-
զանեաց

¹¹ E հաւատ անյայտիցն

¹² C իբրեւ... յանդիմանութիւն]

¹³ C սկիզբն սկիզբն

¹⁴ C պատճառին] + բնութեամբ

Բարսէղ ասէ¹. ուստի² ծանիցուք,
եթէ բնութեամբ ²եւ ոչ զաւրու-
թեամբ ի ստորինս³ էջ:

Գրիգոր ասէ. ածեմ քեզ զԵրեմիաս
հաւանեցուցանել զքեզ:

Բարսէղ ասէ. զի⁴նչ ասէ յերե-
միասն⁴:

Գրիգոր ասէ. սա Աստուած մեր ոչ
համարեցի⁵ առ⁶. սա, այլ⁷ եզիտ
զամենայն ճանապարհս իմաս-
տութեան եւ ետ զնա Յակոբու

ծառայի Իւրոյ⁸ եւ Իսրայելի⁹ սի-
րեցելոյ¹⁰ Իւրում: Սա է¹¹, որ¹² ետ
յայնժամ զիմաստութիւն Յակով-

բու¹³, զկնի այսորիկ¹⁴ ի վերայ
երկրի երեւեցաւ եւ ընդ մարդ-
կան շրջեցաւ, մարդ երեւեալ ձե-

ւով իբրեւ զմեզ¹⁵ խոնարհեցոյց
զինքն (Գե. Փ. Բ. 7-9), որպէս ա-

ռաքեալն ասէ, եւ մարդ¹⁶ եւ ո¹⁷
ծանիցէ զնա եւ դարձ շողկապէ

այլոյ¹⁷ երեսաց՝ որպէս թէ ասաս-
ցէ¹⁸, թէ՛ Աստուած¹⁹ եւ մարդ է:

Եւ ո²⁰ ծանիցէ զնա:

¹ A ասէ]

² CHY եւ ոչ զաւրութեամբ]

³ C ստորինս

⁴ C Երեմիաս HY յերեմիաս

⁵ H համարեցի

⁶ C առ]

⁷ H այլ]

⁸ CY Իւրում

⁹ B Իսրայելի

¹⁰ HY սիրեցելոյ] ընտրելոյ

¹¹ DY է]

¹² D որ]

¹³ H Յակոբայ

¹⁴ HY այսորիկ] այնորիկ

¹⁵ Y զմեզ] զմարդ

¹⁶ Y մարդ] + է

¹⁷ E այլոցն

¹⁸ CEHY ասիցէ

¹⁹ C Աստուած] + է

Բարսէղ ասէ. նա զմարմինն զգեն-
լով²⁰ ²¹զնոյն²² պատկեր ինքեան
փոփոխեաց:

Գրիգոր ասէ²³. հանդերձ մարմնովն
ամբարձաւ²⁴, հանդերձ մարմ-
նովն նստի, հանդերձ մարմնովն
գայ, |168ա| որպէս տեսին²⁵ առա-

քեալքն՝ երթալ²⁶ յերկինս:

Բարսէղ ասէ. եւ ոչ մի զանազա-
նութիւն ²⁷ընդ գիտութեան տե-
սանի յինքեան եւ ի մարմնի:

Գրիգոր ասէ. եթէ զանազանութիւն՝
աննմանութիւն, եթէ աննմանու-
թիւն՝ ոչ պարզութիւն, եթէ ոչ
պարզութիւն՝ ի բազմաց դրու-

թիւն²⁸: Ապա զի մի այդպիսի²⁹
անտեղեալք Որդի վարկցի³⁰,
ամբարձեալ յերկինս³¹ եւ եղեալ

զմարմինն³² որպէս Մարկեղեայ³³
Գաղատացոյ³⁴ թուեցաւ³⁵ ասել

եւ այնուհետեւ գերեզմանն յերկ-
նի եւ ապականումն³⁶ մարմնոյ
եւ երկրորդ առումն մարմնոյ: Եւ

միւս անգամ նոյնպէս գայցէ՝ որ-

²⁰ C զգենլով] սղենլով

²¹ Y նոյնապատկերն

²² C նոյն

²³ A ասէ]

²⁴ DHY ամբարձաւ] համբարձաւ

²⁵ E տեսին] + գնա

²⁶ H երթալ

²⁷ BCDEHY ընդ գիտութեան] ընդդիմու-
թեանն

²⁸ Y զրութիւն] + եւ

²⁹ HY այդպիսի] այնպիսի

³⁰ H վարկցի] վարեացի

³¹ HY յերկին

³² HY զմարմին

³³ E Մարկեղ E + զի

³⁴ A Գաղատացոյ C Գաղատացոյ HY Գաղա-
տացոյ

³⁵ AC թուեցաւ H թուեցաւ

³⁶ HY ապականումն] ապականութիւն

պէս ել¹ ի վեր՝ հանդերձ մարմնովն, սնոտի² եղեալ³ աստ կանխաւ լեալ յարութիւն: Այլ զի⁴ յայնմանէ փախչելոյն ներեաց⁵ զինքն, մատոյց, անարատ նստի ընդ Հաւր՝ առ ոտս դատապարտեալ⁶ զայնոսիկ, որք ընդ նաւատեայն⁷ եւ ապողեայն⁸. յաղագս մատուցանելոյն⁹ նոցա հուր¹⁰ աւտար երկնային հրովն տանջեալք (Ղեւ. Գ. 1-2): Եւ կամ դարձեալ Հայր ներէր զառաջինն յաջմէ¹¹ զաթոռ աննմանոյն բերել¹²:

Բարսէղ ասէ. մի՛ կարծէր զիս թերահաւատութեամբ¹³ հարցանել, այլ ըստ գրեցելումն¹⁴, թէ՛ շրթունք քահանային¹⁵ զի¹⁶ պահեցեն զգիտութիւն եւ աւրէնս խնդր[168բ]եցեն ի նմանէ, զի հրեշտակ Տեառն ամենակալի է: Արդ, այնպէս բնութեամբ¹⁷ երեւեցաւ Կուսին ամենեւին¹⁸ եւ տեսաւ ի նմանէ, որպէս ի նմա

արժանի արար բնակիլն¹⁹:

Գրիգոր ասէ. ոչ ինքն նմա երեւեցաւ, եւ ոչ զնա ետես:

Բարսէղ ասէ. եթէ այդպէս է՝ եւ ոչ բնակեցաւ ի նմա:

Գրիգոր ասէ. վասն զի եւ²⁰ զմեր ինքեան²¹ ոգի²² ոչ տեսանեմք²³, եթէ ոչ ունիմք²⁴ զնա:

Բարսէղ ասէ²⁵. գիտեմք, եթէ ունիմք հոգի:

Գրիգոր ասէ. գիտէր եւ Մարիամ, եթէ ի ներքս ի նմա Աստուած է: Այլ որք ունինն զհոգին²⁶ ի նորա զաւրութենէն իմանան, թէ՛ պէտեւ ոչ տեսանեն զհոգին:

Բարսէղ ասէ. սուրբքն զԱստուած տեսին եւ զհոգին ոչ տեսանեն:

Գրիգոր ասէ. ոչ տեսին²⁷:

Բարսէղ ասէ. Աբրաամ²⁸ առաջին քանզի²⁹ երեւեցաւ, ասէ, Աստուած Աբրաամու³⁰:

Գրիգոր ասէ. երեւեցաւ Աստուած ոչ բնութեամբ, այլ երեւմամբ լուսոյ, քանզի Տէր³¹, ասէ, Աբրաամ³² ցնծացաւ³³ տեսանել զաւր

¹ HY ել]

² HY սնոտի]

³ H եղեալ] ելեալ

⁴ H զի] + եւ

⁵ A ներեա

⁶ HY դատապարտեալ

⁷ C նստալին

⁸ DY ապողեայն H ապողեայն

⁹ C մատուցանելո Y մատուցանելոյ

¹⁰ Y հուր] հօր

¹¹ HY զաթոռս նմանոյն

¹² D բերեալ

¹³ Y թերահաւատութեամբ] անհաւատութեամբ

¹⁴ C գրեցելումն

¹⁵ HY քահանայի

¹⁶ HY զի

¹⁷ Y բնութեամբն

¹⁸ HY ամենեւին]

¹⁹ CEHY բնակիլ

²⁰ Y եւ]

²¹ E ինքեան]

²² E ոգիս

²³ H տեսանեմք] + մի

²⁴ H ունիմք Y ունիցին

²⁵ A ասէ]

²⁶ HY զհոգին] + սուրբ

²⁷ HY տեսանեն

²⁸ H Աբրահամ

²⁹ Y քանզի] + ասէ

³⁰ H Աբրահամու

³¹ C Տէրն

³² Y Աբրահամ] + Հայր ձեր

³³ CHY ցնծացաւ] ցանկացաւ

իմ՝ ետես, վասն զի եւ¹ առ մեզ լոյս աւր կոչի:

Բարսէղ ասէ. եւ ոչ Յակովբ² ետես, որ ասացն³ տեսի զԱստուած դէմ յանդիման եւ ապրեցաւ անձն իմ (Ծն. Լ. Բ. 30):

Գրիգոր ասէ. երեւումն ետես իբրեւ զմարդ, եւ նա որպէս⁴ զհրեշտակաւն բազմաբեր⁵ տեսալ⁶ սանդղոց (Ծն. Լ. Բ. 12) տեսանել, զի իբրեւ ընդ մար[169ա]դոյ⁷ մարտնչելով ընդդիմանայր:

Բարսէղ ասէ⁸. ուստի՞ ասաց՝ զԱստուած տեսի:

Գրիգոր ասէ. ի գործոյ բարձին ի վեր ճանապարհէն⁹ յիջանելոյ հրեշտակացն¹⁰ եւ յարմարապէս¹¹ անուանեցելոյ¹² Իսրայէլ¹³:

Բարսէղ ասէ. եւ Յոբ ոչ ետես, որ ասացն¹⁴ ի լուր ականջաց¹⁵ լսէի զՔէն յառաջագոյն, իսկ այժմ եւ ական իմ ետես զՔեզ (Յ. Բ. Լ. Բ. 5):

Գրիգոր ասէ. այլ մորկով եւ ամպով¹⁶ (Դեմ. Թ. Բ. Դ. 8):

Բարսէղ ասէ. եւ ոչ Մովսէս¹⁷ փառաւորեալն զիմաւք¹⁸, յաղագս

որոյ եւ ասացն¹⁹, եթէ՛ բերան ի բերան խաւսեցայց²⁰ ընդ նմա՝ տեսակաւ եւ ոչ առակաւ (Դեմ. Թ. Բ. Դ. 8):

Գրիգոր ասէ. յերեւելն զփառսն Տեառնն ետես եւ ոչ զբնութիւնն Տեառնն, քանզի ասացաւ եւ կոչեաց Տէր զՄովսէս²¹ ի միջոյ²² ամպոյն, եւ տեսիլ փառաց Նորա՝ իբրեւ զհուր բոցոյ²³ (Դեմ. Թ. Բ. Դ. 2-4): Բարսէղ ասէ. եւ ոչ Հեղիաս, որ համբարձաւն:

Գրիգոր ասէ. եւ²⁴ ոչ Հեղիաս²⁵, վասն զի լուաւ²⁶ զանաւոր աւդոյն զձայն: Վաղիւն²⁸ ասէ՛ ելցես եւ կացցես ի լերինդ²⁹, եւ³⁰ անցցէ Տէր եւ հողմ³¹ սաստիկ, որ քակէ զլերինս եւ խորտակէ զվէմս առաջի Տեառն: Եւ յետ հողմոյն՝ շարժումն³², եւ ոչ ի շարժմանն՝ Տէր, եւ զկնի շարժմանն՝ հուր, եւ ոչ ի հուրն՝ Տէր, եւ յետ հրոյն՝ ձայն անաւոր աւդոյ³³: Եւ տեսեալ Եղիայի եւ³⁴ եղ

¹⁷ D Մովսէս

¹⁸ E զիմօք

¹⁹ HY ասացաւն

²⁰ BC խաւսեցալ HY խօսեցաւ

²¹ C զՄովսէս

²² Y միջոյ] միոյ

²³ C զբոցն C + հրո HY զբոց հրոյ

²⁴ H եւ]

²⁵ BD Հեղիաս] C + որ համբարձօն

²⁶ A լուաւ

²⁷ C զանաւոր աւդոյն] զանօսրագոյն

²⁸ CE վաղիւ

²⁹ HY լերինն

³⁰ HY եւ] + ահա

³¹ C հողմն

³² B շարժումնն

³³ HY աւդոյ] + եւ անդր տէր

³⁴ DH եւ]

¹ HY եւ]

² H Յակոբ

³ E ասաց

⁴ E զբազմաբերական հրեշտակ

⁵ HY տեսակաւ սանդղացն

⁶ E տեսալ]

⁷ Y մարդոյ]

⁸ D ասէ] HY + եւ

⁹ Y ճանապարհէն] + ի

¹⁰ HY հրեշտակէն

¹¹ HY յարմարապէս] յարմարացելոյն

¹² HY անուանեցելոյ] AC անուանեցելոյ

¹³ B Իսրայիլ

¹⁴ Y ասացն] + եւ

¹⁵ HY ականջաց] ունկան

¹⁶ E ամպօք Y ամպով

20 - զիմօք զիմօք

զմաշկեակն ի վերայ երեսաց իւրոց: [169բ] Քանզի ոչ իշխէր հայել:

Բարսեղ ասէ. եւ ոչ Եսայիաս, որ ասացն՝ տեսի զՏէր՝ նստեալ յաթոռ բարձու եւ վերացելոյ, եւ Սէրովբէք² կային³ շուրջ զՆովաւ (ԳԵ՝ ԼԿ. Զ. 1-8):

Գրիգոր ասէ. ոչ⁴, Եսայիաս⁵ ոչ ետես, այլ եւ ոչ Սէրովբէքն⁶ տեսանեն: Եսայիաս⁷ իբրեւ տեսութիւն ետես, քանզի գրեալ է տեսութիւն, զոր ետեսն⁸ Եսայիաս: Բայց սերովբէքն⁹ վեցթեւեանք ծածկէին զգէմս երկու¹⁰ թեւանքն¹¹, ոչ բերելով զփառս¹² Աստուծոյ տեսանել: Եւ արդ՝ յորժամ նոքա մեծագոյնքն, քան զամենայն հոգիսն¹³ զերկնաւորսն¹⁴, ոչ տեսանեն հարկաւորապէս, եւ ոչ քան զնոսա ստորագոյնքն դասք հրեշտակաց տեսին:

Բարսեղ ասէ. եւ զիա՞րդ մարգարէն ասէ՝ տեսի զՏէր՝ նստեալ ի վե-

րայ աթոռոյ, եւ ամենայն¹⁵ զաւրք երկնից կային յաջմէ եւ յահեկէ Նորա (ԳԵ՝ ԼԿ. Զ. 1-2): Եւ այլուր եկին հրեշտակք¹⁶ մերձ կալ առաջի Տեառն¹⁷ (ԳԵ՝ ԼԿ. Զ. 2-3): Արդ, զիա՞րդ այդոցիկ¹⁸ այդպէս ասացելոց անստաբար ասացէր¹⁹ ոչ տեսանել զԱստուած ի դասուց հոգւոցն²⁰, բայց թէ ստիցեն մարգարէքն եւ հրեշտակքն²¹:

Գրիգոր ասէ. ոչ նոքա ստեն եւ ոչ տեսին, վասն զի զԱստուած ոչ ոք ետես երբէք, բայց Միածինն՝ որպէս եւ գրեալ է (ՅԵ՛՛՛՛՛ Լ. 18):

Բարսեղ ասէ. տեսին եւ ո՞չ տեսին: Գրիգոր ասէ. եթէ նոքա տեսին՝ Տէր²² ստէ²³, [170ա] ապա թէ ոչ²⁴ տեսին՝ նոքա ստեն: Եւ որպէս ըստ քեզ²⁵ մի կողմն ոչ²⁶ ճշմարիտ է:

Բարսեղ ասէ. Եւ արդ՝ զինչ առ այդոսիկ ասեմք:

Գրիգոր ասէ. ձեւացաւ յաղագս մեր Բանն, զի ուրանաւր՝ գրեալ²⁷ է: Զաւրք մերձ կային յաջմէ եւ յահեկէ, ասի, ո՞ր խաբեսցէ զԱքաբ (ԳԵ՝ ԼԿ. ԻԿ. ԺԷ. 1-2):

¹⁵ HY զաւրք երկնից] զօրութիւնք մերձ

¹⁶ C մերձ կալ] մերձիկ

¹⁷ E տեսանն] աստուծոյ

¹⁸ HY այդոցիկ] այդոցիկ

¹⁹ E ոչ տեսանել զԱստուած]

²⁰ AC հոգւոցն E հոգւոցն Y հոգւոյն E + ոչ

տեսանել զտէր

²¹ AC հրեշտակք

²² C զտէր

²³ HY ստէ] + եւ

²⁴ CD ոչ]

²⁵ H քեզ

²⁶ HY ոչ]

²⁷ BDHY գրեալն C գրելն

¹ HY նստեալ... եւ]

² CE սրբէք H սէրովբիմք

³ C կային]

⁴ HY ոչ] + միայն

⁵ D Եսայիաս] Եսիաս H Եսայիա

⁶ C սերովբէքն D սերորբիմքն HY սերովբէիմքն

⁷ HY Եսայի

⁸ EY ետես

⁹ BCD սերորբիմքն H սէրովբիմքն Y սերովբէիմքն

¹⁰ Y երկուքն

¹¹ HY թեւեանքն] C վեցթեւեանքն

¹² C զփառսն

¹³ C հոգիս

¹⁴ H զերկնաւորսն

18-19): Եկին հրեշտակք, եկն եւ սատանայ ընդ նոսա, որպէս աստ¹ քեզդ եւ² խաբէութիւն³ է առ Աստուծոյ: Եւ իբրեւ բարեկամ Աստուծոյ սատանայ խաւսի ընդ Աստուծոյ, ելանէ յերկինս եւ իջանէ: Այլ մի՛ լիցի զայս⁴ աշակէս իմանալ⁵, քանզի ոչ անիրաւութիւն⁶ է առ Աստուծոյ եւ ոչ ստութիւն եւ ոչ եթէ ի միում միասին⁷, որք ասինն⁸ տեսաք⁹: Տեսին զփառս¹⁰ Տեառն¹¹ եւ ճշմարիտ են: ¹²Նոյնպէս եւ Տէր ճշմարիտ է: Վասն զի զբնութիւնն Աստուծոյ ոչ ոք ետես երբէք¹³ ուրեք¹⁴, բայց Միածինն: Իսկ ո՞ր խաբեսցէ¹⁵ կամ¹⁶ որ աւր եկինն¹⁷: Եւ սատանայ նշանակէ զներելն Աստուծոյ, քանզի առանց Աստուծոյ ոչինչ լինի՝ բարիքն կամաւք Աստուծոյ, իսկ վատթարքն՝ ներելովն Աստուծոյ: Զի Նորա ախորժելով կամ ոչ թողացուցանելով՝ անկարողութիւն է ամենեցուն ընդգէմ Նորա առ-

¹ EH աստ] ըստ

² H եւ]

³ H է առ] է առ

⁴ E զայս] սոյնպէս Y այս

⁵ E իմանալ] + զայս

⁶ H է առ] է առ

⁷ DE միասին] մասին

⁸ E ասինն] առինն

⁹ HY տեսաք] տեսակք

¹⁰ CH զփառսն

¹¹ C տէրն

¹² HY նոյնպէս... է]

¹³ E երբէք]

¹⁴ HY ուրեք]

¹⁵ HY խաբեսցէ] + զաքայար

¹⁶ DEH որ աւր] ուրանաւր Y ուր անաւրէ

¹⁷ HY եկինն] կինն

նել: Վասն զի ոչինչ է զաւրագոյն¹⁸, քան զՆա: Արդ, տեսին զփառս¹⁹ Աստուծոյ արժանաւորքն ոչ ըստ չափոյ երեւեցելոյն, այլ ըստ տեսողացն²⁰ [170բ] կուրութիւն գործէ որպէս ուրեմն երբեմն փայլակումն²¹ Պաւղոսի աչացն: Իսկ զոր աւրինակ՝ հրեշտակք զփառս Աստուծոյ տեսանեն եւ ոչ զբնութիւնն, նոյնպէս եւ²² մարդիկ ոչ միայն զբնութիւնն Աստուծոյ ոչ տեսին, այլ եւ ոչ զհրեշտակի²³ բնութիւն²⁴: Զամենայն փառս²⁵ Նորա առ Պաւղոս²⁶ եղելոյ²⁷ զփայլակմանն²⁸ ուսիր, որ զփայլակումնն ոչ երբ՝ զիարդ զփառսն բերիցէ զանչափս:

Բարսեղ ասէ. արդ՝ զբնութիւնն զհրեշտակաց մարդիկ ոչ բերեն տեսանել:

Գրիգոր ասէ. որպէս ասացաւ, զոր աւրինակ՝ հրեշտակք զԱստուծոյ բնութիւնն ոչ տեսանեն, նմանապէս եւ ոչ մարդիկ՝ զհրեշտա-

¹⁸ HY զօրաւորագոյն

¹⁹ C զփառսն H փառսն

²⁰ A տեսողացն HY + եթէ իցէ տեսալն առաւելագոյն քան զչափ բնութեան տեսողին

²¹ A փայլակումնն B ալլակումն ընդ C + ընդ

²² D + ըստ E փայլակումնն

²³ CH եւ] + ոչ

²⁴ C զհրեշտակին

²⁵ C բնութիւնն E զբնութիւնն

²⁶ CD փառացն HY զփառաց

²⁷ H Պաւղոսի

²⁸ HY եղելոյ]

²⁹ CD զփայլակմանն E զփայլակումն HY

փայլակմանն

կաց բնութիւն, եւ¹ զնոյն մասնաւորապէս:

Բարսէղ ասէ. Աբրահամ զիա՞րդ ետես:

Գրիգոր ասէ. իբրեւ զմարդ ուստի,² որ թէ եւ նկանակս³ պատրաստէր⁴, քանզի գիտէր, թէ հրեշտակք այսուիկ⁵ ոչ փափագեն⁶, զի մարդկան յարմարագոյն է կերակուրն:

Բարսէղ ասէ. Մովսէս զիա՞րդ ետես:

Գրիգոր ասէ. տեսակաւ⁷ հրոյ, եւ կոչեաց զնա հրեշտակ, ասէ⁸, ի բոց⁹ հրոյ մորենոյն¹⁰ (Դէ՛ս Եւս. Գ. 2):

Բարսէղ ասէ. Եզեկիէլ զիա՞րդ ետես:

Գրիգոր ասէ. ձեռով կառաց քառակերպից (Դէ՛ս Եւս. Գ. 2):

Բարսէղ ասէ. Մարիամ մայրն Տեառն զիա՞րդ ետես զԳաբրիէլ:

Գրիգոր ասէ. ձեռով մարդոյ, [171ա] վասն որոյ անհաւատ էր յերկուանալով¹¹ (Դէ՛ս Եւս. Գ. 26-29):

Բարսէղ ասէ¹². Պետրոսի բանդին¹³ զիա՞րդ¹⁴ ետես:

Գրիգոր ասէ. իբրեւ երազ¹⁵, քանզի թուէր, ¹⁶ ասէ, նմա անուրջս¹⁷ տեսանել (Դէ՛ս Եւս. Գ. 26-29):

Բարսէղ ասէ. ոչ տեսանեն¹⁸, զի բնութեամբ են անճառելիք, թէ եւ յաղագս մեծութեան շուրջ եղելոյ¹⁹ զնոքաւք փառացն:

Գրիգոր ասէ. ոչ:

Բարսէղ ասէ. եւ զիա՞րդ:

Գրիգոր ասէ. իւրաքանչիւր դաս յիւրում տեղւոյն²⁰:

Բարսէղ ասէ. քանի՞ դասք են:

Գրիգոր ասէ. որպէս Յուդաս առաքեալ գրեց՝ եաւթն²¹:

Բարսէղ ասէ. ասա՛, աղաչեմ, զեաւթն²² դասուցն²³ անուանս²⁴:

Գրիգոր ասէ. ասի²⁵ խոնարհագոյն դաս հրեշտակաց եւ հրեշտակապետաց, յորում²⁶ ժամանակի վերագոյն կացեալ իշխանութեանցն²⁷ առանձինն այսպէս: Այլ գեր ի վերոյ²⁸ զաւրութեանցն որոշեալ²⁹ առանձինն այսպէս³⁰ միւս գեր ի վերոյ³¹ աթոռոցն առանձնաբար եւ ապա պետութեանցն յիւ-

¹⁵ Կ երազք

¹⁶ HY ասէ նմա]

¹⁷ Y անուրջ

¹⁸ HY տեսանին

¹⁹ HY եղելոց

²⁰ AC տեղոյ

²¹ HY եւթն

²² Y զեւթն

²³ D դասուց

²⁴ AC անուանս

²⁵ E ասի] առ ի

²⁶ H յորում] յիւրում Y իւրում

²⁷ HY առանձինն այսպէս] առանձնապէս

²⁸ E վերոյ] + կացեալ

²⁹ EHY որոշեալ]

³⁰ HY այսպէս]

³¹ H գերի]

³² H վերոյ] վերայ

¹ C եւ] + ոչ

² CHY որ թէ] որթ

³ HY նկանակ

⁴ D պատրաստեաց

⁵ CDHY այսուիկ] այնոցիկ

⁶ E փափագեն

⁷ HY տեսակ

⁸ H ասէ]

⁹ DHY բոցոյ

¹⁰ E մորենոյն HY մորենոյ

¹¹ AC յերկուանալով D յերկուանալովն

¹² A ասէ]

¹³ Y բանդին] բանին

¹⁴ HY զիարդ] որպէս

րում տեղւոյն¹, այլ գեր ի վերոյ տերութեանցն որոշեալ միւս գեր ի վերոյ Սերովբէիցն² եւ Քերովբէիցն ըստ ինքեան եւ առաւել գերագոյն ի վերայ ամենեցունց³ Աստուած:

Բարսէղ ասէ⁴. այսոքիկ ամենեքին⁵ դասք հաւասար ունին զբնութիւնն եւ զփառսն եւ զպատիւն⁶, թէ⁷ է ինչ⁸ ի նոսա զանազանութիւն առաւելութեան:

[171բ] Գրիգոր ասէ. է զանազանութիւն մեծ:

Բարսէղ ասէ. ասա՛ զզանազանութիւն զանազանեցելոցն⁹:

Գրիգոր ասէ. տեղի ի տեղւոյն¹⁰ մեծութեամբ բնութիւնն ի բնութեանէ, զաւրութիւնն ի զաւրութեանէ, փառք՝ ի փառաց:

Բարսէղ ասէ. զիա՞րդ է կարողութիւն տեղի ի տեղւոյն¹¹:

Գրիգոր ասէ. որպէս արտաքոյ աշխարհի ջուր [172ա] ք, յայսմ աշխարհի ի տեղւոյն¹² գեր ի վերոյ ունին, նոյնպէս տեղի ի վերոյ կացելոյ¹³, քան զստորեւ կացեալ մեծագոյն:

¹ ACE տեղոյ

² A սերովբէիցն] սրբոցս բոբէիցն C սրբբէիցն E սրովբէիցն

³ H ամենեցուն

⁴ A ասէ]

⁵ C ամենեքին H ամենեքեան

⁶ HY զպատիւն] + ունին

⁷ HY թէ է] եթէ

⁸ E ի նոսա]

⁹ E զանազանեցելոցն

¹⁰ ACE տեղոյն

¹¹ AC տեղոյն

¹² AC տեղոյն

¹³ Y կացելոց

Բարսէղ ասէ. ո՞րքան ի տեղւոյն¹⁴ գեր ի վերոյ են ջուրք¹⁵, քան զաշխարհս:

Գրիգոր ասէ. ¹⁶ ջուրքն անբաւքն են եւ բովանդակեալ ունին¹⁷ զայս աշխարհս¹⁸ իբրեւ զհատ մանախոյ:

Բարսէղ ասէ. ամենայն ուստեք անբաւ¹⁹ են, թէ²⁰ մասամբ²¹:

Գրիգոր ասէ. ամենայն ուստեք:

Բարսէղ ասէ. զիա՞րդ:

Գրիգոր ասէ. ըստ խորութեան, ըստ բարձրութեան, ըստ լայնութեան, ըստ երկայնութեան՝ ամենայն ուստեք հաւասարապէս: Զի իբրեւ յորովայնի ջրոց²² է աշխարհս՝ ամենայն ուստեք բազմութեամբ ջուրքն²³ շուրջ գեղեալ:

Բարսէղ ասէ. ուստի²⁴ է²⁵ այս յայտնի:

Գրիգոր ասէ. զի անբաւ²⁶ յայտ է, յորոց²⁷ ոչ գոյ երկիր, քան զայս երկիր իմանալ եւ ոչ միայն յանդուր ջուրք: Վասն զի խորք ի խորոց գոչեն ի ձայն²⁸ սահանաց քոց²⁹ ի վեր³⁰ եկելոցն առ ջրհե-

¹⁴ AC տեղոյն Y տեղւոյն

¹⁵ Y ջուրքն

¹⁶ C ջուրք անբոք

¹⁷ H ունի

¹⁸ C աշխարհ

¹⁹ D անբաւք

²⁰ Y եթէ

²¹ C մասամբք

²² HY ջրոց] ջուրքն է

²³ HY ջուրքն

²⁴ HY այս յայտնի] այդ յայտ

²⁵ C անբաւ] + է

²⁶ D որոց

²⁷ Y ձայնէ

²⁸ H քոց]

²⁹ C վերա

դեղաւն սահանաց երկնից¹: Եւ երկրի յայտ² է, թէ աշխարհս իբրեւ յորովայնի³ ի մէջ ջրոցս⁴ զուղի⁵:

Բարսեղ ասէ. եւ զիա՞րդ՝ բնութիւն ի բնութեան⁶:

Գրիգոր ասէ. որպէս առաւելեալ հրեշտակի բնութիւն, քան զմարդոյ բնութիւն:

⁷Բարսեղ ասէ. որքա՞ն ինչ գերազանց է, ⁸քան զմարդոյ բնութիւն՝ հրեշտակի բնութիւն:

Գրիգոր ասէ. ունիսանդանաւր⁹ զմեծութիւն գերազանցութեան¹⁰:

Բարսեղ ասէ. զորո՞յ¹¹:

Գրիգոր ասէ. զսատանայի հրեշտակաց¹² գիտեմ¹³, եւ դու ընդ Քերովբէս արար¹⁴ Աստուծոյ¹⁵: Եւ զիարդ անկաւ արուսեակն (Հմտ. Եւ. Ժ. 12), եւ տեսի¹⁶ զսատանայ անկեալ¹⁷ իբրեւ զփայլակն: Զնոյն եւ¹⁸ աւճ կոչեն գիրք՝ ա-

սելով եւ մեծութեանն¹⁹ նորա յայսպէս. ամենայն զուղակն²⁰ ²¹ՀոմաՀաւաք ²²Լեալ ²³ոչ բարձրցեն զթեփ մի²⁴ տըտնոյն²⁵ նորա²⁶ ամենայն զուղակք²⁷ ծովայինք եւ ջրայինք²⁸: Մեծամեծաց կենդանեաց մինչեւ ի դժուարաւ²⁹ տեսանելիսն, եթէ ժողովեացին, ոչ կարացեն³⁰ բերել զմեծութիւն միոյ թեփոյ տըտնոյ³¹ նորա: Մի³² թեփ, ասէ, տըտնոյ՝ զմի թերթ [172բ] անաւարագոյն մասին նորա, եւ աւճից բնութիւն թեփոտեալ է: Եւ նոյն ձեւացաւ առ ի յանդիման³³ կացուցանել³⁴ զմեծութիւն նորա: Զի թէպէտեւ ի պատուոյ³⁵ անկաւ արտաքս, այլ ի բնութեանէն³⁶ ոչ փոխեցաւ եւ ոչ փոքրակացաւ եւ ոչ փոփոխեցաւ իբրեւ զհոգի աննիւթ եւ առանց ի բազմաց գոյացեալ եւ անսպառ:

¹⁹ E նորա յայսպէս]

²⁰ C զուղակքն E նաւաղուղակն HY զաւղաւանք

²¹ HY ՀոմաՀաւաք Լեալ] Հաւաքեալ

²² H Լեալ ոչ բարձրցեն]

²³ B Լիեալ

²⁴ Y մի] + ի

²⁵ C տըտնոց E տըտնոց

²⁶ HY նորա] + ոչ բարձրցեն

²⁷ C լուղակք Y զաւղի

²⁸ Y ջրայինք] + կանք HY + ի

²⁹ AC դժուարաւ

³⁰ H կարեն

³¹ C տըտնոց E տըտնոց H տըտնոյն

³² E մի]

³³ BDEY յանդիմանութիւն

³⁴ HY կացուցանել]

³⁵ A պատուոյ C պատու E պատուոյն Y պատուոյն

³⁶ Y ոչ փոխեցաւ եւ]

Բարսեղ ասէ. եւ զիա՞րդ՝ զաւրութիւն ի զաւրութենէ:

Գրիգոր ասէ. որպէս գերազանց է զաւրութիւն հրեշտակի, քան ¹զզաւրութիւն մարդոյ:

Բարսեղ ասէ. որքա՞ն գերազանց է: Գրիգոր ասէ. ունիս զայդոսիկ² զցոյց³:

Բարսեղ ասէ. զո՞ր⁴:

Գրիգոր ասէ. ել հրեշտակ Տեառն, եւ սատակեաց⁵ ի բանակէն⁶ Ասորեստանեաց⁷ ձ. եւ Զ. եւ Ե. եւ Ե. եւ Ե.:

Բարսեղ ասէ. զիա՞րդ՝ փառք⁸, քան զփառս:

Գրիգոր ասէ. որպէս արեգակն, քան զճրագ⁹:

Բարսեղ ասէ. յայսպէս գերազանց է, քան զստորագոյնն¹⁰:

Գրիգոր ասէ¹¹. յայսպէս:

Բարսեղ ասէ. այդոցիկ մեծութիւնք¹² իբրեւ Համեմատութեամբք առաջի Աստուծոյ՝ որպէս¹³ Հանդերձ ջրովք¹⁴ եւ այսու աշխարհաւք¹⁵:

¹ Y զմարդոյ զօրութիւն

² Y զայդոցիկ

³ Y ցոյցս E զրոյց

⁴ HY զորս

⁵ HY սատակեաց] սպանի

⁶ Y բանակէն] բանականէն

⁷ H ձ եւ Զ եւ Ե եւ Ե] Հարիւր ութ տուն/ ութ տուն BH եւ Հինգ հազար

⁸ C զփառք

⁹ Y զճրագն

¹⁰ D ստորագոյնն

¹¹ A ասէ]

¹² DE մեծութիւնք] + եւ

¹³ Y որպէս] + եւ

¹⁴ Y ջրօք

¹⁵ HY աշխարհաւք

Գրիգոր ասէ. որպէս առ ամենայն աշխարհ զժուարաւ¹⁶ տեսանելի դուզնաքեայ մարգարիտ: Աստուծոյ մարդ՝ ամենայն ի-րաւք ոչինչ է: Բայց¹⁷ զի¹⁸ տաց[173ա]ուք զգոյութիւն¹⁹ ինչ առ ի բանիս կայունն²⁰, տացուք իբրեւ Հատ մի փոշոյ²¹ ի հողմոյ²² ոչ կարեցեալ առ ի մէջն տեսանել: Աստի ծանի՛ր յաղագս առելոյ ի Տեառնէ²³ զինչ ի նմա, զի²⁴ խնդիրն²⁴ յաղագս Նորա ²⁵մեծացոյց առնելովն: Եւ յանկարութիւն փառաւոր ցուցանելով²⁶ ի²⁷ շուրջ կացուցեալ²⁸ Հանդերձ այսպիսեալ վարեցաւ²⁹ ուղարկելով³⁰ ոմամբ³¹ առական. Հաւաքեա՛ ինձ զամենայն ծովս եւ³² զամենայն աշխարհի³³ ժողով մի³⁴ եւ ա՛րկ անդր³⁵ մեղր զՀափ Հատոյ աւագոյ եւ տո՛ւր³⁶ Հողմ յամբոխել զՋուրսն եւ կուտակա-

¹⁶ AC զժուարաւ

¹⁷ HY բայց] + է

¹⁸ HY զի] + եւ

¹⁹ Y գոյութիւն

²⁰ EH կայունն] կացումն Y կացումն

²¹ C փոշոյ

²² H հողմոյ] հողոյ

²³ Y Տեառնէ] մարմնոյն

²⁴ H խնդիրսն Y խնդիրսն

²⁵ HY մեծացոյց առնելովն] մեծացուցանելով

²⁶ HY փառաւորեցուցանելով

²⁷ HY ի]

²⁸ HY կացեալ

²⁹ HY վարեցայց

³⁰ A ուղղարկելով

³¹ C ոմամբք

³² Y եւ]

³³ Y աշխարհի

³⁴ H մի]

³⁵ Y անդ

³⁶ E Հողմոյ ամփոփել

¹ CH երկնի

² CY է թէ] եթէ

³ Y որովայնի

⁴ CHY ջրոց E ջրոյս

⁵ BD զուղի] լուղի HY ողողին

⁶ HY բնութեան] բնութենէ

⁷ C Բարսեղ... բնութիւն]

⁸ Y հրեշտակի բնութիւն քան զմարդոյ բնութիւն

⁹ Y անդանաւր] աստանօր

¹⁰ HY գերազանցութիւնն

¹¹ E զորոց

¹² HY հրեշտակաց] + Լեալ

¹³ HY գիտեմ] + գրեալ է

¹⁴ B արարար

¹⁵ BCHY Աստուծոյ]

¹⁶ E տեսանէի

¹⁷ E անկեալ] + յերկնից

¹⁸ HY եւ] HY եւ] + էր օձն իմաստնագոյն ասէ եւ վասն

նալ¹ ալեացն² սաստկապէս եւ խնամով զկնի լինելոյ հանդարտութեանն: Խնդրեա՛ տեսութեամբ աչաց եւ հայցելով³ առ ի նայեցուածս⁴ տեսանելեաց՝ եթէ գտանիցես: Եթէ ոչ գտանիցես ի խնդրելն⁵, զմտաւ ած այսուհետեւ⁶ եթէ յաճախութեամբ ջուրցն եւ զաւրութեամբ հողմոցն⁷ փոփոխեալ եղեւ⁸ ջուրն եւ որքանիութեամբն⁹ 10 ոչ է եւ ոչ էրն է: Նոյնպէս¹¹ փոփոխես ջր¹² մտաւքդ ի մեծութիւն անճառելի բնութեանն եւ արարչական զաւրութեան Փրկչին եւ¹³ քանիաւութեան¹⁴ մարմնոյն եւ գտցես նոյնպէս զաւրինակ¹⁵ յառաջագոյն¹⁶ ասացելոցն յարմատական ներքս [173բ] ածումնն¹⁷ եթէ էրն ոչ է եւ ոչ էրն է՝ բանի¹⁸ բերմամբ:

Բարսէղ¹⁹ ասէ. բովանդակելով զամենայն՝ ամենայն ուրեք է:

¹ B կուտակ
² Y ալեացն] + իբրեւ
³ Y հայցելով] հայելով
⁴ C նայեցուածս EHY նայեցածս
⁵ Y խնդրելին
⁶ CY այսուհետեւ] այնուհետեւ
⁷ E հողմոցն
⁸ HY եղեւ] + ի
⁹ D որքանիութեամբն] քանի
¹⁰ Y ոչ է եւ ոչ էրն է] էրն ոչ է եւ ոչ էրն է
¹¹ BCDH նոյնպէս] սոյնպէս Y այնպէս
¹² CHY փոփոխեցիր
¹³ H եւ] + ի
¹⁴ HY քանիաւութեան] քանի
¹⁵ Y զաւրինակ] զօր օրինակ
¹⁶ HY ասացելոցն յարմատական] ասացաւ յարմարական ի
¹⁷ DE ածումն
¹⁸ E բանիւ
¹⁹ A Բասիղ

²⁰ Գրիգոր ասէ. զաւրութեամբ՝ ամենայն ուրեք է²¹:

Գրիգոր ասէ. զամենայն յափի ունելով, իբրեւ զգուզնաքեայ ինչ²² մարգարիտ, ի միասին ունի:

Բարսէղ ասէ. ապա ուրեմն ի միասին ունելով զամենայն զգալիս²³ եւ զիմանալիսն՝ յայտ է²⁴ ամենայն ուրեք է:

Գրիգոր ասէ. է, ըստ քեզ²⁵, եւ ոչ ի վայելչական տեղիսն:

Բարսէղ ասէ²⁶. եթէ իբրեւ զմարգարիտ զուզնաքեայ զբովանդակ յափի ի միասին ունի, ամենայն ուրեք²⁷, որպէս ասացի:

Գրիգոր ասէ. որ²⁸ ունի զմարգարիտն²⁹ ի ներքս՝ ի³⁰ մարգարտին³¹ պարտի³² գոլ, զի ի ներքս մնալով³³ պարունակեցի³⁴ եւ ունելով³⁵ ի միասին³⁶ ունի աստուածավայելչաբար. միտս ամենայնի³⁷ վերայ արկ եւ ոչ յուժեքէ³⁸ ուրեք երբէք երկբայեցիս:

²⁰ C Գրիգոր... է]
²¹ HY է]
²² Y ինչ]
²³ HY զգալիսս C սգալիս
²⁴ C է] եթէ HY + թէ ինքեանէ լեալս
²⁵ HY քեզ
²⁶ A ասէ]
²⁷ H ուրեք] + է
²⁸ Y որ]
²⁹ Y մարգարիտին
³⁰ C ի]
³¹ C մարգարիտն
³² Y պարտի]
³³ Y մնալովն
³⁴ HY պարունակիցի
³⁵ Y ունելովն
³⁶ B միասին] մասին
³⁷ H ամենայնի] + ի
³⁸ Y յուժեքէ]

Բարսէղ ասէ¹. զիա՞րդ պարտ եւ արժան է յաղագս² աշտորիկ ուսանել մեզ³:

Գրիգոր ասէ. գործով ամենայն ուրեք է՝ յերկինս զիմանալիսն⁴ փառաւորէ, զաւրութեամբ մատակարարէ, որպէս եւ կամի, ի վերայ երկրի արեգակն⁵ ծագել եւ ի⁶ մտանելն ընթանալ⁷ ի⁸ ծագաց ի ծագս՝ յարեւ[174ա|ելից⁹ մինչ¹⁰ ի մուտս: Զլուսին¹¹ ի ժամանակս, զաստեղս՝ ի նշանս, զորոտմունս¹², զհնչմունս¹³, ¹⁴ զամպս՝ յանձրեւս, զհողմս զգանազան¹⁵ մատակարարութիւնս զաւր տարածեաց, զթռչունս, թռոյց¹⁶, մարդկան ծնանել¹⁷, ամենայն ջրայնոց բազմանալ, ծովու¹⁸ իւրովք¹⁹ սահմանովքն²⁰ տարրանալ, զնաւս ի վերայ մկանանց²¹ բերել. ձմեռն՝ գարուն, ամառն՝ աշուն²², կութք²³, տիւ²⁴, գիշեր.

¹ A ասէ]
² Y աշտորիկ ուսանել մեզ] որ ի կուսէն ել
³ H մեզ]
⁴ D զիմանալին
⁵ HY արեգական
⁶ HY ի]
⁷ C ընթանալ
⁸ Y ի]
⁹ Y յարեւելից] յերեւելից
¹⁰ DHY մինչեւ
¹¹ C զլուսին H զլուսնի Y զլուսն
¹² H զորոտմունս] + ի
¹³ E զհնչմունս] + եւ
¹⁴ E զամպոց անձրեւ
¹⁵ C զանազանս
¹⁶ A թռչոյց
¹⁷ C ծնանել
¹⁸ D ծով
¹⁹ C իւրովք DE իւրով
²⁰ CH սահմանօք E սահմանաօքն
²¹ C մկանանց Y մկանաց
²² HY աշուն]

բարեկարգութեամբ²⁵ փոփոխեալ²⁶ երկրիս կալ մնալ պտղաբերութեամբ: Զերկինս²⁷ հիմամբ իբրեւ զձեղուն²⁸ հաստատեաց եւ զամենայն միանգամայն²⁹ գործով ունի³⁰ ի կարգի եւ կառուցմամբ եւ գործով³¹ աւրինակ իմն իբրեւ հոգի մարմնով յիշխելով³² թագաւորէ առ ի գալ³³ մնալ եւ ունել³⁴ զամենայն բնութեամբ ուղղէ կամաւքն³⁵ իւրովք՝ յոչէ³⁶ ի գոլ³⁷ 38 ածեալ անցուցանելով:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է լինելութիւն: Գրիգոր ասէ. շարժումն բնութեան³⁹, գնացք ի գոլն:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է երկին:

Գրիգոր ասէ. մարմին շուրջ պարունակող, զգալիսս⁴⁰ 41 բացան մարմնոցն:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է արեգակնն:

Գրիգոր ասէ. հուր երկնային, որ⁴² միայնակ յայգու⁴³ է մինչեւ

²³ Y գութք E + հունձք
²⁴ HY տիւ] + եւ
²⁵ C բարեկարգութեամբ
²⁶ HY փոփոխեալ] + եւ
²⁷ HY զերկինս] զերկիր
²⁸ C զձեղունս
²⁹ HY միանգամայն] + զօրութեամբ
³⁰ BE ունի] + ի
³¹ Y գործով] + եւ
³² CEH իշխելով
³³ Y գալ] կալ
³⁴ HY ունել] ուղղել
³⁵ EY կամօք
³⁶ DY յոչէ] + է
³⁷ D գոլն
³⁸ HY ածել անցուցանել
³⁹ HY բնութեան] լինելութեան
⁴⁰ C զգալիսս] սգալիսս
⁴¹ BCEHY բացան մարմնոցն] բայց E բաց յանմարմնոյն
⁴² C որ] որպէս
⁴³ AC յայգուէ Y յաւգուտ

յաւըն¹ յելն² հանգերձ նոքիմբ³ է տեսանեա⁴ աստղ տուընջեան⁵ [174բ] երեւակ մշտնջենաւոր:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է լուսին:

Գրիգոր ասէ⁶. ամալ⁷ երեւեալ, գիշերոյ⁸ մխիթարութիւն, ժամանակաց նշան:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է երեկոյ:

Գրիգոր ասէ. արեգական պակասութիւն⁹:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է առաւաւտ:

Գրիգոր ասէ. տուընջեան¹⁰ սկիզբն¹¹ առաջին լոյս¹²:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է տիւ:

Գրիգոր ասէ. արեգական գնացք յարեւելից մինչ¹³ ¹⁴ի¹⁵ մուտս՝ լոյս հակառակ գիշերոյ:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է միջաւրեայ:

Գրիգոր ասէ. ժամանակ, յորում մարմնոց¹⁶ ստուերք¹⁷ դուզնաքեայ յերկայնութեամբ¹⁸ հաղորդին:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է ժամանակ:

Գրիգոր ասէ. արեգական¹⁹ շարժումն²⁰, արեգական գնացք չափաբերական²¹:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է աւդ:

Գրիգոր ասէ. տարրոյ²² ամենայն ըստ տեղոյ²³ շարժումն ըստ²⁴ բնութեան է:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է հողմ²⁵:

Գրիգոր ասէ. շարժումն աւդոյ առ երկրաւ²⁶:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է տարր:

Գրիգոր ասէ. որ ժողովէ եւ լուծանէ զզգալիսս²⁷:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է մարդ:

Գրիգոր ասէ²⁸. կենդանի բանական մահկանացու:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է հոգի:

²⁹Գրիգոր ասէ. պատճառք շարժման կենդանականի՝ կենդանի, աներեւոյթ, հոգի թափանցեալ ընդ բովանդակ մասունս:

Բարսէղ ասէ. [175ա] զի՞նչ է ակն:

Գրիգոր ասէ. որոշումն զգալեացս³⁰:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է³¹ լսելիք:

Գրիգոր ասէ. զգայութիւն³² բանից:

¹⁹ H արեգական]

²⁰ HY շարժումն]

²¹ A չափաբերական HY չափաբերման

²² B տարր Y տարր որոյ

²³ AE տեղոյ C տեղոյ

²⁴ BCD բնութեան է] բնութեանէ

²⁵ CD հողմն

²⁶ HY երկրաւս

²⁷ H զգալիս C սգալիսն

²⁸ A ասէ]

²⁹ HY Գրիգոր ասէ... ակն]

³⁰ C զգալեացս] սգալեացս

³¹ Y է] են

³² C զգայութիւն] սգալութիւն

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ են հոտոտելիք:

Գրիգոր ասէ. աւդոյն¹ ընդունելութիւն², որոշումն հոտոց³:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ են շաւշափելիք:

Գրիգոր ասէ. քննութիւն ըստ մարմնոյ շաւշափելեաց:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է մանկութիւն:

Գրիգոր ասէ. անյայտ միտք, պատճառք անարգութեան, անկայուն գործելեաց բարք:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է միջահասակ:

Գրիգոր ասէ. լուծ առաքինութեան, միտք կատարեալք, սկիզբն⁴ մարմնոյ անկման⁵:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ են միտք:

Գրիգոր ասէ. անյայտք անյայտաբարք՝ զանյայտսն շուրջ տեսանելով:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է խորհուրդ⁶:

Գրիգոր ասէ. բնութիւն լաւագոյն, քան զբնութիւն վայելչական:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է առաքինութիւն:

Գրիգոր ասէ. փոխադրութիւն վեհագոյն:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է ծերութիւն:

Գրիգոր ասէ. ապականութիւն մարմնոյն⁷ բնականապէս⁸ ի⁹ ժա-

¹ C աւդոյ E օդոյ Y աւդոյ

² C ընդունելութիւն] + բանից

³ C հոտոց

⁴ C սկիզբն

⁵ A անգման C յանդիման կալ D յանկման E

յանգման

⁶ C խորհուրդք

⁷ BCY մարմնոյ

⁸ A բնականապէս]

⁹ E ի]

մանակի լեալ¹⁰:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է քուն:

Գրիգոր ասէ. մահու ստուէր¹¹, մուտ գիշերոյ, ¹²աւրել ի հանապազորդեան կըթուլթիւն:

Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է մահ:

Գրիգոր ասէ. որոշումն հոգւոյ¹³ ի մարմնոյ, կենաց լուծումն, հոգւոյ¹⁴ ի բաց վճարումն, անյայտ գնացք, [175բ] կատարած կենաց ամենայն կենցաղոյս՝ վախճանեցելոցս¹⁵ ընդ սահմանով¹⁶ կացելոյս¹⁷, երկրորդ առաջինն կար-
լոյս¹⁸, երկրորդ առաջինն կար-
գաւ որոշեալ, յետ¹⁹ աներեւութիւն երեւեալէս յաներեւոյթս¹⁹
թիւն երեւեալէս յաներեւոյթս¹⁹,
առաքեալ, քուն անզգայուն²⁰,
քուն մշտնջենաւոր եւ միանգա-
մայն մոռացումն ամենայն զգա-
ցեալս²¹, զոր առաջինքն զսա կո-
չէին՝ որպէս ուրեմն ոմն ասաց,
էթէ՝ զկնի սորա, այլ ²²ոչ ոք
լուիցէ²³ զմարդկային կեանս²⁴ ա-
ռաւել, քան զայս:

¹⁰ B լիեալ

¹¹ AC ստուէր

¹² HY աւրել ի] աւր լի

¹³ A հոգոյ

¹⁴ A հոգոյ B հոգիոյ C հոգոց Y հոգւոցն

¹⁵ BD վախճանեցելոյս C վաղջանեցելոյս

¹⁶ CY սահմանաւ

¹⁷ E կացելոցս

¹⁸ Y յետ]

¹⁹ Y յաներեւութիւն E աներեւութի

²⁰ C անզգայուն] անսգալուն

²¹ C զգալեացս] սգալեացս E զգալեաց

²² H ոչ ոք] ոք ոչ

²³ AC լուիցէ Y լուծէ

²⁴ H կեանսս

¹ HY յաւուրն

² C յելն] յեղն

³ E նոքիմբ

⁴ H տեսանել

⁵ A տւնջեան

⁶ E ասէ] + արեգական պակասութիւն

⁷ HY ամալ] աստղ

⁸ E գիշերոյ

⁹ E պակասութիւն] սպասաւորութիւն

¹⁰ A տւնջեան C տւնջեն

¹¹ C սկիզբն

¹² B լուսոյ

¹³ D մինչեւ

¹⁴ Y ի մուտս] յարեւմուտս

¹⁵ H ի] եւ

¹⁶ C մարմնո EHY մարմնոյ

¹⁷ AC ստուերք

¹⁸ CY երկայնութեամբ

ԻԱ. ՈՊՏԻՄԵԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՒ
ԲԱՍԻԼԻՈՍ՝ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ²¹⁶

1 Եւ այլազգաբար ախորժելով տեսեալ զբարիս մանկունս ի ձեռն առաւել, քան զհասակն իւրեանց² բարուցն³ բարեկեցութիւնս⁴ եւ առ քո երկրաւորութիւնս ընտանի, ուստի եւ մեծ ինչ վստահանալ է ի նոսա, վասն զի հանդերձ գրով քով տեսի զսոսա⁵ եկեալս⁶ առ իս, կրկնապատիկ եղեւ ի սոսա սէրն: Իսկ յորժամ ընթերցայ զթուղթն եւ տեսի ի նմա միանգամայն յաղագս⁷ եկեղեցւոյ⁸ նախախնամականս զքո մասցդ, եւ համայն յառ ընթերցուածս⁹ աստուածային Գրոցն, հոգս, գոհացայ զՏեառնէ¹⁰ եւ աղաւթեցի զբարիսն, որք զայսպիսիսն¹¹ առ մեզ բերիցեն¹² գիր, եւ նախ քան [176ա] զայնոսիկ¹³ գրողին մեզ:

2 Խնդրեցի զբազմահամբաւն²¹⁷ զայն եւ առ ամենեսեան¹⁴ ի վեր եւ ի խոնարհ շուրջ բերեալ զասացուածն¹⁵, զինչ լուծումն ունի, առ

այն¹⁶, «որ սպանցէ զԿայիմ եաթմ վրէժխնդրութիւնս լուծցէ» (Հմբ. Կ. 15), Այնոքիկ առ վայր մի ինքն զինքն յանձնեաց Տիմոթեայ, զոր աւանդեաց նմա¹⁷ Պաւղոս, նմա հաւաստեալ պահել (քանզի յայտ է, թէ հայելով յընթերցուածն¹⁸ (Հմբ. Լ. Տ. Գ. 13)) եւ ապա ի մեզ ծերս¹⁹ եւ²⁰ ընդարմացեալս արդեն ե՛ւ ժամանակաւ, ե՛ւ տկարութեամբ մարմնոյ, ե՛ւ յաճախութեամբ նեղութեանց բազմաց այժմ շուրջ զմեաւ²¹ շարժեցելոց²² ծանրացուցին զմեր զկեանս²³: Սակայն յարուցեալ եւ եռալով հոգով²⁴ ապաւինեալս զմեզ, որպէս գերեզմանի²⁵ ասելով կենդանեացն, յարթութիւնն չափաւորութեան²⁶ եւ կենդանական գործառութիւնն²⁷ ի վեր ածել: Արդ, է ասացուածն²⁸ եւ²⁹ պարզաբար այսպէս իմանալ կարելի է եւ զանազան³⁰ ընդունել բան: Զի պարզագոյնքն եւ ամենայնի կարացեալ առ ձեռն պատրաստ մերձ կացուցանել մտաց այս է, թէ պարտ է Կայենի եաւթ-

նապատիկ¹ տալ զտանջանսն յաղագս որոց² մեղաւն: Քանզի ոչ է արդար դատաւոր ի զոյգսն առ հաւասարն սահմանել զհատուցմունսն, այլ հարկաւոր է ի սկսողէ³ [176բ] չարին հանդերձ յաւելուածով⁴ պահանջել զպարտսն, թէ հանդերձեալ է ինքն, քան զտանջանս⁵ լաւագոյն լինել եւ զայլս ողջախոհագոյն առնել աւրինակաւ: Արդ, վասն զի կարգեցաւ եաւթնեկին⁶ ընդ զգատաստանն մեղացն⁷ Կայենի, լուծանէ, ասէ, զայնոսիկ յաստուածային դատաստանէն ի վերայ նոցա ցուցեալ, որ ապականեն նա⁸: Զայնոքիկ⁹ են միտք, որ աստուածատ յառաջին ընթերցուածէս¹⁰ մեզ առանկանի:

3 Վասն զի խուզել բնաւորեցաւ զխորս վաստակասիրացն միտքն, խնդրեն զիրաւացան զիա՞րդ յեաւթնապատիկն¹¹ լցեալ լինի եւ զի՞նչ վրէժխնդրութիւնն, արդեաւ¹² մեղքն եաւթն են, թէ՞ մի յանցուածն¹³ եւ¹⁴ եաւթն յա-

ղագս միոյն տանջանքն¹⁵: Միշտ Գիրք զթողութեանս¹⁶ մեղացն¹⁷ թիւ եւթամբ շուրջ սահմանեն: «Քանի՞ցս մեղիցէ¹⁸ յիս եղբայր իմ, թողի՞ցս մմա» (Մ. Բ. Ժ. 21): (¹⁹ Պետրոս է՝ ասելով Տեառնն): Մինչեւ յեաւթնի՞ցս: Եւ ապա՝ պատասխան ի Տեառն: «Ոչ ասեմ քեզ մինչեւ յեաւթնիցս, այլ մինչեւ յեաւթնասնեկիցս»²⁰ եաթմ» (Մ. Բ. Ժ. 22): Քանզի ոչ յայլ թիւ փոխեցաւ²¹ Տէրն, այլ զեաւթնն բազմապատկեցուցեալ, ինքեան զսահմանն եղ թողութեան²²: Եւ եաւթամբ²³ ամաւք արձակեալ լինէր Եբրայեցի ի ծառայութեանէ, եւ եաւթն եաւթնեւեակս ամաց²⁴ զանուանի²⁵ յորեւեանի²⁶ առնէին ի հինսն (Հմբ. Լ. Գ. Ժ. 12), յորում շաբաթանայր երկիր²⁷, եւ պարտուց²⁸ էին²⁹ [177ա] ի բաց հատուցումն, ծառայութեան վճար, եւ որպէս թէ նոր վերստին կացեալ էին կեանք³⁰,

¹ A Բասիղիոս C Բասղի

² E իւրոյ

³ C զբարուցն

⁴ A, բարեկեցութեանս

⁵ C զսոսա] նոսա

⁶ E եկեալ

⁷ C յաղագս] + որո եկելս առ իս կրկնապատիկ եղեւ

⁸ A, եկեղեցո

⁹ AC ընթերցուածս

¹⁰ A, զտեառնէ] զամենայնէ

¹¹ E այսպիսիսն

¹² A, բերեցին

¹³ A, C զայնոսիկ] զայսոսիկ

¹⁴ C ամենիսեն

¹⁵ AC զասացուածն

¹⁶ A, այնոքիկ] այն

¹⁷ C նմա]

¹⁸ AC յնթերցուածն E յընթերցուածն

¹⁹ A, ձիրս

²⁰ C եւ]

²¹ E զմեզ

²² C շարժեցելո

²³ C կենս E զկեանսս

²⁴ A, D հոգով

²⁵ B զգերեզմանի

²⁶ C չափաօրութիւն

²⁷ AA, գործառութիւնն

²⁸ AA, E ասացածն C ասացուածն

²⁹ ABDE եւ]

³⁰ A զանազան C զանազանն

¹ E եաւթնապատիկ] է պարտիս

² A, որոյ C որո

³ A, սկսողէ] սկզբանէ

⁴ AC յաւելուածով

⁵ ACE զտանջանսն

⁶ AB եաւթնեկին] եաւթն կին

⁷ E մեղանացն

⁸ BD նա] զնա E զնա

⁹ A, BCDE այսոքիկ

¹⁰ AC ընթերցուածէս E ընթերցուածիս

¹¹ BD յեաւթնապատիկն

¹² C արդաւք

¹³ AC յանցուածն

¹⁴ E եւ]

¹⁵ E տանջանք

¹⁶ C զթողութիւն

¹⁷ AA, թիւ եւթամբ] թիւիւթամբ C էութեամբ E թիւս է ամբք

¹⁸ ABCD մեղ] մեղ

¹⁹ ACE Պետրոս է] Պետրոսի

²⁰ ABCE յեաւթնասնիցս

²¹ B փոխեցաւ] փոփոխեցաւ

²² A, թողութիւն

²³ AA, եւթամբք] իւթամբք B եւթամբք ամաւք

²⁴ C ամացն E ամսոյ

²⁵ AC զանուանի

²⁶ C յորեւեանն DE յորեւեանն

²⁷ CE երկիրն

²⁸ E պարտուցն

²⁹ C էին] լինէին

³⁰ C կեանք] + եւ

եաւթներեակ թուով¹ Հնոյն² աւրի-
նակ իմն վախճան ընդունելով:
Այսոքիկ տիպք յաւիտենիս այսո-
րիկ, եաւթնաւորք³ շրջանակե-
լով⁴ զմեաւք⁵ ընթանայ, յորում
լինին⁶ չափաւոր մեղացն պատիժք
ըստ մարդասէր խնամակալու-
թեան բարոյ⁷ Տեառն, որպէս զի
մի՝ անբաւ յաւիտենիւ մատնել
զմեզ ի տանջանս: Արդ, եաւթնից
յաղագս առ⁸ աշխարհս այս ազ-
գակցութեան, իբրեւ աշխարհասի-
րաց մարդկային⁹ յինքեանց պար-
տեցելոց մանաւանդ տուժել, վասն
որոյ տեսին աւրինակ իմն չարա-
նալ: Իսկ վրէժխնդրութիւն, թէ ի
Կայենէ զմեղացն¹⁰ ասասցեն,
գտցես եաւթն եւ¹¹ թէ ի դատաւո-
րէն ի վերայ նորա սահմանեալ, եւ
այսպէս¹² ոչ ի բաց վրիպեսցեն յի-
մաստիցն: Արդ, ի Կայինէ¹³
յանդգնեցելոյն՝ առաջին յան-
ցուած¹⁴ նախանձ, ի վերայ անպա-
տուութեանն¹⁵ եղբարն²¹⁸, երկ-
րորդ նենգութիւն, որով խաւսե-
ցաւ ընդ եղբարն, ասելով՝ «Երթի-

ցուք ի դաշտ» (ՆՆ. Գ. 8), երրորդ՝
սպանումնն, յաւելուած¹⁶ չարին,
չորրորդ¹⁷ զի եւ եղբար սպա-
նումն, մեծ առաւելութիւն¹⁸, Հին-
գերորդ¹⁹ զի եւ առաջին սպանող
Կային՝ չար աւրինակ կենցաղումս
թողլով, վեցերորդ²⁰ զրկումն զի
ծնողացն սուգ արար, եաւթնե-
րորդ՝ զի Աստուծոյ²¹ ստեաց, քան-
զի²² Հարցեալ եթէ՝ ո՞ւր²³ է²¹⁹
[177բ] եղբայրն քո, ասաց՝ ոչ գի-
տեմ (ՆՆ. Գ. 9): Արդ, եաւթն
վրէժխնդրութիւն լուծեալ լինէր ի
սպանանելն զԿային: Վասն զի ա-
սաց Տէր, թէ՝ նզովեալ երկիր, որ
բացաւ²⁴ ընդունել զարիւն եղ-
բար քոյ (ՆՆ. Գ. 11)՝ Հառաչե-
լով եւ դողալիս լիցես²⁵ ի վերայ
երկրի (ՆՆ. Գ. 12): Կային ասէ՝
եթէ Հանես²⁶ զիս այսաւր²⁷ յերկրէ
եւ յերեսաց քոց թաքեայց²⁸ եւ²⁹ ե-
ղեց Հառաչելով եւ դողալով ի վե-
րայ երկրի եւ ամենայն, որ գտցէ
զիս սպանցէ զիս (ՆՆ. Գ. 14):
Առ այսոսիկ Տէր ասէ՝ ամենայն,
որ սպանցէ զԿային, եաւթն³⁰

¹⁶ C յաւելուած

¹⁷ AA,BCE չորրորդ]

¹⁸ C առաւելութիւն] + է

¹⁹ AA,BCE Հինգերորդ]

²⁰ AA,B վեցերորդ զրկումն զի ծնողացն սուտ
(D սուգ) արար]

²¹ D աստուծոյ

²² D քանզի]

²³ A, ուր

²⁴ B բաց

²⁵ C լիցիս

²⁶ D Հանցես

²⁷ C այսաւր] + ի

²⁸ B թաքեայց C թաքայց

²⁹ E եւ]

³⁰ A, եաւթն] իւրն

¹ AC թուով

² E Հնոցն

³ C էւթնաւորք

⁴ C շուրջանակելով

⁵ E զմեօք

⁶ B լին

⁷ A բարոյ C բարոյն

⁸ BE առ]

⁹ BC մարդկան

¹⁰ E մեղացն

¹¹ C եւ]

¹² C այսպէս] այնպէս

¹³ C կանէ DE կայենէ

¹⁴ AC յանցուած

¹⁵ E անպատուութեան

վրէժս¹ լուծցէ (ՆՆ. Գ. 15):
Վասն զի կարծեաց դիւրմբունելի
ամենեցուն Կային, զինքն² յա-
ղագս ի յերկրէս զգուշութիւն ոչ
ունել, (քանզի նզովեալ է³ երկիր
ի նմանէ) եւ յԱստուծոյ աւգնա-
կանութենէն⁴ անապատացեալ,
բարկանալով նմա վասն սպան-
մանն, ոչ որպէս յերկնից եւ ոչ
յերկրէ պաշտպանութիւն նմա
մնացեալ: Եւ եղիցի, ասէ, ամե-
նայն, որ գտանիցէ զիս, ⁵սպանցէ
զիս: Յանդիմանէ զնորա սխալանս
բանս ասելով, ոչ այդպէս, այս է,
ոչ բարձցիս: Քանզի շահ տանջե-
ցելոցն մահու վճարումն՝ բերելով
տրտմականացն: Այլ՝ յերկարեսցի
ի կենցաղումս, զի արժանի մե-
ղացն նա փոխանակ չափեսցի քեզ
տանջանարանք: Բայց վասն զի
վրէժխնդրութիւնն ⁶երկրիմի իմա-
նի յանցանքն, յորոյ վերայ է
վրէժխնդրութիւնքն եւ աւրինակ
տանջանացն⁷, յաղագս որոյ⁸ եւ
վրէժխնդրութիւնն. տեսցուք, թէ
եաւթն աւրինակ⁹ [178ա] տանջա-
նաց ի վերայ չարացելոյն երկին¹⁰:
4 Արդ, զմեղսն²²⁰ Կայինի¹¹ յա-
ռաջագոյն բանս թուեցաւ¹²: Իսկ

այժմ խնդրեմք, թէ եաւթն է նմա
տանջանք¹³ ի վերայ եկեալք եւ ա-
սեմք այսպէս: Զկնի Հարցանելոյ¹⁴
Տեառնն՝ ո՞ւր է Աբել¹⁵ եղբայր քո,
զոր ոչ¹⁶ ուսանել կամելով Տէր¹⁷,
այլ ապաշխարութեան նմա պատ-
ճառս ընձեռելով, մարդասէրն Աս-
տուած եւ Տէր²²¹, էա՞ծ¹⁸ որպէս եւ¹⁹
յայտնի են ինքն բանքն: Քանզի
ուրացելոյ²⁰ նորա՝ վաղվադակի
առնէ զյանդիմանութիւնն ասե-
լով՝ ձայն արեան եղբար քո գոչէ
առ իսկ իբրեւ թէ՝ «ո՞ւր է Աբել՝ եղ-
բայր քո» (ՆՆ. Գ. 9), նմա պատ-
ճառս տայր զգայութեան²¹ մեղու-
ցելոյն, ոչ Աստուած լինէր վար-
դապետութեանն ընտանութիւն:
Քանզի եթէ ոչ պատահեալ էր այ-
ցելութեանն Աստուծոյ, ունէր ար-
դեաւք²² պատճառս որպէս եթէ²³
լքեալ եղեւ եւ ոչ մի առնլով
պատճառս ապաշաւանաց: Իսկ
այժմ երեւեցաւ բժիշկ, զի ապաւի-
նեսցի Հիւանդացեալն: Եւ նա ոչ
միայն թաքուցանէ²⁴ զվէրն, այլ
եւ միւս եւս գործէ՝ ի սպանումնն
եւ զստութիւն կցելով: Ոչ գիտեմ,

¹ C վրէժս] վրէժխնդրութիւնս

² A,CD զինքն]

³ AA,BCE է]

⁴ C աւգնականութենէ

⁵ C սպանցէ զիս]

⁶ AA,BDE երկրիմի իմանի յանցանքն յորոյ
վերայ է վրէժխնդրութիւնքն]

⁷ C տանջանացն

⁸ E որոյ

⁹ C տանջանացն

¹⁰ A, երկին] եկին

¹¹ D Կայինի

¹² A, թուեցաւ

¹³ C տանջանքն

¹⁴ CD Հարցանելոյն

¹⁵ AA,CE Աբել]

¹⁶ A, ոչ]

¹⁷ A,BDE տէր]

¹⁸ E էա՞ծ] է աստուած

¹⁹ E եւ]

²⁰ E ուրացելոյ

²¹ C զգայութեան] սգայութեան

²² C արդաւք

²³ C եթէ]

²⁴ B թաքուցանէ

միթէ պահապան¹ եմ եղբաւր² իմոյ ես: Աստուտ³ ապա թուեա⁴ զտանջանսն: Նզովեալ երկիր ի քէն՝ մի պատուհաս: Գործեա⁵ զերկիր՝ երկրորդ այս: Քանզի⁶ վտանգաւոր իմն անճառելի նմա լծակցէր⁷, առ գործ երկրին զնա ճեպելով, [178բ] որպէս թէ ոչ կամեցելոյ⁸ նորա իշխանութիւն գոլ հանգէլ, այլ միշտ զինքն դանդաղեցուցանել եւ թշնամութեամբ իւրով նզովեալ զնա արար՝ շաղափելով եղբայրական արեամբ: Դժնդակագոյն պատուհաս՝ ընդատեցողսն⁹ բնակութիւն, տնակից¹⁰ ունել¹¹ զպատերազմողն, անդադար ունել զատելութիւնն: Գործեա¹² զերկիր, այս¹³ է՝ լեալ գործովք երկրավաստակութեան, իբրեւ ոչ մի ժամանակ թողութեան եւ ոչ ի գիշերի, եւ ոչ ի տուրնջեան¹⁴ լուծել¹⁵ յաշխատութեանցն¹⁶, այլ քան զտէր իմն դառն դժնդակագոյն ընկալեալ զանճառելի, զվտանգն¹⁷ ի գործ զքեզ յարուցանելով: «Եւ ոչ յա-

ւելցէ տալ զզաւրութիւն իւր»: Եւ այս գործառնութեանն¹⁸ անդադարագոյն ունէր իմն¹⁹ պտուղ, նոյն ինքն աշխատութիւնն ոչ չափաւոր պատուհաս միշտ վաստակեցելոյն²⁰ եւ²¹ աշխատեցելոյն²²: Զի եւ գործն անդադար եւ անպտուղ առ ի յերկիր տառապանք²³ էին անպտուղութիւն²⁴ աշխատութեանցն²⁵: «Հառաչելով եւ դողալով եղիցես²⁶ ի վերայ երկրի»: Երկուս յաւելյալս²⁷ յերիսն. հառաչումն²⁸ հանապազորդեան եւ դողումն մարմնոյ՝ զաւրութեանն պնդութիւն անդամոցն ոչ ունելով: Քանզի չարաչար վարեցաւ ուժով մարմնոյն, ի բաց բարձաւ նորա պնդութիւնն, որպէս թէ տատանել²⁹ եւ սասանել³⁰, եւ ոչ հաց կարել զիւրագոյն³¹ ի [179ա] բերան տանել, եւ ոչ ըմպելի առածել. յաղագս չարութեան ձեռինն զկնի անսուրբ գործոյն եւ ոչ զյատուկ եւ զհարկաւոր մարմնոյն պէտս³² ապա³³ սպասաւորեալ³⁴ թողացեալք: Այլ պատու-

հաս, զոր ինքն յայտնեաց Կային, ասելով՝ «եթէ արտաքս¹ ընկենուս զիս յերկրէ եւ յերեսաց քոց թաքեայց»²: Ծանրագոյն պատուհաս ողջախոհացն յԱստուծոյ հեռանան³ եւ եղիցի ամենայն, որ գտցէ⁴ զիս, սպանցէ զիս: Կարծէ ի կարգաւոր⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁶ կարգաւոր⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁸ կարգաւոր⁹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁰ կարգաւոր¹¹ իրացն, եթէ յերկրէ¹² կարգաւոր¹³ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁴ կարգաւոր¹⁵ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁶ կարգաւոր¹⁷ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁸ կարգաւոր¹⁹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁰ կարգաւոր²¹ իրացն, եթէ յերկրէ²² կարգաւոր²³ իրացն, եթէ յերկրէ²⁴ կարգաւոր²⁵ իրացն, եթէ յերկրէ²⁶ կարգաւոր²⁷ իրացն, եթէ յերկրէ²⁸ կարգաւոր²⁹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁰ կարգաւոր³¹ իրացն, եթէ յերկրէ³² կարգաւոր³³ իրացն, եթէ յերկրէ³⁴ կարգաւոր³⁵ իրացն, եթէ յերկրէ³⁶ կարգաւոր³⁷ իրացն, եթէ յերկրէ³⁸ կարգաւոր³⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁰ կարգաւոր⁴¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴² կարգաւոր⁴³ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁴ կարգաւոր⁴⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁶ կարգաւոր⁴⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁸ կարգաւոր⁴⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁰ կարգաւոր⁵¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵² կարգաւոր⁵³ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁴ կարգաւոր⁵⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁶ կարգաւոր⁵⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁸ կարգաւոր⁵⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁶⁰ կարգաւոր⁶¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁶² կարգաւոր⁶³ իրացն, եթէ յերկրէ⁶⁴ կարգաւոր⁶⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁶⁶ կարգաւոր⁶⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁶⁸ կարգաւոր⁶⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁷⁰ կարգաւոր⁷¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁷² կարգաւոր⁷³ իրացն, եթէ յերկրէ⁷⁴ կարգաւոր⁷⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁷⁶ կարգաւոր⁷⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁷⁸ կարգաւոր⁷⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁸⁰ կարգաւոր⁸¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁸² կարգաւոր⁸³ իրացն, եթէ յերկրէ⁸⁴ կարգաւոր⁸⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁸⁶ կարգաւոր⁸⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁸⁸ կարգաւոր⁸⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁹⁰ կարգաւոր⁹¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁹² կարգաւոր⁹³ իրացն, եթէ յերկրէ⁹⁴ կարգաւոր⁹⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁹⁶ կարգաւոր⁹⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁹⁸ կարգաւոր⁹⁹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁰⁰ կարգաւոր¹⁰¹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁰² կարգաւոր¹⁰³ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁰⁴ կարգաւոր¹⁰⁵ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁰⁶ կարգաւոր¹⁰⁷ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁰⁸ կարգաւոր¹⁰⁹ իրացն, եթէ յերկրէ¹¹⁰ կարգաւոր¹¹¹ իրացն, եթէ յերկրէ¹¹² կարգաւոր¹¹³ իրացն, եթէ յերկրէ¹¹⁴ կարգաւոր¹¹⁵ իրացն, եթէ յերկրէ¹¹⁶ կարգաւոր¹¹⁷ իրացն, եթէ յերկրէ¹¹⁸ կարգաւոր¹¹⁹ իրացն, եթէ յերկրէ¹²⁰ կարգաւոր¹²¹ իրացն, եթէ յերկրէ¹²² կարգաւոր¹²³ իրացն, եթէ յերկրէ¹²⁴ կարգաւոր¹²⁵ իրացն, եթէ յերկրէ¹²⁶ կարգաւոր¹²⁷ իրացն, եթէ յերկրէ¹²⁸ կարգաւոր¹²⁹ իրացն, եթէ յերկրէ¹³⁰ կարգաւոր¹³¹ իրացն, եթէ յերկրէ¹³² կարգաւոր¹³³ իրացն, եթէ յերկրէ¹³⁴ կարգաւոր¹³⁵ իրացն, եթէ յերկրէ¹³⁶ կարգաւոր¹³⁷ իրացն, եթէ յերկրէ¹³⁸ կարգաւոր¹³⁹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁴⁰ կարգաւոր¹⁴¹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁴² կարգաւոր¹⁴³ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁴⁴ կարգաւոր¹⁴⁵ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁴⁶ կարգաւոր¹⁴⁷ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁴⁸ կարգաւոր¹⁴⁹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁵⁰ կարգաւոր¹⁵¹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁵² կարգաւոր¹⁵³ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁵⁴ կարգաւոր¹⁵⁵ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁵⁶ կարգաւոր¹⁵⁷ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁵⁸ կարգաւոր¹⁵⁹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁶⁰ կարգաւոր¹⁶¹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁶² կարգաւոր¹⁶³ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁶⁴ կարգաւոր¹⁶⁵ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁶⁶ կարգաւոր¹⁶⁷ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁶⁸ կարգաւոր¹⁶⁹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁷⁰ կարգաւոր¹⁷¹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁷² կարգաւոր¹⁷³ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁷⁴ կարգաւոր¹⁷⁵ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁷⁶ կարգաւոր¹⁷⁷ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁷⁸ կարգաւոր¹⁷⁹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁸⁰ կարգաւոր¹⁸¹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁸² կարգաւոր¹⁸³ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁸⁴ կարգաւոր¹⁸⁵ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁸⁶ կարգաւոր¹⁸⁷ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁸⁸ կարգաւոր¹⁸⁹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁹⁰ կարգաւոր¹⁹¹ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁹² կարգաւոր¹⁹³ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁹⁴ կարգաւոր¹⁹⁵ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁹⁶ կարգաւոր¹⁹⁷ իրացն, եթէ յերկրէ¹⁹⁸ կարգաւոր¹⁹⁹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁰⁰ կարգաւոր²⁰¹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁰² կարգաւոր²⁰³ իրացն, եթէ յերկրէ²⁰⁴ կարգաւոր²⁰⁵ իրացն, եթէ յերկրէ²⁰⁶ կարգաւոր²⁰⁷ իրացն, եթէ յերկրէ²⁰⁸ կարգաւոր²⁰⁹ իրացն, եթէ յերկրէ²¹⁰ կարգաւոր²¹¹ իրացն, եթէ յերկրէ²¹² կարգաւոր²¹³ իրացն, եթէ յերկրէ²¹⁴ կարգաւոր²¹⁵ իրացն, եթէ յերկրէ²¹⁶ կարգաւոր²¹⁷ իրացն, եթէ յերկրէ²¹⁸ կարգաւոր²¹⁹ իրացն, եթէ յերկրէ²²⁰ կարգաւոր²²¹ իրացն, եթէ յերկրէ²²² կարգաւոր²²³ իրացն, եթէ յերկրէ²²⁴ կարգաւոր²²⁵ իրացն, եթէ յերկրէ²²⁶ կարգաւոր²²⁷ իրացն, եթէ յերկրէ²²⁸ կարգաւոր²²⁹ իրացն, եթէ յերկրէ²³⁰ կարգաւոր²³¹ իրացն, եթէ յերկրէ²³² կարգաւոր²³³ իրացն, եթէ յերկրէ²³⁴ կարգաւոր²³⁵ իրացն, եթէ յերկրէ²³⁶ կարգաւոր²³⁷ իրացն, եթէ յերկրէ²³⁸ կարգաւոր²³⁹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁴⁰ կարգաւոր²⁴¹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁴² կարգաւոր²⁴³ իրացն, եթէ յերկրէ²⁴⁴ կարգաւոր²⁴⁵ իրացն, եթէ յերկրէ²⁴⁶ կարգաւոր²⁴⁷ իրացն, եթէ յերկրէ²⁴⁸ կարգաւոր²⁴⁹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁵⁰ կարգաւոր²⁵¹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁵² կարգաւոր²⁵³ իրացն, եթէ յերկրէ²⁵⁴ կարգաւոր²⁵⁵ իրացն, եթէ յերկրէ²⁵⁶ կարգաւոր²⁵⁷ իրացն, եթէ յերկրէ²⁵⁸ կարգաւոր²⁵⁹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁶⁰ կարգաւոր²⁶¹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁶² կարգաւոր²⁶³ իրացն, եթէ յերկրէ²⁶⁴ կարգաւոր²⁶⁵ իրացն, եթէ յերկրէ²⁶⁶ կարգաւոր²⁶⁷ իրացն, եթէ յերկրէ²⁶⁸ կարգաւոր²⁶⁹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁷⁰ կարգաւոր²⁷¹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁷² կարգաւոր²⁷³ իրացն, եթէ յերկրէ²⁷⁴ կարգաւոր²⁷⁵ իրացն, եթէ յերկրէ²⁷⁶ կարգաւոր²⁷⁷ իրացն, եթէ յերկրէ²⁷⁸ կարգաւոր²⁷⁹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁸⁰ կարգաւոր²⁸¹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁸² կարգաւոր²⁸³ իրացն, եթէ յերկրէ²⁸⁴ կարգաւոր²⁸⁵ իրացն, եթէ յերկրէ²⁸⁶ կարգաւոր²⁸⁷ իրացն, եթէ յերկրէ²⁸⁸ կարգաւոր²⁸⁹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁹⁰ կարգաւոր²⁹¹ իրացն, եթէ յերկրէ²⁹² կարգաւոր²⁹³ իրացն, եթէ յերկրէ²⁹⁴ կարգաւոր²⁹⁵ իրացն, եթէ յերկրէ²⁹⁶ կարգաւոր²⁹⁷ իրացն, եթէ յերկրէ²⁹⁸ կարգաւոր²⁹⁹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁰⁰ կարգաւոր³⁰¹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁰² կարգաւոր³⁰³ իրացն, եթէ յերկրէ³⁰⁴ կարգաւոր³⁰⁵ իրացն, եթէ յերկրէ³⁰⁶ կարգաւոր³⁰⁷ իրացն, եթէ յերկրէ³⁰⁸ կարգաւոր³⁰⁹ իրացն, եթէ յերկրէ³¹⁰ կարգաւոր³¹¹ իրացն, եթէ յերկրէ³¹² կարգաւոր³¹³ իրացն, եթէ յերկրէ³¹⁴ կարգաւոր³¹⁵ իրացն, եթէ յերկրէ³¹⁶ կարգաւոր³¹⁷ իրացն, եթէ յերկրէ³¹⁸ կարգաւոր³¹⁹ իրացն, եթէ յերկրէ³²⁰ կարգաւոր³²¹ իրացն, եթէ յերկրէ³²² կարգաւոր³²³ իրացն, եթէ յերկրէ³²⁴ կարգաւոր³²⁵ իրացն, եթէ յերկրէ³²⁶ կարգաւոր³²⁷ իրացն, եթէ յերկրէ³²⁸ կարգաւոր³²⁹ իրացն, եթէ յերկրէ³³⁰ կարգաւոր³³¹ իրացն, եթէ յերկրէ³³² կարգաւոր³³³ իրացն, եթէ յերկրէ³³⁴ կարգաւոր³³⁵ իրացն, եթէ յերկրէ³³⁶ կարգաւոր³³⁷ իրացն, եթէ յերկրէ³³⁸ կարգաւոր³³⁹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁴⁰ կարգաւոր³⁴¹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁴² կարգաւոր³⁴³ իրացն, եթէ յերկրէ³⁴⁴ կարգաւոր³⁴⁵ իրացն, եթէ յերկրէ³⁴⁶ կարգաւոր³⁴⁷ իրացն, եթէ յերկրէ³⁴⁸ կարգաւոր³⁴⁹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁵⁰ կարգաւոր³⁵¹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁵² կարգաւոր³⁵³ իրացն, եթէ յերկրէ³⁵⁴ կարգաւոր³⁵⁵ իրացն, եթէ յերկրէ³⁵⁶ կարգաւոր³⁵⁷ իրացն, եթէ յերկրէ³⁵⁸ կարգաւոր³⁵⁹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁶⁰ կարգաւոր³⁶¹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁶² կարգաւոր³⁶³ իրացն, եթէ յերկրէ³⁶⁴ կարգաւոր³⁶⁵ իրացն, եթէ յերկրէ³⁶⁶ կարգաւոր³⁶⁷ իրացն, եթէ յերկրէ³⁶⁸ կարգաւոր³⁶⁹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁷⁰ կարգաւոր³⁷¹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁷² կարգաւոր³⁷³ իրացն, եթէ յերկրէ³⁷⁴ կարգաւոր³⁷⁵ իրացն, եթէ յերկրէ³⁷⁶ կարգաւոր³⁷⁷ իրացն, եթէ յերկրէ³⁷⁸ կարգաւոր³⁷⁹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁸⁰ կարգաւոր³⁸¹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁸² կարգաւոր³⁸³ իրացն, եթէ յերկրէ³⁸⁴ կարգաւոր³⁸⁵ իրացն, եթէ յերկրէ³⁸⁶ կարգաւոր³⁸⁷ իրացն, եթէ յերկրէ³⁸⁸ կարգաւոր³⁸⁹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁹⁰ կարգաւոր³⁹¹ իրացն, եթէ յերկրէ³⁹² կարգաւոր³⁹³ իրացն, եթէ յերկրէ³⁹⁴ կարգաւոր³⁹⁵ իրացն, եթէ յերկրէ³⁹⁶ կարգաւոր³⁹⁷ իրացն, եթէ յերկրէ³⁹⁸ կարգաւոր³⁹⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁰⁰ կարգաւոր⁴⁰¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁰² կարգաւոր⁴⁰³ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁰⁴ կարգաւոր⁴⁰⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁰⁶ կարգաւոր⁴⁰⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁰⁸ կարգաւոր⁴⁰⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴¹⁰ կարգաւոր⁴¹¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴¹² կարգաւոր⁴¹³ իրացն, եթէ յերկրէ⁴¹⁴ կարգաւոր⁴¹⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁴¹⁶ կարգաւոր⁴¹⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁴¹⁸ կարգաւոր⁴¹⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴²⁰ կարգաւոր⁴²¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴²² կարգաւոր⁴²³ իրացն, եթէ յերկրէ⁴²⁴ կարգաւոր⁴²⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁴²⁶ կարգաւոր⁴²⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁴²⁸ կարգաւոր⁴²⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴³⁰ կարգաւոր⁴³¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴³² կարգաւոր⁴³³ իրացն, եթէ յերկրէ⁴³⁴ կարգաւոր⁴³⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁴³⁶ կարգաւոր⁴³⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁴³⁸ կարգաւոր⁴³⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁴⁰ կարգաւոր⁴⁴¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁴² կարգաւոր⁴⁴³ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁴⁴ կարգաւոր⁴⁴⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁴⁶ կարգաւոր⁴⁴⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁴⁸ կարգաւոր⁴⁴⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁵⁰ կարգաւոր⁴⁵¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁵² կարգաւոր⁴⁵³ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁵⁴ կարգաւոր⁴⁵⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁵⁶ կարգաւոր⁴⁵⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁵⁸ կարգաւոր⁴⁵⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁶⁰ կարգաւոր⁴⁶¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁶² կարգաւոր⁴⁶³ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁶⁴ կարգաւոր⁴⁶⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁶⁶ կարգաւոր⁴⁶⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁶⁸ կարգաւոր⁴⁶⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁷⁰ կարգաւոր⁴⁷¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁷² կարգաւոր⁴⁷³ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁷⁴ կարգաւոր⁴⁷⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁷⁶ կարգաւոր⁴⁷⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁷⁸ կարգաւոր⁴⁷⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁸⁰ կարգաւոր⁴⁸¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁸² կարգաւոր⁴⁸³ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁸⁴ կարգաւոր⁴⁸⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁸⁶ կարգաւոր⁴⁸⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁸⁸ կարգաւոր⁴⁸⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁹⁰ կարգաւոր⁴⁹¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁹² կարգաւոր⁴⁹³ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁹⁴ կարգաւոր⁴⁹⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁹⁶ կարգաւոր⁴⁹⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁴⁹⁸ կարգաւոր⁴⁹⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁰⁰ կարգաւոր⁵⁰¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁰² կարգաւոր⁵⁰³ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁰⁴ կարգաւոր⁵⁰⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁰⁶ կարգաւոր⁵⁰⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁰⁸ կարգաւոր⁵⁰⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵¹⁰ կարգաւոր⁵¹¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵¹² կարգաւոր⁵¹³ իրացն, եթէ յերկրէ⁵¹⁴ կարգաւոր⁵¹⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁵¹⁶ կարգաւոր⁵¹⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁵¹⁸ կարգաւոր⁵¹⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵²⁰ կարգաւոր⁵²¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵²² կարգաւոր⁵²³ իրացն, եթէ յերկրէ⁵²⁴ կարգաւոր⁵²⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁵²⁶ կարգաւոր⁵²⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁵²⁸ կարգաւոր⁵²⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵³⁰ կարգաւոր⁵³¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵³² կարգաւոր⁵³³ իրացն, եթէ յերկրէ⁵³⁴ կարգաւոր⁵³⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁵³⁶ կարգաւոր⁵³⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁵³⁸ կարգաւոր⁵³⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁴⁰ կարգաւոր⁵⁴¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁴² կարգաւոր⁵⁴³ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁴⁴ կարգաւոր⁵⁴⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁴⁶ կարգաւոր⁵⁴⁷ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁴⁸ կարգաւոր⁵⁴⁹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁵⁰ կարգաւոր⁵⁵¹ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁵² կարգաւոր⁵⁵³ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁵⁴ կարգաւոր⁵⁵⁵ իրացն, եթէ յերկրէ⁵⁵⁶ կարգաւոր⁵⁵⁷ իրացն, եթէ յերկրէ<

բարձրորին «զմեղս աշխարհի» (Յ. 29): Արդ, թուեալ¹ յԱղամայ մինչեւ ի գալուստն Քրիստոսի, զազգն² եւ գտցես ըստ Ղուկայ ազգաբանութեանն՝ յաւթանասներորդի եաւթներորդի փոփոխման լեալ³ զՏէրն: Արդ, այսոքիկ ըստ կարի⁴ քննեցաւ, բազմաց էից քննութեանց մնացելոց, զի մի արտաքս քան զչափ⁵ թղթոյս զբանն յառաջ ածցուք. բաւական են⁶ |180ա| իմաստութեանդ քում եւ գուզնաքեայ սերմանքս⁷: Քանզի տուր, ասէ, պատճառս իմաստնոյն եւ իմաստնագոյն լիցի (Հմտ. Լ. 9), եւ, «բան⁸ ընդունելով իմաստունն⁹, գովեսցէ զնա, եւ ի նոյն յաւելցէ»:

6 Իսկ¹⁰ Սիմէոնի¹¹ 12 բանքն առ Մարիամ ոչինչ ունի զանազանս եւ խորինս: Քանզի աւրհնեաց զնոսա Սիմէոնի¹³ եւ ասաց առ Մարիամ մայր նորա՝ ահա սա կայ յանկուծն եւ ի յարութիւն բազմաց ի մէջ Իսրայէլի¹⁴ եւ ի նշան ընդգիծակացութեան¹⁵ (Հմտ. Գ. Լ. 34):

¹ A թւեաց C թւեա

² BC զազգսն

³ B լիեալ CE լիել

⁴ C կար] կարգի

⁵ C զչափս

⁶ A, են] է

⁷ A սերմանքս] սերմս քո

⁸ A, բանն

⁹ BD իմաստուն

¹⁰ E իսկ]

¹¹ E Սիմէոնի] C Սիմէոնի D Սիմէոնէ

¹² E բանքն... իցէ եւ]

¹³ CD Սիմէոն

¹⁴ B Իսրայէլի

¹⁵ C ընդգիծակացութեան] ընդգիծասացութեան

«Եւ ընդ քո իսկ ինքեան անձնդ անցցէ սուր, զի յալսնեացի¹⁶ ի ¹⁷բազմաց սրտիցն խորհուրդք» (Գ. Լ. 35): Յորս ընդ այնոսիկ սքանչացայ, զիարդ յառաջ ածեալն իբրեւ զանցեալն յայտնի¹⁸, յայտոսիկ¹⁹ խնդրեցէր, թէ ընդ քո իսկ անձնդ անցցէ սուր: Եւ սակայն ինձ ոչ ²⁰նուազ երեւին տարակուսանքն²¹, թէ²² զիարդ նոյն կայ յանկուծն եւ ի կանգնումն, եւ զինչ նշան հակառակութեան, եւ երրորդ՝ զիարդ ընդ Մարիամայ անձնն անցցէ սուր:

7 Թուի²³ ինձ ի յանկուծն եւ ի կանգնումն գոյ զՏէրն, ոչ այլոց անկելոց, եւ այլոց ²⁴կանգնելոց²⁵, այլ մեզ վատթարին ի վայր անկելոյ եւ լաւին կանգնեցելոյ: Քանզի մաքրական²⁶ մարմնային ախտ իցէ եւ ²⁷Տեառն յայտնութիւն՝ յարուցանելով զոգւոյն²⁸ յատկութիւնս: Որպէս յորժամ |180բ| ասէ Պաւղոս՝ «յորժամ տկարանամ, յայնժամ զարանամ²⁹» (Հմտ. Թ. Լ. 8). Ինքն եւ տկարանայ, ինքն³⁰ եւ զաւրանայ, տկարանայ մարմնով եւ

¹⁶ ACE յալսնեցին

¹⁷ C բազմաց սրտիցն] բազում սրտից

¹⁸ C յայտն

¹⁹ BC յայտոսիկ] յայդոսիկ

²⁰ C նուազ երեւի

²¹ C տարակուսանք

²² A, թէ] եւ

²³ C թւին

²⁴ C կանգնելոց... լաւին]

²⁵ C կանգնեցելոց

²⁶ C մաքրական] + իմն

²⁷ E տեառն... վկայութեանն]

²⁸ A զոգւոյն C զհոգւոյն

²⁹ BD զաւրանում

³⁰ A, D ինքն]

զաւրաւորէ¹ հոգւով²: Սոյնպէս եւ Տէրն ոչ զոմանս զանկանել պատճառս ընձեռէ եւ ոմանց զկանգնելն: Զի որք անկանինն, յորում երբեմն էին, ի վայր անկանին: Յայտ է եթէ ոչ երբէք անկանի անհաւատն՝ միշտ գետնաքարշեալ, ընդ աւձին³ յարմարի, եւ ոչ ունի ուստի անկցի՝ յաղագս⁴ վայր կործանելոյ անհաւատութեամբ: Իբրեւ առաջին բարեգործութեամբ զկացեալն ի մեղս անկանել եւ մեղաքեալն ի մեղս անկանել եւ մեղաքեալն եւ ապա եկեալ արդարութեամբ եւ կանգնել ի Քրիստոս զիտութեամբ զերկաքանչիւրսն մեզ շնորհելով: Անկցի վատթարն⁵, զի առցէ ժամանակ լուանալոյ⁶ առ ի յարութիւնն: Եթէ ոչ անկցի՝ պոռնկութիւնն, ողջախոհութիւնն ոչ կանգնի: Եթէ ոչ գերեացի անկրթութիւն⁷ խոհականութիւն⁸ ոչ ծաղկեացի⁹: Արդ, այսպէս¹⁰ ի¹¹ յանկուծն¹² եւ յարութիւն բազմաց:

8 Իսկ ի նշան ընդգիծասացութեան: Տիրաբար նշան ծանէաք ի Գրոց զխաչն ասացեալ: Քանզի եղ, եսէ, Մովսէս¹³ զաւճն ի¹⁴ նշան

¹ C զաւրաւորէ] + մարմնով

² AC հոգով

³ A, աւձին] անձին

⁴ A, յաղագս] + ի

⁵ C վատթարն

⁶ A լուանալոյ

⁷ C անկրթութիւնն A, + ոչ

⁸ C խոհականութիւնն

⁹ ACD ծաղկեացի] ծաղկեացի

¹⁰ C այսպիսի

¹¹ C ի]

¹² C անկուծն

¹³ C Մովսէս

(Հմտ. Թ. Լ. 8). այս է՝ ի խաչին: Նշան է անկարծելոյ¹⁵ ուրումն եւ անյայտ¹⁶ իրի¹⁷ ցուցական տեսեալ. յամենեցունց իսկ իմացեալ, ցնծացելոցն¹⁸ մտաւք: Արդ, վասն զի ոչ դադարելն լծակուելով¹⁹ յաղագս |181ա| մարդանալոյն Տեառն. ոմանք՝ առնելով մարմին ²⁰եւ ոմանք՝ անմարմին զնորա գալուստն լինել սահմանեն, եւ ոմանք՝ չարչարելի ունել զմարմինն, իսկ ոմանք՝ երեւութիւք, ոմանք՝ զհանդերձ մարմնով տնտեսութիւնն²¹ լնուլ, եւ այլք՝ երկրային, եւ այլք՝ երկնային մարմին, եւ ոմանք նախ քան զյաւիտեանս զգոյացութիւնն, իսկ ոմանք՝ Մարիամայ զսկիզբն²² ունել: Յաղագս այսորիկ ի նշան ընդգիծասացութեան²³:

9 Բայց սուր ասէ զբանն փորձանաց, զքննիչն խորհրդոց, զհասեալն մինչեւ յորոշումն անձին եւ մարմնոյ, յաւելց եւ ուղղոց զդատողն խորհրդոց (Հմտ. Լ. 12): Արդ, վասն զի ամենայն անձն ի ժամանակի չարչարանացն իբրեւ ի քննութեան իմիք եղեալ էին, ըստ Տեառն ձայնին, որ ասէր թէ՛

¹⁴ C ի]

¹⁵ A, անկարծելոյ

¹⁶ B անյայտի

¹⁷ B իրի] D ի

¹⁸ BC ցնծացելոցն] յնթացելոցն D յնթացելոցն

¹⁹ AC լծակուելով

²⁰ BC եւ ոմանք անմարմին]

²¹ C գտնեցութիւնն

²² C զսկիզբն

²³ B ընդգիծասացութեան

ամենեքեան գայթակղեցիք յիս (Հմմտ. Մ. Գ. 31). մարգարեանայ Սիմէոն¹ յաղագս նորին Մարիամայ², զի մերձ կալով ի խաչն եւ տեսանելով զլեւան³, լսելով զճայնսն, զկնի Գաբրիէլի վկայութեանն, յետ անճառելի գիտութեանն աստուածային յղութեանն, յետ մեծամեծ սքանչելեացն ցուցելոց⁴, լիցի⁵ ինչ եւ ի քում անձինդ տատանումն: Քանզի Տեառն յաղագս ամենեցուն ճաշակելոյն⁶ զմահ եւ քարաւան լեալ աշխարհի, զամենեսին⁷ արդարացուցանելով իւրով մարմնովն⁸: Արդեաւ⁹ քո ինքեան, [181բ] ի վերուստ վարդապետեցլոյ յաղագս Տեառն, մերձեցի ինչ որոշումն: Այս է սուր: Որպէս զի յայտնեցին ի բազում սրտից խորհուրդք՝ զեկուցանէ, թէ յետ գայթակղանաց, ի խաչն Քրիստոսի եղելոյ, աշակերտացն եւ նորին իսկ Մարիամայ արագագոյն իմն բժշկութիւն զհետ երթիցէ ի Տեառնէ՝ Հաստատելով նոցա զսիրտն ի նոյն հաւատն: Քանզի այսպէս տեսաք եւ զՊետրոս զկնի գայթակղելոյն¹⁰ Հաստատագոյն ի Քրիստոս զհաւատս ընկալեալ:

¹ C Սիմէոն D Սիմէ

² B զՄարիամայ

³ C զլիւան

⁴ C ցուցելոցն

⁵ C լինիցի

⁶ C ճաշակելով

⁷ C զամենեսին

⁸ C մարմնովն

⁹ C արդեաւք] արդեմբք

¹⁰ BD գայթակղելոյ

Զմարգարային տկարութիւն¹¹ ապականութիւն յանդիմանեաց, զի զաւրութիւն Տեառն ցուցցի:

¹¹ BCD տկարութիւն]

ԻԲ. ԲԱՍԻՂԻՈՍ¹ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ³
ԵՒՍԵԲՈՒ³ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ²²⁶

Յորժամ առ իրան հայիմք եւ զգոլարութիւնս⁴ տեսանեմք, յորոց ամենայն բարւոյն⁵ ներգործութիւն⁶ իբրեւ ի կապանաց իմեքէ խափանեալ արգելանի, ի բաց հրաժարումն ինքեանց զամք ամենեւին: Իսկ յորժամ դարձեալ տեսանեմք զքո պարկեշտ վայելչութիւն⁷ եւ զմտաւ ածեմք, զի զքեզ բժշկի ի յեկեղեցիս հիւանդութեանց Տէրն մեր շտեմարանաց, վերստին առնումք զմեր խորհուրդս եւ⁸ ըստ ի բաց ծանալութեան⁹ անկմանն՝ յուսով բարեաց¹⁰ կանգնիմք: Լուծաւ ամենայն եկեղեցի՝ որպէս եւ ոչ քո իմաստութիւնդ անգիտանայ եւ տեսանես ամենեւին յիւրաքանչիւրումն, [182ա] իբրեւ ի բարձրաւանդակ¹¹ իմեքէ դիտանոցէ մտաւք տեսութեան: Զիա՞րդ իբրեւ ի խորոջ բազմաց ի միասին¹² նաւեցելոց ի բռնութենէ ալեացն ամենեքեան առ իրեարս պատառին եւ լինի նաւաբեկութիւնն՝ եր-

բեմն¹³ յարտաքնոց պատճառաց բռնաբար շարժելով գծովն, եւ երբեմն ի նաւացն խռովութենէ հաւառակ ելանելով իրերաց եւ մղելով: Բաւական¹⁴ է ի կերպարանիս թողուլ զբանս, զի եւ ոչ քո իմաստութեանդ¹⁵ խնդրելով ինչ¹⁶ յուրվագոյն եւ ոչ ի բացս կացելոյս¹⁷ յորդորելով զմեր համարձակութիւն: Եւ առ այսոսիկ կերպարանաւ նաւուղիդ ոք, հաւատարիմ յարուցանելով¹⁸ զՏէրն, սաստել հողմոյն եւ ծովուն: Ո՞ր ալ ոք, թէ ոչ, որ ի մանկութենէդ սպասաւոր¹⁹ բարեպաշտութեան հանդիսացար ի նահատակութիւնս²⁰:

Արդ, վասն զի դիմեցին այժմ հարազատաբար խորք շուրջ զմեւ²¹ առողջութեամբ ըստ հաւատոյն²² առ համափառս²³ հաւասարութիւնն եւ զմիաւորութիւն: Համարձակելով եկաք ի մաղթանս քո՝²⁴ անըստչարելի²²⁷ առաքել ամենեցուն²⁵ մեզ թուղթ մի, որ ունիցի ի յորդորումն²⁶ գործեկեացն, քանզի, այսպէս կամիմ առ ի քէն

¹³ B յարտաքնոցն պատճառանաց

¹⁴ C է ի] էր

¹⁵ D իմաստութիւնդ

¹⁶ E ինչ] ինձ

¹⁷ ACE կացելոց

¹⁸ E յարուցանել

¹⁹ C սպասաւորէ

²⁰ B նահատակութիւնսն

²¹ DE զմեօք

²² E հաւատոցն

²³ B համափառսն

²⁴ E անզչարելի

²⁵ E ամենեցուն]

²⁶ C յորդորումնդ

¹ B Բասիղիոս] նորին D Բասիլի E Բասիլիոս

² B եպիսկոպոս] D եպիսկոպոսի

³ A, Եւսէբու B եւսեբիա

⁴ B զգոլարութիւնս

⁵ A բարոյն

⁶ E ներգործութիւնք

⁷ AA, BCE վայելութիւն

⁸ B եւ]

⁹ B ծանալութեանն

¹⁰ B բարեացն

¹¹ A բարձրաւանդակ E բարձրաւանդակէ

¹² B միասին] մասին

զսկիզբն¹ գոլ նոցա ինքեանց
հաւասարութեանց բանից, վասն²
զի յորս կարծեն՝ երեւին քեզ յի-
շատակաւ անցելոցն, [182բ] զայն
արա աստուածասէր Հայր ինձ:
Առ³ եպիսկոպոս⁴ թուղթս առա-
քեսցես կամ ի ձեռն ուրուք, որք
այտուստ⁵ հաւատարիմք եւ կամ ի
ձեռն Թէոդորոս⁶ սարկաւազակցի⁷
մերոյ, զորս ընդունելով ոչ յառա-
ջագոյն տաց⁸, թէ⁹ ոչ առնելով ի
նոցանէ զպատասխանիս: Եւ եթէ
ոչ յանցաւոր եղէց առ քեզ առաջի

քո զամենայն աւուրս կենաց ի-
մոց, զի ամենեւին ոչ յուրով արժա-
նաւոր բանի ի սկզբան ասելով առ
Հայր, զի եւ ինձ այժմ առ քեզ հո-
գեւոր հայր ասել: Իսկ եթէ այս ա-
մենայն աւրինակաւ հրաժարեաց
ի քէն, այլ մեզ ի պաշտաման
պատճառս թողացայ աննենգա-
բար եւ առանց խորելոյ: Բաղ-
ձանք¹⁰ խաղաղութեան եւ առ մի-
մեանս մեր միաւորութիւն զնոյն
իմանողացն¹¹ առ Տէրն ի հրեշտա-
կազնացութիւնս յայս հասանե-
լով:

Ի Գ. 228 ԹՈՒՂԹ՝ ԱՌՍՈՒՐԲՆ
ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ՝ Ե-
ՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԶԻԱԶՈՒ՝ ՅԱ-
ՂԱԳՍ ՎԱՐՈՒՑ՝

1 Ծանեայ զքո թուղթն, զոր
աւրինակ որք³ զբարեկամացն ման-
կունս յերեւմանէ նոցա նմանու-
թեան առ կենդանիսն ճանաչեն:
Քանզի ոչ մեծ լինել ասացէր զտե-
ղոյն⁴ կազմութիւն առ⁵ առնել իմն
դիմումն անձին քում յառ ընդ
մեզ կեանսն յառաջ, քան թէ յա-
ղագս բարուց ինչ ու[183ա]սցիս
կարգաց, քո էր ճշմարտութեամբ
իմացուածս⁶ այս եւ քոյին անձին⁷
յամենայն յոչնչի եղողիդ, իսկ
զխոստմունսն⁸ մեզ համբարեալս⁹
երանութիւնս¹⁰: Ես ինքն զոր ինչ
¹¹միանգամ առնեմ ի վերջնումս
զայսոսիկ, ի գիշերի եւ ի տուէ¹²,
զրել ամաչեմ: Քանզի թողի զքա-
ղաքայինսն¹³ կրթարանս իբրեւ
զբիւրոց չարեաց պատճառս, իսկ
զիս ինքն չեւ եւս կարացեալ ի
բաց թողուլ: Այլ նմանապէս¹⁴ եմ

որոց ի ծովու ի նաւորդութենէ ան-
փորձութեան կորուսեցելոցն¹⁵ եւ
ալեկոծին, որք մեծութեամբ նաւին
դժուարանան¹⁶, որպէս բազում
տուողի¹⁷ շարժումն, եւ անդի¹⁸ ի
նաւակն¹⁹ փոփոխելով ամենայն ու-
րեք նաւեն, եւ յամենայնի վարա-
նին, եւ յարեցեալ²⁰ լինի ի նոսա
նողկտումն, եւ մաղձ: Այսպիսի իմն
եւ մերս: Զի զտնական զախտսն²¹
ընդ մեզ շուրջ բերելով՝ ամենայն
ուրեք ընդ նմանապէս վրդով-
մունսն եմք, որպէս թէ ոչինչ ա-
նապատութեամբս²² աւգտեցաք²³
յայսոսիկ: Քան զո՞ր միանգամ
առնել պարտ էր եւ ուստի²⁴ սկսա-
նել մեզ՝ բուռն հարկանել զհետոց
առաջնորդին առ փրկութիւն: «Ե-
թէ ոք, ասէ, կամեսցի²⁴ զկնի իմ գալ՝ ու-
րասցի զինքն եւ աոցէ զխաչ իւր՝ եւ եկես-
ցէ զհետ իմ» (ՄԴԲ. Ժ. Գ. 24), այսինքն
է:

2 Ի հանդարտութեան զմիտս
ունել փորձ²⁵ վայել է: [183բ] Քան-
զի, որպէս ակն շրջածութեամբ
խտաբար եւ երբեմն զառ ի
կողմն²⁶ զառածեալ, եւ զարձեալ
վեր ի վայրն²⁷ փոխաբերեալ, տե-

¹ B զսկիւբն

² A₃ վասն]

³ B առ] ասէ

⁴ D եպիսկոպոս

⁵ E յայդուստ

⁶ A Դէոդորոս B Դորոթա ACE Դորոթայ

⁷ C սարկաւազակցի

⁸ A₁ տաց] տայ

⁹ A₁ թէ]

¹⁰ B բաղձանս

¹¹ A₁B իմանողացս

¹ A₁ թուղթ] նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպո-
սի թուղթ B նորին թուղթ DE սրբոյն
Բարսղի եպիսկոպոսի թուղթ

² E վարուց] + օգնեայ ինձ Քրիստոս

³ E որք]

⁴ A₁E զտեղոյն

⁵ ACDE առնել իմն] առնելիսն

⁶ B իմացուածս

⁷ E յանձին

⁸ D զխոստմունս

⁹ E համբարեալս

¹⁰ E երանութեանս

¹¹ B անկամ առնի

¹² B տուէ] տւէ

¹³ C զքաղաքիսն

¹⁴ C նմանապէս] նմա պէս

¹⁵ A₁ կորուսելոյն

¹⁶ B դժուարանան

¹⁷ B տուողի

¹⁸ BE անդի

¹⁹ B նաւարկն C նաւակնն

²⁰ B յարեցել

²¹ BE ախտսն

²² A₁ անապատութեամբ

²³ B աւգտեցաք

²⁴ B կամի

²⁵ BD փորձել

²⁶ B կողն

²⁷ E վայր

սանել յայտնաբար զառաջիկայն¹ ոչ կարէ յաղագս ոչ հաստատելոյ զդէմս տեսմանն, եթէ հանդերձեալ իցէ լուսաւոր առնել զտեսուածս²: Այսպէս եւ միտք մարդոյ՝ բիւրուք ըստ աշխարհայնոցս³ հոգովք ձգեցեալք⁴, անկարելի է յայտնաբար տեսանել ճշմարտութեամբ: Այլ զոմն չեւ եւս կապանաւք ամուսնութեանն զուգացեալ դժնդակագոյն ցանկութիւնք եւ յարձակմունք դժուարարգելք⁵, եւ տուփանք⁶ ոմանք⁷ դժուարատուփական²²⁹ խռովեցուցանեն⁸: Իսկ⁹ զահա հասեալն ամուսնութեամբ այլ ոմն վրդովումն հոգոց սպանանէ, յանորդութեան¹⁰ որդւոց¹¹ ցանկութիւնք¹², եւ յստացման մանկանց՝ մանկանութեան հոգք, կնոջ պատպանութիւն, տանն խնամակալութիւն, ծառայիցն պատրաստութիւն, որք ըստ պատահման¹³ վնասք, որք առ դրացիս միմեանս անկութիւնքն¹⁴, որք յատեանսն¹⁵ շարժմունք, վաճառաշահութեան վտանգք, երկ-

րագործութեան աշխատութիւնք: Ամենայն աւր յատուկ գայ՝ բերելով անձին խաւարումն, գիշերք՝ զտուրնջենական¹⁶ հոգսն¹⁷ փոխադր|184ա|եալք, ի նոյն յերեւոյթսն խաբեն զմիտսն: Իսկ այսոցիկ մի է փախուստ՝ որոշումն յաշխարհայնոցս ամենեցունց: Եւ յաշխարհէ զնացումն՝ ոչ արտաքոյ սորա լինել մարմնապէս, այլ վշտակցութեամբ առ մարմին զանձն դարձուցանել՝ անքաղաք, անտուն, անինչ, անկերասէր¹⁸, անստացուածս¹⁹, վարս անիրականս, անփոփոխելիս²⁰, անուսումն մարդկայնոց²¹ վարդապետութեանց՝²² պատրաստ առ ընդունել սրտիւ զաստուածայնոցն վարդապետութեանցն ներեղեալս²³⁰ տպաւորութիւնս: Իսկ պատրաստութիւն սրտի է ուրացութիւն ի չար վարդապետութեանցն յառաջ ունողաց զնա խրատուց: Քանզի եւ ոչ²³ ի մոմ գրել կարողութիւն է եւ ոչ յառաջ ջնջեցելոց²⁴ ներկայացելոց կերպարանացն²⁵, եւ ոչ անձին աստուածային վարդապետութիւնս աւանդել՝ եթէ ոչ նախ զսովորութեանց ուսմունս նորա ի

բաց հանցէ¹: Իսկ առ այսոսիկ² մեծ աւգուտ մեզ անապատանալն մատուցանէ, հանդարտեցուցանէ զմեր ախտս եւ պարապումն տուեալ բանիւ ամենեւին զնոսա յանձնէ հատանէ: Քանզի, որպէս զազանք դիւրակուելիք են ցրտացեալք²³¹, այսպէս³ ե՛ւ ցանկութիւնք, ե՛ւ յարձակմունք, ե՛ւ տրտմութիւնք, ե՛ւ երկիւղք⁴ զժանտարկութեան²³² անձինն ի⁶ չարիսն⁷, զաղարեցուցանեն⁸ հանդարտութեամբն եւ ոչ վայրենացեալք անհատութեամբ⁹ զայրացմանն, |184բ| դիւրաւ ճգնողականք զաւրութեամբ բանին լինին: Եղիցի այսուհետեւ¹⁰ վայրն այսպիսի որպէս եւ մերս՝ ի խառնից մարդկանէ վճարեալ՝ որպէս զի ոչ ի միոջէ յարտաքնոցն խուճապից զվարսն հատանել: Իսկ ճգնողութիւն¹¹ բարեպաշտութեանն զհոգին դարմանէ աստուածային իմացուացովք¹²: Զի զի՞նչ երանողական է, քան թէ¹³ հրեշտակական դասուց յերկրի¹⁴ նմանել, ան-

դէն¹⁵ իսկ սկսեցելոյ¹⁶ աւուրն արագ արագ յաղաւթս դիմեցեալ եւ աւրհնութեամբք, եւ երգովք զստացողն պատուել, իսկ ապա արեգական սրբաբար պայծառացելոյ ի գործ դարձեալ՝ ամենայն ուրեք նոցունց աղաւթից¹⁷ մերձ կացելոց եւ աւրհնութեամբք, իբրեւ աղիւ, համեմեալ զգործաւորութիւնսն: Քանզի զուարթ եւ անտրտում անձին հանդարտութիւն աւրհնութեանցն մխիթարութիւնք¹⁸ շնորհեն: Իսկ հանդարտութիւն սկիզբն¹⁹ մաքրութեան անձին է. ոչ լեզու ի խաւսեցելոյ²⁰ զմարդկայնոցն²¹ եւ ոչ աչաց գեղեցկագունութեամբ մարմնոց, եւ պատշաճողութեամբ խաւարացելոց²², եւ ոչ լսելեաց զոլորումն ոգւոյ²³ լուծեալ լսականաց անդամոց առ հեշտութիւն արարելոց, եւ ոչ բանիւք²⁴ խաղկատակութեանց եւ ծաղուց²⁵ մարդկայնւոց²⁶, որ առաւելն լուծանել²⁷ զպնդութիւն²⁸ ոգւոց²⁹ սովորեաց: Քանզի միտք ոչ ցրուեալք³⁰ յար-

¹ D զառաջիկայսն

² B զտեսուածս

³ A₁ աշխարհայնոցս

⁴ E ցգեալք

⁵ B դժուարարգելիք E դժուար արգելիք

⁶ B տուփանք] կուփանք

⁷ B դժուարատուփանք

⁸ C խռովեցուցանել

⁹ E զահահասեալն] շահասեալն

¹⁰ B յանորդութեան]

¹¹ AB որդոց

¹² B ցանկութիւն

¹³ D պատահման

¹⁴ A₁ անկութիւնքն] ցանկութիւնք B մանկութիւնքն

¹⁵ B յատէնս

¹⁶ AA₁ զտունջենական B զտունջենական

¹⁷ D հոգսն

¹⁸ B անկերասէր] ընկերասէր

¹⁹ B անստացուածս E անստացուած

²⁰ B անփոփոխելի

²¹ A₁ մարդկայնոց

²² E պատրաստ... վարդապետութեանցն]

²³ BE ի մոմ] իմում

²⁴ C ջնջելոց E ջնջեցելոյ

²⁵ ADE կերպասացն

¹ B հանցէ

² B այսոսիկ

³ A₁ այսպէս] այնպէս

⁴ B երկիւղք D երկեղք

⁵ B ժանկարկողք անձին C զժանկարկողք D զժանգարկողքն

⁶ B ի]

⁷ B զչարիսն

⁸ A₁ զաղարեցուցանեն] դարձուցանեն

⁹ D անհատութեամբ

¹⁰ BD այնուհետեւ

¹¹ B բարեպաշտութեան զոգին

¹² B իմացուածովք E իմացուածօք

¹³ B հրեշտակական դասուն

¹⁴ E երկրի

¹⁵ B արդէն] անդ են

¹⁶ B սկսեցելոց

¹⁷ C մերձ կացելոց] մերձեցելոց

¹⁸ B մխիթարութիւն

¹⁹ B սկիսքն

²⁰ B խօսելո

²¹ A₁ զմարդկայնոցն]

²² B խաւարացելոց] խօսեցելոց

²³ E ոգոց

²⁴ A բանիւ

²⁵ B ծաղու

²⁶ ABE մարդկայնոց

²⁷ E լուծանէ

²⁸ A₁ զպնդւոց

²⁹ A₁ ոգւոց] B ոգոց

³⁰ B ցիւելք

տաքինսն եւ ոչ ի զգաստ¹ 185ա|ու-
թեանց¹ յաշխարհ ցնդեալ² ի վեր
ինքն դառնայ եւ³ ինքեամբ յառ
Աստուծոյ իմացուածսն⁴ վերա-
նայ: Եւ այնու գեղեցկութեամբ
շուրջ հայծառացեալ եւ նորին իսկ
բնութեանն մոռացումն առնուլ՝ ոչ
առ կերակրոյն⁵ հոգ զանձն ձգե-
ցեալ, այլ զամենայն իւր զփոյթն
յընտրութիւն յաւիտեանական բա-
րութեանցն փոխադրեալ, թէ
զիարդ ուղղեցի նմա պարկեշ-
տութիւնն եւ իմաստութիւնն, եւ
արութիւնն կամ որպէս՝ արդարու-
թիւնն, եւ այլք⁶ առաքինութիւնք,
որչափ յազգականութիւնսն⁷ յայ-
սոսիկ բաժանեալք, արժանաւորա-
բար զիւրաքանչիւր կատարել
յորդորեն փութացելոյն:

3 Եւ մեծ ճանապարհ առ արժա-
նաւորն գիւտ ընթերցուածք Աս-
տուածաշունչք: Ուր եւ գործոցն
աւրինակք գտանին եւ վարք երա-
նելեաց արանց վերագրեալք⁸,
յանձնեցելոցն⁹ որպէս կանոնք իմն
շնչականք քաղաքավարութեանն
նմանութեամբք¹⁰ ըստ Աստուծոյ
գործոց¹¹ առաջի կան: Եւ մանա-
ւանդ որպէս թէ իւրաքանչիւր ոք

կարաւտաբար¹² ունելով ինքեան
զգայ, նովաւ կրթեցի, որպէս յու-
մեմնէ ի հասարակաց բժշկարանէ,
զառ պատշաճաբարն գտցէ զհի-
ւանդացելոյն¹³ զգեղ: Զի որ տուփող
պարկեշտութեանն է զյաղագս
Յովսեփայ¹⁴ պատմութիւնն անհա-
տաբար ընտրեցէ եւ ի նմանէ
զպարկեշտականն ուսցի |185բ|
գործ՝ գտանելով ոչ միայն ժուժ-
կալութեամբ զնա առ հեշտու-
թիւնն ունողի, այլ եւ համբերու-
թեամբ յառաքինութիւնն հաստա-
տեցելոյ¹⁵: Եւ առ արութիւն¹⁶
խրատեցի ի Յովբայ¹⁷, որ ոչ
միայն առ ընդդիմութիւն կենաց
փոխեցելոյ նմա աղքատ ի մեծա-
տանէ եւ անորդի ի բարիորդութե-
նէ²³³ ի միում վայրկեան ժամա-
նակի եղեալ, եկաց մնաց նոյն
ինքն անշարժ ամենայն ուրեք
զանձինն խորհուրդս ողջ պահե-
լով եւ բարեկամացն¹⁸ ի միութա-
րութիւն եկելոցն եւ ի վերայ եղե-
լոցն, եւ ձգելոց¹⁹ նմա²⁰ զցաւա-
կանն ոչ զայրացաւ: Դարձեալ զի-
տելով զիարդ հեղ միանգամայն եւ
մեծ անձն լիցի, որպէս զի ցաս-
մամբ առ մեղսն վարեցի, իսկ
զգաւնութեամբ²¹ առ մարդիկ,

¹ B սգաստութեանց

² B ցնդեալ]

³ C եւ] B + ոչ

⁴ B իմացուածսն

⁵ A, C կերակրոցն

⁶ B այլ

⁷ B յազգականս

⁸ D վերայ գրեալք

⁹ E յանձնեցելոց

¹⁰ B նմանութեամբ

¹¹ B գործոցն

¹² D կարաւտաբար] հարստաբար

¹³ B զհիւանդացելո E զիւանդացելոցն

¹⁴ B Յովսեփայ

¹⁵ A, հաստատելոյ D հաստատեցելոյ E հաս-
տատեցելոց

¹⁶ B արութիւնն

¹⁷ E Յովբայ

¹⁸ E զբարեկամացն

¹⁹ E ձգելոցն

²⁰ E նմա] մեղ

²¹ C զգաւնութեամբ] զգաւնութեամբ

գտցէ այնուհետեւ¹ արի² ըստ Աս-
տուծոյ²³⁴ բարեգործութեանց³,
հեղ եւ անշարժ յառ թշնամեացն
փոխատրութիւնս: Այսպիսի էր եւ
Մովսէս⁴, որ մեծաւ սրտմտու-
թեամբ յառ Աստուած մեղուցե-
լոցն ի վերայ յարուցեալ, իսկ
հանդարտութեամբ անձին զըս-
տինքեան⁵ հարախաւսութիւնն բե-
րելով: Եւ ամենայն ուրեք, որպէս
կենդանազիրք, յորժամ պատկեր
գրեցեն խստագոյն առ աւրինակն
հայեցեալ, զանտի⁶ կերպարանն
առ իւրեանցն փութացեալք փո-
փոխեալ⁷ արուեստասիրութիւն⁸:
Այսպէս պարտ է եւ զփութա-
ցեալսն ամենեցուն մասանցն ա-
ռաքինութեան⁹ բացագործել կա-
տար|186ա|եալ, որպէս առ ստեղծա-
կան իմն շարժեցեալ եւ գործա-
կան՝ ի վարս սրբոյն հայեցեալ,
զնոսա բարին ընտանի առնել¹⁰
նմանութեամբ:

4 Աղաւթքն դարձեալ զընթեր-
ցուածսն¹¹ փոփոխեալք նորա-
գոյն¹² զանձն եւ ամբագոյն¹³ առ
աստուածային ցանկութեամբք¹⁴
շարժեցեալ մերձ առնուին¹⁵: Իսկ

¹ C այնուհետեւ

² A, արի] բարի

³ B բարեգործութեանցն A1 բարութեանց

⁴ B Մովսէս

⁵ B ըստ ինքեն

⁶ B զանդի

⁷ D փոփոխեալք

⁸ B արուեստասիրութիւն

⁹ E առաքինութեանն

¹⁰ E առնելով

¹¹ B զընթերցուածսն

¹² A, նորոգագոյն

¹³ A, ամբագոյն] անձնագոյն

¹⁴ B ցանկութեամբ

¹⁵ B առնոյն E առնուն

աղաւթք բարիք՝ ներգործական ա-
րարեալ զԱստուծոյ իմացուածսն¹⁶
անձին: Եւ այս է բնակութիւնն¹⁷
Աստուծոյ, յիշատակաւն հաստա-
տեալ ունել ինքեան զԱստուած:
Այսպէս լինիմք տաճար Աստու-
ծոյ, յորժամ ոչ հոգովք երկրաւո-
րացս զխտութիւն¹⁸ յիշատակին
կատարեցուք, ոչ անկարծա-
կան²³⁵ ախտիւն միտքն խռովե-
ցին, այլ յամենայն փախչելով¹⁹
աստուածասէրն առ Աստուած
գնացէ, եւ, խոտորելով որք յա-
ռաջ կոչեն զնա ի հարիսն, առ որս
մերձեցուցանեն, զնա յառաքինու-
թեանն գործս կրթեցին:

5 Եւ յառաջ քան զամենայն
փութալ պարտ է զբանին պէտս ոչ
անուսումնաբար ունել, այլ հար-
ցաքնել առանց հակառակու-
թեան, իսկ պատասխանի առնել
պատուասիրաբար, ոչ ընդ մէջ
հատանել զասացողն, յորժամ ինչ
պիտանացու առէ եւ ոչ ցանկալ
զիւր զբանն ցուցականապէս ա-
ռաջի²⁰ արկանել, չափ որոշեալ
բանի եւ լսելոյ, ուսանել անա-
մալթաբար եւ ուսուցանել աննա-
խանձապէս եւ, զոր ինչ յընկերէ²¹
ուսեալ, ոչ ծածկել որպէս յոռէ-
գոյնք²² կանանցն²³, |186բ| որք
զխորթսն առաջի արկանեն, այլ

¹⁶ B իմացուածսն

¹⁷ A, բնակութիւն] բնութիւնն

¹⁸ D զխտութիւնն

¹⁹ B փաղչելով

²⁰ A, առաջի] առ անտի

²¹ B յընկերէն

²² A, յորդոյն D յոռէգոյնք E յորդոյնք

²³ E կանանց

քարոզել լաւաբարոյութեամբ²³⁶ զհայրն բանի¹: Իսկ ոլորումն ճայնի միջինն պատուեսցի², որպէս թէ ոչ փախչել ի լսելեացն ի նուաղութենէն եւ մի ծանրական լինել մեծութեամբ բացատրութեանն³: Յառաջագոյն քննել⁴ ինքեամբ զասելն եւ այսպէս յայտնել զբանն: Բարիասաց⁵ ի պատահմունս եւ քաղցր⁶ ի քաւսս. ոչ շռայլութեամբ զհեշտալին որսացեալ, այլ քաղցրական մխիթարութեամբ զցածութիւնն ունել²³⁷: Քանզի⁶ արկանելով զինքն խոնարհութեամբ, այսպէս դիւրընկալ եղիցի⁷ կարաւտացելոյն բժշկութեան: Եւ բազում անգամ պիտանացու⁸ մեզ եւ մարգարէին կարգ զարմանալեացն, որ Դաւթայ մեղուցելոյ⁹ ոչ ի նմանէ իսկ¹⁰ ի վերայ էած զսահման դատապարտութեանն, այլ առաջարկութեամբ դիմաց վարեցեալ զնոյն ինքն նստոյց իւրոց մեղացն դատաւոր, որպէս, զնա իսկ¹¹ ըստինքեան առաջի բերելով զդատաստանն, կամ թէ ոչ եւս մեղադրել զյանդիմանիչն¹²:

¹ A, E բանի] բարի

² B պատուեսցի

³ A, բացատրութեամբն

⁴ A, քննել

⁵ A, բարիասաց] բարեսաց B բարեկամաց E բարի ասացեալ

⁶ A, քանզի] + առաջ

⁷ B կարօտացելոյն բժշկութիւն

⁸ B պիտանացու] + բժշկութիւն

⁹ B մեղուցելոյն

¹⁰ D իսկ]

¹¹ D իսկ]

¹² A, զյանդիմանելն

6 Բայց զհետ գայ խոնարհին եւ¹³ վայրակնեցելոյ խորհրդոյն ակն տրտում յերկիր քթթող, ձեւ՝ խնմակալական, վարսք՝ տխուրք, զգեստ¹⁴ աղտեղեալ¹⁵, որպէս թէ զոր առնեն սգացողքն ըստ պատշաճողութեան¹⁶ զայսոսիկ մեզ¹⁷ ինքնակամութենէ¹⁸ ի վերայ բերեալ¹⁹: Հանդերձն գաւտեալ [187ա] յարեցեալ ի մարմինն, իսկ պնդութիւնն մի ի վեր քան զքաշսն²⁰ (վասն զի կանանցական²¹ է) եւ մի թոյլ առաւել, որպէս թէ ի վայր անկանել հանդերձին, քանզի անպնդակազմութեան²² է: Եւ գնացք մի թոյլ, որպէս զի²³ լուծումն²⁴ անձին դատարիւղ իցէ, եւ մի առաւել ընդողնացեալ²⁵, որպէս զի զարդարական զայսոսիկ յարձակմունս²⁶ երեւեցուցանեն: Եւ հայցումն հանդերձից՝ առ ձմեռն եւ ամառն բաւական: Ոչ գունով զպայծառագոյնն խնդրել եւ ոչ կազմուածով²⁷ զբարակն եւ զկակուղն: Քանզի առ քաղաքական գեղեցկութիւնս շուրջ տեսանել

¹³ E վայր անկեցելոյ խորհրդոյն

¹⁴ B սգեստ

¹⁵ B աղտեղեալ

¹⁶ E պատշաճողութեան

¹⁷ A, մեզ]

¹⁸ ACDE ինքնակամութենէ] + մեզ

¹⁹ B բերեալ] երեւել

²⁰ E քաշսն] զքաշսն

²¹ A, B, C կանանցական

²² D անպնդակազմութիւն է E անպնդակազմութենէ

²³ B զի]

²⁴ B զլուծումն

²⁵ ACDE ընդողնացեալ] ընդողնող գնացեալ

²⁶ A, զյարձակմունս

²⁷ A, կազմածով

զոյգ¹ կանացին² զարդու, զոր նոքա իմանան աւտար ծաղկաւ գծնաւտս եւ զհերս իւրեանց գունելով: Այլ եւ թանձրութեամբ³ հանդերձոցն⁴ այնպէս պարտ է, որպէս զի մի կարաւտանալ երկրորդի առ ի ջեռուցանել զգգեցողն⁵: Իսկ աւգ⁶ ոտից⁷ զանպաճոյճն ըստ արժանաւորութեանն, անկարաւտաբար զպէտսն լցուցեալ⁸: Եւ միանգամայն պարզաբար որպէս ի⁹ զգեստին¹⁰ կարծել վայել է զպիտանացուն, այսպէս եւ ի կերակուրսն՝ հաց լցցէ զպէտսն եւ ջուր բժշկեսցէ¹¹ զծաւաւումն առողջին եւ որ ինչ միանգամ ի սերմանց¹² առ եփել զզաւրութիւն մարմնոյ կարէ ողջ պահել: Իսկ ուտել ոչ սովածաբար որովայնամուրութիւն ի վերայ բերելով¹³, այլ ամենայն [187բ] ուրեք զկշիռն եւ զհետ, եւ զառ հեշտութիւնն¹⁴ անժուկալ¹⁵ ողջ պահողի: Եւ ոչ զանժամ¹⁶ դատարկ զմիտսն յաղազս առ Աստուած իմացուա-

¹ A, զոյգ] + է

² B կանանցին

³ B թանձրութիւն

⁴ BD հանդերձիցն

⁵ B զսգեցողն

⁶ D ոտից

⁷ D ոտից] B ոտիցն

⁸ A, լցուցանել C ցուցանեալ D ցուցանել E լցուցեալ

⁹ D ի]

¹⁰ B սգեստին

¹¹ B բժշկէ

¹² A, առ եփել] առաւել

¹³ E բերելով] ածելով

¹⁴ B հեշտութիւն E հեշտութիւնսն

¹⁵ E ժուկալ

¹⁶ C յալժամ

ծոցն ունելով, այլ զնոյն ինքն զկերակրոցն¹⁷ բնութիւն¹⁸, զընդունողի մարմնոյն կազմութիւն պատճառս առնել փառաբանութեան¹⁹, թէ՛ զիա՞րդ զանագանք կերակրոց յատկանաց մարմնոցն պատշաճեալք յամենեցուն անաւրնէն իմացեալք եղեն: Աղաւթք յառաջ, քան զկերակուրսն արժանաւորք լինել Աստուծոյ տրիցն, որոց այժմն²⁰ տայ եւ որոց առ հանդերձեալսն համբարեաց: Աղաւթք զկնի կերակրոյ²¹ շնորհակալութեան²² տուեցելոց²³ լցուցողք²⁴ եւ խնդիր խոստացելոցն²⁵: Ժամ մի կերակրոցն կարգեալ՝ նոյն ինքն ըստ շրջագայութեան, որպէս թէ ի քսան եւ ի չորից ժամուց²⁶ աւրագիչերոյն²³⁸ մի լինել հազիւ²⁷ առ ծախումն մարմնականին²⁸: Իսկ զայլսն յետ մտացն ներգործութեան պարապ²⁹ եւ³⁰ ճգնաւորին: Եւ քունք թեթեւք, եւ դիւրափոփոխք՝ բնականաբար հետեւեալք³¹ չափաւոր կերակրոյն³², ըստ կազմութեան յաղազս մե-

¹⁷ A, E զկերակրոյն

¹⁸ A, զընութիւն

¹⁹ B փառաբանութենէն

²⁰ CE այժմ

²¹ BE կերակրոց

²² BD շնորհակալութիւն

²³ B տուեցել D տուեցելոյ

²⁴ B լցուցալք] ցուցողք

²⁵ B խոստացելոց

²⁶ A, օրագիչերոյն

²⁷ A, հազիւ] + քան

²⁸ C մարմնակին

²⁹ A, պարապ եւ] պարապ BCE պարապ]

³⁰ BCE եւ]

³¹ B հօտեւելք

³² E կերակրոցն

ծացն հոգոց¹ ի բաց հատեալք: Բանգի խոր² արբեցութեամբ լուծեցելոցն³ նորա անդամոցն⁴, որպէս թէ պարապումն անտեղեաց երեւութիցն տալ, յառ⁵ հանապազորդ մահն⁶ զայս⁷ 188ա|պէս ննջեցեալսս⁷: Այս ճգնաւորացն բարեպաշտութեան միջագիշերն²³⁹ եւ առաւել⁸ զի պարապումն անձինն⁹ գիշերականն հանգարտութիւն շնորհէ,

ոչ աչաց եւ ոչ լսելեաց վնասակար լսմունս կամ տեսիլս ի սիրտն առաքելոց, այլ միայնոյ¹⁰ առանձնացելոյ մտացն եւ յԱստուած յարեցելոյ¹¹, եւ ուղղեցելոյ¹² զինքն յիշատակաւք մեղանացն, եւ սահմանս ընքեան¹³ եղողի առ ի խոտորումն չարութեանն, եւ զառ ի յԱստուած¹⁴ գործակցութիւնն ի կատարումն փութացելոցն խնդրողի:

ԻԴ. ²⁴⁰ԹՈՒՂԹ¹ ԱՌ ՍՈՒՐԲՆ ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ՝ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԶԻԱԶՈՒ՝ ՅԱՂԱԳՍ ԿՐԱԽՆԱԽՈՐԱԿԱՆ² ՎԱՐՈՒՅ³

Եւ գրելով եւ լուռ լինելով հաստատեալ ունիմք ի սիրտս մեր⁴ պահել⁵ զյիշատակ քո բարեգարդութեանդ, եւ աղաւթս⁶ առ Տէր՝ տալ քեզ⁷ կատարել զընթացս⁸ բարւոյ⁹ քաղաքավարութեանն, որպէս ընտրեցեր¹⁰ քանզի ճշմարտութեամբ ոչ փոքր է հանդէսն խոստովանեալ աւետեաւքն ըստ կարգի ի վերայ¹¹ ածել: Քանզի¹², ըստ Աւտարանին, քաղ¹⁸⁸բ|աքավարութիւն¹³ ամենեցուն է, իսկ մինչ¹⁴ ի փոքրագոյնսն¹⁵ ածել զպահպանութիւնն¹⁶ եւ ոչինչ ի¹⁷ գրեցելոցն¹⁸

թերատեսեալ: Այլ¹⁹ յոյժ սակաւուց ոմանց ի մեր գիտութիւն եկելոց ուղղեալ²⁰ որպէս թէ եւ լեզուաւ²¹ խրատեցելով վարել²² ըստ կամաց Աւետարանին եւ ձեռաց ներգործել ըստ գիտաւորութեան հաճոյիցն Աստուծոյ: Եւ զոտս²³ շարժել, եւ իւրաքանչիւրովք²⁴ անդամովքն²⁵ այսպէս վարեցեալ՝ որպէս ի սկզբանէ արարիչն մեր տնաւրինեաց: Իսկ²⁶ զգետսս²⁷ պաճուճողս, այսինքն²⁸ է²⁹ ի պատահմունս³⁰ արանց պահեցեալ ի կերակուրս բաւականութեամբ եւ յստացուածսն³¹ հարկաւորացն աւաւելաստացութեամբ: Այսք ամենեքին փոքունք³² պարզաբար այսպէս ասացեալք, բայց մեծի հանդիսի ուղղել պիտանացու ի վերայ նորին իսկ ճշմարտութեանն³³ գտաք: Եւ եւս առ այսօրեւ³⁴ ի խոնարհութեան կատարեալք³⁵ որպէս թէ ոչ զնախարար

¹ A, թուղթ] նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի B նորին թուղթ D նորին սրբոյն Բարսղի զիտսի թուղթ E նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի թուղթ W թուղթ սրբոյն Բարսղի

² E կրօնաւորութեան

³ E վարուց]

⁴ D մեր]

⁵ D պահել

⁶ W աղաւթել

⁷ D քեզ]

⁸ W զընթացսն

⁹ B բարո

¹⁰ W ընտրեցէրն

¹¹ W վերայ] վեր

¹² W քանզի] + ընտրեալ

¹³ B քաղաքավարութեան

¹⁴ W մինչեւ

¹⁵ W փոքրագոյնն

¹⁶ E զպահպանութիւն

¹⁷ ABCD ի] W + անդ

¹⁸ E գրեցելոյն

¹⁹ AA, BC այլ] այս

²⁰ W ուղղել

²¹ B լեզու W լեզուոք

²² W վարեալ AA, BCD + եւ աւամբ դաստիարակեցելով վարել

²³ W զոտս] զորս

²⁴ B իւրաքանչիւրովքն D իւրովքն W իւրանքանչիւր

²⁵ BE անդամօքն W անդամաւքն

²⁶ A, EW իսկ] + ի

²⁷ B սգետս

²⁸ E այսինքն] այս

²⁹ W է]

³⁰ E պատահմունս] պահպանումն

³¹ B յստացուածս EW ստացուածս

³² ABC փոքուն

³³ AC ճշմարտութեան A, ճշմարտութիւն

³⁴ W այսօրեւ] այսօրիկ

³⁵ W կատարեալ

¹ B հոգո D հոգւոց

² BCD խորին

³ B լուծեցելոց C լուծեցոցն E լուծեցելոց

⁴ B անդամոց

⁵ B առ

⁶ ABD մահն] մասն

⁷ B ննջելսն E ննջեցեալս

⁸ A, զի պարապումն] զպարապումն

⁹ B գիշերական հանգարտութիւնն

¹⁰ B միայն C միայնոյ

¹¹ BE յարեցելոց

¹² E ուղղեցելոց

¹³ B ընքեան] ինքեն DE ինքեան

¹⁴ A, E աստուծոյ

ըացն պայծառութիւն¹ յիշել եւ ոչ ինչ միանգամ մեզ գոյանայ ի բնութենէն² աւելաստացութիւնն³ կամ ըստ մարմնոյ եւ կամ ըստ անձին աշտուիկ⁴ պանծանալ, եւ ոչ արտաքնովքն⁵ մերովք⁶ կարծեալք⁷ պատճառ⁸ ամբարտաւանութեան, եւ փքանաց առնել: Այսոքիկ⁹ հրեշտակական են¹⁰ վարուց զառ ի ժողովալութիւնն պնդակազմ եւ յաղ[189ա]ւաթա աշխատասէր, եղբայրսիրութեամբ վշտակից, եւ առ կարաւտս¹¹ հաղորդականք¹², եւ զկամս ի¹³ ներքոյ դնել: Խոնարհութիւն¹⁴ սրտի եւ առողջութիւն հաւատոց¹⁵, եւ սգաստութիւն¹⁶ հարթ, մի՛ երբէք¹⁷ իմացուածոցն նուազեցելոց¹⁹, ահագին եւ դժուարախրատելի²⁰ դատաստանին²¹ առ,

¹ B զպայծառութիւն

² A, BC բնութենէս

³ A, աւելաստացութիւն W աւելաստացութեան

⁴ B աշտուիկ

⁵ E արտաքնովքն

⁶ W մերովք] մեկովք

⁷ B կարծեալք

⁸ W պատճառ

⁹ W աշտուիկ] աշտուիւք

¹⁰ BW են]

¹¹ ABCDE կարաւտ

¹² W հաղորդական

¹³ W ի]

¹⁴ B խոնարհութեամբ

¹⁵ EW հաւատոյ

¹⁶ B սգաստութիւն] սգոտութիւն D զգաւորութիւն E զգաստութիւն W սգաւորութեան

¹⁷ W երբէք] + մեզ

¹⁸ B իմացուածոցն նուազեցելոց

¹⁹ W նուազեցելոցս

²⁰ B դժուարախրատելի] դժվար ատելի

²¹ W դատաստանան

որ փութամբքն ամենեքին²², բայց յիշելն զնա, եւ զառ ի նմանէ ելսն սակաւք ոմանք ճգնին²⁴¹:

Բազմաց եղելոց յաստուածային Գրոց²³ յայտնեցելոց, որք ուղղել²⁴ պարտին²⁵ ի փութացելոցն հաճոյանալ Աստուծոյ, բայց միայն յաղագս աշտուիկ²⁶, որ մերձակայիս²⁷ շարժեցան առ ի մէնջ, որպէս եւ ուսայ ի նոցունց²⁸ յԱստուածաշունչ Գրոց, համառատաբար յիշատակաւ ասել հարկաւորապէս խաւսեցայ²⁹, յաղագս³⁰ իւրաքանչիւրոյ³¹ վկայութիւնն զիւրազիւտ³² եղեալ³³ ի բաց թողի, գիտել այնոցիկ, որք³⁴ ընթերցուածոցն³⁵ են պարապեալք:

Ձի պարտ է քրիստոնէին՝ արժանի ըստ երկնային կոչմանն խորհել եւ արժանապէս³⁶ ըստ Աւետարանին Քրիստոսի³⁷ քաղաքավարել²⁴²:

Ձի ոչ է պարտ քրիստոնէին՝ զբաւանեալ եւ ոչ ի բաց թողուլ ի մտաց զյիշումն³⁸ Աստուծոյ, եւ

²² B ամենեքեան W ամենեքեան

²³ W գրոց] գործ

²⁴ W ուղղին

²⁵ W պարտեալ

²⁶ DW այնոցիկ

²⁷ B մերձակայիս D մերձակայիս W մերձակայիս

²⁸ W նոցունց] + իսկ

²⁹ W խաւսեցայ] խորհեցայ

³⁰ W զյաղագս

³¹ E իւրաքանչիւրոյ

³² A, W զիւրազիւտ

³³ CD եղեալս

³⁴ W որք] որ

³⁵ B ընթերցուածոցն

³⁶ B արժանաօրապէս

³⁷ W քաղաքավարել

³⁸ B զյիշումն

զկամս նորա, եւ զդատաստանսն¹ Աստուծոյ:

Ձի պարտ է քրիստոնէին՝ վերագոյն ըստ աւրինացն արդարութեանց եղեալ² յամենայնի, ոչ երդնուլ³ պարտ է եւ ոչ ստել:

Ձի ոչ է պարտ [189բ] հայհոյել եւ ոչ թշնամանել: Ձի ոչ է պարտ կռուել եւ ոչ վրէժ խնդրել զիւր: Ձի ոչ է պարտ չար ընդ չարի պատուցանել եւ ոչ է պարտ զայրանալ²⁴³:

Ձի պարտ է երկայնամտել, յամենայնի յորժամ վշտասցի, եւ յանդիմանել բարեմտութեամբ զզրկողն, եւ⁴ ոչ ախտիւ իւրոյ վրէժխնդրութեանն, այլ ցանկութեամբ⁵ ուղղութեան եղբաւրն ըստ պատուիրանին⁶ Տեառն⁷:

Ձի ոչ է պարտ զոչ մերձակայ եղբաւրէ խաւսել ինչ չարախաւսութեան²⁴⁴ խորհրդով, որ արդարեւ է չարախաւսութիւն, թէպէտեւ ճշմարիտ իցէ խաւսեցեալն⁸:

Ձի պարտ իցէ⁹ ի¹⁰ չարախաւս եղբաւրէ ի բաց դառնալ:

Ձի ոչ է պարտ անարժանս ինչ բարբառել:

Ձի ոչ է պարտ ծիծաղել եւ ոչ ծիծաղկոտացն¹¹ յանձին ունել:

¹ AA, BCDE զդատաստանն

² W եղելոյ

³ W պարտ է]

⁴ W եւ]

⁵ E ցանկութեամբ] յանգութեամբ

⁶ B պատուիրանն

⁷ B տեառն W աստուծոյ

⁸ W խաւսեցեալն] չարախաւսութիւնն

⁹ W իցէ] է

¹⁰ C չարախաւսէ եղբաւրէն D չարախօսէ եղբօրէն

¹¹ 22 - զիւր զպաղար

Ձի ոչ է պարտ դատարկաբան լինել ի¹² խաւսել ինչ, որ¹³ ոչ առ աւագուտ¹⁴ խողացն իցէ¹⁵ եւ ոչ առ ոմն հարկաւոր պէտս եւ թողացուցեալ¹⁶ յԱստուծոյ, որպէսզի եւ որք գործենն¹⁷ փութալ ըստ որում կարողութիւն է հանդարտութեամբ գործել եւ զնոյն իսկ¹⁸ զբարիս բանս առ այնոսիկ շարժել առ հաւատացեալսն՝ հանդերձ փորձիւն¹⁹ ինչ տնաւրինել բան առ շինութիւն հաւատոց²⁰, զի մի տրտմեցի²¹ հոգին սուրբ²² Աստուծոյ:

Ձի ոչ է պարտ առ որս յիշխանութիւն եկելոցն մերձենալ կամ խաւսել ոմանց յեղբարցն յառաջ, քան թէ կարգեցեալքն յամենայն հոգս բարեկարգութեամբ [190ա] թեամբ փորձեցեն, թէ զիարդ²³ հաճոյ է Աստուծոյ առ հասարակաց աւագուտն:

Ձի ոչ է պարտ գինով²⁴ ծառայանալ եւ յաղագս մսոյ²⁵ ախտաբար ունել²⁶ եւ միանգամայն յաղագս ամենայն կերակրոց²⁷ կամ

¹¹ W ծիծաղկոտացն] ծիծաղկատակացն

¹² W ի]

¹³ W որ] եւ

¹⁴ W անագուտ

¹⁵ W իցէ]

¹⁶ C թողացուցանալ

¹⁷ B գործեն

¹⁸ W զբարիս բանս

¹⁹ W փորձիւ

²⁰ E հաւատոյ

²¹ D տրտմիցի

²² W սուրբ]

²³ A, զիարդ] արդ C արդարեւ

²⁴ W գինով

²⁵ ACD մսոյ

²⁶ B ունել] ուտել W լինել

²⁷ EW կերակրոյ

ըմպելոյ¹ հեշտասէր լինել. քան զի ճգնին յամենայնի ժողովալ է:

Ձի տուեցելոցն² իւրաքանչիւրում ի պէտսն ոչինչ իբրեւ զիւր ունել³ կամ համբարել⁴ պարտ է, այլ հոգւով⁵, ամենեցուն իբրեւ տէրունականաց միտ դնել, մի ինչ ընկեցիկ եղելոց եւ կամ անհոգացելոյն⁶, թէ այսպէս⁷ զիպեսցի՝ թերատեսել:

Ձի ոչ է պարտ եւ ոչ իւր ինքեան լինել ինչ, այլ իբրեւ յԱստուծոյ աւանդեալ⁸ ի ծառայութիւն միանձանց այսպէս առնել եւ խորհել՝ զամենայն զիւրաքանչիւր ոք յիւրում կարգի:

Ձի ոչ է պարտ տրտնջել եւ ոչ ի նեղութեան առ պէտսն, եւ ոչ յաշխատութեան առ գործ⁹, ունողաց¹⁰ դատաստան յաղագս իւրաքանչիւրոյ¹¹ սոցա¹² կարգեցելոյ¹³ զայսոցիկն այցելութիւն:

Ձի ոչ է պարտ աղաղակ լինել եւ ոչ այլ ինչ ձեւ եւ կամ շարժումն, որով կերպարանի ցասումն կամ զբաւսանք հաւանեցելոց¹⁴ մտացն¹⁵ մերձ կարծել զԱստուած:

Ձի պարտ է պիտաւք¹⁶ չափել զձայնն¹⁷:

Ձի ոչ է պարտ յանդգնութեամբ եւ¹⁸ արհամարհութեամբ իւրիք պատասխանի տալ¹⁹ կամ առնել ինչ, այլ յամենայնի զհանդարտականն²⁰ |190| եւ զպատուով²¹ առ ամենեւին²² ցուցանել:

Ձի ոչ է պարտ ակնարկել ամբար նենգութեամբ եւ կամ այլով ձեւով, կամ շարժմամբ անդամոց²³ վարել, որ խռովեցուցանէ զեղբայրն կամ արհամարհութիւն երեւցուցանել:

Ձի ոչ է պարտ զարդարել հանդերձիւք²⁴ կամ զգեստութեամբ²⁵ ոտից, որ²⁶ շղուականք²⁴⁵ կոչին:

Ձի պարտ է անպաճուճիւք վարիլ առ ի²⁷ պէտս մարմնոյն²⁸:

Ձի ոչ է պարտ առաւել քան զպէտսն եւ առատութիւն ծախել ինչ²⁹, որպէս է³⁰ թերապիտութիւն²⁴⁶:

Ձի ոչ է պարտ պատիւ խնդրել կամ զառաջինսն³¹ կամել:

Ձի պարտ է իւրաքանչիւր ումեք քան զինքն նախապատուել¹ զամենեւին²:

Ձի ոչ է պարտ³ անհնազանդ լինել:

Ձի ոչ է պարտ անգործ ուտել, զկարողն⁴ գործել ինչ, այլ⁵ զպարպելն⁶ ինչ ի պէտս ուղղութեանց ի փառաւորութիւնն Աստուծոյ բռնաբարել զինքն ի փոյթն ըստ կարողութեան գործել ինչ⁷:

Ձի պարտ է զիւրաքանչիւր փորձիւ վերականգնուցն⁸ հանդերձ բանիւ եւ հաւանութեամբ, այսպէս⁹ զամենայն ինչ առնել, մինչեւ ի նոյն իսկ ի կերակուրսն¹⁰ եւ յըմպելի¹¹ որպէս ի փառս Աստուծոյ:

Ձի ոչ է պարտ յայլմէ յայլ գործ¹² փոփոխել¹³ առանց փորձի յայսպիսիսն կարգեցելոց առանց, եթէ ոչ¹⁴ ուրեք ինչ անխտրել¹⁵ ի հարկաւորութիւն յաւանականութիւն¹⁶ անկարեցելոցն¹⁷ յանկարծակի կոչիցէ:

Ձի պարտ է |191| իւրաքանչիւր¹⁸ ոք մնալ յոր¹⁹ կարգեցաւն եւ ոչ անցանել ըստ իւր չափն եւ²⁰ ի վերայ ելանել ոչ կարացելոյն²¹, եթէ ոչ որք զայսպիսիսն հաւատացեալս²² փորձեցեն զոք²³ պիտեալ²⁴ աւանականութիւնն:

Ձի ոչ է պարտ յայլմէ գործաւորութենէ²⁵ յայլում գտանել ումեք:

Ձի ոչ է պարտ ըստ հակառակութեան կամ հեռի առ ոք առնել ինչ:

Ձի ոչ է պարտ նախանձել ընդ այլոյ²⁶ յաջողութեան²⁷ եւ ոչ խնդալ այլոց²⁸ նուաստութեամբ²⁹:

Ձի պարտ է սիրովն Քրիստոսի տրտմել եւ վշտանալ ի վերայ եղբայրն նուաստութեանց³⁰ եւ ուրախանալ ի վերայ ուղղութեանց³¹:

Ձի ոչ է պարտ անխտիր լինել առ մեղուցեալսն³² կամ դադարել առ նոսա:

Ձի պարտ է զյանդիմանողն երկիւղիլ³³ Աստուծոյ աղէկիզու-

¹ E ըմպելոյ

² B տուելոցն

³ W ունել] + եւ

⁴ W համբարեալ

⁵ B հոգով

⁶ BE անհոգացելոցն CW հոգացելոցն

⁷ W այգպէս

⁸ W աւանդել

⁹ B գործն W գործսն

¹⁰ W ունողաց

¹¹ A, BE իւրաքանչիւրոց

¹² B սոցա] նոցա

¹³ E կարգեցելոց

¹⁴ B հաւանեցելո C հաւանելոց ADE հաս-

¹⁵ նեցելոց

¹⁶ B մտաց

¹⁶ B պիտոք D պիտոյեօքն

¹⁷ D զձայնն] զբանն

¹⁸ W եւ] + կամ

¹⁹ W տալ] + եւ

²⁰ C հանդարտականն

²¹ D զպատուովոյ

²² W ամենեւին

²³ W անդամոյ

²⁴ W հանդերձիւք] + եւ

²⁵ B զգեստութեամբ] սղեցմունք ACD զգեստիւք

²⁶ B շղուականք ACD շղուականք W շուա-

²⁷ կանք

²⁸ W ի]

²⁹ B մարմնոցն

³⁰ C ինչ]

³¹ ABCD է]

³² W զառաջինս

¹ B նախապատուել W նախապատուել

² B զամենեւին

³ E պարտ]

⁴ B կարողն

⁵ W ալ] + եւ

⁶ B զպարապել

⁷ AA, B ինչ] + բարի

⁸ B վերականգնուցն

⁹ W այսպէս]

¹⁰ W կերակուրն

¹¹ W յմբելին

¹² D գործ]

¹³ W փոխել

¹⁴ A, ոչ]

¹⁵ DE անխտրելի] անխնդրելի

¹⁶ B աւանականութիւն

¹⁷ B անկարեցելոցն] անկարգեցելոցն W ան-

¹⁸ կարգացելոյն

¹⁹ W զիւրաքանչիւր

²⁰ W յոր] որում

²¹ ABCD եւ]

²² A, E կարացելոցն

²³ W հաւատացեալք

²⁴ W զոք] + ի

²⁵ W պիտացեալ

²⁶ W գործաւորութենէ

²⁷ E այլոց

²⁸ B աջողութեան DE յաջողութիւն

²⁹ D այլոյ

³⁰ B նուաստութիւն W նուաստութեամբ

³¹ B նուաստութեանց W նուաստութեամբ

³² W ուղղութեանցն

³³ B մեղուցի

BCW երկիւղիւ

Թեամբ յանդիմանել դիտաւորու-
թեամբ¹ դարձման մեղուցելոյն²:

Զի պարտ է յանդիմանեցելոյն
կամ սաստեցելոյն ընդունել, յաւ-
ժարութեամբ ծանուցեալ զիւր աւ-
գուտ յուղղութեանն:

Զի ոչ է պարտ մեղադրեցելոյ
ուրուք, զայլումն³ առաջի նորա
կամ այլոց ոմանց ընդդէմ ասել
մեղադրողին: Իսկ եթէ երբէք ան-
բան ումեք երեւեսցի մեղադրու-
թիւնն, առանձինն յուղել բանս
առ մեղադրողն⁴ եւ հաւանեցու-
ցանել կամ հաւանիլ⁵:

Զի պարտ է, իւրաքանչիւր ու-
մեք, որչափ⁶ է յաւրութիւն, [191բ]
բժշկել զայն, որ ունին⁷ զնմանէն⁸:

Զի ոչ է պարտ չարայուշ լինել
զղջացելոյն ի վերայ մեղանացն,
⁹այլ ի սրտէ թողուլ:

Զի պարտ է զասացողն ապաշ-
խարել ի վերայ մեղանացն ոչ
միայն զղջանալ¹⁰, որով մեղաւն,
այլ եւ¹¹ պտուղս արժանաւոր¹² ա-
պաշխարութեան առնել:

¹ W դիտաւորութեան

² EW մեղուցելոցն

³ BC զայլ ումն] զայլ ոմն W զայլ ոք

⁴ W մեղադրաւոյն

⁵ W յաւանել

⁶ E որ չափէ

⁷ W ունին] + ինչ

⁸ W զմանէ

⁹ BW այլ... մեղանացն]

¹⁰ D զղջանալ] + այլ ի սրտէ թողուլ զի
պարտ է զասացողսն ապաշխարել ի վերա
մեղանացն ոչ միայն զղջանալ զղջացելոցն

¹¹ B եւ]

¹² W արժանաւորս

Զի¹³ ¹⁴պարտ է²⁴⁷, որ ի վերայ
առաջին մեղանաց¹⁵ խրատեցաւ եւ
թողութեան արժանի եղեւ, եթէ¹⁶
դարձեալ մեղիցէ՝ ի վերայ առաջ-
նոյն¹⁷ կազմէ ինքեան զդատաւ-
տանն սրտամտութեան¹⁸:

Զի պարտ է զկացեալն¹⁹ ի նուա-
տութեան զկնի առաջին եւ երկ-
րորդ մտադիւրութեանն յայտնել
վերակացուին²⁰ թերեւս ար-
դեաւք²¹ ի բազմաց սաստեցեալ
պատկառեսցէ: Ապա եթէ եւ²² ոչ
այսպէս ուղղեսցի, իբրեւ զգայ-
թակղութիւն²³ ի բաց հատանել
այնուհետեւ իբրեւ²⁴ զհեթանոսա-
կան կամ իբրեւ զմաքսաւոր²⁵ տե-
սանել²⁴⁸:

¹³ AA,BDE զի] քանզի

¹⁴ A, պարտ է]

¹⁵ BEW մեղանացն

¹⁶ W եթէ] եւ

¹⁷ A, առաջնոցն

¹⁸ W սրտամտութեան] տրտմութեան

¹⁹ W զկացեալսն

²⁰ B վերակացուին

²¹ B արդօք DE արդեօք W արդեւք

²² A, W եւ]

²³ W ի բաց] իրաց

²⁴ W իբրեւ]

²⁵ E մաքսաւոր

ԻԵ. ԲԱՐՍՆԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿԵ-
ՍԱՐՈՒՒՄԵՍԻ ԴԻՈՒՈՐԱՅ ԵՐԻ-
ՅՈՒՄԱՆՏԻՈՒԲԱՅԻՈՅ²⁴⁹

1 Եհաս³ առ մեզ գիր, որ ունէր
զվերնագիրն⁴ Դիողորայ⁵, իսկ որ
զկնի այնորիկ⁶ գոյր⁷ ալ ումեմն
վայելուչ էր⁸ քան⁹ Դիողորայ¹⁰:
Քանզի, թուի¹¹ ինձ, ոմն ի
դժնդակ արուեստականացն¹², ընդ
քոյոյ դիմաւքդ մտեալ¹³, զինքն
կամեցեալ հաւատալոց¹⁴ արժանի
առնել լսողացն: Որ իբրեւ հար-
ցեալ եղեւ յում[192ա]եմնէ¹⁵, թէ
պարտ եւ արժան իցէ նմա կին
առնել զկնոջ¹⁶ իւրոյ զքոյրն¹⁷ իբ-
րեւ վախճանեսցի¹⁸ կինն¹⁹, եւ²⁰ ոչ
դողացեալ սոսկացաւ²¹ ի հարցմա-
նէն, այլ յոյժ խնդութեամբ ընկա-
լաւ զլուրն եւ զգէջ²² ցանկու-
թիւնն կարի քաջ մեծապէս ցան-

¹ C Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու] նորին W
Կեսարու մեծի] C Դիողորայ] դեորգա D
բասլի եպիսկոպոս մեծ թէողորեայ Անդոքա
² W անտիոքու
³ D էհաս
⁴ W զվերագիր
⁵ A Դեողորա A,D Դէողորեայ E թէողորայ
⁶ W այնորիկ] այնորիկն
⁷ W գոյր] գայր
⁸ W էր] + բանն առաւել
⁹ W քան] + թէ
¹⁰ A Դեողորա D Դեողորեա A,E թեողորայ W
Դիողորայն
¹¹ AC թւի
¹² C արուեստականացն
¹³ W մտեալ] + եւ այնպէս
¹⁴ W հաւատալոց] հաւատոյ
¹⁵ E ումեմնէ
¹⁶ A զկնոջ W զկնոջն
¹⁷ W զքոյրն]
¹⁸ W վախճանեսցաւ
¹⁹ W կինն] քոյրն
²⁰ W եւ]
²¹ W սոսկացաւ դողացաւ
²² AA,BCE կարի քաջ մեծապէս ցանկու-
թեամբ]

կութեամբ ընդ նմա գործեաց:
Արդ, եթէ էր առ իս գիրն, իսկ
զնոյն²³ առաքէի առ²⁴ քեզ²⁵ շատ
եւ բաւական լինէիր²⁶ անձին աւգ-
նել եւ ճշմարտութեանն: Այլ²⁷
վասն զի, որ ետն²⁸ անդրէն²⁹ եհան
³⁰առ ե իբրեւ յաղթութեան³¹ իմն
նշանակ զմէնջ գայր³² եւ³³ կրէր³⁴,
զոր³⁵ ի սկզբան²⁵⁰ անդ արգեալք,
իբրեւ գրով ունել զքո զիշխանու-
թիւն³⁶ թողացուցանել զայն գոր-
ծել: Արդ, գրեցի քեզ թուղթ, զի
երկոցունց³⁷ եղիցի գալ մեզ յա-
նաւրէն³⁸ բանն յայն եւ մի³⁹ ինչ
մի թողուլ զաւրութիւն, զի մի
ինչ⁴⁰ ունիցի բանն⁴¹, որով⁴² կար-
ծիցէ վնաս գործել, որք պատահի-
ցեն⁴³ նմա:

2 Եւ նախ առաջին, որք⁴⁴ ու-
նին⁴⁵ իսկ⁴⁶ մեծ եւ⁴⁷ ի վերայ այս-

²³ W զնոյն] զնորա

²⁴ W առ]

²⁵ W քեզ] + եւ

²⁶ B լինէր

²⁷ W այլ] եւ

²⁸ W ետն] + եւ

²⁹ W անդրէն] դարձեալ

³⁰ W առ եւ]

³¹ E յաղթութիւն W զյաղթութեան

³² W գայր] գնայր

³³ W եւ]

³⁴ E կրէր] որ էր

³⁵ W զոր] որք

³⁶ W իշխանութիւն

³⁷ W երկոցունց W + ձեռաւք

³⁸ ABD յանաւրէն] յարեն C յորէն

³⁹ AA,BCDE մի] + ի գալն

⁴⁰ W ինչ]

⁴¹ W բան

⁴² W որք] որ

⁴³ W պատահին

⁴⁴ W որք] որ

⁴⁵ C ունին

⁴⁶ W բուն

⁴⁷ W եւ] է

պիսի իրաց սովորութիւն, որ ի բազում ժամանակաց¹ այժմ ի² մեզ կրի, զոր³ առաջի ունի⁴ գնել, որ զաւրինացն⁵ ունի զաւրութիւն, վասն զի⁶ սուրբ Հարցն⁷ կրաւնսս⁸ զայս⁹ մեզ աւանդելոց¹⁰: Եւ այս է¹¹, զոր¹² ասեն¹³, եթէ ոք, ախտի¹⁴ պղծութեան յաղթեալ, երբէք անկանիցի¹⁵ յերկուց քերց¹⁶ յանկարաւն¹⁷ խառնակութիւնս¹⁸, ոչ ամուսնութիւն վարկանել զայն¹⁹ եւ ոչ բնաւ ամենեւիմբ²⁰ յեկեղեցւոյ²¹ միաբանութիւն արժան է²² |192բ| ընդունել՝ յառաջ մինչեւ մեկնեալ²³ զնոսա ի²⁴ միմեանց: Բայց սակայն, զի թէպէտեւ²⁵ ոչ այդ²⁶ ինչ²⁷ գոյր ասել, շատ եւ բաւական էր սովորութիւնս²⁸ առ չարին

¹ W ժամանակաց] + հետէ

² W ի] առ

³ C զոր] + եւ

⁴ C ունէի W է

⁵ W զաւրինաց

⁶ W զի] ի

⁷ W Հարցն] արանց

⁸ C զկրօնս W զրկաւնս

⁹ W այս] զայս

¹⁰ A, E աւանդելոյ W աւանդել

¹¹ W է]

¹² C զոր] որ

¹³ W ասեմս W + այսպիսի իմն

¹⁴ A, ախտիւ

¹⁵ W անկցի

¹⁶ W քեռց

¹⁷ W յանկրաւնս

¹⁸ W խառնակութիւն

¹⁹ W զայն] զայս

²⁰ W ամենեւին

²¹ C յեկեղեցոյ

²² C է]

²³ E մեկնել W քակեալ է

²⁴ E ի]

²⁵ W թէպէտ

²⁶ AA, այդ] այլ

²⁷ W այդ ինչ]

²⁸ W սովորութիւնս] չարութիւնս

պահպանութիւն: Վասն զի, որ զթուղթն գրեաց անարգ եւ խոտան ձեռնարկութեամբ, այս քան²⁹ անհնարին չար փորձեցաւ ի վարս գնացից մերոց մոլորանել ինչ³⁰: Արդ³¹ հարկ է եւ մեզ, որչափ կարող եմք³², աւգնականութիւնս³³ մատուցանել եւ ոչ տալ թոյլ, քանզի³⁴ առ յոյժ պնդագոյնսն³⁵ մեծ եւ ի վեր քան զբանէ առ²⁵¹ իւրաքանչիւր³⁶ միտս, յոր³⁷ ինչն ոք ըմբռնեալն էր, հաւատս եւ յայս իմն ապաստանեալ³⁸:

3 Ասէ՛ գրեալ է³⁹ ի Ղեւտականին, եթէ⁴⁰ քոյր⁴¹ կին ի վերայ քեռ⁴² մի առնուցուս⁴³ հակառակ⁴⁴ նախանձաւոր⁴⁵ միմեանց⁴⁶ յայտ առնել զամաւթ խայտառականաց նորա առ նովաւ, մինչ դեռ⁴⁷ կենդանի է քոյրն⁴⁸ իւր⁴⁹ (Հմմտ. Գլ. Գ. Ժ. 18): Եւ արդ՝ յայտ յայսմանէ⁵⁰

²⁹ B այս քան] այնքան W զայս քան

³⁰ W ինչ

³¹ W արդ]

³² W կարող եմք] եւ խորհրդոց ածեալ է

³³ W աւգնականութիւն

³⁴ W քանզի] եւ սակայն

³⁵ W պնդագոյնսն] առաքինսն

³⁶ W միտս... եթէ] ումեք յորպում ըմբռնեալն

ոք է ի հաւատս

³⁷ A, ինչն ոք] ինքն ոք D ինչ նոքա

³⁸ A, ապաստանեալ] ապա սպանեալ

³⁹ W է] A, էի] էի ի

⁴⁰ A, W եթէ]

⁴¹ EW զքոյր

⁴² W քեռ] + իւրոյ

⁴³ C առնուցուս W առջիւր

⁴⁴ AA, B, հակառակ] հակառակ D հակառակալ

⁴⁵ W նախանձաւոր]

⁴⁶ W յայտ առնել] մերկանալ

⁴⁷ W դեռ]

⁴⁸ W քոյր

⁴⁹ W իւր]

⁵⁰ C յայսմանէ] + է

ասէ¹, եթէ² թողացուցանէ առնուլ³ իբրու⁴ վախճանին⁵: Եւ թէ⁶ այս⁷ առաջին զայն ասեմ⁸, զոր ինչ միանգամ⁹ աւրէնքն ասեն¹⁰ այնոցիկ, որք¹¹ ընդ աւրինաւքն¹² են ասեն¹³, ապա եթէ¹⁴ այսպէս ոչ իցէ հարկէ եւ ընդ թլպատութեամբ¹⁵ եւ ընդ շաբաթու¹⁶ եւ¹⁷ ընդ¹⁸ խտրանաւք կերակրոց անկանել մեզ: Քանզի¹⁹ յայսմին հակէ մարդ եթէ գտցուք ինչ, որ ըստ կամաց հեշտութեան լինիցի²⁰ «ընդ լծով ծառայութեան» (Գլ. Դ. Լ. 1) աւրինացն |193ա|²¹ զանձն արկանել²²: Եթէ երեւեսցի ինչ²³ ծանր²⁴ աւրինացն եղելոց²⁵, յայնժամ²⁶ առ Քրիստոսի ազատութիւնն փախուցեալ²⁷ անկանիմք²⁸: Հարցեալ եղեաք²⁹ յու-

¹ ABCD ասէ] այս է

² W եթէ] C է]

³ A առնուլ

⁴ DW իբրու

⁵ C վաղջանին

⁶ A, CE թէ] առ W արդ առ

⁷ D այս] առացս W + նախ

⁸ W ասեմ] + զի

⁹ W միանգամ] + առաւ

¹⁰ W ասեն

¹¹ W որք] որ

¹² C աւրինաց

¹³ W ասեն] D ասեմք

¹⁴ W այսպէս ոչ իցէ] ոչ այս այսպէս է

¹⁵ W թլպատութեան

¹⁶ W շաբաթու

¹⁷ W եւ]

¹⁸ W խտրանաւք կերակրոց

¹⁹ W յայսմին հակէ մարդ] ոչ

²⁰ W լինիցի] մերոյ

²¹ W զանձինս արկանեմք W + եւ

²² A, BE արկանէ

²³ W ինչ] ինձ

²⁴ D ծանր] ծանրութիւն

²⁵ W եղելոց

²⁶ W յայնժամ] + ապա

²⁷ A, փախուցեալ] փութացեալ

²⁸ W անկանիցիմք

մեքէ³⁰ եթէ է³¹ գրեալ առնուլ զքոյր կին ի վերայ քեռ իւրոյ: Ասացուք, որ մեզ զգուշալի³² եւ³³ հաստատուն եւ ճշմարիտն³⁴ է, եթէ ոչ է³⁵ գրեալ³⁶: Իսկ³⁷ որ զկնի³⁸ բանիս, զոր ոչն է ճառեցեալ³⁹ այնու⁴⁰ ջանալ հաւանեցուցանել այնորիկ է⁴¹, որ զաւրէնսն⁴² դնէ եւ⁴³ ոչ եթէ, որ զաւրէնսն⁴⁴ բանս⁴⁵ ասէ, ապա թէ այս ոչ իցէ⁴⁶, գոյհնար ամենայն ումեք, որ կամիցի համարձակ յանդգնել եւ մինչ դեռ կենդանի է⁴⁷ քոյրն առնուլ զմիւս եւս քոյրն կին: Քանզի այս իմաստ եւ ի վերայ նորա յաւրինեալ⁴⁸ պատշաճի⁴⁹: Այս⁵⁰ գրեալ է, ⁵¹ ասէ, եթէ ոչ առցես՝ հակառակ նախանձաւոր միմեանց, իսկ ապա թէ այսպէս իցէ, որ ոչ ⁵² հեռայ եւ ոչ հակառակի: Ընդ քեռն ոչ արգե-

²⁹ CE եղաք

³⁰ A, յումեքէ]

³¹ A, է]

³² W զգոյշ

³³ B եւ]

³⁴ E ճշմարիտ

³⁵ W է]

³⁶ W գրեալ] + եւ

³⁷ W իսկ] + յայնմանէ

³⁸ W զկնի] + գայ

³⁹ A, ճառեցեալ

⁴⁰ C այնու] այսու

⁴¹ C է]

⁴² CD զորինացն W զաւրէնս

⁴³ W եւ]

⁴⁴ W զաւրինացն

⁴⁵ A, բանս

⁴⁶ W իցէ] այսպէսէ

⁴⁷ W է] կայ

⁴⁸ W յաւրինեալ] յարմարեալ

⁴⁹ W պատշաճի] պատկանի

⁵⁰ W այս] քանզի

⁵¹ W իցէ] է

⁵² W հեռայ... արգելու] հեռի հակառակութեամբն ոչ ոչ արգել առնուլ

պիսի իրաց սովորութիւն, որ ի բազում ժամանակաց¹ այժմ ի² մեզ կրի, զոր³ առաջի ունի⁴ դնել, որ զաւրինացն⁵ ունի զաւրութիւն, վասն զի⁶ սուրբ Հարցն⁷ կրաւնսս⁸ զայս⁹ մեզ աւանդելոց¹⁰: Եւ այս է¹¹, զոր¹² ասեն¹³, եթէ ոք, ախտի¹⁴ պղծութեան յաղթեալ, երբէք անկանիցի¹⁵ յերկուց քերց¹⁶ յանկարաւն¹⁷ խառնակութիւնս¹⁸, ոչ ամուսնութիւն վարկանել զայն¹⁹ եւ ոչ բնաւ ամենեւիմբ²⁰ յեկեղեցոյ²¹ միաբանութիւն արժան է²² |192բ| ընդունել՝ յառաջ մինչեւ մեկնեալ²³ զնոսա ի²⁴ միմեանց: Բայց սակայն, զի թէպէտեւ²⁵ ոչ այդ²⁶ ինչ²⁷ գոյր ասել, շատ եւ բաւական էր սովորութիւնս²⁸ առ չարին

¹ W ժամանակաց] + հետէ

² W ի] առ

³ C զոր] + եւ

⁴ C ունէի W է

⁵ W զաւրինաց

⁶ W զի] ի

⁷ W Հարցն] արանց

⁸ C զկրօնս W զրկաւնս

⁹ W այս] զայս

¹⁰ A, E աւանդելոյ W աւանդել

¹¹ W է]

¹² C զոր] որ

¹³ W ասեմս W + այսպիսի իմն

¹⁴ A, խախտի

¹⁵ W անկցի

¹⁶ W քեռց

¹⁷ W յանկարաւնս

¹⁸ W խառնակութիւն

¹⁹ W զայն] զայս

²⁰ W ամենեւիմ

²¹ C յեկեղեցոյ

²² C է]

²³ E մեկնել W քակեալ է

²⁴ E ի]

²⁵ W թէպէտ

²⁶ A, այդ] այլ

²⁷ W այդ ինչ]

²⁸ W սովորութիւնս] չարութիւնս

պահպանութիւն: Վասն զի, որ զթուղթն գրեաց անարգ եւ խոտան ձեռնարկութեամբ, այս քան²⁹ անհնարին չար փորձեցաւ ի վարս գնացից մերոց մուծանել ինչ³⁰: Արդ³¹ Հարկ է եւ մեզ, որչափ կարող եմք³², աւգնականութիւնս³³ մատուցանել եւ ոչ տալ թոյլ, քանզի³⁴ առ յոյժ պնդագոյնսն³⁵ մեծ եւ ի վեր քան զբանէ առ²⁵¹ իւրաքանչիւր³⁶ միտս, յոր³⁷ ինչն ոք ըմբռնեալն էր, Հաւատս եւ յայս իմն ապաստանեալ³⁸:

3 Ասէ՛ գրեալ է³⁹ ի Ղեւտականին, եթէ⁴⁰ քոյր⁴¹ կին ի վերայ քեռ⁴² մի առնուցուս⁴³ Հակառակ⁴⁴ նախանձաւոր⁴⁵ միմեանց⁴⁶ յայտ առնել զամաւթ խայտառականաց նորա առ նովաւ, մինչ դեռ⁴⁷ կենդանի է քոյրն⁴⁸ իւր⁴⁹ (Լւկ. 9. 18): Եւ արդ՝ յայտ յայսմանէ⁵⁰

²⁹ B այս քան] այնքան W զայս քան

³⁰ W ինչ

³¹ W արդ]

³² W կարող եմք] եւ խորհրդոց ածեալ է

³³ W աւգնականութիւն

³⁴ W քանզի] եւ սակայն

³⁵ W պնդագոյնսն] առաքինսն

³⁶ W միտս... եթէ] ումեք յորպում ըմբռնեալն

ոք է ի Հաւատս

³⁷ A, ինչն ոք] ինքն ոք D ինչ նորա

³⁸ A, ապաստանեալ] ապա սպանեալ

³⁹ W է] A, էի] էի ի

⁴⁰ A, W եթէ]

⁴¹ EW զքոյր

⁴² W քեռ] + իւրոյ

⁴³ C առնուցուս W առջիւր

⁴⁴ A, B, Հակառակ] Հակառաջ D Հակառա-

կաջ

⁴⁵ W նախանձաւոր]

⁴⁶ W յայտ առնել] մերկանալ

⁴⁷ W դեռ]

⁴⁸ W քոյր

⁴⁹ W իւր]

⁵⁰ C յայսմանէ] + է

ասէ¹, եթէ² թողացուցանէ առնուլ³ իւրու⁴ վախճանին⁵: Եւ թէ⁶ այս⁷ առաջին զայն ասեմ⁸, զոր ինչ միանգամ⁹ աւրէնքն ասեն¹⁰ այնոցիկ, որք¹¹ ընդ աւրինաւքն¹² են ասեն¹³, ապա եթէ¹⁴ այսպէս ոչ իցէ Հարկէ եւ ընդ թլպատութեամբ¹⁵ եւ ընդ շարաթու¹⁶ եւ¹⁷ ընդ¹⁸ խտրանաւք կերակրոց անկանել մեզ: Քանզի¹⁹ յայսմին Հակէ մարդ եթէ գտցուք ինչ, որ ըստ կամաց հետութեան լինիցի²⁰ «ընդ լծով ծառայութեան» (Գլ. 1. 1) աւրինացն |193ա|²¹ զանձն արկանել²²: Եթէ երեւեսցի ինչ²³ ծանր²⁴ աւրինացն եղելոց²⁵, յայնժամ²⁶ առ Քրիստոսի ազատութիւնն փախուցեալ²⁷ անկանիմք²⁸: Հարցեալ եղեաք²⁹ յու-

¹ ABCD ասէ] այս է

² W եթէ] C է]

³ A առնուլ

⁴ DW իւրու

⁵ C վաղջանին

⁶ A, CE թէ] առ W արդ առ

⁷ D այս] առացս W + նախ

⁸ W ասեմ] + զի

⁹ W միանգամ] + առաւ

¹⁰ W ասեն

¹¹ W որք] որ

¹² C աւրինաց

¹³ W ասեն] D ասեմք

¹⁴ W այսպէս ոչ իցէ] ոչ այս այսպէս է

¹⁵ W թլպատութեանն

¹⁶ W շարաթուն

¹⁷ W եւ]

¹⁸ W խտրանաւք կերակրոցն

¹⁹ W յայսմին Հակէ մարդ] ոչ

²⁰ W լինիցի] մերոյ

²¹ W զանձինս արկանեմք W + եւ

²² A, BE արկանէ

²³ W ինչ] ինձ

²⁴ D ծանր] ծանրութիւն

²⁵ W եղելոց

²⁶ W յայնժամ] + ապա

²⁷ A, փախուցեալ] փութացեալ

²⁸ W անկանիմք

մեքէ³⁰ եթէ է³¹ գրեալ առնուլ զքոյր կին ի վերայ քեռ իւրոյ: Ասացուք, որ մեզ զգուշալի³² եւ³³ Հաստատուն եւ ճշմարիտն³⁴ է, եթէ ոչ է³⁵ գրեալ³⁶: Իսկ³⁷ որ զկնի³⁸ բանիս, զոր ոչն է ճառեցեալ³⁹ այնու⁴⁰ ջանալ Հաւանեցուցանել այնորիկ է⁴¹, որ զաւրէնսն⁴² դնէ եւ⁴³ ոչ եթէ, որ զաւրէնսն⁴⁴ բանս⁴⁵ ասէ, ապա թէ այս ոչ իցէ⁴⁶, գոյ Հնար ամենայն ումեք, որ կամիցի Համարձակ յանդգնել եւ մինչ դեռ կենդանի է⁴⁷ քոյրն առնուլ զմիւս եւս քոյրն կին: Քանզի այս իմաստ եւ ի վերայ նորա յաւրինեալ⁴⁸ պատշաճի⁴⁹: Այս⁵⁰ գրեալ է, ⁵¹ ասէ, եթէ ոչ առցես⁵² Հակառակ նախանձաւոր միմեանց, իսկ ապա թէ այսպէս իցէ, որ ոչ⁵³ Հեռայ եւ ոչ Հակառակի: Ընդ քեռն ոչ արգե-

²⁹ CE եղաք

³⁰ A, յումեքէ]

³¹ A, է]

³² W զգոյշ

³³ B եւ]

³⁴ E ճշմարիտ

³⁵ W է]

³⁶ W գրեալ] + եւ

³⁷ W իսկ] + յայնժամէ

³⁸ W զկնի] + գայ

³⁹ A, ճառեցեալ

⁴⁰ C այնու] այսու

⁴¹ C է]

⁴² CD զորինացն W զաւրէնս

⁴³ W եւ]

⁴⁴ W զաւրինացն

⁴⁵ A, բանն

⁴⁶ W իցէ] այսպէսէ

⁴⁷ W է] կայ

⁴⁸ W յաւրինեալ] յարմարեալ

⁴⁹ W պատշաճի] պատկանի

⁵⁰ W այս] քանզի

⁵¹ W իցէ] է

⁵² W Հեռայ... արգելու] Հեռի Հակառակու-

թեամբն ոչ ոչ արգել առնուլ

լու, բայց որ ¹ ջատագովն է ախտիս անհեռ եւ աննախանձ գոլ ասէ զբարս քեռցն առ միմեանս: Արդ ² ի բաց բառնալով ³ այսուհետեւ զպատճառսն, վասն որոյ հրաժարեցոյցն զերկոցունց առ միմեանս բնակութիւն ⁴, զի ⁵ նէ է, որ արգելու ⁶ առնուլ զքոյրս ⁷ կանայս: Այլ ոչ գրեալ զայդ ⁸ ասասցուք: Այլ եւ ոչ զայն որոշեալ եւ մեկնեալ է: Բայց միտք բանիդ, որ զհետն գայ, նոյնպէս երկոցունց զաներկիւղ ⁹ անխտրու [193բ] թիւնն ¹⁰ մատուցանէ: Բայց ¹¹ պարտ եւ արժան է առ ¹² սակաւ մի յետոյ ¹³ արէնսդրութեանն անդրէն դառնալ ¹⁴ եւ թլպատել ¹⁵ ի բամբասանաց: Քանզի երեւեցաւ ոչ զամենայն ¹⁶ աւերինակս մեղաց ի ներքս փակել աւերինադրին ¹⁷, այլ առանձինն հրաժարեցոյց զեգիպտացւոց ¹⁸, ուստի համբարձեալ գնայր Իսրայէլ, ի վերայ Քանանացւոցն ¹⁹, առ

¹ W ջատագովն է ախտիս] ջատագով նախատիս քեռց

² W արդ]

³ W բարձելոյ

⁴ W զբնակութիւնն

⁵ W արգելու

⁶ AA₁E զքոյրս W զքոյր

⁷ E զայդ] զայդոսիկ

⁸ C զաներկեղ

⁹ BCD անխտրութիւնն] անխտրութիւնն

¹⁰ W բայց] + թէ

¹¹ W յառ

¹² A₁ հետոյ W յետոյ

¹³ A₁ դառնալ] + եթէ

¹⁴ W թլպատել] թափէր

¹⁵ BCW զամենայն

¹⁶ W աւերինադրին] աւերինաց աւերինադրին

¹⁷ C յեգիպտացոցն

¹⁸ BC քանանացոցն

որս ¹⁹ փոխեցաւն: Քանզի ունի բանն ²⁰ այսպէս՝ ըստ գնացից ²¹ երկրին եգիպտացւոց մի ²² գնացէք, յորս բնակեալ էիք դուք ի նոսա ²³ ²⁴ եւ ըստ գնացից երկրին Քանանացւոց ²⁵, յոր մտանէք՝ մի առնիցէք ²⁶ եւ աւերինաւք նոցա ոչ գնասջիք (Հմտ. Գլ. Գ. Ժ. 3): Ապա ուրեմն ²⁷ յայտ է եթէ ազդ ²⁸ մեղացն ²⁹ այսոցիկ ³⁰ ոչ գտանէր յազգսն յայնոսիկ, վասն որոյ եւ ոչ պահպանութեան պէտք էին ³¹ աւերինադրին ³², վասն ³³ այսր մեղաց շատ եւ բաւական համարեալ անուսումնական ³⁴ բարուցն վարել ³⁵ առ դարչ պղծութեանն դարովանս ³⁶: Բայց զի ³⁷ արդ ³⁸ զմեծն հրաժարեցուցեալ, զփոքր լուռ ³⁹ անց եկաց: Զի թուէր ⁴⁰ բազում մարմնասիրացն ⁴¹ երկուս քոյրս ⁴²

¹⁹ W որս] որ

²⁰ W բանս

²¹ C գնացոց

²² W գնասջիք յորում բնակեալն էիք դուք

²³ W նոսա] նմա

²⁴ W եւ... գնասջիք] մի առնիցէք եւ ըստ գնացից երկրին քանանացոց յոր ես տարայց զձեզ անդր ոչ առնիցէք եւ աւերինաւք նոցա ոչ վարեալիք իսկ

²⁵ A քանանացոց

²⁶ AA₁ առնէք

²⁷ W յայտ է եթէ] ի գէպ եղեր զի

²⁸ ABC ազդ] ազդ

²⁹ W մեղանացս

³⁰ W յայնոսիկ] + յայնժամ

³¹ W էին] եւ CD + եւ

³² W աւերինադրին

³³ W այսր մեղաց] մեղանացս այսոցիկ

³⁴ W անուսումնական] + սովորութեան

³⁵ W վարել] վարձեալ

³⁶ W դարովանս] որովայնս

³⁷ W անց] եկեալ

³⁸ C թուէր

³⁹ W մարմնասիրացն

⁴⁰ AA₁C քորս

միանգամայն կանայս առնել ¹ եւ վնաս առնէ իրացս ² աւերինակաւ հայրապետին: Բայց մեզ զի ³ նէ արժան է գործել: Զգրեալսն ⁴ աւել, թէ ⁵ զլուեցեալն առաւել: Արդ, աստէն ⁶ իսկ ոչ պարտ եւ արժան է ընդ միում բողի խառնակել ⁷ հաւր եւ որդւոյ, զի թէպէտեւ ⁸ ի ⁹ յաւրէնսն ¹⁰ [194ա] ոչ է գրեալ, բայց ի Մարգարէին ¹¹ ամբաստանէ՝ «որդի, ասէ, եւ հայր աս մի բոգ մտանից» (Էմ. Բ. 7): Բայց ¹² քանի ¹³ այլ ազգս պիղծ ախտից, զոր ¹⁴ դիւացն վարդապետանոց եգիւր ¹⁵, եւ ¹⁶ աստուածային Գիրք լուեցին ¹⁷ զպարկեշտս պատուիրանաց ¹⁸ զազիր եւ դարչ անուանակոչութեամբն ¹⁹ աղտեղեալ ²⁰ ոչ կամեցեալ, այլ ընդհանուր ²¹ ի մի վայր բովանդակիչ անուամբ ²² զաղտեղութիւնս նոցա բամբասեաց: Որպէս եւ ²³ առա-

¹ W առնէ] առնել

² C իրացն

³ W զի ⁴] + պարտ եւ

⁴ AA₁BCE ասել թէ զլուեցեալն] առաւել առնել եթէ զլեւալսն

⁵ A աստ եւ

⁶ C խառնակել

⁷ W զի թէպէտեւ]

⁸ EW ի]

⁹ W յաւրէնսն] + յայսոսիկ

¹⁰ W ամբաստանէ որդի] ամբաստանութիւն հասեալ է քանզի

¹¹ A₁BC բայց] բազում

¹² AA₁BC քանի]

¹³ W զորս

¹⁴ W եգիւր] եգիւր

¹⁵ W եւ] իսկ

¹⁶ W լուեցին] լուռ կացին

¹⁷ AC պատուիրանաց W սուրբ դրոց

¹⁸ A անուանակոչութեամբն C անուանակոչութեամբ

¹⁹ E աղտեղել

²⁰ AA₁ ընթանուր

²¹ C անուամբ

²² W եւ] ինքն

քեալն ²³ Պաւղոս ասէ՝ «պոռնկութիւն եւ ամենայն աղտեղութիւն մի անուանեցին ²⁴ ի միջի ²⁵ ձերում ²⁶, որպէս եւ վայել է սրբոց» (Լեւ. Ե. 3), աղտեղութեամբ ²⁷ անուամբ ²⁸ զարուացն ոճրագործութիւնս ²⁹ եւ զիգացն ի մի վայր ածեալ փակեաց: Իսկ ապա ուրեմն ոչ ամենայն իրաւք ³⁰ լուռն ³¹ կալ աներկելութիւն ³² ուսուցանէ ³³ ցանկասիրացն ³⁴:

4 Բայց ես ոչ լուռ կալ ասեմ զայս, այլ կարի քաջ ի բաց հրաժարեցուցանել աւրէնսդրին: Քանզի ³⁵ ասելն եթէ ³⁶ ոչ ³⁷ մտցես առ ամենայն ընտանութիւն ³⁸ մարմնոյն ³⁹ քո (Հմտ. Գլ. Գ. Ժ. 6), մերկանալ զամաւթ խայտառակաւաց ⁴⁰ այսու ⁴¹ ի մի վայր ածեալ փակեաց զամենայն ⁴² ազգ ⁴³ ընտանութեան ⁴⁴: Եւ զի ⁴⁵ նէ ⁴⁶ այլ ⁴⁷

²³ AA₁BCE առաքեալն]

²⁴ AC անուանեցին

²⁵ W միջի]

²⁶ W ձերում] ձեզ

²⁷ C աղտեղութեան W աղտեղութեանն

²⁸ AC անուամբ E անուամբ

²⁹ A աւճրագործութիւնս W զանճառագործութիւն

³⁰ C իրաւք] ուրեք

³¹ C լուռ

³² C աներկելութիւն W աներկել

³³ W ուսուցանէ] մատուցանէ

³⁴ AA₁BC ցանկութիւնասիրացն DE ցանկասիրացն

³⁵ W ասելն եթէ]

³⁶ W ոչն

³⁷ W ընտանութիւն] ընտանիս

³⁸ EW մարմնոյ

³⁹ W խայտառակաց] խայտառակութեան իւրեանց եւ

⁴⁰ W այս

⁴¹ W զամենայն]

⁴² C ազգս W զազգ

⁴³ E ընտանեաց

⁴⁴ W եւ] զի

⁴⁵ W այլ] + ինչ

ընտանեգոյն¹ ուրուք կայցէ²: Քանզի³ կին⁴ իւր զի ոչ են⁵ երկու, այլ մի մարմին (ՀՀԴ. Լ. 31): Եւ⁶ ի ձեռն կնոջն⁷ յընտանութիւն⁸ առնն⁹ շրջեալ փոխեցաւ: Զի որ-պէս զմայր կնոջն ոչ առցէ¹⁰ եւ զգոլստըն¹¹ կնոջն¹², եւ ոչ զքոյր նորուն¹³, վասն որոյ եւ¹⁴ զիւր քոյր¹⁵ եւ այս [194բ] անդրէն դար-ձեալ¹⁶ առ կնոջն ընտանութիւնս առնն¹⁷ ոչ դառնալ եւ ոչ կնոջ ա-մուսնութիւն ընդ ընտանիս առնի իւրոյ: Քանզի Հասարակ է ի վե-րայ երկոցունց¹⁸ ազգակցութեանն իրաւունք: Բայց ես ամենեցուն, որք¹⁹ յաղագս ամուսնութեան խորհին, բողոքեմ, թէ անցեալ է²⁰ ձեւ աշխարհիս այսորիկ եւ «Ժամա-նակս կարճեալ է²¹, զի որք²² ունիցին²³

կանայս²⁴ որպէս թէ չունիցին²⁵» (Լ. ԿՀԴ. Լ. 29, ՀՀԴ. 31): Ապա եթէ²⁶ ինձ բերեալ ոք²⁷ ընթեռնուցու զայն²⁸, որ²⁹ ասացաւն³⁰ «անցէք³¹ եւ բազմա-ցարուք» (ԿՀ. Լ. 1. ՀՀԴ. Լ. ԿՀԴ. Լ. 9), ես³² ծաղր առնեմ զայն³³, որ զժա-մանակ³⁴ աւրէնադրութեանն ոչ գիտեաց որոշել: Պոռնկութեան սփոփանք են³⁵ երկրորդ ամուս-նութիւնն եւ³⁶ ոչ եթէ պաշար ան-յազ գիջութեան³⁷: Եթէ³⁸ ոչ կարեն³⁹ արգելուլ զանձինս ի պոռնկելոյ³⁹ ամուսնասցին:

5 Բայց⁴⁰ նոքա աւագիւրք եւ ի բնութիւնն ոչ հային, որոց աչք ոգւոցն⁴¹ բժոտեալ են⁴² անյազ⁴³ գիջութեան⁴⁴, որ ի վաղնջուց հե-տէ որոշեալ⁴⁵ եւ մեկնեալ է⁴⁶ զա-նուանսն⁴⁷, որ⁴⁸ ըստ ազգին լի-

¹ W ընտանեգոյն] + լիցի

² W կայցէ]

³ W քանզի] քան զիւր

⁴ E զկին

⁵ W են] ասեն

⁶ W եւ] իսկ ապա ուրեմն

⁷ W կնոջն] + քոյրն առնն

⁸ W ընտանութիւն

⁹ W առնն] E առն

¹⁰ W առցէ] առնէ

¹¹ AE զգոլստը

¹² W կնոջն] + այսպէս

¹³ W նորուն] կնոջն

¹⁴ W եւ] + ոչ

¹⁵ C քոյրն

¹⁶ W առ...իւրոյ] նոյն աւրինակ եւ ոչ կնոջն արժան է ընդ ընտանիս առնն յամուսնու-թիւն զալ եւ

¹⁷ C առնի] առնն

¹⁸ A, երկոցունց ազգակցութեանն] իւրեանց ազգակցութեանն

¹⁹ E որք] որ

²⁰ C է]

²¹ ABCD է]

²² W որք] որ

²³ C ունիցին

²⁴ W որպէս թէ չունիցին] իրեւ ոչ ունիցին

²⁵ A, չունիցին] ոչ ունիցին

²⁶ W եթէ] C + ոչ

²⁷ W ոք]

²⁸ W զայն]

²⁹ W որ] որք

³⁰ W ասացաւն] զայն որ B + թէ

³¹ W անցէքն W + ասէ

³² W ես]

³³ W զայնու

³⁴ EW զժամանակս

³⁵ W են]

³⁶ W եւ] է

³⁷ W գիջութիւն

³⁸ C կարեն] կարասցեն

³⁹ W պոռնկութեանն

⁴⁰ ABC նոքա աւագիւրք եւ ի բնութիւնն] նո-քա եւ ոչ ի խառնակութիւնն

⁴¹ AC ոգոցն

⁴² W են] + ախար

⁴³ C յանազ E անյազ W անարգ

⁴⁴ W գիջութեան] պղծութեանն զայն

⁴⁵ W որոշեալ] + է

⁴⁶ W է]

⁴⁷ A զանուանսն C զանուանս

⁴⁸ W որ]

նէին¹: Արդ, յո՞րմէ ազգակցութե-նէ զծնեալսն² անուանեցեն³: Եղ-բա՞րս⁴ զնոսա միմեանց, եթէ⁵ քե-ռորդիս անուանեցին⁶: Քանզի երկոքեան⁷ անուանքս⁸ սոցա⁹ ի դէպ¹⁰ ելանեն¹¹ վասն շփոթեալ խառնակութեանն: Մի՞ առներ, այր, դու զմաւրաքոյրն, մաւրու մատաղ մանկանց եւ մի՞ զայն, որ ի¹² տեղ մաւր զմանկունսն զրգել¹³ եւ սնուցանել [195ա] պարտի զսա լինել¹⁴ անհաշտ եւ անհամբոյր¹⁵ նախանձու: Քանզի միայն ազգի¹⁶ մաւրուաց¹⁷ եւ քան զմահ անդր եւս վարէ զթշնամութիւնն¹⁸: Զի որք այլազգ¹⁹ են, թշնամիք²⁰ մի-մեանց, ի²¹ մեռանելն²² հաշտու-թիւն բերեն²³, իսկ ազգ²⁴ մաւ-րուաց²⁵ եւ²⁶ յետ մահուն²⁷ եւս²⁸

սկիզբն²⁹ թշնամութեան դնէ³⁰: Արդ³¹ զլուս ճառեցելոցս, թէ աւ-րինաւք զիմեալ է ոք յամուսնու-թեան, բացեալ առաջիկայ³² աշ-խարհ ամենայն, ապա թէ ախտա-ւոր է³³ փոյթ ամուսնութեանն, վասն այնորիկ³⁴ առաւել արգելի³⁵ է, զի ուսցի ամենայն ոք զանձն իւր սրբութեամբ ստանալ եւ³⁶ մի յախտս ցանկութեան (ՀՀԴ. Լ. Թ. 4):³⁷ Կամէի եւ ես³⁸ չատ ասել եւ յարձակել յիրսդ, այլ Հափ թղթոյն արգել զիս: Բայց աղաւթիւք խնդրեմք, զի խրատս մեր զաւրա-գոյն³⁹, քան զախտսն⁴⁰ գտցի⁴¹ եւ⁴² ոչ զալ Հասանել ի մեր⁴³ վայրսս⁴⁴ ցաւոյն⁴⁵ այնորիկ, այլուր⁴⁶ Հա-մարձակեալն գործեցաւ ի նմին տեղիս կալ⁴⁷ մնալ:

¹ W լինին

² W զծնեալն

³ A, անուանեցին W անուանեցին

⁴ W եղբարս]

⁵ AA, BC անուանեցին

⁶ W երկոքին

⁷ A անուանքս C անուանք W անուանք

⁸ W սոցա] նոցա

⁹ W ելանեն] եւ ի ճահեն

¹⁰ E ի]

¹¹ W զգուել] A զըգուել C զգուել

¹² AA, BCE զսա լինել] զինել եւ քինալ B լի-

¹³ նել] քինել

¹⁴ W անհաշտ] + քինու

¹⁵ A մաւրուաց C մօրուաց

¹⁶ W զթշնամութիւնն] + եւ մանաւանդ

¹⁷ W այլ ազգ] + ինչ

¹⁸ W թշնամիք] + են

¹⁹ W ի] ընդ

²⁰ W մեռանելն

²¹ W բերեն] + այնուհետեւ

²² W ազգ]

²³ W մօրուք

²⁴ W եւ]

²⁵ W մահունան

²⁶ CW եւս]

²⁶ C սկիզբն

²⁷ W դնէ] առնեն

²⁸ W արդ] եւ

²⁹ W առաջիկայ] կայ առաջի

³⁰ W է] + ումեք

³¹ A, W այսորիկ

³² A, արգելի

³³ W եւ]

³⁴ W կամէի եւ ես]

³⁵ BC եւ ես] եւս

³⁶ W Հաւաւագոյն

³⁷ W զախտն

³⁸ W գտցի

³⁹ W եւ] կամ

⁴⁰ A, մեր] վեր

⁴¹ B վայրսս] վերայ իսկ C վայրս W վարս

⁴² W ցաւոյն

⁴³ C ցաւոցն

⁴⁴ W այլ ուր] այլ յոր

⁴⁵ A, BCE կալ]

ԻԶ. 'ՅԱՂԱԳՍ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ²⁵⁵

1 Լուարուք² զբանս Առաքելոյ, ի ձեռն որոց³ ընդ Թեսաղոնիկեցիսն խաւսի⁴ ամենեցուն միտս դնէ, որք⁵ ի կենցաղումս: Քանզի վարդապետութիւնն առ այնոսիկ, որք հանապազ [195բ] նմայն հանդիպէին, էր⁶ 7 իսկ⁸ որ ի նմանէ շահն, որ ընդ⁹ ամենայն անցցէ մարդկան կեանս: «Յամենայն ժամ խնդացէք», ասէ «աննուագաբար¹⁰ աղաթեցէք, յամենայնի գոհացարուք» (Հմմտ. Լ. Թ. 16-18): Արդ, զի¹¹ նէ խնդալն ինքն է¹² եւ¹² զի¹¹ նէ ի նմանէ աւգտակարագոյն¹³, եւ զի¹¹ նէ կարողութիւն զանապաս մաղթանսն ուղղել եւ յամենայնի զգոհութիւնն ընծայել¹⁴ Աստուծոյ՝ սուղ ինչ յետոյ պատմեացուք: Բայց, որք յընդդիմակացս¹⁵ մեզ պատահեն, հայհոյութիւնքն զաւրինադրութեանս անկարութիւն, զայսոսիկ՝ յառաջագոյն առնուլ հարկաւոր է: Զինչ առաքինութիւն, ասեն, ի գիշերի եւ ի

տուրնջեան¹⁶ քքուել¹⁷ անձամբ հրճուելով¹⁸ եւ ցնծալով լինել: Զի¹¹ նէ եւ կարողութիւն է ուղղել զայնոսիկ, բիւրուց շուրջ կացելոց զմեաւք ակամայ չարեաց. հարկաւոր է անձինն զտրտմութիւն ընդունել՝ յորս խնդալն եւ բարեմտելն¹⁹ յաւէտ անկարութիւն է կամ՝ տապակեցելումն ոչ ցաւել, եւ կամ՝ խոցոտելումն ոչ վտանգել: Եւ կամ ուրեք ուր²⁰ շուրջ զմեաւք²¹ կացցեն²², հիւանդութիւնք ինչ զխորհուրդսն տկարացուցանելով, պատճառի զպատճառս մեղաց (Հմմտ. Ս. Դ. 4), որ յաղագս պահպանութեան պատուիրանացն²³ զանդադկոտն է յաւրինադրին վերայ յարուցանել²⁴ բամբասանս յանդգնի՝ որպէս [196ա] զանկարելիսն սահմանողի: ²⁵ Եւ ասէ՝ զի¹¹ նէ կարողութիւն է ինձ խնդալ յամենայն ժամ՝ պատճառաց խնդութեանն²⁶ յիս ոչ կացելոց: Քանզի արտաքուստ են, որ առնեն զխնդալն, եւ ոչ ի մեզ կացեալք՝ սիրելոյ մերձաւորութիւն, ծնողաց յետ բազում ժամանակաց պատահումն, ընչից գիւտք, պատիւք ի մարդկանէ, յաջողութիւնք ի դժնդակ հիւանդութենէ հաստա-

տութիւն եւ այլք կենցաղոյս բարաւրութիւնք¹: Տունք քաջալաւացեալ ամենայնիւ, սեղան զեղեալ, հաղորդք ուրախութեան, պատհասագոյնք, լսելութիւնք եւ տեսութիւնք, որք զհեշտութիւնն բերեն, ողջութիւն ընտանեգոունիցն եւ այլք նոցա ըստ կենցաղոյս յղփութիւն: Քանզի տխրականքն ոչ յատուկ ի մեր վերայ անկեալ ցաւեցուցանեն, այլ եւ զսիրելիսն, եւ զազգակիցսն² տրտմեցուցանեն: Որպէս զի յամենեցունց յայսցանէ հարկաւոր է զհրճուանսն³ եւ զբարեմտութիւնս անձին ժողովել: Եւ այսոքիւք՝ յորժամ տեսանիցէ⁴ զլշնամեացն կործանումն, զգոհողացն վէրս, զբարեգործացն զերախտիս եւ միանգամայն պարզաբար՝ եթէ ոչ ի մերձ էիս դժնդակագոյնքն եւ ոչ վստահանալով բոլորովին, որք զկեանսն⁵ մեր ամբողջեան, յայնժամ կարողութիւն է լինել յողորմ⁶ [196բ] խնդութիւն: Արդ, որպէս⁷ հրաման մեզ տուաւ⁷, որ ոչ յաւժարութեամբ ուղղի, այլ զկնի դայ այլոցն յառաջեղելոցն էիցն: Զի¹¹ նէ եւ աննուագաբար⁸ աղաւթեցից մարմնոյ պիտոյից հարկաւորապէս զմիտս անձինս դարձուցեալ առ ինքեանս, անկարելի եղելոյ

ըստ նմին առ երկուս հոգս զմիտսն բաժանեալ:

2 Այլ եւ յամենայնի գոհանալ հրամայեցաւ: Գոհացոյց տանջեցեալ⁹ վիրաւորեալ, ի վերայ անուի¹⁰ պրկեալ, զաչս խարեալ¹¹: Գոհացոյց զանեալ՝ զանապատում վէրս յատելեաց ընդունելով, սառուցեալ ի ցուրտ, սովով խեղդեալ, ի վերայ փայտի կապեալ¹², անորդի լեալ¹³ յանկարծաւրէն եւ կամ ի նմին իսկ ի կնոջ զրկեալ, նաւաբեկութեամբ յանկարծակի անկեալ ի փարթամութենէ, դրժողաց ի ծովու, եւ աւազակաց ի ցամաքի պատահելով, վէր ունելով, զրպարտեալ¹⁴, աղքատացեալ, ի կապարանսն¹⁵ բնակելով: Զայսոսիկ եւ եւս յոլովագոյնս, քան զսոյնս բամբասանս ասել զաւրինադրողէն¹⁶, ¹⁷ տողեն²⁵⁶ պատասխանի մեղաց իւրեանց կազմեալ զհայհոյութիւնն: Արդ, զի¹¹ նէ ասեմք¹⁸ առ, այլ ինչ հայելով Առաքեալն, զանձինս մեր փորձեցեալ¹⁹ յերկրէս ի բարձրագոյնսն ամբառնալ եւ յերկնային քաղ[197ա]աքականութիւնն փոփոխեալ²⁰, որք ոչն հասանեն ի մեծ խորհուրդս

¹ CD յաղագս գոհութեան] նորին յաղագս գոհութեան E նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի յաղագս գոհութեան

² AC լւարուք

³ C որո

⁴ C խօսէր

⁵ BCD որք] որ

⁶ A էր] + իսկ

⁷ ADE իսկ որ ի նմանէ] իմն է

⁸ A իսկ] իս

⁹ C անցցէ] + ընդ

¹⁰ AC աննուագաբար

¹¹ D է]

¹² D եւ] է

¹³ C աւքտակարագոյնս

¹⁴ D ընծայել] ընծել

¹⁵ C ընդդիմակացն

¹⁶ A տուրնջեան C տունջեան

¹⁷ A քքուել] քքքքեալ C ունել D քքքքել E քքքքեալ

¹⁸ AC հրճուելով

¹⁹ A բարեմտել

²⁰ AC ուր] որ

²¹ E զմեօք

²² A կացցեն

²³ AC պատուիրանացն

²⁴ C յարուցանել

²⁵ C եւ ասէ]

²⁶ CD խնդութիւնն

¹ ABE բարաւրութիւնք] բարութիւնք

² A զազգակիցս

³ A զհրճուանսն

⁴ A տեսանիցէ] տեսնել իցէ

⁵ C զկենս

⁶ A յողորմ

⁷ A տուաւ C տաւ

⁸ AC աննուագաբար

⁹ C տանջեալ

¹⁰ AC անուի D անու

¹¹ D խարեալս

¹² C կապեալ] կախել

¹³ B լիալ

¹⁴ E զրպարտել

¹⁵ CD կապարանս

¹⁶ C զաւրինադրողէն] զօրենադրեն

¹⁷ CD տողեն]

¹⁸ C ասեմք

¹⁹ C փորձեցեալ

²⁰ A փոփոխել

աւրինադրին, յերկրի եւ ի մարմնի¹ իբրեւ ի տիղմս զաւրէն որդանց, թաղեալք ի մարմնոյն ախտս՝ զկարողութիւն առաքելականացն² հրամանացն պահանջեն: Բայց նա յառաջ կոչէ յամենայն ժամ խնդալ ոչ ոք, որ հանդիպեացի, այլ որ իբրեւ զինքն էր, ոչ կելով³ ի մարմնի, այլ կենդանի ունելով յինքեան⁴ զՔրիստոս (Հմտ. Գ. 20), որ առ ծայրագոյն բարեացն մերձաւորութիւնս ոչ երբէք զամբոխարարս զմարմնոյն ախտակցութիւնս ընդունէր: Այլ թէպէտեւ կոտորեալ լինէր մարմինն, ի միաւորութենէն լուծեալ մնայր ի չարչարեցելումն⁵ մարմնոյ⁶ մասին, բաժանումն տրտմեցողցանողի ոչ կարելով անցանել առ իմաստս հոգւոյն⁷: Քանզի եթէ մեռուցանէաք զանդամս յերկրի, ըստ աւանդութեանն Առաքելոյ՝ եւ «զմեռելութիւնն Յիսուսի⁸ ի մարմնի քերեալք» (Հմտ. Բ. Կ. 2. Գ. 10). հարկաւորապէս մեռեալ մարմնոյն վարք, ընդ որով եւ վէրք առ լուծեալն ի միաւորութենէն իւրմէ հոգւոյն¹⁰ ոչ գնայր: Անպատուութիւնք¹¹ եւ տուգանք, եւ ընտանեաց մահք ոչ

ելանէին ի միտսն, եւ¹² ոչ կործանէին զբարձրութիւնն ոգւոյն¹³ առ այնոցիկ, որք աստն¹⁴ են ախտակցութիւնքս: Քանզի եթէ հաւասար խորհէին առաքիւնոյն¹⁵, որք ի զժուարութիւնսն¹⁶ անկանին, ոչ ընձեռէին տր[197թ|տմութիւնս ընկերին, որք եւ ոչ ինքեանք տխրաբար բերէին զվտանգսն: Իսկ եթէ ըստ¹⁷ մարմնոյ կեցցեն եւ այնպէս տրտմեցուցեն¹⁸ (Հմտ. Հմ. Բ. 13), այլ ողորմելիք զատեցին ոչ յաղագս ամբոխիցն յաւէտ, քանզի¹⁹ եթէ ոչ յորդորագոյնք լինել ընտրելով զանկսն²⁰: Բոլորովին իսկ անձն՝ միանգամայն կապեալ ընդ²¹ ցանկութիւնս Արարչին եւ որք անդն են գեղեցկութիւնքն սովորեալ զուարճանայ²², խնդութիւն ինքեան եւ բարեմտութիւն ի զանազան փոփոխմանց մարմնական ախտից ընդունելով ոչ փոփոխի, այլ որք այլոցն լինին տրտմականք յաւելւածս²³, ուրախութեանն առնէ: Որպիսի էր Պաւղոս²⁵⁷ հաճելով ընդ տկարութիւնս, ընդ նեղութիւնս, ընդ հալածանս, ընդ վիշտս (Հմտ. Բ. Կ. 2. Գ. 4. Հմտ. Ժ. 10), պարծանս ինքեան զնուազու-

¹ C մարմնո

² C առաքելականացս

³ D ունելով] կալով

⁴ C յինքէն

⁵ A չարչարելումն

⁶ C մարմնոյն

⁷ AC հոգւոյն

⁸ C Յիսուսի] Քրիստոսի

⁹ A բերէաք C բերելք

¹⁰ AC հոգւոյն

¹¹ A անպատուութիւնք

¹² ACE եւ] + ոչ

¹³ AC ոգւոյն E հոգւոյն

¹⁴ E աստն] աստո

¹⁵ E առաքիւնոյն] առաքելոյն

¹⁶ AC զժուարութիւնսն

¹⁷ C ըստ]

¹⁸ CE տրտմեցուցանեն

¹⁹ A քան

²⁰ C զանկսն] զանձն DE զվտանկսն

²¹ AD ընդ] անդ ի

²² AC զուարճանա

²³ AC յաւելւածս

թիւնն¹ առնելով՝ սովով եւ ծարաւով, ցրտով եւ մերկութեամբ, հալածանաւք եւ նեղութեամբ² (Հմտ. Բ. Կ. 2. Գ. 27. Հմտ. Գ. 4), որով³ այլքն զժուարին⁴ եւ առ կեանսն հրաժարեն⁵, այլ նա այոքիւք ցնծայր: Արդ, որք⁶ միանգամայն⁷ անուսումնաբար⁸ ընդունին զառաքելական միտսն եւ ոչ իմանան, թէ առ աւետարանականն զմեզ յառաջ կոչէր կեանս⁹, յանդգնին բամբասել զՊաւղոս՝ խնդալ զիւրաբանագոյն պատճառաւքն¹⁰ ի ձեռն Աստուծոյ մեծապարգեւ[198ա|ուութեան, որ մեզ առաջի¹¹ կայ: Եկաք ի գոյս՝ յոչ էից, ըստ պատկերի արարչին եղեալ¹² (Հմտ. Կ. Ե. 26), զմիտս եւ զբանս, որք կատարեն զմեր բնութիւնս, ունիմք, որովք¹³ զԱստուծ ծանէաք: Եւ զգեղեցկութիւն արարածոց արուեստաբար¹⁴ ուսանիմք ի ձեռն նոցունց, որովք, որպէս եւ գրովք¹⁵ ոմամբք, զմեծն Աստուծոյ յամենեսեան¹⁶ զնախախնամութիւնն եւ զիմաստութիւն ընթեռնումք: Որոշողք

¹ AC զնուազութիւնն

² AE նեղութեամբք

³ E որովք

⁴ AC զժուարին

⁵ C հրաժարին

⁶ D որք] որ

⁷ A միանգամայն] մի անգամ

⁸ BCD անուսումնաբար] ուսումնաբար

⁹ C կենս

¹⁰ E պատճառովքն

¹¹ C յառաջի

¹² C եղելք

¹³ C որովք] որով

¹⁴ AC արուեստաբար

¹⁵ C գրով

¹⁶ C յամենիսէն

եմք բարւոյն¹⁷ եւ վատթարին¹⁸, զընտրութիւն աւգտակարացն եւ զի բացբարձումն վնասակարին¹⁹ ի նմին իսկ ի բնութենէ ուսաք: Աւտարացեալք յԱստուծոյ ի ձեռն մեղացն, դարձեալ յընտանութիւն վերստին կոչմանդ²⁰ եկաք, արեամբ Միաձինն յանպատիւ ծառայութենէն արտաքս ելեալ²¹ գտաք: Յոյս յարութեանն, աւետարանական²⁵⁸ բարեացն վայելք, յերկինս թագաւորութեանն, աւետեացն բարիք եւ միտք, եւ բան²², եւ զաւրութիւնք²⁵⁹ գեր ի վերոյ լեալք²³:

3 Զիա՞րդ ոչ այսոքիկ արժանաւորք իցեն խնդութեան եւ անդադար, եւ մշտնջենաւոր ուրախութեան բաւականք լինել պատճառք, այլ կարծել զորովայնամոլն, եւ որ ի նիւթսն զինքն փոփոխէ²⁴ եւ ի²⁵ կակուղ անկողինսն²⁶ անկեալ կայցէ խորդալով, այնպիսումն արժանի խնդութեան իցեն կեանքն: Բայց ես զնոսա ողբալ ասեմ վայել է յայնցանէ, որք [198թ| միտս ունիցին եւ երանել²⁷, որք յուսով զհանդերձելոյ²⁸ յաւիտենին²⁹ զկեանս բերիցեն, եւ

¹⁷ A բարւոյն

¹⁸ C վարարին

¹⁹ C վնասակարացն C + ինչ

²⁰ E կոչման

²¹ C ելեալ] ել

²² C բանք

²³ B լիեալք C լիւք

²⁴ D փոփոխեն

²⁵ D ի]

²⁶ E յանկողինսն

²⁷ E երանեալ

²⁸ C զհանդերձելոյն E զհանդերձելոց

²⁹ D յաւիտենի E յաւիտենից

զմաւտակայ՝ յաւիտեանս փոփոխիցեն, եթէ ի հուր արկանիցին՝ Աստուծոյ միաւորեալք՝ իբրեւ զերիս մանկունսն, որք¹ ի Բաբելոնին, եթէ ընդ առիւծս արգելցին, եթէ ի ձկանէ կքանիցին, ի մէնջ պարտ է երանիլ եւ նոցա խնդութեամբ եկեալ, ոչ մերձաւորաւքս ցաւեցեալք, այլ յուսով, որ զկնի մեզ կայցէ ուրախանալ: Քանզի, թուի² ինձ, եթէ գեղեցիկ նահատակին, որ յաղագս բարեացն է միանգամայն ի բարեպաշտութեանն ասպարեզ մտեալ, տեւեալ³ պարտ եւ արժան է առաքինաբար ի Հարուածս⁴ Հակառակամարտացն՝ յուսով փառացն, որք ի պսակացն լինին: Զի ի մերկամարտ⁵ նահատակութիւնսն, որք ի կռուարանսն⁶ յառաջագոյն սովորեն, ոչ ի ցաւոց խորշին ի Հարուածոյն⁵, այլ երկաքանչիւրովք ձեռաւք յառաջ մատուցին⁶ առ ընդդիմարտսն ցանկութեամբ զովութեանցն՝ զմաւտաւոր վտանգն⁷ անտես առնեն: Նոյնպէս եւ փութացելումն յառաքինութիւնս⁸, թէպէտեւ մերձաւոր⁹ ինչ իցէ ի խոշորագունիցն, ոչ է պարտ գիտել առ խնդութեամբն: Վասն զի «Անդուրիւն զհամբերութիւն

գործէ¹⁰, համբերութիւն՝ զհանդէս, հանդէս՝ զյոյս, իսկ յոյս¹¹ ոչ երբէք¹² ամաչեցուցանէ» (Էփ. Էփ. Էփ. 3-5): Յաղագս որոյ եւ այլուր նեղութեան համբերել, [199ա] յուսով խնդալ ի նմին իսկ ի Պաւղոսէ¹³ ուսաք: Արդ, յոյս է, որ զխնդութիւն տնակից Հոգւոյ¹⁴ առաք, ի նոյն պատրաստ է: Այլ ինքն Առաքեալ եւ եթէ լալ պարտ է մեզ հրամայէ ընդ լացողսն (Հմտ. Էփ. Էփ. 15): Եւ Գաղատացւոցն¹⁵ գրելով լայր յաղագս թշնամեաց խաչին Քրիստոսի: Եւ զի՞նչ պարտ է ասել՝ «Երեմիաս լացեալ, եւ զԵղեկիէլ ողբսն (Հմտ. Էփ. Էփ. 1) իշխանացն¹⁶ ի հրամանէ Աստուծոյ գրել¹⁶, եւ զյովովս ի սրբոցն Հառաչեցեալ՝ «վայ ինձ, մա՛յր, իբրեւ գո՞ որ ծնար զիս» (Էփ. Էփ. 10) եւ վայ ինձ, զի¹⁷ կորեալ երկիւղած եւ ուղղեալն ի մարդկանէ ոչ է, եւ վայ ինձ, զի եղէ իբրեւ Հասկաքաղ ի հունձս¹⁸ (Հմտ. Միք. Էփ. 1-2): Եւ բոլորովին, որք խուզեն զձայնս արդարոցն¹⁹, եւ եթէ ուրեք ինչ գտցես տխրագոյնս²⁰ ձայն արձակեալ, հաւանեսցիս, եթէ ամենեքեան²¹ զաշխարհս զայս եւ որ ի սմա կեանք

¹⁰ E գործեն

¹¹ C յոյսն

¹² BD երբէք]

¹³ A Հոգոյ

¹⁴ C գաղատացոցն

¹⁵ C իշխանացն

¹⁶ E գրեալ

¹⁷ C կորեալ երկեղած

¹⁸ C հունձս

¹⁹ D արդարոց

²⁰ A տխրագոյն

²¹ C ամենիբեն

¹ ABE որք] որ

² C թւի

³ B տեւել] եւ ել

⁴ AC Հարուածս

⁵ AC Հարուածոյն E Հարուածոցն

⁶ A մատուցին] մատչին

⁷ C վտանկսն

⁸ C յառաքինութիւնսն D յառաքինութիւն

⁹ A մերձաւոր] մերձ

զժուարինք¹ եւ՝ զայնոսիկ Հառաչեն՝ «վայ ինձ, զի պանդխտութիւն իմ լերկարեցաւ» (Սոփ. Միք. 5): Քանզի ցանկութիւն ունի լուծանիլ² «Եւ ընդ Քրիստոսի գոլ» (Փլ. Էփ. 23): Իբրեւ³ խափանիչ խնդութեանն՝ զպանդխտութեանս այսորիկ ընդ երկարութիւն⁴ զժուարի⁵: Դաւիթ եւ ի նուագսն ողբս մեզ զսիրելոյն⁶ եթող զՅովնաթանայ, ընդ որում ողբացաւ եւ զթշնամին իւր: «Ցաւիմ ի վերայ քո, եղբայր⁷ Յովնաթան» (Բ. Թ. Էփ. 26): Եւ «դստե՛րք Իսրայելի⁷, ողբացէք ի վերայ Սաուուայ» (Բ. Թ. Էփ. 24): Զմին ողբացաւ՝ մեռեալ ընդ մեղսն, իսկ զՅովն⁸ 199բ-աթան՝ իբրեւ խապառ իւր Հաղորդ ունելով կենացն: Եւ զի՞նչ պարտ է եւ զայլսն ասել: Արտասուեաց⁹ եւ Տէրն (Հմտ. Յիւդ. Էփ. 35) ի վերայ Ղազարու, արտասուեաց⁹ եւ ի վերայ Երուսաղէմի (Հմտ. Ղ. Էփ. 41): Եւ երանէ զսգաւորսն (Հմտ. Միք. Էփ. 4), եւ դարձեալ, որք լանն:

4 Զիա՞րդ ձայնակիցս զայսոսիկ, ասեն, որ յամենայն ժամ խնդացէքն¹⁰, ասէ (Հմտ. Ղ. Էփ. 21), զի եւ ոչ ի նոցունց ի սկզբանց¹¹ արտաւարն եւ խնդութիւնն զլինե-

լութիւնն¹² ունին: Քանզի մին, իբրեւ ի վիրէ ումեք¹³, յակամայ¹⁴ արկածից¹⁵ Հոգւոյն¹⁶ Հարկեցելոյ¹⁷ եւ ամփոփեցելոյն¹⁸ եղեալ¹⁹, որ զսրտիւ²⁰ շունչն ծնանիլ բնաւորեցաւ, իսկ խնդութիւն²¹ իբրեւ խայտանք իմն եւ Հոգւոյն²² ըստ կամացն աւետեալք: Ուստի եւ, որ ի մարմնին եւ պատահմունքն, զանազանին: Քանզի տրտմեցելոցն գեղնագոյն եւ կապուտակագոյն, եւ ցամաքեալ է ամբարձումնն, իսկ Հրճուեցելոցն²³ ծաղկեալ եւ կարմրագոյն մարմնոյն ունակութիւնդ, քանզի վազէ իմն յոգւոյն²⁴ յառաջ մղեցելոյ ի հեշտութենէն յարտաքոյսն: Առ այնոսիկ ասեմք, եթէ ե՛ւ ողբք, ե՛ւ արտասուք սրբոցն²⁵ յաղագս Աստուծոյ սիրոյն լինէր: Քանզի միշտ տեսանելով զսիրոյն եւ զանդուստ²⁶ ուրախութիւնն յինքեան աճեցուցանելով, որ ի ծառայակիցն իւրեանց էր, տնաւրինէին եւ սգային²⁷ զմեղուցեալսն, վերստին

¹² E զլինելութիւնն]

¹³ E ումեք] յիմեքէ

¹⁴ C յակամայ] + առն

¹⁵ C արկածից] կարծից

¹⁶ AC Հոգոյն

¹⁷ B Հարկեցելոյ] Հարեցելոյ C Հասեցելոյ

¹⁸ C ամփոփեցելոյ D ամփոփելոյն E ամփոփեցելոյ

¹⁹ E եղեալ] նեղեալ

²⁰ C զսրտին

²¹ C խնդութիւնք

²² E Հոգոյն

²³ AC Հրճեցելոցն

²⁴ A յոգոյն D Հոգւոյն

²⁵ E զսրբոց

²⁶ A զանտուստ

²⁷ D սգային] զգային

¹ A զժուարինք C զժուարինքն

² C լուծանիլ

³ BC իբրեւ] + ի

⁴ A յերկարութիւն

⁵ AC զժուարի

⁶ E սիրելոյն

⁷ B իսրայելի

⁸ A արտասուեաց

⁹ A արտասուեաց C արտասուեց

¹⁰ C խնդացէք

¹¹ C սկզբանց

ուղղել զնոսա ի ձեռն արտասուեացն¹: |200ա| Զոր աւրինակ, որք յեզերսն² կայցեն՝ ծովուն ընկղմեցելոցն ախտակից լինին՝ ոչ մատնելով զիւրեանց զգուշութիւնն ընդ այնոսիկ, որք վտանգինն, նոյնպէս եւ ոչ որք յանցանաւք³ ընկերացն տխրին զընտանի ուրախութիւնն: Այլ եւ ի հակառակ են, մեծագոյն եւս առնեն զնոսա, յազազս որոյ⁴ յեղբարսն արտասուեցն են ուրախութեանն Տեառն⁵ արժանաւորք լեալք⁶: Յազազս այսորիկ երանի, որք լանն, «Երաւի սգաւորաց, զի նոքա միտքարեցիս» (ՄԴԲ. Ե. 4) եւ նոքա ծիծաղեսցին⁷ (ՀԵԲ. Գ. 21): Ծաղր ասէ ոչ որ այտիւքն անկեալ հնչումնն առանդամբ արեանն⁸, այլ զանապական եւ զանխառն տխրանաց⁹ զուարթութիւնն¹⁰: Եւ միշտ զմիտսն ընդ լացեալսն թողացուցանէ Առաքեալ¹¹, վասն զի արտաւսրն¹² այն որպէս սերմն եւ փոխարենք լինին յաւիտենական խնդութեանն¹³: Եւ ինձ մտաւքդ ի վեր եւ տես զհրեշտակացն կայանս, եթէ այլ ինչ վայել է¹⁴ նո-

ցա կայանք, բայց յատուկ խնդալն եւ հրճուել¹⁵, զի արժանաւորք են մերձ կալ Աստուծոյ եւ վայելեալ յանճառելի ուրախութիւնս¹⁶ եւ գեղեցկութիւն փառաց ստացողին: Առ այն կեանս հայեցուցանելով զմեզ, Առաքեալ ասելով՝ յամենայն ժամ խնդալ մեզ հրամայէ:

5 Եւ համայն²⁶⁴ առ արտասուելն Տեառն ի վերայ Ղազարու եւ ի վերայ քաղաքին զայն ասել |200բ| ունիմք, զի եւ եկեր, եւ արբ՝ ոչ ինքն այնոցիկ կարաւտեալ, այլ քեզ չափ եւ սահման հարկաւորացն անձին ախտից թողլով: Նոյնպէս արտասուեաց¹⁷ ողբասացողաց¹⁸ եւ սգացելոց¹⁹ զսաստկացեալ²⁰ ախտսն նուաստացուցանելով²¹ ուղղէր²²: Քանզի ո՞չ այլ, քան արտասուելն²³ բանին չափաւորութեան կարաւտանայ եւ ի վերայ ոյր լինել, եւ որքան, եւ երբ, եւ որպէս աւրէն է: Զի ոչ ախտաւոր էր արտաւսրն Տեառն, այլ վարդապետական, անդուստ²⁴ է յայտ՝ «Ղազարոս բարեկամ մեր քնեաց²⁵, այլ երթամ, զի զարթոցից զնա» (ՅԵԲ. ԺԷ. 11): Ո՞ր ի մէնջ

¹ AC արտասուեացն

² E յեզեր

³ E յանցանաւքն

⁴ A որոյ] որ

⁵ C տեառնն] են

⁶ B լինալք

⁷ C ծիծաղեսցին

⁸ C արեանն] արենն

⁹ C տխրանացն

¹⁰ A զուարթութիւնն C զզուարթութիւնն

¹¹ C առաքելն

¹² AC արտասուելն

¹³ C խնդութիւն

¹⁴ A է] են

¹⁵ AC հրճուել

¹⁶ C յուրախութիւնն

¹⁷ A արտասուեաց C արտասուեց B + զի C + զմեզ

¹⁸ C ողբաց

¹⁹ C զսգացելոց

²⁰ C սաստկացել E սաստկացեալ

²¹ AC նուաստացուցանելով

²² D ուղղէ

²³ AC արտասուելն

²⁴ A անդուստ

²⁵ E քնեաց] ննջեաց

զքնեալն¹ զսիրելի ողբայ², զոր սուղ ինչ զկնի վստահանայ զարթնուլ: «Ղազարե²⁶⁵, եկ արտաքս» (ՅԵԲ. ԺԷ. 43): Եւ մեռեալն արտաքոյ լինէր, եւ կապեալն զնայր: Սքանչելիք ի զարմացմանն. երիզովք կապեալ զոտս, եւ ոչ խափանեալ առ շարժումն: Քանզի³ մեծ էր, որ զաւրացուցանէրն, քան զխափանիչն: Արդ, որպէ՞ս զայսոսիկ զզաւրութիւնս հանդերձեալ էր առնել, արտասուեաց⁴ արժանի զգիպուածն⁵ վարկանէր: Եթէ ո՞չ յայտնի է, զի ամենայն ուստեք զմեր տկարութիւնս տեսանելով՝ չափովք ումամբք եւ սահմանաւք զհարկաւորսն շուրջ էառ⁶ զկիրս⁷, քանզի զանախտակցութիւն իբրեւ զգաւանային իմն արտաքս խոտորեցոյց, իսկ զտրտմասէրն⁸ եւ զողբասէրն⁹, որպէս |201ա| զանազգի հրաժարեցոյց: Յազազս որոյ եւ արտասուեաց ի վերայ սիրելոյն, ինքն զհաւասարութիւն¹⁰ մարդկային բնութեանս եցոյց եւ զմեզ յերկաքանչիւրոցն¹¹ առաւելութեանցն¹² ազատեաց ո՞չ հեշտանալ յախտսն եւ ո՞չ անզգայաբար¹³ ունել առ տրտմականսն

հրամայելով: Արդ, որպէս ընկալաւ զքաղցնուլն Տէրն, հաստատուն կերակուրն շնչեցեալ ի նմանէ եւ զծարաւեալն իրաւացոյց խոնաւութեանն ծախեցելոց, որ ի մարմնին, եւ վաստակեաց մարմնոյն եւ ջլացն յուղէգնացութենէն յաւիտ ձգեցելոց. ոչ աստուածութիւն¹⁴ աշխատութեամբ տաժանեալ, այլ մարմնոյն, որ ի բնութեանն յարմարագոյն էր, զպատահումն ընկալաւ նոյնպէս եւ զարտաւսր իրաւացոյց, զբնականն ի մարմնի լինել զպատահումն թողացոյց¹⁵: Որ¹⁶ եւ հանդիպի, յորժամ խորագոյն խելապատիկն, որ ի տրտմութենէ գոլորշիքն են, լնուցուն իբրեւ ի ձեռն առուաց¹⁷ ոմանց, որք յաչսն գնացք են, խոնաւագոյնք զծանրութիւնն¹⁸ պատրաստէ: Ուստի հնչումն իմն եւ ցնորք, եւ ապշութիւն¹⁹ յանկարծեկեաց տրտմականացն լսելոյ²⁰ լինին, թմրեցելոյ²¹ գլխոյն ի գոլորշեացն, զորս ի խորագոյն ջերմութենէն պնդութեամբ ի վեր առաքի: Եւ ապա, կարծեմ, իբրեւ ամպ ի մանրացող, նոյնպէս թանձրութիւն²² գոլորշեացն յարտաւսր²³ լուծանի: |201բ| Աստուստ եւ հեշ-

¹ C զքնեալն] զքուն լինին

² E ողբայ

³ C քան]

⁴ A արտասուեաց C արտասուեց

⁵ A զգիպուածն C զգիպուածսն

⁶ D էառ] առնէ E առ

⁷ C զկիրսն

⁸ C զտրտմասէրսն

⁹ C զողբասէրսն

¹⁰ C զհաւասարութիւնս

¹¹ A յերկաքանչիւրոց C յիւրաքանչիւրոցն

¹² C առաւելութեանց

¹³ C անազաբար

¹⁴ A աստուածութեանն C աստուածութեամբն D աստուածութիւնն

¹⁵ C թողացոյց] զողացոյց

¹⁶ CD որ]

¹⁷ A առուց C առաց

¹⁸ C զծանրութիւնս

¹⁹ C ափշութիւնս

²⁰ BCD լսել

²¹ E թմրեցելոց

²² E թանձրութիւն] ծանրութիւն

²³ E արտաւսր

տուրթիւն իմն տրամեցելոցն յողսն, զանխաբար լալովն ունայնացուցանէ զնոսա ի ծանրութենէն, եւ հաստատէ զբանիս¹ ճշմարտութիւն փորձ եղելոցն: Քանզի զբազումս գիտացաւ յողսն աւամայ թորթորեցուցանելով զարտասուսն բռնաբար ժուժկալել կամեցեալք, եւ ապա անհնարին անկանիս յախտս² ոմանք ի խելագարութիւն եւ ի լուծումն, եւ ոմանք՝ ամենեւին ցամաքեալք՝ որպէս հաստատութեանն տկարացելոյ, զգաւրութիւնս նոցա ծանրութեամբ տրտմութեանն խորտակեալ: Զոր եւ ի վերայ բոցոյ է տեսանել՝ յընտանի իւրմէ ծխոյն ինքն հեղձանի՝ ոչ արտաքս ելանելով, այլ յինքեան շրջանակեալ. զայս ասեն եւ յաղագս այնորիկ, որ տնաւրինէ զկենդանին զաւրութիւնն լինել, քանզի թառամէ ի վտանգաւորացն եւ շիջանի, եւ ոչ ի միոյ եղելոյ³ արտաքս շնչումն:

6 Արդ, մի ոքի վկայութիւն իւրոյ ախտին զՏեառնն առցէ զարտաւոր⁴ տրտմասէրն²⁶⁶: Զի որպէս կերակուրն էր, զոր Տէրն եկեր, ոչ ի հեշտակրութիւնս⁵ մեզ է⁶ պատճառս⁷, այլ ընդգիմակին ժուժկալութեան եւ սակաւապիտութեան⁸ սահման⁹ վերագոյն: Նոյնպէս եւ

¹ C զբանին

² C ախտսն

³ A արտաքս շնչումն B արտաքսէ շնչումն

⁴ ACD տրտմասէրքն

⁵ A հեշտութիւնս

⁶ AC է] ի

⁷ A պատճառ

⁸ C սակաւապիտութեան

⁹ C սահմանք

արտաւորն¹⁰ ոչ է աւրինադրութիւն¹¹ առ¹² ողբալ¹³, այլ չափ բարեձեւագոյն եղեալ եւ¹⁴ աւրինակ հաւաստի, ըստ որում՝ աւրէն է, |202ա| պարկեշտաբար եւ գեղեցկապէս ի բնութիւնսն¹⁵ մնալով, ի սահմանս բերել¹⁶ զտրտմականսն: Զի ո՛չ կանանց եւ ո՛չ արանց հրամայեցաւ սգասիրութիւն²⁶⁷ եւ բազմարտաւոր²⁶⁸ լինել, այլ որքան տխրել ի տրտմելիսն եւ սուղ ինչ արտաւոր կաթեցուցանել, եւ զայն հանդարտութեամբ, մի կականելով, մի աղաղակելով, մի զհանդերձս պատառելով¹⁷ կամ փոշի արկանել¹⁸ ի¹⁹ գլուխ եւ մի այլ ինչ յայնպիսեացն ամաչելի գործ՝ անխրատաբար²⁶⁹ ունելով առ ի մարդկայինսն: Քանզի պարտ է մաքրեցելումն աստուածային վարդապետութեամբն, իբրեւ զգուշագոյն իւրք պարսպով՝ ուղիղ բանիւն ամրանալ ե՛ւ արութեամբ, ե՛ւ ժուժկալապէս զայնպիսեաց ախտից զարկածս ամփոփել, եւ մի որպէս ի տեղի ինչ հովտագոյն խոնարհութեամբ²⁰ եւ նուաստութեամբ²¹ Հոգւոյն²², զախտիցն հոյլս, զի վերայ ցնդեալսն ընդու-

¹⁰ C արտաւոր

¹¹ D աւրինադրութեան

¹² C առ]

¹³ C ողբալն

¹⁴ C եւ] եղեւ

¹⁵ A բնութեանս

¹⁶ D բերել

¹⁷ ACE պատառելով] + եւ զհերս ճողելով

¹⁸ C արկանելով

¹⁹ C ի]

²⁰ B խոնարհութեամբ] խոնաւութեամբ

²¹ AC նուաստութեամբ

²² AC հոգւոյն C հոյլսն

նել: Քանզի անարւոյ¹ անձին եւ որ մի ինչ պնդութիւն Աստուծոյ յուսոյն ունիցի, սաստկապէս անկանելն ի վայր եւ ի ներքոյ լինել տրտմութեանցն: Զի, զոր աւրինակ, որդունք ի կակղագոյն փայտսն յաւէտ ծնանին, նոյնպէս եւ տրտմութիւն ի թուլացեալ բարուց մարդկան բուսանին²: Մի՞թէ աղամանդեայ էր Յորայ սիրտն: Մի՞թէ ի քարանց էին արարեալ նորա աղիքն: Կոտորեցան նորամանկանքն ի վայրկեան ժամ|202բ|անակի, առանց վիրի խորտակեալք ի տան ուրախութեան, ի ժամանակի վայելիցն, ի վերայ շարժեալ նոցա սատանայի զտունն: Ետես զսեղանն արեամբ շաղախեալ, ետես զմանկունսն զանազանապէս ըստ ժամանակի ծնեալս, հասարակ անկեալս կենացն վախճանաւ: Ոչ հառաչեաց²⁷⁰ եւ ոչ արձակեաց ձայն ինչ անտոհմիկ, այլ զհռչակելին զայն եւ առ³ ամենեսին⁴ գովեալ գոհութիւնն բարբառեցաւ՝ «Տէր ետ եւ Տէր առ, որպէս եւ Տեառն թուեցաւ⁵, այնպէս եղեւ: Եղիցի անուն Տեառն արիւնեալ» (Յ. 1. 22): Մի՞թէ⁶ անախտակից⁷ էր այրն: Եւ զիա՞րդ, որ եւ յաղագս ինքեան ասէ՝ ես լացի ի վերայ ամենայն նեղելոյ⁸ (Հ. 1. 25):

¹ C անարիտ

² AE բուսանի

³ C զառ

⁴ C ամենիսէն

⁵ A թուեցաւ

⁶ BC միթէ]

⁷ C անախտակից] ախտակից

⁸ BD նեղելոյ E եղելոյ

3. 1. 25): Այլ մի՞թէ արդեաւք⁹ ստեաց զայս ասելով: Եւ համայն վկայէ նմա ճշմարտութիւնն, զի առ այլովք առաքինութեամբ եւ ճշմարտի էր: Քանզի՝ այր անբամբաս, արդար, սուրբ, ճշմարիտ (Հ. 1. 1): Իսկ դու երգովք¹⁰ ոմամբք՝ առ ի տրտմականսն արարելովք՝ ողբաս նուագաւք¹¹ ողբականաւք¹², հալել զքո զանձնդ պատրաստ ես եւ, զոր աւրինակ, աղբերգակացն յատուկ է ստեղծուածն¹³ պատրաստութիւն, որովք զտեսարանսն¹⁴ հասեալ ունին, նոյնպէս եւ¹⁵ քեզ թէ աւրինաւոր էր սգացելումդ վայելչական գոլ ձեւ¹⁶ սեաւ հանդերձ¹⁷, երաշտացեալ վարսք, եւ¹⁸ խաւար ի տան, եւ աղտ¹⁹, փոշի, եւ նուագ²⁰ տխուր՝ միշտ զնորագոյն զտրտմութեանն զվէր անձինն²¹ |203ա| ողջ պահէ: «Լքցես զայդոսիկ առնել որք ոչ ունիս յոյս» (Լ. 1. 13): Քանզի դու վարդապետեցար յաղագս ի Քրիստոսի ննջեցելոցն, եթէ²² «սերմանի ապականութեամբ եւ յառնեւ առանց ապականութեան» (Կ. 1. 42) «սերմանի տկարութեամբ եւ

⁹ A արդեւք C արդաւք

¹⁰ E երգօք

¹¹ A նուագաւք C նուագովք

¹² D ողբականաւք]

¹³ A ստեղծուածն C ստեղծուածի

¹⁴ A զտեսարանն

¹⁵ BC եւ]

¹⁶ C ձեւդ

¹⁷ C հանդերձք

¹⁸ AC եւ] + ի

¹⁹ AE աղտ] + եւ

²⁰ AC նուագ

²¹ A անձինն C անձն

²² A թէ

յառնէ զաւրութեամբ, սերմանի մարմին շնչաւոր եւ յառնէ մարմին հոգեւոր» (1Է-ԿԷԴ. ԺԵ. 43-4): Արդ, զի՞ յերկարես զվախճանեալ՝ զգեցուցանելով²: Ո՞չ զքեզ ինքն ողբաս որպէս³ յաւգնականէ ումեքէ⁴ զրկեալ: Քանզի «բարի է, ասէ, յուսալ ի Տէր, քան յուսալ ի մարդ» (ՍԷ. ՆԺԵ. 8): Մի զնա ողբար⁶ որպէս դժնդակս⁷ ինչ կրեալ, զի փոքր ինչ զկնի յերկնից փող զնա⁸ զարթուցենէ, եւ տեսցես զնա մերձ կացեալ բեմին⁹ Քրիստոսի: Թող ի բաց զայնոսիկ զնուաստս¹⁰ եւ զանխրատ ձայնս: Զվայս անյուսից չարեացդ¹¹: ¹²Եւ ո՞ր կարծեաց այսպիսի ինչ լինել: Եւ ե՞րբէք կարծիցի, թէ ծածկիցի զսիրելի զիմ զգլուխն: Քանզի զայսոսիկ եթէ յայլմէ ումեքէ յասողէ լսիցեմք¹³, չառագունել մեզ պարտ է յիշատակաւ անցելոցն եւ փորձիւ մաւտակայիցս զհարկաւորութիւն բնութեանս ախտս ուսողաց:

7 Արդ, ոչ տարաժամ մահ եւ ոչ այլք ոմանք դժնդակութիւնք¹⁴ յանկարծաւրէն¹⁵ ի վերայ ան-

կեալք՝ զարհուրեցուցանեն¹⁶ զմեզ երբէք զդաստիարակեալս¹⁷ բանիւ բարեպաշտութեանն: Որպիսի, որդի էր իմ երիտասարդ, միայն ծերութեան [203բ] մխիթարութիւն, ազգականութեանս փոխանորդ, զարդ՝ տոհմիս, ծաղիկ հասակակցաց, հաստատութիւն, նոյն ի հասակի էր շնորհաւոր¹⁸. նա յափշտակեալ կորեաւ, ե՛ւ հող, ե՛ւ մոխիր եղեւ, որ փոքր մի յառաջ ախորժելի լսելեացս զոր խաւսէրն, հեշտալի տեսութիւն ծնողիս աչաց: Զի՞նչ արասցուք: Պատառեցի՞ց զպատմութեանս եւ անկեալ թաւալեցա՞յց յերկրի¹⁹, եւ անփառելի²⁰, եւ անմխիթարելի զիս ցուցից մերձաւորաց որպէս թէ մանուկ ոք ի գանիցն վայիցէ²¹ եւ արտաքս²² ոստիցէ: Թէ՞ հարկաւորաւ եղելոցն իմանալ, եթէ անհրաժարելի են մահուն աւրէնք, ընդ ամենայն հասակս նմանապէս անցանեն եւ ամենայն ըստ կարգի ի բազմաց՝ մի լեալն²³ դարձեալ լուծանիլ: Ոչինչ զարմացայց ընդ պատահումն եւ ոչ խոտորեցից²⁴ զմիտս որպէս յանկարծ ել ի վիրէ ի վայր անկեալ՝ կանխաւ յառաջագոյն ուսեալ, եթէ մահկանացու էի, եւ մահկանացու ունէի զմանուկն: Եւ զի ոչինչ մարդկայ-

¹⁶ D զարհուրեցուցին

¹⁷ A զգաստարակեալս D զգաստիարակեալք

¹⁸ C շնորհօրն

¹⁹ C երկրի

²⁰ C անփառելի] անփարատելի

²¹ C վայիցէ] վնասիցէ

²² D արտաքս] աքս

²³ B լեալն

²⁴ A խոտորեցիցից

¹ C զվաղնջանելն

² C զգեցուցանելով] սգեցուցանելով E սգացուցանելով

³ D որպէս] իբրեւ

⁴ C ումեքէ] իմեքէ

⁵ C մարդիկ

⁶ C ողբալ

⁷ B դժբնդակս

⁸ E զնա]

⁹ D բեմին

¹⁰ AC զնուաստս

¹¹ C չարեց

¹² C եւ ո] եւ ս

¹³ D լսիցեմք

¹⁴ B դժբնդակութիւնք

¹⁵ C յանկարծաւրէնք

նոցս¹ հաստատուն, եւ² ոչ ոք ամենեւին կալ մնալ յարարեալսս³ բնաւորեցաւ: Այլ եւ քաղաք մեծամեծք եւ երեւելիք շինուածովքն⁴ պայծառութեամբ եւ զաւրութեամբ բնակչացն եւ այլովք⁵ ըստ տեղոյն եւ վաճառուն⁶ լիութեամբք⁷ կործանեալք՝ այժմ յատուկ հնոյ պարկեշտութեան⁸ [204ա] նշմարանք երեւին: Եւ նաւ, յոլովակի ի ծովէ ապրեալ, բիւրապատիկ լիութեամբք⁹ եւ արագութեամբ հանդերձ բեռամբն վաճառականացն¹⁰ զչահսն¹¹ ընձեռելով, միով ի վերայ անկեալ հողմով աներեւութացաւ: Եւ զաւր, յաղթեալ ի պատերազմի յոգնակի¹² զընդդիմակացսն փախուցանելով, ինքեանց¹³ բարաւրութիւն կազմելով, ողորմելի տեսութիւն եւ պատմութիւն զկնի եղեւ: Ազգք բովանդակք¹⁴ եւ կղզիք, ի մեծ զաւրութիւն յառաջ եկեալք, եւ յոլով ըստ երկրի, եւ բազում ըստ ծովու կանգնելով զյաղթանակս, յաճախ ընչեղութիւն յաւարաց ժողովեալ կամ ժամանակաւ վատ-

¹ B մարդկայնոցս

² CE եւ] եկ

³ C յարարելս

⁴ AC շինուածովքն E շինուածօքն

⁵ E այլօք

⁶ D վաճառոյն

⁷ C լիութեամբ] լինելութեամբք D լիութիւնք

⁸ A պարկեշտութեանն

⁹ C լիութեամբք] լինելութեամբ

¹⁰ A վաճառականաց

¹¹ C զչահսն

¹² A յոգնակի

¹³ C ինքեանց] իբրեանց

¹⁴ B բովանդակ C բաւընդակ

նեցան¹⁵, կամ գերիք լեալ¹⁶ ի ծառայութիւն յազատութենէն փոփոխեցան: Եւ բոլորովին, զոր եւ ասիցես ի մեծամեծացն եւ յանժմբերեաց չարեացն, վաղագոյն առեալ ունի կենցաղս զաւրինակն: Զի, զոր աւրինակ, զծանրութիւն ի կշռոցն մէտս¹⁷ որոշեմք եւ զոսկւոյ¹⁸ զանազանութիւն ընդ¹⁹ սմպատակի²⁰ շփելով փորձեմք, նոյնպէս առ եղեալսն մեզ ի տեսունէ չափս²¹ զյիշատակսն բերելով՝ ոչ արդեաւք²² ի սահմանացն ուրեք ողջախոհութեանն²³ արտաքս անկցուք: Արդ, յորժամ քեզ երբէք ի վերայ անկցի յանախորժեկեացն²⁴ յաւէտ՝ յառաջագոյն պատրաստութեամբ մտացդ՝ ի խռովութենէ²⁵ մի ախտացիս [204բ] եւ զկնի յուսով հանդերձելոցն²⁶ թեթեւագոյն արասցես զմերձակայսն: Զի, զոր աւրինակ, որք տկար զաչսն ունիցին, ի յոյժ պայծառագունիցս²⁷ զաչսն ի բաց դարձուցանելով, ծաղկովք²⁸ եւ կամ բանջարովք²⁹ հանգուցեանեն. նոյնպէս պարտ է ոգւոյ²⁹ ոչ խտաբար տե-

¹⁵ E վատնեցաւ

¹⁶ B լեալ

¹⁷ C մետսն

¹⁸ A զոսկոյ C զոսկո

¹⁹ A սմպատակի B սմպատակի C սմբատակի

²⁰ E չափոյ

²¹ A արդեւք C արդօք

²² D ողջախոհութենէն

²³ C յանախորժեկեաց

²⁴ A խռովութենէն

²⁵ E հանդերձելոյն

²⁶ A պայծառագունիցն

²⁷ C ծաղկօք

²⁸ DE բանջարօք

²⁹ A ոգոյ C ոգո

սանել զտրամականսն¹ եւ ոչ ի մերձակայ վտանգաւորսն անկանել կալ, այլ առ տեսութիւն էից բարեացն դարձուցանել զակն: Այսպէս ուղղեցի քեզ² յամենայն ժամ խնդալն, եթէ կեանք քո առ Աստուած³ հայեցեն եւ յոյս հատուցմանն թեթեւացուցանէ զկենցաղոյս տրամութիւնս: Պատուեցա՞ր⁴: Առ ի փառսն, որ յաղագս համբերութեանն յերկինս կայ մնայ, հայեայ: Տուժեցա՞ր: Այլ տե՛ս զճոխութիւն երկնային գանձուցն, զոր եղիւր⁵ քեզ ինքեան ի ձեռն բարեաց գործոց: Արտա՞քս ընկեցար ի գաւառէ: Այլ ունիս գաւառ զերկնայինն Երուսաղէմն, Մանո՛ւկ կորուսէր: Այլ զհրեշտակս ունիս, ընդ որս պարես շուրջ զաթոռովն Աստուծոյ եւ զուարճասցիս⁶ յաւիտենական ուրախութեամբն: Այսպէս ընդդէմ դիցես մերձակայ տրամութեանցն զվստահացեալ⁷ բարիսն եւ պահեսցես զքո անտխուր զոգիւղ եւ անխռով, յոր կոչէ զմեզ աւրինադրութիւնն Պաւղոսի²⁷²: Մի՛ ի հրճուելիս⁸ մարդկային⁹ իրաց խնդութիւն անչափ արասցես

քում¹⁰ անձինդ եւ մի՛ |205ա| ի տրամութիւնս տխրեցիս, եւ ի վայր արկցես զվստահութիւն մտաց քոց, եւ զբարձրութիւն նորա խոնարհեցուցես: Քանզի ոչ այնպէս յառաջագոյն խրատեցար յաղագս կենցաղոյս, ոչ երբէք անվտանգ կեանս եւ անխռով կեցցես: Այսոքիկ քեզ դիւրապէս ուղղեցին¹¹, եթէ ունիցիս զպատուիրանն¹² տնակից, որ ամենայն ուրեք խնդալ քեզ աւանդէ՝ ի բաց առաքելով զանձինդ ուրախութիւն¹³ եւ զմերձակայիս¹⁴ զգայութեամբ¹⁵ զանցանելով¹⁶. առ յոյս յաւիտենականացն ձգես¹⁷ զմիտսդ, որոյ¹⁸ եւ յատուկ երեւումնն բաւական է զանձինդ ուրախութեամբ լնով՝ զհրեշտակացն ցնծութիւն ի սիրտս մեր բնակեցուցանելով ի Քրիստոս Յիսուս¹⁹: Տէր մեր, որում փառք եւ զաւրութիւն²⁰ յաւիտեանս յաւիտենից²⁷³. ամէն:

¹⁰ C քում] քո

¹¹ C ուղղեցեն

¹² AC զպատուիրանն D զպատուիրանս

¹³ C ուրախութիւնք

¹⁴ A մերձակայիս

¹⁵ C զգայութեամբ] սգաութեամբք

¹⁶ C զանցանելով] զանց առնելով

¹⁷ E ձգես

¹⁸ E որոյ] որոց

¹⁹ E Յիսուս] + ի

²⁰ CE յաւիտեանս... ամէն]

¹ A զտրամականս

² CD քեզ]

³ C յաստուած

⁴ BD պատուեցար] անպատուեցար E պարտեցար

⁵ E եղիւր

⁶ A զուարճասցիս

⁷ C բարիսն... անտխուր] D բարիսն պահելով անտրամութիւն եւ անտխուր

⁸ AC հրճուելիս

⁹ C մարդկայինս

Իէ. Ի վ. ԿԱՅ ՅՈՒՂԻՏԵԱՅ ԵՒ ՅԱՌԱՋ ԱՍԱՅԵԱԼ ԽԱՒՍՍՆ ՅԱՂԱԳՍ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ²⁷⁴

1 Պատճառք² ժողովոյս եկեղեցւոյս³ են⁴ երանելւոյ⁵ վկայիս քարոզութիւն լեալ⁶: Քանզի խոստացայ ձեզ յաւուրս յայսմիկ, իբրեւ յիշատակարան ունելով⁷ զմեծ ճգնութեան, զոր կանացի⁸ մարմնով առնի⁹ արութիւն եւ զամենայն սքանչելիսն արարեալ, որք յայնժամ մերձ էին զտեսութիւնն եւ որք զկնի գործելոցն պատմութեամբ ընդ|205բ|ուներով զլուրն, երանելին ի կանայս Յուդիւտայ, եթէ կին կոչել վայելուչ իցէ զնա, զմեծ բնութիւնն¹⁰ անձինն¹¹ քան զկանանց բնութիւնն, որ զտկարութիւնն ծածկեաց, թուի¹² ինձ, յաւէտ վիրաւորեալ զհասարակաց մեր¹³ զհակառակամարտն ոչ ժուժալով ի կանանց պարտութեանն: Որ զմեծամեծս զայնոսիկ¹⁴ ամբարհաւաճ էր շարժել¹⁵ զամենայն

¹ C ի վկայ] նորին ի վկայն D նորին սրբոյն Բողի եպիսկոպոսի ի վկայն E նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի սուրբ վկայն E խաւսսն]

² AB պատճառք] պարճանք E + ժողովոյս

³ E եկեղեցւոյս

⁴ C են] + ժողովոյն

⁵ C երանելու

⁶ B լեալ

⁷ C ունել

⁸ D կանանցի

⁹ C առնի] առն

¹⁰ CE բնութիւն

¹¹ C քանզի կանանց

¹² C թուի

¹³ BD մեր]

¹⁴ C զայնոսիկ] զայսոսիկ

¹⁵ E շարժեալ

աշխարհս եւ ըմբռնեալ իբրեւ զձագս, եւ իբրեւ զմնացեալ¹⁶ ձուս (Հմտ. Լեւ. Ժ. 14), եւ զքաղաքս¹⁷ անապատացուցանել, երեւցաւ ի կնոջս¹⁸ առաքինութենէ¹⁹ պարտեալ: Զոր յանդգնեցաւ ի²⁰ ժամանակի հալածանացն յանդիմանել՝ ոչ կարելով ըստ բնական տկարութեանն մինչեւ խապառ զառ յԱստուած բարեպաշտութիւնն ամբողջ պահել, եգիտ ի ձեռն փորձութեանն²¹ արւորագոյն²⁷⁵, քան զբնութիւնն եւ այնքան զնորա զարհաւիրսն ծաղրարար, որքան նա վստահանայր զժնդակութեամբքն զնա պակուցանել: Քանզի դատաստան իմն նորա առ ոմն, որք ի քաղաքին էին զաւրաւորք լեալ²², առ²³ ազահն ոմն այր եւ բռնաւոր, որ²⁴ յափշտակութեամբ եւ զրկելով զփարթածութիւնն իւր ժողովէր՝ երկրի բազմութիւն ի բաց վտարեալ, անդաստանս եւ ազարակս²⁵, եւ արաւտականս, ծառայս եւ աղախնայս²⁶ եւ զամենայն պատրաստութիւնն եւ զկազմութիւն ի կնոջէն յինքն վտարեաց, հաստատեալ ունէր զատեանսն

¹⁶ C մնացել

¹⁷ D քաղաք

¹⁸ C կնոջ

¹⁹ B առաքինութենէ] առաքինութեան է

²⁰ ABCD զամ] + ի

²¹ B արւորագոյն D արուագոյն

²² B լեալ

²³ E ազահն ոմն այր] ազահս մնայր

²⁴ D որ]

²⁵ B ազարակ

²⁶ E աղախնայ

զրպարտողաւք եւ սուտ վկայիւք¹ եւ կաշառաւք² ի դատաւորսն հաստատեալ լինէր: Յորժամ մերձ էր երանելիս եւ քարոզն կոչէր, եւ տենակիցքն քաջապատրաստք²⁷⁶, սկսանելով ուսուցանել զառնն³ զապիրատութիւն⁴, եւ պատմել հանդերձեալ զաւրինակն զսկիզբան⁵ զստացուածոյն⁶ եւ զժամանակին զերկայնութիւն⁷, որ հաստատէ զտիրականն, եւ ապա զբռնութիւն առնն, եւ զազահուլութիւնն ողբալ: Ի մէջ անցեալ⁸ ոչ է, ասէ, ի ներքս ածել ի դատդ (քանզի⁹ ոչ է աւրէն հասարակ ընդունել, որք ոչն պաշտեն զԱստուածս թագաւորաց¹⁰ եւ որք¹¹ ուրանան¹² զի Քրիստոս¹³ հաւատն): Թուեցաւ¹⁴ իրաւացի ասել իշխանին եւ կարեւոր առաջի դնել: Վաղվաղակի¹⁵ խոսնկ¹⁶ եւ¹⁷ կրակարան, եւ¹⁸ նախակազմութիւնս դատապարտութեանց¹⁹, ուրացո-

ղացն զՔրիստոս վայելել²⁰ յաւրէնս եւ յինքեանց աւգուտս²¹: Իսկ որք²² ժուժայցեն ի²³ հաւատսն, ո՛չ յատեանսն եւ ո՛չ յաւրէնսն, եւ ո՛չ յայլ ինչ ի քաղաքական իրս գալ՝ իբրեւ անպատուեալք²⁴ ըստ աւրինին, որ յայն զաւրանայր:

2 Եւ զի՞նչ²⁵ յայտոսիկ²⁶: Պատրեցաւ փարթեմութեամբն եւ կամ առ ոսոխն²⁷ յաղթասիրութեամբն զաւգտակարն²⁸ անտե՞ս [206բ] արար, եւ կամ ի դատաւորացն²⁹ ի վերայ յարուցելոց վտանգին զարհուրեցաւ: Եւ ոչ ուրեք, այլ բարձցին, ասէ՝ կեանքս, կորիցեն ինչք³⁰, եւ մարմինս իմ մի մնասցէ՝ նախ քան եթէ ձայն ինչ ամպարիշտ³¹ արձակել զարարչէն իմմէ³² Աստուծոյ³³: Եւ որքան³⁴ առաւել տեսանէր³⁵ զիշխանն բանիւքն վայրենացեալ, եւ առ վերջին հակառակն նմա բարկութեամբ³⁶ բորբոքեալ, այնքան յա-

¹ C վկայաւք

² BD կաշառովք

³ C զառնն] զտոնն

⁴ E զապիրատութեան

⁵ C զսկիզբան

⁶ A զստացուածոյն C ստացուածոցն

⁷ D զերկարութիւն

⁸ CE անցեալ] + ասէ E ածեալ

⁹ AB քանզի] + ասէ

¹⁰ C թագաւորացն

¹¹ B որք] + ոչ

¹² CD ուրանան

¹³ C Քրիստոսն

¹⁴ AC թեցաւ

¹⁵ E վաղվաղակի] + ի

¹⁶ AE խոսնկ] խոխ

¹⁷ E եւ] + ի

¹⁸ E եւ] + ի

¹⁹ E դատապարտութեանցն

²⁰ DE վայելեալ

²¹ C աւգուտ

²² C որ

²³ ABDE ի]

²⁴ A անպատուեալք C անպատուելք

²⁵ C յայտոսիկ պատրեցաւ] յայտոսիկ պատրեցաւ

²⁶ DE յայտոսիկ] յայնժամ

²⁷ C աւսոխին] ոսոխին

²⁸ C զաւգտակարացն

²⁹ C դատաւորաց

³⁰ AB ինչք] ինչ AB + Քրիստոս

³¹ C ամբարիշտ

³² D իմէ

³³ C զաստուծոյ

³⁴ C որքան] նորա

³⁵ BC տեսանել

³⁶ C բարկութիւն

ւէտ գոհանայր զԱստուծոյ, զի, յաղագս աստականացու ընչից հակառակելով, երեւեցաւ զերկնային բարիսն հաստատել ստացուած¹, եւ զերկիրն ի բաց տուծելով: Զի զգրախտն ստացի, անպատուութեամբ² դատապարտեալ, զի պսակի փառացն արժանաւոր լիցի. եւ³ մարմնով տանջեալ, եւ ի կենաց ի բաց բարձեալ յառժամեայց, զի երանելի յուսոյն արժանաւոր լիցի, եւ լիցի ընդ հրեշտակս յուրախութիւն⁴ արքայութեանն գտեալ: Փոխանակ ժամանակէիս՝ զի զերանելի յուսոյն բուռն հարկանիցէ, եւ իբրեւ յոլովակի հարցեալ՝ բազում անգամ զնոյն արձակեաց զձայն՝ աղախին զինքն Քրիստոսի ասելով, եւ նզովէր զայնոսիկ, որք յուրացութիւնն կոչէին: Յայնժամ դատաւորն անիրաւութեան⁵ ոչ յատուկ զստացուածսն⁶, զոր անիրաւաբար եւ առանց [207ա] աւրինաց ի բաց բարձին, վճարեաց, այլ զնոյն ինքն զկեանսն⁷ տուգանեաց, որպէս կարծէր, հրոյ մատնել⁸ զնա: Իսկ նա⁹ առ ոչինչ¹⁰ այնպէս ըստ¹¹ կենացն վայելչու-

թեան ճեպովն¹² ընթանայր՝ իբրեւ ի բոցն յակն եկն դիմաւք եւ ձեւով, եւ զորս բարբառէրն¹³ ծաղկեալ զուարթութեամբ¹⁴, անձինն զուարթացեալ երեւելով: Մաղթէր զմերձակայ¹⁵ կանայսն¹⁶ մի ինչ հեշտանալ յերեւելիսս եւ¹⁷ կամ երկնչել, որք յաղագս բարեպաշտութեանն վտանգք, եւ մի զբռնութեանն զտկարութիւն պատճառել¹⁸: Ի նմին զանգուածոյ¹⁹, ասեւել¹⁸: Ի նմին զանգուածոյ¹⁹, ասեւելով, արանցն եմք: Ըստ պատկերի Աստուծոյ եղեաք²⁰, որպէս եւ նորա (ՀԻՄ. ՆՆ. Բ. 5): Առաքինութեան ընդունակք եւ էզն²¹ համապատուաբար²² արուին²³ ի ստացողէն եղեւ: Եւ քանզի ազկազիցք արանցն²⁴ ամենայնիւ եղեաք²⁵: Զի ոչ մարմինն միայն առաւ ի կնոջն կազմութիւն, այլ եւ ոսկր յոսկերացն: Որպէս զի զհաստատունն եւ զքաջապինդն եւ զտեւողն հաւասար արանց եւ առ ի մէնջ պարտ է ընծայել Տեառնն: Զայսոսիկ ասացեալ ի հնոցն վազէր եւ

¹² C ճեպովով

¹³ D բարբառէր

¹⁴ AC զուարթութեամբ A զուարթացեալ] զուարթացեալ BD զուարճացեալ C զւարճացի

¹⁵ E զմերձակայ] զմերթ

¹⁶ CE կանայսն

¹⁷ C եւ]

¹⁸ C պատճառել] պատկառել

¹⁹ A զանգուածոյ C զանկուածո D զանկուածոյ

²⁰ D եղաք

²¹ E էքն

²² AC համապատուաբար

²³ AC արուին] արին

²⁴ C արանց

²⁵ D եղաք

¹ AC ստացուած

² AC անպատուութեամբ

³ C եւ] առ

⁴ D յառժամանակեացս

¹⁹ D յուրախութիւնս

⁵ D անիրաւութեամբ

⁶ AC զստացուածս

⁷ D զկեանս

⁸ BCD մատնելով

⁹ E առ ոչինչ] առաւել ինչ

¹⁰ C ոչինչ] + համարէր

¹¹ D ըստ] ընդ

չուրջ պատեալ զսրբոյն մարմին¹, իբրեւ զհարսանացան ինչ լուսաւոր, զհոգին յերկնային տեղին զվայելչական նմա զվախճան² ի վեր առաքեաց, [207բ] իսկ պատուական⁴ մարմինն անարատ ապրէր, որոց պատեհն էր, որ ի գեղեցիկ զատուցեալ առաջի քաղաքիս կայ եւ⁵ սրբէ, որք ի նմա⁶ մերձանան: Իսկ երկիր աւրհնեալ ի գալստենէ երանելոյն⁷ յիւրմէ որովայնէ բնութիւն շնորհաւոր ջրոյ⁸ ի վեր արձակեաց, որպէս զի վկայն փոխանակ մաւր լեալ⁹ իբրեւ¹⁰ կաթամբ իւրք հասարակ սնանիլ, որք ի քաղաքիս էն: Սա եւ առողջաց¹¹ պահպանակ եւ փափկացելոց ողջախոհութեան հեշտութիւն բաշխի, եւ հիւանդացելոց մխիթարութիւն, զեղիսէի շնորհն (Հմտ. Գ. Թ. Բ. 21)¹² յերիքունտացիսն²⁷⁷, զնոյն¹³ մեզ ընձեռեաց վկայս, զաղտաղտուկ, հաւասար բնութեան¹⁴, որ ի տեղւոյն¹⁵ ջրոյ¹⁶

¹ C մարմինն² C զվաղնջանն³ C ի]⁴ AC պատուական⁵ CD եւ]⁶ CD նմա] նա⁷ E երանելոյն⁸ C ջրով⁹ B լիեալ¹⁰ E իբալ¹¹ CE առողջից C առողջախոհութեանն¹² B յերիքունտացիսն] յերիքովին տացիսն CDE յերիքով աչիսն¹³ C զնոյնն¹⁴ C բնութեանն¹⁵ C տեղւոյն¹⁶ BD ջրոց C ջրոցն

ի քաղցրութիւն¹⁷ եւ ի կակղութիւն¹⁸ ախորժելի ամենեցուն զգայութիւն¹⁹ ի ձեռն աւրհնութեան փոփոխել¹⁹: Ա՛րք, մի՛ հաւանիք քան զկանայս կրտսերագոյնք²⁰ երեւել առ ի բարեպաշտութիւնն²¹: Կանա՛յք, մի՛ վերջանայք յաւրինակէն, այլ առանց բաղբջելոյ զբարեպաշտութիւնն ընկալարուք՝ գործով զփորձ առեալ, զի ոչինչ զձեզ առ բարեացն նուազութիւն²² խափանէ բնութիւնդ²³:

3 Յոլովս յաղագս վկայիս ասել՝ զիմեալ երեկ մեզ շարժեցեալ բանն եւ անկատար մնացեալ, առաւել յայտոսիկ գեղեցեալ առնել ոչ հրամայէ: Դժուար²⁴ իմն²⁵ եմ բնութեամբ առ ամենայն անկատար: Քանզի անվայելուչ տեսութիւն եւ պատկեր յորժամ զկէս նմանութեան²⁶ ունիցի, [208ա] անպիտան եւ ուղեգնացութեանն խոնջումն, որ յառաջիկայ սպառուածն²⁷ զընթացս հաստատելով՝ ոչ²⁸ ողջ պահիցէ զուղեգնացին: Եւ որ²⁹ սուղ³⁰ փոքր ինչ նուազն³¹

¹⁷ C եւ ի կակղութիւն]¹⁸ C զգայութիւն] սգայութիւն¹⁹ DE փոփոխել²⁰ D կրտսերագոյնք²¹ C բարեպաշտութիւն²² A նուազութիւն²³ C բնութիւն²⁴ AC զժարին²⁵ ABCD իմն] եմ²⁶ C նմանութեանն²⁷ A սպառուածն²⁸ CE ոչ]²⁹ D որ] որոյ E որմոյ³⁰ DE սուղ]³¹ C նուազն

հաւասար է ոչ միայ, որք ընթանան յասպարեզսն միով յոլովակի յատուկ նուազեալք¹ քայլիւ, ի յաղթանակացն արտաքս ընկեցան: Եւ մեք՝ այժմ յիշելով զառաքելոյ զբանն, զոր երեկ սուղ ինչ վստահանալով զանցանելն նոցա զմտաւք, գտանիմք բազմապատիկ յասացուածէն² նուազեալք³, յաղագս որոյ հարկաւոր վարկանիմք ձեզ զնուազութեանն⁴ պահանջումն տալ: Արդ, ասացեալ լինէր յառաքելոյ՝ «յամենայնի ուրախ լերուք, ամնուազ⁵ աղաթեցէք⁶, յամենայնի գոհացարուք» (Լ. Թ. Լ. 16-18): Յաղագս միխտ ուրախ լինելոյն թէպէտ եւ ոչ բաւական պատճառին, այլ սակայն մեզ յոլով է ասացեալն յառաջագոյն: Իսկ եթէ պարտ է աննուազաբար աղաթել եւ կարողութիւն է պատուիրանին⁷, այժմ զպահանջումն⁸ ձեզ եմք պատրաստք, եւ ըստ կարողութեան⁹ ի կողմն¹⁰ աւրինացն¹¹ լինելով կատարեցից: Մաղթանք հայցուած¹² բարի ի բարեպաշտացն առ Աստուած լեալ¹³: Եւ

¹ A նուազեցեալք C նուազելք² AC յասացուածէն³ A նուազեալք C նուազելք⁴ A նուազութեանն C զնուազութեանն⁵ AC աննուազ AC աննուազաբար⁶ E յաղթել⁷ AC պատուիրանին⁸ CDE զպահանջումն⁹ C կարողութեանն¹⁰ C կողմ¹¹ BD աւրինացս C օրինաց¹² A հայցւած C հայցւածս¹³ B լիեալ

զհայցուածն¹⁴ ոչ սահմանեմք ամենեւին բանիւ: Վասն զի եւ ոչ վարկանիմք զԱստուած բանիցն յիշատակի կարաւտանալ, այլ զիտել¹⁵ եւ ոչ խնդր[208բ]ելով մեր զպիտանացուն: Եւ զի՞նչ է, զոր ասեմա¹⁶: Զի պարտ է ոչ գրով մեզ զմաղթանսն¹⁷ կատարել, այլ յաւժարութեամբ Հոգւոյն¹⁸ եւ գործովք, որ, աստ¹⁹ առաքինութեանն յամենայն կեանսն յերկարելով, զգաւրութիւն լնուլ զաղաւթիցն: Քանզի «եթէ ուսիցէք, եթէ ըմպիցէք, ասէ, եւ²⁰ եթէ զինչ եւ առնիցէք՝ զամենայն ի փառս Աստուծոյ արասցիք» (Լ. Կ. Ժ. Ժ. 31): Նստելով առ սեղանն՝ աղաւթեալ, բերանով²¹ զհացն տուողին²² զշնորհն²³ կատարեալ²⁴: Գինեալ²⁵ գտկարութիւն մարմնոյ մի՛ անտես առնելով, յիշեալ գտուողին²⁶ պարգեւն եւ յուրախութիւն սրտի եւ ի մխիթարութիւն հիւանդութեան: Անցցի՞ն պետք կերակրոյն: Համայն յիշատակ²⁷ բարեգործին մի՛ անցցէ: Զհանգերձն զգեւելով²⁸ զոհացի՛ր

¹⁴ AC զհայցւածն¹⁵ ACD գիտել] զիտել¹⁶ E ասեմք¹⁷ C զմաղթանս¹⁸ AC Հոգւոյն¹⁹ E աստ] ըստ²⁰ E եւ]²¹ ABCE բերանով] բերելով²² AC տուողին²³ C շնորհս D շնորհակալն²⁴ C կատարեալ] պարգեւեալ²⁵ C գին եւ²⁶ AC գտուողին²⁷ C յիշատակ] եւ²⁸ C զգեւելով] սգեւելով

զտուողէ՝¹ Հանդերձին շուրջ արկանելով աճեցայ զառ² յԱստուած զսէրն, որ ձմերայնույ՝³ եւ ամառանույ՝⁴ պատեհագոյնս մեզ զծածկոյթս շնորհեաց, որք եւ զկեանս մեր պահեն եւ զպատկառանս զսպեն: Կատարեցա՞ւ աւրն: Գոհացի՛ր, որ⁵ զարեգակին ի սպասաւորութիւնն տուընջենային⁶ գործոց⁷ շնորհեաց մեզ⁸ եւ զհուր ընձեռեաց լուսաւորել զգիշերն⁹, եւ յայլ պէտս կենցաղոյս սպասաւորել: Գիշերն քեզ աղաւթից պատճառ¹⁰ պատրաստեցէ: Յորժամ ի վեր հայեցիս յերկին¹¹ եւ զաստեղ|209ա|ացս¹² տեսանիցէ զգեղեցկութիւն¹³, մաղթեա՛ զՏէր տեսանելեացս եւ երկիր պագ առաքինույ¹⁴ արուեստաւորին¹⁵ բոլորեցունցն Աստուծոյ, որ իմաստութեամբ զամենայն¹⁶ արար (Հմմտ. 11:2. ԸԳ. 24): Յորժամ տեսանիցես զամենայն կենդանեաց զբնութիւն քնով ըմբռնեալ՝ զարձեալ երկիր պագջիր, որ եւ ակամայ զմեզ քնովն ի խստութենէ աշխատու-

թեանցն դադարեցուցանելով սուղ ինչ հանգստեամբ զարձեալ սկիզբն¹⁷ զաւրութեանն վերստին ածէ:

4 Գիշերն բովանդակ մի՛ լիցի որպէս առաջինն ինչ եւ սեպհականն¹⁸ ժառանգութիւն քնոյ եւ մի¹⁹ ժուժեցես ի ձեռն ըստ քնոյն անզգայութեան²⁰ զկէս կենաց²¹ անպիտանացուցանել, այլ բաժանեցի քեզ գիշերոյն²² ժամանակ ի քունն եւ յաղաւթս²³: Բայց եւ քունն իսկ ինքն վարժումն եղիցի բարեպաշտութեանն: Քանզի բնաւորեցաւ իմն²⁴ քնոյն անուրջք, որպէս յոլովք, պատմութիւնք լիւնել տուընջենային²⁵ հոգւոցն²⁶: Զի որպիսիք են ըստ կենցաղումն²⁷ պատեհութիւնք մեր, այնպիսի հարկաւոր է գոլ եւ զանուրջսն: Այսպէս աննուագաբար²⁸ աղաւթեա՛, ոչ բանիւք լնով զմախանս²⁷⁸, այլ բովանդակ կենաւք զվարսն քո միաւորեալ Աստուծոյ, որպէս զի խիտ եւ աննուագ²⁹ լիւնել զաղաւթսն ի կեանս քո: Այլ եւ յամենայնի, ասէ, գոհացարուք: Եւ զիա՞րդ կարողու|209բ|թիւն է

այսմ¹ լինել՝ անձն վտանգեալ ի թշուառութիւնս² եւ որպէս շուրջ ինչ խոցոտեալ զգայութեամբ³ ցաւոցն, ոչ յողբս զալ եւ յարտասուս, այլ գոհանալ իրրեւ ի բարիս ի գծնդակութիւնսն⁴ ըստ ճշմարտութեանն: Քանզի որքա՞ն նուազէ⁵ զիս թշնամին՝ զայսոսիկ կրելով, զիա՞րդ ի վերայ նոցա գոհանալ կարիցեմ: Յափշտակեցաւ⁶ իմ մանուկ⁷ տարածամ, եւ վտանգք եղելոցն⁸ զծնդակագոյնք⁹ ի վերայ սիրելոյ¹⁰ զմայրն խոցոտեն: Զիա՞րդ, լքանելով զողբն, գոհացողական ձայն¹¹ առցէ: Որպէ՞ս: Թէ զմտաւ ածցէ, զի մանկանն ի նմանէ ծնիցելոյ¹² ընտանեգոյն հայր Աստուած է եւ իմաստնագոյն վերակացու եւ տնաւրէն կենացն: Արդ, զի՞նչ ախորժեմ զիւր ստացուածն¹³ առ նմա դնել առ իմաստնագունի Տեառնն, այլ¹⁴ որպէս ի սեպհականէ¹⁵ զրկեալ զայրանամ եւ յաղագս այնոցիկ, որք մեռանինն, իբրեւ ընդ զրկեալս չարչարակից լինիմ: Դու եւ

զայս¹⁶ զմտաւ ած, զի ոչ մեռաւ մանուկն, այլ ի բաց տուաւ¹⁷, ոչ վախճանեցաւ սիրելին, այլ գնաց եւ սուղ ինչ յառաջագոյն էառ զճանապարհն, զոր եւ մեզ հարկաւորաբար լինի երթող¹⁸: Արդ, եղիցի քեզ պատուիրան¹⁹ Տեառնն²⁰ տնակից, որպէս²¹ լոյս ինչ եւ պայծառութեամբ առ ի յիրացն որոշմունս աննուագաբար²² ընձեռեալ, որ ի հեռու|210ա|ստ զանձին քո վերակացութիւնս կանխագոյն ունելով եւ զճշմարտութիւնս²³ յաղագս իւրաքանչիւր ուրուք կարծեաց յառաջավոյն կազմելով, եւ ոչ ի միողէ ումեքէ թողացուցէ զքեզ ի վերայ անկելոցն այլայլանալ, այլ կանուխ յարմարութեամբ մտաւք իբրեւ ի դիտանոց ինչ ծովու դրացի, զգուշաբար եւ անշարժապէս զբռնաւոր հողմոցն եւ զալեացն, զի վերայ ընթացս համբերել: Քանզի ընդէ՞ր ոչ մահկանացուս²⁴ խորհելով յաղագս մահկանացուին²⁵ յառաջագոյն սովորեցեր, այլ անկարծելի զմահ²⁶ մանկանն ընկալար: Յորժամ քեզ վաղագոյն պատմեցաւ Որդւոյն²⁷

¹ C այսմ] այնմ

² A թշուառութիւնս

³ C զգայութեամբ] սգաութեամբ

⁴ B զծնդակութիւնսն C զծնդակութիւնս E

զծնդակութիւնն

⁵ AC նւազէ

⁶ C յարշտակեցաւ

⁷ C մանուկն

⁸ CDE եղելոցն

⁹ D զծնդակագոյն D + վտանգք

¹⁰ E սիրելոյ

¹¹ E ձայն]

¹² D ծնիցելոյ

¹³ AC ստացուածն

¹⁴ ABCD այլ] այն

¹⁵ ADE սեպհականէ C սեպհականէ

¹⁶ C զայս] զայն

¹⁷ AC տուաւ

¹⁸ C երթալ D երթեալ

¹⁹ AC պատուիրան

²⁰ D տեսառն] աստուծոյ

²¹ C որպէս] իբրեւ

²² AC աննուագաբար

²³ C զճշմարտութիւն

²⁴ C մահկանացուսն

²⁵ AC մահկանացուին

²⁶ C զմահ

²⁷ ACE որդւոյն

¹ AC զաւողէ

² C առ ABCD + ի

³ AD ձմերայնոյ E ձմերանոյ

⁴ A ամառանոյ D ամառայնոյ E յամառանույ

⁵ AC զարեգակն սպասաւորութիւն

⁶ AC տուընջենային

⁷ DE գործոյ

⁸ ABC մեզ] + ճրագով

⁹ C գիշեր

¹⁰ C պատճառս

¹¹ CE յերկինս

¹² ACE զաստեղացն

¹³ C գեղեցկութիւնս

¹⁴ A առաքինո D առինոյ

¹⁵ AC արուեստաւորին

¹⁶ ACD զամենայն] + այն

¹⁷ C սկիզբն

¹⁸ C սեպհական

¹⁹ C մի]

²⁰ C անզգայութեան

²¹ BC կենացն

²² BC գիշերոյն] A գիշերոցն E գիշերոյն

²³ C յաղաւթսն

²⁴ E իմն]

²⁵ A տուընջենային

²⁶ AC հոգւոցն

²⁷ C կենցաղումն

²⁸ AC աննուագաբար

²⁹ AC աննուագ

լինելու թիւն, եթէ ոք զքեզ¹ հարցանէ՛ր՝ որպիսի² էր ծնեալն, զի՞նչ արդեաւք³ պատասխանի առնէիր: Այլ զի՞նչ արդեաւք³ ասէիր, քան եթէ մարդ էր ծնեալն: Իսկ եթէ մարդ էլ մահկանացու յայտ ահա է: Եւ զի՞նչ հրաշափառագոյն, եթէ մեռաւ մահկանացուն: Ո՞չ տեսանես զարեգակն ծագեալ եւ մեռեալ, ո՞չ տեսանես զլուսին⁴ աճեցեալ եւ դարձեալ պակասեալ, ո՞չ զերկիր զուարճացեալ⁵ եւ ապա չորացեալ, զի՞նչ, որ առ⁶ մեզն են, մնան⁷ ո՞ր⁸ անշարժ ունի զբնութիւնն⁹ եւ անփոփոխ: Հայեա՛ յերկինս եւ տես զերկիր, զի եւ ոչ նոքա յաւերժանան¹⁰, քանզի «երկիր¹¹ եւ երկիր¹² անցցեմ» (Մ. Գ. Ի. 35), ասէ՛ աստեղք յերկնից¹³ անկցին, «արեգակն խաւարեսցի եւ լուսին [210բ] ոչ տացէ¹⁴ զնշոյլն¹⁵ իւրք (Մ. Գ. Ի. 29): Արդ, զի՞նչ զարմանալիք, եթէ մեք, մասն աշխարհի, վայելեմք յայսոսիկ¹⁶, որ յաշխարհէ են: Առ այսոսիկ հայելով, յորժամ ի վերայ քո եկեսցէ հասարակացն

¹ C քեզ² C արդօք³ C արդօք⁴ C զլուսինն⁵ A զուարճացեալ⁶ C առ] որք⁷ ABE մնան] նման⁸ ABE ո] ոչ⁹ CD զբնութիւնս¹⁰ E յաւերժական] յաւէտ մնան¹¹ C երկին] երկիր¹² C երկիր] երկին¹³ ABDE յերկնից] յերկնէ¹⁴ ABDE տայցէ¹⁵ C զնշոյլս¹⁶ BC յայսոսիկ] յայնոսիկ

մասն ինչ, համբերեա ժուժելով, ո՞չ անշարժարար եւ ո՞չ անզգայապէս (քանզի ո՞ր վարձք¹⁷ անզգայութեանն¹⁸), այլ աշխատութեամբ բիւրապատիկ ցաւոցն: Սակայն ժուժկալեա՛, զոր աւրինակ ոք առաքինի ըմբիշ, զգաւրութիւն եւ զառաքինութիւն ոչ միայն ի հարկանել զհակառակամարտն, այլ եւ¹⁹ բերելով հզաւրապէս զառ ի նոցանէ հարուածսն²⁰ ցուցանէ: Եւ որպէս ոք նաւուղիղ²¹ եւ իմաստուն եւ անխռով առ ի յոյժ նաւարկութիւն²² հմտագոյն ուղիղ եւ անընկղմելի եւ քան զամենայն ձմեռնային մրրիկս բարձրագոյն զանձն²³ ապրեցուցանէ: Ի մանկանէ սիրելւոյ²⁴ եւ²⁵ ի մտահաճոյ²⁶ կնոջէ կամ յայլ իմեքէ սիրելեաց եւ ըստ ամենայն բարեմտութեան միաւորեցելոց զրկութիւն, ոչինչ դժնդակագոյն, որ յառաջագոյն դիտէ՝ զուղիղ բանն առաջնորդ կենացս²⁷ ունելով, այլ եւ²⁸ ըստ բնութեան ուրուք գնացելոյ: Քանզի սովորութեան բաժանումն եւ անբանիցն է²⁹ դժո-

¹⁷ ABCD վարձ ABCD + քան¹⁸ ABD անզգայութեանն] զգայութեանն C սգայութեան¹⁹ ACDE եւ]²⁰ AC հարուածսն²¹ D եւ իմաստուն...ուղիղ]²² E նաւարկութեան²³ C զանձն²⁴ A սիրելոյ C սիրելո²⁵ C եւ] + կամ²⁶ E մըտահաճն²⁷ C կենացն²⁸ BC եւ] + ոչ²⁹ D դժոխքմբերագոյն] դժուարըմբերագոյն

խըմբերագոյն²⁹: Տեսի երբեմն եւ ես զեզն արտասուելով՝ ընկերակցի նորա եւ լծակցի մեռելոյ: Եւ² զայլս [211ա] յանբանիցն ուժգնակի ի սովորութիւնսն է տեսանել աւժադակեալս³: Բայց դու ոչ այսպէս ուսար եւ ոչ այսպէս վարդապետեցար: Այլ սկիզբն⁴ սիրելութեան առնուլ յերկարութեանէ ընդունելութեան եւ ի ժամանակի սովորութեանէ ոչինչ աննրմանագոյն⁵. Ըղբաս զբաժանումն⁶ յաղագս⁷ յաճախութեան ի մեզ եղելոյ սովորութեանն, սակայն ամենեւին անբան:

5 Որպիսի կին ժառանգեցաւ քեզ ըստ⁸ հաւասարութեան կենացս⁹, զամենայն հեշտութիւն քեզ ըստ կենցաղոյս ընձեռելով, բարեմտութեան գործաւնեայ, խնդամտութեան առիթ, զախորժելիսն աճեցուցանելով ի տրտմութիւնս զյուրով մասն¹⁰ տխրանացն ի բաց բառնայր, նա յանկարծակի¹¹ յափշտակեալ կորեաւ: Մի՛ վայրենանար ախտիւն եւ մի՛ ինքնակամ ինչ ասէր զհանդիպութիւն եղելոցն, որպէս ոչ ուրուք վերակացուի¹² զաշխարհս տնաւրինե-

¹ A արտասուելով² E զայլս յանբանիցն] զայլոց անբանիցն³ A աւժադակեալս⁴ C սկիզբն⁵ AD աննրմանագոյն⁶ CDE զբաժանումն⁷ E յաղագս]⁸ C ըստ] ընդ⁹ ABDE կենացս] կենցաղոյս¹⁰ D մասն] + կէսն¹¹ C յարշտակել կորեւ¹² AC վերակացուի

24 - զիրդ յաղագս

լով, եւ մի՛ չարեացն գործաւնեայ լիցես¹³ ի տրտմութեանն անչափութենէ հարաւանդ դնելով քեզ ինքեան, մի՛ արտաքս¹⁴ անկցիս ի սահմանաց բարեպաշտութեանն: Քանզի եթէ բնաւին իսկ ի մարմին մի եղէք երկոքին (Հ. Գ. Ի. 24), բազում թողութիւն է զորոշումն¹⁵ միաւորութեանն բաժանումն¹⁶ հանդերձ ցաւովք¹⁷ ընդունել, համայն ոչ¹⁸ այսոցիկ աղաղաւ վայել է զմտաւածել ինչ յոչ արժանեացն¹⁹, [211բ] այլ խաւսել քեզ աւգտակարագոյնսն: Քանզի իմա, զի որ եստեղծն²⁰ զմեզ եւ կենդանացոյցն Աստուած առանձինն ետ²¹ իւրաքանչիւր անձին վարս կենաց եւ այլոց այլ սահման ճանապարհի հաստատեաց: Զի ումեմն յաւետ մնալ ի մարմնի տնաւրինեաց եւ զոմն ճեպով լուծանել ի կապանաց մարմնոյն հրամայեաց՝ ըստ անճառելի իմաստութեանն եւ արարութեան իւրոց²² բանիցն: Արդ, զոր աւրինակ ի բանդս անկեալք՝ ոմանք յուրով ժամանակս չարեաւք կապանացն փակին եւ ոմանք արագագոյն գտանեն զչար ախտին վճարումն, նոյնպէս անձինք ո-

¹³ CE լիցես¹⁴ E արտաքս] արտաքոյ¹⁵ CDE զորոշումն¹⁶ CE բաժանումն¹⁷ E ցաւօք¹⁸ C ոչ¹⁹ C արժանեացն E արժանեացն²⁰ E ստեղծն²¹ E ետ] ըստ²² E իւրոյ

մանք յաւետ արգելեալք լինին ի կեանսս յայտոսիկ եւ կեսքն¹ նուազագոյն² ըստ հաւասարութեան արժանաւորութեանն իւրաքանչիւր ուրուք, իմաստապէս խորութեամբ, եւ, որպէս ոչ ուրուք, միտք մարդոյ ոչ հասանեն³, յազազս իւրաքանչիւր ուրուք մերոց իրաց արարչին մերոյ յառաջագոյն տեսեալ պատրաստէ: Ո՞չ լսես⁴ Դաւթայ, որ ասերն⁵ «արտաքս ած ի պահպանոցէ գաճճ իմ» (ՀմԳ. II Է. ԺԻԼ. 8), ո՞չ լուար յազազս սրբոյս, թէ չոգաւ նորա անձնն: Զի՞նչ եւ Սիմէոն⁶ յորժամ ի գիրկս առ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս²⁸⁰, զի՞նչ արձակէր ձայն⁷: Ո՞չ զայս՝ «արդ արձակես զծառայս⁸ քո, Տէ՛ր (ՀմԳ. IV Է. Բ. 24): Քանզի փութացելումն առ վերին կեանսն ծանրագոյն, քան զամենայն [212ա] զտանջանս եւ զկապանարանս է ընդ մարմնոյն յերկարել: Արդ, մի⁹ եւս քեզ վայելելով¹⁰ խնդրեսցես¹¹ յազազս ոգւոցն¹² հրամանաց զհետ երթալ, այլ զմտաւ ած զմիաւորեալսն¹³

¹ C կէսք

² AC նւազագոյն

³ C հասանին

⁴ E լսես] լուեալ

⁵ E ասէրն

⁶ CD Սիմէոն E Սիմէոն

⁷ D զձայնն

⁸ AC զծայռայ

⁹ C եւս քեզ] եւ զքեզ

¹⁰ C վայելելով] վարելով

¹¹ DE խնդրեսցես

¹² A ոգոցն CE ոգոյն

¹³ E զմիաւորեալս

ըստ¹⁴ կենցաղոյս²⁸¹, զի մահու բաժանին, զի նմանապէս ուղեղնացաց, որք զի մի¹⁵ ճանապարհ գնացեն¹⁶ յերկարութեամբ առ իրեարս սովորութեանն¹⁷ միաւորին եւ ընտանեան¹⁸: Յորժամ զհասարակաց ճանապարհն կատարիցեն, այնուհետեւ որոշին ըստ իւրաքանչիւր պիտոյիցն հարկաւորապէս, ապա բաժանեալք յանցն իւրսն¹⁹ ոչ առ սովորութիւնսն նստելով յուլենան ի յառաջիկայսն, այլ, որ ի²⁰ սկզբանն շարժեցաւ պատճառ յիշելով, առ ընտանութիւնն իւրաքանչիւր ոք ընթանայ ի կատարումն: Արդ, զոր աւրինակ նոցա այլ է գիտաւորութիւնն ճանապարհին, հանդիպեցաւ նոցա ըստ ուղեգնացութեանն ի սովորութեանէն ընտանութիւնն, նոյնպէս եւ որք յամուսնութեանն են այլով իմն հաւասարութեամբ²¹ կենաց միաւորութիւն լինի²², եւ²³ առանձինն առաջիկայ նոցա յայտ ահա է կենացն վախճան²⁴, որ զմիաւորեալսն²⁵ յիրեարս հարկաւորապէս

¹⁴ C ըստ] ընդ E + գրեցելումն

¹⁵ C զի մի] զմի

¹⁶ E գնացին

¹⁷ C սովորութեամբն

¹⁸ B ընտանեան] ընդանան

¹⁹ E յիւրսն

²⁰ E ի]

²¹ E հաւասարութիւն

²² E լինի

²³ E եւ]

²⁴ C վաղջան E անվախճան

²⁵ D միաւորեալ

տպաւորեալ¹ կենացն կատարած բաժանեաց եւ որոշեաց:

6 Բայց բարեմիտ խորհրդոց է ոչ հեռանալն [212բ] դժուարապէս² ընդունել, այլ որ ի սկզբանն յարմարութիւն³ եղեւ⁴ շնորհ ունելն⁵, որ ժառանգակցեացն⁶ զնոսա⁷: Դու եւ յորժամ կենդանի էր քո կինն կամ սիրելին, կամ մանուկն, կամ ոք, եւ էր ողբաիր⁸: Իսկ այժմ ոչ շնորհ⁹ ունիցիս, որք կեանդ¹⁰ տուողին¹¹, այլ բամբասես յազազս առեւոցն¹²: Զի եթէ ի¹³ կնոջ միայն էիր տնակից եւ ոչ մանկունք էին¹⁴, զորս: արդեաւք¹⁵ կամէիր: Իսկ եթէ մանկունք էին եւ ոչ առաւել ճոխանայիր եւ կամ ի թշնամեացն¹⁶ զոմանս բարեկեցիկ¹⁷ տեսանէիր: Արդ, հայեա՛ մի գուցե մեք ինքեանց կարեւորս զսիրելեացն զրկութիւնս պատրաստիցեմք, զմերձաւորութիւնն ոչ զգալոյ¹⁸ զանցելոցն փոյթ առնեմք: Քանզի յորժամ ոչ զմաւտակա-

յիցն Աստուծոյ բարեացն¹⁹ գոհանամք²⁰ հարկաւոր մեզ ի բաց բարձումն յազազս զգալոյս²¹ լինի: Զի, զոր աւրինակ, աչք զյոյժ ի վերայ կացեալն ոչ տեսանեն, այլ կարաւտանան չափաւոր ումեմն հեռաւորութեան²², նոյնպէս²³ եւ ապաշնորհք անձամբք²⁴ նմանեցան յաւտարանալ²⁵ բարեացն եւ յանցանել շնորհին զգալ²⁶: Քանզի յորժամ վայելէին յախորժելիսն եւ ոչ²⁷ զմի շնորհ տուողին²⁸ ճանաչէին, յետ նուազութեանն²⁹ զանցեալն երանեն: Այլ ոչ ոք ի մէնջ փակի գոհանալով եւ ոչ³⁰ միօջէ խռովութեան կենցաղոյս, եթէ ոք [213ա] բարեմտաբար զիւրաքանչիւր ոք խորհել կամեսցի³¹: Զյոյովս արդեաւք³² տեսցես³³ եւ ոչ վայելչացեալս, որք իւրաքանչիւր ումեք մեզ կեանք³⁴ ստացանին³⁵, եթէ ուրեք ընկալցուք առ ի ներքոյ ան-

¹ E տպաւորել AB տպաւորեալ] + աստուած

² AC դժուարապէս

³ E սկզբան

⁴ AB եղեւ] + առն եւ կնոջն

⁵ BCE ունել D ունելով

⁶ E ժառանգեացն

⁷ E զնոսա] զնա

⁸ B ողբայր

⁹ B շնորհ

¹⁰ C կենն

¹¹ AC տուողին

¹² C առեւոցն] առնելոցն E առելոյն

¹³ BE ի]

¹⁴ D զորս...էին]

¹⁵ C արդեաւք

¹⁶ E թշնամեաց

¹⁷ CE բարեկեցիկս

¹⁸ CDE զգալոցն DE + այլ

¹⁹ D ոչ] B բարեաց C բարեց BE + ոչ

²⁰ D զգոհանամք

²¹ C զգալոյս] սգալոյս

²² C հեռաւորութենէ

²³ E նոյն

²⁴ E անձամբք

²⁵ C աւտարանալ

²⁶ C զգալ] սգալ

²⁷ C զմի շնորհ տուողին] զմիշտ նոր հմտողին

²⁸ A տուողին

²⁹ AC նւազութեանն

³⁰ CE ոչ] + ի

³¹ C կամիցիս

³² C արդօք

³³ D տեսցես] տեսանես

³⁴ C կենքս

³⁵ C ստացանին] անցանին

կեալսն հայել¹ եւ այնպէս առ ի վատթար² հաւասարութեանն գտանի մեզ բարին, քանւոյ³ ուրեք է արժանաւոր չափել: Մաղթոն⁴ 282 ես: Ունիս քան զքեզ խոնարհագոյնս⁴, գոհացիր, զի⁵, քան զոք, առաւել ինչ ունիս, զի ոչ առ երկանին կապեալ ես, զի ոչ վերս առնուս: Ոչ նուազեն⁶ եւ ոչ այգոքիկ⁷ ի գոհանալն պատճառք: Քանզի ոչ ունի մանկունս, ոչ է կապեալ ընդ փայտի: Ոչ կապեալն ունի զկեանս⁸ բաւականս⁹ դիմել ի գոհութիւնն՝ զարեգակն¹⁰ տեսանէ, զաւղտ¹¹ ընդունի, յաղագս այգոքիկ գոհացիր: Անիրաւաբար տանջեցար: Հանդերձելովքն¹² յուսովքն¹³ ուրախ լեր: Իրաւացի դատապարտեցար: Եւ այսպէս¹⁴ գոհացիր, աստէն զգատաստանն, յորս յանդգնեցարն¹⁵ պահանջեցար¹⁶, այլ ոչ¹⁷ ի տարածամ մեղացն զյաւիտենական տանջանսն շտեմարանեցեր: Ըստ նմին բանի

¹ C հաել² C վաթար³ AC խանոյ⁴ B խոնարհագոյնն CD խոնարհագոյն E խոնարհագոյնս⁵ BCD զի] + ոչ⁶ A նւազեն⁷ BCE այգոքիկ] այսոքիկ⁸ E զկեանսն⁹ D բաւական¹⁰ CD զարեգակն¹¹ C զօղն E զաւղդ¹² E հանդերձելօքն¹³ C յուսովք E լուսովք¹⁴ B այսպէս] այնպէս¹⁵ E յանդգնեցար¹⁶ C պահանջեցար] + դատապարտեցար¹⁷ E ոչ] + ի

եւ զամենայն¹⁸ կենացն եւ զամենայն գործոց պարտ է բարւոք¹⁹ եղելոցն իմանալով մեծամեծս մերձակայիցս աղագաւ տալ բարեգործին զչնորհս: Բայց այժմ [213բ] ի դժուարահաճոյիցն²⁰ ախտացան յոլովք՝ զմերձակայսն անպատուելով²¹ եւ հեռաւորացանկալով: Քանզի ոչ²² զտրուպսն²³ ի նոցանէ թուելով²⁴, յաղագս զորս ունին²⁵ զչնորհակալութիւնն կատարեն բարեգործին, այլ առ վեհագոյնսն հաւասարութեամբ²⁶, որքան վերջանան²⁷ զմտաւ ածելով, որպէս եւ յընտանեաց պակասեալք այլոցն մերձ եղելոցն, այնպէս²⁸ տխրին եւ բամբասեն: Ծառայն²⁹, զի ոչ ազատ է, դժուարի³⁰, որ զատութեամբ սնեալ է, զի ոչ բարի գաւառեայ³¹ եւ ոչ³² յերեւելեաց, եւ բարեզգեաց³³, եւ³⁴ զի³⁵ ոչ եաւթն նախահարս ունի թուել³⁶ ի վերագոյն ձիաբոյծս պայծառս եւ կամ

¹⁸ C զամենայն] + տանջանս¹⁹ C բարիոք²⁰ A դժուարահաճոյիցն C դժուարահաճոյիցն²¹ AC անպատուելով²² E ոչ] + ի²³ E տրուպսն²⁴ AC թուելով²⁵ D ունի²⁶ C հաւասարութեամբ²⁷ E վերջանան²⁸ C այնպէս] այնպիսի²⁹ C ծառայս³⁰ AC դժուարի³¹ E գաւառեայ³² CD ոչ]³³ BD բարեզգեացն³⁴ B եւ] + զի³⁵ E ոչ եաւթն] զի ոչ է³⁶ AC թուել ABD + մի

մենամարտկացն զընչեղութիւնն¹ վատնեալս²: Որ ըստ ազգին երեւելին³ է անգոսնէ⁴, զի ոչ փարթամութեամբ վարսաւորի, ընչեղն տրտմի եւ ողբայ, զի ոչ քաղաքի եւ ազանց է իշխան⁵, զաւրավարն՝ զի ոչ թագաւոր է, թագաւորն՝ զի ոչ ամենեցուն միանգամայն, որք ընդ արեգակամբս են իշխէ, այլ են ոմանք ազգք⁶ ընդ⁷ իւրեանց գաւազանաւ անկեալք: Եւ յամենեցունց յասցանէ միաբանի եւ ոչ միով իւրք զբարեգործէն գոհանալ: Այլ մեք, թողլով որք ի բանալ: Այլ մեք, թողլով որք ի բացուստ տրտմութիւնք, վարդապետիմք ի մերձակայսս զգոհութիւնն⁸ մատուցանել⁹: Ասեմք, որք տխրեալքն¹⁰ են յաղագս ամբոխելոյ ինչ իրաց իմաստուն բժշկին: «Սուր անդուրեմք է¹¹ խրատ քո ի մեզ» (Եւ. Ժ. 9. 16): Ասեմք՝ բարի է ինձ, [214ա] զի նուաստացուցեր¹² զիս (Եւ. Ժ. 11. 71): Թէ «ոչ արժանի¹³ եմ չարչարանք այժմու ժամանակիս առ հանդերձեալ փառսն, որ յայտնելոցն¹⁴ եմ¹⁵ ի մեզ» (Եւ. Ժ. 18): Ասացուք

¹ C զընչեղութիւնսն² C վատնել³ CDE երեւելի⁴ D անգոսնէ] անկումն⁵ C իշխան⁶ D ազգ⁷ C ընդ]⁸ C զգոհութիւն⁹ E մատուցանելով¹⁰ E տխրեալք¹¹ ABE խրատ քո] խրատքս¹² AC նուաստացուցեր¹³ D արժանիք¹⁴ D յայտնելոց¹⁵ E եմ] է

թէ¹⁶ սակաւագոյնս, քան թէ մեք մեղաւքն տանջիմք (Եւ. Ժ. 11. 11): Աղաչեսցուք զՏէրն, թէ՛ խրատեալ՝ զմեզ¹⁷: Սակայն իրաւամբք եւ մի՛ ցաւամբք» (Եւ. Ժ. 24): Քանզի յանդիմանեալք¹⁸ «ի Տեառնէ խաւտիմք, զի մի ընդ աշխարհիս դատապարտեցուք» (Եւ. Կ. Ժ. 1. 32): Եւ¹⁹ ի գուարճացեալ²⁰ վարս կենաց զայն ասացուք զԴաւթայ զձայնն²¹ զի²² նչ հատուցից Տեառն²² յաղագս ամենեցունց, զոր հատոյց ինձ (Եւ. Ժ. 11. 12): Զի յոչ էից ի գոլն էած, բանիւ պատուեաց²³, արուեստս մեզ գործակիցս²⁴ շնորհեաց, կերակուրս յերկրէ բուսոյց, զանասնոցն ծառայութիւնն²⁵ ետ: Յաղագս մեր՝ անձրեւք, մեր աղագաւ՝ արեգակն²⁶, լեռնային եւ դաշտային մեր զարդարեալ է, փախուցեալս մեր ժամուցն ծայրս պատրաստագոյնս առնէ: Յաղագս մեր գետք հոսին, յաղագս մեր աղբիւրք²⁷ բխեն, ծով մեզ ներելի է առ ի շահսն: Ոսկեհանացն փարթամութիւնս²⁸, ամենայն ուստեք վայելումն, բովանդակ²⁹ ստացուա-

¹⁶ C թէ]¹⁷ CD զմեզ] + տէր¹⁸ E յանդիմանեմք¹⁹ BDE եւ]²⁰ A զարճացեալ C զարճացել²¹ C զձայն D ձայնն²² C տեառն]²³ AC պատեցար²⁴ D գործակից²⁵ CE ծառայութիւն²⁶ BCD արեգակն²⁷ B աղբիւրք²⁸ C փարթամութեանն²⁹ C բաւանդակ

ծոց¹ մեզ պաշտպանելով յաղագս փարթամութեան եւ աննախանձ² ի³ մեզ շնորհի բարեգործին:

7 Եւ զի⁴ ն⁵ պարտ է զփոքունսն ասել: Վասն մեր Աստուած ի մարդկան, յաղագս ապականեալ մարմնոյն, «բանն մարմին եղեւ եւ բնակ[214բ]եաց ի մեզ» (Թ. 14): Ընդ ապերախտ⁴ բարեգործն, առ գերելս⁵ ազատիչն, առ նստեալսս⁶ ի խաւարի՝ արեգակն⁷ արդարութեան, ի վերայ խաչի՝ անմահն, ի սպանումն՝ կեանքն, յարութիւն՝ յաղագս անկեղոցս, հոգի որդեգրութեան, շնորհացն բաժանումն, պսակացն աւետիք եւ այլք, զորս ոչ թուել⁸ զիւրին է, յորս ամենեւին վայելչական ձայն մարգարէին՝ զի⁹ ն⁵ Հատուցից Տեառն յաղագս ամենեցունց, որ⁹ ետ ինձ (Հ. 12): Եւ սակայն զայս ոչ ասաց տուեալ¹⁰, այլ փոխատուր¹¹ տուեալ¹² մեծապարգեւին¹³, որպէս ոչ սկիզբն¹⁴ առնէ շնորհին տալոյ, այլ փոխարէնս Հատուցանել¹⁵, որք ի նոսայն¹⁶ լի-

նին, քանզի առողացն գոհութեամբ ի շնորհակալութիւն¹⁷ վարկանի: Որ զինչսն տայ՝ խնդրել¹⁸ ի¹⁹ քէն ողորմութիւն ձեռամբ աղքատացն եւ²⁰ եթէ առցէ զիւրն²¹ ամբողջ պահէ զշնորհսն, որպէս յաղագս զիւրսն լնու: Արդ, զի⁹ ն⁵ Հատուցուր²² Տեառն²³: Քանզի ոչ թողում զձայն մարգարէին գեղեցկապէս տարակուսելոյ²⁴ եւ չուրջ դիտողի զինքեան աղքատութիւնն²⁵, զի ոչ ինչ ունի առ ի Հատուցումն արժանաւոր: Որ ի վերայ մեծամեծաց եւ պայծառ բարեգործութեանց եւ, ոչ ունելով զառաւելութիւն, բազմապատիկ մեզ ի²⁶ զկնիսն²⁷ խոստանայ՝ զբախտի²⁸ փափկութիւն²⁹, փառս³⁰ [215ա] արքայութեան, հաւասար հրեշտակաց պատիւ եւ զԱստուածային իմաստութիւնն, որ արժանաւորաց³¹ բարեացն է ծայրագոյն, որում ամենայն բաղձայ բանական բնութիւնս, որում եւ մեք հանդիպեցուք յախտից մարմնոյ³² զմեզ ազատելով: Արդ,

¹⁷ BD շնորհակալութիւն

¹⁸ BDE խնդրէ

¹⁹ D ի]

²⁰ C եւ]

²¹ ABD իւրոց E իւրոյ

²² C Հատուցուր

²³ C տեառն

²⁴ CE տարակուսելոց

²⁵ C աղքատութիւն E զաղքատութիւնն

²⁶ C մեզ ի]

²⁷ C զկնիսն

²⁸ C զբախտին

²⁹ D փափկութեան

³⁰ C զփառս

³¹ D արժանաւորացն

³² E մարմնոյն

որպէս¹ զհաւասարականն ու զյոլովագութեամբ² (որ առաջինն է բարեաց եւ կատարելագոյն, վասն զի լրումն աւրինացն սեր է (Հ. 10) առ մերձաւորսն ցուցցուք: Յորժամ առ ոմանս, որք ի մեծամեծս, թշուառութիւնս¹ արգելեալք են մտանելով, ոչ արտաւարակից² լինիցիմք նոցա եւ ոչ սգակիցք³, այլ գոհանայցեմք ի վերայ եղեւոցն: Քանզի զիւր վտանգսն գոհութեամբ ընդունել համբերութեան⁴ է եւ ժուժկալութեան ցոյցք, իսկ յաւտարացն թշուառութիւնս⁵ գոհանալ զԱստուծոյ խնդացելոցն է⁶ չարեաւք⁷ եւ զայրացուցանողաց զարտմեալս⁸, եւ զայսոսիկ առաքեալ հրամայէ մեզ «լալ ընդ լացողսն» (Հ. 15): Արդ, զի⁹ ն⁵ ասեմք առ այսոսիկ: Կամ զարձեալ հարկաւորապէս զտէրունական բանսն յիշեցուցանեմք¹⁰ ձեզ¹¹ ի վերայ որոց¹² խնդալն հրամայիմք եւ ի վերայ¹³ որոց՝ սգալ: Խնդալն¹⁴ եւ զուարճացարո՛ւք¹⁴, զի վարձք ձեր յոլովք¹⁵ են յերկինս

¹ AC թշուառութիւնս

² C արտաւարակիցք D արտաւարակից E արտաւարակից

³ D սգակիցք] զգակիցք

⁴ C համբերութիւն D համբերութեամբ

⁵ A թշուառութիւնս C թշուառութիւնսն

⁶ CE է]

⁷ C չարիւք

⁸ C զարտմեալսն E զարտմեալսն

⁹ ABDE լացողս

¹⁰ C յիշեցուցանելով

¹¹ C ձեզ] քեզ

¹² C որոց] որո

¹³ E ի վերայ]

¹⁴ AC զուարճացարուք

¹⁵ E յոլովք CD բազում

(Հ. 12): Եւ զարձեալ՝ «դստե՛րք Երուսաղէմի, մի՛ լայք ի¹⁶ վերայ իմ, այլ [215բ] լայքք ի վերայ որոց ձերոց» (Գ. 19. 28): Ապա ուրեմն ընդ արդարսն խայտալ եւ բերկրակիցս¹⁷ լինել աստուածային մեզ բան¹⁸ հրամայէ, իսկ որք ապալխարութեամբ արձակիցեն¹⁹ արտասուս՝ ախտակից եւ սգակից լինել եւ որք անցաւաբար անկեալ կայցեն լալ, զի եւ ոչ գիտեն թէ²⁰ որպէս վայելեն²¹:

8 Ոչ²² ի վերայ մահուն մարդկան լալ²³ եւ ողբալ²⁴, որք սգայցենն վայել է լնուլ զաւրինաւոր պատուիրան²⁵: Զի եւ ոչ զբժիշկ գովեմ, որ փոխանակ աւգնելոյ աշխատեցելոցն²⁶, զինքն հիւանդութեամբք լնուցու, եւ ոչ զնաւորութեամբք լնուցու, որ փոխանակ զաւրանալոյ առ նաւեալսն, եւ ընդ հոգման կուեւելոյ²⁸, եւ փախչելոյ յալեացն, եւ մխիթարելոյ զերկուցեալսն, ործացեալ եւ լքեալ զաւրէն, որ անփորձ է ծովու: Քանզի այս է, որ առ սգացեալսն մտանելով եւ ոչ յիւրմէ բանէն աւգտակարու-

¹⁶ B ի] զի

¹⁷ D բերկրակից

¹⁸ C բանն

¹⁹ C արձակիցին

²⁰ C թէ] + եւ

²¹ C վայելեն

²² C ոչ] + որ

²³ C լան

²⁴ C ողբան

²⁵ A պատուիրան C պատուիրանն

²⁶ CE աշխատեցելոյն

²⁷ E զնաւորեղ

²⁸ A կուեւելոյ C կուեւելո

¹ AC ստացւածոց

² D աննախանձելի

³ D ի]

⁴ C ապերախտսն

⁵ CE գրեալսն

⁶ E նստեալսն

⁷ A արեգակնն B արեգական

⁸ AC թել

⁹ CD զոր

¹⁰ A տեալ

¹¹ E փոխատու

¹² C տեալ

¹³ AB մեծ պարգեւին DE մեծապարգեւն

¹⁴ C սկիսքն

¹⁵ E Հատուցանելոյ

¹⁶ E նոսայն] նոյն

Թիւնս ինչ ընձեռեսցէ¹, այլ յաւտարաց ի² չարեացն³ զամաւթ ընդունիցի: Արդ, տխրել ի թշուառութիւն⁴ վշտացելոցն է յարմարագոյն: Քանզի այնպէս⁵ զինքն ընտանեցուցանէ⁶ վշտացելոցն⁷ ոչ զուարթացեալ⁸ թշուառութեամբ⁹ եւ ոչ զանազանութեամբ¹⁰ քաւտարացն ցաւով¹¹: Եւ սակայն ոչ յաղագս այլոց¹² ինչ բերել տրտմեցելոցն¹³ վայել է՝ որպէս ոչ ողբակից եւ սգակից լինել վշտացելոցն¹⁴, [216ա] եւ զայս ինչ նմանել եւ նախանձեցուցանել զապաշխարեալսն¹⁵ յախտէն, որպէս թէ արգելուցու զինքն, եւ ի գետնի ընդ նմանսցի¹⁶, եւ խզեալ¹⁷ ճեպիցի¹⁸ զհերս: Քանզի յայսցանէ յերկարեալ¹⁹ յաւետ լինի զթշուառութիւնն²⁰, քան եթէ ցածուցանել:

¹ BD ընձեռեսցէ

² C ի]

³ C չարաց

⁴ A թշուառութիւն C չարութիւն

⁵ C այնպէս] այս

⁶ E ընտանեցուցէ

⁷ ABC վշտացելոցն] վտանգելոցն

⁸ AC զուարթացեալ

⁹ A թշուառութեամբ D թշուառութեամբ

¹⁰ E ցաւօք

¹¹ C այլոց

¹² B տրտմեցելոցն C տրտմեցելոցս

¹³ E վշտացելոցն

¹⁴ C զապաշխարեալսն] զյափշտակեալսն D զապաշխարեալսն

¹⁵ C թխազգեստ E թխազգեստ

¹⁶ BD նստիցի

¹⁷ DE խզել

¹⁸ D ճեպիցէ

¹⁹ BD յերկարել

²⁰ AC զթշուառութիւնն

Ո՛չ տեսանես, զի²¹ ցայլք²⁸⁵ եւ փածաղունք²², ոմանք վիրաւք եւ ոմանք տապով վտանգեալք՝ զցաւսն աճեցուցանեն, իսկ ձեռք զհիւանդացեալն հեզութեամբ իւրեանց մերձաւորութեամբն ամփոփեն: Արդ, եւ չու մի՛ գաղանացուցանէր զախտն մաւտաւորութեամբ եւ մի՛ ընդ նոսա ի վայր անկցիս ընդ անկեալսն²³: Քանզի, որ զանկեալն յարուցանէ բարձրագոյն գոյ, քան զգլորեալն ամենայն իւրաւք պարտի, իսկ որ զուզաբար է անկեալ այլում եւ նա յարուցանողի պատեհազուրի կարաւոր: Այլ վերընդունել յայլոցն²⁴ եւ հեզաբար ընդ տրտմեալսն է իրաւացի տխրել. ցած երեսաւք եւ պարկեշտ ծանրութիւն ունելով՝ յոգւոյ²⁵ զկիրսն նշանակեալ²⁶. Բայց խաւսել ինչ ոչ վաղվաղակի եւ ի վերայ վազել ստգտանաւքն²⁷ ոչ է աւրէն, իբրեւ խայտացեալ եւ²⁸ ի վերայ ելանել²⁹ անկելոցն³⁰ (քանզի ծանրագոյն է, որք յախտէն ոգւովք³¹ չարչարին սաստելն, զի միանգամայն զժոխընկեալք են, որք [216բ] վտանգինն եւ առ մխիթարութիւնն անհաւանք յայնցա-

²¹ C զի] եւ

²² B փածաղունք E փայծաղունք

²³ C զանկեալսն

²⁴ BD յայլոցն] յեղելոցն

²⁵ AC յոգոյ

²⁶ CE նշանակել

²⁷ E ըստգտանօք

²⁸ C եւ]

²⁹ C ելանել

³⁰ E անկելոցն

³¹ AC ոգովք D ոգովքն

նէ¹, որք անախտաբար ամենեւին կայցեն բանիւք): Այլ թողացուցանել² ունայնս եւ անգործս բարբառել եւ կականել, եւ յորժամ ի³ չարէն առողջանայցեն եւ զիջանիցեն⁴, յայնժամ խնամաբար եւ հանդարտապէս զմխիթարութենէն բուռն հարկանել: Զի եւ ձիավարժք զգժուար⁵ երասանս⁶ ձիոցն ոչ փութով խեղդեն սանձաւքն եւ ոչ անդրէն⁷ բախեն (քանզի ընդ⁸ վազել⁹ այնպիսիքն եւ ի բաց սասանեցուցանել զհեծեալն վարդասանեցուցանել զհեծեալն վարդասանեցուցանել¹⁰ պետեն), այլ ներեն զառաջին¹¹ յարձակմունս նոցա եւ յորժամ տեսանեն յիւրեանց՝ ի դիմելոյն եւ զսրտմտութիւնն¹² բռնութեամբ վատնեալ¹³, յայնժամ առնուն մղեալս եւ հաւանագոյնս¹⁴ առնեն ի ձեռն արուեստին¹⁵: Այսպէս¹⁶ եղիցի ըստ Սողոմոնի¹⁷ բանին՝ բարեւ¹⁸ է մտանել ի տուն սգոյ յաւէտ, քան ի տուն զինւոյ¹⁹ (Հմմտ. Ժ. 3): Եթէ ոք, հանգերձեալ է

¹ C յայնցանէ] + ցանկանա

² C թողացուցանելս

³ C ի]

⁴ D զիջանիցին

⁵ AC զգժուար

⁶ A երասանս] երեսանս

⁷ CE անդրէն] անդէն

⁸ E ընդ] ըստ

⁹ D վազել] վզել

¹⁰ D զառաջինն

¹¹ C սրտմտութիւնն

¹² D վատնել

¹³ C հաւանագոյնս] հրաժարագոյնս

¹⁴ AC արուեստին

¹⁵ E այսպէս] սոյնպէս

¹⁶ CDE Սողոմոնի

¹⁷ CD բարեւ

¹⁸ A զինւոյ

հանճարաբար եւ սգաստապէս բանիւ վարիլ, փոփոխէ զիւր առողջութիւնն աշխատեցելոցն¹⁹, այլ ոչ յայլոյ²⁰ տրտմութենէն, իբրեւ զաչացաւութիւն, ընդունիցի²¹:

9 Լալ ընդ լացողս: Յորժամ տեսցես յաղագս ապաշաւանաց զեղբայրն սգացեալ²², արտասուակից²³ լեր նմա յայնոսիկ եւ ախտակից: Քանզի այնպէս լինի քեզ աւտ[217ա]արտութիւն²⁴ ախտիւքն զքոյինսն յարդարել: Զի որ վասն ընկերին մեղաց ջերմ²⁵ կաթեցուցանէ արտասուս, զինք բժշկէ ի ձեռն, որոց զեղբայրն ապրեցուցանէ: Այսպիսի էր, որ ասէրն՝ «տրտմութիւն կալաւ զիս ի մեղաւորաց եւ²⁶ ոյք²⁷ թողիմ զաւրեմս քո» (Ս. Դ. Դ. 53): Արդ, յաղագս մեղաց ողբայ: Այս է հիւանդութիւն անձին, այս է մահ, այս՝ սգոյ²⁸ արժանի եւ անդադար ողբոց: Ի վերայ այսորիկ զամենայն արտասուս հեղցես եւ մի՛ նուազեսցէ հառաչումն սրտին միջոցի առաքեալ: Լայր Պաւղոս «զթշմամիս խաչիմ Բրիստոսի» (Փ. Լ. Գ. 18): Երեմիաս արտասուէր ի վերայ կորստեան ժողովրդեանն, եւ իբր, ոչ էր բաւական բնութեանն արտասուս, աղբիւրս խնդրէր արտասուաց եւ կայանս վերջինս եւ

¹⁹ BD աշխատեցելոցն

²⁰ E յայլոց

²¹ C ընդունի

²² D սգացեալ] զգացեալ

²³ A արտասուակից C արտասուակից

²⁴ E օտարի

²⁵ C ջերմն

²⁶ C եւ]

²⁷ ADE ոյք] որք

²⁸ E սգոյ] ոգոյ

«Աստեալ լացից զժողովորդս զայս ա-
տուրս բազումս, զկորուսեալսս» (Հմմտ. Եւ. 1): Այնպիսի արտասուս,
զայնպիսի սուգ բանս երանէ՝ ոչ
որ առամենայն տրտմութիւն զիւ-
րաւ ածեալ լինի եւ յամենայն
պատճառէ զիւրաբար¹ է առ ողբս:
Ահա զոմանս տեսի² հեշտասի-
րացն, ³յաղագս առաւելութեան
հեշտալի կրիցն, պատճառաւ⁴
տրտմութեանն յարբեցութիւն եւ ի
սխալակումն⁵ խոտորեալս եւ զան-
ժողովակութիւնն իւրեանց ի Սողո-
մովնի⁶ բանիցն մխիթարել փոր-
ձէին, որ ասեն՝ «տուր⁷ գիւնի տրտմե-
լոց⁸» (Հմմտ. Լւ. 6): Արդ, է առա-
կող բանն՝ ոչ արբեցութեան իշ-
խանութիւն ընձեռելով, [217բ] այլ
ամփոփեալ⁹ ունելով¹⁰ զմարդկա-
յին կեանս: Զի զառակն տէրունա-
կան թողից, որ¹¹ գինին¹² կոչէ զբա-
նական ուրախութիւնն, զորոյ յա-
ռաջագէմ միտք ոչ փոքր ինչ ու-
նին զխնամակալութիւնն, զի մի՛
ուժգնութեամբ սգոյն¹³ ըմբռ-
նեալք՝ ի կերակուրսն պղերգա-
նայցեն, որք դժուարաւ¹⁴ մխիթա-

րին մեծասուքն: Այլ հացիւ հաս-
տատի¹⁵ սիրտ¹⁶ սգասիրին²⁸⁶, եւ գի-
նով¹⁷ ի վայր անկեալ բնութիւնն
առաւել հեշտնայ: Բայց գինեակէք
եւ գինեկէզք²⁸⁷ ոչ զտրտմութիւնն
հանդարտեցուցանեն, այլ չար ընդ
չարեաց փոխանակեն, անզգամք¹⁸
ոմանք¹⁹ լինելով վաճառակիցք,
զհիւանդութիւնս անձանց փոփո-
խեն ընդ հիւանդութեանց, զոր աւ-
րինակ ի կշիռս զմէտս զուգելով
նմանեալք՝ նոցա այնքան ի բաց
բառնան զտրտմութիւնն, որքան
աճեցուցանեն զհեշտասիրու-
թիւնն²⁰: Բայց ինձ թուի²¹ յաւգ-
նութիւնն պարտ է ընձեռել բնու-
թեան²² զգինին. ըչ այնքան հրա-
մայել²³ հեղուլ զանապակն, մինչ
զի խաւար խորհրդոցն առնել: Զի
եւ ոչ ցնդեսցի գինեաւ²⁴ տրտմու-
թիւնն, եւ ոչ արբեցութեամբ չար
անձին լեալն²⁵: Զի եթէ տրտմու-
թեան է բժիշկ խորհուրդք՝ վերջին
լինիցի²⁶ չարեացն արբեցութիւնն՝
զբժշկութիւն ոգւոցն²⁷ խափանե-
լով: Առ վերստին բանիւ յասացե-
լոցն²⁸ զիւրաքանչիւր ոք եւ
գտցես յայնժամ զկարո-

ղու[218ա]թիւն առաքելական աւրի-
նադրութեանն եւ զաւգտակա-
րութիւն՝ զիարդ յամենայն ժամ
խնդասցես զուղիղ բանին¹ զհետ
երթալով եւ որպէս աղաւթեսցես²
աննուագաբար³ եւ զիարդ
յամենայնի գոհանայցես, որով

աւրինակաւ մխիթարեսցես
զտրտմեալսն, զի յամենայնի հա-
սարակակից²⁸⁸ եւ հաստատեալ՝
աւգնականութեամբ Հոգւոյն⁴
սրբոյ եւ բնակեցելով շնորհին
Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի,
որում փառք⁵ յաւիտեանս²⁸⁹.
ամէն⁶:

¹ E զիւրաբար

² C տեսանի DE + ի

³ C յաղագս... կրիցն]

⁴ C պատճառաւ] + ի

⁵ ABD սխալակումն] խաղակումն C խալա-
կումն C + յորդորել

⁶ CE Սողոմոնի D Սաղոմոնի

⁷ D տուր] տուր

⁸ E տրտմեցելոց

⁹ DE ամփոփելով

¹⁰ D ունելով]

¹¹ C որ] նոր

¹² C գինի

¹³ A սրգոյն

¹⁴ A դժարաւ C դժարօ

¹⁵ D հաստատի] հաստի

¹⁶ C սգասիրին] սգաւորին

¹⁷ B գինեով

¹⁸ B անըզգամք

¹⁹ C ոմանք]

²⁰ ABDE զհեշտասիրութիւնն] զհեշտութիւն

²¹ C թուի] + թէ

²² C բնութեանն

²³ E հրամայէ

²⁴ C գին եւ

²⁵ B լինալն

²⁶ E լիցի

²⁷ E ոգւոյն

²⁸ E յասացելոցս

¹ C բան

² C աղաւթիցես

³ AC աննուագաբար

⁴ AC Հոգւոյն

⁵ CE յաւիտեանս ամէն]

⁶ A ամէն]

ԻԸ. Ի ՍՈՒՐԲ ՆԱՀԱՏԱԿՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՍՏԵՓԱՆՈՍ²⁹⁰

Ամենքեան, որ² սիրելեացն ճաշոցն³ յաւրինեսցեն⁴ պատրաստութիւն, զանազան խորտկացն⁵ պատրաստեն⁶ խումբս ոչ միայն զտեսակս հեշտալիս արտակերտելով²⁹¹ փրփրականս եւ⁷ կամ⁸ ծաղկերանգս ասրակերպս⁹, այլ առաւել զհամեղութիւն¹⁰ խոկալով¹¹ սպասաւորեն: Նաեւ գորովագութ¹² մայր, ¹³ յորժամ¹⁴ ժամանակաւ¹⁵ հեռացելոց¹⁶ մանկանցն¹⁷ առնիցէ ընդունելութիւն, զախորժելի եւ զաւգտակար կերակրոցն սեղանա-

¹ Ե ի յիշատակ սրբոյն Ստեփաննոսի Նախավկային երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսապետի Կեսարու Կապադովկացոց ներբողեան ի սուրբ վկայն Քրիստոսի Ստեփաննոս Ի Բարսղի եպիսկոպոսի նախավկայն Ստեփաննոս N Երանելոյն Բարսղի Կեսարու եպիսկոպոսի ի նախավկայն Քրիստոսի սուրբն Ստեփաննոս U երանելոյն Բարսղի առ յիշատակ սրբոյն Ստեփաննոսի ներբողեան ասացեալ Z քարոզ երանելոյն Բարսղի Կեսարու Հայրապետի ասացեալ ի նախավկայն Քրիստոսի սուրբն Ստեփաննոս

² IUZ որ] որք

³ E ճաշ IN ճաշոյն U ճաշ Z ճաշ

⁴ EN յորինեն զպատրաստութիւն Ի յաւրինեն զպատրաստութիւնն

⁵ IN խորտկացն] կերակրոցն

⁶ E պատրաստեցեն Ի տպաւորեն

⁷ INU եւ]

⁸ IZ կամ]

⁹ A ասրակերպս] սրսակերտս Ի արատակերպս ENUZ ասրակերպս

¹⁰ N զհամեղութիւնսն

¹¹ Ի խոկալով] + գոյիւ չափ

¹² E գորովագութ

¹³ U յորժամ ժամանակաւ]

¹⁴ Ի յորժամ] + փոքր ինչ

¹⁵ Z ժամանակաց

¹⁶ E հեռացեալ U հեղգացեալ

¹⁷ Ի մանկանցն] որդւոցն

ւորէ ժողովս եւ ոչ միայն կերակրովն, այլ եւ գանձուցն պատուականութեան¹⁸ զնոցայն չահի [218ր] ուրախութիւն, մանաւանդ թէ եւ մթերք գանձուցն¹⁹ ի մաւրէն յաղապս նոցա համբարեալ²⁰ պահին: Նոյնպէս²¹ եւ ճշմարիտ մայրս ձեր²² եկեղեցի կոչեաց զբազմութիւն²³ հնազանդ եւ կամարար որդւոց²⁴ զհաւատացելոց²⁵ ասեմ²⁶ զժողովրդոց²⁷ ի պատրաստութիւն ընդունելութեան²⁸ հաւատոյ²⁹ յուսոյ³⁰ սիրոյ³¹: Քանզի սիրուն Հաւր եւ հաւատացեալ Մաւր, այսինքն՝ Աստուծոյ³² եւ³³ եկեղեցւոյ հաւատացեալ գոլով³⁴ որդիք, սէր անխախտական առ Հայրն ձեր պահեցէք Աստուած³⁵ եւ նայեցեալք³⁶ ի³⁷ սրբոցն ժողովս, որ³⁸ են գանձք

¹⁸ A պատուականութեան Ի պատուականութեամբն UZ պատուականութեամբ

¹⁹ N գանձուցն] + առ Ի + ի]

²⁰ E համբարեալ] ամբարեալ ամբալ

²¹ Ի նոյնպէս] նոյն աւրինակ N նոյն աւրինակաւ

²² N ձեր] Z մեր Z+ սուրբ

²³ N զբազմութիւնս

²⁴ A որդւոց

²⁵ EUZ զհաւատացելոց

²⁶ Z ասեմ]

²⁷ Z զժողովրդոց] EN ժողովրդոց

²⁸ Ի հաւատոյ յուսոյ սիրոյ] սիրոյ եւ հաւատոյ եւ յուսոյ

²⁹ E հաւատոց

³⁰ E յուսոյ] Z + եւ

³¹ E սիրոյ] + եւ յուսոյ

³² E աստուծոյ]

³³ EI եւ]

³⁴ E գոլ

³⁵ Z աստուած]

³⁶ U նայեցեալք

³⁷ Ի ի] ընդ

³⁸ IZ որք

¹ ձերոյ մաւրն եկեղեցւոյ² բերկրեալք³ յուսով⁴ ուրախութեան⁵ ցնծացէք, որպէս զի շնորհքն⁶, որ զնոսայն լուսաւորեցին եւ զձեզ արժանիս արասցէ⁷, հասանել վիճակի⁸ ժառանգութեան⁹ սրբոցն¹⁰:

Արդ, աղաչեմ զձեզ¹¹ ծառայակիցք¹² եւ որդեակք¹³ զլսելիս¹⁴ ձեր¹⁵ առ իսկ մատուցիք եւ մի՛ նեղսիրտ դանդաղանաւք, զի եւ որդիքն եթէ¹⁶ զմաւրն¹⁷ զառաջի եղեալ զկերակուրսն¹⁹ նեղասիրտ դանդաղանաւք ուտիցեն՝ տրտմութիւն ոչ սակաւ գթո²⁰ մաւրն²¹ վերայ՝ ածեն²²: Եւ արդ²³ սեղան, իբր²⁴ լսիցէք, որդիք²⁵, մի՛ զապականացու²⁶ կերակրովքս²⁷ յղփացեալ²⁸ ի-

¹ N ձերում մաւր

² A եկեղեցւոյ

³ EZ բերկրեալ

⁴ Ի յուսով] + եւ

⁵ IN ուրախութեամբ

⁶ N շնորհքն] յուսով ուրախութեամբ

⁷ N արասցեն

⁸ E վիճակի] մասն

⁹ Ի մասին U ի մասն

¹⁰ EINZ սրբոցն] + ի լոյս

¹¹ A զմեզ]

¹² IU ծառայակիցք] + իմ

¹³ N որդեակք] + եղբարք E + իմ Ի + մտաղիւրութեամբ

¹⁴ Ի լսելիսդ

¹⁵ Ի ձեր]

¹⁶ Ի եթէ]

¹⁷ Ի զմաւրն] + պատրաստեալ սեղանս եթէ

¹⁸ EU եղեալսն Ի զառաջի եղեալ]

¹⁹ Ի զկերակուրսն] N սեղանն

²⁰ ENU գրոց

²¹ EZ մաւրն] + ի

²² INZ ածիցեն

²³ Ի եւ արդ]

²⁴ ENUZ իբրեւ

²⁵ IZ որդիք]

²⁶ Ի զապականեալս

²⁷ ENU կերակրովք

մասջիք եւ մի՛ զմայրական²⁹ գութն իբր³⁰ թանձրութեան³¹ երկրաքարշիցս կարծիցէք, այլ զհոգեւորական³² եւ երկնաւոր³³ աւագանին³⁴ գոլով որդիք՝ ի հոգեւոր սեղանոյս³⁵ պատրաստ|219ա|եցարուք վայելել³⁶: ³⁷ Ստեփանոս այսաւր զանձն եւ զմարմին ժողովրդոցն³⁸ ուրախացուցէ³⁹, քանզի եւ⁴⁰ նորին իսկ կատարի յիշատակ: Ստեփանոս այն, որոյ⁴¹ քաջութիւնն նատակութեան ի պրակս⁴² սրբոցն⁴³ պատմի⁴⁴ առաքելոցն⁴⁵: Սա բազմափայլ ինքեան⁴⁶ առաքինութեամբ զայրեացն եւ զնանկացն վերակացութեան ստացաւ⁴⁷ շնորհս⁴⁸, զի ճշմարտագոյն⁴⁹

²⁸ EIU յղփացեալք N յղփացեալս

²⁹ IN զմայրական] մարմնական

³⁰ ENZ իբրեւ

³¹ NZ զթանձրութիւն

³² N հոգեւորական

³³ Ի եւ երկնաւոր] երկանց

³⁴ EN աւագանին] + հոգեւոր

³⁵ ENZ սեղանոյն Z սեղանոյ Ի + անտի

³⁶ Ի վայելել] ճաշակել Z վայելեալսն

³⁷ Z Ստեփանոս... այն] որպէս նախավկայն Քրիստոսի սուրբ Ստեփաննոս հետեւելով ցանկացաւ եւ էջաս այնր աստիճանի եւ փառացն վայելչութեան

³⁸ E ժողովրդեանս Ի ժողովելոցս N ժողովրդոցս

³⁹ Ի ուրախացուցէ] զուարճացուցէ

⁴⁰ EIN եւ]

⁴¹ N որ Z + եւ

⁴² EU պրակս] + առաքելոցն

⁴³ Ի սրբոցն] գործոց Z առաքելոցն

⁴⁴ Ի պատմի] պատի

⁴⁵ EUZ առաքելոցն

⁴⁶ Z ինքեան]

⁴⁷ Z ստացեալ

⁴⁸ Ի շնորհս] + եւ զի մի վայրապար զասացելովքս կարծիցէք

⁴⁹ N ճշմարտութեան

չնորհք մեծագոյնք¹ ի կաթուղիկէ եկեղեցւոյ² չիք³ այնքան, որպէս⁴ զաղքատացն⁵ դարմանատարութիւն²⁹² եւ ոչ եթէ վայրապար⁶ ինչ⁷ ում եւ⁸ պետ մարդոյ զայս առաքեալքն⁹ հաւատացին⁹: Այլ զի¹⁰նչ ընտրեցին, ասէ, առաքեալքն¹⁰ զՍտեփանոս¹¹ այր¹¹ լի հաւատովք¹² եւ հոգւով¹³ սրբով: Տեսանես¹⁴ զառաւելութիւն իրին, զի եթէ որ լինէր¹⁵ հաւատովքն¹⁶ միանգամայն¹⁷ եւ հոգւով¹⁸ սրբով¹⁹ եւ զայնոսիկ մեծի²⁰ փափազանաւքն²¹ կատարէր, որչափ եւս առաւել մեք²¹ պատճառս²² փրկութեան անձանց մերոց²³ եւ մերձաւորաց զայնոսիկ²⁴ հաշուեսցուք²⁵: Իսկ ուրանաւր հոգին

¹ ENU մեծագոյն

² A եկեղոյ

³ Z չիք]

⁴ I որպէս] որքան

⁵ E դարմանատարութիւնս N դարմանատարութիւն

⁶ E ինչու

⁷ I ինչ]

⁸ EINU եւ]

⁹ Z հաւատացին] հաստատեցին

¹⁰ I առաքեալքն] E առաքեալք

¹¹ I այր]

¹² Z հաւատով

¹³ A հոգով

¹⁴ I տեսանես... զի]

¹⁵ Z լինէր] լի էր

¹⁶ NZ հաւատով

¹⁷ N միանգամայն]

¹⁸ A հոգով

¹⁹ N սրբով]

²⁰ A մեծաւ

²¹ Z մեք] մեծաւ

²² EU ի պատճառս] մեծաւ

²³ A մերոց]

²⁴ EIU զայնոսիկ] զայնոսիկ

²⁵ A հաշուեսցուք U հաշուեսցուք

սուրբ²⁶, սպասաւորութիւն արդեաւք²⁷ պարտ էր առնուլ եւ ոչ սպասաւորել մի²⁸ լիցի, ²⁹քանզի այսոքիկ հոգւոյն²⁹ ³⁰հալածիւք³¹ են³² եւ ոչ հանգուցիւք: ³³Աղաչեմ յայսմ վայրի առաւել ունկնդրութիւն³⁴ ստացարուք, զի աստանաւր յոյովակի սրբոյ Երրորդութեան ³⁵ցուցանի միասնականութիւնն [219բ] ոչ ըստ դիմաց, այլ ըստ աստուածութեանն: Տէրն ասէ³⁶ զերկնաւորէ³⁷ Հաւրէ³⁸, որ զարեգակն իւր³⁹ ծագէ ի վերայ չարեաց⁴⁰ եւ բարեաց, եւ զանձրեւ իւր ածէ ի վերայ արդարոց եւ մեղաւորաց, նաեւ այսոքիկ⁴¹ նախախնամական⁴² ⁴³բարերարութեան⁴⁴ սպասաւորութիւն⁴⁵ գործէ⁴⁶ ի մեզ: Եւ⁴⁷ Փրկիչն յինքենէ⁴⁸,

²⁶ EN սուրբ] + է

²⁷ I պարտ էր առնուլ] ընդունել

²⁸ Z քանզի... հոգւոյն] զի մեք ամենեքեանքս

²⁹ A հոգոյն

³⁰ U հալածիւք

³¹ U հանգուցիւք

³² Z են] եմք

³³ I աղաչեմ... ստացարուք]

³⁴ I զունկնդրութիւն]

³⁵ I ցուցանի] ծանուցանի

³⁶ N ասաց

³⁷ N է]

³⁸ NU հաւրէն

³⁹ IUZ իւր]

⁴⁰ N չարաց

⁴¹ E այսոքիկ] այսոքիկ

⁴² E նախախնամականք U + ի

⁴³ I բարերարութիւնք սպասաւորութեան N սպասաւորութիւն ի բարերարէն

⁴⁴ E բարերարութեանէն Z + են

⁴⁵ EZ սպասաւորութիւն]

⁴⁶ E գործի N գործին

⁴⁷ I եւ] նաեւ

⁴⁸ ENUZ զինքենէ

ասէ¹, որդի մարդոյ ոչ եկն² պաշտաւն³ առնուլ, այլ պաշտել: ⁴Հոգին սուրբ ի ձեռն Ստեփանոսի⁵ յայրեացն եւ զաղքատացն պաշտէր դասս, եւ ընդէ⁶ր ոչ⁶ բնակարան սրբոյ Երրորդութենէ զսքանչելիս ⁷զայս այր անուանեցից, զի ուրանաւր սուրբ հոգին⁸, անդ ⁹որդի եւ հայր ¹⁰հանգուցեալ են²⁹³: ¹¹Տէրն ասէ, եթէ որ¹² ¹³սիրէ զիս¹⁴ զբան¹⁴ իմ պահեսցէ, եւ¹⁵ հայր իմ սիրեսցէ¹⁶ զնա, եւ առ նա եկեսցուք, եւ աւթեւանս առ նմա արասցուք:

Սիրեաց արդարեւ¹⁷ զՏէրն Ստեփանոս եւ ¹⁸առանց զայթակղութեան զբանն նորա պահեաց, որ¹⁹ ոք կամեսցի²⁰, ասէ²¹, առաջին լինել, եղիցի²² ամենեցուն ծառայ²³:

¹ Z ասէր

² EU եկն] + յաշխարհ

³ Z պաշտելի] + եւ այլն ուստի

⁴ EZ հոգին սուրբ

⁵ E Ստեփանոսի

⁶ Z ոչ] + բնակեցաւ

⁷ EINU զայս զայս Z այրս այս

⁸ AE հոգին] + է

⁹ E հայր եւ որդի

¹⁰ A են] է

¹¹ I տէրն ասէ

¹² EIUZ որ] ոք

¹³ EUZ սիրէ զիս]

¹⁴ EINZ զբանն

¹⁵ EU եւ]

¹⁶ Z սիրեսցէ զնա եւ]

¹⁷ EU արդարեւ] արդեօք

¹⁸ I առանց զայթակղութեան]

¹⁹ U որ] ով

²⁰ EU կամիցի

²¹ N ասէ]

²² N եղիցի] + սպասաւոր ձեր ամենեցուն եւ

²³ I կամիցի կատարեալ լինել եղիցի U + եղիցի ամենեցուն սպասաւոր եւ որ կամիցի կատարեալ լինել եւ

²⁴ EZ ծառայ] սպասաւոր EZ + եւ որ կամիցի կատարեալ լինել եղիցի ամենեցուն ծառայ

Աշխատասէր²⁴ մշակն²⁵ յիւրսն²⁶ վստահանալով տաժանմունսն²⁷ եւ քաջամարտիկ զինաւորն²⁸ ըստ աւրինին²⁹ տիրասէր սպասաւորի³⁰ մատուցեալ իւրում սպասէ, ասէ³¹, պսակողի³²: Զինչ գործեա, ո՞վ³³ Ստեփանոս, քարկոծելով³⁴ առ ի³⁵ յանաստուածիցդ³⁶: Տակաւին աղաւթեա³⁷, ասելով³⁸ [220ա] զՏէր³⁸ մի³⁹ համարիր սոցա զայս մեղս: Այո³⁹, ասէ, ես հոգ եմ եւ մոխիր գոլով⁴⁰ իբր կարացից զնմանութիւն⁴¹ իմոյ Տեառն եւ⁴² Աստուծոյն բերել⁴³: Նա ⁴⁴ամենայնի գոլով ստացի⁴⁵ եւ իշխան⁴⁶ կենաց եւ մահու, եւ ⁴⁷զայս ⁴⁸ասէր⁴⁹ ես

²⁴ N աշխատասէր] աշխատաւոր Z + ի

²⁵ U մշակք

²⁶ N յիւրսն Z իւրսն

²⁷ I տաժանմունսն] տարածումն

²⁸ E զինաւորն] զինուորս I զինուոր N զինուորն

²⁹ EU ավրինին] օրինակի

³⁰ EU սպասէ] սպասաւորէր I սպասէր Z սպասաւորէ

³¹ EINUZ ասէ]

³² ENUZ պսակողին Z + ըստ որում որդի հարազատ զնմանութիւն հօրն բերէ յինքեան

³³ ENUZ ով] + երանելիդ

³⁴ N քարկոծելով] քարկոծ լինելով

³⁵ IU առ ի]

³⁶ INZ յանաստուածիցն

³⁷ Z աղօթէ

³⁸ AEUZ տէր

³⁹ Z այո] զի

⁴⁰ Z գոլով]

⁴¹ I զնմանութեան

⁴² ENUZ եւ] + վարդապետին եւ

⁴³ N բերել] + զի

⁴⁴ EU ամենայնիւ գոլ

⁴⁵ Z ստացի] ստեղծիչ

⁴⁶ I իշխանական

⁴⁷ Z զայս ասէր] զայն առնէր

⁴⁸ EU ասէր ես] առնէի իսկ նա ստեղծուած

⁴⁹ EU + իբրեւ

⁵⁰ IN ասէր] առնէր

ստեղծուածս¹ 2 ստահակեալ³ բարձ-
րամտիցեմ անմոռաց⁴ զՏէրն⁵ եւ
զԱստուածն⁶ առաջի աչաց ունե-
լով ըստ⁷ կարի ստացական բնու-
թեանս նորին զուգամասնեայ⁸
տնտեսական մասնաւորութեան⁹:
Նա, իբրեւ որդի, առ հայր ասէր՝
հայր, թող սոցա¹⁰: Իսկ սա¹¹, որ-
պէս¹² ծառայ¹³, առ Տէր ասէր¹⁴:
Տէ՛ր, մի՛ համարիր սոցա զայս
մեղս: Ոչ թէ¹⁵ սնափառութեան¹⁶
¹⁷ աղագաւ¹⁸ զայսոսիկ ասէր¹⁹, այլ²⁰
գլխաւորութեամբ²¹ եռանդամբ²² քա-
ւութեան²³ անջնջելի²⁴ նոցա մե-
ղացն²⁵ ի գլխածէն իւրմէ²⁶ հայցէր
ի Տեառնէ²⁷: Յոր²⁸ հայեցեալ²⁹ հա-

¹ A ստեղծուածս

² EU ստահակեալ բարձրամտիցեմ]

³ N ստահակեալ] իրր

⁴ Z անմոռաց] հանապազ

⁵ INU զտէրն] + իմ

⁶ A առաջի աչաց] առաջ խաչաց E առաջի
EU + մտաց

⁷ E ըստ] + ամենայն

⁸ ENZ զուգամասնեայց

⁹ N մասնաւորութեան] մարմնաւորութեանն
բնութեան

¹⁰ EINUZ սոցա] + զի ոչ զիտեն զինչ գործեն

¹¹ EINUZ սա] Ստեփանոս

¹² ENUZ որպէս] իրրեւ

¹³ EU զծառայ

¹⁴ E ասէ

¹⁵ ENZ թէ] առ

¹⁶ N սնափառութեան] + ինչ

¹⁷ EU աղագաւ զայսոսիկ ասէր] ինչ զայս
առնէր

¹⁸ N աղագաւ]

¹⁹ Z զայս ինչ առնէր N ասէր] առնէր

²⁰ Z այլ] + եռանդամբ

²¹ E գլխած Z գլխածի

²² N եռանդամբ

²³ ENZ զքաւութիւն I քաւութիւն

²⁴ EZ յանջնջելի

²⁵ I մեղաց

²⁶ EU յիւրմէ

²⁷ E տեառնէն

սարակաց՝ Փրկչին գիտացեալ
զՋերմեռանդն սիրտն³⁰ եւ³¹ զհայ-
ցուածսն³² անդէն անյապաղաբար
չնորհէր զգլխաւորն³³ սպանու-
թեան, վաղվաղակի յափշտակէր³⁴ ի
սատանայէ, ծանաւթ անուան³⁵ իւ-
րոյ կացուցանէր³⁶ 37 եւ ոչ այսչափ³⁸
միայն, այլ³⁹ անաւթ ընտրութեան
կրել զանուն Տեառն⁴⁰ առաջի հե-
թանոսաց եւ⁴¹ թագաւորաց, եւ որ-
դոցն⁴² Իսրայէլի կացուցանէր⁴³:

Ով ոք ի մահկանացուաց⁴⁴ զայն-
քան⁴⁵ գուրթ⁴⁶ եւ համբերութիւն⁴⁷
ստացաւ⁴⁸. նաեւ զաւրութիւնք ի-
մանալիք⁴⁹ սքանչացան⁵⁰ ընդ սպա-
սաւորակցին⁵¹ առաքինութիւն,
[220Բ] զի թանձր ունելով
զբնութիւն մարմնոյն, ըստ ավրի-
նակի⁵² ամենայն մարդոյ, հաւա-

²⁸ E յոր]

²⁹ ENUZ հայեցեալ] նայեցեալ

³⁰ ENUZ սրտին

³¹ EUZ եւ]

³² E հայցուածն N հայցուածս Z զհայցուածսն

³³ E զգլխաւոր

³⁴ EN յափշտակեալ

³⁵ A անուան

³⁶ U կացուցանէր] + զարմանալին Պօղոս

³⁷ EUZ եւ ոչ... կացուցանէր]

³⁸ N այսչափ] այսքան

³⁹ N այլեւ

⁴⁰ I տեառն] իմ

⁴¹ N հեթանոսաց եւ]

⁴² IN որդւոցն

⁴³ N կացուցանէր]

⁴⁴ A մահկանացուաց EN մահկանացուածս

⁴⁵ EN զայնքան] զայսքան Z զայսքանեացս

EN + ստացաւ

⁴⁶ E գուրթ

⁴⁷ E զհամբերութիւն

⁴⁸ N ստացաւ] Z ունեցաւ

⁴⁹ ENU իմանալիք] երկնայինք

⁵⁰ I սքանչանան

⁵¹ Z սպասաւորակցին

⁵² N ամենայն մարդոյ]

տովք¹ քան² զբարձրն³ երկնային⁴
բարձրանայր⁵, կամէր եւ բովան-
դակ⁶ աստուածայնոյն⁷ լինէր տե-
սող փառաց: Մովսէս զյետոյս⁸
մասնաւոր⁹ փառացն¹⁰ ետես¹¹,
իսկ¹² Ստեփանոս¹³ ետես¹⁴ զփառսն
Աստուծոյ, եւ զՅիսուս¹⁵ վասն ո-
րոյ եւ¹⁶ վարդապետութեանն համ-
բերէր, իսկ վշտացն եւ զի կայր
ընդ աջմէ Աստուծոյ: Ով դու ա-
ռաջին պատարագ¹⁷ նմանեալ
Տեառն քո¹⁸ բոլորիցն¹⁹ ընծայեալ
Աստուծոյ, որոյ պատարագի²⁰ մա-
տուցանող²¹ Պետրոս եւ Յովհան-
նէս²² հանդերձ տասներեակ²³
թուով²⁴ առաքելոցն²⁵, սոյն սքան-
չելիք²⁶ ի վերայ այսքանեաց²⁷

¹ ENU հաւատով

² EU քան] ի

³ EU բարձր I զբարձր

⁴ EU յերկնայինն

⁵ ENUZ բարձրանայր] վերանայր

⁶ A բովանդակ

⁷ ENUZ աստուածայնոյն] երկնայնոցն

⁸ EZ զյետոյսն

⁹ N մասնաւոր] + ինչ

¹⁰ N զփառացն

¹¹ A ետես

¹² Z իսկ] + սուրբն

¹³ EIU Ստեփանոս] + նայեցեալ յերկինս եւ

N + նայեցեալ ընդ երկինս

¹⁴ EU ետես] տեսանէր

¹⁵ EU զՅիսուս] զՔրիստոս

¹⁶ IU եւ]

¹⁷ ENUZ պատարագ] + բոլորապատու

¹⁸ EUZ քո] քում Z + եւ

¹⁹ E բոլորից

²⁰ N պատարագին

²¹ E մատուցանողք NUZ մատուցանողքն

²² E Յովհաննէս I Յովհաննէս

²³ E տասներեակ

²⁴ A թուով

²⁵ ENU առաքելակցացն N + եւ

²⁶ N սքանչելիս

²⁷ E այսքանեաց

25 - զիրդ դաւանող

չնորհաց²⁸, քան զամենայն առա-
քեալսն²⁹ զիւրոյ³⁰ սուրբ արեանն³¹
մատուցանէր³² զհեղումն³³, զի ոչ
եթէ վայրապար ինչ զքարանցն
զկարծրութիւնն³⁴ ընդունէր զջախ-
ջախումն³⁵, այլ անսուտ³⁶ զա-
սողն³⁷ հաւատացեալ³⁸: Երանի է
ձեզ³⁹ յորժամ նախատեցին զձեզ
եւ հալածիցեն⁴⁰ 41 այլովքն հան-
դերձ: Մեռաւ⁴² Ստեփանոս որ-
պէս⁴³ ցորենահատ⁴⁴ ասացեալ⁴⁵ ի⁴⁶
Յովհաննէ⁴⁷ Աւետարանէն⁴⁸ եւ ար-
դիւնացոյց⁴⁹ իւրում սերմանողի⁵⁰
զսրբոցն ժողովս:

Եւ արդ՝ զի⁵¹նչ եւ կամ որպի-
սեա⁵²ւք բանիւք զքոյդ⁵¹ լուսաւո-
րութեան⁵² բացաճաճանչ⁵³ երկնա-

²⁸ N չնորհաց] Z չնորհեաց

²⁹ ENUZ առաքեալսն] + նախ

³⁰ N զիւր

³¹ N արեանն] զարիւնն IUZ + աստուծոյ

³² N մատուցանէր] + ի

³³ N հեղումն N + աստուծոյ

³⁴ I զկարծրութեանն

³⁵ ENUZ զջախջախումն]

³⁶ EU զանսուտ

³⁷ EU ասողն

³⁸ ENZ հաւատայր EUZ + որ ասէր

³⁹ I ձեզ]

⁴⁰ ENZ հալածիցեն] հայհոյեցեն Z + եւ

այլն

⁴¹ Z այլովքն հանդերձ] ուրեմն

⁴² EU մեռաւ] իսկ նա Z + սուրբն

⁴³ I որպէս] իբրեւ

⁴⁴ U ցորենահատ] ցորենահար I զցորենա-
հատ

⁴⁵ U ասացեալ] անկեալ

⁴⁶ N ի] U ընդ

⁴⁷ NU Յովհաննէ

⁴⁸ E ավետարանէի U ավետարանչին

⁴⁹ EIN արդիւնացոյց

⁵⁰ I սերմանողին

⁵¹ Z զքոյդ] զքորայն

⁵² INUZ լուսաւորութիւն

⁵³ I բացաճաճանչ] բոցաճաճանչ

քաղաքացի փառացի հռչակեցուք, զի միտք ոչ պատրաստականք¹ 2 եւ ոչ լեզու³ սպասաւորել մարթասցէ ըստ⁴ արժանի քոյդ⁵ հատուցանել⁶ բան հանգիսի, մանաւանդ թէ |221ա|⁷ Պաւղոս զայդ քոյդ⁸ աղաւթիւք յառաքելական⁹ ընտրեալ¹⁰ շնորհն¹¹ ասաց¹², որոյ գովութիւնն ոչ ի մարդկանէ, այլ¹³ յԱստուծոյ: Ստեփանոս ըստ անուանակոչութեանդ¹⁴ քում¹⁵ պսակ վայելչութեան եւ թագ արքայութեան ի ձեռին¹⁶ Աստուծոյ¹⁷, որով պսակեալ փառաւորի կաթողիկէ¹⁸ առաքելական¹⁹ եկեղեցի: Ստեփանոս սիւն լուսոյ, որում²⁰ 21 արտաք ետին յոգնախումբ²² ժողովք վկայիցն²³: Ստեփանոս սրբոյ մաւր, ե-

¹ Z պատրաստական

² N եւ ոչ լեզու] եւ կամ միտք

³ Z լեզուք

⁴ Z արժանի... հանգիսի] արժանեացն նորա հանգիսից բանս

⁵ AI քոյդ EU քոյդց

⁶ EU հատուցանել]

⁷ ENU Պաւղոս զայդ] զայս ծանուցեալ Պաւղոսի

⁸ EU քոյդց I քոով N քոյով

⁹ N առաքելական

¹⁰ N ընտրեալ] արժանեացեալ

¹¹ N շնորհի

¹² I ասաց]

¹³ A այլ] + առ ի

¹⁴ A անուանակոչութեանդ ENU անուանակոչութեան

¹⁵ Z քում] իւրում

¹⁶ Z ի ձեռին] վերաճայնի

¹⁷ I Աստուծոյ] + քո

¹⁸ E կաթողիկէ]

¹⁹ N առաքելական]

²⁰ N յորում

²¹ EINUZ արտաք ետին] արտակերտին

²² Z վկայիցն ժողովս

²³ N վկայիցն]

կեղեցւոյ²⁴ սուրբ որդի եւ պարծանք՝ միանգամայն լրութեան նորա: Ստեփանոս պարծանք քրիստոնէականիս²⁵ եւ քակտումն յանդիմանութեան²⁶ հրէական խտրութեան²⁷, եւ հեթանոսական բաջաղմանցն²⁸: Ստեփանոս սրբոցն ճանապարհ՝ ընդ որ գնացեալք²⁹ առանց վրիպանաց եւ դայթակղութեան³⁰ յանդիման կացին ամենասուրբ³¹ Երրորդութեանն: Ստեփանոս³² վկայութեան շնորհացն, հայր³³ յորդորիչ նահատակութեան ամենայն մարդկանս³⁴ սեռի: Ստեփանոս մեռեալ առ ի յանաւրինացն եւ հանապաղ կենդանի³⁵ Տեառն իւրում եւ նուիրակ³⁶ 37 բոլոր վկայից առ³⁸ աստուածայինն³⁹ մատչել⁴⁰ բեմք⁴¹: Ստեփանոս վայելչութիւն⁴² պատարագընկալին⁴³

²⁴ A եկեղեցոյ

²⁵ I քրիստոնէութեան

²⁶ ENUZ յանդիմանութեան]

²⁷ E խտրութեան] խտադնութեանցն INZ

խտրութեանց U խոստովանութեանցն

²⁸ I բաջաղանաց Z բարբառնջմանց

²⁹ N գնացին

³⁰ NZ գայթակղութեանց

³¹ E ամենասուրբ] սուրբ

³² N Ստեփանոս] + ըստ

³³ E հայր] + եւ

³⁴ Z մարդկայնոց

³⁵ I կենդանի] + է

³⁶ A նւիրակ Z հրավիրակ

³⁷ ENU բոլորից վկայիցն

³⁸ N առ] + ի

³⁹ N յաստուածայինն

⁴⁰ N մատչել] մատուցեալ ամենամաքուր Z մատչի

⁴¹ ENUZ բեմ

⁴² I վայելչութեան

⁴³ EU պատարագընկալին] պատարագ ընկալցին I պատարագընկալեալ ի ձեռին N պատարագ ընդունելի

Տեառն, որ զնոսա¹ մատուցանէ պատարագ Աստուծոյ Հաւր եւ Որդւոյ², Միածնի եւ սուրբ³ Հոգւոյն⁴: Ստեփանոս պսակաւոր⁵ արքայական սեղանոյն եւ բաժանորդ սրբութեան խորհրդոյ⁶: |221բ| Ստեփանոս առաքինութեան ստացիւ⁷ եւ ասպնջական հրաշալի⁸ Երրորդութեանն, եւ արհամարհող բոլոր հեշտութեանց⁹:

Քեւ¹⁰ զուարճանան¹¹ իմանալի հոգեղինացն զինուորութիւնք¹² սպասաւորակից¹³ մարմնաւոր անձնացեալ¹⁴ զքեզ¹⁵ տեսանելով: Քեւ¹⁶ 17 ուրախացեալ պայծառանան¹⁸ տիեզերական¹⁹ եկեղեցիք²⁰

¹ EN զնոսա] զնոյն I + նոյն

² Z եւ որդւոյ միածնի] A որդոյ E որդւոյն

³ EU սրբոյ

⁴ AU հոգոյն

⁵ EZ պսակաւոր] սպասաւոր I + արքայութեան եւ

⁶ EIU խորհրդոյ] շնորհին NZ շնորհի

⁷ ENU ստացող

⁸ NZ հրաշալի] սրբոյ E + սուրբ

⁹ I հեշտութեանց] + Ստեփանոս նախասպասաւոր ճշմարտութեան սրբոցն եւ սահման դադարման ձեռագործի եւ մարմնական պաշտման Ստեփանոս երկոյ տասան առաքելոցն ցնծութիւն քանզի առաջին պտուղ նոցա սարկաւազական աստուծոյ մատուցաւ ENUZ + Ստեփանոս երկոտամատուցաւ (N երկոտասան) առաքելոցն ցնծութիւն քանզի առաջին պտուղ նոցա սարկաւազական նախաձեռնութեան (N նախախնամութեամբ) աստուծոյ մատուցաւ (N մատուցար)

¹⁰ Z քեւ] նովաւ

¹¹ AN զուարճանան ENUZ + դաւք

¹² A զինուորութիւնք I զինուորութեանց

¹³ E սպասաւորակիցք I սպասաւորակցի

¹⁴ IU անձնացեալ] ընծայեալ

¹⁵ I զքեզ]

¹⁶ Z քեւ] նովաւ

¹⁷ Z պայծառացեալ ուրախանա

¹⁸ EIU պայծառանա E + կաթողիկէ

¹⁹ UZ տիեզերական] կաթողիկէ

արժանաւոր պատարագ իւրում փեսային զքեզ մատուցեալ: Քեւ հերձուածողացն²¹ գուպարք²² ի բերան²³ եղեալ²⁴ կարկեցան եւ երեսայք²⁵ վարդապետութեան շնորհաւքն զքոյդ լուեալ զնահատակութիւն հաստատեցան ի հաւատս: Քեւ²⁶ եպիսկոպոսունք²⁷ ցնծացեալ²⁸ ուրախանան՝ մարմնաւոր²⁹ պատուի³⁰ զինքեանս վարկուցեալ³¹: Քեւ³² քահանայք զուարճանան³³ բեմբականացն՝ զքեզ հաղորդ³⁴ գիտելով ճեմարանաց³⁵: Քեւ³⁶ սարկաւազունք սթափեալք³⁷ պարծեսցին՝ իբրեւ սարկաւազակցաւ³⁸, եւ³⁹ կղերիկոսացն դաւք վարդապետին՝ արհամարհելով զաշխարհս, եւ զսորին պատաղմունս: Քեւ⁴⁰ միանգամայն⁴¹ հաւատացեալ ժողովուրդք⁴² հա-

²⁰ EINU եկեղեցի

²¹ A հարձուածողացն

²² EUZ գուպարք] գուճարք

²³ EINU բերանս E + իւրեանց

²⁴ U եղեալ] իւրեանց

²⁵ AN երեսայք EU + եւ այրիք

²⁶ Z քեւ] նովաւ

²⁷ EU ցնծալով ուրախացեալք

²⁸ N ցնծացեալ]

²⁹ U մարմնաւոր] մասնաւոր

³⁰ A պատուի E + արժանաւոր

³¹ EZ վարկուցեալք

³² Z քեւ] նովաւ

³³ AE զուարճանան

³⁴ Z հաղորդ] + զնա

³⁵ EU ճեմարանից

³⁶ Z քեւ] նովաւ

³⁷ E սթափեալս IN սթափեալ

³⁸ EU սարկաւազակցոք I սարկաւազցաւ

³⁹ N եւ] քեւ ENUZ + բոլոր

⁴⁰ Z քեւ] նովաւ

⁴¹ N միանգամայն]

⁴² E ժողովուրդք] + ի

ւատոցն¹ ²սրտի³ պնդութեամբ
զաղքատասիրութիւն⁴ հանդերձ⁵
գլխածութեամբ⁶ եւ անյիշարութեամբ⁷
վարդապետին: Զոր⁸ աղա-
չեմ⁹ իբրեւ ճշմարիտ մեռեալ եւ
կենդանի¹⁰ զբոլոր¹¹ եկեղեցի¹²
հանդերձ քահանայական լրու-
թեամբ¹³ ¹⁴սորա¹⁵, յորոց¹⁶ մի գոս¹⁷
եւ դու, եւ ամենայն ժողովրդոց¹⁸
բազմութեամբ¹⁹ ի քոյդ²⁰ խմբել²¹
յիշատակ|222ա|ի²² առանց մոռա-
նալոյ²³ յիշեսցես առաջի զենւոյն
Քրիստոսի, յաղագս որոյ զենման,
եւ դու²⁴ զենեալ²⁵ աղաւթս:
Վասն²⁶ քարկոծչացն թողու-
թեան²⁷ առնէիր²⁸. նոյն աւրինակ

¹ EN Հաւատոս

² I սրտի պնդութեամբ] + եւ գլխածութեամբ

³ E սրտի] սերտին N նրկրտին

⁴ EU զաղքատասիրութիւն] զաղքատոս սիրեն
I զաղքատութիւն

⁵ EU հանդերձ]

⁶ EU գլխածութեամբ] գլխութեամբ

⁷ N եւ անյիշարութեամբ]

⁸ Z զոր] ուստի

⁹ N աղաչեմք

¹⁰ ENUZ կենդանի] + աստուծոյ U + ի

¹¹ N բոլոր

¹² N եկեղեցիս N + ի կաթողիկէ

¹³ I լրութեան

¹⁴ Z սորա... դու]

¹⁵ I սորա] նրա

¹⁶ E որոց N որով

¹⁷ E գոս] մի

¹⁸ EI ժողովրդոցս N ժողովուրդ

¹⁹ ENU բազմութեամբ]

²⁰ Z քոյդ] սմա

²¹ EIN խմբեալ

²² Z առանց մոռանալոյ] անմոռաց

²³ U մոռանալով

²⁴ Z դու] նա

²⁵ E զենեալ] + որ

²⁶ EZ վասն] ի վերա

²⁷ EUZ թողութեան]

²⁸ A առնէր

եւ զմերս մաղթեսցես թողութիւն²⁹
մեղաց, որպէս զի, քահանայա-
գործելով³⁰ ի քում յիշատակի,
զկենդանի մարմին եւ զանմահ³¹
արիւն կեցուցչին մերոյ Աստուծոյ
հաղորդեալք՝ անդատապարտք³²
հանդիպեսցուք խոստացելոց³³
բարեացն ընդ քեզ³⁴ եւ ընդ ամե-
նայն սուրբս՝ ի Քրիստոս Յիսուս
ի Տէր մեր³⁵, ³⁶ընդ³⁷ որում³⁸ Հաւր
մեր, Հոգւոյն³⁹ սրբոյ փառք, ⁴⁰իշ-
խանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ
⁴¹յաւիտեան. ամէն:

²⁹ I թողութեան

³⁰ I քահանայագործելով] քահանայա գործե-
լով

³¹ Z զանմահ] զանմահացուցիչ

³² N անդատապարտ

³³ I խոստացեալ

³⁴ Z քեզ] սրբոյն Ստեփաննոսի

³⁵ N մեր] եւ

³⁶ Z ընդ... եւ] որ է օրհնեալ յաւիտեանս եւ
յաւիտենից յաւիտեանս ամէն

³⁷ EU ընդ]

³⁸ E հաւր... սրբոյ] U հաւր... եւ] վայելեն
փառք յաւիտեանս ամէն

³⁹ A հոգոյն

⁴⁰ N իշխանութիւն... այժմ եւ]

⁴¹ ANZ յաւիտեանս ամէն] այժմ եւ

ԻԹ. Ի ՍՈՒՐԲ ՔԱՌԱՍՈՒՆ
ՎԿԱՅՍՆ²⁹⁴

1 Մարտիրոսաց յիշատակ²
զիւրդ արդեաւք յագուրդ եղիցի
³մարտիրոսասիրին⁴, վասն զի առ
ի բարի ծառայակցացն⁵ պատիւ
տարացոյց⁶ ունի զառ ի⁷ Հասարա-
կաց Տեառնն միամտութիւն: Քան-
զի յայնի է⁸, որ⁹ զքաջ եւ զարի
զարսն ընդունի¹⁰ ի նմանող¹¹ ժա-
մանակս¹² ոչ պակասեաց¹³ ի նմա-
նութենէն: Քանզի¹⁴ երանելի¹⁵, որ
ստուգապէս պատուեսցէ¹⁶ զվկա-
յեալսն¹⁷, զի եղիցի վկայ աւժա-
րութեամբ¹⁸, առանց հալածանաց,
¹⁹առանց հրոյ, առանց տանջանաց,
նոյնպէս իսկ նոցուն²⁰ վարձուցն

¹ C քառասունն C վկայսն] D նորին սրբոյն
Բասիլի եպիսկոպոսի ի սուրբ E սրբոյն
Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու ասացեալ ի
սուրբ քառասունքն F տեառն Բարսղի Կե-
սարացու խաւսք ի քառասուն մարտիրոսն
I սրբոյն Բարսղի աշխատիկոպոսի ասա-
ցեալ ի սուրբ քառասունսն որ ի Սեբաստիա
N տեառն Բարսղի կապաղադոկացո խաւսք
ի սուրբ քառասունսն

² I յիշատակք] + եւ

³ A մարտիրոսայ CN մարտիրոսաց D մարտի-
րոսացն

⁴ I մարտիրոսասիրին] վկայասիրի

⁵ E ծառայակցին

⁶ I տարացուցաց

⁷ I զառ ի]

⁸ CAN է] + եթէ

⁹ E որ] որք I որք

¹⁰ EN ընդունին I ընդունիցի

¹¹ N ի նմանող] իմանալ

¹² E ժամանակի F ժամանակին

¹³ E պակասին FN պակասեցի

¹⁴ N քանզի] վասն զի

¹⁵ CD երանելի] + է

¹⁶ A պատուեսցէ E պատուէ

¹⁷ CE զվկայսն

¹⁸ F յաւժարութեամբ

¹⁹ ADE առանց հրոյ]

²⁰ EN նոցունց N նոցին

արժանացեալ²¹: Բայց մեզ ոչ ը²²նդ
մի վկայէ²³ սքանչանալ²⁴, ոչ ընդ
երկուս²⁵ եւ ոչ ի տասներորդ թիւ
|222բ| Հասանէ²⁶ վկայեցելոցն²⁷,
այլ քառասուն այր, իբրեւ զմի
հոգի²⁸ որոշեալ²⁹ մարմինս³⁰ ունե-
լով³¹, ի մի շունչ³² եւ ի մի³³ միա-
բանութիւն Հաւատոց³⁴, եւ զար ի
չարն Համբերութիւն, վասն
ճշմարտութեանն ի ներքս կացու-
ցին: Ամենեքին³⁵ նմանողք մի-
մեանց, ³⁶Հաւասարք³⁷ կամաւք,
Հաւասարք ի³⁸ ճգնութեան, վասն
որոյ եւ³⁹ միապատիւ⁴⁰ պսակացն
փառացն արժանացան: Իսկ ո՞վ
Հասու լիցի⁴¹ սոցա պատուոյս⁴²: Եւ
ոչ քառասուն լեզու բաւական էր⁴³
զայնչափ⁴⁴ արանց առաքինու-
թիւն⁴⁵ աւրհնել⁴⁶: Եթէ մի ոք էր,

²¹ E արժանացեալք

²² I ընդ մի վկայէ] է

²³ BEFN վկայ E + կամ

²⁴ EN սքանչանալ] FN + է

²⁵ E երկուս] + է սքանչանալ

²⁶ DE Հասանել E + չափ

²⁷ B վկայեցելոց

²⁸ FN ոգի

²⁹ B յորոշեալ D յորոշել

³⁰ B մարմինսըն DN մարմին

³¹ D ընդունելով

³² E շունչ եւ] կամս

³³ E մի]

³⁴ C Հաւատոց F Հաւատոյ N + ի մի միաբա-
նութիւն F + մի միաբանութիւն

³⁵ FN ամենեքեան

³⁶ C Հաւասարք կամաւք]

³⁷ E Հաւասար

³⁸ D ի]

³⁹ E եւ] + ի

⁴⁰ N միապատիւ] մի պատիւ

⁴¹ C լիցի

⁴² AC պատուոյս

⁴³ DFN էր] է

⁴⁴ E զայնչափ] զայսքան

⁴⁵ E զառաքինութիւնս

⁴⁶ E աւրհնել] պատմել

որ սքանչանալին¹ էր, մերոյ բանիս զաւրութեան² բաւական էր յաղթել՝ թող³ թէ այնչափ բազմութիւն⁴, գունդ զաւրականաց⁵, ժողով⁶ դժուարամարտիկ⁷, նոյնպէս⁸ եւ⁹ ի պատերազմունս անյաղթ¹⁰, եւ ի գովութիւնս¹¹ անբասք:

2 Իսկ ի մէջ ածցուք զնոսա ի ձեռն յիշատակաց¹², առհասարակ զառ ի նոցանէ աւգոտն եկելոցս եւ ժողովելոցս դիցուք առաջի, ցուցանելով ամենեցուն, իբրեւ¹³ ի գրի¹⁴, զարանցն¹⁵ քաջութիւնս¹⁶: Քանզի¹⁷ եւ¹⁸ զպատերազմաց¹⁹ զզաւրութիւնս²⁰ բազում անգամ եւ նկարիչք²¹, եթէ պարտ է, նշանակեն²². ոմանք բանիւ զարդարեն²³, ոմանք ի տախտակս գծագրեն եւ զբազումս զարթունին առ ի քաջութիւն երկոքին²⁴:

¹ C սքանչանալի E սքանչելի
² D զաւրութեան] C զաւրութիւն
³ N թող]
⁴ C բազմութեամբ E բազմապատիկ N բազմութեան
⁵ E զաւրականաց] + եւ
⁶ E ժողովք
⁷ AC դժուարամարտիկ
⁸ E նոյնպէս]
⁹ EF եւ]
¹⁰ E անյաղթք] յաղթօղք
¹¹ C գովութիւնն D գովութիւն
¹² E յիշատակս
¹³ E իբրեւ] N որպէս
¹⁴ E գրով
¹⁵ EF քաջութիւն
¹⁶ E զզաւրութիւնս] քաջութիւնս
¹⁷ E քանզի] վասն զի
¹⁸ E եւ]
¹⁹ FN արութիւն
²⁰ I նկարիչք] + յարդարեն
²¹ E նշանակեն] + եւ
²² I զարդարեն] յարդարեն C + եւ
²³ F երկոքեան I երկուց I + կողմանց

Քանզի զոր ինչ²⁴ բանիս²⁵ պատմութիւն²⁶ ի ձեռն²⁷ լսելեաց²⁸ ցուցանէ, զայս²⁹ գծագրին լռելով ի ձեռն նմանութեան ցուցանէ: Այսպէս իսկ³⁰ եւ մեք յիշեսցուք զառաքինութիւն արանցն ժողովելոցս, [223ա] եւ առնթեր եղելոցս եւ իբրեւ դեմ³¹ յանդիման սոցա ածելով³² զգործս³³ նոցա³⁴ շարժեսցուք առ ի նմանութիւնս³⁵ նոցա զերիտասարդս եւ ընտանեգոյնս նոցա արասցուք³⁶ զյաւերժութիւնս: Քանզի այս է մարտիրոսաց³⁷ գովութիւն՝ առ ի յառաքինութիւն միսթարութեան ձգել³⁸ զժողովեալսս³⁹: Քանզի ոչ իսկ առնուն⁴⁰ յանձն գովութեան⁴¹ աւրինաց ծառայել, որ վասն որոց⁴² բանք են, վասն զի որք գովենն առ(ի)⁴³ յաշխարհէ պատճառանացն⁴⁴ սկիզբն գովութեանց⁴⁵ առ-

²⁴ E ինչ] + ի ձեռն
²⁵ E բանի F բանից
²⁶ EI պատմութիւն] պատրաստութիւն
²⁷ E ի ձեռն]
²⁸ C լսելեաց] լռելայն N լսելով
²⁹ FN զայս] զայն
³⁰ N իսկ] B ի եկ
³¹ I ընդդէմ
³² I ածել
³³ E զգործն
³⁴ E նոցա]
³⁵ E նմանութիւն I նման
³⁶ I արասցուք] + ածցուք
³⁷ D մարտիրոսաց
³⁸ B ձգել
³⁹ E զժողովեալսս] զժողովուրդն F զժողովեալս
⁴⁰ N առնուն] + իսկ
⁴¹ B գովութենէ
⁴² BDF որոց] սրբոց C որո EI սրբոցն
⁴³ I առ ի]
⁴⁴ C զսկիսն գովութեանցն
⁴⁵ E գովութեան

նուն¹, իսկ որոց աշխարհս² խաչեալ³ է, զիարդ⁴ կարեն առ⁵ ի նմանէն⁶ զպատճառսն⁷ տալ յերեւելութիւն: Ոչ մի գաւառ էր սրբոցն, քանզի այլայլուստ ծնեալ էին: Իսկ⁸ զի⁹ նչ՝ անքաղաքս¹⁰ ասացուք¹¹ զնոսա, եթէ¹² աշխարհաքաղաքացիս¹³, քանզի զոր աւրինակ¹⁴ ի¹⁵ բերս¹⁶ հարկացն առ ի յիւրաքանչիւր¹⁷ ումեքէ¹⁸ ժողովեալք առհասարակ ամենայն բերողացն լինի, այսպէս եւ առ երանելեալքս¹⁹ այսոքիւք²⁰ իւրաքանչիւր առհասարակ ամենեցուն է²¹, եւ ամենեքեան են²² յամենայն կողմանց միմեանց տալով զգիւտս²³ զաւառացն: Բայց մանաւանդ զի պարտ²⁴ է իսկ խնդրել զայս, որ ինչ²⁵ յաշխարհիս կայ²⁶:²⁷ Պարտ եւ

¹ C առնն
² E աշխարհս] + ի
³ E խաչեալ] խաչ եղեալ է
⁴ N առ ի մանէն կարեն
⁵ E առ]
⁶ I նմանէն] E նմանէ
⁷ E պատճառս F զպատճառն
⁸ E իսկ] ծնեալ
⁹ E անքաղաք
¹⁰ D ասացուք] ասցուք
¹¹ ABCFN աշխարհի քաղաքացիս E յաշխարհի քաղաքիս
¹² E աւրինակ] + որ I + որք
¹³ EN ի]
¹⁴ C բերս] բիրս
¹⁵ E իւրաքանչիւր
¹⁶ F յումեքէ
¹⁷ I երանելիքս
¹⁸ C այսոքաւք E + լինին
¹⁹ FN է] են
²⁰ E են]
²¹ E զգիւտ
²² F է իսկ] իսկ է ոչ
²³ EI ինչ]
²⁴ FNI կայ] + այլ
²⁵ N պարտ եւ] պարգեւ

վայելուչ է²⁶ այժմ²⁷ զնոցա քաղաքն²⁸, զոր ի միտ առնուլ մարթի²⁹: Իսկ քաղաք է վկայիցս³⁰ քաղաքն Աստուծոյ (Հմտ. ԻԲ. 22), որոյ «ճարտարապետ եւ շինող Աստուած է» (ԻԲ. ԻԲ. 10) վերինն երուսաղէմ ազատն, մայրն³¹ Պաւղոսի (Հմտ. Գ. 26), եւ³² որք նոցին նմանողք³³ իցեն³⁴: Բայց ազգ մարդկեղենք³⁵ [223բ] այլայլոյ³⁶, իսկ հոգեւորականն մի է ամենեցուն³⁷: Քանզի հասարակաց ամենեցուն նոցա հայր Աստուած է, եւ եղբարք ամենեքին, ոչ ի միջէ եւ ի միւսմէ ծնեալք, այլ³⁸ յորդեգրութենէ³⁹ Հոգւոյն⁴⁰ առ⁴¹ ի ձեռն սիրոյ⁴² միաբանութիւն⁴³ ի միմեանս յարակցեալք⁴⁴:⁴⁵ Դաս պատրաստեալ⁴⁶, մեծ յաւելուած⁴⁷ այսո-

²⁶ D է]
²⁷ E այժմ]
²⁸ E քաղաքն F քաղաքս E + ասել
²⁹ I մարթի
³⁰ F վկայիցն
³¹ EI մայրն] + Պատրոսի եւ
³² N եւ] + Պատրոսի
³³ E նմանողք] նմանք
³⁴ FNI իցեն] են
³⁵ E մարդկան
³⁶ ENF այլ այլոց
³⁷ I ամենեքեան
³⁸ E այլ] + առ ի
³⁹ E յորդեգրութիւն
⁴⁰ AC Հոգւոյն E աստուծոյ
⁴¹ EI առ]
⁴² CE սիրոյն
⁴³ I միաբանութիւն] E միաբանութեան N միաբանութենէ
⁴⁴ C յարակցեալք EFN յարակցեալ I յարակցելոյ
⁴⁵ I դաս] զաղարեալք
⁴⁶ E պատրաստեալք I պատրաստեալ
⁴⁷ A յաւելուած C յաւելած

ցիկ¹, որ² յաւիտենից³ փառաւորեն զՏէրն, ոչ մի ըստ միողէ ժողովեալք, այլ յանկարծակի տեղափոխեալք⁴: Իսկ զի⁵նչ է⁵ տարազ տեղափոխմանս: Սոքա՝ մեծութեամբ⁶ մարմնոյ⁷ եւ տիովք⁸ հասակի, եւ ուժով⁹ ընտրեալք եղեալք¹⁰ քան զամենեսին¹¹, որ ընդ նոսա էին, ի զինուորական¹² հարկատրութիւն¹³ համարելով¹⁴ կարգեցան: Եւ¹⁵ վասն պատերազմող¹⁶ հմտութեան¹⁷, եւ քաջութեան անձին¹⁸ ահա¹⁹ զառաջի²⁰ պատիւ ունէին ի թագաւորացն²¹, անուանի²² եղեալք առ²³ ամենեսեան²⁴ վասն առաքինութեանն:

3 Իսկ²⁵ վասն զի պատուէր²⁶ հանեալ եղեւ²⁷ յանաստուածիցն այն

¹ BCEFN այսոցիկ] այնոցիկ

² D որ] յոր

³ C յաւիտենից

⁴ E տեղափոխեալք] ի մի տեղի փոխեալք

⁵ E է]

⁶ C մեծութեամբ E + հասակաւ

⁷ E մարմնով

⁸ E եւ տիովք] N տիաւք

⁹ CDN ուժովք

¹⁰ E եղեալք] N եղեալ

¹¹ N զամենեսեան

¹² A զինուորական

¹³ N հարկատրութեան

¹⁴ E համարեալ FN համարով

¹⁵ E եւ] իսկ սոքա

¹⁶ I պատերազմական

¹⁷ E հմտութեան] համբերութեան

¹⁸ E անձանց

¹⁹ EI ահա]

²⁰ C զառաջինն

²¹ I թագաւորէն

²² AC անուանի E անուանիք

²³ E առ]

²⁴ E յամենեսեան

²⁵ I իսկ] արդ FN + այլ

²⁶ A պատուէր

²⁷ A յանաստուածիցն... քարոզութեանն] FN

անաստուածն այն

²⁸ եւ ամբարիշտ քարոզութեանն՝ մի խոստովանել զՔրիստոս, ապա թէ ոչ տանջանս վտանգի²⁹ յանձին³⁰ կրել, սպառնացեալ եւս³¹ լինէր ամենայն տեսիլք տանջանաց եւ սաստիկ սրտմտութիւն³² զանազանական³³ ի³⁴ դատաւորացն³⁵ անիրաւութենէ³⁶ ի վերայ նոցա³⁷ կարկատեալ լինէր եւ պէսպէս տեսիլք³⁸ տանջանաց³⁹ ի վերայ⁴⁰ նոցա հնարիւք գտեալք⁴¹ լինէին, եւ որք թշնամանէինն [224ա] եւ տանջէինն՝ անաչառք էին: Հուրն պատրաստ էր⁴², սուրն սրեալ էր, խաչն կանգնեալ⁴³ էր, խորխորատն, ⁴⁴անիւն, քուքքն. ըմանք փախչէին, իսկ⁴⁵ ոմանք խոնարհէին, ոմանք գղրղէին⁴⁶, իսկ ոմանք յառաջ քան զփորձն⁴⁷ միայն⁴⁸ ի սպառնալեացն սարսէին: Իսկ⁴⁹ այլք⁵⁰ ոմանք, մաւտ⁵¹

²⁸ CD եւ խաժաղուծ

²⁹ E վտանգից

³⁰ EN յանձինս

³¹ EFN եւս]

³² C ստմտութիւն

³³ D զազանականի

³⁴ E ի]

³⁵ E դատաւորացն] + եւ թագաւորացն

³⁶ E անիրաւութենէ]

³⁷ E կարկատեալ լինէր] յառնէր

³⁸ E տեսիլք] հնարք

³⁹ E ի... հնարիւք

⁴⁰ C ի վերայ]

⁴¹ FN գտեալք] իմացեալք

⁴² CN էր]

⁴³ D կանկնէր

⁴⁴ FN անիւ քուքք

⁴⁵ E իսկ]

⁴⁶ C գղրղէին E գրղղէին

⁴⁷ C զփորձելն

⁴⁸ I միայն]

⁴⁹ EI իսկ]

⁵⁰ EN այլք]

⁵¹ EI մաւտ] մերձ

եղեալ ի չարիսն, ¹պտուտ կեցան, ²իսկ³ այլք, մտեալք ի ճգունսն⁴, ապա բաւել մինչեւ ի վախճան⁵ ցաւոցն⁶ ոչ կարացեալ⁷ առ միջովք⁸ ուրեմն ծովուն⁹ յուսահատեալ¹⁰ յանձանց, ¹¹զոր աւրինակ, որք ի մէջ ծովու ծփեալք¹² եւ զոր ունէին¹³ ահաբեկելիս¹⁴ համբերութեան նաւ¹⁵ ընկղմեցան: Յայնժամ իսկ եւ նոքա՝ անյաղթ եւ քաջ զաւրականքն¹⁶ Քրիստոսի, անցեալ¹⁷ ի մէջ, մինչ զեռ ցուցանէր իշխանն զգիր թագաւորին եւ¹⁸ զհաւանութիւնն¹⁹ պահանջէր ազատ բարբառով եւ համարձակութեամբ²⁰ ոչինչ սարսեալ ի տեսանելեացն եւ ոչ զանգիտեալք²¹ ի սպառնալեացն, ի մէջ կացեալք²², քրիստոնեայս զինքեանս քարոզեցին²³: Ով երանելի լեզուքն²⁴, որք զնուիրեալ²⁵

¹ E պտուտ կեցան] պատուեցան

² E իսկ այլք] եւ ոմանք

³ I իսկ]

⁴ CE ճգունս EI + եւ

⁵ E ի վախճան] իսպառ

⁶ E ցաւոցն]

⁷ C կարացեալք

⁸ DE միջով

⁹ EFN ծովու

¹⁰ C յուսահատելք FN յուսահատեալք

¹¹ E զոր... մէջ] իբր ի

¹² E ծփեալք

¹³ F ունէին

¹⁴ E ահաբեկելիս] ահաբեկեալք EI + ի

¹⁵ E նաւ] նաւաբեկեալք

¹⁶ BD զաւրականքս

¹⁷ I անցեալք

¹⁸ C եւ] + ի

¹⁹ C հաւանութիւն

²⁰ ABCD եւ քաջութեամբ]

²¹ C զանգիտել

²² EI կացեալք] անցեալ

²³ E քարոզեցին] անուանեցին

²⁴ FN լեզուացն

²⁵ A զնուիրեալ C զնուիրել EI զնուիրեալն

զայն բարբառ արձակեցին, աւրոյն ընկալեալ սրբեցաւ, իսկ հրեշտակաց լուեալ²⁶ ուրախացան, մատնիչն²⁷ դիւաւքն²⁸ հանդերձ վիրաւորեցաւ²⁹: Իսկ Տէրն յերկինս գրեաց:

4 Քանզի, ասացի, իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ ի մէջ անցեալ³⁰, թէ՛ քրիստոնեայ եմ: Քանզի³¹, զոր աւրինակ, որք ի³² [224բ] զազանաւորինակ, որք ի³³ ընդ ճգունսն³⁴ անցանեմարտի³⁵ ընդ ճգունսն³⁶ իսկ³⁷ եւ տեղի փոխին, սոյնպէս³⁸ իսկ³⁹ եւ սոքա յայնժամ⁴⁰ ընկեցեալ⁴¹ սոցա⁴² զառ ի ծննդենէն⁴³ ի վերայ իւրեանց համբաւեալ⁴⁴ անուանս⁴⁵ ի հասարակաց Փրկչէն իւրաքանչիւր ոք⁴⁶ զինքն անուանէ⁴⁷: Եւ զայս առնէին ամենեքեան՝ ընդառաջեցելոցն⁴⁸ զինքն յարակցելով, որ ըստ⁴⁹ կարգին էր, որպէս

²⁶ A լուեալ C լեւ

²⁷ E մատնիչքն

²⁸ F դիւաւքն] իւրաւքն IN իւրովք

²⁹ E վիրաւորեցան

³⁰ N անցեալ] կացեալ

³¹ FN քանզի] զի

³² C որք ի]

³³ C զազանաւորին

³⁴ E ճգունսն] ճգնութիւնսն

³⁵ A զանուանսն C զանուանս EF զանուանս

³⁶ FN սոյնպէս] նոյնպէս

³⁷ F իսկ]

³⁸ CF յայնժամ] յորժամ

³⁹ E ընկեցեալ] ընկալեալ

⁴⁰ EN սոցա]

⁴¹ EN ծննդենէ

⁴² I զհամբաւեալ

⁴³ AC անուանս N զանուանսն

⁴⁴ E ոք]

⁴⁵ A անուանէ EFI անուանէր

⁴⁶ E եւ... էր]

⁴⁷ FN ընդ յառաջեցելոցն

⁴⁸ FN ըստ] ի

զի եղեւ ամենեցուն¹ մի անուանակոչութիւն²: Քանզի ոչ եւս այս անուն³, այլ ամենեքին⁴ քրիստոնեայք անուանեալ⁵ լինէին: Իսկ⁶ զի⁷ նչ, որ յայնժամ իշխան էր: Քանզի⁸ չար էր⁹ եւ պէսպէս մտածութեամբ¹⁰ է¹¹ ինչ, զոր խոստմամբ¹² պատրել¹³ եւ¹⁴ է¹⁵, զի սպառնալեալք խոտորեցուցանել ջանայր: Նալ զի¹⁶ թուէր¹⁷ զնոսա խաբանաւք լուծանել¹⁸ զոյժ բարեպաշտութեանն¹⁹ փորձելով: Մի՛ մտանէք²⁰ զերիտասարդութիւնդ ձեր եւ մի՛ տարածամ²¹ մահ ցանկալի կենացս²² փոխանակէք: Քանզի անվայելուչ է, որք²³ ի պատերազմունս քաջանալ սովորեն զչարագործաց մահ մեռանել: Եւ²⁴ ի վերայ այսորիկ ինչս խոս-

տանայր: Եւ է²⁵, զոր²⁶ տայր պատիւս²⁷ ի թագաւորաց²⁸, եւ²⁹ զպատուոց³⁰ բաշխումն եւ³¹ բազում հնար իմացութեամբ վարէր զնոսա իբրեւ³² զաւրավար³³: Իսկ յորժամ³⁵ ոչ ներէին առ ի³⁶ փորձոյ³⁷ այս, ի միւս կողմն³⁸ հնարից շրջէր³⁹ հարուածս⁴⁰ նոցա եւ [225ա] մահս⁴¹, եւ զանողջանալի տանջանաց զփորձ ցուցանէր⁴²: Եւ նա այսպիսի⁴³ ինչ: Իսկ մարիւրոսացան որպիսի⁴⁴ ինչ: Զի, ասէ⁴⁵, գայթակղեցուցանես զմեզ, ո՛վ աստուածամարտ, հեռանալ յԱստուծոյ կենդանւոյ⁴⁵ եւ ծառայել պիղծ դիւաց՝ առաջի դնելով մեզ զքո՞ բարիսդ: Զինչ այնչափ⁴⁶ տաս, որչափ⁴⁷ հանել⁴⁷ ջանաս⁴⁸: Ատեմք զպարգեւսդ⁴⁹ զառիթ վնաս-

սուց. ոչ առնումք¹ զպատիւ² զանարգութեան մայր³: Ինչ⁴ խոստանաս⁶, որ ոչ⁷ մնալոց⁸ են, փառս⁹ ծաղկընկեցս¹⁰: Ծանաթ առնես արքայի, այլ ի ճշմարիտ արքայէն աւտարացուցանես¹¹: Զի¹² փոքր բանիւք¹³ փոյզն ինչ յաշխարհիս¹⁴ առաջի դնես¹⁵: Ամենայն աշխարհս մեզ արհամարհեալ¹⁶ է: Ոչ է¹⁷ մեզ ցանկալի¹⁸ յուսոյն արժանի փոխանակ տեսանելիքս: Տեսանե՞ս զերկինս¹⁹ զայս, որպիսի²⁰ գեղեցիկ է²¹ տեսանելով կամ որպէս մեծ, եւ զերկիրս իսկ որչափ²² է եւ²³ որ²⁴ ի²⁴ սմա սքանչելիքս: Ոչինչ²⁵ յայսցանէ²⁶ հաւասար²⁷ երանութեանց

արդարոցն: Քանզի այս ամենայն անցանէ, իսկ մերն կայ եւ մնայ: Միում պարգեւի²⁸ ցանկացեալ²⁹ եմք՝ պսակին արդարութեան: Միում փառաց բաղձացեալ եմք՝ արքայութեանն երկնից: Պատուասէրք³⁰ եմք³¹ առ վերին պատիւն: Ի տանջանաց երկուցեալ եմք ի գեհենէն³²: Հուրն այն է մեզ ահագին, բայց³³, որ ի ձէնջդ³⁴ սպառնացաւ, ծառայակից է: Գիտէ ամաչել յայնցանէ³⁵, որ³⁶ զկուռսն արհամարհեն: [225բ] Նէտս տղայոց համարիմք զտանջանս³⁷ ձեր: Քանզի մարմինս³⁸ տանջես³⁹, որ թէ յերկար համբերեսցէ⁴⁰ պայծառութեամբ պսակի: Իսկ եթէ վաղ հրաժարեսցի⁴² երթայ⁴³ զերծեալ⁴⁴ այսպէս⁴⁵ ի բռնաւոր⁴⁶ դատաւորաց⁴⁷, որ⁴⁸ ի մարմնաւորաց⁴⁹ սպասաւորութիւն⁵⁰ ընկալեալ⁵¹

¹ E ամենեցունց NF հասարակաց
² A անուանակոչութիւն
³ EN անուն] + կամ այն FI + կամ այն անուն
⁴ IN ամենեքեան
⁵ ABC անուանեալ] քարոզեալք
⁶ EI իսկ] + ապա
⁷ E քանզի... է]
⁸ I քանզի]
⁹ I եւ... է]
¹⁰ BCF մտածութեամբք
¹¹ F է] էր
¹² E խոստմամբ
¹³ E պատրել FN պատրէր
¹⁴ FN եւ] + էր ինչ զոր
¹⁵ FN է] EI էր CEI + ինչ
¹⁶ FN զի] CE զոր
¹⁷ A թւէր
¹⁸ C լուծանելով
¹⁹ D բարեպաշտութիւնն
²⁰ E մտանէք] + ասէ
²¹ F զտարածամ
²² DF կենաց
²³ D որք] որ
²⁴ N եւ]

²⁵ CF է] N էր
²⁶ E զոր] զի
²⁷ FN պատիւս] պարգեւս
²⁸ EI թագաւորէն
²⁹ E զպատուոց բաշխումն]
³⁰ A զպատուոց
³¹ E բազում հնար] բազմահնար
³² FN իբրեւ]
³³ I զզաւրավար
³⁴ E իսկ ոչ ներէին] իբրեւ տիրէր
³⁵ I ոչ ներէին] ոչն երեւին
³⁶ BCDEI փորձս յայս
³⁷ FN փորձս
³⁸ I շրջէր հնարէր
³⁹ E շրջէր] + ի
⁴⁰ AC հարուածս
⁴¹ N մահ
⁴² ABCDE ցուցանէր] + նոցա
⁴³ I այսպէս I ինչ]
⁴⁴ C ասեն
⁴⁵ A կենդանոյ C կենդանո
⁴⁶ CI այնչափ] այդչափ
⁴⁷ N հանելդ
⁴⁸ BCDEFNI ջանաս] փութաս
⁴⁹ E զպարգեւքդ

¹ CN առնում I ունիմք
² I զպատիւդ
³ E մայրդ
⁴ CEFN ինչս
⁵ BD խոստանաս որ ոչ] ասանաս որ աստ F տաս որ աստ են
⁶ E խոստանաս] CFN տաս
⁷ C ոչ] EI աստ N աստեն
⁸ C մնալոց] սնանալոց
⁹ EN զփառս
¹⁰ E ծաղկընկեցիկս
¹¹ FN աւտարացուցանել E հեռացուցանես F + ջանաս
¹² E զփոքրն ինչ եւ զփոյզն
¹³ E բանիւք] FN + եւ
¹⁴ E աշխարհիս FNI զաշխարհիս
¹⁵ EI դնես] + բանիւք
¹⁶ E արհամարհեալ] խոնարհեալ
¹⁷ N ոչ է] I է] են
¹⁸ I ցանկալի] արժանի
¹⁹ I զերկիրս N զերկիր
²⁰ FN որպիսի] որչափ
²¹ E է]
²² I որ ի սմա] որպիսի
²³ E որ] որպէս
²⁴ E ի] իսկ
²⁵ N ոչինչ] ինչ
²⁶ EI յայսցանէ] ի սոցանէ
²⁷ FNI հաւասար] + է

²⁸ N պարգեւի] պատուի
²⁹ C բաղձացեալ] ցանկացեալ
³⁰ AC պատուասէրք E պատուասիրեմք
³¹ E եմք]
³² FN գեհենոյն I գեհենին FN + հրոյ
³³ FN բայց] իսկ
³⁴ E ձէնջս
³⁵ A յայսցանէ
³⁶ I որք
³⁷ E զտանջանս] զվէրս
³⁸ C մարմին N զմարմինս
³⁹ EFIN տանջէք
⁴⁰ E համբերէ I համբերիցէ
⁴¹ FN պայծառութեամբք] հրաժարեսցի]
⁴² C հրաժարեսցէ I հրաժարիցէ
⁴³ EFIN երթեալ
⁴⁴ EFI զերծաւ N զերծու
⁴⁵ CFN յայսպիսի
⁴⁶ C բռնաւորաց EI բռնաւորացդ
⁴⁷ CE դատաւորաց]
⁴⁸ EFN որք
⁴⁹ C մարմնաւորաց E մարմնի F մարմնոյ
⁵⁰ EI զսպասաւորութիւնս
⁵¹ I ընկալեալ] E ընկալեալք EN + եւ

ոգևոյ¹ եւս տիրել յամառիք², որք³ թէպէտեւ⁴ ոչ քան զԱստուած մեր⁵ ընտրեալք լինիցիմք⁶, որպէս զի վերջին⁷ թշնամանս ընդունելով⁸ ի մէնջ⁹ բարկանայք եւ¹⁰ զաՀաւոր¹¹ զայս¹² տանջանս ի վերայ¹³ մեր ձգէք, տրտունջ զմէնջ մատուցանէք վասն բարեպաշտութեան¹⁴: Այլ ոչ վատաստաց¹⁵ եւ ոչ¹⁶ կենասիրաց, եւ ոչ դիւրահասուաց¹⁷ պատահիցէք. վասն առ ի յԱստուած սիրոյն: Քանզի կարող եմք մեք եւ¹⁸ յանիւ¹⁹ մտանել, եւ գելանիլ, եւ ալրիլ, եւ զամենայն տեսիլ²⁰ տանջանաց պատրաստ եմք յանձն առնուլ:

5 Իսկ յորժամ լուաւ²¹ զայս անպարտաւանն այն եւ²² խոստադուծն, ոչ կարեցեալ²³ տանել ա-

րանցն համարձակութեան, ²⁴եռացեալ²⁵ սրտմտութեամբ, ²⁶միտդնէր, թէ զինչ հնարս գտցէ, ²⁷որպէս զի երկար²⁸ զտանջանսն²⁹ պատրաստեցէ միանգամայն եւ զմահ: Իսկ եգիտ ապա հնարս ³⁰եւ միտ դիր³¹ դեռադեռ եւս չարապէս, քանզի զմտաւ ածեալ³² զբռնութիւն³³ գաւառին, զի պարզ եւ ³⁴սառնամանուտ²⁹⁶ էր եւ զժամանակն զի ձմերային³⁵ էր, եւ ³⁶զգիշեր մի դիտեալ³⁷, յոր²²⁶առաւ առաւել չար³⁸ ձգէր պարզն, այլ եւ ³⁹զի⁴⁰ եւ հիւսիսի⁴¹ յայնմ¹² աւուր⁴³ շնչէր, հրամայեաց զամենսին⁴⁴ մերկացուցանել ⁴⁵մաւտ ընդ առաւաւտանալն ի մէջ քաղաքին սառուցեալս մեռանել⁴⁶: Բայց թե-

²⁴ E եռացեալ... դնէր] խորհէր

²⁵ I եռացեալ] ասացեալ

²⁶ I միտ դնէր] խորհէր

²⁷ BCD որպէս... զմահ] F որպէս զի ընդ երկար միանգամայն եւ դառն պատրաստեցէ N զմահն միանգամայն եւ դառն պատրաստեցէ զմահն իսկ

²⁸ E հնար E երկար] + նոցա

²⁹ N զտանջանսն]

³⁰ EFN եւ... եւս]

³¹ C դիր] դնէր

³² E ածէր

³³ E զբռնութիւնս

³⁴ ABCD սառնամանուտ էր] սառն ուտէր EFN սառնամուտ էր

³⁵ ABCD ձմեռային

³⁶ N եւ]

³⁷ EFN դիտեաց

³⁸ F չար]

³⁹ N ալլ] AE + եւ

⁴⁰ I զի]

⁴¹ E հիւսիսային I հիւսուսային N հիւսսի

⁴² E յայնմ] յայնժամ

⁴³ E աւուր]

⁴⁴ C զամենսին I զամենսին

⁴⁵ EI մաւտ ընդ առաւաւտանալն] եւ արկանիլ ի լիճն որ էր (I կայր)

⁴⁶ EI մեռանել] զի անդ մեռցին

¹ A ոգւոյ C ոգոց D ոգոյն FN ոգւոց

² E համառիք

³ E որ

⁴ E թէպէտեւ] FN եւ

⁵ E ընտրեալք լինիցիմք] յայտնեալ երեւես- ջիք

⁶ F լինիցիք

⁷ E զվերջին

⁸ D ընդունիցիք I ընկալեալ

⁹ I եւ]

¹⁰ E աՀաւոր

¹¹ E զայս] զայն

¹² D վերայ] վեր

¹³ N բարեպաշտութեանս

¹⁴ E ալլ... ոչ]

¹⁵ C վատաստից

¹⁶ I ոչ]

¹⁷ AC դիւրահասուաց E դիւրասիրաց

¹⁸ N եւ] E ի

¹⁹ E յանիւս

²⁰ F տեսիլս

²¹ A լաւ E լսէր

²² N եւ]

²³ D կարացել

րեւս գիտէք ամենեքին¹, ²որք փորձեալ էք ձմերանով³, որպէս անհամբերելի⁴ տանջանացն տեսիլ: Քանզի ոչ իսկ⁵ է ⁶հնար ալոց⁷ ցուցանել. բայց եթէ որք յառաջագոյն ի փորձոյն⁸ ունին⁹ զգիտութիւն¹⁰ ¹¹զայս զասացելոցս տարացոյց¹²: Քանզի մարմին, պարզոյ եւ սառին¹³ պատահեալ, նախ իսկ¹⁴ լինի բովանդակն¹⁵ կապուտակ՝ մեծուցեալ արեանն եւ¹⁶ ապա պարսլատէ¹⁷ եւ եռայ՝ ատամանցն կափկափելով¹⁸, աճառոցն¹⁹ պրկմամբ եւ ամենայն յաղթ մարմնոյն²⁰ ոչ ըստ կարի ձգտելով: Վտանգ իմն կսկծելի եւ ցաւ անպատում ի վերայ սոցա²¹ հասեալ՝ զուղղոյն²² վշտազին²³ առնէ զսառուցելոցն²⁴ զզգայութիւնն²⁵: Ապա ծայրակտուր լինի²⁶ որպէս ի հրոյ այրե-

¹ FN ամենեքեան

² N որ փորձէք

³ C ձմերանովն DEI ձմերանով F ձմերան- լոյ N ձմերանոյ

⁴ N անհամբերելի] անըմբերելի FN + է

⁵ EI իսկ]

⁶ C հնար] + ալլ

⁷ C ալոց] ալլո

⁸ CN փորձո

⁹ EI ունի FN ունիցին

¹⁰ C զգիտութիւնս

¹¹ CEI զայս] ասացելոցս

¹² E տարացուցաւ

¹³ N սառին] + լինի

¹⁴ N իսկ]

¹⁵ FN բովանդակն] C բաւընդակ

¹⁶ NI եւ]

¹⁷ E պարսլատի

¹⁸ E կափկափելոյն FN + եւ

¹⁹ CFEN աճառացն

²⁰ E մարմինն FN մարմնոցն

²¹ CFN սոցա] նոցա

²² E զուղղիչսն N զուղղոցն

²³ E առնելով սառուցեալ

²⁴ FN զսառուցելոյն

²⁵ C սղատութիւն

²⁶ C լինիցի

ցեալ ծայրիցն: Քանզի հալածեալ ջերմութիւնն²⁷ յեզերաց²⁸ մարմնոյն եւ փախուցեալ ի խորութիւնն²⁹ հասեալ³⁰, ուստի հեռացաւ՝ մեռեալ լքանի, իսկ ³¹ուրնեղեալ ժողովի³² ցաւս տայ³³ տա- կաւին մահուն³⁴ ի ձեռն մածման³⁵ մերձեցեալ³⁶: Իսկ յայնժամ ընդ աւուր զցայգն անց²²⁶ուցանել³⁷ պատուհասեցան, յորժամ³⁸ լիճն³⁹ էր⁴⁰, զորով⁴¹ քաղաքն բնակեալ էր, յորում զայս ճգնէին սուրբքն, էր, յորում զայս ճգնէին սուրբքն, որպէս թէ դաշտ ձիավարութեան էր⁴², այնպէս յեղափոխմամբ⁴³ արարեալ էր⁴⁴ զնա⁴⁵ սառինն եւ ցարարեալ⁴⁶ սառամբն անվրէպ, ի մաքեալ⁴⁷ սառամբն անվրէպ, ի վերայ իւր տայր առնել⁴⁸ հետագնացութիւն²⁹⁷ շրջաբնակացն: Գետք իսկ հանապազադնացք²⁹⁸ որ⁴⁹ հոսէին⁵⁰, սառամբն կապեալք

²⁷ ACI ջերմութեանն

²⁸ E յեզերաց] յերեսս

²⁹ N խորութեանն

³⁰ ACI հասեալ] հասեալ

³¹ E ուր նեղեալ] այն եղեալ

³² E ժողով] + ի

³³ EI տայ]

³⁴ EFN մահուն FN + չափ

³⁵ B մածման] ածման E մածմանն

³⁶ C մերձեցել C + արիւն

³⁷ EN անցուցեալ I անցուցանելով

³⁸ I յորժամ]

³⁹ E լիճն I լիճն

⁴⁰ EI էր]

⁴¹ F զորով] ընդ որով

⁴² EI ձիավարութեան էր] ձիավար ունէին (I ունէր)

⁴³ E յեղափոխմամբ] յեղմամբ

⁴⁴ EN էր]

⁴⁵ E զնա] զնոսա

⁴⁶ E զցամաքեալ

⁴⁷ C զհետագնացութիւնն D հետագայութիւն

E զհետա գնացութիւն I զհետագնացութիւն

⁴⁸ E գետք իսկ] զէմք

⁴⁹ CEN որք

⁵⁰ E հոսէին F հոսեան N հոսեն

դադարեցին ի հոսմանէն¹, իսկ² կակուղ բնութիւն ջրոյն³ ըստ նմանութեան քարանցն յեղափոխեցաւ⁴, իսկ հիւսիսոյ⁵ դառն շնչմունքն զամենայն շնչաւոր⁶ ի մահ փութացուցանէին:

6 Իսկ⁷ յայնժամ լուեալ⁸ նոցա զհրամանն⁹ (եւ միտ դիր ինձ աստանաւր արանցն¹⁰ անյաղթութեանն¹¹),¹² խնդալիցք եղեալք¹³ իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէն ի բաց ընկեցին զվերջին¹⁴ պատմութեանս¹⁵ իւրեանց¹⁶, առ¹⁷ ի ձեռն¹⁸ սառին¹⁹, ի²⁰ մահ գիմեցին՝ որպէս ի դիակողոպուտս²¹ յափշտակելով²², միմեանց հրամայելով²³: Քանզի ոչ, ասէ²⁴, թէ²⁵ զհանդերս մերկանամք²⁶, այլ՝ զհին մարդն ի բաց

ընկենումք²⁷ զապականեալն²⁸ ցանկութեամբ²⁹ պատրանացն (Հմտ. Լ: 22): Գոհանամք զքէն, Տէ՛ր, ասեն³⁰, զի ընդ հանդերձիս ընդ այսմիկ³¹ զմեզս ի բաց մերկանամք³²: Բայց³³ զի³⁴ վասն աւծին զգեցաք (Հմտ. Կ: 21), վասն Քրիստոսի մերկացուք, Մի՛ տարցուք խնամ³⁵ հանդերձից³⁷, զոր վասն³⁸ գրախտին, կորուսաք³⁹: Զի՞նչ տացուք [227ա] տրիտուր Տեառն⁴⁰ (Հմտ. Ս: 12):⁴¹ Մերկացաւ եւ մեր Տէրն: Զի՞նչ մեծ է ծառայի⁴² զՏեառն չարչարանս կրել⁴³: Մանաւանդ զնոյն⁴⁴ ինքն զՏէրն մեք⁴⁵ եմք, որ մերկացուցաք (Հմտ. Մ: 28): Զինուորաց⁴⁶ է այն յանդգնութիւն. նոքա մերկացուցին եւ բաժանեցին զհանդերձսն (Հմտ. Մ: 35): Զգրեալ⁴⁷ զմէնջ⁴⁸ զամբաս-

¹ FN հոսմանէ

² I իսկ] եւ

³ DFN ջրոյն I ջրոց

⁴ E յեղափոխեալ

⁵ C հիւսիսոյն E հիւսիսայնոյն N հիւսսոյ

⁶ N շնչաւոր] C շնչաւորք E կենդանիս N կենդանի

⁷ EN իսկ] եւ

⁸ A լուեալ C լել N լուեալն

⁹ F զհրամանն] զհրանն

¹⁰ CE զարանցն EI + համարձակութեանն եւ

¹¹ C յաղթութիւն

¹² E խնդալից եղեալ

¹³ C ընկեցել E + ի

¹⁴ D զվերջին] վերջին E վերջին

¹⁵ E զպատմութեանս

¹⁶ FN իւրեանց] + եւ

¹⁷ E առ]

¹⁸ E ձեռն

¹⁹ E սառին] F սառինն

²⁰ F ի]

²¹ E դիակողոպուտս

²² E յափշտակելով] + ի F + եւ

²³ E հրամայէին

²⁴ FN ասէին

²⁵ N թէ]

²⁶ FN մերկանամք

²⁷ E ընկենումք] գնեմք

²⁸ E զապականեալն] + ըստ

²⁹ E ցանկութեան FN ցանկութեամբ I ցանկութեանց

³⁰ E ասեն

³¹ EI այսմիկ] այս N + եւ

³² E մերկանամք] ընկեցուք I ընկենումք

³³ C բայց]

³⁴ C զի] զոր

³⁵ FN վասն աւծին] յաղագս նախաստեղծին

³⁶ IN խնամս E + վասն

³⁷ FN հանդերձիս

³⁸ C գրախտին կորուստաք] պատրանաց աւծին սգեցաք EI յանցանացն Ազամայ զգեցաք

³⁹ FN կորուսաք] + պատրանաւք օծին

⁴⁰ CEN զտեառնն

⁴¹ C մերկացաւ... տէրն]

⁴² I ծառայից

⁴³ EI կրել ընդունել

⁴⁴ E զնոյն] զի նոյն

⁴⁵ CFN եմք որ]

⁴⁶ AC զինուորաց

⁴⁷ FN զգրեալ] + ի

⁴⁸ FN մէնջ

տանութիւնն¹ անձամբք² ջնջեցուք³: Կսկծոտ⁴ է ձմեռսն⁵, այլ քաղցր է դրախտն, ցաւագին են սառնամանիքս, այլ հեշտալի է հանգիստն: Վայր մի համբերեցուք, եւ զոգ զհայրապետին⁶ զրգեալ⁷ զգուեսցէ⁸ զմեզ: Թող միոյ գիշերս⁹ զբովանդակ¹⁰ յաւիտեանն¹¹ փոխանակեցուք: Մտեսցի ոտն, զի հանապազ¹² ընդ հրեշտակս պարեսցէ: Տրորեսցի¹³ ձեռն, զի համարձակութիւն ընկալցի¹⁴ առ Տէրն համբառնալ¹⁵: Քանի¹⁶ ոք¹⁷ ի զինուորակցաց¹⁸ մերոց ի պատերազմի¹⁹ անկան²⁰ մահկանացու²¹ թագաւորին²² զհաւատն²³ պահելով: Իսկ մեք վասն առ²⁴ ի²⁵ ճշմարիտ թագաւորին հաւատոց²⁶ զկեանս զայս²⁷ ոչ թողուցումք²⁸

ի բաց: Բա՞ղումք զչարագործաց մահ²⁹ յանձինս³⁰ կրեցին՝ ըմբռնեալք վասն³¹ անիրաւութեանց³²: Իսկ մեք վասն արդարութեան մահու ոչ համբերեցուք³³: Մի՛ խոտորեցուք, ո՛վ³⁴ զինուորակիցք³⁵, մի՛³⁶ տացուք զթիկունս³⁷ մատնէին: Մարմինք են, մի՛ խնայեցուք, վասն զի պարտ է ամենայն իրաւք մեռանել՝ մեռցուք, զի կեցցուք: [227բ] «Եղիցի պատարագս³⁸ մեր առաջի քո (Հմտ. Հմ. Ժ: 1), Տէ՛ր, եւ ընդունելի եղիցուք³⁹ որպէս զողջակէզս խոյոց եւ զուարակաց, զեղեցիկ է⁴⁰ պատարագս⁴¹, նոր է⁴² ողջակէզս⁴³ ոչ հրով, այլ պարզով⁴⁴ եւ սառամանեալ⁴⁵ ողջակիղեալ: Զայս աղաւթականս միմեանց տալով⁴⁶ եւ⁴⁷ միմիոջ⁴⁸ հրամայելով⁴⁹, իբրեւ⁵⁰ առաջապահ իմն պատերազմի⁵¹, զգիշերն

¹ E ամբաստանութիւն

² I անձամբք] մեղէն ի բաց N անձամբ I յանձանց

³ F ջնջեցուք] + զյանցանս

⁴ EI կսկծոտ] խիստ FN կսկծոյ

⁵ E ձմեռս IFN ձմեռն

⁶ BC հայրապետին

⁷ EFN զրգեալ]

⁸ A զրգեցէ C զգեցէ

⁹ E գիշերոյ IN գիշերոյս

¹⁰ E զբովանդակ]

¹¹ E զյաւիտեանս

¹² N հանապազ] յաւիտեան

¹³ C տրորեսցի] տրտմեսցի

¹⁴ E ընկալցի] ունիցի

¹⁵ E ամբառնալ

¹⁶ FN քանիք

¹⁷ FN ոք]

¹⁸ AC զինուորակցաց

¹⁹ E պատերազմուս

²⁰ C անկել

²¹ EI զմահկանացու

²² E թագաւորաց

²³ C զհաւատ EN հաւատ

²⁴ EFI առ]

²⁵ CIF ի]

²⁶ N հաւատոց] E հաւատոյ

²⁷ C զայս] զի ոչ

²⁸ CE թողումք I ընկենումք

²⁹ I մահս

³⁰ FN յանձինս

³¹ EI վասն]

³² E անիրաւութիւն I անիրաւութեան

³³ EI համբերեցումք

³⁴ E ով]

³⁵ AC զինուորակիցք

³⁶ E մի]

³⁷ I զթիկունս] + մեր

³⁸ EF պատարագ

³⁹ FN եղիցուք] լիցուք F + մեք

⁴⁰ EI է] էր

⁴¹ FN պատարագս

⁴² EI է] էր

⁴³ N ողջակէզս

⁴⁴ C պարզ

⁴⁵ C սառամանեալ D սառնամանեալ E սառամար I սառնամանեալք

⁴⁶ EI տալին I տանջանալք

⁴⁷ E եւ]

⁴⁸ N մի] մին

⁴⁹ E հրամայէին

⁵⁰ E իբրեւ] որպէս

⁵¹ I պատերազմի] + կատարել

անցուցանելին՝ տալով¹ առ ընկե-
րակիցն² քաջ³ որպէս⁴ խնդային⁵
յուսացելովքն⁶, ծաղր առնելին⁷
զընդդիմամարտիկսն^{8,9}: Բայց⁹ մի
էին ամենեցուն աղաւթք: Քառա-
սուն մտաւք¹⁰ ի հանդէսս¹¹ քա-
ռասնեքին¹² պսակեալք¹³ եղի-
ցուք¹⁴ ի Տէր¹⁵: Մի՛ ոք պակասե-
ցի¹⁶ ի թուոցս¹⁷, մի եւ մի ոք: Պա-
տուական¹⁸ է, զոր¹⁹ պահեացն²⁰ պա-
հովք²¹ քառասուն աւուրքն²² (Հմմտ.
Եւ 1. Գ. 28), ի²³ ձեռն որոյ²⁴ աւրի-
նադրութիւն²⁵ եմուտ յաշխարհ²⁶:
Զքառասուն աւուր պահելով²⁷ (Հմմտ.
Գ. Թ. 8) Եղիայ²⁸ խնդրեաց
զՏէր եւ²⁹ պատահեց տեսլեանն: Եւ

¹ CDEN տալով] տանելով I տանջանաւք

² BN ընթերակայիցն

³ CFN քաջ] քաջութեամբ

⁴ C որպէս]

⁵ EI խնդային] խնդրելին EI + եւ

⁶ D յուսալովն FN յուսովքն

⁷ CDEI առնելին

⁸ E զընդդիմամարտին

⁹ EI բայց] եւ

¹⁰ BC մտաւք] մտաք

¹¹ E հանդէսս] + ասէին

¹² DN քառասունեքին E + եւ

¹³ EI պսակեալ

¹⁴ EI եղիցուք] լիցուք

¹⁵ EI տէր] տեառնէ

¹⁶ I պակասեցէ

¹⁷ A թուոցս BDN թուոյս C թուոցն

¹⁸ AC պատական

¹⁹ F զոր] որ

²⁰ BCD պահեցէին I + Մովսէս

²¹ FN պահովք] E վան

²² C աւուրք EN որ FI աւր

²³ E ի]

²⁴ EI յորոյ

²⁵ I աւրինադրութիւն] աւրէնսդրութիւն

²⁶ EI յաշխարհս

²⁷ EI պահելով] եւ

²⁸ E Եղիայ] Հեղիաս E + պահեաց խնդրելով

²⁹ ի տեսլեանէ

³⁰ N եւ]

նոցա աղաւթքն այսպիսի էին³⁰:
Իսկ միումն³¹ ի թուոյն³² տատա-
նեալ, ի չարեացն անհամբեր³³ ե-
ղեալ գնաց, անպատու³⁴ սուգ³⁵
սրբոցն³⁶ թողեալ: Այլ ոչ եթող
զնոցա աղաւթսն³⁷ անկատար³⁸ լի-
նել Տէրն: Քանզի, զոր³⁹ զպահա-
նութիւն վկայիցն հաւատացեալ
էր, մաւտ⁴⁰ ի կրթութենէ իմեմնէ
սթափանաւք, ակն ունէր ապառ-
նեացն՝ պատրաստ առ ի ընդունել
ի զաւրականացն փախուց[228ա]եալ
զոր եւ ապաւինեալ⁴¹: Քանզի եւ⁴²
մերձ գոլ⁴³ նմա բաղանիք⁴⁴, հնա-
րիւնք իմացեալ եղեն, երազ⁴⁵
զաւգնութիւնն⁴⁶ յեղաշրջելոցն⁴⁷
խոստացեալ: Այսպիսի գտացեալ
զճգնութեանն⁴⁸ տեղի, յորում
պատրաստութիւն⁴⁹ մխիթարու-
թեան⁵⁰ զլուծումնն առնելոց էր
ճգնաւորացն վկայից. այս պայ-
ծառագոյնս⁵¹ ցուցանէ զհամբե-

³⁰ I էին]

³¹ EI մի ումն] միումն

³² AC թուոյն EFIN թուոցն

³³ FN անհամբեր] ահաբեկ

³⁴ AC անպատու] անապատու

³⁵ D սուգ

³⁶ A սրբոցն] որբոցն

³⁷ D աղօթքն

³⁸ I անկատարս

³⁹ F զոր] որում

⁴⁰ I մաւտ] + էր

⁴¹ EI ապաւինեալ] ապրել

⁴² I եւ]

⁴³ F գոլով

⁴⁴ EI բաղանեացն

⁴⁵ EI երազ] արազ

⁴⁶ FN զաւգնականութիւն

⁴⁷ I յեղաշրջումբն

⁴⁸ E ճգնութեանն

⁴⁹ C պատրաստութեան

⁵⁰ C մխիթարութեան]

⁵¹ I ամենապայծառագոյն

րութիւն¹ վկայիցն: Քանզի ոչ² ո-
րում ոչ գտանին պիտանիքն³
համբերող է, ⁴այլ որ յաննախան-
ձելի վայելչութիւնսն է եւ յա-
րեացն համբերէ:

7 Իսկ մինչ զեռ նոքա⁵ ճգնէին,
եւ նա⁶ միտ զնէր ելիցն, ետես նո-
րա⁷ տեսիլ զաւրութիւն իմն⁸ յերկ-
նից իջեալ⁹, եւ¹⁰ իբրեւ¹¹ ի թագա-
ւորէ պարգեւս մեծամեծս¹², զի¹³
բաշխէր¹⁴ զաւարականացն¹⁵, եւ այ-
լոցն ամենեցուն բաշխէին¹⁶ զպար-
գեւսն, բայց զմինն¹⁷ միայն թո-
ղին¹⁸ առանց պատուի¹⁹ անարժան
համարեալ²⁰ երկնային²¹ պա-
տուոյն²², որ նոյնժամայն²³ հրա-
ժարեալ²⁴ իսկ²⁵ ի վաստակոցն²⁶ առ

¹ N զհամբերութիւնս

² E ոչ] + եթէ

³ EI պիտոյքն

⁴ B այլ... է]

⁵ EI նոքա] + զայս

⁶ E եւ նա] բանտապանն

⁷ I նորա] նոր

⁸ I իմն]

⁹ E իջեալ] + պսակք անթառամ թուով երե-

¹⁰ E եւ]

¹¹ I իբրեւ] որպէս

¹² EI մեծամեծս]

¹³ CEI զի]

¹⁴ E բաշխեալ

¹⁵ EI զաւրականացն] զօրացն

¹⁶ I բաշխէին] տային

¹⁷ F զմինն] մի

¹⁸ EF թողուին

¹⁹ AC պատուի E պարգեւի E + զայն որ ի բա-

²⁰ զանիսն ընթացաւ

²¹ E համարեալ] + էր

²² D երկնային] երկնաւոր

²³ AC պատուոյն E պսակին

²⁴ E նոյնժամայն] նոյնիսկ

²⁵ I հրաժարեաց

²⁶ C իսկ] անկաւ B + առ

²⁷ I վաստակոցն] + եւ

²⁸ I վաստակոցն] + եւ

²⁹ I վաստակոցն] + եւ

³⁰ I վաստակոցն] + եւ

³¹ I վաստակոցն] + եւ

³² I վաստակոցն] + եւ

ի²⁷ յընդդէմսն ինքնին²⁸ ընթացաւ:
Ողորմելի²⁹ տեսութիւն³⁰ արդա-
րոցն³¹ զաւրականն փախուցեալ,
³² ախտանն գերի վարեալ, Քրիս-
տոսի ոչխարն՝ գազանաբեկ եւ³³
եւս³⁴ ողորմագին, զի յերկնային³⁵
կենացն վրիպեաց³⁶, եւ ոչ յայսմ³⁷
վայելեաց³⁸, նոյնժամայն³⁹ մարմ-
նոյն նորա ընդ մտանելն ի ջեր-
մութենէն⁴⁰ քակտեցաւ⁴¹: Եւ կեն-
դանասէրն⁴² անկաւ անաւրինեալ⁴³
[228բ] ընդունելութեամբ⁴⁴: Իսկ
նա⁴⁵, իբրեւ ետես զնա խոտորեալ
եւ⁴⁶ ի⁴⁷ բաղանիսն ընթացեալ,
զինքն ի յանժուժացելոյն⁴⁸ տեղի⁴⁹
կարգեաց⁵⁰ եւ ընկեցեալ զարկա-
նելիսն՝ ընդ մերկսն զինքն խառ-

²⁷ N առ ի] I ի]

²⁸ E ինքեան

²⁹ E ողորմելի] + էր

³⁰ E տեսութիւն] տեսիլ FN տեսիլ FI + այ-

³¹ նորիկ

³² E արդարոցն] այնորիկ N արդարոյն

³³ N ախտանն գերի վարեալ]

³⁴ E եւ]

³⁵ FN եւս]

³⁶ EI յերկնային] ի յաւիտենից

³⁷ F վրիպեաց EN զրկեցաւ

³⁸ E յայս N + ոչ

³⁹ E վայելեաց] + զի յորժամ դիմեաց ի բա-

⁴⁰ զանիսն

⁴¹ EI մարմնոյն նորա]

⁴² E ջերմութենէն] + լուծեալ I + լուծաւ

⁴³ N քակեցաւ

⁴⁴ EI մարմնին I կենդանութենէն] կենասէրն

⁴⁵ EI անաւրինեալ]

⁴⁶ EI ընդունելութեամբ] + ի մահ

⁴⁷ E նա] բանտապան I զնա]

⁴⁸ E եւ]

⁴⁹ FIN ի]

⁵⁰ FN յանժուժելոյն

⁵¹ E տեղի] + զարթուցեալ զընկերսն ընկեց

⁵² զհանգեբոս իւր ի նոսա եւ ինքն

⁵³ E կարգեաց... զարկանելիսն]

նեաց¹ աղաղակելով զնոյն բարբառ ընդ սուրբսն, թէ՛ քրիստոնեայ եմ: Եւ յանկարծութեամբ² յեղաշրջութեամբ հիացոյց³ զայնոսիկ, որ ընդ նմայն⁴ էին, զթիւն ելից⁵ եւ զվասն լուծելոյն⁷ տրտմութիւն ինքեամբ⁸ յաւելուածով⁹ մխիթարեաց, նմանող եղեալ, որք ի պատերազմունսն ճակատուն¹⁰, որ¹¹ յառաջին վաճանակցութեանն անկեալ եղեւ¹², նոյն ժամայն լնուլ¹³ զկարգն¹⁴, որպէս զի մի՛ վաճանակցութիւնն նոցա կարեալ¹⁵ եղիցի պակասելովն: Այսպիսի¹⁶ իմն¹⁷ եւ¹⁸ նա արար¹⁹: Ետես զերկնային զսքանչելիսն²⁰ եւ²¹ ծանեալ²² զճարտութիւնն, ապաւինեցաւ ի Տէրն²³, թուեցաւ²⁴ ընդ վկայսն: Զա-

շակերտացն նուագեաց²⁵: Գնաց²⁶ Յուդաս, եւ փոխանակ նորա եմուտ²⁷ Մատաթիաս²⁸:²⁹ Նմանող³⁰ եղեալ³¹ Պաւղոսի, որ երեկն³² Հաւածէր³³, այսաւր աւետարանէր³⁴: Ի վերուստ³⁵ ընկալեալ³⁶ եւ նա³⁷ զկոչումն³⁸, ո՛չ ի մարդկանէ³⁹, ո՛չ ի ձեռն⁴⁰ մարդոյ⁴¹: Հաւատաց⁴² յանուն Տեառն մերոյ⁴³ Յիսուսի Բրիստոսի. մկրտեցաւ նա⁴⁴, ոչ յայլմէ, այլ յիւրմէ հաւատոցն⁴⁵, ոչ ի ջուր⁴⁶, այլ⁴⁷ իւրով⁴⁸ արեամբն:

8 Եւ այսպէս⁴⁹ տուրնջեան⁵⁰ սկիզբն⁵¹ առեալ՝ մինչ զեռ եւս⁵² շնչով էին⁵³ ի հուր մատնեցան⁵⁴ |229ա| եւ ի հրոյն նշխարք ի դետ

²⁵ A նուագեաց C նուագեց E + զդասս

²⁶ EI գնաց] ել

²⁷ C եմուտ] մատու DFN մատուտ

²⁸ C Մատաթիաս] N Մատաթիայ

²⁹ I նմանող եղեալ] նմանեաց

³⁰ E նմանեաց

³¹ E եղեալ]

³² E երէկ

³³ E հաւածիւ C + եւ I + էր

³⁴ E աւետարանիւ I աւետարանէ

³⁵ E վերուստ] + եւ սա

³⁶ E ընկալաւ

³⁷ E եւ նա]

³⁸ CDN կոչումն

³⁹ CEFI մարդկանէ] + եւ

⁴⁰ D ձեռաց

⁴¹ FN մարդոյ] + ընկալաւ

⁴² FN զհաւատս FN + այլ

⁴³ D մեր

⁴⁴ N նա]

⁴⁵ AB հաւատաց

⁴⁶ E ջուր] + միայն

⁴⁷ I այլեւ

⁴⁸ EI իւրով]

⁴⁹ D այսպիսի

⁵⁰ A տւնջեան C տւնջեն

⁵¹ C սկիզբն

⁵² F եւս]

⁵³ EI էին] կային

⁵⁴ E մատնեցան] այրեցան

ընկեցան, որպէս զի ընդ ամենայն արարածս անցեալ եղիցին¹ 2 երանելացն³ ճգնութիւնք: Ի վերայ երկրիս⁴ ճգնեցան, աւդոյն համբերեցին, ի հուր⁵ մատնեցան, ջուրն զնոսա ընկալաւ: Նոցա է բարբառն՝ «անցաք մեք ընդ հուր եւ ընդ ջուր, եւ հաճէր զմեզ ի հաճութեամբ» (ՍԷ. ԿԼ. 12): Սոքա են, որ⁷ 8 ընդ մեր աշխարհս սփռեցան⁹ իբրեւ¹⁰ աշտարակք¹¹, ոմանք ստեպ ստեպ¹² զգուշութիւն առ ի յանդիմանցողացն արձակմանէն¹³ տալով, ոչ¹⁴ ի միում¹⁵ տեղում¹⁶ զինքեանս արգելեալս¹⁷, այլ¹⁸ բազում տեղիս, ահա իբրեւ¹⁹ հիւր²⁰ ընկալեալք²¹ եղեն եւ բազում²² գաւառս զարդարեցին²³: Եւ չքնաղն իսկ²⁴ ոչ միմի²⁵ բաժանեալք²⁶ ի կարակ-

տեալսն²⁷ Հասանեն, այլ, խառնեալք²⁸ ընդ²⁹ միմեանս, իբրեւ³⁰ միաւորութեամբ³¹ պարեն: Ո՛վ սքանչելեացն: Ոչ նուազին³² 33 ի թուոյն³⁴ եւ ոչ յաւելուած³⁵ ընդունելով³⁶: Եթէ զմի³⁷ ի նոցանէ³⁸ որոշեցես³⁹, յիւրեանց⁴⁰ թուոյն⁴¹ 42 ոչ ելանեն⁴³ եւ եթէ⁴⁴ ի մի տեղի⁴⁵ ժողովեցես⁴⁶, եւ⁴⁷ այսպէս⁴⁸ քառասունք մնասցեն⁴⁹ ըստ հրոյն բնութեան: Քանզի եւ⁵⁰ այն իսկ առ լեցուեալն⁵¹ փոխի⁵² եւ բովանդակն մնա առ ունողին, եւ քառասունքն ամենեքին⁵³ են⁵⁴ ի միասին, եւ ամենեքին են⁵⁵ առ իւրաքանչիւր ումեք: Եւ⁵⁶ աննախան-

²⁷ F կարաւտեալսն] միմեանս

²⁸ D խառնեալ

²⁹ I ընդ] ի

³⁰ I իբրեւ] եւ

³¹ I միաւորութեամբ] միաւորութեամբ

³² ACE նուազին I պակասին

³³ N ի... թուոյն]

³⁴ AC թուոյն EF թուոցն

³⁵ AC յաւելուած

³⁶ EFI ընդունին

³⁷ F զմի] + մի

³⁸ E նոցանէ] սոցանէ

³⁹ E որոշես E + ի

⁴⁰ EI յիւրեանց]

⁴¹ E թուոյն] AC թուոյն

⁴² E ոչ ելանեն] N ոչ... չնորհն]

⁴³ E ելանեն] + այլ խառնեալք կան ընդ միմեանս

⁴⁴ I եթէ] + այսպէս

⁴⁵ EI տեղի] վայր

⁴⁶ C ժողովեցին I ժողովես E + սակայն

⁴⁷ I եւ]

⁴⁸ E այսպէս] այնպէս

⁴⁹ EI մնան

⁵⁰ I այն իսկ] այս

⁵¹ F լուցեալսն I լուծեալսն

⁵² I փոխի] լինի

⁵³ D ամենեքեան

⁵⁴ I են] D էին

⁵⁵ DE են] I լինին

⁵⁶ I եւ]

¹ E խառնեաց] ի լինն վաղեաց

² E յանկարծութեամբ] + եւ

³ EI հիացոյց] զարմացոյց

⁴ E նմայն] իւրն

⁵ C եւս վասն

⁶ E եւ] + զպսակն ընկալաւ

⁷ E լուծանելոյ

⁸ I ինքեան

⁹ A յաւելուածով BDI յաւելուածովն C յաւելուածովն E յաւելուածօքն

¹⁰ E ճակատու

¹¹ E որ] ի

¹² E եղեւ]

¹³ E լնու

¹⁴ EI զկարգն] զդասն

¹⁵ BF կարեալ] կարեալ

¹⁶ E այսպէս

¹⁷ EI իմն]

¹⁸ E եւ]

¹⁹ E արարեալ

²⁰ I սքանչելիսն

²¹ EI եւ]

²² C ծանեալ

²³ BE տէր

²⁴ A թուեցաւ

¹ F եղիցի

² FN երանելեացն ճգնութիւնք] ճգնաւորացն

³ հանդէսք

⁴ EI երանելեացն] սրբոցն

⁵ IN երկրի

⁶ EI ի հուր] հրոյ

⁷ AEI հանգիստ] + քո

⁸ C որք

⁹ I ընդ մեր] զմեր

¹⁰ N իբրեւ... եղեն] ի բազում տեղիս ընկալեալ եղեն

¹¹ F իբրեւ] որպէս

¹² F զաշտարակ

¹³ E զգուշութիւն առ ի]

¹⁴ CE յարձակմանէն

¹⁵ E ոչ]

¹⁶ E միում] միւսում

¹⁷ ACE տեղում

¹⁸ I արգելեալք

¹⁹ F այլ] + ի

²⁰ E իբրեւ] որպէս

²¹ EI հիւրք

²² C ընկալեալք] ընկալք I ընկալեալ

²³ N զբազում

²⁴ D զարգարեց

²⁵ I իսկ] + արարին

²⁶ E մի մի] միով

²⁷ I բաժանեալք] ժամանեալ

ձեռքի բարեբարությունը¹, անծախսելի շնորհ²: [229բ] Պատրաստական ազնվությունը³ քրիստոնեից, ժողով վկայից, գունդ⁵ յաղթեան⁶ նշանակի⁸, դաս⁹ փառաբանողաց: Որչափ ինչ արդեաւ¹¹ աշխատելի¹², զի մի ոք գտցես, որ վասն քո թախանձեցուցանէ¹³ զՏէր¹⁴: Իսկ այժմ քառասունք են, որ միաբան հանեն զաւրհանութիւն¹⁷, թէ¹⁸ ուր երկու կամ երեք ժողովեալ¹⁹ են յանուն Տեառն, անդ է ի²⁰ միջի²¹ նոցա²² (ՄԴԲ. ԺԲ. 20): Իսկ ուր քառասունք են, ո՞ր²³ երկուսցի²⁴ յԱստուծոյ գալստենէն²⁵: Որ²⁶ նեղեալ²⁷ է ի քառասունսն ապաւինի²⁸,²⁹ որ ուրախա-

¹ ACD բարեբարութեանն I բարութեամբ

² F շնորհք I շնորհաւք

³ CN ազնվութիւնք] ազնականութիւնք F օգնականութիւն I ազնական

⁴ C ժողով վկայից]

⁵ EI գունդք I + սրբոց

⁶ CEFIN յաղթութեան

⁷ N նշանակի... զտէր]

⁸ I նշանակիչք I + եւ

⁹ CEI դասք

¹⁰ I որչափ ինչ արդեաւք] եթէ

¹¹ C արդօք

¹² I աշխատելիս I + եւ

¹³ C թաղանձեցուցանէ E թախանձեցուցէ F աղաչեցէ I մաղթեցէ I + առ

¹⁴ C զտէրն

¹⁵ N իսկ... գալստենէն]

¹⁶ I միաբան հանեն] միայն են

¹⁷ I յաւրհանութիւնս

¹⁸ EF թէ] I զի

¹⁹ I ժողովին ACD + ի մի վայր

²⁰ EI ի] իմ

²¹ CEF միջի] մէջ

²² E նոցա] + տէր I + ասէ տէր

²³ I ո] ով ոք

²⁴ A յերկուսցի I + յազնութեանէն

²⁵ I գալստենէն]

²⁶ C որ] ո

²⁷ C նեղելի

²⁸ EFIN ապաւինեցի

նայն³⁰ առ նոսա³¹ ընթացեալ³² անկանի³⁴: Մին՝ զի³⁵ լուծումն³⁶ գտցէ³⁷ դժնդակութեանցն³⁸, իսկ միւսն՝ զի պահեալ եղիցին³⁹ նմա պիտանացութեան⁴⁰: Աստ՝ կին բարեպաշտ⁴¹ վասն որդւոյ⁴² աղաւթելով⁴³ հասանէ⁴⁴, յուղի երթեալ⁴⁵ դառնն դարձ խնդրէ⁴⁶, հիւանդացելոյն⁴⁷ զփրկութիւն⁴⁸: Ընդ վկայիցս⁴⁹ եղիցին⁵⁰ խնդրուածք⁵¹ ձեր: Երիտասարդք պատանեացն⁵² նմանողք եղիցին, հարք⁵³ այսպիսի⁵⁴ որդւոց⁵⁵ հարք լինել աղաւթեցեն, մարք⁵⁶ զբարւոյն⁵⁶ մաւրն պատմութիւն ուսցին: Մայր միոյ ուրումն երանելեացն յայնցանէ՝

²⁹ N որ... ձեր]

³⁰ C ուրախանայն] ուրախն է I ուրախանայ

³¹ I նոսա] սոցա ապաւինեցի

³² I ընթացեալ... անկանի]

³³ E ընթացի

³⁴ E անկանի]

³⁵ EI զի]

³⁶ E զլուծումն

³⁷ E գտցէ] խնդրեցէ

³⁸ B դժնդակութեանցն EI դժնդակութեան I + խնդրեցէ

³⁹ C եղիցի

⁴⁰ E պիտանիքն I լաւագոյնքն

⁴¹ F բարեպաշտան

⁴² A որդոյ C որդո I + իւրոյ

⁴³ E աղաւթելով] + եւ դառն հիւանդացելոյ

⁴⁴ I հասանէ] ACE + ի

⁴⁵ I երթեալ] անկեալ

⁴⁶ I խնդրեցէ EI աղօթք

⁴⁷ E ի... հիւանդացելոյն] I հիւանդացելոցն I + հասուցանեն

⁴⁸ E փրկութեան F փրկութիւն

⁴⁹ I վկայսն

⁵⁰ E եղիցի

⁵¹ A խնդրուածք

⁵² E պատանեկացս N պատանեկացն I հասակացն

⁵³ CEN հարք

⁵⁴ E այսպիսեաց F այնպիսի N այնպիսեաց

⁵⁵ E որդւոց] ACN որդոց

⁵⁶ AC զբարւոյն E զբարւոք

տեսեալ¹ զայլսն² ահա ի պարզոյ վախճանեալս, իսկ զիւրն³ զի դեռ եւս ոգւով⁴ կայր յուժոյ եւ առ⁶ ի⁷ չարութեանցն համբերութենէ թողեալ զնա դահճացն, իբր թէ կարող լինել նմա այլ ինչ խորհել, ինքն իւրով⁹ ձեռաւքն առեալ՝ եղի¹⁰ սայլին, յորոյ վերայ եւ այլքն էին կուտեալք [230ա] եւ ի հուրն տանէին, արդարեւ վկայի մայր: Քանզի ոչ արձակեաց անարգ արտաւոր, ոչ բարբառեցաւ ինչ նուաղ¹¹ եւ անարժան ժամանակին, այլ երթ, ասէ, ¹² ո՛վ որդեակ, զբարւոք¹³ ճանապարհդ¹⁴ ընդ հասակակիցսդ¹⁵ քո եւ ընդ վրանասակակիցսդ¹⁶, մի՛ մնար ի դասուէդ¹⁷, մի՛

¹ N զայլսն... արարածս] զորդին ընկեցեալ եւ կայր կենդանի եւ նա առեալ եղ ի վերայ սայլին՝ երթ ասէ որդեակ զբարւոք ճանապարհդ ընդ հասակակիցսդ քո առ տէր

² E ահա ի պարզոյ]

³ C իւրն

⁴ AC ոգով E յուժոյ

⁵ E կայր յուժոյ]

⁶ E առ]

⁷ E չարեաց համբերութենէն

⁸ E ինքն... ժամանակին] եւ մօրն տեսեալ զորդի իւր թէ անդ մնաց եւ զայլ սուրբսն զորդի իւր թէ անդ մնաց եւ զայլ սուրբսն տանէին ի հուր ընկեալ Յայնժամ ոյժ առեալ առնացի բարձեալ զորդի իւր ի վերա ուսոց իւրոց երթայր զհետ սայլիցն եւ մինչ մանուկն Մելիտոն ի վերա ուսից մօրն էր եհան զհոգին եւ տարեալ մօրն եղ ի վերայ սայլին ուր զայլ սուրբն եղեալ ի յայնպէս արդարեւ վկայի մայր քանզի ոչ արձակեաց անարգ արտաւոր ոչ նուաղագոյնս ինչ եւ արժանս բարբառեցաւ

⁹ C իւրովք

¹⁰ C ի] + վերա

¹¹ AC նուաղ

¹² AN ով որդեակ]

¹³ BCF զբարւոք

¹⁴ E ճանապարհն

¹⁵ E հասակակիցսն DF հասակակիցս

¹⁶ E վրանակիցս] խորանակիցս

երկրորդ յայլոցդ¹⁸ յակն անկանիս¹⁹ Տեառն²⁰: Արդարեւ²¹ բարի արմատոյ²² բարի շառաւեղ: ²³ Եցոյց արի մայրն, զի հրամանաւ բարեպաշտութեանն սնոյց զնա, մանաւանդ առաւել, քան եթէ կաթամբ: Եւ որ ²⁴ այսպէս²⁵ սնաւ, այսպէս, յուղարկեցաւ ի բարեպաշտ մաւրէն, իսկ մատնիչն գնաց ամաւթալից: Քանզի զամենայն արարածս ²⁶ չարթեալ²⁷ ի վերայ նոցա²⁸, զամենայն եգիտ յաղթահարեալ²⁹ յարանցն առաքինութենէ³⁰, զգիշերն դժընդակ աւել³¹, զգաւառն³² ձմեռնային³³, զամին³⁴ ժամանակ³⁵, զմարմնոցն³⁶ մերկութիւն³⁷: Ո՛վ սուրբ դաս, ո՛վ ժողով ³⁸ նուիրեալ³⁹, ո՛վ վահանակցութիւն անքակ, ո՛վ միահաւան պահապանք⁴⁰ ազգի մարդ-

¹⁷ AC դասւէդ

¹⁸ D այլոցդ

¹⁹ F անկանիւր

²⁰ F տեառնն] աստուծոյ

²¹ E արդարեւ] + ի

²² E արմատոց

²³ E եցոյց արի] երեւցոյց բարի

²⁴ N այսպէս... արարածս]

²⁵ F այսպէս] նոյնպէս

²⁶ N չարթեալ... մերկութիւն]

²⁷ F չարթեաց

²⁸ F նոցա] + եւ

²⁹ E յաղթահարել] արհամարհել

³⁰ E առաքինութենէն

³¹ E օգովն

³² E զգաւառն]

³³ E ձմեռն

³⁴ CD զամին] զամենայն E ցրտագին

³⁵ E ժամանակ] + դառնաշունչ

³⁶ B զմարմնոյն

³⁷ E մերկութիւն] երանելեացն զգիշերն եւ զդատաւորին ի սատանայէ մոմալին

³⁸ N նուիրեալ... զորձակիցք]

³⁹ A նւիրեալ C նւիրել E նւիրական

⁴⁰ D պահապան

կան, բարի կցորդ¹ ոգւոց², աղերսանաց գործակիցք, հրեշտակք զաւրաւորք³, աստեղք տիեզերաց⁴, ծաղիկք⁵ եկեղեցւոյ⁶: ⁷Ձձեզ ոչ երկիրս ծածկեաց, այլ երկիրն ընկալաւ, բացան ձեզ գրախտին⁸ դրունք: Արժանի տեսակ⁹ հրեշտակացն¹⁰ գնդին¹¹, արժանի¹² ¹³հայրապետաց, մարգարէից, արդարոց¹⁴, [230բ] ¹⁵արք¹⁶ նմին ծաղիկ երիտասարդութեան, կենացս¹⁷ եղեալք¹⁸, զոր¹⁹ արհամարհիցէք²⁰, քան զծնողս եւ քան զՈրդիս զՏէրն սիրեցեալ²¹: Ի նմին իսկ հասակի կենաց զերիտասարդութիւն ունելով, արհամարհելով զառժամանակեայ զկեանսս²², զի փառաւորեսցեն²³ զԱստուած անդամաւք²⁴ իւրեանց «տեսիլ եղեալ

աշխարհի եւ հրեշտակաց²⁵, եւ մարդկան» (Լ. Կ. Զ. Գ. 9)՝ զգլորեալն²⁶ կանգնեցին, զբեկեալն²⁷ հաստատեցին²⁸, զբարեպաշտիցն ցանկութիւն²⁹ կրկնեցին³⁰: Սպասաւորս³¹ բարեպաշտութեանն³² ամենեքեան³³ կանգնեցին նշան³⁴ յաղթութեան³⁵ միովն³⁶ յուսով եւ փառացն պսակաւ զարդարեցան ի Քրիստոս Յիսուս, ի³⁷ Տէր մեր³⁸, որում³⁹ փառք, ⁴⁰իշխանութիւն⁴¹ ⁴²միշտ⁴³ եւ յաւիտեանս³⁰¹ ամէն⁴⁴:

Լ. Ի ԳՈՐԴԻՈՍ ՎԿԱՅՆ³⁰²

1 Աւրէնք են բնութեան մեղուաց ոչ ի բաց ամբառնալ ի մեղուանոցացն² նախ³, թէ⁴ ոչ թագաւորն նոցա թռչման առաջնորդեսցէ⁵: Արդ, զի զժողովուրդս Տեառն տեսի այժմ առաջին յերկնային ծաղիկս⁶ առ վկայս, արտաքս եկեալ խնդրեն⁷ զառաջնորդն: Ո՞չ շարժեաց զբազումս⁸ զայս⁹ կարգս, ո՞չ ձմեռնային տխրութիւնսն¹⁰ ի դարնանային հրճուանս¹¹ փոփոխեաց: [231ա] Քանզի այժմ նախ ժողովուրդս, որպէս ի մեղուանոցաց¹² ոմանց, ի քաղաքէս¹³ արտաքոյ¹⁴ դիմեալ, զառաջի¹⁵ քաղաքիս¹⁶ զարդ զպարկեշտս զայս եւ զամենագեղեցիկ վկայիցս ասպարէզ¹⁷ ամենայն բազմութեամբ հասեալ կալան: Արդ, վասն զի եւ զմեզ յուրացեալ էա՞ծ սքանչելի վկայս՝ մո-

ռացուցանելով զտկարութիւնն, եկայք եւ մեք ըստ զաւրութեանն ձայնին¹⁸, որպէս իւրեք ծաղկաւք¹⁹, զառնս գործս²⁰ շուրջ հնչեսցուք սուրբս առնելով եւ մերձաւորաց միանգամայն շնորհելով: «Քանզի գովեցելոյ արդարոյ՝ ուրախանան ժողովորդք» (Հ. Կ. Զ. Գ. 2), իմաստունն մեզ ասաց Սողոմոն²¹: Եւ սակայն տարակուսէի ես ըստինքեան՝ զինչ արդեաւք²² լինի առաւորդին առակս: Արդեաւք ճարտասանի²³ ուրուք եւ կամ ²⁴բանագրի³⁰³ դժնէի յարմարելով զբանն առ ի խողացն հիացումն՝ ճայթմամբ իւրեք պարկեշտացուցանելով, խոնարհեցուցեալ²⁵ զլսելիս՝ ուրախ լինին ժողովուրդք զգիւտ իմաստիցն եւ զգիրսն եւ զբանիցն առաքելականս²⁶ եւ առ ի յարմարութիւն խնդութեամբ ընկալեալք: Եթէ զայսուսիկ ոչ ասաց երբէք ուրէք²⁷ եւ ոչ այսպիսեալ²⁸ տեսակաւ բանից վարեցաւ, եւ ոչ արդեաւք²⁹ յորդորէր զմեզ տաւնաբար առաքել³⁰ ի գովութիւնս երանելեացն, որ զհաւաս[231բ]ա-

¹ C նորին ի Գորդիոս D նորին սրբոյն Բասիլի եպիսկոպոսի ի Գորդոս վկայն E նորին սրբոյ Բարսեղի եպիսկոպոսի ի Գորդիոս վկայի

² AC մեղուանոցացն DE մեղուաց

³ C նախ] քան

⁴ ACD թէ]

⁵ A առաջնորդ է C առաջնորդեսցես

⁶ C ծաղիկն

⁷ BCE խնդրեն

⁸ C զբազում

⁹ C զայս] արանց

¹⁰ C տխրութիւնսն] տրտմութիւնս

¹¹ AC հրճուանս D կրճուանս

¹² AC մեղուանոցաց

¹³ C քաղաքէն E քաղաքէ

¹⁴ CD արտաքս

¹⁵ C զառաջին

¹⁶ D քաղաքիս

¹⁷ E ասպարէզս

²⁵ C եւ հրեշտակաց

²⁶ E զգլորեալսն

²⁷ E զբեկանեալսն

²⁸ E հաստատեցին] բժշկեցին

²⁹ E ցանկութիւն] զսրբութիւնսն F ցանկութիւնսն

³⁰ C կրկնեցին] կանգնեցին CE + ի

³¹ E սպասաւոր

³² E բարեպաշտութիւն

³³ CD ամենեքեն E ամենեքին

³⁴ E զնշան

³⁵ E միովն... զարդարեցան]

³⁶ C միովն] մի

³⁷ N ի]

³⁸ E մեր] + ընդ

³⁹ E որում] + հօր միանգամայն եւ սուրբ հօրոյն վայել են

⁴⁰ N իշխանութիւն... եւ]

⁴¹ ADE իշխանութիւն] + եւ պատիւ այժմ եւ

⁴² C միշտ... ամէն]

⁴³ E եւ յաւիտեանս] D+ յաւիտէ F+ յաւիտենից

⁴⁴ ADEN ամէն]

¹ E կցորդք

² AC ոգոց

³ E զաւրաւորք] զօրելի

⁴ N տիեզերաց]

⁵ D ծաղիկ

⁶ AC եկեղեցոյ

⁷ N զձեզ... դրունք]

⁸ E գրախտին] երկնից

⁹ N տեսակք

¹⁰ CE հրեշտակաց

¹¹ C գնդին

¹² BD արժանիք E սիրելիք

¹³ E հայրապետացն մարգարէիցն

¹⁴ N արդարոց] եւ ծառանգողք երկնից արքայութեանն

¹⁵ N արք... զարդարեցան]

¹⁶ EF արք] որք EF + ի

¹⁷ E կենացս] զկեանս

¹⁸ E եղեալք D եղեալ F նեղեալք

¹⁹ E զոր] F զորս

²⁰ E արհամարհեցին

²¹ E սիրեցին

²² C կենս

²³ B փառաւորեսցին

²⁴ BC անդամովք

¹⁸ C ձայնի

¹⁹ B ծաղկովք

²⁰ C զգործ

²¹ A Սողոմոն B Սողոմոն D Սողոմոն

²² C արդաւք

²³ C ճարտարասանի

²⁴ E բնագրի] բանաւորի

²⁵ C խոնարհեցուցանելով

²⁶ C առաքելականս] առակս

²⁷ D եւ ոչ]

²⁸ C այսպիսեւ

²⁹ C արդօք

³⁰ D առաքեալ

րական³⁰⁴ բառս¹ եւ զճայնի ան-
պատրաստութիւն ամենայն ուրեք
նախապատուէ²: Իսկ զի³նչ է, որ³
ասեն, թէ ուրախանան ժողո-
վուրդք, զուրախութիւնն հոգեւոր
միայն յիշատակաւն⁴ արդարոց⁵
ուղղելով ի նախանձ եւ ի մանու-
թիւն բարեացն, յորմէ լսեն՝ ա-
ծեալք լինին: Քանզի բարւոք⁶
քաղաքավարութեան⁷ արանց
պատմութիւն, որպէս լոյս ինչ
ապրեցելոցն առ կենցաղոյս ճա-
նապարհ առնէ: Յաղագս որոյ
միանգամայն⁸ լսեմք զպատմու-
թիւն Հոգւոյն⁹ զՄովսէսեան¹⁰ կե-
նացն եւ վաղվաղակի ի մեզ նա-
խանձ ի ներքս մտանէ առաքի-
նութեան առնն եւ մաւտաւոր աւ-
րինակաւն նախանձելի իւրաքան-
չիւր ումեք երանելին երեւի:
Վասն զի այլոց մարդկան ի բա-
նիցն անցմանէ¹¹ հաստատեալ լի-
նի գովութիւն, իսկ արդարոցն
բաւական է գործեցելոցն ի նոցա-
նէ ճշմարտութիւն՝ առ ի ցուցանել
նոցա զառաւելութիւն առաքինու-
թեանն: Որպէս թէ՛ յորժամ պատ-
միմք¹² զկեանս գործողացն¹³ բա-

րեպաշտութիւն¹⁴, փառաւորեմք
¹⁵նախ առաջին զՏէրն ի ձեռն ծա-
ռայիցն¹⁶, գովեմք եւ զարդարսն
վկայութեամբքն, զորս գիտեմք,
ուրախ առնեմք եւ զժողովուրդս ի
ձեռն¹⁷ լսելութեան բանիցն¹⁸:
Վասն զի յորդորումն ի յողջախո-
հութիւն՝ վարք¹⁹ Յովսէփայ եւ առ
արութիւնսն՝ կոչում Սամիւ-
|232ա|սոնի²⁰ պատմութիւնն:

2 Արդ, ոչ գիտէ զգովութեանցն
աւրէնս աստուածային վարդապե-
տարանն, այլ զվկայութիւն գոր-
ծոցն գովութիւն համարի, որպէս
եւ սրբոցն բաւական է առ ի գո-
վութիւն եւ յաւժարացելոցն յա-
ռաքինութիւն ինքնաբաւ²¹ լեալ
յաւգտակարսն²²: Քանզի գովու-
թեան աւրէնք զգաւառ քննել եւ
զազգ խուզել, եւ զհրահանգսն
պատմել, իսկ մեր աւրէնք, զըրա-
ցեացն լսելով բանս²³, առանձինն
իւրաքանչիւր ուրուք զվկայու-
թիւնն լնու: Վասն զի զի²⁴նչ ես²⁴
յայնոսիկ²⁵ պարկեշտագոյն, եթէ
քաղաքս յառաջ դժնդակս²⁶ եւ մե-
ծամեծս նահատակութիւնս բերե-
լով՝ պայծառ ընդդէմ պատերազ-

մողացն հաստատեաց յաղթու-
թիւնս: Եւ զի²⁷նչ եթէ զիրս բարե-
ժամանակս³⁰⁵ ունի¹, որպէս թէ առ
ձեռն գոլ եւ² ամառն պատեհա-
գոյն: Թէ եւ այսոցիկ³ արանց⁴ իցէ
քաջաբերութիւն⁵ եւ պաճարս⁶
բուծանէ բաւականաբար, զի²⁸նչ
ինձ յայսցանէ⁷ աւգուտ: Այլ եւ
զձիոցն⁸ երեամակս ընդ արեգա-
կամբ զաւրաւորս, եւ զի²⁹նչ զմեզ
կարէ այս ի մարդկային առաքի-
նութիւնս լաւագոյնս առնել: Եթէ
եւ զըրացելոյն⁹ սահմանս¹⁰ գլխա-
ւորս¹¹ պատմելով իբրու թէ ի վե-
րոյ, քան զամպս իցեն եւ բազում
աւգոյ¹² ի վերայ կացին, զմեզ խա-
բեմք իբրու թէ արանց ի ձեռն
այս|232բ|ոցիկ լցուցանեմք զգո-
վութիւնն: Ամենեցուն է ծիծա-
ղել¹³, բոլոր աշխարհի յարդարոցն
երեւեալ, մեզ փոքր ինչ անպա-
տուեալ¹⁴ լցեալ լինի¹⁵ նոցա գո-
վութիւնն: Արդ, բաւական լիցի
յիշատակն¹⁶ առ ի յաւգուտ
մշտնջենաւորս: Զի եւ ոչ նոցա
պետք են յաւելուածոց¹⁷ ի հաճու-

թիւնսն, այլ մեք, որ ի կենցա-
ղումս¹⁸ եմք, հարկաւոր է յիշա-
տակն յաղագս նմանութեանն:
Քանզի զաւրինակ¹⁹ հրոյ ըստին-
քեան զհետ երթալ լուսաւորել²⁰
եւ անոյշ²¹ իւզոյ բուրել զհոտս,
սոյնպէս եւ բարեաց գործոց հար-
կաւորաբար զկնի գայ աւգտա-
կարն: Այլ սակայն եւ այս ոչ է
փոքր՝ հաւաստեալ հանդիպեալ²²
ճշմարտութեանն յայնմ ժամու:
Զի աղաւտաբար իմն համբաւ առ
մեզ տուաւ²³ ի նահատակու-
թեանցն քաջ արութիւնս առնս
ողջ պահեցեալ է: Եւ զիարդ
թուի²⁴ առ²⁵ մեզ կենդանագրաց
նմանեցուցանել: Զի եւ նոքա,
յորժամ ի պատկերացն փոփո-
խեալ²⁶ գրեն²⁷ զկերպարանսն, բա-
զում անգամ, որպէս ի դէպ է²⁸, ի
սկզբան տպացն ի բաց նուագեն²⁹,
եւ զմեզ՝ այսր տեսութեան ի-
րացս³⁰ ի բաց մնացելոցս³¹, վտանգ
ոչ սակաւ զճշմարտութիւնն աղա-
ցուցանել: Այլ վասն զի եհաս աւր՝
զյիշատակ բերելով զվկայիս, յայտ-
նապէս յաղագս Քրիստոսի վկա-

¹ B ունի] առնի

² C եւ] + առ

³ CDE այսոցիկ] այսոքիկ

⁴ C արանց] անանց

⁵ C քաջաբերութիւնք

⁶ C պաճարս] պատճառս

⁷ E յայսցանէ] յայնցանէ

⁸ C ձիոցն

⁹ AD զըրացելոյն C զըրացո

¹⁰ C սահման

¹¹ BCDE գլխաւորս

¹² E օգոց

¹³ C ծիծաղելի

¹⁴ A անպատուեալ C անպատել

¹⁵ D լինիցի

¹⁶ C յիշատակս

¹⁷ A յաւելուածոց

¹⁸ ADE կենցաղումս

¹⁹ D զաւրինակ] զոր օրինակ

²⁰ C լուսաւորելն

²¹ E անուշ

²² E հանդիպել

²³ A տուաւ

²⁴ AC թւի

²⁵ AC առ]

²⁶ E փոփոխել

²⁷ C գրեն] գիտեն

²⁸ D է] էր

²⁹ AC նուագեն

³⁰ C իրացն

³¹ E մնացելոց

¹ BD զբառս C զբանս

² A նախապատուէ

³ C զոր

⁴ C յիշատակացն

⁵ C արդարոց] + միայն

⁶ C բարիոք

⁷ CE քաղաքավարութիւն

⁸ C միանգամայն] միայն

⁹ AE հոգոյն

¹⁰ C զՄովսէսեան E զՄովսիսեան

¹¹ C ամառնէ

¹² ABD պատմիմք] պատրաստիցեմք

¹³ C գործողացն] + եւ

¹⁴ C զբարեպաշտութիւն

¹⁵ E նախ առաջին]

¹⁶ E ծառայիցն] + նախ առաջին

¹⁷ E ձեռն] ձեզ

¹⁸ C բանիցն] բարիցն

¹⁹ C վարքն

²⁰ AB Սամիւսոնի CD Սամսոնի

²¹ B լինալ

²² C յաւքտակարսն

²³ D զբանս

²⁴ E ես] են

²⁵ C յայնոսիկ] յայսոսիկ

²⁶ D դժընդակս

յուլթեամբքն նաՀատակեցելոյ¹, ա-
սեմք որ[233ա]քան գիտեմք: Սա
անկեցաւ² ի քաղաքէս յայսմանէ,
ուստի եւ առաւել զսա սիրեմք,
վասն զի ընտանի մեր զարդ է: Զի
զոր աւրինակ քաջապտուղք³
տնկոցն⁴, զորս⁵ սնուցանեն
զպտուղսն ընտանի մերձ գնեն,
սոյնպէս եւ⁶ ի միջոյ մերմէ ի վեր
ընթացեալ, եւ յերկնագոյն⁷ բարձ-
րութիւն փառացն վերացեալ, որ
երբեմն⁸ սնոյց յիւրմէ բարեպաշ-
տութենէ, պտղոյն⁹ վայելս¹⁰ շնոր-
հեաց: Քանզի գեղեցիկք եւ այլոց
սահմանաց պտուղք եւ յորժամ ա-
խորժելիք իցեն եւ կերակրողք¹¹,
այլ առաւել եւս հեշտագոյնք քան
զաւտարսն մերքն եւ զաւառա-
յինքն՝ առ ի վայելել¹² եւս¹³ եւ գե-
ղեցկազարդութիւն իմն¹⁴ մեզ ի
ձեռն ընտանութեանն պարգեւ
են: Ընտրեալ¹⁵ սա ի զինուորու-
թիւն¹⁶, երեւեալ իբրեւ հարիւր զի-
նուորաց¹⁷ զիշխանութիւն հաւա-
տացեալ լինէր, եւ մարմնոյ զաւ-

րութեամբ, եւ հոգւոյն¹⁸ արու-
թեամբ զինուորական¹⁹ ընտրու-
թեամբ վայելչանայր: Իսկ իբրեւ,
որ յայնժամ²¹ զգոռոզն զգառնն
եւ զանընդել անձինն մինչեւ ի
պատերազմ եկեղեցւոյ²² երկա-
րեաց, եւ ամբարձ ձեռն²³ աստուա-
ծամարտն ընդդէմ բարեպաշտու-
թեան²⁴, քարոզութիւն էր ամե-
նայն ուրեք եւ գիր տարածեալ
յամենայն հրապարակս, եւ ամե-
նայն տեղին²⁵ նշան, [233բ] որ ոչ
երկիր պագանել Քրիստոսի կամ
մահ գոլ զտոյժս երկրպագուացն²⁷,
եւ հրաման ի ներքոյ խոնարհել
կռոց²⁸ զամենեսեան, եւ քարանց,
եւ փայտից դրաւելոց յարուես-
տից²⁹ կերպարանեալս Աս-
տուածս³⁰ կարծեցեալս³¹, եւ ոչ հա-
ւանեցելոցն վտանգս ամբոխէր: Եւ
խռովութիւն յամենայն քաղաքիս,
եւ գերութիւն բարեպաշտացն³²,
ինչք յափշտակեալք լինէին, վի-
րաւք քրիստոսասիրացն մար-
մինք³³ գղեալք, կանայք ձգեալք
ընդ մէջ քաղաքիս, ոչ մանկու-

¹ C նաՀատակեցելոցն D նաՀատակեցելոյ

² BD անկեցաւ] տնկեցաւ

³ C քաջապտուղք] քաջահմուտք

⁴ A տնկացն

⁵ D զոր

⁶ C եւ] + սա

⁷ A երկնայգոյն C յերկնային

⁸ C երբեմն] երբն C + եւ

⁹ C պտղոցն

¹⁰ C զվայելսն

¹¹ A կերակրողք E կերակրողք

¹² C վայելսն

¹³ C եւս] եւ

¹⁴ C իմն] + ի

¹⁵ ACD սա ի] ասի

¹⁶ AC զինուորութիւն

¹⁷ AC զինուորաց

¹⁸ A հոգոյն

¹⁹ AC զինուորական

²⁰ E ընտրութեան վայելչանայ

²¹ E յայնժամ] յորժամ

²² A եկեղեցոյ

²³ C ձեռնն

²⁴ CD բարեպաշտութեանն

²⁵ C տեղին E տեղիս

²⁶ CE նշան որ] նշանօրս D նշանաւոր

²⁷ AC երկրպագուացն

²⁸ E կռոցն

²⁹ A յարուեստից C յարուեստէ E յարուեստէ

³⁰ A աստուածս] աստ եւ ածս

³¹ C կարծեցել

³² AC բարեպաշտիցն

³³ C մարմինքն

թիւն ողորմելի, ոչ ծերութիւն
պատկառելի, այլ որք ոչն ինչ ա-
նիրաւ էին՝ զհարազործացն համ-
բերէին, նեղեալք լինէին կապա-
րանքն, ամայի էին բարեկիցք¹
տունք եւ անապատք² լցեալ
փախստականաւքն, մեղադրու-
թիւն էր, որ³ զայսն կրէին՝ բարե-
պաշտութիւնն⁴, եւ հայր մատնէր⁵
զմանուկ, եւ զծնողէ որդի գուշա-
կէր, եղբարք ընդդէմ իրերաց մո-
լէին, եւ ծառայք տերանց ի վերայ
յառնէին: Դժնդակ ոմն գիշեր
ըմբռնէր զկենցաղս. ամենեքեան
անծանաթանային միմեանց ի
բանսարկուին⁶ վնասամտութենէ⁷,
ի վայր անկանէին տունք աղաւ-
թից ի ձեռն անսրբոցն⁸, կործա-
նեալք լինէին սեղանք, եւ ոչ էին
պատարագք եւ ոչ՝ խունկք⁹, եւ
ոչ՝ տեղի նուիրեալ¹⁰ ինչ (Հմմտ. Գ. 38): Այլ տրամութիւն դժնդակ,
որպէս զամպ, ինչ, զամենայն ու-
նէր, հալած[234ա]եալք լինէին աս-
տուածային սպասաւորքն եւ զար-
հուրեալք՝ ամենայն բարեպաշտու-
թեանն պարք, եւ դեւք պարէին՝
ճենճերովք¹¹ եւ արեամբ զամենայն
պղծելով: Յայնժամ արիս այս՝ ժա-
մանեալ յատենիցն¹² վտանգս ըն-

¹ D բարեկիցքն

² D անապատք] ապարանք

³ B որք

⁴ ADE բարեպաշտութիւնն]

⁵ C մատնէր] մատուցանէր

⁶ A բանսարկուին

⁷ E վնասամտութենէ] վնասակարութենէ

⁸ C անսրբոց

⁹ D խունկ

¹⁰ A նուիրեալ D նուիրել

¹¹ E ճենճերովք

¹² ABCE յատենիցն] յաւիտենիցն

կեցեալ զպատիւն, արտաքոյ¹³ սահ-
մանիս էր: Անտեսելով¹⁴ զփառս,
ընչեղութիւնս ամենապատիւս,
զազգակցութիւնս¹⁵, զսիրելիս,
զծառայսն, զվայելսն¹⁶ կենցաղոյս,
զամենայն, որ ի¹⁷ մարդկանէ փու-
թալի է¹⁸, առ խորինս¹⁹ ի մարդկա-
նէ յանկոխ²⁰ անապատս ընթա-
նայր՝ ընդ գազանս կեալ, քան թէ
ընդ կռապաշտս²¹ զհաւասարու-
թիւնն ընդելագոյն²² վարկանելով,
ըստ²³ նախանձաւորին²⁴ Եղիայի,
որ յորժամ ետես զաւրացեալ զկռա-
պաշտութիւն²⁵ Սիդոնացոցն²⁶, ի
լեառն ընթացաւ ի Քորեբ եւ, յայ-
րին բնակելով, խնդրէր զԱս-
տուած՝ մինչեւ ետես զբաղձալին,
որ²⁷ տեսանել մարդկան²⁸ զԱս-
տուած²⁹ կարողութիւն է³⁰:

3 Սոյնպէս³¹ եւ³² Գորդիոս, ի
բաց փախուցեալ ի քաղաքական
ամբոխիցն, ի բազմութենէ հրա-

¹³ E սահմանիս էր] սահմանի սէր

¹⁴ CE անտեսելով] անտես առնելով BD ան-
տես առնել զգաւրութիւն

¹⁵ B զազգակցութիւնս] զազգակցութիւնս
C զազգակցանս

¹⁶ E զվայելս

¹⁷ ABDE ի]

¹⁸ ABDE է]

¹⁹ C խորինս] + եւ

²⁰ B անկոխ

²¹ BD կռապաշտս C կռապարիշտսն

²² E ընդելագոյն] ընտրելագոյն

²³ ABD ըստ]

²⁴ ABD զնախանձաւորին

²⁵ E զկռապաշտութիւն

²⁶ ABD Սիդոնացոցն

²⁷ DE որ] որպէս

²⁸ BD մարդոյ C մարդո

²⁹ C զաստուած] + է

³⁰ C է]

³¹ A սոյնպէս] սոյն

³² C եւ] էր

պարակացն, յիշխանական ամբարհաւածութենէ¹, յատենից, ի զրպարտողաց, ի վաճառողաց², ի գնողաց, ի³ սուտ երգմանց, ի զազրաբանութենէ, ի կատականաց⁴ եւ յայլոց, որք իբրեւ⁵ ծանրութիւնք բազում մարդիկ քաղաքաց ի վայր քարշին: Մաքրելով զականջս, մաքրելով զաչս եւ նախ քան զամենայն [234բ] զսիրտն մաքրեալ, զի Աստուած տեսանել կարասցէ եւ⁶ երանելի լիցի, եւ տես⁷ ի ձեռն յայտնութեանն, վարդապետացաւ զխորհուրդս ոչ ի մարդոյ եւ «ոչ ի ձեռն մարդոյ» (Գ. 2. 1), այլ ընկալեալ⁸ զմեծ վարդապետն՝ զՀոգին⁹ ճշմարտութեան: Ուստի եւ եկեալ ի խորհուրդս է¹⁰ կենցաղոյս, զի անաւգուտք են, որպէս սնոտիք, որպէս երազ ամենայն եւ ստուէր¹¹ անհաստատագոյնք, յորդորեցաւ սաստկագոյն առ ի ցանկութիւն վերին կոչմանն: Եւ իբրեւ ըմբիշ ոք զգալով¹² զինքն բաւականաբար հրահանգեալ եւ աւծեալ առ ի նահատակութիւնս, պահաւ¹³, տքնութեամբ, յարածամ աղաւթիւք¹⁴ եւ

¹ C ամբարհաւածութենէն

² C վաճառողաց] + եւ

³ C սուտ երգմանց] ստերգմանցն

⁴ C կատակաց E կատակակցաց

⁵ C իբրեւ] ի

⁶ CE եւ]

⁷ CE ետես

⁸ C ընկալաւ

⁹ C զոգին

¹⁰ CDE է]

¹¹ AC ստէր

¹² C զգալով] սգալով

¹³ BC պահովք

¹⁴ C աղաւթուք

անդադար կրթութեամբ բանից Հոգւոյն¹⁵, պահելով զաւրն զայն, յորում ամենայն բազմութիւն բոլոր քաղաքիս տաւն առնէին պատերազմասէր դիւին¹⁶, հասեալ ունէին զտեսութիւն¹⁷ հանդիսի¹⁸ ձիական ընթացիցն: Եւ իբրեւ ամենայն բազմութիւնն ի վեր ժողովեալ էին, ոչ Հրեայ ի բացեալ էր եւ ոչ Հեթանոս, եւ¹⁹ ոչ քրիստոնէիցն հոյլք ոչ սակաւք ընդ նոսա զանդիտեալք²⁰ լինէին, որք առանց պահպանութեան էին եւ նստեալք ընդ աթոռակիցս²¹ սնոտեացն²², ոչ խոտորելով ի գնացից չարացն²³ (Հմմտ. Ս. 2. 1-4), որք եւ²⁴ յայնժամ մերձ էին, տեսողք արագութեան ձիոցն²⁵ եւ հմտութեան երասանակակալացն, [235ա] այլ եւ ծառայից թողացուցին տեարք²⁶, եւ մանկունք²⁷ ի²⁸ վարդապետանոցացն առ տեսարանն²⁹ ընթանային, մաւտ էին եւ կանայք, որք ռամիկք էին եւ աննշանք, լի էր ասպարէսն³⁰, եւ ամենեքեան առ տեսութիւն ձիոցն հակառակութեան

¹⁵ DE հոգոյն

¹⁶ D դիւին] դին

¹⁷ C զտեսութիւն] զտեսարան

¹⁸ C հանդիսից

¹⁹ C ոչ]

²⁰ ABCD զանդիտեալք] զանգեալք

²¹ C աթոռակից

²² C սնոտեցն

²³ C չարեցն

²⁴ C եւ] ի

²⁵ D ձիոց

²⁶ C տէրք

²⁷ E մանկունքն

²⁸ E ի]

²⁹ D տեսարան

³⁰ E ասպարէզն

էին կարգեալք: Յայնժամ¹ արին այն, որ մեծ ոգւովն² եւ մեծ իմաստութեամբ, ի վերուստ ի լեւրանց իջանէր ի տեսարան, ոչ երկեալ ի զաւրացն, ոչ զմտաւ էած քանեաց³ ձեռաց պատերազմողաց զինքն մատնէր, այլ անդողդոջ սրտիւ եւ խրոխտ մտաւք, որպէս զվիմաւք խտացելովք⁴ կամ ծառովք⁵ բազմաւք, որ⁶ յասպարիսին շուրջ նստէին, զանց առնէր, ի մէջ եկաց՝ հաստատելով զբանն, թէ՛ արդար իբրեւ առիւծ վստահեցաւ⁷ (Հմմտ. Լ. 2. 1): Եւ այնպէս աներկիւ⁸ էր անձամբ, որպէս զի, յերեւելոջ⁹ տեսարանին լեալ¹⁰, անդառնալի համարձակութեամբ բարբառեցաւ զձայնն զայն, որ մինչեւ ցայժմ են ոմանք, որք լուանն¹¹: Գտայ, որ զիսն¹² ոչ խնդրէին, երեւելի եղէ, որք¹³ զինէն¹⁴ ոչ հարցանէին, յայտնի էր ի ձեռն այնոցիկ, եթէ ոչ ի հարկէ եկն առ վտանգսն, այլ կամաւորաբար զինքն հտ ի հանդէսն, նմանելով¹⁵ Տեառն, որ ի խաւարի զիշերին¹⁶ անձանաւթացեալ³⁰⁶

¹ C արին այն] աւրինեցն

² A ոգւովն C ոգով D ոգովն

³ C քանից

⁴ E խտացելոք

⁵ C ծառաւք E ծառօք

⁶ BCDE որք

⁷ C վստահեցաւ

⁸ D աներկեղ

⁹ AC յերեւելոջ

¹⁰ B լեալ

¹¹ AC լուանն

¹² C զիս

¹³ D որք

¹⁴ E զինէն] զյինէն

¹⁵ C նմանել

¹⁶ D անձանաւթաց

զինքենէ դուշակեաց:

4 Եւ վաղվաղակի դառնայր ի¹⁷ տեսարանն¹⁸ անկարծելի¹⁹ տեսալ[235բ]ութեամբն²⁰, այր վայրագացեալ²¹ դիմաւք, յաղագս ժամանակեայ ի²² լերինս բնակութեանն խռուացեալ²³ ունելով զգլուխն, խորին²⁴ զմաւրուսն, զգեստն աղտեղի եւ²⁵ խստացեալ³⁰⁷ զամենայն մարմինն, ցուպ բերելով, եւ մախաղ զգեցեալ²⁶, վայելէր ամենայն շնորհն²⁷ իմն յաներեւութիցն զնա պայծառացուցանէր: Իբրեւ ծանուցաւ թէ ո ոք էր, վաղվաղակի բարբառ խոնեալ յամենեցունց համբարձաւ յընտանեաց²⁸ հաւատոյն²⁹ յաղագս խնդութեան³⁰ ընդունելութեամբն³¹: Իսկ պատերազմողաց ճշմարտութեանն ի նորա սպանումն զդատաւորն յորդորելով եւ դատապարտելոյ³² ի մահ: Եւ ամենայն աղաղակաւ եւ ամբոխիւ լցեալ լինէր: Անտես լինէին ձիք³³, անտես՝ երասանակակալք³⁴, կառացն ցոյցք ճայթումն էր ըն-

¹⁷ C ի]

¹⁸ D տեսարանն

¹⁹ D անկարծելի] կարծելի

²⁰ B տեսութեամբ

²¹ B վարագացեալ

²² C լերինն բնակութեան

²³ A խռուացեալ B խռուացեալս

²⁴ C զմաւրուսն սգեստն

²⁵ C խստացեալ] խուացել E խոտեցեալ

²⁶ C զգեցեալ] սգեցել

²⁷ C շնորհն] աշխարհ

²⁸ B յնտանեաց C ընդանեաց

²⁹ B հաւատոյն E հաւատոցն

³⁰ C խնդութեամբ D խնդութեանն

³¹ C ընդունելութեանն

³² D դատապարտելոյն

³³ C ձիքն

³⁴ A երասանակակալ BC երասանակակալքն

D երասանակակալքն

դուռնայն: Քանզի ոչ իմիք պարապ էր ակն ալ ինչ տեսանել, քան եթէ զԳորդիոս, եւ¹ ունին ալ ինչ հաւանէր լսել, քան եթէ զնորա բանսն: Եւ շշուռն² ինչ աննշան, իբրեւ սիք, ընդ ամենայն տեսարանն³ անցեալ, քան զճիողն ընթացից առաւել հնչէր: Եւ իբրեւ ի ձեռն քարոզացն լուծիւն բազմութեանն նշանակեցաւ, դադարեցին փողք, լուեաց քնար բազմայարմար, լուեալ⁴ լինէր⁵ Գորդիոս, տեսեալ Գորդիոս: Եւ երազ երազ ձգեալ լինէր [236ա] առ իշխանն, որ անդ նստելով զհանդէսն դնէր առ վայր մի: Հեզ եւ ընդել ձայնիւ՝ ո եւ ուստի իցէ⁶ հարցանէր⁷: Իբրեւ ասաց զգաւառն, զազգն, զտեսակն արժանաւորութեանն, յորում էրն⁸, զպատճառս փախստեանն, զվերստին գալն, թէ՛ մերձեմ գործով եւ զնոցա հրամանացն քամահանս, եւ յԱստուած, յոր յուսացաւ զհաւատն ցուցեալ: Քանզի լուայ⁹ զքէն, ասէ, քան զբազումս զանազանեալ վայրագութեամբ՝ որպէս¹⁰ պատեհ ինձ զժամանակս զայս առ ի լցուցանել զիմ ցանկութիւն¹¹ ընտրեցի: Այսոքիւք բանիւք զբարկութիւն իշխանին, իբ-

¹ C եւ] + ոչ
² E շշուռն] զշուրջ
³ A տեսարան
⁴ A լուեալ C լուել
⁵ C լինէր]
⁶ D իցէ] է
⁷ C հարցանէր] + եւ
⁸ C էրն] + եւ
⁹ A լուայ
¹⁰ ACDE պատեհ ինձ]
¹¹ C ցանկութիւնս

րեւ զհուր վառելով, զբոլոր¹² յարոյց ի վերայ ինքեան զառնն մոլութիւն: Եւ ասէ զառն¹³ կոչեալ զաւրականս: Ո՞ր կապանք, ո՞ր քուք¹⁴: Ի վերայ անուոց¹⁵ պրկեացի, ի վերայ փայտի չարչարեացի, բերցին¹⁶ տանջանարանք, զազանք, հուր, սուր, խաչ, վիհ պատրաստեցի: Այլ զի՞նչ շահի դա, ասէ, միանգամայն¹⁷ մեռանել¹⁸ վատշուերդ¹⁹: Զինչ տուծ իմս ժամանեալ²⁰, ասաց Գորդիոս, ոչ կարելով յաղագս Քրիստոսի բազում անգամ մեռանել: Իսկ նա բնական վայրենութեամբն եւս ապառու²¹ լինէր, առ արժանաւորութիւնն²² առնն հայեցեալ²³ ընտանի իւր անպատուութիւն²⁴ վարկանէր զմանկագոյն նորա մտաց ընդգիմակցութիւն: Եւ որքան առաւել տեսանէր [236բ] զսրտին աներկիւղութիւն²⁵, այնքան սաստկաբար զազանանայր եւ հակառակէր յաղթել գիմակցութեան առնն իմաստիւք վտանգիցն: Եւ նա զայսոսիկ:

5 Իսկ սա առ Աստուած հայեցեալ, ի քահանայական Սաղմո-

¹² C զբոլորն
¹³ CE զառն]
¹⁴ B քուք] քուք D քուք
¹⁵ A անուոց E անուոյ
¹⁶ C բերեացի
¹⁷ E միանգամ
¹⁸ C մեռանելով
¹⁹ A վատշուերդ B վատշուերդ C վատշուերդ
²⁰ C ժամանակս
²¹ C ապառու] սպառնումն E սպառնումն
²² CDE արժանաւորութիւնս
²³ C հայեցել
²⁴ A անպատուութիւն] անպիտութիւն BD անպիտանութիւն C անպատուութիւն
²⁵ C աներկիւղութիւն

սիցն երգեալ¹ յողոթն² իւրում, ասելով՝ «Տէր է իմ ազնակաւ, եւ³ ոչ³⁰⁸ երկեայց⁴ զիմ արացե իմ մարդ» (Ուշ. ճժԻ. 6) եւ «ոչ երկեայց⁵ ի չարէ, զի դու. Տէր⁶, 7ընդ իս⁸ ես» (Ուշ. ԻԲ. 4) եւ որք ազգակիցք⁹ այսոցիկ առ արուծիւն¹⁰ մխիթարեն, յաստուածային բանից վարդապետեալ¹¹ էր¹², որ այնքան¹³ հեռի էր թողանալ¹⁴ առ սպառնալիսն եւ զարհուրել¹⁵ որպէս թէ եւ կոչէր առ¹⁶ ինքն¹⁶ զմեղակագոյնսն: Զի՞ հեղգայք, ասէ, զի՞ դադարեցայք¹⁷: Զգեցին¹⁸ մարմինքս, ¹⁹խորտակեցին անդամքս³⁰⁹: Մի՛ յաղաչէք զիս յերանելի յուսոյն²⁰: Քանզի որքան երկարին դժնդակութիւնք, սոյնքան առաւել ինձ հատուցումն ընտանենայ: Վաճառակցութիւն³¹⁰ է մեզ այսոքիկ առ Տէրն: Փոխանակ վիրաց, ի վերայ կացելոց մարմնոյ, լուսաւոր զգեստ²¹ ի յարութեանն մեզ ծաղկեացէ²², փոխանակ

¹ D երգել
² AC յողոթն
³ D եւ]
⁴ C երկայց
⁵ C երկայց E երկեայ
⁶ C ասէր]
⁷ B ընդ իս ես] ընդ իսեա
⁸ D իս] իմ
⁹ D ազգակից
¹⁰ E արուծիւնսն
¹¹ C վարդապետեալք
¹² C էր]
¹³ ABE այնքան] այսքան
¹⁴ D թողանալ] թուլանալ
¹⁵ ABCD առ] եւս
¹⁶ ABCD ինքն
¹⁷ C դադարեցէք ABCE դադարեցէք
¹⁸ DE զգեցին
¹⁹ ABDE խորտակեցին անդամքս]
²⁰ B յուսոյն
²¹ C զգեստ] սղեստ
²² C ծաղկեացի

անպատուութեանն²³ պսակ, փոխանակ բանտից՝ դրախտն, փոխանակ ընդ չարագործսն²⁴ դատապարտութեանն՝ ընդ հրեշտակաբնակութիւն²⁵: Սերմանեցէք բազում յիս, զի հնձեցից յողովագոյնս: Իբր²⁶ զարհուրանաւք զնա ըմբռնել ոչ կարէին, եւ իրքն անհնարինք էին, ²⁷փոփոխեալ²⁸ [237ա] ողորդէին: Քանզի այսոքիկ են մեքենայք²⁹ բանասարկութիւն³⁰ զերկչոտն³¹ զարհուրեցուցանէ, զարին³² կակղացուցանէ: Որպէս էին եւ յայնժամ արուեստք չարագործէին: Վասն զի ետես զնա ոչ թուծէին: Վասն զի ետես զնա ոչ թուլացեալ ի սպառնալեացն պատրանաւք զնա եւ խաբուութեամբք ի վերայ երթալ փորձէր: Եւ պարգեւս խոստանայր զոմն տալով եւ զայլսն³³ ի թագաւորացն պատրէր³⁴, ի զինուորութեանն³⁵ երեւելի լինել, ընչից շահս, զամենայն, որ ինչ կամեցի:

6 Եւ իբրեւ ոչ սլատահէր փորձութեանն (քանզի լուեալ³⁶ զխոստումնսն երկինից³⁷ արժանի տալ) եւ յայնժամ անըմբերելի էր³⁸

²³ A անպատուութեանն
²⁴ C չարագործս
²⁵ B բնակութիւն] բնութիւն
²⁶ C իբր] իսկ
²⁷ C փոփոխեալ ողորդէին]
²⁸ D փոփոխել
²⁹ A մեքենայք
³⁰ AC բանասարկութիւն D բանասարկին
³¹ A զերկչոտն C զերկչոտսն
³² E զարին] զանարին
³³ BC զայլս
³⁴ ADE պատրէր] պատմէր
³⁵ A զինուորութեանն
³⁶ A լուեալ
³⁷ D երկինից
³⁸ ABC էր]

սրտմտութեամբն, եւ սուր մերկացուցեալ¹, եւ զաւրականս մերձ կացուցեալ², եւ ձեռամբ, եւ լեզուաւ³ պիղծ սպանողացն մահու դատապարտէր զերանելին: Փոփոխեցաւ ամենայն տեսարանն ի տեղիս յայս եւ, որ նուազեալ⁴ էր ի բնակչաց⁵, անկեալ զպարսպովն⁶ տեսանէր զմեծն զայն եւ նահատակելի⁷ տեսիլ, զարմանալին հրեշտակաց⁸ եւ ամենայն ստացուածոցն⁹, ցաւելի¹⁰ բանսարկուին¹¹ եւ զարհուրելի¹² դիւաց: Թափեցաւ ի բնակչաց քաղաքս, որպէս իրիք հոսման, բազմութեան միանգամայն ի տեղիս յայս հոսեալք: Ո՛չ կին հաւանեալ լինէր ի տեսմ[237բ]անէն ի բաց կալ, ո՛չ այր երեւելի եւ կամ աննշանաւոր¹³: Թողին զբանդս¹⁴ իւրեանց բանդապահքն, առանց փակելոյ էին վաճառականացն¹⁵ գործարանք, ընկեցեալ լինէր¹⁶ ի հրապարակս վաճառք¹⁷: Մի ամենեցուն պահպանութիւն եւ ամրու-

թիւն՝ զամենեւեան նմանաբար եւ լանել եւ ոչ չարագործ ոք¹⁸ ի բաց է մնալ ի քաղաքէս¹⁹: Թողին ծառայք զտերանց սպասաւորութիւն, եւ որք աւտարք էին²⁰ ունեւորք ի զաւառէս, որպէս զի²¹ մերձ իցեն առ այրն: Յայնժամ եւ կոյս զարանցն²² զգէմս արհամարհէր, ե՛ւ ծեր, ե՛ւ հիւանդ զտկարութիւնն բռնադատելով՝ արտաքոյ պարսպին ելանօէին: Անդին զիմէին առ այն, որ ի ձեռն մահու զկեանս²³ երանելիս ստանայր, շուրջ կացեալ, սիրելիքն²⁴ փարէին մաղթելով եւ վախճանին²⁵ փութացեալք, եւ ջերմ ի վերայ նորա յարտասուս²⁶ հեղեալ, ասէին մի՛ մատնել²⁷ զինքն հրոյ, մի՛ ծախել զիւր մանկութիւն, մի՛ լքանել²⁸ զքաղցր²⁹ զայս զարեգակն³⁰: Իսկ այլք, խորհրդակիցք լինելով, հաւանագոյնս³¹ հնարէին խաբել՝ բանիւ միայն ասա զուրացութիւնն եւ ոգւով³² կալ զհաւատն որպէս

¹ C մերկացել

² C կացուցանէր

³ A լեզուաւ

⁴ A նւազեալ C նւազելն

⁵ C բնակչացն

⁶ E զպարսպաւն

⁷ C զնահատակելի] զանհասանելի

⁸ C հրեշտակաց

⁹ A ստացուածոցն C ստացուածոց

¹⁰ C ցաւելին E զցաւելին

¹¹ AC բանսարկուին

¹² C զարհուրելի E զզարհուրելին

¹³ D աննշանաւոր] աննշաւոր

¹⁴ B զբանդ

¹⁵ D վաճառականաց

¹⁶ E լինիւր

¹⁷ C վաճառքն

¹⁸ C ոք]

¹⁹ C քաղաքեն

²⁰ ACDE էին] + ի զաւր

²¹ D զի] զմի

²² E մերձ իցեն] մերձեցի

²³ BD զարանցն] զարուացն C զարուացն

²⁴ C զկեանս] + մեզ

²⁵ D սիրելիք

²⁶ C վաղջանին

²⁷ E արտասուս

²⁸ D մատնել] մտանէր D + զքեզ

²⁹ C ծախել մանկութիւնն

³⁰ BC լքանէր

³¹ C զքաղցրս

³² C արեգակն

³³ E հաւանագոյն

³⁴ A ոգով

եւ կամիս¹: Ամենայն իրաւք ոչ ի լեզուս² հայի Աստուած, այլ ի խորհուրդս ասողին: Քանզի այսպէս եղիցի քեզ զդատաւորն հաճել եւ զԱստուած հաշտեցուցանել:

7 Իսկ նա [238ա] անխոնարհելի էր եւ անհնազանդելի, եւ ամենայն ի վերայ եկելոց տանջանաց³ անխոցոտելի: Գիտացեալք զնորա մտացն զանշարժութիւն⁴ ընտանի իմաստիցն, զոր եւ ոչ հողմոց անմաստիցն, զոր եւ ոչ հողմոց անմբերելի բռնութիւնքն, եւ ոչ ուժգնութիւն ջրոցն՝ յամպոցն ի վայր հոսեալք, եւ ոչ վիհք պատռեալք զվիմին հաստատութիւն շարժել կարէին (Հմմտ. Մ. Գ. Լ. 24, 25): Այսպիսի էր այրն՝ անշարժ զհաստատութիւն հաւատոյ⁵ ի Քրիստոս ողջ պահելով (Հմմտ. Մ. Գ. Լ. 5): Տեսաւէր հոգեւոր աշաւք շուրջ ընթացեալ զստանայ եւ զոմանս շարժէր առ արտասուս, գործակցութեամբ հաւանութեանն, որք լայինն ասէր⁶ զՏեառնն բանն՝ մի լայք ի վերայ իմ, այլ լացէք զաստուածամարտոյ (Հմմտ. Մ. Գ. Լ. 28), որք⁷ զայսոսիկ⁸ իշխեն⁹ ընդդէմ բարեպաշտաց¹⁰ առնել, որք բոցովս այսուիկ¹¹ զմեզ այրեն, ին-

քեանց զգեհներն¹² հուր գանձեն: Դադարեցէք լալովդ¹³ խորտակել¹⁴ զիմ սիրտ¹⁵, քանզի ես ոչ միայն միանգամ մեռանել պատրաստաբար ունիմ յաղագս անուանն¹⁶ Տեառն¹⁷ Յիսուսի¹⁸, այլ եւ բիւր անգամ, թէ հնար էր: Իսկ որք լեզուաւ¹⁹ ուրացութեանն խորհրդակիցք լինէին, այսքան պատասխանի տայր թէ՛ ոչ հաւանի²⁰ լեզու, ստացեալ ի Քրիստոսէ, բարբառել ընդդէմ²¹ ստացողին²²: «Քանզի սրտիս հաւատամք յարդարութիւն եւ բերանով խոստովանիմք ի փրկութիւն» (Հմմտ. Ժ. 10): Մի²³ թէ անծանալթաց[238բ]եալ է առ ի փրկութիւն զի նուորական²⁴ կարգս, մի²⁵ թէ ոչ հարիւրապետ բարեպաշտ²⁶: Յիշեմ զառաջին հարիւրապետն, որ, մերձ կալով ի²⁷ խաչն²⁸ Քրիստոսի²⁹, զսքանչելեացն³⁰ զգաւորութիւնն ծանեաւ, դեռեւս ջերմամբն եղելոյ համարձակութեանն հրէից, որ երկեալ ի բարկութենէ

¹² B գեհներն D զգեհներն

¹³ E լալովդ] գալով

¹⁴ E խորտակեալ

¹⁵ CE սիրտս

¹⁶ C անուանն] A անւանն

¹⁷ C տեառնն] + մերոյ

¹⁸ C Յիսուսի] + Քրիստոսի

¹⁹ A լեզուաւ

²⁰ D լեզու ստացեալ] լեզու ուստուցեալ

²¹ ABCD ընդդէմ]

²² C ստացողին] ինչ ընդդէմ ստացողին

²³ AC զինուորական

²⁴ ABCD ոք]

²⁵ B բարեպաշտ] բարեպաշտ

²⁶ CE ի]

²⁷ CE խաչին

²⁸ B Քրիստոսի] + ի

²⁹ B սքանչելեացն E սքանչելեաց

¹ B կամիս

² E լեզու

³ C տանջանացն

⁴ C զանշարժութիւնն

⁵ BD հաւատոյ

⁶ E ասէր]

⁷ E որ

⁸ E զայսոսիկ] C զայնոսիկ

⁹ E իշխեն]

¹⁰ E բարեպաշտից

¹¹ A այսուիկ CE այսորիկ

նոցա եւ ոչ խորհեցաւ¹ պատմել զճշմարտութիւնն, այլ խոստովանեաց² եւ ոչ ուրացաւ, թէ ճշմարիտ Աստուծոյ Որդին էր (Հմմտ. Մ. Բ. Ի. 54): Գիտեմ եւ³ զայլ հարիւրապետ, ի մարմնի դեռեւս զՏէրն⁴ ծանուցեալ, թէ Աստուծոյ է եւ թագաւոր զաւրութեանց, եւ հրամանաւ միայն ի ձեռն պաշտաւնէից հոգւոյն⁵ բաւականաբար առաքել զաւգնականութիւնն մաղթողաց⁶, զորոյ եւ զհաւատն Տէրն մեծ գոյ, քան զամենայն իսրայէլի երեւեցոյց: Եւ Կոռնելիոս ո՞չ հարիւրապետ էր, տեսութեանն⁷ արժանի եղեւ եւ հրեշտակին⁸, եւ զկնի ի ձեռն Պետրոսի փրկութեանն⁹ դիպեցաւ¹⁰: Քանզի ողորմութիւնք նորա եւ աղաչանք լսելի եղեն Աստուծոյ (Հմմտ. Գ. Լ. 9. 7): Նոցա¹¹ գոյ կամիմ աշակերտ: Եւ զիարդ ուրացայց զԱստուծոյ իմ, որում ի մանկութենէ երկրպագիցի¹²: Ո՞չ սարսափեսցէ երկին ի վերուստ եւ ո՞չ խաւարեսցին ի վերայ իմ աստեղք, եւ երկիրս¹³ իսկ համբերեսցէ¹⁴ բոլորովին: Մի

¹ E խորհեցաւ] + ի

² E խոստովանեցաւ

³ C եւ] + եւ

⁴ D զտէր

⁵ AC հոգոյն

⁶ AC մաղթողաց] մախողաց

⁷ CE տեսութեան

⁸ C հրեշտակի

⁹ C փրկութեան

¹⁰ D դիպեցաւ] հանդիպեցաւ

¹¹ E նոցա] սոցա

¹² ABCD երկրպագիցի] երկիր պագի

¹³ B երկիր

¹⁴ BD համբերիցէ C խամբասցէ

մոլորիք: Աստուծոյ ոչ քամահի: Ի¹⁵ բերանոց մերոց զմեզ դատի, ի բանից արդարացուցանէ եւ ի բանից պարտաւորեալ դատապարտէ¹⁷ (Հմմտ. Մ. Բ. Ի. 37): Ո՞չ ընթերց[239ա]յք զահաւոր սպառնալիսն Տեառն, թէ¹⁸ «որ ուրացի զիս առաջի մարդկան, ուրացայց եւ ես՝ զնա առաջի Հաւր իմոյ, որ յերկինս¹⁹» (Մ. Բ. Ի. 33):

8 Է՞ր աղաղաւ ինձ եւ զայդ խաբիլ խորհրդակիցք²⁰ լինիք: Ընդէ՞ր ինձ ինքեան ընդդէմ գործեցից արուեստիւ²¹, զի սակաւ աւուրս շահեցայց եւ բովանդակ զյաւիտեանն²² բոլոր տուժեցայց: Զի՞ փախեայց²³ ի մարմնոյս ցաւոց եւ ոչ տեսից զբարիս արդարոցն: Մոլորութեանն մերձաւորութիւն հանդերձ արուեստիւ կորնչել, խորամանկութեամբ եւ նենգութեամբ զյաւիտեանական տանջանսն ինձ պատրաստեցից: Բայց եւ ձեզ խորհրդակից լինիմ: Եթէ չարաչար խորհիք՝ ի բաց դիք զամպարչտութիւնդ, իսկ եթէ կեղծաւորէք, զժամանակն²⁴ ի բաց եղեալ զստութիւն խաւսեցարուք զճշմարտութիւն, ասացէք (Հմմտ. Լ. Բ. 25), թէ՛ Տէր Յիսուս Քրիստոս ի փառս Աստուծոյ Հաւր (Փ. Լ. 11):

¹⁵ D մի... քամահի]

¹⁶ E բերանոյ մերոյ

¹⁷ E դատապարտի] դատի

¹⁸ BD եթէ

¹⁹ C յերկինս] + է

²⁰ D խորհրդակիցք] խորհրդաց կիցք

²¹ A արուեստիւ

²² C զյաւիտեանն] զյաւիտեանականն

²³ C փախայց E փախեայ

²⁴ E զժամանակս

Լ. 11): Քանզի զայս ձայն ամենայն արձակեսցէ լեզու, յորժամ «յանուն Յիսուսի ամենայն ծուր կրկնեսցի երկնաւորաց եւ երկրաւորաց, եւ սանդարամետականաց¹» (Փ. Լ. 10): Մահկանացուք ամենեքեան² մարդիկ եւ վկայք սակաւք: Մի՛ մնասցուք լինել մեռեալք, այլ ի կենաց ի կեանս փոփոխեսցուք: Զի՞ զինքնակամն համբերէք զմահ³: Անպտուղ է եւ անշահ, հասարակ անասնոց եւ մարդկան: [239բ] Քանզի ի ձեռն լինելութեան զի կենցաղս եկեալս⁴ կամ ժամանակ ծախեաց, կամ հիւանդութիւն ելոյծ, կամ բռնագոյնք ախտք հարկաւորացն ապականիցին: Արդ⁵ զի պարտ է ամենեցուն⁶ մեռանել զկեանսն մեզ ինքեանց ի ձեռն մահու գործեսցուք⁷ կամաւոր առնելով զհարկաւորն: Մի՛ խնայէք ի կեանս, որոց⁸ հարկ է պակասել: Եւ սակայն, եթէ զբաւականն նմանապէս ունիմք⁹ զերկրայինսս¹⁰, փութալ¹¹ էր¹² պարտ զայսոսիկ փոփոխել առ երկնայինսն: Իսկ եթէ ժամանակեայք եւ արժանաւորութիւն ախտքան նուազեալ¹³ խելագարութեան դժնդակիլ¹⁴ յայսոսիկ, փոյթն¹⁵ ի յուսոյն¹⁶ առաջիկայից¹⁷ երանելեացն արտաքս անկանել: Զայսոսիկ ասացեալ եւ զինքեան¹⁸ զաւրինակ խաչին շուրջ զրեալ, երթայր առ վէրն, ոչինչ փոփոխեալ զգոյնն եւ ոչ այլ ինչ զերեսացն զուարթութիւն¹⁹: Քանզի անցեալ կայր ոչ եթէ²⁰ իբրեւ զաւուրցն²¹ պատահել²² հանդերձեալ, այլ որպէս ի հրեշտակաց²³ ձեռս զինքն աւանդիցէ, որք վաղվաղակի զնա²⁴ այն²⁵ ինչ սպանեալ²⁶ մերձ առնուցուն առ երանելի կեանցն փոփոխումն իբրեւ զՂազարոս: Ո՞ր զայն²⁷ զզաւրուն բարբառ պատմեսցէ: Ո՞ր որոտումն այնքան յամպոյ ճայթումն արձակեաց յերկիր, որքան ի վայրուստ յայն[240ա]ժամ յերկին ի վեր տուաւ²⁸: Այս է ասպարես²⁹ այնորիկ պսակեցելոյ: Այս ետես աւր զսքանչելին³⁰ զայն տեսութիւն,

¹ B սանդարամետականաց

² D ամենեքին

³ C զմահ] զի մահ

⁴ C եկեալս] եկել

⁵ E արդ] այլ

⁶ ABDE ամենեցուն] ամենեկին

⁷ B գործեսցուք

⁸ E որոց] որոյ

⁹ C ունէաք

¹⁰ C զերկրայինս D զերկրայինս

¹¹ D փութալի

¹² E պարտ էր

¹³ A նւազեալ C նւազելք D նուազել

¹⁴ BD դժնդակիլ E դժնդակի E + է

¹⁵ C փոյթ

¹⁶ BD յուսոյն] յոյսն

¹⁷ C յառաջիկայիցն

¹⁸ C զինքեան] ինքեն

¹⁹ A զաւարթութիւն

²⁰ ABE եթէ] + եւ

²¹ B զաւուրցն CD զօրացն

²² A պատահել] պատրաստ էր

²³ C հրեշտակաց] + ի

²⁴ D զնա]

²⁵ D զայն

²⁶ B սպանեալ C սպանելք

²⁷ C զայն] զայս

²⁸ A տուաւ

²⁹ C ասպարէզ

³⁰ B սքանչելին

զոր ոչ ստուերացոյց¹ ժամանակ,
եւ ոչ ելոյծ սովորութիւն², եւ
ոչ յաղթեաց ի վերայ եղելոցն³
առաւելութիւն: Քանզի որպէս
զարեգակն միշտ⁴ տեսանելով միշտ
սքանչանամք, սոյնպէս զառն

զայնորիկ միշտ նոր զյիշատակն
ունիմք: Վասն զի «յիշատակ⁵ յաի-
տեմակաց եղիցի արդարեւ» (ՍԷ. ՃԺ. Լ.
7), ի վերայ երկրիս, մինչ եւ յեր-
կիր, եւ յերկինս, եւ առ արդար
դատաւորն, որում փառք եւ զաւ-
րութիւն յաւիտեանս. ամէն⁷:

¹ AC ստուերացոյց
² C սովորութիւնն
³ C եղելոցն] եկելոյն
⁴ E միշտս

⁵ C յիշատակ]
⁶ E արդարն
⁷ CD ամէն]

ԼԱ. ԽԱԻՍՔ ՅՈՐԴՈՐԱԿԱՆՔ Ի
ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆՆ ³¹¹

1 Իմաստունն Սողոմոն², ըստ
կենցաղոյս իրաց զժամանակս³
բաժանելով եւ իւրաքանչիւր ու-
մեք եղելոցն⁴ պատշաճագոյն որո-
շելով, ասէ՝ «ամենեցուն ժամանակ է,
եւ⁵ ժամ ամենայն իրի, ժամանակ ծնանե-
լոյ, եւ ժամանակ մեռանելոյ» (ԺՆ. Գ. 1):
Բայց ես սուղ ինչ իմաստնոյն
զհրամանն փոփոխելով ասացից,
քարոզելով ձեզ զփրկաւետ քարո-
ղութիւնն, եթէ ժամանակ մեռա-
նելոյ եւ ժամանակ ծնանելոյ: Եւ
զի՞նչ է բանս փոփոխման: Զի նա
յաղագս որք ի լինելութեան եւ
յապական|240|ութեան ճառէ, ի
մարմնական յարմարելով բնու-
թիւնն, զծնանելն նախադասեաց⁶,
քան զմեռանելն (քանզի անկա-
րութիւն է զմահու փորձ առնուլ
յառաջագոյն ծնիցելումն): Իսկ
ես, յաղագս հոգեւոր վերստին
ծննդեան⁷ զբանս առնել հանդեր-
ձեալ եմ, զմահն առաջի դնեմ կե-
նաց (ՀԵ. Բ. ՕԷ. ԼԲ. 39): Քանզի
յաղագս մեռանելոյն⁸ մարմնով
լինի մեզ կենդանանալն⁹ հոգեով¹⁰,

¹ A, Նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի
խաւսք յորդորանք ի մկրտութիւն C նորին
խօսք D Նորին սրբոյն Բարսղի խօսք յոր-
դորականք E խօսք յորդորականք մկրտու-
թեանն
² C Սողոմոն E Սողոմոն
³ C զժամանակ
⁴ A, C եղելոյն
⁵ A, BD եւ]
⁶ D զծնանել
⁷ C ծնեանել
⁸ A մեռելոյն
⁹ C կենդանանալ

ըստ որում ասէ Տէրն՝ զես սպա-
նիցն եւ զկեցուցիցն: Արդ, մեռ-
ցուք, զի կեցցուք: Սպանցուք
զխորհուրդս մարմնոյ, զոչն կա-
րացեալ հնազանդիլ¹¹ Աստուծոյ
(ՀԵ. Բ. Լ. 7), զի խորհուրդք¹²
հոգւոյն¹³ զաւրաւորք ի մեզ լինի-
ցին, ի ձեռն որոց կեանք եւ խա-
ղաղութիւն լինել բնաւորեցան:
Թաղեցուք¹⁴ ընդ Քրիստոսի, որ
յաղագս մեր մեռաւն, զի եւ¹⁵ ընդ
նմին յարիցուք, որ մեզ յարու-
թիւնն¹⁶ պարգեւեաց: Արդ, ժամա-
նակ¹⁷ այլոց պատեհագոյն է՝ ա-
ռանձին քնոյ եւ յատուկ արթնու-
թեան¹⁸, առանձինն պատերազմի,
եւ առանձինն խաղաղութեան:
Բայց ժամանակ մկրտութեան ա-
մենայն, որ մարդկան են կեանք:
Զի եւ ոչ մարմնով կեանք առանց
տուրեւաւորութեան աւդոյ կարո-
ղութիւն է, եւ ոչ անձին կալ
մնալ, որ ոչ ճանաչիցէ զստա-
ցողն¹⁹: Քանզի Աստուծոյ անծա-
նալթութիւն մահ է անձին, եւ ոչ
մկրտեալն²⁰ ոչ եւս լուսաւորեցաւ:
|241| Առանց լուսոյ ոչ ակն
զիւրսն²¹ տեսանէ եւ ոչ անձն
զԱստուծոյ կարէ ընդունել զտե-

¹⁰ A հոգով
¹¹ C հնազանդիլ] + տեառն
¹² C խորհուրդ
¹³ A հոգոյն
¹⁴ D թաղեցուք E թաղիցուք
¹⁵ C եւ]
¹⁶ E զյարութիւնն
¹⁷ A, ժամանակ] + այլ C + այլ
¹⁸ E յարթութեան
¹⁹ A, զստացողն
²⁰ D մկրտեալ
²¹ BC զիւրն

սուլթիւն: Արդ, ամենայն ժամանակ բարեժամութիւնն³¹² ունի ի ձեռն¹ մկրտութեան զտեսութեան². եթէ գիշեր ասիցես³, եթէ տիւ եւ եթէ ժամ, եւ եթէ զվայրկեանն ժամու, եւ եթէ զյոյժ սղագոյն⁴: Յաւէտ⁵ աւետաւոր է պատեհութեամբ գալ յընտանութիւնն: Իսկ եթէ եղիցի աւր տաւնին³¹³ հարազատագոյն⁶ էա՞ն ի մկրտութիւնն: Քանզի աւրն այն յիշատակ է յարութեան, իսկ մկրտութիւն զաւրութիւն է առ ի յարութիւն: Ի յարութեանն զյարութեան շնորհ ընկալցուք: Յաղագս այսորիկ է հեռուստ եկեղեցի⁷ զյինքենէ⁸ սնեալն⁹ քարոզութեամբ կոչէ, զի զորս կանխաւն¹⁰ երկնէր, ծնցի¹¹ յայնժամ եւ զատուցեալ ի կաթանէ զնոսա բանիւ խարհրդեանն ճաշակեցէ¹², զհաստատուն աւանդիցն զկերակուր: Յոհանէս քարոզէր մկրտութիւն ապաշխարութեան, եւ երթային¹³ առ նա ամենայն Հրեաստան: Տէրն քարոզէ մկրտութիւն որդեգրութեան, եւ ո՞ր¹⁴ ի նա յուսացե-

լոցն¹⁵ ոչ հնազանդեցի¹⁶: Այն ի ներքսածական¹⁷ քարոզութիւն էր, եւ այս՝ կատարելական: Այն մեղաց ի բաց գնացումն, եւ այս՝ ընտանութիւն առ Աստուած: Միոյ առն էր Յովաննու քարոզութիւնն, [241բ] եւ զամենեսեան¹⁸ ձգէր ի մկրտութիւնն: Իսկ դու, ի ձեռն մարգարէիցն վարդապետեալ¹⁹, լուացարուք²⁰, մաքուրք լերուք (Հմմտ. Լ. 16) եւ ի ձեռն Սաղմոսին խրատեալք: Մատիք առ նա եւ լուսաւորեցարուք (Մտք. Ժ. 28), առաքելովքն²¹ աւետարանեալ: Ապաշխարեցէք²², եւ մկրտեցի իւրաքանչիւր ոք ի ձէնջ²³ յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ի թողութիւն մեղաց, եւ ընկալիք զաւետիս Հոգւոյն²⁴ սրբոյ²⁵ ի նմին Տեառնէն առնլով, որ ասէրն՝ «Եկայք ամենայն աշխատեալք եւ բեռնաւորեալք²⁶, եւ ես հանգուցից զձեզ» (Մտք. Ժ. 28) (քանզի այսորիկ ամենեքեան այսաւր ընթանան²⁷ յընթերցուածսն²⁸): Դանդաղի՞ս եւ խորհի՞ս, եւ պղերգանա՞ս: Ի տղայոյ²⁹

զբանն վարդապետեալ¹, որ ոչ եւս իցէ սովորեալ ի ճշմարտութիւնն: Յամենայն ժամ ուսնելով ո՞չ եկիր² ի³ գիտութիւն ճշմարտութեան⁴: Զփորձ⁵ կենացդ, գիտես մինչեւ ի ծերութիւն, ե՞րբ լիցես⁶ քրիստոնեայ⁷, ե՞րբ ծանիցուք⁸ իւրեւ զմեր: Հերու ի մերձակայ ժամանակս յապաղէիր, այժմ մնաս ի յապալսն: Տե՛ս մի հեռագոյն զկենացս⁹ խոստմունս¹⁰ առնիցես: Ոչ գիտես¹¹ զինչ ծնցի քեզ առաջիկայն, մի՛ խոստանար զոչ քոյն: Ի կեանս զքեզ կոչեմք, ո՞վ մարդ: Զի՞ փախչիս ի կոչմանէն: Ի բարեացն յընդունելութիւն, զի՞ զանցանես զպարեւաքն: Արքայութիւն երկնից է բացեալ, [242ա] որ կոչեն անսուտ, ճանապարհ դիւկոչեն անսուտ, ճանապարհ դիւկոչեն, ո՞չ ժամանակի, ո՞չ ծախոց, ո՞չ իրաց¹² պէտք են: Ընդէ՞ր ծուլաս¹³, ընդէ՞ր թաքչիս, զի՞ երկնչիս, իբրեւ գերինջ ոք անփորձ լծոյ: Քաղցր է, թեթեւ է, ոչ մալէ զվիզ (Հմմտ. Մտք. Ժ. 30), այլ փառաւորէ: Զի ոչ կապին սամիք զպարանոցաւն, ինքնիշխան խնդրէ զձգողն: Տեսանես, զի՞

բամբասի Եփրեմ, իբրեւ զտուեալ¹⁴ երինջ, զի՞ անկարգութեամբ ոլորէր¹⁵ զուղիղ աւրինացն զլուծն անպատուելով¹⁶ (Հմմտ. Ուշ. Գ. 16): Ի ներքոյ դի՛ր զքո զանվանելի¹⁷ վիզդ, լե՛ր ընդ լծովն Քրիստոսի, զի մի, թողեալ զամիսն, եւ մի ազատեալ կենաւք, դիւրմբունելի իցես զազանաց:

2 «Ճաշակեցէ՛ք եւ տեսէ՛ք, զի քաղցր է Տէր» (Ուշ. Լ. 9): Քաղցրագոյն քան զմեղր զիա՞րդ պատմեցից անձանաւթից: Ճաշակեցէ՛ք եւ տեսէք: Զգայութիւն¹⁸ ամենայն բանի, յայտնագոյն առ ի փորձն: Հրէայն զթլպատութիւնն ոչ յապաղէ յաղագս սպառնալեացն¹⁹, եթէ ամենայն անձն, որ ոչ թլպատեցի (Հմմտ. Ն. Ժ. 14) յաւուրն²⁰ ութերորդի սատակեցի ի ժողովրդենէ իւրմէ: Եւ դու զանձեռագործ թլպատութիւնն յապաղես ի մերկանալ զանդամս մարմնոյ (Հմմտ. Ս. Բ. 11), մկրտութեամբ կատարեալ²¹ նմին Տեառն, ասելով՝ «ամէն ամէն ասեմ քեզ, եթէ ոչ ոք ծնցի ի ջրոյ եւ ի Հոգւոյ²², ոչ մտցէ յարքայութիւն Աստուծոյ» (Յով. Գ. 5): Եւ անդ ցաւ, եւ վեր, իսկ աստ՝ ցող անձին, [242բ] եւ վիրի սրտի²³ բժշկութիւն:

¹ B ձեռ² AA, BDE զտեսութիւն³ C ասիցես] + եւ⁴ B սղագոյն D սղայգոյն⁵ E աւետաւորէ⁶ A հարազատագոյն⁷ E եկեղեցի] եղիցի⁸ D զինքենէ⁹ BE սնեալսն C սնելսն¹⁰ A կանխաւ¹¹ A, ծնանի¹² AD ճաշակեցէ¹³ D երթայր¹⁴ A, ո]¹⁵ E յուսացելոյն¹⁶ D հնազանդեցի] հնազանդեցի¹⁷ C ներքսածական¹⁸ C զամենիսեն¹⁹ E վարդապետել²⁰ A լուացարուք²¹ CE առաքելովքն D առաքելովն²² A, ապաշխարեցէք²³ AA, DE ի ձէնջ]²⁴ A հոգոյն²⁵ D սրբոյ]²⁶ A, բեռնաւորք²⁷ E ընթանան] ընթերցան²⁸ A յընթերցուածսն C յնթերցուածսն D յընթերցուածն E յընթերցուածս²⁹ C տղայոյ] տեղացւո¹ E վարդապետել² ACE եկիր] + երկիր³ ACD ի]⁴ C ճշմարտութեանն⁵ DE փորձ⁶ E լիցիս⁷ A, քրիստոնեայ⁸ C ծանիցես⁹ AE զկենացս] զկենցաղս A, C զկենացն¹⁰ C խոստմունսն D խոստմուն¹¹ D գիտես¹² ACE իրաց] ի բաց¹³ CD ծուլանաս E ծողաս¹⁴ AA, CDE զտուեալ] զաւեալ¹⁵ AA, CD ոլորէր] մոլորէր¹⁶ A անպատուելով¹⁷ A անվանելի C զանվանելի¹⁸ C զգայութիւն] սղատութիւն¹⁹ D սպառնալեացն²⁰ C յաւուր²¹ A, կատարել²² A հոգոյ²³ C սրտին E + ի

Երկրորդ պագանես, որ յաղագս քոյն մեռաւ: Ընկալ եւ¹ ընդ նմայ զթաղիլն եւս ի ձեռն մկրտութեանն (Հմմտ. Կ. 12): Եթէ ոչ տնկակից լիցես² նմանութեան մահու նորա, որպէ՞ս հաւասարորդ լիցես³ յարութեանն (Հմմտ. Հ. 9. 5): Իսրայէլն⁴ այն ի հնումն ի Մովսէս⁵ մկրտեցաւ ամպովն եւ ի⁶ ծովուն (Հմմտ. Լ. Կ. 2), քեզ աւրինակս ընծեւելով, որ ի վախճանի⁷ ժամանակաց ցուցաւ ճշմարտութիւնն: Եւ դու փախչիս⁸ ի մկրտութենէս, ո՞չ ի ծովու տպաւորեալ, այլ ճշմարտութեամբ կատարեալ, ո՞չ ամպով, այլ Հոգւով⁹, ո՞չ ի Մովսէս¹⁰ ծառայակիցն, այլ ի Քրիստոս յարարիչն¹¹: Իսրայէլի¹² եթէ ո՞չ էր անցեալ ընդ ծովն, ո՞չ էր հեռացեալ ի Փարաւովնէ¹³, եւ դու, եթէ ոչ անցես ընդ մտրտութիւնն¹⁴, ոչ մեկնեսցիս¹⁵ ի դառն ծառայութենէ բանսարկուն¹⁶: Ոչ ըմպէր նա ի հոգեւոր վիմէն, եթէ ոչ աւրինակաբար մկրտէր¹⁶, եւ ոչ

քեզ ոք տացէ զճշմարիտ¹⁷ ըմպելին, եթէ ոչ ճշմարտապէս մկրտեսցիս: Եկեր զհաց հրեշտակաց¹⁸ նա յետ մկրտութեանն¹⁹ (Հմմտ. Լ. 25), եւ դու ոչ ուտիցես «գկեմդանի հացն» (Հ. 51), եթէ ոչ յառաջագոյն ընկալցիս զմկրտութիւն: Եմուտ նա յերկիրն աւետեաց յաղագս մկրտութեանն, բայց դու զիա՞րդ ելցես ի դրախտն (Հմմտ. Կ. 24), ոչ կնքեալդ մկրտութեամբ: Ո՞չ գիտես, զի բոցեղէն սուր կարգեալ պահէ զճանապարհ փայտին, [243ա] անհաւատից՝ ահաւոր եւ այրեցող, իսկ հաւատացելոց դիւրամատոյց եւ ընդեւ²⁰ պայծառացուցանելով: Եւ շրջանակեալ զնա արար Աստուածն եւ Տէրն, զի յորժամ տեսցէ զհաւատացեալն՝ թիկունս տայ եւ յորժամ զոք յանկնքիցն²¹ ի բերան պատահէ:

3 Հեղիաս հրեղէն կառացն²¹ եւ ձիոց հրեղինաց (Հմմտ. Կ. 11) ի նա եկելոց ոչ զարհուրեցաւ, այլ ցանկութիւն վերին ճանապարհին եւ յահագինս²² համարձակեցոյց, եւ հանդերձ հրճուելով²³ ի²⁴ 25 վերայ ել բոցեղէն կառացն, որ²⁶ դեռ եւ ի մարմնի կայր, եւ դու ո՞չ ի հրեղէն կառս ելանել հանդերձիս,

¹⁷ A, ճշմարիտ

¹⁸ C հրեշտակաց

¹⁹ C զմկրտութիւնն

²⁰ E ընտել

²¹ A, BCD կառաց

²² C յահագինս

²³ AC հրճուելով

²⁴ E ի]

²⁵ E վերայ ել] վերացեալ

²⁶ C դեռեւս

այլ ջրով եւ Հոգւով¹ ելանել յերկինս, ո՞չ ընթացիս² ի կոչումն: Եցոյց Հեղիաս զմկրտութեան զաւրութիւն ի վերայ սեղանոյ³ բոլորապատոյցն³¹⁶, ոչ հրով, այլ ջրով զգոհան ողջակիցեաց: Զի այլ լազգաբար հրոյ բնութիւն ընդ ջրոյ⁴ կռուի⁵, զի խորհրդաբար ջուրն երեքկին զսեղանովն ցնդեցաւ, սկիզբն⁶ եղեւ հրոյ⁷ եւ վառեաց⁸ զբոցն իբրեւ զձէթ: Առէք ինձ, ասէ, սափորս եւ հողէք ի վերայ ողջակիցիդ, եւ ի վերայ շերտիցդ (Հմմտ. Կ. 34): Եւ կրկնեցէք, եւ կրկնեցին⁹: Երեքնեցէք, եւ երեքնեցին¹⁰ բանին, զի ի ձեռն մկրտութեանն Աստուծոյ ընտանեանայ մերձ լինելով եւ զի լոյս մաքուր, եւ երկնային հոգիս¹¹ մաւտեցելոցն¹² ի ձեռն յերրորդութիւնն¹³ հաւատոյ¹⁴ ծագէ: [243բ] Եթէ ոսկի եկեղեցւոյ¹⁵ բաշխէի, ոչ արդեաւ¹⁶ ինձ աւելի¹⁷ վաղիւ եկից, վաղիւ տացես, այլ պահանջէիր անդէն¹⁷ զբա-

¹ AC հոգով

² A, ընթացիս

³ E բոլորապատոյցն

⁴ A, ջրոյ

⁵ AC կռուի

⁶ C սկիզբն

⁷ C հրոյ] ճրոյն

⁸ E վառեալ

⁹ AA, CD կրկնեցին

¹⁰ C ցուցանել E յուցեալ

¹¹ B յոգիս

¹² D մոտեցելոց

¹³ D երրորդութեանն

¹⁴ AA, BCE հաւատոյ] հաւատելոյ

¹⁵ A եկեղեցւոյ

¹⁶ C արդաւբ

¹⁷ AA, E անդէն] արդէն C անդրին

ժինն¹⁸ ճեպելով եւ դժուարաւ¹⁹ բերէիր յապաղումն²⁰: Իսկ յորժամ ոչ զնիւթոյն դեղեցկագունութիւն, այլ զոգուոց²¹ մաքրութիւն առաջի դնէ քեզ մեծապարգեւն, պատճառս²² ստեղծանես եւ բաղադայս²³ թուես²⁴: Պարտ էր ընթանալ ի պարգեւն: Ո՞վ զարմանանալ ի պարգեւն: Ո՞վ զարմանանալ ի պարգեւն, ոչ ծուլելով, եւ վերստին ստեղծանէ՝ ոչ փշրելով, բժշկէ՝ ոչ ցաւեցուցանելով, եւ ոչ զմտաւ ածես զշնորհն²⁶: Եթէ ծառայ մարդկան էիր եւ զրեալ լինէր ծառայից ազատութիւն, ո՞չ արժանայից ազատութիւն, ո՞չ արժանայից հանդիպեալ, տեսնակից վարձէիր եւ զդատաւորն աղաչեալ²⁸ որպէս զի ամենայն հնարիւք յազատութիւն կոչեսցիս: Ուր եւ ապտկեն, զվերջին ծառայիցն գան, յաղագս որ զկնի աշխարհի զհարուածոց²⁹ վճարումն ընդունէիր: Իսկ յորժամ ծառայ զքեզ, ոչ մարդկան, այլ մեղաց, կոչէ³⁰ յազատութիւն քարոզն, զի արձակեսցէ զքեզ ի գերութենէն եւ զոյգ քաղաքաց ի³¹ հրեշտակաց արասցէ³², եւ որդի ցուցցէ Աստու-

¹⁸ D զբաժին

¹⁹ A դժուարաւ

²⁰ C յապաղումն D զապաղումն

²¹ A զոգուոց C զոգո

²² D պատճառս] + քեզ

²³ C բաղադայս

²⁴ AC թուես A, թուես

²⁵ C զարմանալեցն A, զարմանալի այս

²⁶ C զշնորհս

²⁷ C արդաւբ

²⁸ E աղաչել

²⁹ AC զհարուածոց

³⁰ E կոչեաց C + քեզ

³¹ E ի]

³² A արասցէ] ասցէ

¹ C եւ]

² A, C լիցես] D լինիս

³ A, D լիցիս

⁴ A, B իսրայելն

⁵ C Մովսէս

⁶ AA, BDE ի]

⁷ C վաղջանի E վախճան

⁸ C փաղչիս

⁹ AC հոգով

¹⁰ AA, BDE Մովսէս

¹¹ E արարիչն

¹² A, B իսրայելի

¹³ C փարաւովնէ

¹⁴ E մեկնիս

¹⁵ A բանսարկուն

¹⁶ AA, BDE մկրտէր] մկրտեալ էր

ծոյ՝ առնելով ի ձեռն շնորհիս, ժառանգորդ բարեացն Քրիստոսի, ոչ ասես է ժամանակ ընդունել զտուեալսս¹: Ո՛վ չար խափանուածոյն², [244ա] ո՛վ գարշելի եւ անկատար անպարապութեանն³: Մինչեւ յե՞րբ⁴ Հեշտութիւնք, մինչեւ յե՞րբ⁵ ախորժելի կիրք: Բազում կեցաք⁶ ժամանակ յաշխարհի⁷, կեցցուք այսուհետեւ: Եւ մեզ զի՞նչ Հոգւոյ⁸ արժանաւոր: Զի՞նչ զուգակշիռ արքայութեանն երկնից: Ո՞ հաւատարիմ քեզ խորհրդակից առ Աստուած: Ո՞ իմաստնագոյն⁹, ¹⁰ քան զիմաստունն: Ո՞ աւգտակարագոյն, քան զբարին: Ո՞ քան զստացիչն ընտանեգոյն: Զի եւ ոչ Եւայի էր ընկալեալ զաւձին խորհրդակցութիւն փորձեալ յաւէտ, քան եթէ¹¹ զՏեառն: Բանս խոտելով ոչ պարապեմ¹²: Ողջ լեր, մի՛ երբէք ինձ ցուցցես զլոյս¹³, մի՛ երբէք զիս մերձեցուցես¹⁴ առ թագաւորն: Ո՞չ¹⁵ զայսոսիկ ասես¹⁶ ընդդէմ բախելով: Մանաւանդ թէ եւ, քան զայսոսիկ,

անբանագոյնս: Դու եթէ էիր գրեալ արքունի իրաց պարտապան եւ զպարտսն ի բաց հատանէիր ի պարտաւորութենէն, որ քեզ պարտեալ¹⁷ լինէր, արդեաւք¹⁸ եւ ապա ո՞րք էր, որ առ ազատութիւնն²⁰ զքեզ անմասն առնել կարէր՝ ձեռնարկելով ի թողութիւնն պղերգանալ. ոչ զայրանալի արդեաւք²¹ եւ աղաղակէիր, որպէս ի վերայ արկեալ քո զմասն հասարակաց շնորհին ի բաց բառնալով: Իսկ յորժամ ոչ յատուկ թողութիւն անցելոցն, այլ եւ պարգեւք²² [244բ] հանդերձելոցն քարոզեցան, քեզոյն զքեզ²³ զրկելով³¹⁷, զոր եւ ոչ թէ ի թշնամեացն ոք զքեզ դրժէր²⁴, թուէիր²⁵ իրաւացի խորհել, եւ աւգտակար զմտաւ ածել յաղագս քո, որ ո՞չ ընդունիրսդ զթողութիւն, այլ մեռանիս պարտութեանն²⁶: Եւ զայնոսիկ գիտելով, զի, որ բիւր տաղանդացն էր պարտաւոր, հանդիպեցաւ թողութեանն²⁷, եթէ ոչ ինքն ինքեան զպահանջումն²⁸ առ ծառայակիցն անմարդութեամբ նորոգեաց: Զոր եւ մեզ զգուշալի²⁹ է,

զի մի՛ կրեսցուք, յորժամ շահին պատահիցեմք, ոչ թողով պարտականացն մերոց, զի հաստատուն առ մեզ մնայցէ¹ պարգեւն:

4 Մո՛ւտ յշտեմարանս քո անձինդ, շարժեալ² զգործեցելոցն³ յիշատակ: Եթէ յոլովք են քո⁴ մեղքն⁵, մի՛ տխրեսցիս յաճախութեամբն⁶, քանզի ուր բազմացան մեղքն, առաւել եւս յաճախեաց շնորհն, ⁷եթէ ընկալցիս զշնորհն⁸ (Հմտ. Հմ. Լ. 20), զի ի բազում պարտականէն⁹ յոլով բարձցի, որպէս զի առաւել սիրեսցէ: Իսկ եթէ փոքունք եւ տրուպք, եւ ոչ ի մահ մեղքն, զի զարհուրիս ի հանդերձելոյն¹⁰, որ ոչ ¹¹անազգաբար³¹⁸ եւ զանցեալսն յուղարկեբար (Հմտ. Յմ. Լ. 10), եւ այս ո՞չ եւս յաւրինեաց դաստիարակեալ: Այլ այժմ իբրպեւ ի կշիռս կացեալ տակաց եւ անդի ի դիւաց ձգեալ: Ո՞յց ¹²արդեաւք տացես զմիտումն սրտիդ (Հմտ. Սմ. Գ. 7): [245ա] Ո՞ առ քեզ յաղթեսցէ: Հեշտութիւն մարմնո՞յ, եթէ՞ սրբութիւն անձին, վայելումն մերձակայի՞ցս, եթէ՞ հանդերձելոցն ցանկութիւնք:

Հրեշտակք զքե՞զ ընդունին, եթէ՞ առցեն ընդունողքն: Վասն զի եւ ի ճակատամարտսն յաւրավարքն զնշանն, որք ընդ նոքաւքն են, բաժանեն¹³ տան, զի եւ սիրելիքն զիւրաբար զիրեարս կոչիցեն, եւ առ զիմամարտսն, թէ ի պատերազմին խառնակիցին, դիւր որոշելի կարիցէ¹⁴ լինել բաժանումն¹⁵: Ոչ ոք ծանիցէ զքեզ, մեր ես, թէ ի հակառակորդացն, եթէ ոչ զխորհրդեանս նշան ընձեռեսցէ¹⁶ զընտանեգոյնս¹⁷, եթէ ոչ նշանակեսցի ի վերայ քո լոյս երեսաց Տեառն: Զիա՞րդ խնամեսցէ զքեզ հրեշտակն¹⁸, զիա՞րդ ի բաց առցէ ի թշնամեացն¹⁹, եթէ ոչ ծանիցէ զկնիքն: Զիա՞րդ եւ դու անսրցես Աստուծոյ, եթէ ոչ բերիցես²⁰ զծանալթութիւնն: Եթէ անգիտանաս, զի՞ զկնքեցելովք²¹ տամբքն սատակիչն զանցանէր²², եւ յանկնիքն սպանանէր զանդրանիկսն²³ (Հմտ. Լ. Ժ. 23): Անկնիք ոսկի³¹⁹ դիւրաձեռնարկելի²⁴ է գողոց²⁵, ոչխար առանց դրոշմի անաշխատաբար դրժի:

¹ A զտուեալսս C զտուելս

² AC խափանուածոյն E խափանուածոցն

³ A₁ անպարապութեանն] անպատուութեանն

⁴ A₁ ցերբ

⁵ A₁ ցերբ

⁶ A կեցաք] + ժամանակ

⁷ CD աշխարհի

⁸ A Հոգոյ C Հոգոյն

⁹ A₁ իմաստագոյն

¹⁰ C քանզի իմաստունն

¹¹ BD եթէ]

¹² A₁ պարապիմ

¹³ D զլոյս] զլոյս

¹⁴ A₁ E մերձեցուցես] + զիս

¹⁵ A₁ ոչ] ով

¹⁶ C ասես

¹⁷ D պարտեալ] պատմեալ

¹⁸ C արդաւք

¹⁹ ABDE ո]

²⁰ C ազատութեանն

²¹ C արդաւք

²² D պարգեւք

²³ DE քեզէն

²⁴ B դժբեր

²⁵ AC թւէիր

²⁶ C պարտաւքն

²⁷ C թողութեան

²⁸ CDE զպահանջումն

²⁹ A զգուշալի] գուշալի C սգուշալի

¹ D մնացէ

² A₁ շարժեաց

³ C գործելոցն

⁴ B քո]

⁵ C մեղք

⁶ C յաճախութեամբն

⁷ C եթէ ընկալցիս զշնորհն]

⁸ B շնորհն

⁹ ABCE պարտականէն] պարտական են

¹⁰ BCE հանդերձելոցն

¹¹ D անազգաբար] անզգայաբար

¹² C արդաւք տացես

¹³ C բաժանեն] բաւական են

¹⁴ C կարիցել

¹⁵ D բաժանումն

¹⁶ C ընձեռեսցես

¹⁷ C զընտանեգոյնս]

¹⁸ C հրեշտակն

¹⁹ B թշնամեաց

²⁰ E բերցես

²¹ E զկնքեցելովք

²² A₁ զանցանէր] զանց առնէր

²³ A₁ զանդրանիկսն

²⁴ A₁ դիւրաւ ձեռնարկանելի

²⁵ D գողոյ

5 Մանուկ էս, ամրացոյ զմանկութիւնդ մկրտութեանն սանձաւք: Էսնց հասակն, տուեցա՞ր զշահն¹, մի՛ կորուսցես զպահպանութիւնն եւ մի՛ ի² մետասաներորդի որպէս յառաջնումն իմասցիս, ուր հնար|245բ|աւոր է եւ կենցաղոյս առաջի աչաց ունել³ եւ⁴ զկատարած: Եթէ ոք ի բժշկացն խոստանայր քեզ հնարիւք իւրք եւ մտածութեամբք մանուկ առնել ի ծերութենէ՝ ո՞չ արդեաւք⁵ տենչանայիր գալ այնորիկ աւուր, յորում զքեզ ինքն տեսանել հանդերձեալ էիր յարբունս ընդարձակեալ: Իսկ յորժամ զանձինդ⁶ քո զուարճացուցանել⁷ խոստանայ քեզ մկրտութիւնն, զոր դու հնացուցէր եւ աղտեղի զնա զանաւրէնութեանցն, եւ զարշելի ցուցեր, արհամարհես զբարեգործն, եւ ոչ հայիս⁸ յաւատիսն: Ո՞չ բաղձաս տեսանել զինչ մեծ սքանչելիք խոստմանն, զիա՞րդ առանց մաւր ծնեալ լինի մարդ, զիա՞րդ հնացեալն եւ ապականեալն⁹ ի մոլար ցանկութենէ¹⁰ պնդի դարձեալ եւ պատանեկանայ, եւ ի ճշմարիտ մարդ¹¹

մանկութեան¹² վերստին գայ (Հմտ. Լ: 22): Մկրտութիւն գերեւոր փրկանք, պարտաւորութեանց թողութիւն, մահ մեղաց, դարձեալ ծնունդ ոգւոյ¹³, զգեստ¹⁴ լուսաւոր, կնիք անձեռնարկելի, կառք առ ի յերկինս, թագաւորական¹⁵ գրաւական¹⁶, որդեգրութեան շնորհ¹⁷: Քան զայս¹⁸ բարիս եւ զայսպիսիսս, ¹⁹թշուառական, նախապատուելի՞ վարկենի զհեշտութիւնս: Իմանամ զքո յապաղումնդ²⁰, թէպէտեւ պաճուճես²¹ բանիւք: Նոյն ինքն գոչեն իրքդ, թէպէտեւ ձայնիւ լուս²²: Ներեա՛, վարեցայց²³ |246ա| մարմնով առ ի վայելումն դարշելեացն, թաւալեցայց ի տղմի հեշտութեանցն, շաղախեցից արեամբ²⁴ զձեռս, յափշտակեցից զայլոց, նենգութեամբ գնացից, երդուայց²⁵, ստեցից, եւ յայնժամ զմկրտութիւնն, յորժամ յանգեցից²⁶ երբէք զչարիսն, ընկալայց: Արդ, եթէ բարւոք²⁷ են մեղքն՝ պահեա՞²⁸ զնոսա իսպառ,

¹² D մանկութիւն

¹³ AC ոգոյ

¹⁴ CD սգեստ

¹⁵ B թագաւորութեան C թագաւորութեան

¹⁶ AA, BE գրաւական] գրական

¹⁷ C շնորհս

¹⁸ ABDE զայս] + քան A, զայս] զայսքան

¹⁹ AC թշուառական նախապատուելի

²⁰ C յապաղումն

²¹ C պաճուճել C + ես

²² A, լուս] լուս

²³ ABCE վարեցայց] + վարեցայց

²⁴ C արեամբ

²⁵ AC երդւայց

²⁶ D յանգեցից] յանդգնեցից

²⁷ CD բարիք

²⁸ A, պահեա

¹ ABDE զշահսն

² A, ի]

³ C ունելով

⁴ C եւ]

⁵ C արդեաւք

⁶ C զանձն E անձնդ

⁷ AC զուարճացուցանել

⁸ C հայիս] նախ

⁹ D ապականեալն] ապականալն

¹⁰ BC ցանկութենէն

¹¹ D մարդ]

իսկ եթէ վնասակարք արարողին՝ ընդէ՞ր մնաս ի սատակիչսն: Ո՞չ ոք, զմաղձն¹ փսխել խնդրելով՝ չար եւ անարգել կերակրովք² բաղմապատիկ զնոսա յինքեան³ ժողովիցէ: Մաքրել աւրինաւոր է ի տրտմականացն զմարմինն, ոչ պատրաստել զհիւանդութիւն մեծագոյն, քան զզաւրութիւնն: Երեւի եւ նաւ մինչեւ յորպիսի ծանրութիւն, զորս բերեն⁴ հանդուրժել⁵, իսկ առաւելն⁶, քան զայն, ընկղմէ: Մի՛ երբէք եւ դու, մեծագոյն քան զթողութիւնն առնելով զմեղսն, նախ քան յուսացեալ⁷ ի նաւահանգիստն ընկալցիս զնաւաբեկութիւնն: Ո՞չ տեցիս զնաւաբեկութիւնն: Ո՞չ տեսանէ Աստուած կամ ո՞չ իմանաս⁸ զքո մտածութիւնդ, կամ գործակից լիցի քոց անաւրէնութեանցդ: Կարծեցեր անաւրէնութիւն, ասէ, թէ եղեց քեզ նման (Հմտ. Ս: Լ: 16): 21): Զառն մահկանացուի⁹ զսիրելութիւն գործելով՝ յաղագս բարեգործութեանն զքեզ յաւրինէս զայնոսիկ, ասելով եւ գործելով, որովք զգասցէ խնդացեալ: Իսկ Աստուծոյ¹⁰ ընտանեակ եւ զորդւոյ¹¹ կարգ յուսալով ընդունել, |246բ| զթշնամութիւնն Աստուծոյ¹² գոր-

¹ C զմաղձն

² E կերակրօք

³ C յինքենս

⁴ C բերենն

⁵ A հանդուրժել] անդ ուժել

⁶ C առաւել

⁷ C յուսացելսն

⁸ A, իմանայ

⁹ A մահկանացուի

¹⁰ C աստուծոյ] այսք

¹¹ A զորդոյ C զորո

¹² C աստուծոյ]

ծես, եւ ի ձեռն զաւրինաւքն զանցանելով¹³ անպատուես¹⁴ զնա, որովք յաւէտ գլխեն¹⁵, այնքիւք վստահանաս յընտանութիւնն: Տե՛ս մի գուցե յուսով փրկութեանն, յաճախութիւն յարեաց ի քեզ ամփոփելով, զմեղսն ժողովիցես¹⁶ եւ թողութեանն¹⁷ ոչ պատահիցես: Աստուած ոչ այպանի (Հմտ. Լ: 7): Մի՛ վաճառէր զշնորհն: Մի՛ ասիցես՝ զեղեցիկ են աւրէնքն, այլ հեշտալի՛ մեղքն: Հեշտութիւն¹⁸ կարթ է սատանայի առ ի կորուստն ձգել: Հեշտութիւն¹⁹ մայր մեղաց, եւ մեղք խայթոցք են մահու (Հմտ. Լ: Կ: Լ: Ժ: 56): Հեշտութիւն՝ դայեակ յաւիտեանական որդանն²⁰, որ առ ժամանակ ինչ ողորկ է զվայելողն, բայց յետոյ դառնագոյն, քան զլեղի առնէ զգոլորչիսն: Ոչ այլ ինչ գոչէ յապաղումն, քան զայսոսիկ, թագաւորեացեն²¹ իս նախ մեղքն, ապա թագաւորեացէ երբէք եւ Տէրն: Կազմեցից զիմ անդամս զէն չարութեան անիրաւութեամբ²². ապա պատրաստեցից երբէք²³ զէն արդարութեան զնոսա Տեառնն (Հմտ. Լ: 9: 13): Այնպէս եւ Կայէն պատարագէր զգոհսն²⁴, առաջինն՝

¹³ C զանցանելով] զանց առնելով

¹⁴ A անպատուես

¹⁵ C գլխեն

¹⁶ E ժողովեցես

¹⁷ A, թողութիւնն

¹⁸ ABC կարթ է] կար թէ

¹⁹ C զհեշտութիւն

²⁰ C որդանն

²¹ D թագաւորեացին

²² A, անիրաւութեամբ] անորէնութեամբ

²³ D երբէք] + եւ

²⁴ C զգոհս

ի վայելումն ինքեան եւ զերկրորդն¹ արարչին եւ պարզեւողին Աստուծոյ: Յորժամ յաւաւոր ես գործովք՝ զմանկութիւն քո ի մեղս մատնես²: Եւ յորժամ տաժանեսցին³ գործիքն, յայնժամ ընծայես զնոսա⁴ Աստուծոյ, յորժամ ոչինչ են⁵ պիտանացուք⁶, [247ա] այլ հարկաւորութեամբ անկեալ կայցէ յաղագս ժամանակին թառամեցուցանելոյ եւ լքուցանելոյ⁷ զպնդութիւնն: Ի ծերութեան⁸ պարկեշտութիւնն ոչ է պարկեշտութիւն, այլ պակշտութեան⁹ անկարութիւն¹⁰: Մեռեալ ոչ պսակի, ոչ ոք արդար յաղագս անկարութեան չարին: Մինչ դեռէի քեզ զաւրութիւն, բանիւ¹¹ ժուժկալեա¹² ի մեղացն: Քանզի այս է առաքինութիւն՝ խոտորումն ի չարէ եւ լինելութիւնն բարւոյ¹³ (Հմմտ. Լ. Պէտրոսի, Գ. 11): Իսկ դատարկութիւն չարութեանն¹⁴ ոչ գովի ինքն ըստ ինքեան եւ ոչ տանջանաց¹⁵ արժանաւորի: Եթէ յաղագս հասակին դադարեսցէ ի մեղաց, տկարութեանն է շնորհ¹⁶: Բայց գովեմք¹⁷,

¹ CE զերկրորդսն

² E մատնես] ծախես

³ C տարժանիցին

⁴ C զնոսա] զնա

⁵ C են]

⁶ C անպիտանացուք

⁷ A, լքուցանելոյ

⁸ C ծերութեանն C + անդ

⁹ C պակշտութեան]

¹⁰ D անկարութիւն] անկարարութիւն

¹¹ C բանի

¹² B ժուժկալ է

¹³ A բարոյ C բարո

¹⁴ A, չարութեանն]

¹⁵ C տանջանացն

¹⁶ B շնոհ

որք յաւժարութեամբ¹⁸ են առաքինիք, որ որք ի հարկաւորութենէ իմեքէ արգելեալք են: Ո՞ր ի¹⁹ քեզ եւ զսահման կենացդ հաստատեաց, ո՞ր քեզ յառաջ ուխտեալ ծերութիւնն²⁰ սահմանեաց, ո՞ր այնպէս հաւատարմագոյն եւ արժանի հաւատարմութեան առ քեզ հանդերձելոցն երաշխաւոր: Ո՞չ տեսանես զտղայսն յափշտակեալս²¹ եւ որք յարբունս հասակին են տարեալս²²: Ո՞չ ունի զմի աւրինադրութիւնն²³ կենցաղս: Զի՞ յապաղէս տապոյն քեզ պարզեւ լինել զմկրտութիւնն, յորժամ ոչ խաւսեցեալ իցես զփրկական բանս, թերեւս եւ²⁴ ոչ լսել²⁵ մաքրապէս հրամայեսցիս, [247բ] նովիմք զլիսով ընտանացիս²⁶ ի հիւանդութիւնս՝ ո՞չ²⁷ ձեռս ամբառնալ յերկինս, ո՞չ յոտն կալ, ո՞չ խոնարհեցուցանել ծունր յերկրպագութիւն, ո՞չ ուսանել ինչ պիտանացու, ո՞չ խոստովանել զգուշութեամբ, ո՞չ ուխտել Աստուծոյ, ո՞չ հրաժարել ի թշնամոյ²⁸, թերեւս եւ²⁹ ոչ³⁰ հանձարով զհետ երթալ ի խորհուրդն¹

¹⁷ E գովիմք

¹⁸ C յօժարութեամբն

¹⁹ ABDE ի]

²⁰ C ծերութեանն E ծերութիւն

²¹ D յափշտակեալս] ABE յապտակեալս C յարշտակիս

²² C տարել

²³ A, աւրինադրութիւնն] օրհնութիւն

²⁴ D եւ]

²⁵ C լսես D լսեմ

²⁶ A, ընտանացիս C ընտանեցիս

²⁷ E ոչ] + ի

²⁸ B թշնամոյ CE թշնամոյն

²⁹ A, եւ]

³⁰ E ոչ]

հուրդն¹ ածողին յերկուացեալ², արդեաւք³ ի մերձակայսս իմացայք⁴ զշնորհն, թէ անզգամաբար⁵ ինչ ունի լինելոցն: Յորժամ իմաստութեամբ⁶ զշնորհն⁷ ընկալցիս, յայնժամ զտաղանիդն ունիցիս եւ զգործն ի⁸ վերայ բերիցես:

Եւ նմանեցես ներքինոյն⁹, որ եզիտ զվարդապետն եւ ոչ յապաղեաց զուսումնն¹⁰, եւ ի կառսն եւս եհան զաղքատն, ճոխն, զռազմիկն եւ զքամահելին, հպարտն եւ ամբարհաւաճն¹¹, եւ ուսեալ զԱւետարանն արքայութեան¹², ընկալաւ¹³ սրտիւ³²⁰ զհաւատն¹⁴, ոչ յապաղեաց իրրեւ¹⁵ զկնիքն Հոգւոր: Զի իրրեւ հանդիպեցան ջրոյն, ահա, ասէ, ջուր: ¹⁶ Խնդութեան է բանս, ահա խնդրելիս. զի՞նչ արգելու¹⁷ զիս ի մկրտելոյ¹⁸: Ո՞ւր յաւժարութիւնն է պատրաստ, խափանումն եւ ոչ ինչ: Զի որ կոչեն մարդասէր՝ է եւ սպասաւորն պատ-

¹ C խորհուրդ

² A յերկուացեալ

³ C արդեաւք] երբէք

⁴ B իմացայք E իմացաք

⁵ C անզգամաբար

⁶ D իմաստարար

⁷ C զշնորհսն

⁸ C ի] ոչ

⁹ B ներքինոյն

¹⁰ C զուսումն

¹¹ D ամբարհաւաճ

¹² D արքայութեանն

¹³ AA, BCDE սրտիւ] սերտիւ

¹⁴ A, զհաւատքն

¹⁵ CD իրրեւ]

¹⁶ D խնդութեանն... խնդրելիս]

¹⁷ B արգելոյ

¹⁸ D մկրտելոյ] մկրտելոյ D + խնդութեանն է քանտակաց խնդրելիս զինչ արգելուցու զիս ի մկրտելոյ

րաստ, շնորհն՝ առատ, յաւժարամտութիւնն¹⁹ գտցի եւ խափանումն ինչ ոչ լինիցի: Մի է, որ արգելուեն, որ խնու մեզ [248ա] զփրկութեան ճանապարհ²⁰, որում յաղթեսցուք ընտրելով կամաւք: Նա զգանդաղումն²¹ ի մեզ առնէ, մեք մի անդիտացուք զնորա²² միտսն²³: Քանզի ո՞չ զմեղսն²⁴ այսաւր առնել խրատէ եւ զարդարութիւնն վաղիւ հաւանեցուցանէ զմեզ շտեմարանել: Յաղագս այսորիկ եւ Տէրն, լուծանելով զնորա չար խորհրդակցութիւնն, այսաւր ասէ, թէ ձայնի իմում լուիցէք²⁵ (Հմմտ. Ս. Գ. 8): Եւ նա ասէ՝ այսաւր ինձ եւ վաղիւ²⁶ Աստուծոյ: Տէրն²⁷ հակառակ բարբառի՝ այսաւր իմում ձայնի լուարուք²⁸: Իմա զթշնամին՝ ոչ համարձակի խորհրդակից լինել բոլորովին ի բաց կալ յԱստուծոյ (զիտէ, զի ծանր է լսել զայնոսիկ քրիստոնէից), այլ արուեստիւք²⁹ պատրանաց հնարի զյանդգնութիւնն: Իմաստուն է չար առնել, տեսանէ, զի ըստ մերձակայիս կեամք մարդիկ³⁰, ամենայն գործք ըստ մաւտաւորաց զաւրանան: Զայս աւրն

¹⁹ E յօժարմտութիւնն

²⁰ C ճանապարհն

²¹ BCE զգանդաղումն

²² A, զնորա] զնոսա

²³ B միտսն]

²⁴ C զմեղսն] զմիտսն

²⁵ A լիցէք C լիցուք

²⁶ C վաղիւ

²⁷ C տէրն] տեսանն

²⁸ AC լւարուք

²⁹ AC արուեստիւք

³⁰ ABCD մարդիկ] մարդ ի

գողանալով, ի մէջն ճանաչելու
զվաղուանն¹ մեզ զյոյսն թողու:
Եւ ապա՝ իբրեւ ի² վաղիւն գայ,
դարձեալ չար բաժանակիցն մեր,
եկեալ մաղթէ զայսաւրն ինքեան³
եւ զվաղիւն Տեառնն: Եւ այսպէս⁴
միշտ զմերձակայսն Հեշտու-
թեամբ⁵ առնու, իսկ զհանդեր-
ձեալսն յուսոց⁶ մերոց⁷ թողու,
[248բ] զանխաբար զմեզ ի բաց ո-
րոշէ ի կենաց:

7 Այնպիսի տեսի եւ երբեմն
զխարդախութիւն⁸ հաւու զիւրահ-
նարի: Քանզի զիւրըմբռնելիք նո-
րա ձագքն էին յաղագս տղայու-
թեան, զինքն առաջի արկեալ որ-
պէս պարտաւոր որս լինել եւ ի
ձեռն⁹ որսորդացն դառնալով՝ ոչ
ըմբռնելի էր ձեռնարկութեան որ-
սորդացն եւ ոչ հրաժարումն նոցա
առնէ որսոյն¹⁰: Այլ յուսովն զնո-
սա զանազանաբար ունէր, առ ի
յինքն պարապոյն, ձագուցն ըն-
դարձակութիւն փախստեան
պատրաստ էր, ապա ի վախճա-
նին¹¹ եւ ինքն թռեալ¹²: Երկիր մի
եւ դու նմանապէս կրեսցես՝ յա-
ղագս անյայտիցն յուսոյ¹³ զերեւե-

լիսդ մատնելով: Ե՛կ ինձ, զբովան-
դակ զքեզ փոփոխելով¹⁴ առ Տէրն,
տո՛ւր զքո զանուկ¹⁵, զրեցիր¹⁶
ընդ եկեղեցոյ¹⁷: Զի զինուորն¹⁸
ըստ ընտրման¹⁹ թուի²⁰, ըմբիշ
զրեալ²¹ նահատակի, ռամիկն քա-
ղաքացի զրի եւ ընդ տոհմիսն²²
թուի²³: Ամենեցուն այսոցիկ պար-
տական եւ իբրեւ զինուոր²⁴ Քրիս-
տոսի, իբրեւ զըմբիշ բարեպաշտու-
թեան՝ որպէս քաղաքականութիւն
ունելով յերկինս: Գրեցիր²⁵ յայսմ ի
զիրս զանդ²⁶ փոխեալ²⁷ զրեցի²⁸
վասն վերնումն: Ուսի՛ր, վարդա-
պետեցիր զաւետարանական քա-
ղաքականութիւնս²⁹, զաչացն՝ հա-
ւասարութիւն³⁰, զլեզուաց³¹ ժող-
կալութիւն, զմարմնոյ՝ [249ա] ծա-
ռայութիւն, զխորհրդոց՝ խոնար-
հութիւն, զմտաց՝ մաքրութիւն,
զբարկութեան³² ապականու-
թիւն³³: Ժողովեալ առաջի զիջի՛ր,

¹⁴ B փոփոխել

¹⁵ C անուկ

¹⁶ C զրեց

¹⁷ A եկեղեցոյ

¹⁸ A զինուորն A₁ զինուորի

¹⁹ E ընտրութեան

²⁰ A թուի

²¹ C զրի]

²² A, BDE տոհմիկն C տոհմակիցսն

²³ AC թուի

²⁴ AC զինուոր

²⁵ C զրեցէր

²⁶ D զանդ] զայն E զի անդ

²⁷ B զանփոփոխեալ C զանփոփոխել A, DE

փոփոխեալ

²⁸ A, D զրեցիր

²⁹ C քաղաքավարութիւնսն

³⁰ E հաւասարութիւն] հաւաստութիւն

³¹ A զլեզու D զլեզոյ E զլեզուոյ

³² A, զբարկութեան] զբարեկամութեան

³³ C անապականութիւն

¹ A զվաղեանն B զվաղվեան C զվաղեան

² ABDE ի]

³ C ինքէն

⁴ B այսպէս] այնպէս

⁵ CE Հեշտութեամբ

⁶ E յուսոյ

⁷ A մերոց] մեռոց E մերոյ

⁸ B զխարդախութիւն] զկախարդութիւն

⁹ A, D ձեռն

¹⁰ BD որսոցն

¹¹ C վաղջանին

¹² C թռեալ

¹³ E յուսոց

զրկեալ¹ մի՛ դատիր, ատեցեալ սի-
րեա՛, հալածեալ² ներեա՛, բամբա-
սեալ³ մաղթեալ⁴: Մեռիր մեղացն,
խաչակից լե՛ր Քրիստոսի, զբո-
վանդակ սէր⁵ փոխադրեա առ
Տէրն: Այլ դժուարինք⁶ են այսո-
քիկ: Եւ զի՞նչ բարեացն դիւրինք:
Ո՞րքնելով⁷ յաղթութիւն արար:
Ո՞ր փափկանալով եւ հանգստեամբ
ընդ ժողովալսն պսակաւք⁸ զար-
դարեցաւ: Ոչ ոք ոչ ընթանալով
էառ զյաղթանակն: Աշխատու-
թիւնք¹⁰ ծնանին զփառս¹¹, վաս-
տակք առթեն¹² զպսակսն¹³: «Բա-
զում նեղութեամբք պարտ է մեզ
մտանել յարքայութիւնն երկնից»,
ասեմ եւ ես՝ այլ զայսոսիկ զնե-
ղութիւնս յարքայութեանն¹⁴ երկ-
նից յերանութիւնս փոփոխէ, իսկ
զմեղացն վաստակս¹⁵ ի գեհենին
վտանգաւոր եւ տխուր ամբարէ:
Քանզի այլք հաւաստեալ¹⁶ գի-
տեն, զի եւ ոչ սատանայի գործք
առ գործողսն¹⁷ անիրաւութեան ա-
ռոյգք¹⁸ ինչ մերձանան¹⁹: Ո՞ր

քրտունք ողջախոհութեան²⁰: Իսկ
որ պոռնիկն²¹ քրտեալ է՝ Հեշտու-
թեամբքն զինքն հալելով: Զի՞նչ
այնքան ի բաց բառայ ի²² մարմ-
նի կարոնաւորութիւնն, որքա՞ն
պիղծ եւ կատաղեալ²³ պակշտու-
թիւնն բաժանէ: Գիշերք ան-
քունք, որք կանխեն²⁴ յաղաւթս
ի [249բ] գիշերին, այլ յոյժ դժնդա-
կագոյնք եւ տքնեցելոցն յանդրա-
նալն: Քանզի յորժամ երկիւղ²⁵
զնա պաշարեսցէ եւ որ ի Հեշտու-
թեանցն աւիւն²⁶ զամենայն հան-
գիստն²⁷ ամենեւին ի բաց վարէ:
Զի եթէ, փախչելով²⁸ ի²⁹ նեղութե-
նէ, որ ի փրկութիւնն բերէ³⁰, զըն-
դարձակութեան զհետ երթիցես
մեղացն, երկնչիմ մի, մինչեւ իս-
պառ յանդորրու³¹ գնացեալ՝ յար-
մարագոյն գտանիցես ճանապար-
հին զաւթեալն: Այլ դժուարա-
պահելի³² է գանձն, տքնեա, եղ-
բա՛յր: Ունիս գործակիցս³³, եթէ ա-
խորժես³⁴, զաղաւթսն³⁵ զգիշերա-
պահս, զպահս³⁶ զտնապահս,

¹ D զրկել

² C հալածել

³ C բամբասել

⁴ A մաղթեալ

⁵ A, սէր] + քո

⁶ AC դժուարինք

⁷ E ո] որք

⁸ D քնելով] ունելով E ի քուն լինելով

⁹ C պսակաւ

¹⁰ C աշխատութիւն

¹¹ C զփառսն

¹² AD առթեն] առցեն

¹³ E զպսակս

¹⁴ C յարքայութեանն] + են

¹⁵ C վաստակ

¹⁶ C հաւաստեալ

¹⁷ C գործողսն

¹⁸ B առոյգ

¹⁹ A, DE մերձանան

²⁰ C ողջախոհութեանք

²¹ BC պոռնիկն D պոռնիկին E պոռնիկին

²² C մարմնաւոր կրօնօրութեանն

²³ A, կատաղեալ] կատարեալ

²⁴ D կանխեն

²⁵ C երկիւղ

²⁶ AC աւիւն] նաւիւն

²⁷ C զհանգիստն

²⁸ C փախչելով

²⁹ ABE ի] է

³⁰ E բերէ] վերաբերէ

³¹ AC յանդորրու

³² A դժուարապահելի

³³ C գործակից

³⁴ C ախորժեսցես

³⁵ C զաղաւթսն]

³⁶ C զպահս]

զսաղմոսերգութիւնն՝ ¹ զանձնամ-
խիթարականն ³²¹: Զայսոսիկ ² մերձ
առցես: Սոքա ³ աւթակիցք ³²² քեզ
լիցին ի պաշպանութիւնն պա-
տուականացն ⁴: Զի՞նչ լաւագոյն ա-
սա, ընչաւետանալ մեզ ⁵, եւ յա-
ղագս պատուականացն ⁶ զարհու-
րել, թէ եւ ոչ ունել սկիզբն ⁷, զոր
պաշպանիցեմքն ⁸: Ոչ ⁹ ոք երկիւ-
ղիւ զրկանացն զբարիսն ի բաց
մղիցէ: Վասն զի ոչ այսպէս ո-
չինչ ¹⁰ մարդկայնոցս ¹¹ հաստատեալ
արդեաւք ¹², եթէ զիւրաքանչիւր
ոք զճեպեցելոցն ¹³ վրիպանս խոր-
հէաք ¹⁴: Քանզի առընթեր կայ
երկրագործութեան անբերութիւն,
վաճառականութեան՝ նաւաբեկու-
թիւն, ամուսնութեան՝ այրութիւն,
մանկասնութեան ¹⁵ անորդութիւն:
Եւ համայն ձեռնարկեմք ¹⁶ ի
գործ[250ա]սն, յախորժելի յոյսն
յենլով եւ զյուսացելոցն զհանդի-
պումն ¹⁷ դնելով զմերս տնաւրինին

¹ E զանձնամխիթարականն] զանձն մխիթա-
րականն

² A, զայսոսիկ] զայնոսիկ

³ C աւթակիցք] աղաւթակիցք

⁴ AC պատուականացն

⁵ E մեզ] քեզ

⁶ A պատուականացն C պատուականացս

⁷ C սկիզբն E զսկիզբն

⁸ BCD պաշպանիցեմքն] պաշիցեմքն E պա-
տահիցեմքն C + եւ

⁹ C ոչ]

¹⁰ A, ոչինչ] զինչ

¹¹ A, B մարդկայնոցս

¹² C արդաւք

¹³ BD զճեպեցելոցն

¹⁴ C խորհելք

¹⁵ DE մանկասնութեանց C մասնակցութեան

¹⁶ C ձեռնարկեմք

¹⁷ C հանդիմումն ABCD հանդիպումն

Աստուծոյ: Իսկ դու բանիւ պար-
կեշտացուցանես զսրբութիւնն,
բաց գործով ընդ բամբասեալսն դե-
գերիս: Տե՛ս մի գուցէ դու զղջա-
նայցես զչար մտածութիւնսդ, յոր-
ժամ շահ ¹⁸ քեզ ¹⁹ յապաշաւանացն
եւ ²⁰ ոչինչ լինի ²¹: Ողջախոհացու-
ցէ ²² զքեզ կուսիցն առակ: Նոքա
ձէթ յամանս ոչ ունելով ²³ զհար-
կաւորսն զգային ²⁴: Յաղագս որոյ
եւ յիմարս բանն ²⁵ զնոսա կոչեաց,
զի, ժամանակս ձիթոյն շահելոյ ի ²⁶
շրջել եւ ի վաճառել ²⁷ ծախսեցին ²⁸,
զանխլացաւ ի նոցանէ, փափկե-
ցաւ Քրիստոսի ³²³ պայծառու-
թիւնն ²⁹ հարսնարանին: Մի գուցէ
եւ դու, տարի ի տարւոյ ³⁰, եւ ա-
միս յասոյ, ³¹ եւ աւր ըստ աւրէ յա-
պաղելով ³², եւ ոչ առնլով ³³ զձէթն ³⁴
զկերակուրն լուսոյ, անկցիս եր-
բեմն ³⁵ յոր ոչ վստահանաս յաւրն,
յորժամ պակասեցեն ³⁶ ³⁷ ի քէն այ-
նուհետեւ կենացդ պատճառք, եւ

¹⁸ BD շահք

¹⁹ BD քեզ]

²⁰ C եւ]

²¹ C լինիցի

²² D ողջախոհացուցանէ

²³ C ունելով] + նոցա

²⁴ C զգային] սգային

²⁵ C զբանն

²⁶ C ի] եւ

²⁷ D վաճառելն

²⁸ D ծախսեցին

²⁹ CE պայծառութիւն

³⁰ A տարոյ C տարո

³¹ E եւ... աւրէ]

³² E յապաղելով] + օրըստօրէ

³³ C առնլով

³⁴ C զձէթն] զձեռն

³⁵ AA, BDE երբեմն] երբէք

³⁶ A, պակասեցի

³⁷ C ի քէն]

տարակուսանք ամենայն ուստեք,
եւ նեղութիւն ¹ անմխիթարելի,
հրաժարեցելոց ² բժշկաց, հրամայե-
ցելոց ³ ընտանեաց: Յորժամ խիտ եւ
հոծ թառանջամբ եւ ցամաքու-
թեամբ վտանգեալ ⁴, սաստիկ տա-
պոյն տոչորեալ զներքսն ⁵ եւ ու-
տելով, թառանջիցես ⁶ ի միջոցէ ⁷
սրտէն, զտրտմակիցսն ոչ եւս
գտանիցես: [250բ] Եւ խաւսեցիս
նուաղս ⁸ եւ աղաւտս, եւ լսող՝ ոչ
ոք: Ամենայն խաւսեցեալքն իր-
բեւ բարբաջանք արհամարիցին ⁹:
Ո՞ տացէ զմկրտութիւնն յայնժամ:
Ո՞ յիշեցուցէ խելագարելոյդ
յարմարագոյնս լուիցեն ¹⁰, որք ար-
տաքոյ ախտի քամահեն ¹¹, սիրելին
դանդաղի, զյիշատակն իբրեւ
զխռովութիւնս ինչ առնել թե-
րեւս, եւ բժիշկն խաբեսցէ, եւ
զքեզ ինքն ոչ գիտիցես յաղագս
բնութեամբ կենասիրութեանս ¹²:
Գիծ անապատ յաւգնականաց, եւ
որ մկրտերն ¹³ ոչ էր ¹⁴ հուպ: Մահն
մերձ եկաց, եւ տարողքն փութան:
Ո՞ է, որ զերծուցանիցէ ¹⁵: Աս-

¹ C նեղութիւնք

² D հրաժարեցոյ E հրաժարեցելոյ

³ E հրամայեցելոցն

⁴ C վտանկելք

⁵ D զներքսն] զի ներքսն

⁶ C թառանջեցես

⁷ E միջոցէ] միջէ

⁸ AC նուաղս E նուաղս

⁹ E արհամարհիցեն

¹⁰ AC լուիցեն

¹¹ A, քամահին

¹² D կենասիրութեանս] կենասիրութեանն

¹³ BD մկրտէր E մկրտէն

¹⁴ ABCE էր] է

¹⁵ C զերծուցանէ

տուած, որ արհամարհեցաւն: Այլ
լուիցէ ¹⁶ յայնժամ՝ միթէ ¹⁷ դու այժմ
նմա լսես: Նախ՝ սահմա՞նս իմն
տացէ: Գեղեցկապէս վարեցար
տուեցելովդ ¹⁸:

8 Մի՛ ոք զքեզ խաբիցէ սնոտի
բանիւք (Հմտ. Լեւ. Լ. 6): Քանզի ի
վերայ կացցէ ¹⁹ քո յանկարծաւրէն
սատակումն (Հմտ. Լ. Թ. Լ. Լ. 3) եւ
կործանումն նմանապէս զաւրէն
մրրկի մերձ եկեսցէ: Գայցէ հրեշ-
տակ ²⁰ տխուր, տանելով բռնաբար
եւ քարշելով զքո զանձնդ կա-
պեալ մեղաւք, յաճախապէս դար-
ձեալ յայսմ ²¹ կողմ ²² ողբացեալ ա-
ռանց ձայնի, գործոյ ²³ այնուհե-
տեւ ողբոցն փակեցելոց: Որքա՞ն
շարժիցէ ²⁴ զքեզ, որքա՞ն ²⁵ հառա-
չիցես ²⁶, անգործս լայցես ի վերայ
խորհրդոց, յորժամ տեսանիցես
զպայծառութիւն արդարոցն լու-
սաւոր մասամբ պարգեւեացն եւ
զտխրութիւն մեղաւորաց ի ²⁷ խո-
րին [251ա] խաւարի: Զինչ ասաս-
ցես ի ցաւս սրտիդ ²⁸ քո յայնժամ:
Մինչ ²⁹ ոչ է ընկալուլ զժանրս ³⁰

¹⁶ AC լուիցէ E լուիցէ

¹⁷ A, միթէ] եթէ

¹⁸ AC տուեցելովդ

¹⁹ C կացցէ

²⁰ C հրշտակ

²¹ C յայսմ] յայլ

²² B կողմն

²³ BD գործոյ

²⁴ ABD շարժիցէ] շարժ լիցէ

²⁵ C որքան + իս

²⁶ E հառաչեցես

²⁷ ABDE ի]

²⁸ E սրտի

²⁹ AA, BCD մինչ] ինչ

³⁰ A, զժանրս] զձակս

զայս զբեռն մեղացն, այնպէս
դիւրագոյն լինել ի բաց դնելոյն¹,
այլ զեղջ չարեացս այսոցիկ ձգել
ինձ: Զախտեղութիւնս ոչ է լուա-
նալ², այլ ծրդեալ մնալ ի մեղս:
Այժմ էի արդեաւք³ ընդ հրեշ-
տակսն, այժմ արդեաւք յերկինս
բարեաւքն⁴ փափկանայի⁵: Ո՛վ
չար խորհրդոցն, յաղագս վայրկե-
նի վայելելոյ ի մեղսն անմահս
տանջիմ⁶: Արդար է դատաստանն
Աստուծոյ: Յաղագս հեշտութեան
մարմնոյ հրոյ մատնեցայ³²⁴, կոչե-
ցայ եւ ոչ լուալ⁷, ուսուցանէին,
եւ ոչ հաւանէի⁸, վկայէին ինձ, եւ
ես ծաղր առնէի: Զայսոսիկ եւ
զայսպիսիսս ասացես, լալով⁹
զքեզ ինքն, նախ եթէ յափշտա-
կեսցիս քան զմկրտութիւնն: Ով
մա՛րդ, կամ ի գեհնէն զարհու-
րեսջիր¹⁰ եւ կամ արքայութեանն
փափագեա՛: Մի՛ անպատուեր¹¹
զկոչումնս: Մի՛¹² ասէր՝ կալ զիս
հրաժարեալ յաղագս այսորիկ
(Հմմտ. Գլ. Ժ. 18): Եւ ոչ մի պատ-
ճառք բաւական են առ հրաժա-
րումն¹³: Ինձ արտասուել¹⁴ գայ, զի

¹ E դնելոցն² AC լանալ³ C արդօք⁴ C բարեւք⁵ D փափկանայիր⁶ D տանջիմս⁷ AC լաւ⁸ B հաւանէի] հայէի⁹ C լալով] չատ եւ¹⁰ CDE զարհուրեցիր¹¹ A անպատուէր¹² C մի]¹³ B հրաժարումն C հրաժարելումն¹⁴ AC արտասուել

զգործս ամաւթոյն¹⁵ պատուես¹⁶,
քան զփառսն Աստուծոյ եւ յա-
ղագս հեշտ պակշտութեանն
դժուարաւ¹⁷ փրծանել¹⁸ ի մեղացն
լինիս, եւ յաւետեաց¹⁹ բարեացն²⁰
զքեզ ի բաց փակես՝ որպէս ոչ տե-
սանել զբարութիւնս²¹ Երուսաղէ-
մին²² վերնոյ²³: Արդ հրեշտակացն
բիւրք, ²⁴անդրանկացն տաւնք, ա-
ռաքելոցն աթոռք, մարգարէիցն
նախագահութիւնք, [251բ] գաւա-
զանք հայրապետացն, վկայիցն
պսակք, արդարոցն գովութիւնք:
Ընդ այնոսիկ զքեզ ինքն բաղձա-
ցիր²⁵ թուել²⁶ լուացեալդ²⁷ եւ
սրբեալդ ըստ շնորհին Քրիստոսի,
զի նմա փառք եւ զաւրութիւն յա-
ւիտեանս³²⁵. ամէն:

¹⁵ C ամաւթոյն¹⁶ AC պատուես¹⁷ AC դժուարաւ¹⁸ BD փրծանել¹⁹ E յաւետեաց] յաւիտենից²⁰ D բարեաց²¹ C զբարութիւնն²² BC Երուսաղէմի B + ընդ²³ C վերնոյն²⁴ AA₁E անդրանկացն (C անդ անդրկացն)²⁵ տաւնք առաքելոցն աթոռք²⁶ E բաղձանայիր²⁷ AC թուել²⁸ A լուացեալդ C լուացելդ

ԼԲ. ԹԷ ԶԷ ՊԱՏՃԱՌ ԶԱՐԵԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾ³²⁶

1 Բազումք² են վարդապետու-
թեան աւրինակք, որք ի ձեռսն³
զբահանայականսն սաղմոսողին
Դաւթայ ի զաւրացելոյն ի նմա
Հոգւոյն⁴ ցուցան⁵ մեզ: Քանզի
երբեմն, զինքեան կիրս պատմելով
մեզ մարգարէս եւ որպէս առաքի-
նաբար երբ զարկածսն⁶ ինչ, ի
⁷ձեռն իւրոց առականցն ուսումն
մեզ յայտնագոյն համբերութեան
թողու, որպէս յորժամ ասիցէ:
«Տէ՛ր, զի՞ բազում եղեմ նեղիչք իմ» (ՍՀ. Գ. 2), եւ երբեմն զբարերարու-
թիւնն⁸ Աստուծոյ մերձ կացուցա-
նէ, եւ զարագագոյն նորա զաւգ-
նականութիւն⁹, զոր ընձեռէ
ճշմարտապէս խնդրողացն¹⁰ զնա,
ասելով՝ «ի կարդալ իմում լուալ¹¹ ինձ
Աստուած ըստ¹² արդարութեան» (ՍՀ. Գ. 2) իմոյ¹³, հաւասարեցուցանէ
մարգարէին բանի¹⁴, որ ասէր¹⁵
մինչ դեռ խաւսեցիր¹⁶, ասացէ՛ ա-

¹ C թէ չէ] նորին թէ չէ A₁DE նորին սրբոյ
Բազի կախկոպոսի թէ չէ² ABC բազում³ A₁BE ձեռն⁴ AC Հոգւոյն⁵ C ցուցանէ⁶ C զարկածսն] զարկածսն⁷ C ձեռն իւրոցն առական⁸ B զբարերարութեանն⁹ C զօգնականութիւնն¹⁰ E խնդրողաց¹¹ A լաւ E լուալ¹² BE ըստ]¹³ C իմում¹⁴ D բանին¹⁵ D ասէր¹⁶ B խաւսից խաւսացէ C խաւսեցիր D խո-
սիցիս

հա մերձ եմ (Հմմտ. Լեւ. 9): Այս է՛
ոչ ժամանեցիր¹⁷ [252ա] կարգալ¹⁸
եւ յառաջագոյն հառ վախճան¹⁹
կոչումն²⁰ զլուրն Աստուծոյ:
Դարձեալ՝ պաղատանս բերելով
Աստուծոյ եւ մաղթանս²¹ ուսու-
ցանէ մեզ՝ զինչ աւրինակ²², որք²³
ի մեղսն իցեն, հաշտեցուցանել
զՏէրն: «Տէ՛ր, մի՛ սրտմտութեամբ քո՛²⁴
յանդիմանէր զիս եւ մի՛ բարկութեամբ
քո՛²⁵ խրատէր զիս» (ՍՀ. Գ. 2): Եւ յեր-
կոտասան²⁶ երկրորդում³²⁷ Սաղմո-
սին մարտ իմն փորձութեան²⁷ ցու-
ցանէ, ասելով՝ «մինչեւ²⁸ յե՞րբ, Տէ՛ր,
մոռանաս զիս իսպառ, մինչեւ յե՞րբ դար-
ձուցանես զերեսս քո յինչեմ» (ՍՀ. Գ. 1):
Վաղվաղակի փոփոխի³²⁸ յանաս-
տուածիցն²⁹ չարութիւն, որք, յոր-
ժամ սուղ ինչ նոցա ըստ կենցա-
ղումն³⁰ ընդդէմ բախիցի, ոչ բերե-
լով զդժուարագոյնս³¹ իրացն:
Զամբոխ³² վաղվաղակի յերկուա-
ցեալք³³ լինին մտաւք, եթէ իցէ
Աստուած, որ խնամարկիցէ աշ-
խարհի, եթէ տեսանիցէ ըստ իւրա-

¹⁷ DE ժամանեաց DE + ի¹⁸ C կարգալ¹⁹ C վաղջան²⁰ CE կոչումն BD կոչմանն²¹ A մաղթանս²² A₁ օրինակք²³ E որք²⁴ A₁C քո] քով²⁵ E քո] քով²⁶ AA₁BC երրորդում D յերրորդում E երրոր-
դումն²⁷ CD փորձութեանց²⁸ B մինչեւ] մինչ²⁹ A յանաստուածիցն C յանաստուածոցն³⁰ A₁E կենցաղումս C կենցաղոյս³¹ A դժուարագոյն C դժուարագոյնս³² C զամբոխ³³ A երկուցեալք

քանչիւր ումեք, եթէ բաժանիցէ¹ ըստ արժանաւոր|252բ|ութեանն: Եւ ապա՝ յորժամ տեսանեն² զինքեանս յոլովագոյնս յերկարեալս³ յանախորժելիսն, հաստատեն յինքեանս զչար աղանդն եւ երեւեցուցանեն ի սիրտս իւրեանց, թէ ոչ է Աստուած: «Ասաց անգգամս⁴ ի սրտի իւրում, թէ⁵ ոչ է Աստուած» (Ուշ. ԺԳ. 1): Եւ զայս արկանելով յիւր⁶ միտսն, անխնայաբար այնուհետեւ յամենայն մեղս յարձակի⁷: Քանզի եթէ ոչ է⁸, որ գիտէ⁹ եւ ոչ է, որ փոխարէն հատուցանէ իւրաքանչիւր ումեք ըստ արժանաւորութեան կենացն, զի՞նչ արգելու¹⁰ յաղթահարել զաղքատն, զորքս¹¹ սպանանել¹², զայրին եւ յեկն¹³ խողխողել, եւ յամենայն անաւրէնութեան գործոյ¹³ յանդգնել (Հմտ. Ուշ. ԺԳ. 1), յանմաքուր եւ ի պիղծ ախտս եւ յամենայն անասնական ցանկութիւնս թաթաւի¹⁴: Յաղագս այսորիկ, որպէս յարմարելով զյոչն¹⁵ գոլ Աստուած, ի վերայ էած: Զապակա-

նեցանն եւ պղծեցանն գործովք, քանզի անհնար է խոտորիլ յարգարութեանն¹⁶ ճանապարհէ, եթէ ոչ մոռացումն զԱստուծոյ յոգիսն իմանայցէ:

2 Ուստի՞ ազգք մատնեցան յանփորձ միտս եւ առնեն զոչ արժանիսն (Հմտ. Լ. 28): Ո՞չ վասն աւելոյն, թէ՛ «ոչ է Աստուած» (Ուշ. ԺԳ. 1): Ուստի՞ անկան յախտս¹⁷ անպատուութեան, եւ էգք առ նոսա փոփոխեցին¹⁸ զբնականս¹⁹ պէտս²⁰ յանբնականսն (Հմտ. Լ. 26), եւ արուք ընդ արուս զանամաւթութիւն գործեն: Ո՞չ վասն զի փոփոխեցին զփառս անապականին Աստուծոյ ի նմանութիւն անասնոց²¹ եւ չորքոտանեաց եւ սողնոց (Հմտ. Լ. 23): Արդ, անզգամ է, իբրեւ²² ճշմարտապէս պակասեալ ի մտաց եւ ի²³ խորհրդոց, որ ասեն, եթէ «ոչ է Աստուած» (Ուշ. ԺԳ. 1): Հաւասար նմին եւ ոչինչ յանզգամութենէն²⁴ մնացեալ, եւ որ ասեն չարեաց պատճառ լինել զԱստուած: Քանզի համապատիւ նոցա լեալ²⁵ դնէ զմեղսն, յաղագս որոյ նմանապէս երկոքեանն²⁶ ուրանան զբարին՝ մինչ ոչ է ամենե-

¹ E բաժանեցէ

² A₁C տեսանիցեն

³ C յերկարել

⁴ C անսգամն

⁵ BDE թէ]

⁶ C յիւր] ի

⁷ C արձակէ

⁸ E է]

⁹ D գիտէ] գիտէ

¹⁰ E յարգելու

¹¹ C զորքսն A₁E զորքն

¹² C սպանանել] + եւ

¹³ A₁CD գործս

¹⁴ A₁C թաթաւիել

¹⁵ D զոչն

¹⁶ C յարգարութեան

¹⁷ C յախտսն

¹⁸ C փոփոխեցին

¹⁹ CE զբնական

²⁰ C պէտսն

²¹ A₁ անասնոյ

²² A₁D իբր

²³ ACD ի]

²⁴ C յանսգամութենէն

²⁵ B լիեալ C լիել

²⁶ E երկոքին

ւին ասելով եւ միւսն ոչ է բարի զնա սահմ|253ա|անէ: Քանզի եթէ չարեացն իցէ պատճառ՝ ոչ բարի յայտ է ահա, որպէս զի յերկոցունց կողմանց է ուրացութիւն բարւոյն¹: Եւ ուստի՞, ասէ, հիւանդութիւնքն, ուստի՞ մահուց տաւաժամութիւնք, ուստի՞² ամենապատակութիւնք³³⁰ քաղաքաց, նաւաբեկութիւնք, պատերազմութիւնք, ժանտախտք³: Քանզի չարիքս, ասեն, այսորիկ եւ ամենայն արասեւ, այսորիկ եւ ամենայն արարածք³³¹: Որպէս եթէ զո՞ ունիմք զայլ ոմն, եթէ ոչ զԱստուած բամբասել: Արդ, եկ, զի⁴ յոյժ հոչակեալ անկաք խնդիր, ի խոստովանեալ⁵ ոմն սկիզբն⁶ զբանս⁷ ածելով, աշխատասիրաբար զբանս ընկալցուք զառաջարկութիւնս հաւաստի եւ⁸ անխառնափնդոր³³² զյաղագս⁹ սորա զմեկնութիւնն փորձեսցուք առնել:

3 Զայս ունելով յառաջագոյն պարտ է դնել ի միտս մեր, եթէ արարածք եմք բարւոյն¹⁰ Աստուծոյ եւ ի նմանէ աւգնեալք, փոքու եւ մեծաւ յաղագս մեր զտնաւրէնութիւնն¹¹ ընձեռել, ոչ չարչարիմք ինչ, առանց կամաց Աստուծոյ, որ

զոր չարչարիմքն¹² վնասակար ինչ է, զայսոսիկ լեալս¹³ իբրեւ լաւագոյն իմն է¹⁴ ի միտ առնուլ: Քանզի յԱստուծոյ է մահք¹⁵, եւ համայն ոչ ամենեւին չար է մահ, բայց եթէ ոք ասացէ¹⁶ զմեղաւորի մահ, վասն զի ի դժոխս տանջանաց սկիզբն¹⁷ գտանի վճարումն¹⁸ դարձեալ աստուծոյ: |253բ| Ի դժոխս չարիքն ոչ զԱստուած ունին պատճառ, այլ զմեղ¹⁹ ինքեանս: Քանզի սկիզբն եւ արմատ մեղաց ի մեղ ինքնիշխանութիւնս³³³ է: Զի որոց արժան էր ի բաց կալ ի չարէ եւ ոչ մի ինչ դժնդակութիւնս²⁰ ունել, նոքա ի ձեռն հեշտութեանն ի մեղացն պատրեալք, զո՞ր արդեաւք²¹ ասիցեն քաջավայելուչ բան, եթէ ոչ զինքեանս պատճառս իւրեանց վտանգիցն լինել: Արդ չար՝ է որ առ մեր զգայութիւնսս²² եւ է, որ առ ինքեան բնութիւնն: Բնութեամբ չարն²³ ի մէնջ հաստատեցաւ՝ անիրաւութիւն, պակշտութիւն, անզգամութիւն²⁴, երկչոտութիւն²⁵, մախանք, սպանու-

¹² E չարչարիմն

¹³ B լիեալս

¹⁴ C է]

¹⁵ C մահ

¹⁶ C ասիցէ

¹⁷ C սկիզբն

¹⁸ A₁ աստուծոյ դարձեալ

¹⁹ C ինքեանս... մեղ]

²⁰ D դժնդակութիւնս

²¹ C արդօք

²² C սգայութիւնս

²³ C չար

²⁴ C անսգամութիւն

²⁵ C երկչոտութիւնք

¹ AC բարոյն D բարւոյն

² D ամենապատակութեան

³ CE զանդախտք

⁴ A₁ զի] + ի

⁵ D խոստովանելումն

⁶ C սկիզբն

⁷ D զբան

⁸ A₁BE անխառնափնդոր

⁹ A₁E յաղագս

¹⁰ A բարոյ C բարո

¹¹ D զտնաւրէնութեան

թիւնք, կախարդութիւնք, խորամանկութիւնք, եւ որք այսոցիկ¹ են ազգակից² ակտք, որք զըստ պատկերի արարչին լեալ³ ոգին աղտեղեն⁴ խաւարեցուցանելով⁵ զնորա գեղեցկութիւնս⁶ բնաւորեցան³³⁴: Դարձեալ չար ասեմք, որ մեզ տաժանելի եւ վտանգաւոր առ⁷ զգայութիւնսն⁸ է՝ զհիւանդութիւնսն մարմնոյ, զվէրս եւ զհարկաւորացն զկարաւտութիւն, եւ զանփառութիւնս⁹, եւ զընչիցն տուգանս, եւ զընտանեացն վախճանս¹⁰, որոց իւրաքանչիւր ոք մեզ յիմաստնոյ¹¹ եւ ի բարոյ¹² Տեառնէն առ աւգտակարութիւնք ի վերայ գան: Քանզի զընչեղութիւն¹³ ի¹⁴ բաց բառնայ, որք չարաչարան¹⁵ վարին նովաւ, որ առ զըկութիւն է նոցա գործին ապականելով: Եւ հիւանդութիւնս |254ա| ի վերայ ածէ, որոց աւգտարագոյն լինի կապեալ զանդասն, քան թէ անարգեալս ունել¹⁶ առ մեղսն¹⁷ զյարձակմունսն: Մահ ի

վերայ գան, յորժամ սահմանք կենացն լցեալք¹⁸ լինին, զոր ի սկզբանն իւրաքանչիւր ումեք հաստատեաց արդար Աստուծոյ դատաստանն՝ ի հեռուստ զիւրաքանչիւրոց¹⁹ զաւգուտն յառաջագոյն տեսանելով: Ժանտախտք եւ խորշակք, եւ սաստկութիւնք անձրեւաց հասարակ²⁰ ոմանք են վէրք քաղաքաց եւ աղանց՝ զչարին զանչափութիւն²¹ տանջելով: Արդ, որպէս բարեգործ բժիշկ, թէպէտեւ աշխատութիւնս եւ ցաւս առնէ մարմնոյ (ընդ հիւանդութեանն մարտնչի²² եւ ոչ ընդ աշխատացելումն), նոյնպէս եւ բարին Աստուած՝ զփրկութիւնն ամենեցուն ի ձեռն մասնաւոր²³ տանջանացն ընտանեցուցանէ: Դու զբժիշկն ոչինչ բամբասես, որ զոմն հատանէ եւ զոմն խարէ, եւ զոմն ամենեւին ի բաց բառնայ ի մարմնոյն²⁴, այլ եւ ինչս թերեւս տայցես²⁵ եւ փրկիչ²⁶ անուանես²⁷, զի սղագոյն մասին զհիւանդութիւնն կացուցանէ՝ նախ քան ի բաւանդակ²⁸ մարմինն ախտին տարածանել: Իսկ յորժամ տեսցես զքաղաք ի վայր կործանեալ ի վե-

րայ բնակչաց¹ կամ զնաւ հանդերձ մարկաւ ի ծովու² ընկղմել³, անդ⁴ ընդդէմ ճշմարիտ բժշկին եւ փրկչի զլեզուդ շարժել |254բ| հայհոյութեամբ ոչ դանդաղիս⁵: Եւ համայն պարտ էր իմանալ, եթէ չափաւորութիւն աշխատացելոցն⁶ եւ բժշկեցելոցն⁷ մարդկան, ի խնամարկութենէ աւգտակարագոյնք գտանին: Իսկ յորժամ հզաւրագոյն ցուցցի⁸ քան զբժշկութիւնն⁹ ախտն, հարկաւոր լինի զանպիտանացեալն աւտարացուցանել, որպէս զի մի՛ միաւորութեամբն հիւանդութիւնն զնացեալ ի տիրականսն երթիցէ: Արդ, զոր աւրինակ, հատանելոյն¹⁰ կամ խարելոյն¹¹ ոչ բժիշկն է պատճառ, այլ հիւանդութիւնն, նոյնպէս եւ քաղաքացն ապականութիւնք, յանչափութենէ մեղուցելոցն սկիզբն¹² ունելով¹³, զԱստուած յամենայն ստղտանաց ի բաց արձակեն:

4 Զի եթէ անպատճառ է չարեաց Աստուած, զիա՞րդ, ասէ, «ես պատրաստեցի¹⁴ զոյս եւ արարի զխաւար» (Եւ. Խե. 7), առնեմ զխաղաղութիւն եւ հաստեմ զչար: Եւ դար-

ձեալ ասէ՝ «իջից չարիք ի Տեառնէ ի որունս Երուսաղէմի» (Մէ. Լ. 12), եւ՝ ոչ են չարիք¹⁵ ի քաղաքի¹⁶, զոր Տէր ոչ արար: Եւ ի մեծ երգին Մովսէսի¹⁷ տեսէք, տեսէք, ասէ, զի ես եմ եւ ոչ է¹⁸ Աստուած բայց յինէն: Ես սպանանեմ եւ ես կեցուցանեմ, հարկանեմ եւ ես բժշկեմ (Հմ. Ի. Գ. 39): Եւ ոչ մի¹⁹ յայսցանէ իմաստուն մտաց Գրոց բամբասանս ընդունի Աստուած, որպէս չարեացն պատճառ եւ արարիչ: ²⁰ Քանզի, որ ասացն, թէ՛ «ես պատրաստեմ զոյս եւ առնեմ զխաւար» (Եւ. Խե. 7) արարածոցս արարիչ զինքն |255ա| ի ձեռն այնոցիկ²¹ յանդիման կացուցանէ, որ չարի իմիք արարիչ: Զի մի՛ կարծեսցես²² զայլ ոք լուսոյ պատճառ եւ զայլ՝ խաւարի, զի ինքն²³ իսկ ասաց կարծեցելոց²⁴ ընդդիմաբար ունել ըստ արարութեան²⁵ զարարիչն եւ զարուեստաւոր²⁶, զի մի՛ խնդրեսցես զայլ ոմն արարիչ հրոյ²⁷, եւ զայլ ջրոյ, եւ մի զայլ աւղոյ²⁸, եւ²⁹ զայլ երկրի²⁹, վասն

¹ C այսոցիկ] այսպիսիք

² C ազգակիցք

³ B լիեալ

⁴ C հոգիք աղտեղել

⁵ A, խաւարեցուցանել

⁶ CE գեղեցկութիւնն

⁷ A, առ] + ի

⁸ C սգառութիւնսն

⁹ C զանփառութիւնն E զանփառութիւն

¹⁰ C վաղջան

¹¹ E յիմաստնոյն

¹² A բարոյ C բարո

¹³ C զընչեղութիւնն

¹⁴ ABDE ի]

¹⁵ D չարաչարն

¹⁶ A ունելով

¹⁷ D մեղացն

¹⁸ ACE լցեալք] լքեալք

¹⁹ D զիւրաքանչիւրոցն

²⁰ D հասարակք

²¹ C զանչափութիւնն

²² C մարտնչի] հմարտն

²³ ABDE մասնաւոր] մարմնաւոր

²⁴ C մարմնոցն

²⁵ E տացես

²⁶ C փրկիչս

²⁷ AC անուանես

²⁸ E բովանդակ

¹ D բնակչացն

² D ծովուն

³ A, C ընկղմեալ

⁴ AA, BE անդ]

⁵ C դանդաղիս] դադարիս

⁶ C աշխատեցելոցն

⁷ ABDE բժշկեցելոցն

⁸ B ցուցի

⁹ C զբժշկութիւն

¹⁰ E հատանելոցն

¹¹ E խարելոցն

¹² A սկիզբն] կիզբն C սկիզբն

¹³ D ունելով] առնելով

¹⁴ C պատրաստեցի] + ի բաց արձակեցի

¹⁵ C չարիքք C + ի տեսանէ

¹⁶ C քաղաքին

¹⁷ C Մովսիսի

¹⁸ E է] + այլ

¹⁹ C մի] + ինչ

²⁰ C քանզի... արարիչ]

²¹ ADE այնոցիկ] այսոցիկ

²² C կարծիցես

²³ A, ինքն] զինքն

²⁴ D կարծեցելոցն

²⁵ A արարածին C արարածին

²⁶ A զարուեստաւոր C զարուեստաւորն

²⁷ E յօգոյ

²⁸ C եւ] + մի

²⁹ ABE երկրի] երկնի

զի թուին¹ իմն հակառակ կալ իրե-
րաց ըստ ընդդիմական² բնու-
թեանն: Որպէս ահա ոմանք³ ախ-
տացեալք ի բազմաստուածու-
թիւնն⁴ խոտորեցան⁵: Առնէ զխա-
ղաղութիւն եւ հատէ զչար: Յա-
ւէտ խաղաղութիւն առնէ⁶ ի քեզ,
յորժամ ի ձեռն գեղեցիկ վարդա-
պետութեանն խաղաղացուցէ⁷
զմիտս քո եւ հաշտեցուցէ⁸ զկիրս,
որ ի քեզ է ընդ անձինդ⁹ զխռո-
վեալսն: Հաստէ զչար. այս է՝ փո-
փոխեալ զարդարէ զնա եւ ի լա-
ւութիւն ածէ, որպէս զի, ի բաց ե-
ղեալ զչարութիւնն¹⁰, զբարւոյ¹¹
բնութիւն ընկալցի¹²: ¹³Քանզի
սիրտ մաքուր ստացիր յիս, Աս-
տուած (Հմտ. ՍԶ. Ե. 12): Եւ այժմ
արա այլ, զոր չարեաւքն¹⁴ հնա-
ցուցին, նորոգեա՛: Եւ զի զերկո-
սեան արասցէ ի մի նոր մարդ
(Հմտ. Ե. 15): Ստանալն՝ ոչ զի ի
յոչէէ¹⁵ յէ ածիցէ¹⁶, այլ զի զլեալսն
փոփոխեցէ¹⁷: Եւ եթէ ինչ Քրիս-

տոսիւն՝ նոր¹⁸ արարած իցէ (Հմտ.
Ի. ԿԶ. Ի. 17): Եւ դարձեալ Մով-
սէս¹⁹ ո՛չ սա ինքն է հայր քո, որ
ստացաւն քեզ²⁰ յայտնապէս: Աս-
տանաւր զկնի առնելոյն ստանալն
կարգեալ է²¹ ուսուցանէ |255բ|
զմեզ (Հմտ. Ի. ՕԶ. ԼԳ. 6), զի յա-
ղագս լաւացուցանելոյ կարգեցաւ,
որպէս բազում անգամ, ստանալոյ
անուն: Իբրեւ²² առնելն զխաղա-
ղութիւն, նոյնպէս եւ ստանալն
զխաղաղութիւն է, ի հաստատե-
լոյն զչարն. այս է փոփոխեալ, եւ
ի լաւութիւն ածել: Քանզի, թէ
զխաղաղութիւնն իմասցիս ի պա-
տերազմացն զաւրութենէ եւ չար
ասացես զհետ²³ երթեալսն պա-
տերազմի եւ վտանգաւորսն զաւ-
րուցն արտաքոյ սահմանացն լի-
նել աշխատութիւնս, տքնութիւնս,
երկիւղս, քրտունս, վէրս, սպանու-
թիւնսն²⁴ ի պատերազմին, կոր-
ծանմունս, ծառայութիւնս, գերու-
թիւնս, զոգորմելի ըմբռնեցելոցն²⁵
տեսութիւնս, եւ պարզաբար որ-
քան տրտմականք²⁶ պատերազմո-
ղաց զհետ երթան, ասեմ արդար
դատաստանաւ Աստուծոյ լինել
արժանաւոր տանջանացն ի ձեռն
պատերազմողացն զպատուհասն ի
վերայ ածելով: Եւ թէ դու կա-

մէի՞ր արդեաւք¹ ոչ հրակէզ լինել
զՍողոմայ յետ պիղծ գործոցն² այ-
նոցիկ կամ ո՛չ կործանել զերու-
սաղէմ եւ ո՛չ անապատացուցա-
նել զտաճարն՝ յետ սարսուլի³ հա-
կառակ Տեառնն Հրէիցն⁴ անաւրէ-
նութեանն: Եւ լինել այսոցիկ⁵
զիւրդ էր այլազգ իրաւացի, եթէ
ոչ Հոռոմայեցւոցն⁶ ձեռաւք, որոց
մատնեցին զՏէրն մեր թշնամիք
կենացն⁷ իւրեանց Հրեայք⁸: Է ա-
պա ուրեմն եւ արդարապէս ի պա-
տերազմէն չարիք |256ա| արժանա-
ւորացն ի վերայ եկեալք: ⁹Ես սպա-
նանեմ եւ կեցուցանեմ ընկալ, թէ
ախորժես, ըստ առ ձեռն պատ-
րաստ մտաց, քանզի շինէ երկիւղ¹⁰
զպարզամիտսն: Հարկանեմ եւ ես
բժշկեմ: Եւ այդ պիտանացու ան-
բժշկեմ¹¹ իմացեալ՝ հարուածոյն¹²
դուստ¹³ իմացեալ¹⁴, իսկ բժշկու-
արարեալ զերկիւղն¹⁵, իսկ բժշկու-
թեանն զսէրն յառաջ կոչեցեալ¹⁶:
Իշխանութիւն քեզ եւ բարձրա-
գոյն իմանալ յաղագս ասացե-
լոցն¹⁷: Ես սպանանեմ՝ մեղաց եւ
կեցուցանեմ՝ արդարութեան, քան-

զի, որքան «արտաքին մեր մարդն ա-
պականի, այնքան ներքինն նորոգի» (Ի.
ԿԶ. Ի. 16): Արդ, ոչ զայլ սպանանէ
եւ զայլ կեցուցանէ, այլ զնոյն՝
ինքն ի ձեռն, որոյ սպանանէ՝ կե-
ցուցանէ եւ որովք հարկանեն՝
բժշկէ ըստ Առաւելին, զոր ասէ՝ եթէ
«դու հարկանես զնա գաւազանաւ եւ
զանձն ¹⁸նորա փրկես ի մահուանէ»
(Ե. ԿԶ. Ի. 14): Հարկանի ապա ու-
րեմն մարմին, զի բժշկեցի հոգին,
եւ մեռանին մեղքն, զի կեցցէ ար-
դարութիւն: Իսկ իջին չարիք ի³³⁶
դուստ Երուսաղէմի, անդստին ու-
նի զպատմութիւնն: Ո՞ր չարիք:
Երկիւղ¹⁷ կառացն եւ հեծելոցն
(Հմտ. ՍԶ. Ե. 13): Յորժամ լուի-
ցես¹⁸ ոչ են չարիք ի քաղաքի, զոր
Տէր ոչ արար, իմա զչարեացն զա-
նունն, զի որ ի վերայ ածեալն
լինին¹⁹ չարիք մեղաւորաց²⁰ յա-
ղագս ուղղութեան ի մեղանաց²¹
զբանն կեցուցանէ: Քանզի չարչա-
րեցի զքեզ, |256բ| ասէ, եւ սովեցու-
ցի, զի բարի քեզ արարից (Հմտ. Ի.
ՕԶ. Ի. 3): Նախ քան յանչափու-
թիւն զեղանել²² անիրաւութեանն
զսպեաց²³, զոր աւրինակ հոսումն
Հաստատութեամբ իւրիք զաւրաւո-
րաւ եւ ընդդիմակացաւ արգելա-
նի:

¹ C արդաւք² C գործոց³ CD սարսուլի⁴ D հրէից⁵ C այսոցիկ] այնոցիկ⁶ ACD հոռոմայեցւոցն⁷ D կենաց⁸ C հրեայք] հրայք⁹ B ես... քանզի]¹⁰ C երկիւղ¹¹ A, այդուստ¹² A հարուածոյն C հարուածոցն¹³ C զերկիւղն¹⁴ A, կոչեցեալ] + է¹⁵ C ասացելոցս¹⁸ ABD նոր] որ¹⁹ C Մուսես²⁰ CD զքեզ²¹ C է] + եւ²² A, իբր²³ A, զհետ] զհեշտ²⁴ C սպանմունս D սպանմունսն²⁵ AE ըմբռնեցելոցն] բռնացելոցն²⁶ A, անտրտմականք¹ AC թւին² C ընդդիմական] դիմական³ D յոմանք⁴ D բազմաստուած⁵ AB խոտորեցան] մոլորեցան CD մոլորու-
թիւնն խոտորեցան⁶ C առնէ]⁷ A, C խաղաղացուցանէ⁸ C հաշտեցուցանէ⁹ E յանձինդ¹⁰ C զչարութիւն¹¹ A զբարւոյ¹² D ընկալցիս¹³ B քանզի... եկեալք]¹⁴ D չարեաւքն] չարիքն¹⁵ C յոչէէ] յոչնչէ¹⁶ C ածիցէ] էած իցէ¹⁷ CD փոփոխեցէ¹⁶ B նորա մահանէ¹⁷ CD երկիւղ¹⁸ A լիցես¹⁹ D լինի²⁰ C մեղաւորացն²¹ E մեղանացն²² E զեղանիլ²³ C զսպեա

5 Յաղագս այնոցիկ¹ հիւանդութիւնք քաղաքաց եւ ազանց, աւդոց խորշակք եւ անբերութիւնք երկրի, եւ ըստ իւրաքանչիւր ուրուք կենցաղոյս խոշորագոյնք² շուրջ արկածք, զչարութեան³ աճումն կոտորեն: Ոպէս զի այնպիսի չարիք յԱստուծոյ լեալք⁴, զճշմարիտ չարեացն լինելութիւն ի բաց բառնալ⁵, քանզի մարմնոյն չարչարանք եւ արտաքոյ վտանգքն յարգելումն մեղացն իմանին: Արդ, բառնայ Աստուած զչարն, եւ ոչ չարիքն յԱստուծոյ են, զի բժիշկ⁶ ի բաց բառնայ զհիւանդութիւնն, ⁷այլ ոչ հիւանդութիւն արկանէ ի մարմինն: Եւ քաղաքացն կործանմունք, շարժամբք⁸ եւ հեղեղաւք, զաւրականացն կորուստք, եւ նաւաբեկութիւնք, եւ ամենայնք բազմամարդութեանն ապականութիւնք, եթէ ի⁹ յերկրի, եւ եթէ ի ծովու, եթէ յաւդոյ, եւ¹⁰ եթէ ի հրոյ կամ յորմէ եւ իցէ պատճառէ¹¹ լեալ՝ ի մնացելոցն ողջախոհութիւն լինին, զամենաբազում չարութիւնս¹² հրապարակաց տանջանաւք Աստուած ողջախոհացուցանէ: Եւ արդ՝ տիրապէս չարիք

են մեղք, որ մանաւանդ չարին անուան¹³ արժանաւոր, ի մերոց արտաքաղաց հաստատի, ի մեղ լեալ¹⁴ [257ա] կամ ի բաց կալ ի չարէն եւ կամ վատթարս լինել: Իսկ այլոցն ոմանք իբրեւ¹⁵ հանգէսք ի ցոյցս¹⁶ արութեան առաջի արկանին, որպէս Յովբայ մանկանցն պակասութիւն եւ ընչեղութեանն¹⁷ ամենայնի ի միումն¹⁸ վայրկենի կորուստ եւ որ ի կեղոյն¹⁹ տանջանք՝ ոմանց իբրու բժշկութիւն յանցանացն, որպէս եւ ի Դաւթին զառտնին զամաւթանսն²⁰ վասն անկարգ ցանկութեանցն վրէժխնդրութեան²¹: Եւ դարձեալ իմացաք այլ աւրինակ ահեղագոյն ցասմանցն, որ յարգար դատողութենէն²² Աստուծոյ զայ ի վերայ մեր, զի ողջախոհագոյնս արասցէ, որ ի մեղսն են դիւրասողոպք³³⁷: Զոր աւրինակ՝ Դաւթան²³ եւ Աբրիոն²⁴ պատառեալ անդնդոց²⁵ ընկղմեցան յերկիր (Հմտ. ԹԻ-Գ. 31): Քանզի³³⁸ աստ ոչ եթէ նոքա այսպիսի տանջանաւք իջեալ ի դժոխս ազնուականք²⁶ ինչ եղեն, այլ

¹³ A անւան

¹⁴ B լինալ C լինել

¹⁵ C հանգէսք ի] հանգէս Բրիտանոսի

¹⁶ C ցոյց

¹⁷ D ամենայնի... ողջախոհագոյնս]

¹⁸ C միում

¹⁹ AB կեղոյն] կեղոցն

²⁰ C ամաւթանսն E զամթանսն

²¹ C զվրէժխնդրութեանց

²² E դատողութեանցն

²³ C դադան

²⁴ AA,B Աբրիովն

²⁵ E անդընդոց

²⁶ AC ազնականք

¹ A, այնոցիկ] այնորիկ

² C խոշորագոյնքն

³ C զչարութեանն

⁴ B լինալք

⁵ C բառնան

⁶ B բժիշկք

⁷ C այլ ոչ հիւանդութիւն]

⁸ AC եւ հեղեղաւք]

⁹ CE ի]

¹⁰ C եւ]

¹¹ D պատճառէ] պատճաց է

¹² C չարութիւն

զայլս իւրեանց աւրինակաւ¹ ուսուցին լինել ողջախոհագոյնս²: Այսպէս Փարաւովն³ ընկղմեցաւ (Հմտ. Ի-Գ. 28) ամենայն զաւրականաւքն⁴: Այնպէս⁵ սատակեցան, որք յառաջագոյն բնակեալն էին ի Պաղեստինէ: Որպէս, յորժամ ասիցէ երբէք Առաքեալ⁶, անաւթս բարկութեան հաստատեալս ի կորուստ (Հմտ. Հ-Գ. Թ. 22), մի՛ ստեղծուածս ինչ կարծեսցուք լեալ⁷ զՓարաւովն⁸ (քանզի այնպէս ի ստեղծիչն արգարագոյն պատճառն փոփոխեսցի), այլ յորժամ լսիցես⁹ անաւթս, [257բ] իմա, զի առ պիտանացու իմն իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ արարաւ: Եւ զոր աւրինակ ի մեծի տան՝ ոմն ոսկեղէն անաւթ եւ ոմն՝ արծաթեղէն, եւ ոմն՝ խեցեղէն (Հմտ. Ի-Գ. 20) եւ ոմն փայտեղէն³³⁹ (ախորժելով իւրաքանչիւր զոք ըստ նւթոյն նմանութեան ընձեռելով, ոսկեղէն անաւթ, որ մաքուր ստեղծուածն¹⁰ եւ աննենգ ունիցի եւ արծաթեղէն, որ նուազագոյն¹¹, քան զնա ըստ արժանաւորութեանն իցէ, եւ

¹ AC աւրինակաւ] աւրինաւ E աւրինական

² AA,B ողջախոհագոյնս] + աւրինական արարին

³ C փարաւովն E փարաւօն

⁴ C զաւրականաւքն] զաւրականքն

⁵ A, այնպէս] այսպէս

⁶ C առաքեալ

⁷ B լինալ C լինել

⁸ A, զփարաւովնին C զփարաւովն E զփարաւօնին

⁹ C լսիցես

¹⁰ AC զստեղծուածն E ստեղծուածս

¹¹ AC նուազագոյն

խեցեղէն, որ գերկրայինսս¹² խորհիցի, եւ առ խորտակումն պատրաստագոյն, եւ փայտեղէն, որ դիւրապէս մեղաւքն աղտեղանայ, եւ նիւթ լինի յաւիտենական հրոյն): Այնպէս¹³ եւ բարկութեան անաւթ, որ զամենայն զսատանայի¹⁴ զաւրութիւնն¹⁵, իբրեւ աման ինչ, տանիցի եւ յաղագս եղելոցն¹⁶ ի նմա յապաղականութեանէն ժահահոտութիւն ոչ եւս զալ ի պէտս ինչ կարացեալ, այլ ի խանգարումն միայն եւ¹⁸ ի կորուստ արժանաւոր լինի: Յաղագս որոյ, զի պարտ էր խորտակել զնա, հանճարեղն եւ իմաստունն տնաւրէն կամեցաւ զնա երեւելի առնել եւ ամենեցուն լսելի, զի այլոց աւգուտ ի նորա չարչարանացն լինիցի, վասն զի նա յաղագս յոյժ չարութեանն անբժշկելի էր: Խստացուցանէր զնա, երկայնատութեամբն եւ տանջանացն յամրութեամբ յերկարելով զնորա¹⁹ չարութիւնն, զի ի վերջին սահման աճեցեալ նորա չարութեանն, արգարագոյն ի վերայ նորա աստուածա[258ա]լինն²⁰ զատաստանն երեւեսցի: Եւ յաղագս այնորիկ փոքրագունից հարուածոցն²¹ միշտ յաւելլով եւ յեր-

¹² C գերկրայինս E գերկրայինս

¹³ A, այնպէս] այսպէս

¹⁴ B զաւրութիւնն... եղելոցն]

¹⁵ C զօրութիւն

¹⁶ C եղելոցն

¹⁷ D ի... եւ]

¹⁸ D ի... մահու]

¹⁹ AE զնորա] զնոսա

²⁰ C աստուածալին

²¹ AC հարածոցն

կարելով գտանջանան, ոչ կակղեցոյց¹ զնորա անհնազանդութիւնն, այլ գտանէր զնա եւ ներելոյն Աստուծոյ արհամարհող, եւ ի վերայ եկելոցն նմա դժնդակութեանց² ի սովորականսն³ կրթեալ: Եւ ոչ այնպէս⁴ մատնեաց զնա մահու, մինչեւ ինքեամբ զինքն արար խորասոյզ ամբարտաւանութեամբ, սրտի իւրոյ յարգարոցն յանդգնեցաւ ճանապարհ կարծելով, թէ որպէս ժողովրդեանն Աստուծոյ, նոյնպէս եւ ինքեան գնալի լիցի Կարմիր ծովն: Զայսոսիկ գիտելով յԱստուծոյ⁵ եւ բաժանեալս ունելով ի քեզ զչարութեանն⁶ տեսակս եւ գիտացեալ, եթէ զինչ է ստուգապէս չարն, որ են մեղք, որոց կատարածն կորուստ է, եւ զինչ կարծեցեալն⁷ չար յաղագս զգայութեանցն⁸ վտանգիցն, եւ զբարւոյն⁹ զգաւրութիւնն ունել, որպէս եւ չարչարանքն յարգելումն¹⁰ մեղացն ի վերայ ածեալ լինի, որոց պտուղքն¹¹ փրկութիւն յաւիտենական անձանց: Դադարեալ այսուհետեւ դժուարահաճոյ¹² լինել ընդ աստուածային տնաւրէ-

նութիւնն¹³, բոլորովին իսկ մի՛ գԱստուած պատճառ վարկցիս գոյութեան չարին եւ մի՛ ինքեան ինչ բնութիւն չարին լեալ երեւութասցիս: Քանզի ոչ է հաստատեալ, որպէս կենդանի ոք, չարութիւնն¹⁴, այլ [258բ] պակասութիւն բարւոյ¹⁵ չարն է: Ակն արարաւ¹⁶, իսկ կուրութիւն¹⁷ կորուստ աչացն ի վերայ եղեւ: Զի եթէ ոչ էր ապականացու բնութեան աղին¹⁸, ոչ արդեաւ¹⁹ ունէր կուրութիւնն ի ներքս մուտ: Նոյնպէս եւ չարն ոչ յիւրում է գոյութեան, այլ յոգիս կուրացելոցն լինի: Քանզի ոչ անեղ է, որպէս անբարչտացն բան²⁰, որք համապատիւ²¹ առնեն²² բարւոյն²³ բնութեան զչարութիւնն²⁴, զի եթէ երկրքեան անսկզբունք²⁵ եւ քան զլինելութիւնն²⁶ են վերագոյնք, եւ ոչ լեալ²⁷: Զի եթէ ամենայն յԱստուծոյ, զիւրդ եւ չարն ի բարւոյն²⁸ լինէր: Զի եւ ոչ վատթարն²⁹ ի գեղեցիկէն եւ ոչ չարութեան

¹³ C տնօրէնութիւնսն

¹⁴ A բարոյ

¹⁵ C արարաւ] + եւ

¹⁶ C կուրութեան

¹⁷ C աղի

¹⁸ C արդօք

¹⁹ A, յիւրում է] յիւր է

²⁰ C բանն

²¹ C համապատիւ

²² C առնեն]

²³ ACE բարոյն

²⁴ C զչարութիւն

²⁵ C անսկզբունք

²⁶ D զլինելութիւն

²⁷ C լիելք

²⁸ ACE բարոյն

²⁹ C վատթարն

¹ C կակղացոյց

² E դժնդակութեանցն

³ C սովորականս

⁴ C այնպէս] այսպէս

⁵ C աստուծոյ

⁶ C զչարութեան

⁷ E կարծեցեալ

⁸ C զգայութեանցն] սգայութեանցն

⁹ ACE զբարոյն

¹⁰ CE յարգելումն C + է

¹¹ E պտուղք

¹² A դժուարահաճոյ C դժուարահաճո

թիւն յառաքինութենէն¹ լինի: Ընթերցիր² զաշխարհարարութիւնն, եւ գտցես, զի անդ ամենայն բարի եւ բարի յոյժ (Հմմտ. Նոյ. Լ. 31): Ապա ոչ ուրեմն չարն բարեացն³ ստեղծակից⁴ է, այլ եւ ոչ իմանալի ստացուածքն⁵ լեալք⁶ յԱրարչէն, խառնակեալք չարութեամբ ի լինելն եկին: Քանզի եթէ մարմնականքն ոչ ունէին իւրեանց չար զոք արարչակից, որչա՞փ եւս առաւել իմանալիքն, այնքան մաքրութեամբ եւ սրբութեամբ զանազանեալք, հաղորդութիւն եւ համայն է չարն, եւ գործով⁷ ցուցանեն բազումք ըստ կենցաղոյս ամենայնի վարեցեալք նովաւ: Արդ, ուստի՞ նորա լինելութիւնն⁸, եթէ ոչ անսկիզբն⁹ է եւ ոչ արարած:

6 Արդէն¹⁰ հարցեալք լիցին, որք զայսոսիկն¹¹ խոս[259ա]զէնն¹² ուստի՞ հիւանդութիւնք¹³ ուստի՞ հաշմութիւն մարմնոյ, զի ոչ անեղ է հիւանդութիւն եւ ոչ՝ արարած Աստուծոյ: Այլ արարան¹⁴ ամենայն կենդանիք՝ հանդերձ վայելչական իւրեանց կազմութեամբն եւ ըստ բնութեան, ածեալք եղեն առ կեն-

¹ ADE յառաքինութենէ

² AE ընթերցիր] + եւ

³ ADE ստեղծակից է] ստեղծակ իցէ

⁴ AC ստացուածքն

⁵ C լիելք

⁶ C գործովք

⁷ E լինելութիւն E + է

⁸ C անսկիզբն

⁹ C արդէն] անդէն

¹⁰ CD զայսոսիկ

¹¹ D խոսեցին

¹² C ուստի հաշմութիւն]

¹³ C արարան] արարածն

դանութիւնն կատարեալ անդամովքն¹⁴: Իսկ ախտացաւ ի բնութենէն¹⁵ խոտորեալ, քանզի արտաքս կայ յողջութենէն կամ յաղագս չար կերակրոց եւ կամ յաղագս որոյ եւ իցէ ախտագործ պատճառի: Ապա ուրեմն զմարմինն արար Աստուած, ոչ եւ զհիւանդութիւնն¹⁶, եւ զհոգին¹⁷ արար Աստուած, ոչ եւ զմեղսն. չար եղեւ ոգի՝ խոտորեալ ի բնութենէն: Եւ զի՞նչ է այն առաջին բարին: Մերձաւորութիւն Աստուծոյ եւ ի ձեռն սիրոյ առ նա հպելն¹⁸, յորմէ անկեալն զանազան եւ բազմայեղանակ¹⁹ հիւանդութեամբ ախտացաւ: Եւ ընդէ՞ր բոլորովին ընդունական²⁰ չարին: Յաղագս ինքնիշխանական յարձակմանն, որ մանաւանդ վայել էր բանական բնութեանս²¹: Քանզի²² յար անկեալ յամենայն հարկաւորաց²³ եւ ինքնիշխան կեանս առեալ յարարչէն, վասն զի ըստ պատկերի արարչին եղեւ, իմանայ²⁴ զբարին եւ գիտէ զնորա վայելումն, եւ ունի իշխանութիւն եւ զաւրութիւն, կալ մնալ ի բարւոյն²⁵ տեսութիւնս, եւ ի վայելման իմանալեացն, պահելով զիւր

¹⁴ DE անդամօքն

¹⁵ A, բնութիւն

¹⁶ C հիւանդութիւնն

¹⁷ D զհոգին] յոգի

¹⁸ D հպելն

¹⁹ C բազմայեղանակ] բազմաց եղանակ

²⁰ E ընդունական

²¹ C բնութեան

²² D քանզի] քան թէ

²³ C հարկաւորացն

²⁴ E իմանալ] ի նմայ

²⁵ ACE բարոյն

ըստ բնութեանն կեանս. ունի եւ իշխանութիւն հրաժարել ի բարւոյն¹: [259բ] Եւ այս պատահէ նմա, յորժամ յագումն առնուեալ երանելի վայելչութեանն: Եւ որպէս նիրհելով իմն ծանրանայ, եւ անկանի ի վերուստ, ի մարմին՝ յաղագս գարշելի ի հեշտութիւնսն² վայելել եւ զանկանիլ³:

7 Էր երբեմն⁴ Աղամ ի վեր, ոչ տեղեալ⁵, այլ ախորժակաւք, յորժամ դեռեւս կենդանացեալ էր եւ հայեցեալ յերկինս, խնդալից երեւելեալքս լինէր, առաւել սիրէր զբարեգործն, յաւիտենական կենաւքն⁶ զվայելս շնորհացն, փափկութեամբ դրախտին հանգուցեալ էր, սկիզբն⁷ կենաց ունելով ընդ հրեշտակսն եւ նոցին հրեշտակացն էր ուրախակից, եւ աստուածային ձայնին⁸ լսող: Ի վերայ այդոցիկ ամենեցուն պաշտպանեալ յԱստուծոյ, վայելելով յուրախութիւնսն, վաղագոյն քան զամենեսեան լցեալ, եւ որպէս թշնամանելով յագեցութեամբն, որ մարմնական աչաց երեւէր վայելուչ, քան զիմանալիսն պատուեալ զգեղեցկութիւնսն, եւ զլրումն որովայնի⁹, քան զհոգեւոր վայելսն պա-

տուականագոյն¹⁰ համարեցաւ: Արտաքոյ¹¹ վաղվաղակի դրախտին, արտաքոյ երանելոյ¹² այնորիկ խնդութեանն¹³, ոչ ի հարկէ չար, այլ անխորհրդութեամբ¹⁴, լեալ: Յաղագս այնորիկ մեռաւ¹⁵ չար ախորժակաւքն¹⁶, մեռաւ¹⁷ վասն մեղացն: Քանզի թոշակ մեղաց մահ¹⁸, զի որքան ի բաց եկաց ի կենացն (Հմմտ. Զ. 23), այնքան մերձեցաւ ի մահ: Կեանք՝ Աստուած, պակասութիւն կենաց՝ [260ա] մահ: Որպէս զի զինքեան¹⁹ զմահն²⁰ Աղամ²¹ հեռանալովն յԱստուծոյ պատրաստեաց, ըստ գրեցելումն, թէ ահա, «որք հեռացուցին զանձինս իրեանց ի քէն, կորիցեն» (Ուշ. ՀԲ. 27): Այսպէս՝ ոչ Աստուած արար զմահ, այլ մեք ի մեզ չար բարութ ձգեցաք: Եւ համայն ոչ արգել զլուծումն²² յաղագս նախ ասացեալ պատճառանացն, զի մի անմահ մեզ զհիւանդութիւնսն պահիցէ: Զոր աւրինակ անաւթ ինչ կաւեղէն աղտեղացեալ ոչ ժուժայցէ մտանել ի հուր, մինչեւ զլեալ ի նմա զախտն վերստին ստեղծմամբ

¹⁰ A պատուականագոյն

¹¹ D վաղվաղակի... արտաքոյ]

¹² A երանելոյ C երանելո

¹³ C խնդութեան

¹⁴ C անխորհրդութեամբ] անխորհրդարութեամբ

¹⁵ DE մեռաւ] մեղաւ

¹⁶ C ախորժակաւք

¹⁷ D մեռեալ

¹⁸ C մահ] + է

¹⁹ C զինքեան] + եւ

²⁰ C մահն C + առ

²¹ C յԱղամ

²² CE զլուծումն

¹ ACE բարոյն

² A, հեշտութեանն

³ C զանկանիլ

⁴ A, երբեմն] + ի վեր

⁵ C տեղեւ

⁶ E կենսօք

⁷ C սկիսքն

⁸ A ձայնին]

⁹ E յորովայնի

բժշկէ: Այլ ընդէ՞ր ոչ յարարչութեանն զանմեղութիւն ընկալաւ, զի մի եւ կամելով մեզ լինէր մեղանչել: Զի եւ դու զծառայս, ոչ յորժամ կապեալս ունիցիս, բարեմիտս կարծես¹ զնոսա, այլ յորժամ կամաւորապէս² տեսցես կատարելով քեզ զաւրինաւորն: Նոյնպէս եւ Աստուծոյ ոչ հարկեցեալն է սիրելի, այլ որ յառաքինութենէն³ կատարի: Իսկ առաքինութիւնն յաւժարութեամբ եւ ոչ ի⁴ հարկէ լինի: Եւ յաւժարմտութիւնն ի մեզ կատարի, եւ որ ի մեզն է՝ ինքնիշխան է: Արդ, որ բամբասէ⁵ զարարին, որպէս թէ ոչ բնական պատրաստեաց զմեզ անմեղս, ոչինչ այլ, քան եթէ զանբանութիւնն առաւել պատուիցէ⁶ քան զբանականս եւ զանշարժն, եւ զգործաւքան զյորդորականն, եւ զգործաւնեայ: [260բ] Այսոքիկ թէպէտեւ արտաքս⁷ ելանելով համայն՝ հարկաւորապէս ասացաւ, զի մի, յանդուրս մտաւք անկանիցիմք, առ պակասութեամբ փութացեալն եւ աստուծոյ եւս պակասութիւն կարծիցես: Արդ, դադարեսցո՛ւք ուղղել զիմաստունն: Դադարեսցո՛ւք զլաւութիւն ի նմանէ եղելոցն խնդրել: Քանզի թէպէտեւ մասին

¹ C կարծիցես

² ACD կամաւորապէս] կամաւ որպէս

³ A, յառաքինութենէ

⁴ D ի]

⁵ բամբասէ բառից հետո թերթերի կտրվածութեան պատճառով D զբնական ընդհատվում է

⁶ AC պատուիցէ

⁷ C արտաքս

տնաւորինեցելոցն փախչիցին⁸ ի մէջը⁹ բանք³⁴², այլ այն աւանդողոց¹⁰ մերոց գթասցի ի մեզ, թէ ոչինչ չար ի բարւոյն եղեւ:

8 Ի ներքս մտանէ ընդ այնոսիկ, ըստ յարմարութեան մտաց եւ յաղագս բանսարկութիւն¹¹ խնդիր: Ուստի՞ սատանայ, եթէ ոչ յԱստուծոյ են չարիք: Եւ արդ՝ զի՞նչ ասեմք: Զի նոյն ինքն մեզ բաւական է եւ յաղագս¹² խնդրոցդ այդոցիկ բան, որ եւ վասն մարդկան ուստի՞ չար մարդ: Ընտանի իւրմէ յաւժարութենէն: Ուստի՞ չար բանսարկուն: Ի նմին պատճառէ, ինքն իշխան ունելով եւ նա զկեանսն, եւ որ ի նմա կային իշխանութիւնք՝ եւ որ ի նմա պաշտուած, եւ կամ աւել մնալ յԱստուած, եւ կամ ատարանալ ի բարւոյն: Գարբիշլ հրեշտակ եւ մերձակաց Աստուծոյ յաւերժաբար: Եւ սատանայ հրեշտակ անկաւ յիւրմէ կարգէն ամենեւին, եւ զնա յաւժարութիւնն պահեաց ի վերագոյնսն, եւ զսա ընկեց բարուցն ինքնիշխանութիւնն: Քանզի կարէր եւ նա ապստամբել, եւ սա՝ ոչ ար[261ա]տաքս անկանել: Այլ զմին¹⁴ ապրեցոյց սիրելոյն¹⁵ Աստուծոյ անյագութիւն, իսկ զմիւսն ընկեցեալ

⁸ C փախչիցին

⁹ C բանքն

¹⁰ AC ոգոց

¹¹ AC բանսարկութիւն

¹² C խնդրոցդ այդոցիկ] խնդրոյդ այդորիկ

¹³ E առեալ] տուեալ

¹⁴ E զմինն

¹⁵ AC սիրելոյն A, սիրոյ

եցոյց¹ յԱստուծոյ հեռանալն: Այս է չարն, յԱստուծոյ աւտարութիւնն: Սուղ ինչ խոտորումն աւան կամ ընդ արեգական զմեզ առնէ եւ կամ ընդ ստուերի² մարմնոյ³ մերոյ: Եւ անդ զի վեր հայեցեալն պատրաստ է լուսաւորել⁴, իսկ զվայր անկեալն⁵ առ ստուերն⁶ հարկաւոր լինի նսեմացուցանել: Նոյնպէս եւ չար սատանայ՝ յաւժարութեամբ ունելով զչարութիւնն, ոչ բնութիւն ինչ հակառակ բարւոյն⁷: Եւ ուստի⁸ նորա պատերազմն ընդ մեզ: Վասն զի ընդունակ եղեւ ամենայն չարութեան, ընկալեալ զմախանացն զախտ եւ յաչաղէր զմեր պատիւն: Ոչ ժողովելով զմեր զանարտում զկեանսն տեսանել ի դրախտին, նենգութեամբ եւ հնարիւք խաբեալ⁹ զմարդն եւ զցանկութիւնն զիւր, զոր ունէր նմանել Աստուծոյ, նովիմբ առ խաբէութիւն վարեալ, եցոյց զփայտն եւ խոստացաւ ի ձեռն կերակրոյ⁹ նորա նման Աստուծոյ լինել: Քանզի եթէ կերիջիք, ասէ, Ղիմիցիք¹⁰ իբրեւ զԱստուածս, ճանաչել զբարի եւ զչար» (Ին. Գ. 5): Արդ, ոչ թշնամի մեզ

կազմեցաւ, այլ ի նախանձութեան¹¹ ի թշնամութիւն փոփոխեցաւ: Քանզի տեսեալ զինքն ի հրեշտակացն¹² ի վայր անկեալ¹³ եւ ոչ հանդուրժէր տեսանել զերկրայինն¹⁴ ի պատիւ հրեշտակաց յառաջագիմութեամբ ամբարձեալ:

9 Եւ յորժամ եղեւ թշն|261|ամի, պահեաց զմեզ Աստուած առ նա զհակառակութիւնն¹⁵, որովք, սպասաւորելով¹⁶ նմա, գազանաւն խաւսէր, ընդ նմա վեր բերելով զսպառնումն¹⁷, ասէր թէ՝ «Թշնամութիւն եղիցի ի մէջ քո եւ ի մէջ զաւակի Գորա» (Ին. Գ. 15): Քանզի արգարեւ վնասակարք են առ չարութիւնն հաշտութիւնք¹⁸, եւ զի աւրէնք այսոքիկ սիրելութեան ի ձեռն նմանութեան¹⁹ բնաւորեցան²⁰ ի միաբանեալսն լինել: Ուստի ուղղապէս ունի, ապականեն զբարս քաղցունս բանք չարք (Լ. Կըն. Ժ. 33): Զի, զոր աւրինակ, յախտագործ տեղիսն ըստ մասին շնչեցեալ յաւղն զանխլաբար հիւանդութիւնս, որք նովաւ սնանին ի ներքս դնէ, նոյնպէս²¹ վատթար²² սովորութիւնք մեծամեծ

¹¹ AC նախանձութեան

¹² C հրեշտակաց

¹³ C անկել

¹⁴ A, զերկրայինս

¹⁵ C զհակառակութիւնս

¹⁶ C սպասաւորելով] սպասելով

¹⁷ C զսպառնումն] զսպառնումն E զսպառնումն

¹⁸ C հաշտութիւնք] հեշտութիւն

¹⁹ E նմանութեանն

²⁰ C բնաւորեցաւ

²¹ C նոյնպէս] + եւ

²² C վատթար

¹ A, եցոյց] + ի

² C ստուերի C + ընդ

³ A, մարմնոյս

⁴ C լուսաւորելն

⁵ AE անկեալն] ակնեալն

⁶ AC ստուերն

⁷ A բարոյն

⁸ E խաբել

⁹ C կերակրոյն

¹⁰ E լինիցիք] լինիջիք

չարիս յողիսն գործեն, զի թէպէտեւ առ ժամայն զգայութիւնքն ի վնասակարացն փախչիցին¹: Յաղագս այսորիկ² անհաշտ առ աւճն է թշնամութիւն: Արդ, եթէ գործին այնքան³ ատելութեան⁴ եղեւ արժանաւոր, որչափ եւս թշնամի⁵ լինել մեզ, որ զաւարացոյցն զնա⁶ է աւրինաւոր: Այլ ընդէ⁷ իսկ էր փայտն ի դրախտին, որով սատանայ հանդերձեալ էր յարձակել հակառակ մեզ յանդգնութեամբ: Քանզի, եթէ ոչ ունէր զխաբէութեանն պատճառս, զիա⁸րդ զմեզ ի ձեռն անհնազանդութեան⁹ ընդ մահուամբ⁷ արականէր: Զի պարտ էր լինել պատուիրանին⁸, որով զմերն փորձէր հնազանդութիւն: |262ա| Եւ վասն այնորիկ տունկ զեղեցիկ պտղովք⁹ քաջաբերեալ, զի ընդունելութեամբ արխորժեկոյն զժողովալութեանն¹⁰ զեղեցկութիւն¹¹ ցուցանելով՝ համբերութեան¹² պսակաց¹³ արդարապէս արժանաւորք լինիցիմք: Զհետ չողաւ կերակրոյն ոչ յատուկ անհնազանդութիւն պատուիրանին¹⁴,

¹ C փաղչիցին

² C այսորիկ] այնորիկ

³ C այնքան] այսքան

⁴ C ատելութեան] աղտեղութեան

⁵ C նա

⁶ C անհնազանդութեանն

⁷ A մահուամբ

⁸ A պատուիրանին

⁹ C պտղով

¹⁰ C զժողովալութիւն

¹¹ C զեղեցկութեանն

¹² C համբերութեան

¹³ A, C պսակաց

¹⁴ A պատուիրանին

այլ եւ զիտութիւն մերկութեանն: Քանզի կերան, ասէ, «Եւ բացան աչք եւ ծանեան, զի մերկք¹⁵ էին» (Ին. Գ. 7): Պարտ էր ոչ ճանաչել զմերկութիւնն, զի մի միտք մարդոյ ձգեալ էին առ ի նուագին¹⁶ լրումն, ¹⁷ զգեստս նմա եւ մերկութեանն միւթարութիւն իմանալով եւ բոլորովին զմարմնոյն խնամակալութիւնն առ Աստուած հայեցումն¹⁸ ձգելով: Եւ ընդէ⁷ ոչ վաղվաղակի նմա անդէն կազմեցան զգեստքն¹⁹: Զի ոչ բնականք վայելէին նմա այնոքիկ լինել եւ ոչ յարուեստէ²⁰: Քանզի բնականք²¹ յատուկ անասնոցն են, որպէս ի թեւք եւ մաղ, եւ մորթոցն պիսի՝ թեւք եւ մաղ, եւ մորթոցն թանձրութիւնք ժողով ձմերանի²², եւ բերել զիւրաւ զխորշակացն զաւրութիւնս, որովք ոչինչ այլ յայլմէ զանազանեցան²³, համապատիւ²⁴ յամենեւին բնութիւն²⁵ գոյացեալ: Իսկ մարդոյն վայել էր, ըստ հաւասարութեան²⁶ առ Աստուածս²⁷, ի սոյն²⁸ այլափոխեալք բարեացն հատուցմունք գոյանա-

¹⁵ E մերկ

¹⁶ AC նուագին

¹⁷ C սգեստս նմա] սգեստանմա

¹⁸ CE հայեցումն

¹⁹ C սգեստքն

²⁰ A յարուեստէ

²¹ C բնական

²² C ձմերանի

²³ C զանազանի C + ի

²⁴ C համապատիւն

²⁵ C բնութիւնն

²⁶ C հաւասարութիւն

²⁷ C աստուածս]

²⁸ C ի սոյն] սիրոյն

լով: Զի արուեստաւոր¹ հնարքն² անպարտութեան առիթք³ լինէին, որ յաւէտ փախչելիք⁴ էին իբրեւ վնասակարք մարդոյն: [262բ] Յաղագս որոյ եւ Տէրն, ի դրախտին կեանս զմեզ կոչելով, արտաքս մերժէ զհոգսն յոգւոց⁵, ասելով՝ մի՛ հոգայք յաղագս ոգւոց⁶ ձերոց՝ զինչ ուտիցէք եւ մի՛ յաղագս մարմնոյ⁷ զինչ զգենուցուք (Հմմտ. Մատթ. Զ. 25): Արդ, ոչ ի բնութենէն ունել նմա վայել էր զծածկոյթսն եւ ոչ յարուեստէ⁸, բայց այլ իմն էր քաջայարմար՝ ցուցանելով զառաքինութիւնն, յաստուածային շնորհէն ծաղկեալ որովք մարդն հանդերձեալ էր, պայծառանալ լուսաւոր զգեստութեան⁹, որպիսիք են հրեշտակացն, առաւել քան զծաղկացն զանազանութիւն¹⁰ եւ յոլովագոյն քան զաստեղացն¹² փայլումն: Արդ, յաղագս այնորիկ ոչ վաղվաղակի զգեստքն¹³, զի յաղթանակք առաքինութեան էին պատրաստեալ մարդոյն, յոր ժամանեալ¹⁴ ի դրժանացն սատանայի ոչ կարաց: Ընդդիմամարտ մեզ ու-

րեմն է սատանայ խարդախութեամբք կռուելով¹⁵ ընդ մեզ, Տեառն տնաւրինելով մեզ զմարտն, որպէս զի հնազանդութեամբ կռուիցիմք¹⁶ եւ մեք պսակիցիմք յաղթելով ոսոխին¹⁷: Երանի եթէ ոչ էր լեալ սատանայ, այլ էր մնացեալ ի կարգին, յորում¹⁸ ի սկզբանն կարգեցաւ ի կարգապետէն: Իսկ յորժամ եղեւ ապստամբ, թշնամի Աստուծոյ, թշնամի եւ մարդկան ըստ պատկերի Աստուծոյ եղելոց¹⁹ (Քանզի վասն այնորիկ²⁰ է մարդատեաց, զի եւ աստուածամարտ է եւ ատեա զմեզ իբրեւ զստացուած²¹ Տեառն, ատեա²² զմեզ եւ [263ա] իբր²³ զնմանութիւն Աստուծոյ): Այլ վարեցաւ նորա չարութեամբն ի կրթութիւն մերոց ոգւոցն²⁴ իմաստապէս եւ նախախնամաբար տնաւրինելով զմարդկանս²⁵, իբրեւ բժիշկ²⁶ քարբի թունաւք²⁷ ի փրկաւէտ դեղոցն կաղմութիւն վարեցեալ: Եւ ո՞չ էր բանսարկուն եւ զի՞նչ կարգ նորա, եւ զի՞նչ պատիւ, եւ ուստի՞ բոլորովին սատանայ անուանե-

¹ A արուեստաւոր

² C հնարիւքն

³ C առիթ

⁴ C փաղչելիք

⁵ A յոգոց C հոգոց

⁶ AC ոգոց

⁷ C մարմնոց

⁸ A յարուեստէ

⁹ C սգեստութեան E զգեստութեան

¹⁰ E որպիսիք են] որպէս ի քէն

¹¹ C զանազանութիւնք

¹² C զաստեղացն

¹³ C սգեստքն

¹⁴ E ժամանել

¹⁵ A կռուելով

¹⁶ AC կռուիցիմք

¹⁷ A ոսոխին] ասոխին E ոսոխին

¹⁸ AC ի սկզբանն] իսկ զբանն

¹⁹ C եղելոց] + աստուծոյ

²⁰ C այնորիկ] այնորիկ

²¹ A զստացուած

²² C ատեա

²³ C իբրեւ

²⁴ AC ոգոցն

²⁵ C զմարդկան

²⁶ C զբժիշկ E զբժիշկք

²⁷ C թիւնօք

ցաւ¹: Սատանայ՝ յաղագս հակառակ կալոյ բարոյն: Քանզի այդպէս² նշան³ ասէ ձայն երրայեցւոցն⁴, որպէս ի թագաւորութիւնսն⁵ ուսաք՝ «յարոյց Տէր Սատան Սողոմոն» (Գ. Թ. Ժ. 14), զատէր⁶ թագաւոր Ասորոց, իսկ բանսարկուն, վասն զի ինքն եղեւ⁷ գործակից մեղացն⁸ մերոց եւ ոսոխ⁹ լինի՝ հրճուելով¹⁰ ընդ¹¹ կորուստն մեր¹² եւ ծանակելով զմեզ ի գործեցեալսն: Եւ բնութիւն նորա անմարմին, ըստ առաքելոյն, որ ասէ՝ քանզի ոչ է մեզ կռիւ¹³ ընդ արեան եւ ընդ մարմնոյ, այլ ընդ հոգիս չարութեան (Հմմտ. Լեւ. Զ. 12): Եւ ընդ սկզբնական¹⁴ պատուաւորս¹⁵, քանզի ընդ պէտս ասէ եւ ընդ իշխանս «եւ ընդ աշխարհակալս խաւարիս այսորիկ» (Լեւ. Զ. 12): Եւ տեղի իշխանութեան յաւդսդ (Հմմտ. Լեւ. Բ. 12), որպէս ինքն ասէ: Ըստ պետի իշխանութեան աւդոյ, հոգւոյս¹⁶, որ այժմ զաւրացեալ է յորդիսն անհաւանութեան¹⁷: Յաղագս

¹ A անուանեցաւ

² A, նշան ասէ] նշանակէ

³ C նշան] նշանակ

⁴ AC երրայեցոցն

⁵ C թագաւորութեանն

⁶ A, զագեր

⁷ C եղեւ] է

⁸ C մեղաց

⁹ C ոսոխ

¹⁰ A հրճուելով

¹¹ C ընդ] + մեր

¹² C մեր

¹³ A, կռուիլ

¹⁴ C սկզբնական

¹⁵ A պատուաւորս C պատուաւորսն

¹⁶ AC հոգոյս

¹⁷ C անհաւանութեան] անհաւատութեան

այնորիկ իշխան աշխարհի³⁴³ ասի, զի յերկրի է նորա իշխանութիւնն: Այսպէս եւ¹⁸ Տէրն ասէ՝ «այժմիկ¹⁹ դատաստան է աշխարհիս այսորիկ, [263բ] այժմիկ²⁰ իշխան աշխարհիս այսորիկ ընկեսցի արտաքս» (Յ. Է. Ժ. 31): Եւ դարձեալ՝ «գայ իշխան աշխարհիս այսորիկ եւ յիս ինչ ոչ գտանէ» (Յ. Է. Ժ. 30):

10 Վասն զի ասի²¹ յաղագս զաւրացն սատանայի, թէ Հոգիք են չարութեան յերկնայինսն, գիտել պարտ է, զի երկինս սովորաբար Գիրք զաւդդ ասեն, որպէս զթռչունս երկնից (Հմմտ. Մատթ. Զ. 26) եւ ելանեն մինչեւ յերկինս (Հմմտ. Ս. Զ. Զ. 26), այս է՝ յաճախագոյն յաւդն²² բարձրանան: Վասն այնորիկ եւ Տէրն «եւտես զսատանայ անկեալ յերկնից²³ իբրեւ զփայլակն» (Գ. Ժ. 18). այս է յիւրմէ իշխանութենէն անկեալ, եւ ի վայր լեալ, զի կոխիցի ի Քրիստոս հաւատացելոցն: Քանզի ետ «զարուքիւն²⁴ իւրոց աշակերտացն²⁵ կոխել զաւճս եւ զկարիճս, եւ զամենայն զարուքիւն²⁶ թշնամոյն» (Գ. Ժ. 19): Արդ, զի արտաքս ընկեցաւ չար բռնաւորութիւնն եւ մաքրեցաւ երկրային տեղիս ի ձեռն փրկաւէտ չարչարանացն, որ խա-

¹⁸ AE եւ]

¹⁹ A, E այժմ

²⁰ A, այժմ

²¹ A, ասէ

²² C յաւդսն

²³ A, յերկնէ

²⁴ C զարուքիւն] իշխանութիւն

²⁵ C աշակերտացն] հաւատացելոցն

²⁶ C զարուքիւն] զարուքիւն

զաղացոյց զերկրայինսս¹, եւ զերկնայինսն (Հմտ. Կ. 20), քարոզի մեզ այսուհետեւ արքայութիւն երկնից՝ Յոհաննու ասացեալ՝ «մերձեցաւ արքայութիւն երկնից» (Մ. Գ. 2): Եւ Տեառն ամենայն ուրեք զԱւետարանն արքայութեան քարոզեալ եւ² յառաջագոյն³ հրեշտակացն բարբառեալ: «Փառաքի բարձունս Աստուծոյ, եւ յերկիր խաղաղութիւն» (Ղ. Բ. 14), եւ զուարճացեալքն⁴ յԵրուսաղէմ ի մտանելն Տեառն մերոյ աղաղակէին՝ «խաղաղութիւն յերկինս եւ փառք ի բարձունս Աստուծոյ» (Ղ. Բ. 38)⁴⁴: Եւ բոլորովին իսկ՝ բիւր|264ա|քն⁵ յաղթականք ձայնք, որք իսպառ զկործանումն թշնամոյն յատկացուցանեն, զի եւ ոչ մի պատերազմ, եւ ոչ մի հանդէս ի վերագոյնսն մնացեալ լինի մեզ, եւ ոչ ոք հակառակ կացեալ խոտորեցուցանէ զմեզ յերանելի կենացն, այլ անտրտում մեք զփոփոխումնն⁶ ունիմք յառաջիկայն, եւ վայելեմք ի փայտէն կենաց մշտնջենաւորք եւ ճաշակեմք, յորմէ ի սկզբանն աւճին դրժանաւք արգելեալք եղեաք⁷: Քանզի կարգեաց Աստուած «զբոցեղէն սուրն պահել զճանապարհս ծառոյն կենաց» (Ի. Գ. 24), ընդ որ անցանելով անարգե-

լաբար՝ ի ներքոյ⁸ լինիցիմք, ի վայելս բարեացն ի Քրիստոս Յիսուս, ի Տէր մեր, որում փառք եւ զաւրութիւն⁹ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Լ. Գ. ՅԱՂԱԳՍ
ՈՂՈՐՄԱԾՈՒԹԵԱՆ ԵՒ
ՅԱՂԱԳՍ ԱՂԱԽԹԻՑ³⁴⁵

Գիտասցի իսկ յառաջագոյն զառ ի յինէն եղեալ առ ձեզ մխիթարութեան խրատ վասն բարեգործութեան, զի ի գործ ածէք եւ զբարեպաշտութեանն զսէրմն, նոյնժամայն երկնային պտուղ հաւաքեալ արարէք, քանզի զիտասցի իսկ զիտացի զիարդ որք եւ կանայք բազումք առաջի դրան քաղաքիս Ղազարու հոգե|264բ|բարձութիւն նախախնամութեամբ արարէք, ոչ նմանեցայց խիստ եւ ապարասան մեծատանն այնմիկ, որ, յղփացեալ ի փափկութիւնն, ոչինչ բան ունէր ի յանձին վասն կարաւտացելոյն: Աւգուտ եղեւ ձեզ, երանելոյն Տաբիթայի² յիշատակն նմանեցայք, նմա ողորմածութեանն մեծութեան նմանեցայք իսկ, զոր աւրինակ գեղեցիկ նկարիչք զառ ի մէնջ³ եղեալ պատկերն: Մխիթարեցէք իսկ զվիշտս կոճոտացելոցն⁴ անդամովք⁵, խոնարհեալ գորովեցայք առ ի բնութիւնս վտանգաւ չարչարեալս եւ ողորմագինս գութ առնէք տակաւին ազգակցացն անդամաւքն, որք զրկեալ են ի գլխաւոր անդամոցն՝ ի վերայ երեսաց բերելով զախտն,

որք ամաչեն դեմ յանդիման զալ մարդկան վասն ախտին, իբր թէ աղտեղիս ինչ իշխեցին գործել: Յարձակեալ վազեաց ի վերայ նոցա իբր զգազան ինչ ախտն զկարեւոր անդամովք մարմնոյն⁵ այլապէս եցոյց զաւրինակ մարդկեղէն կերպարանիս, մերձեցաւ յաչս եւ ի տեսական⁶ լուսոյն զրկեաց զնոսա, մերձեցաւ ի քիթս եւ առ ի զոգին տալոյ, եւ հոտոտելոյ անպիտան գործեաց զնոսա զծնաւտս, եւ զշրթունս, եւ զճակատս այնպէս արարեալ եղ, որպէս զի ամենեքեան |265ա| ի տեսլենէ նոցա հրաժարեն:

Աննշան է ձայն մարդկանն այնոցիկ եւ այլափոխեալ ի մարդկեղինէս ձեռք ի մատանց կոճոտեալք³⁴⁷, ի գործոյ զրկեալ են եւ ի կերակուր ինչ մատուցանելոյ բերանոյն: Ոտք, որով ամենեքին ունին, նոքայ ի գնալոյ զրկեալ են եւ եւս ողորմագին իմն առնեն զայս գերեալք եւ շուրջանակի կոճոտեալք: Ամենայն հիւանդ, թէ եւ մահկանացուս, աշխատի առողջութեանն յուսով թեթեւանայ իսկ սոցա սկսեալ ախտին նոյնժամայն ի դառն յուսահատութիւն անկանին: Աւրէնք են մարդկան զհիւանդ տեսանել եւ զառ ի յինքեանց մխիթարութիւնն մատուցանել: Իսկ ի սոցանէ յաղագս ախտին իբրեւ յընդդիմակաց ամենեքեան ի բաց փախչին եւ ոչ

¹ C զերկրային E զերկրայինս

² C եւ] եւս

³ A յառաջագոյն] + եւ

⁴ A զւարճացեալքն C զւարճացելքն

⁵ A բիւրքն] բերքն

⁶ C զփոփոխումն

⁷ C եղաք

⁸ C ներքսն

⁹ C յաւիտեանս... ամէն]

¹ E յաղագս] նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի յաղագս

² E Տաբիթայի

³ E մէնջ] մէջ

⁴ E անդամօք

⁵ A այլապէս եցոյց] այլապիսեցոյց

⁶ E տեսական] տեսակն

ձուսցէ ի հիւանդութենէ¹ նորա: Տեսանես որչափ հատուցմունս պարգեւ է Աստուած բարեգործեցելոյն, զգողութիւն եւ պահպանութիւն՝ ի կենդանութեան, յերկարումն կենաց, երանութեամբ լաւագոյն առնել ի վերայ թշնամեաց, ի հիւանդութեանց ազատութիւն շնորհել:

Այսչափ բազմութիւն քեզ բարեաց ոչ գնելի է աղքատութեամբն, մարգարէս երաշխաւոր լինի քեզ առընթերակայ երանութեանցս, մանաւանդ եթէ Աստուած իսկ ի ձեռն մարգարէիս, Քրիստոս խոստանայ դարձեալ զարքայութիւնն երկնից: Զինչ է քեզ արգել լինել՝ վայելող ամենայնի յառաջ ասացելոցս: Փոքր ինչ տուեալ² է գոյիցդ կարաւտացելոյն, քանզի եթէ ուղեկիցք լինէին մարդկան աստուատ ինչ Քրիստոս, յորժամ փոխէին եւ մինչ ցկատարած, տեարք լինէին այնոցիկ, [267բ] զինչ ունէինն, թերեւս պատճառս ունէր³ խնայելոյն⁴ եւ զաղքատովք⁵ զանց առնել: Իսկ եթէ յամենայնէ մերկանամք մահուամբք⁶, զի ընդունայն այլոց ժողովմբ եւ ոչ ի փրկութիւն եւ մեծութիւն ճշմարիտ վարութեւ կրեմք, ոչինչ հաստատուն

եւ ոչ կայուն է յառընթերակայ կեանսս գնել իսկ ի ձեռն սոցա զհաստատութիւնսն եւ զանմահսն կարասցուք տանել ինչ: Աստի յայնցանէ ընդ մեզ ոչինչ զաւրեմք, բայց յաւրինել այսպէս զայս հնարելի է, որպէս զի եւ ի հանդերձեալսն գոյաւորք կարգեսցուք եւ ձայնին այնմ արժանաւորք լիցուք: Ծառայ բարի եւ հաւատարիմ ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ:

Պարտ է հաւատարմութեամբ վայելել ի տուեալսն⁷ եւ ըստ կամացն Տեառն եւ բազմաց զքեզ դարձեալ Տէր արասցէ: Ոչ տեսանես եւ մարդկան զնոսա հաւատարիմս եւ պատուեալս⁸ ի ծառայս, որք ուղիղ կրաւնիւք յաւրինեն զտուեալսն⁹: Կոռնելիոս առ ի յիշատակ բարեկարգութեանն զարթուցի զաւրականն մեր¹⁰ եւ Աստուծոյ գեղեցիկ սպասաւորն, որ գայլոյն մորթով ծածկէր զներքին զառնն, ահաւոր էր ձեռով եւ վարութեւ, քաղցր եւ սիրելի, որ ի վարս հրեշտակականս ճգնէր արուեստիւ¹¹ զաւրականութեանն:

Այր ոմն, ասէ, ի Կեսարիա, անուն Կոռնելիոս, հարիւրապետ, բարեպաշտ եւ երկ[268ա]իւղած Աստուծոյ, ամենայն տամբ իւրով առնէր բազում ողորմութիւնս ի ժողովրդեանն եւ աղաչէր զԱս-

տուած Հանապագ: Ով որչափ մեծութիւն գովութեան՝ դոյզն բանիւքս բարեպաշտութիւն, երկիւղ Աստուծոյ, բազմութիւն բարեգործութեանց, հանապազորդ աղաւթք, ինքնին ուսեալ էր զառաքինութիւն այրն գուղիղ ճանապարհ՝ առ ի յերկինս գնալով, ոչ ուրուք առաջնորդելով, այլոց ստացեալ զգոյսն: Ի մէջ արբեցողաց՝ զգաստ, ի մէջ կուրացելոց՝ տեսանող, ի կորստական չարութիւնն անձին՝ բարերարութիւն յինքեան ցուցեալ: Ի մէջ արծաթասէր զինաւորաց՝ առատաբաշխ, ի մէջ ագահաց՝ առատատուր, ի մէջ յափշտակողաց՝ տուող¹, ի մէջ խստաց եւ կշտամբողաց՝ ողորմած: Հարիւրապետ, աղքատասնոյց, երկնային վաճառական, տուր եւ առ ընդ Աստուծոյ, գնող արքայութեանն ցրուելով² ի վերայ երկրիս եւ գանձելով յերկինս, եւ զներքին յափշտակութիւն աւելով եւ վերին արքայութեանն աւագակ, պարգեւաբաշխ ծառայակցաց եւ կողոպտիչ Տեառն:

Նորա թողեալ զզինուորական³ կարգն զհետ լինէր հրեշտակականացն, զներքին պատիւս արհանաքեալ՝ թագաւոր ջանայր լինել, ի վեր եթող զպետութիւնս ի վերայ [268բ] երկրիս եւ ջանայր վասն առ յԱստուծոյ զաւրութե-

նէ⁴: Ով իմաստուն եւ քաջ զաւրական ի թեւաւոր առաքինութիւնս երկուս լծեաց աղաւթս եւ ողորմածութիւնս առաքեաց զնոսա հրեշտակս առ Տէրն: Եղէք, ասէ, զառ ի յերկնից բարութիւնսն մեզ, յաւրինեցէք՝ մինդ հաւանեցուցէ բանիւք, իսկ միւսդ հաւանեցուցէ գործով: Եթէ ի թռչման աղերսանքն կամեսցին ողորմութեանն զաւրութիւն՝ զնա թեթեւացուցէ, եւ եթէ տկարացին առ ջատագովութեամբն աղաւթքն՝ պարգեւք բարեգործութեանց նմա գործակցեսցեն: Եւ եթէ ոչ հաւանեցուցեն բանքն՝ զաւրացին անեցուցեն իրքն: Դուք ի վեր թռիք, ասէ, եւ ես զերեսականս ունիմ: Մի՛ դադարէք յառաջագոյն մինչեւ անտի պարգեւս բերեցէք ինձ: Յերկար ժամանակ անցանէր, եւ երեսանակալն ոչ վաստակէր: Ամբ անցանէին, եւ ոչ ձանձրանայր կառացն վերակացու: Բազում երկայնութիւն է, ասէ, առ երկինս աստուածային են արքայութիւնքն եւ մեծամեծք, ոչ է հնար աւտար ի դիւրաւ ընդունել:

Արդ, պարապեսցուք այսպէս այսմիկ, ո՛վ սիրելիք, զի հասցուք՝ համբերեսցուք, զի առցուք՝ ծախէր, աւր ըստ՝ աւրէ մեծապէս աղերսէր զիշերի եւ տուրնջեան⁵ անդադար: Եւ [269ա] դեռ ոչինչ երեւէր լինելեացն պտուղ, իբր ոչ

¹ A հիւանդութենէ] հիւանդութեանն է

² A տուեալ

³ E ունէր] ունէինն

⁴ E խնայելոյն]

⁵ E զաղքատօքն

⁶ A մահուամբք] հազուամբք

⁷ A տուեալսն

⁸ A պատուեալս

⁹ A զտուեալսն

¹⁰ E մեր] մեծ

¹¹ A արուեստիւ

¹ A տուաղ

² A ցրուելով

³ A զըզինուորական

⁴ E գորութեանէն

⁵ A տունջեան

հրաժարեաց ի պարապելոյս այսմիկ եւ ցուցաւ համբերութեանն գործ: Երեւի այսուհետեւ նմա հրեշտակ յաղաւթելն եւ, ասէ, Կոռնելի է: Իսկ նորա հայեցեալ ընդ նաեւ ի զարհուրման եղեալ ասաց, զի է, ասէ, հրեշտակն աղաւթք քո, եւ ողորմութիւնք ելին առաջի Աստուծոյ, դէմ յանդիման ընկալեալ եղեն, գովեցան, յիշին: Իսկ ես եկի այսուհետեւ գուշակել քեզ զպարգեւացն, եկի զառ ի գանձանակսն ճանապարհ ցուցանել քեզ: Առաքեա՛ եւ կոչեա՛ զՍիմովն¹ զանուանեալն² Պետրոս: Ասէ՛ Կոռնելի է զՍիմովն³, կոչեցից դու յերկնից, ոչինչ մեզ բերէր եւ զՍիմովն⁴ կոչեցից: Այո՛, ասէ, զարքայութեան փականս նա ունի, դրոյլ³⁴⁹ է երկնից, ի ձեռն նորա եղիցին քեզ վայելք բարութեանցն:

Կոռնելիոս հաւանեցաւ եւ զհրամայեալս արար: Եկն Պետրոս ոչ միայն կոչեցեալ, այլ եւ ի վերուստ հրամայեալ, քանզի ասաց, ասէ, նմա հոգին ահաւասիկ արք խնդրեն զքեզ, այլ յարուցեալ էջ ի խոնարհ եւ գնայ ընդ նոսա մի ինչ յերկուանալով⁵, զի ես առաքեցի զնոսա: Բազում էր փոյթս վասն Կոռնելիոսի: Ընդէր, արդեաւք, ոչ ցանկանայք ուսանել զորպիսի զպարգեւս ընկալաւ,

զինչ էր եւ որպիսի ի բազում բարեգործութեանցն |269բ| եւ ընդ երկար աղաւթիցն պտուղ: Թերեւս արծաթ բաջաղիք կամ ոսկի բարեբախտիկ լինել ի կենդանութեան զթանձր ծերութիւն զաւրութիւն զառ ի մարդկանէս: Այլ անարժանք էին այսոքիկ այնմ սերմանց եւ յաւրինչին պատուոյ⁶, եւ Կոռնելիոս ոչ երկրայնոցս ցանկայր, քանզի եթէ այսոցիկ բաղձայր ոչ թերեւս զոր ինչ ունէրն ցրուէր⁷: Իսկ զինչ իցէ պարգեւն՝ ո՛չ պղինձ, ո՛չ ոսկի, ո՛չ արծաթ, ո՛չ բազմութիւն անդաստանաց, ո՛չ մարդկեղէն ստացուածք⁸, այլ Քրիստոս ինքն ամենեցուն արարիչն եւ տնտեսութեան նորա խորհուրդ եկն՝ բերելով նմա զթագաւորն ամենեցուն զանմահութեանն աղբիւր: Եկն՝ բերելով նմա զնոյն ինքն զկենդանութիւնն զարդարութեանն՝ արեգակն տաճար առնելով, զնա Աստուծոյ անդամ յաւրինելով, Քրիստոսի հաղորդ զնա կարգելով տէրունական արքայութեանն: Եկն՝ բերելով նմա զհոգւոյն⁹ սրբոյ շնորհս, քանզի մինչ դեռ եւս, ասէ, խաւսէր Պետրոս, էջ հոգին սուրբ ի վերայ նոցա:

Զարթուցէք ինձ զձեզ՝ ի կատարումն բանիս ասէաք, եթէ որպէս արհամարհեալ Կոռնելի

¹ Ե զՍիմօն² Ե զանուանեալն³ Ե զՍիմօն⁴ Ե զՍիմօն⁵ Ե յերկուանալով⁶ Ե պատուոյ⁷ Ե ցրուէր⁸ Ե ստացուածք⁹ Ե զհոգւոյն

զմարդկեղէն իշխանութիւնս արքայութեանն ցանկացաւ եւ վերին փառացն առաքեաց ողորմածութիւնս եւ աղաւթս, զոր ինչ ցանկայր գործել ի նմա: Եկն հրեշտա|270ա|կն, գուշակելով նմա որպէս ելին եւ ընկալեալ եղեն եւ ցուցեալ զարքայութեանն զգրոյլն կոչեցաւ, եւ եկն՝ նա՛ երաց նմա զգուռնն զՔրիստոս, որ ասէրն՝ ես եմ գուռնն: Եմուտ Կոռնելիոս, ետես զթագաւորն, հաւատովք ընկալաւ նոյնժամայն պարգեւ զհոգին զարքայութեանն առհաւատչեայ է հոգւոյն² սրբոյ: Շնորհք

հաւանեցուցէ զքեզ առաքեալ ասելով կնքեցայք, ասէ, հոգւովն³ սրբով խոստմամբ, որ է առհաւատչեայ ժառանգութեանն մերոյ: Եւ զինչ է ժառանգութիւնն՝ եկայք աւրհնեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալ ձեզ զարքայութիւնն: Այսոցիկ ցանկայր Կոռնելիոս⁴, սոցին փոյթ յանձին կալեալ պատահեաց⁵: Այսոցիկ ողորմածութիւնք եւ աղաւթք լինին առիթ: Զայսոքիւք եւ մեք փութասցուք, զի զսոցին հաւասարն ըմբռնեցուք ի Քրիստոս Յիսուս Տէր մեր, որում փառք⁶ յաւիտեանս³⁵⁰:

³ Ե հոգովն⁴ Ե Կոռնելիոս⁵ Ե պատահեցաւ⁶ Ե յաւիտեանս] + ամէն¹ Ե եկն] եկեալ² Ե հոգւոյն

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Մաշտոցյան Մատենդարանի № 1521 («Ճառքնոց», 1404 թ., էջ 159բ-63ա), № 7489 («Ճառքնոց», 1725-1729 թթ., էջ 120բ-4ա), № 436 («Ժողովածու», 1790 թ., էջ 127ա-30ա) գրչագրերում պահպանվել են «Պահոց գրքի» առաջին ճառի խմբագրված-փոփոխված, մեր ունեցած բնագրից բոլորովին օտար տարբերակներ: Ավելին, № 4822 գրչագրում («Ճառքնոց», 1491 թ., էջ 293ա-5ա) միաժամանակ ընդօրինակվել են նշված ճառի այսպես կոչված՝ ընդարձակ և համառոտ տարբերակները: Ահա այսպիսի տեսք ունի ինչ-ինչ նպատակով ավելի քան երիցս համառոտված օրինակը.

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ԿԵՍԱՐԱՅԻՈՅ ԱՍԱՅԵԱԼ ՎԱՍՆ ՊԱՀՈՅ

Շաբաթ տըւաւ Հրէից ազգին և ասացաւ, թէ հանգիցէ գլրաստ քո և եզն քո, ծառայ քո, և վարձաւոր քո և, ամենայն վաստակաւոր քո: Լիցին և պահք շաբաթ և հանգիստ քրիստոնէից ի խիստ և ի հոծ աշխատութեանց: Հանգո՛ղքո խոհարարն և տուր դատարկանալ և պարապել սեղանակազմին: Դադարեցո՛ղ զձեռն մատրւակին քո: Հանգիցէ երբեմն և որ զղանազան հացսն պատրաստէր, խաղաղացի երբեմն և տունն ի բեր ամբոխիցն, և ի ծխոցն, և ի ճենճերացն, և ի վեր, և ի վայր ընթացողացն, և պահեսցեն զաւուրս պահոց սրբութեամբ. զի պահք շիջուցին զգործութիւն հրոյ, և ոչ այրեցան երբէք մանկունքն:

Պահք խցին զբերանս առեւծուցն և ոչ մերձեցան ի Դանիէլ, որ պահողն էր: Պահս և աղօթս թեւք են հոգւոյ մարդոյն, որով թռչի և յերկինս վերանայ: Պահք՝ մայր ողջախոհութեան և ծնող սրբութեան: Պահք՝ դայեակ կուսութեան և զարդ կանանց: Պահք՝ շինութիւն տանց: Պահք՝ դաստիարակ երիտասարդաց և զգաստութիւն ծերոց: Պահք՝ պահապան տղայոց: Պահողին պարկեշտագոյն և զգաստութիւն ծերոց: Պահք՝ պահապան տղայոց: Պահողին պարկեշտագոյն երեսք, պահողին ակն ցած ամփոփեալ գնացք, չափաւորութիւն բանից, մաքրութիւն սրտից, տեսութիւն մտաց:

Յիշեա՛ղ զյաւիտենից սուրբսն, յորոց զմի ի նոցանէ աշխարհս ոչ արժէ, որ շրջեցան լէշկ մաշկօք և մորթովք այծենեաւք՝ կարօտեալք, նեղեալք, նըւազեալք, չարչարեալք: Նոցա գնացիցն՝ նմանողք եղբրուք, եթէ զմասն նոցա խնդրէք: Զի՞նչ զՂազարոս ի գոգն Աբրահամու հանգոյց. ո՞չ ապաքէն պահսն: Յովաննու կեանքն մի պահք էին, որ ոչ մահիճս ունէր և ոչ սեղան, պահսն որոյ և մեծ ի ծնունդս կանանց անւանեցաւ: Այլ և Պողոս պահօքն պարծենայ, ընդ այլ վըշտացն ի պահս ասէ բազում անգամ: Իսկ և Տէր մեր զմարմինն, զոր առ վասն մեր, պահօք ամբացոյց:

Արդ, եթե պահանջներն ընդունվում են և Աստուծոյ պիտոյացաւ մեզ՝ զի՞նչ պարտ է ասել: Եւ սուրբքն ամենայն Աստուծոյ պահօք հաճոյացան: Բայց պարտ է մեզ ընդ պահօքն և ողորմութիւնս առնել՝ որպէս և երկրագործք առնեն՝ նախ զերկիր հերկեն և կակղացեն և ապա զսերմանիսն ցանեն: Այսպէս և մեզ պարտ է պահօք զմարմինս մեր ճնշել և խոնարհութեամբ կակղացուցանել և ընդ նմին զողորմութիւնն սերմանել, որ տայ և պլտղաբերէ մեզ զերեսնաւորն, զվաթանաւորն և զհարեւրաւորն: Զի այն ողորմութիւնն, որ յայլոց վաստակոց լինի և ոչ հարամ, զերեսնաւորն տա մեզ շահ և այն, որ ի հայրենեաց լինի, զհարեւրաւորն պլտղաբերէ, վասն որոյ և ոմն ի սրբոցն ասէ՝ թէ վաստակեա ձեռօքս և տուր և առ մէկին հազար:

Եւ Դաւիթ ասէ՝ զվաստակա ձեռաց քոց կերիցես երանի է քեզ և բարի եղիցի: Եւ տես դու, թէ զվաստակա ձեռացն ուտել բարի է և երանելիս առնէ, ո՞րչափ եւս առաւել չիցէ երանելի այնպիսին, որ ի հալալ և յարգար վաստակոց իւրոց ողորմութիւնս առնէ, զքաղցրեալսն կերակրէ, զծարաւիսն արբուցանէ, զմերկսն հագուցէ և զօտարսն ժողովէ, զտնանկսն ընդ յարկաւ մուծանէ և զաղքատսն մխիթարէ, զբանտեալսն և զվրշտացեալսն հարցանէ և ի հիւանդն ի տես երթայցէ: Եւ այլ բարի գործս թէ արասցէ, այնպիսին զհարեւրաւորն ժառանգեսցէ զարքայութիւնն երկնից ընդ սուրբս ամենայն, որոց և զմեզ արժանի արասցէ Յիսուս Քրիստոս՝ Աստուածն ամենայնի:

Այլ և զայլ գիտել պարտ է, զի պահքն պարկեշտութեամբ լիցի և ոչ յոյով կերակրով: Զի մէկ ազգ կերակրով պարտին վճարել քրիստոնեայք զպարտս որովայնին և ոչ ցեղ-ցեղ և զանազան ապրովք: Զի վասն այնպիսեացն ասէ մարգարէն Եղեկիէ՝ զի՞նչ է անօրէնութիւն քեռ քո Սողոմայ, եթէ ոչ յղբութիւն հացի և լիութիւն գինւոյ, վասն որոյ և յարմատոց խլեցան: Եւ վասն այնպիսեացն ասէ ոմն ի սրբոցն, թէ սակաւք ի մարդկանէ հասանեն ի թիւս ժամանակաց իւրեանց և պատճառս այնպիսեացն ուտելոյն: Այլ թէ կամիցիք յերկրակեաց լինել՝ զգուշացի յոյով կերակրոյ, զի Աստուած սահմանեալ է, որ սակաւ մի կերակուր խնդրէ մարդս և զայլ ժամանակ աւուրն կայ ի սպասաւորութիւնն Աստուծոյ և ի խնդիր իմաստութեան: Եւ ընդդէմ որովայնամոլիցն ասէ Պօղոս, թէ՛ որոց Աստուած որովայնն իւրեանց է և փառքն՝ ամօթն: Եւ Սիրազն ասէ, թէ՛ սկիզբն կենդանութեան է հացն և ջուր: Ապա կարի յիմարութիւն է, որ մարդ անկուշտ անկանի ի հոգս կերակրոց: Զի Պօղոս ասէ, թէ՛ ունիմք կերակուր և հանգերձ ըզբաւականն և այնու շատացուք: Եւ որ կամիցիք զորովայնամոլն ճանաչել նըշանն այս է. յորժամ տեսանէ այնպիսին զկերակուրն և զըմպելին՝ դողայ ձեռն որպէս ջերմն ոտի և վրստահի սեղանն վազէ, որպէս կատու ի մուկն և այնչափ ուտեն, որ դառնայ ի բերանն և ոչ ծամեն, այլ ողջ ու կէս առնեն և ի կուլ տան: Այնպիսիք զամենայն բանակաւնութիւնն և զկամս ցանկութեանն ի կերակուրն ունին:

Ընդդէմ այնպիսեացն ասացեալ է սուրբն Բարսեղ և կանոնս եղեալ, որ յամէն պատառի մէջ տուն մի Սաղմոս ասէ և զսուրբ Աստուածածինն յիշէ և ապա ըզմէկ այլ պատառն առնու, որ չափաւոր սահմանօքն կերակրի և մի յորդաթս սատանայի անկցի: Եւ սուրբն Գրիգոր ասէ՝ ոչ է պարտ մարդոյ զականջն խրցել և զանձն ի կորուստ արկանել: Այլ պարտ է ականջովն զբանն լսել և մտօքն զգորութիւն բանին իմանալ: Վասն այն սովորութիւն է սահմանաւոր տեղեաց, զի յորժամ ի սեղանն նըստին և հաց ուտեն մի ոմն գիրք կարդայ և այլքն լրսեն:

Արդ, լրւարուք և ի միտ առէք, զի Քրիստոս երանի տայ այնոցիկ, որ քաղցեալ իցեն և ծարաւի: Ապա յայտ է, թէ վայ տայ այն/295ա/ցիկ, որ զցայգ և զցերեկ ցանկան ուտելոյ և ըմպելոյ: Զի որքան զչափաւորն աւելի հոգ տանի ուտելոյ և ըմպելոյ որովայնամոլ կոչի և մահու չափ մեղանչէ, յորմէ փրկէ զմեզ Աստուած յամենայն մեղաց և յորոգայթից թշնամւոյն: Մանաւանդ զստացող գրոցս Ընայիս խալիֆից և ծնողաց նորին և եղբարցն և ամուսնոյն և ինձ՝ անարժան գրչի:

2. «Պահոց դրքի» հայերեն թարգմանութեան ամբողջական զբաղմունքով նյութերի խորագրերը պահպանվել են երկու տարբերակով՝ ընդարձակ (սկզբնամասում) և համառոտ (ավարտամասում): Հիմնականում հետևել ենք հունարեն բնագրին առաւել մոտ կանգնած № 822 զբաղմունքի խորագրերի համառոտ ձևակերպումներին: Սույն ճառի բնագիրը տե՛ս PG, t 31, էջ 163-184:

3. Իբրեւ գրանցար խոտոյ կապակցութիւնը հունարենի ὡς ἀρχαῖα χόρτου արտահայտութեան բառացի թարգմանութեանն է:

4. Բնագրում ունենք ψυχὴν (ψυχῇ - հոգի), որը թարգմանվել է անձն: Նույն եղանակով բնագրի τὴν ψυχὴν μου (էջ 181) արտահայտութեան դիմաց հայերեն թարգմանութեանում ունենք՝ զանձն իմ (էջ 11բ): Մինչդեռ մեկ այլ ἐπιτοίχῃ τὴν ψυχὴν (էջ 180) կապակցութեան մեջ հանդիպող նույն ψυχὴν բառը թարգմանվել է ոգի՝ արարին զոգին (էջ 10բ):

5. Զի կակոնցէ զանձնագանդութիւն կապակցութեանից մինչև ճառիս ավարտը եղած հատվածի դիմաց № 3239 զբաղմունքում (էջ 9ա-10ա) ունենք հետևյալ հիշատակարանաբնութ բնագիրը:

«Նա և Եղիսէ վայրի բանջարով և սակաւ ալիւրով զհիւրսն պատուէր և աղօթիւք պահողին. տկարացաւ մահացուն, և ոչ վնասեաց կերողացն: Իսկ երից մանկանցն մարմինն ի բոցոյն միջի կայծանալ թւի և ի հրոյն ելեալ՝ որպէս ջրով փայլեալ մաքրագոյն լինի, ի պահոցն ունելով զանաբատութիւն՝ յայտնեցան ի Բաբելոնի:

Դանիէլ այր ցանկալին, որ զերից եւթնեակսն ծոմով պահեաց և ի գուրն արգեալ զառիւծսն ուտուց: Պահք չիջուցին զգորութիւն հրոյն: Պահք և արգեալ զառիւծսն ուտուց: Պահք չիջուցին զգորութիւն հրոյն: Պահք տանց անումն: զօթք իբրեւ զհաւք առնեն Բ. թեւաւք ի գնացս վերին: Պահք տանց անումն: Պահք ողջախոհութեանց մայր: Պահք մանկանց դաստիարակ: Պահք ծերոց

զարդ: Պահք բարի ճանապարհակիրց ուղեգնացից: Պահք ամուր խորանակից, որք ի տունս են: Պահք զփոխադրութիւն բնութեան ո՛չ գիտեն, ո՛չ ժողովէ տոկոսի սեղան պահողի: Պահողին պարկեշտագոյն երեսք:

Ոչ շառագունեալ անամօթ ծաղկելով, այլ դեղնութեամբ ողջախոհիւ կազմեալ: Ակն ցած գնացք ամփոփեալ ծաղրը պարկեշտ ոչ թշնամանի: Չափաւորութիւն բարի, մաքրութիւն սրտի, ղյիշեայ ղյաւխտենից սուրբն, որոց ոչ էր արժանի աշխարհս, որք շրջեցան լեշկ մաշկաւք և մորթովք այծից: Նուազեալք նեղեալք: Նոցա նմանեայ գնացից, եթէ խնդրեսցես զնոցա մասն: ԶՅովհանու կեանքն մի պահք էին, որ ոչ մահիճս ունէր և ոչ սեղան, վասն որոյ ի Քրիստոսէ դովեցաւ և մեծ ի ծնունդս՝ կանանց կոչեցաւ: Պաղոսի հանդերձելովքն և պահքն էին պարծանաց պատճառք: Գլուխ ի վերայ ասացելոցս Տէրն մեր պահօք ամրացոյց զմարմինն իւր, զոր էառ վասն մեր: Մովսէս Գ. անգամ պահեաց իւ., որով դէմքն պայծառացաւ, և Աստուած Փարաւոնի անուանեցաւ: Նինուէացոցն եթէ ոչ և անասունքն պահսակից լեալ էին, ոչ կարէին ապրել ի սպառնալեաց կործանմանն: Պահքն դէն են ընդդէմ դիւացն գնդի, քանզի այս ազգ ոչ իւրիք ելանէ, եթէ ոչ պահօք և աղօթիւք: Եւ պահոց բարիք այսքան: Իսկ յագումն որովայնի թշնամանաց սկիզբն լոյծ ըզկընճիւն անիրաւութեան թող զընկերին զտրտմութիւն, թող նմա զպարտսն, մի ի կուրս և ի դատաստան պահէք: Զմիս ոչ ուտես և զընկերին միսն՝ անյագ, ի գինոյ ի բաց կաս. և ի բամբասելոյ ոչ ժուժկալես: Վայ որ արբենան և ոչ ի գինով: Զի բարկութիւն և ամենայն տեսակ մեղաց արբեցութիւն է ոգոյ, յորոց պահեսցէ զմեզ Որդին Աստուծոյ. ամէն»:

Իբրեւ շարունակութիւն այլ գրչութեամբ ընդօրինակվել է հետևյալ համառոտ հիշատակագրութիւնը. «Եւս առաւել Տէր Զաքարէն, Տէր Յովաննէս խաճ խաթուն, Վարդ խաթուն եւ Ծաղիկն»:

Գրչագրում վերջընթեր աւ երկհնչյունը ամենուր ընդօրինակվել է օ, որը հասկանալի է բարեհունչ չէ (սակօ կոչեցօ անուանեցօ եւ այլն) ուստի այն ընթերցել ենք աւ:

6. Բնագրում՝ αὐτοσχεδίοις τὴν δίαίταν (էջ 177): Ինքնապատրաստից կերակրոց արտահայտութեան Նոր Հայկազյան բառարանագիրներին բացատրութեան միակ օրինակը սույն կիրառութիւնն է (Ա. 860):

7. Բնագրում՝ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ (էջ 177):

8. Սույն վասն որոյ կապակցութիւնից մինչև ճառիս ավարտը եղած ընդարձակ հատվածի դիմաց № 4774 գրչագրում («Ճառընտիր», ԺԶ. դ., էջ 212բ-213ա) պահպանվել է հետևյալ բնագիրը. «Գլուխ ի վերայ ասացելոցս Տէր մեր, պահօք ամրացոյց զմարմինն իւր, զոր էառ վասն մեր: Մովսէս Գ. անգամ պահոց իւ., որով դէմքն պայծառացաւ, և Աստուած Փարաւոնի անուանեցաւ: Նինուէացոցն եթէ ոչ և անասունքն պահսակից լեալ էին ոչ կարէին ապրել ի

սպառնալեաց կործանմանն: Պահքն դէն են ընդդէմ դիւացն գնդի, քանզի այս ազգք ոչ իւրիք ելանէ, եթէ ոչ պահօք և աղօթիւք: Եւ պահոց բարիք այսքան, իսկ յագումն որովայնի թշնամանաց սկիզբն լոյծ ըզկընճիւն անիրաւութեան թող զընկերին զտրտմութիւն, թող նմա զպարտսն, մի ի կուրս և ի դատաստան պահէք: Զմիս ոչ ուտես և զմիս եղբաւրն անյագ: Ի գինոյ ի բաց կաս և ի բամբասելոյ ոչ ժուժկալես: Վայ, որ արբենան և ոչ գինով: Զի բարկութիւն և ամենայն տեսակ մեղաց արբեցութիւն է ոգոյ, յորոց պահեսցէ զմեզ Որդին և Աստուծոյ մանաւանդ զստացող գրոցս զբարեմիտ արեղայն զՅովհանէս և զՍիմէոն եղբայր նորին. ամէն» (Հմմտ. Ծան. 5-ի ավարտամասը):

9. Դատելով Նոր Հայկազյան բառարանի սույն միակ վկայակոչութիւնից, թարգմանութեան ճանապարհով առաջացած ինքնապատրաստ բառը (αὐτάρχεια, էջ 181) այլուր վկայված չէ (ՆՀԲ, Ա. 855): Բառարանագիրներին օրինակում նախ ժուժկալ է կապակցութեան դիմաց ունենք նուազ գերանվանական կիրառութիւնը, որը մեր ձեռագրերին անծանոթ է:

10. Վերջընթեր զի նմա փառք յախտեանս յախտեցից կապակցութեան դիմաց բնագրում ունենք՝ ὅτι αὐτῷ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας (էջ 184):

11. Ճառիս հունարենը տե՛ս PG, t. 31, էջ 185-197: Բնագրի խորագիրը մասամբ այլ ձևակերպում ունի՝ «Περὶ νηστείας λόγος Β΄» (=Յաղագս պահոց, Ճառ Բ):

12. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 653:

13. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 205:

14. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 983:

15. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 982:

16. Քաշկագործ-ը հայ բառարանագրութեան մեջ համարվել է «բառ անյայտ» (ՆՀԲ, Բ. 981): «Պահոց գրքի» սույն, ինչպես նաև «Պիտոյից գրքի» հայերեն թարգմանութիւնից քաղված օրինակները ցույց են տալիս, որ այն հունարենի ἄλυσσιδωτός (էջ 189) բառի թարգմանութիւնն է, որը նշանակում է օղագրաւ, վերտազրաւ (ДГ-РС, I, 88): Ստ. Մալխասյանը առանց օրինակ վկայակոչեալով, վերտազրաւ է «քաշիկից՝ չուանից հիւսուած» (Մալխ. Դ, լու. նշված բառը բացատրում է «քաշիկից՝ չուանից հիւսուած» (549):

17. Դատելով Նոր Հայկազյան բառարանի սույն միակ վկայակոչութեան հից, բազմատեղի (πολυπόθητος, էջ 189) բառի կիրառութեան այլ օրինակ հայտնի չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 416): Բազմատեղի բառերը առանց օրինակ-հղման արձանագրվել են Ստ. Մալխասյանի բառարանում (Մալխ., Ա. 311):

18. Բնագրում՝ «ἄσματα πορνικά» (էջ 192): Նույն «Պահոց գրքի» մեկ այլ ճառում ունենք երգք ամառալիք (էջ 30ա) - «ἄσματα αἰσχρά» (էջ 460), երգք պոռնիկութեան (էջ 30ա) - «ἄσματα πόρνης» (էջ 460): Նույնաոճ ձևակերպմամբ վկայութեան հանդիպում ենք նաև «Վեցաւրեայի» հայերեն թարգմանութիւնում (տե՛ս «Վեցաւրեայ», էջ 101, ծան. 3):

23. Հմմտ. ծան. 18:

24. Բնագրում՝ «ούτος φέρεται κατὰ τῶν ἄλλων τὰ νικτήρια» (էջ 457):

25. Առանց երկաթոյ, թարց պատերազմողացն ձեւակերպումների առանց և թարց բառերի դիմաց բնագրում երկու դեպքում էլ ունենք «ἄνευ» -առանց. «ἄνευ σιδήρου», «ἄνευ πολεμίων» (էջ 437): Հայերենի թարգմանիչը երկրորդ դեպքում թարց հոմանիշ-տարբերակն է նախընտրել:

26. Ակնջափող (ակնջափողացն) ընթերցումն անծանոթ է նոր հայկազյան բառարանագիրներին: Սակայն այն առանց օրինակի վկայված է Ստ. Մալխոսյանցի բառարանում և բացատրված է՝ «խողովակ, որ արտաքին ականջից տանում է ականջի միջին մասը» (Մալխ., Ա. 27): Դատելով «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանության սույն դրվագից, պիտի ընդունել, որ այն ըմպանակի նկարագրության է վերաբերում, ենթադրում է ոլորապտույտ անցք: Հասկանալի է, որ բառն առաջացել է հունարեն «σκολιῶν σωλήνων» (էջ 460) արտահայտության հիմքի վրա:

27. Առաստակ (ψυκτήρ, էջ 460) բառի բացատրության միակ հիմքը «Պահոց գրքի» սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 293):

28. Հայ բառարանագրությանը ծանոթ է խուլակ (ὄχετός, էջ 460) բառի կիրառության այլ օրինակ (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 983):

29. Գինաման (οἶνοχόη, էջ 460) բառի բացատրության նոր հայկազյան բառարանագիրների վկայակոչված միակ օրինակը սույն կիրառությունն է (ՆՀԲ, Ա. 553):

30. Ծառիս հունարեն խորագիրն է՝ «Ὀμιλία εἰς τό, πρόσεχε σεαυτῷ». Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 197-217:

31. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 191-217:

32. Բնագրում՝ «σώματος καὶ ψυχῆς» (էջ 204):

33. Ընթերցի (φορητόν, էջ 205) բառի կիրառության երկու օրինակ են վկայակոչում նոր հայկազյան բառարանագիրները, երկուսն էլ «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանությունից (ՆՀԲ, Ա. 762):

34. ՆՀԲ, Ա. 61:

35. Բնագրում՝ «τοῦ Θεοῦ» (էջ 208):

36. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 516:

37. ՆՀԲ, Բ. 390:

38. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 452:

39. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 61:

40. Բազմաճողով (πολυπραγμονεῖν, էջ 209) բառը, դատելով նոր հայկազյան բառարանի հղումից, հայտնի է սույն եղակի կիրառությամբ (ՆՀԲ, Ա. 409):

41. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 1007:

42. Դժոխատեսակ (δυσειδός, էջ 211) բառի կիրառության այլ օրինակ ծանոթ է Հայ մատենագրությանը (ՆՀԲ, Ա. 616):

43. Փոքրամիտ (μικρόψυχος, էջ 212) բառի կիրառության ուրիշ օրինակ ծանոթ է Հայ բառարանագրությանը (ՆՀԲ, Բ. 961):

44. Ոսկետախտակ-ը հունարեն «χρυσοκόλλητος» (էջ 212) բառի թարգմանությունն է, որը նշանակում է «ոսկի տախտակօք պատեալ, ոսկիապատ» (ՆՀԲ, Բ. 520) Բառիս կիրառության այլ օրինակ արձանագրված է:

45. «Պահոց գրքում» չորս անգամ օգտագործված ὄρφος (ὄρφος, էջ 213, Հմմտ. էջ 273, էջ 285) բառի ստուգաբանությունը տե՛ս Է. Բ. Աղայան, Բառաքննական և ստուգաբանական հետազոտություններ, Երևան, 1974, էջ 108-11:

46. Հմմտ. ծան. 43:

47. Հայերեն թարգմանության զձի ինչ արտահայտության դիմաց հունարենում ունենք՝ «τινὰ πῶλον» (էջ 213), ուր «πῶλος»-ը ունի քուլակ, մորուկ իմաստները (ՄԴ-ՄԸ, II, 1447):

48. «Եւ միումդ... եւ հաւանել» մտքի հայերեն թարգմանության և բնագրի մասնակի անհամապատասխանությունը կա (Հմմտ. «τὸ δὲ παθητικόν... καὶ καταπέιθεσθαι», էջ 213): Հայերեն առկա ձեռագրերը բնագրին համընթաց ընթերցում չեն տալիս:

49. Չարութեան ընդդիմախոսութիւն կապակցության հիմքը բնագրի «κακίας αἰσχρος ἀποκαθηραμένη» (էջ 216) արտահայտությունն է: Հասկանալի է, որ թարգմանության և բնագրի կապը ընդհանուր-իմաստային է և ոչ բառական: Հայերեն թարգմանության հնագույն ձեռագրերը պահպանել են դարձեալ մախոսութիւն տարրն ընթերցումը, որը, հավանաբար, ընդդիմախոսութիւն բառի ազդեցությամբ տարբերակն է: Հայ բառարանագրությանը անծանոթ ընդդիմախոսութիւն ընթերցման հիմքը բնագրի «ἀποκαθαίρω» (էջ 216 մաքրել, սրբել ազատվել) բառն է (ՄԴ-ՄԸ, I, 203):

50. Վարածումն (վերածել) ընթերցումը բնագրի «καταγωγίον» (καταγωγή, էջ 216) բառի թարգմանությունն է՝ դարձյալ անծանոթ Հայ բառարանագրությանը:

51. Հայերեն թարգմանությունից ինչ-ինչ պատճառով դուրս է մնացել բնագրի «πρὸς τὴν γῆν βλέπει» (էջ 216) միտքը:

52. Բնագրում ունենք՝ «ἡ δόξα καὶ τό κράτος» (էջ 217) - փառք եւ զաւրու-թիւն:

53. Բնագրում ունենք՝ «τὸν αἰῶνα τῶν αἰώνων» (էջ 217) - յաւիտեանս յաւիտեանից:

54. Ծառիս հունարեն խորագիրն է՝ «Ὀμιλία περὶ μετάναιας». Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 1476-1488:

55. Ուղղանկյուն փակագծով բոլոր վերականգնումները հունարեն բնագրի հրատարակչին են:

56. Բնագրի «ξένος»-ը (այլերկրացի, օտարերկրացի, ΔΓ-PC, II, 1146) մի դեպքում թարգմանվել է օտար (բարևոք աւտար - «καλῶς... ξένος», էջ 1477), մյուս դեպքում՝ հյուր (նմա հիւրն - «οὐτὼ ξένος», էջ 1477):

57. Բնագրի շարունակության «δίκαιοι ἐσμεν ὡς ἄνθρωποι ... ἡμεῖς δὲ μεταλήψει δικαιοσύνης δίκαιοι» միտքը հայերեն թարգմանությունում բացակայում է: Կատարվածը, հավանաբար, մեխանիկական վրիպման արդյունք է. թարգմանիչը բնագրի առաջին «δίκαιοι»-ից (=արդարք) հետո իբրև շարունակություն ընթերցել է հաջորդ նախադասության նույն բառը: Ասվածը դժվար է նկատել բնագրի և թարգմանության համապատասխան հատվածները համադրելիս:

58. Եթե... յառաջագոյն ձևակերպումը բնագրային հիմք չունի, այլ թարգմանության ճանապարհով է հայտնվել հայերեն տեքստում (տե՛ս բնագիր, էջ 1480):

59. Բնագրում իբրև շարունակություն ունենք՝ «ἀγαθὸ Θεῷ» (էջ 1480): Հայերեն թարգմանության ձեռագրերը չունեն հունարենի հիշյալ բառի Աստուծոյ արտահայտությունը:

60. Բնագրում «ἀπὸ Ἑλλήνων» (էջ 1480): Այլուր նույն հեթանոսի դիմաց հունարենում ունենք «ἐθνικός» (տե՛ս էջ 1584):

61. Բնագրում ընդ Փրկչին արտահայտության դիմաց ունենք «τὸ σταυρῶ» (էջ 1485):

62. Բնագրում՝ «ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος» (էջ 1480) - փառք եւ զաւրութիւն:

63. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 261-277: Հունարեն խորագրին հաջորդում է Ավետարանից իբրև բնաբան վերցված հետևյալ միտքը. «Քակեցից զշտեմարանս իմ եւ ես մեծամեծս շինեցից. եւ անդր ժողովեցից» (Ղուկ., ԺԲ. 18): Հայերեն թարգմանության մեր ձեռքի տակ եղած ձեռագրերում սույն ավետարանական հղում-վկայակոչումը չի պահպանվել:

64. Քաջաբերիմ (ἐυφορέω, էջ 261) բառի ՆՀԲ բառարանագիրների բացատրության միակ օրինակը սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 982):

65. Ազահաձեռք (ազահաձեռացն) բառն անծանոթ է հայ բառարանագրությանը: Թարգմանության ճանապարհով առաջացած սույն բառի հիմքը հունարեն «τὼν πλεονεκτικῶν χειρῶν» կապակցությունն է:

66. Վայրակացումն - «καταστάσεις» (էջ 264) բառի բացատրության առիթով Նոր Հայկազյան բառարանագիրները համապատասխան դրվագը համարում են «անհարթ թարգմանություն» (ՆՀԲ, Բ. 779): Նշված բառի կիրառության ուրիշ օրինակ-վկայություն բառարանագիրներին ծանոթ չէ:

67. «Պահոց գրքում» երկիցս օգտագործված անարտաճանաչարճ բառը թարգմանիչը ստեղծել է հունարենի «ἀδιέξοδος»-ը (էջ 264, Հմմտ. էջ 271) թարգմանելու ճանապարհով: Այն անծանոթ է հայ բառարանագրությանը:

68. Բոնակոյի (բոնակոուաց) բառի կիրառության այլ օրինակ ծանոթ չէ Նոր Հայկազյան բառարանագիրներին (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 516): Այն առաջացել է հունարեն «παγκρατιαστής» (παγκρατιασταίς, էջ 265) բառի հիմքի վրա:

69. Նգոտի (ἐυρωτάω, էջ 273) բառի կիրառության ուրիշ օրինակ ծանոթ չէ հայ բառարանագրությանը (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 410):

70. Մամոնա-ն (μαμωνᾶ, էջ 273) ասորերեն բառ է, որը նշանակում է «մթերք ընչից, ինչք, մեծություն. մանաւանդ ժողովեալ անիրաւութեամբ և վաշխիւք» (ՆՀԲ, Բ. 200):

71. Հանդերձակապուտ (λωποδύτης, էջ 277) բառը միայն սույն վկայությամբ է հայտնի (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 41):

72. Բնագրում ունենք՝ յաիտեանս յաիտեմից (τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, էջ 277):

73. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 277-304:

74. Ամենաբազում (= ամենայնի բազում, կարի շատ, բազմապատիկ և հանդիսական, հասարակաց) բառի բացատրության առիթով վկայակոչելով սույն միտքը և մի օրինակ «Թէ չէ պատճառ չարեաց Աստուած» ճառից Նոր Հայկազյան բառարանագիրները ճառիս լեզվի մասին նկատում են. «են առհասարակ հելլենաբանությունք» (ՆՀԲ, Ա. 58):

75. Դատելով Նոր Հայկազյան բառարանագիրների հղումից, տապճակ (τάπης, էջ 285) բառի կիրառության ուրիշ օրինակ հայտնի չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 847):

76. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 494:

77. Բնագրում՝ «λακωνικῆς» (էջ 285):

78. Գրական ծաղկովք պատճեալք կապակցությունը հունարեն «γραφικῆς ἄνθεσι καλλωπίζεται» (էջ 285) արտահայտության թարգմանչի ձեռքով կատարված փոխադրություն է:

79. Բնագրում ի բաց ստացալով կապակցությանը հաջորդում է հետևյալ միտքը՝ «φησί. τί δὲ τὸ σχῆμα τοῦ βίου ἔσται» (էջ 288), որը չի պահպանվել հայերեն թարգմանության մեր ձեռքի տակ եղած ձեռագրերում:

80. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 741:

81. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 858:

82. Բնագրում՝ «τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» (էջ 304) - յաւիտեանս յաւիտեանից:

132. Բնագրում սույն միտքը արգելական-ժխտական է՝ «μη εἰρήσθαι» (էջ 464):

133. Նշանադրություն (σημείωσις, էջ 465) բառի վկայվածության միակ օրինակը սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ, 436):

134. Բնագրին համընթաց թարգմանություն ակնկալելու դեպքում պիտի ունենայինք՝ յեկեղեցի Տեառն (Հմմտ. εις Ἐκκλησίαν Κυρίου, էջ 468):

135. Հայերեն թարգմանությունն այս մասում անհարթ է այն պատճառով, որ օտարվել է համապատասխան կոչականը՝ Տէ՛ր, որը կա հունարենում՝ «Κύριε» (էջ 468):

136. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 29, էջ 469-484: Խորագրին հաջորդում է հետեւյալ ծանուցումը՝ «εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Ἰδιθοῦμ, ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ» (ի կատարած յաղագս ի Դիթումայ, Սաղմոս Դաւիթի), որը բուն խորագրին ձուլված տեսքով պահպանվել է հայերեն թարգմանության ձեռագրերից երկուսում:

137. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ, 317:

138. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 41:

139. «Զի... զայրացուցանէ» նախադասության տրամաբանական չեղտը բնագրում ժխտական է (Հմմտ. բնագիր, էջ 472), հայերեն թարգմանությունում՝ հաստատական: Հայերեն թարգմանության ձեռագրերը այլ տարբերակ չեն պահպանել:

140. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 254:

141. Փրագովություն բառն անծանոթ է բառարանագրությանը. այն առաջացել է բնագրի «φυσάται» (էջ 477, φυσάω - փչել, ֆսալ, ֆսացնել. ДГ-PC, II, 175) հիմքի վրա, որը տվյալ պարագայում ընկալելու է իբրեւ որակում հարստություն, ուղեգրվածությամբ մեծամտովի մասին:

142. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 100:

143. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 29, էջ 484-494:

144. Բնագրում Աստուծոյ փոխարեն առկա է Ռրիստոսի (τοῦ Χριστοῦ, էջ 485):

145. Թվարկումների ցանկը հայերեն թարգմանությունում պակասավոր է. բացակայում են՝ թէ՞ հալածումն (= ἡ διωγμός, էջ 485), թէ՞ մերկություն (= ἡ γυμνότης, էջ 485) հարցադրումները:

146. Հայերեն թարգմանության խստություն բառը իր բոլոր տարբերակներով (խստովանություն, խոտվություն) ըստ էության չի արտացոլում բնագրի «περίστασις» (τῶν περιστάσεων, էջ 488) բառի տվյալ հատվածի համար պահանջվող ծանր հանգամանք, անկայունություն, անհաստատություն իմաստներից և ոչ մեկը:

147. Բնագրում՝ յաւիտեանս յաւիտենից (αἰῶνας τῶν αἰώνων, էջ 493):

148. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 30, էջ 104-116:

149. Նոր հայկադյան բառարանագիրները մեկական օրինակ-վկայությամբ արձանագրել են քաջընտրաբար, քաջընտրություն նույնահիմք բառերը (ՆՀԲ, Բ. 989), բայց ծանոթ չեն քաջընտիր բառի սույն կիրառությանը, այլապես կանգրադառնային դրան: Հասկանալի է, որ այն առաջացել է հունարեն «εὐδόκιμος» (էջ 104) բառը թարգմանելու ճանապարհով (նշանակում է բարի համբավ ունեցող, փառապանծ, տե՛ս ДГ-PC, I 686) Բառս վկայված է Ստ. Մալ-խասյանցի բառարանում (Մալխ., Դ. 553):

150. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 163:

151. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 251:

152. Այս դեպքում հայերեն թարգմանությունից, հալանարար ընդօրինակման ճանապարհով, դուրս է մնացել աստվածաշնչյան հետեւյալ քաղումը. «καὶ υἱοὶ Ὑψίστου παντες· ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνῆσκετε» (էջ 109): Հմմտ. Սղմ., ԶԱ. 6-7՝ «կամ որդիք բարձրելոյ ամենեքեան: Դուք աւաղիկ որպէս մարդիկ մեռանիք...»:

153. Սույն վկայությունը երկակից (δίχηλος, էջ 113) բառի կիրառության միակ օրինակն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 687):

154. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 971:

155. Հայերեն թարգմանության այս հատվածում միջամտության հետք կա. ինչ-ինչ պատճառով բացակայում է բնագրի հետեւյալ միտքը՝ «Τὰς εὐχὰς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδῶσω ἐναντίον παντός τοῦ λαοῦ αὐτοῦ» (էջ 113):

156. Բնագրի խորագիրը մի փոքր այլ է՝ «Ὁμιλία ΙΕ'. περὶ πίστεως»: Հունարենը տե՛ս PG, t. 31, էջ 464-472:

157. Աղատաձայն (ἰσχνόφωνος, էջ 464) բառի կիրառության միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 48):

158. Քաջարկություն (εὐταξία, էջ 465) բառի կիրառության ուրիշ օրինակ հայտնի չէ բառարանագրությանը (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 999):

159. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 473:

160. Պարակցություն հրեշտակաց (χοροστασίας ἀγγέλων, էջ 465) արտահայտությունը կիրառված ենք գտնում նաև Գրիգոր Նարեկացու «Մատեան ողբերգութեան» պոեմի ԻԴ. գլխում՝ «Թէ ընդ հրեշտակսն պարակցութեան, յորմէ տրոհեցայ» (Գրիգոր Նարեկացի, Մատեան ողբերգութեան, աշխատասիրությամբ Պ. Մ. Խաչատրյանի և Ա. Ա. Ղազինյանի, Երևան, 1985, էջ 355):

161. Նախահաստություն բառը անծանոթ է բառարանագրությանը. այն առաջացել է հունարեն «προεδρία» (էջ 465) բառի հիմքի վրա, որը նշանակում է «переднее, первое или почетное место, едущий на первом месте, впереди или на престоле» (ДГ-PC, II, 1377):

162. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 213:

գումն ունեցող և այնքան երկար «վիճարանութիւնը» ամենեւին յարմար նիւթ չէր այնպիսի մի ամփոփ ժողովածուի համար, ինչպիսին եղել է ըստ երեւոյթին նախնական «Կնիք հաւատոյն» («Կնիք հաւատոյ», էջ XVII-XVIII): Բարսեղ Սարգսիյանը տեղյակ է Զարեհանալյանի վերոբերյալ կարծիքին և ինքն էլ գտնում է, որ Շնորհալու ծանոթությունն ինքնին խոսում է «ի նպատակ Ս. Բարսղի հարազատ գործ ըլլալուն: Զեռագրիս հնութիւն իսկ նոր կռուան մ'է այս բանիս» («Մայր ցուցակ», էջ 1262-3): Ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դավանական խնդիրներ արծարածող սույն գործին ղիմել է ոչ միայն Շնորհալին, այլև հայ միջնադարյան գրականության մի շարք անվանի դեմքեր: Ավելին, այս նույն գործի հետ եղած մշտական շփման ու տեղական անհրաժեշտության թելադրանքով բուն թարգմանությանը դուգահեռ առաջացել են նաև զուտ տեղական խմբագրություններ: Ստորև ներկայացնում ենք «Տեսութիւն ի մարմնաւորութիւն Փրկչին...» գործի հայերեն թարգմանության մի տարբերակ, որը, կարելի է ասել, բուն տեքստի երեք մասի բաժանած և այդ մասերը վերադասավորած խմբագրություն է ներկայացնում: Այս դեպքում շարադրանքը հաճախ ընդմիջարկվել է զանազան նոր հարցադրում-լուծումներով կամ եղած մեկից ավելի հարց ու պատասխանները երբեմն ընդհանրացվել, մեկտեղվել են, երբեմն էլ մասնատվել-վերածվել նոր հարց ու պատասխանի: Ասվեց, այդ ամենը կատարվել է տեղական անհրաժեշտության թելադրանքով: Միաժամանակ նկատելու է, որ հայ մատենագիրները օգտվում են հիմնականում, այսպես կոչված, չմիջամտված, հունարենին համընթաց թարգմանությունից: Ասվածը նշանակում է, որ այդ երկասիրության խմբագրված տարբերակը ունեցել է օգտագործման ոչ մեծ շրջանակ:

/156ա/ ԺԹ. ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՄԱՐՄՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՓՐԿՉԻՆ՝ ԲԱՐՍՂԻ ՈՒՂՂԱՓԱՌԻ ԵՒ ԱՊՈՂԻՆԱՐԻ ՀԵՐՁՈՒԱԾՈՂԻ¹

Բարսեղ ասէ՛. մարմին մարդկայի՞ն ունէր Քրիստոս, թէ՞ ոչ:

Ապողինար ասէ. ոչ:

Բարսեղ ասէ. այլ զո՞ր:

Ապողինար ասէ. աստուածային:

Բարսեղ ասէ. բնութեա՞մբ, եթէ՞ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

Ապողինար ասէ. միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

Բարսեղ ասէ. ապա ուրեմն՝ բնութեամբ մարդկային, իսկ միաւորութեամբ³ տնաւրէնութեանն՝ աստուածային:

¹ CD նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի եւ Ապողինարի հերձածողի տեսութիւն ի մարմնաւորութիւն Փրկչին

² ABCD ասէ] + իսկ

³ A միաւորութեամբ] միացուցանելով

Ապողինար ասէ. այո:

Բարսեղ ասէ. եւ համարնութիւն մեզ:

Ապողինար ասէ. որ ի Մարիամայ մարմինն՝ համարնութիւն մեզ:

Բարսեղ ասէ. ձայնակի՞ց ուրեմն մեզ լիցես¹ յայսմ²:

Ապողինար ասէ. եթէ այդպէս՝ այո:

Բարսեղ ասէ. ապա տեսցուք յազազս անձինն:

Ապողինար ասէ. տեսցուք:

/156բ/ Բարսեղ ասէ. անձնաւոր էր մարմինն, թէ՞ առանց հոգւոյ³:

Ապողինար ասէ. հոգեւոր:

Բարսեղ ասէ. հոգի ունէ՞ր՝ յայտ է ահա:

Ապողինար ասէ. ո՛չ ունէր հոգի:

Բարսեղ ասէ. զիա՞րդ⁴ հոգեւորն ոչ ունէր հոգի:

Ապողինար ասէ. աստուածային⁵ էր՝ հոգեւորութեամբ հոգիացեալ:

Բարսեղ ասէ. իսկ դու անաստուածութեա՞մբ հոգիացար:

Ապողինար ասէ. բնարար անձնացայ:

Բարսեղ ասէ. առանց Աստուծոյ զաւրութեա՞ն:

Ապողինար ասէ. այլ ո՛չ այսպէս Տէրն: Քանզի յայսոսիկ անձն բանական՝ ի մարմնի միանալով հրամանաւ Աստուծոյ՝ մարդ կատարէ: Իսկ Քրիստոսին ոչ այսպէս, այլ Աստուած բանն ի⁶ մարմնի⁷ միացեալ՝ մարդ կատարեաց զԱստուածն:

Բարսեղ ասէ. ուրեմն զա՞յն ասես աստուածային անձնաւորութիւն⁸:

Ապողինար ասէ. ամենեւին իսկ:

Բարսեղ ասէ. փոխանակ Հոգւո՞յ⁹ ուրեմն էր Բանն:

Ապողինար ասէ. այո:

Բարսեղ ասէ. իսկ ո՞վ էր, որ¹⁰ ասէրն՝ զանձն իմ ոչ ոք¹¹ բառնայ յինէն, յորժամ կամիմ՝ զնեմ զնա¹² եւ յորժամ կամիմ՝ առնում զնա՝ Բանն, եթէ մարմինն¹³:

Ապողինար ասէ. բանն:

¹ CD լիցիս

² C յայս

³ AC հոգ

⁴ D զիարդ]

⁵ D աստուածոյ] աստուածային

⁶ C ի]

⁷ C մարմին

⁸ A անձնաւորութիւն] անձնաւորութիւն

⁹ AC հոգ

¹⁰ AD որ] նոր

¹¹ C ոք]

¹² C եւ... զնա]

¹³ A մարմինն] մաւմինն

Բարսեղ ասէ. եւ զո՞ր /157ա/ անձն¹ ասէր², զոր ունէ՞րն, թէ զո՞ր ոչն ունէր:

Ապողինար ասէ. զմարդկային կենացն ասէր:

Բարսեղ ասէ. եւ կարելի՞ է զմարդկային կեանսս³ զոլ առանց մերձաւորութեան անձին:

Ապողինար ասէ. ամենեւին իսկ: Քանզի Աստուած բանն ինքն «ի վերայ երկրի երեւեցաւ եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ»:

Բարսեղ ասէ. երեւեցաւ բնութեամբ անտեսանելին՝ զիս՞րդ:

Ապողինար ասէ. մարմնով:

Բարսեղ ասէ. արդ՞ որպէս մարմնոյն երեւելն⁴, նոյնպէս եւ անձինն շրջելն, եւ անկարելի է բնութեամբ⁵ անտեսանելոյն տեսանիլ առանց մարմնոյ⁶, եթէ ոչ միասցի ի մարմնի, որ կարէին երեւելի լինել, եւ անկարելի է բնութեամբ անհարձարելոյն հարձարիլ եւ շրջիլ ընդ մարդկան՝ ոչ միացեալ ի մարմնի անձնաւորի: Իսկ մարմին անձնաւոր հոգի ունելի է, եթէ կամիս եւ եթէ ոչ կամիս:

Ապողինար ասէ. մարդ ուրեմն հարձարեցաւ յաղագս մեր:

Բարսեղ ասէ. մի՛ լիցի: Այլ Աստուած՝ կամելով երեւել՝ միացոյց ինքեան մարմին անձնաւոր զկարելին հարձարել՝ ոչ յառաջագոյն գոյացեալն եւ յայնժամ ըստ առաքինութեան միաւորեալ եւ ոչ ի մարդոյ պարզ/157բ/աբար⁷ Մարիամայ, այլ յառաջագոյն զնա սրբեաց եւ յայնժամ ի նմանէն ընկալաւ⁸ Աստուած բանն զմարդկութիւնն եւ միացոյց ըստ ինքեան տնաւրէնութեանն⁹ հոգեւոր մարմին, որպէս զի գոլ զմինն¹⁰ եւ զնոյն Աստուած եւ մարդ:

Ապողինար ասէ. անձնաւոր մարմին¹¹ մա՞րդ է:

Բարսեղ ասէ. ո՛չ պարզաբար հոգեւոր մարմինն ասեմ մարդ, այլ¹² մարդկային մարմին անձնաւորեալ մարդ է:

Ապողինար ասէ. մարդ Յիսուս է:

Բարսեղ ասէ. առանց բանին ոչ մարդ գիտեմ զնա լեալ¹³: Քանզի զգոյացութիւնն իւր միաւորութեամբ բանին ծանեայ:

Ապողինար ասէ. ուրեմն փոխանակ բանականի՞ն էր բանն:

Բարսեղ ասէ. ո՛չ, այլ զբանականն էր բանին՝ միաւորեալ եւ բանականաւն եկն ի կամաւոր հարձարանս յոգւոյն¹ ի բանականէ եւ սակայն մարդ ի յանձնէ բանական է եւ ի մարմնոյ գոյանայ: Սոյնպէս Աստուած ասեմ, զի Մարիամայ ծնեալն ի հոգւոյ² եւ ի մարմնոյ միացեալ: Վասն զի, զոր աւրինակ, միացեալ ոգւոյ ի մարմին՝ ծնանի մարդն ի ձեռն կնոջն³, սոյնպէս⁴ միացեալ Աստուած բանն ոգւոյ⁵ եւ մարմնոյ⁶ ծնաւ Աստուած եւ մարդ՝ ի ձեռն կնոջ:

Ապողին/158ա/ար ասէ. եւ սակայն ի կնոջէ զրեցաւ:

Բարսեղ ասէ. ի կնոջէ՞ ըստ մարմնոյ, ի ձեռն կնոջ՞ ըստ հոգւոյն⁷:

Ապողինար ասէ. իւր որդին Աստուծոյ, զոր ետն յաղագս մեր, ո՞չ է՞ բա՞նն, եթէ՞ մարդն:

Բարսեղ ասէ. իւր որդին Աստուծոյ նոյն ինքն է, որ խոնարհեցոյց զինքն զպատկեր ծառային եւ նորին ծառայական պատկերաւն⁸ տուաւ⁹:

Ապողինար ասէ. ո՞չ ծնեալն ուրեմն ի Մարիամայ Յիսուս, այլ ծնեալն ի ձեռն նորա բանն ինքն զինքն խոնարհեցոյց մինչեւ ի մահ:

Բարսեղ ասէ. մի բաժանէր զընտացեալ¹⁰ միաւորութիւնն: Քանզի ասացի, թէ նոյն ինքն է իոր որդին Աստուծոյ եւ ի Մարիամայ՝ ըստ մարմնոյ, եւ ի ձեռն նորա՝ ըստ հոգւոյ¹¹:

Ապողինար ասէ. որ ի ձեռն նորա արդեաւ¹² բանն խոնարհեցոյց զինքն մինչեւ ի մահ:

Բարսեղ ասէ. որ ի ձեռն Մարիամայ Աստուած բանն ոչ կարելով բնութեամբ աստուածութեանն խոնարհել մինչեւ ի մահ, որ է պատկեր ծառայի:

Ապողինար ասէ. Աստուած ուրեմն մեռաւ վասն մեր:

Բարսեղ ասէ. Աստուած՝ միացուցանելով ինքեան հոգեւոր մարմին, զկարելին /158բ/ մեռանել: Վասն զի ոչ բնութեամբ աստուածութեանն վասն մեր մեռաւ, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

Ապողինար ասէ. եթէ հոգի բանական ունէր մարմինն՝ ոչ Աստուած, այլ մարդն¹³ մեռաւ:

¹ AB անձն] .

² C ասէր] ասէ

³ C կենս

⁴ D երեւալ

⁵ BD առանց մարմնոյ]

⁶ C անտեսանելոյն... բնութեամբ

⁷ B պարզաբար] + ի

⁸ ACD ընկալաւ] կալաւ

⁹ AB տնաւրէնութեանն] անաւրէնութեանն

¹⁰ C զմինն] զմարմինն

¹¹ B մարմինն

¹² C մարդ այլ]

¹³ B լինալ C լինել

¹ AC հոգւոյն

² A հոգոյ C ոգո D հոգւոյն

³ C կնոջ

⁴ C սոյնպէս] նոյնպէս

⁵ A ոգոյ

⁶ BCD մարմնի

⁷ A հոգոյ C հոգո

⁸ C պատկերովն

⁹ A տաւա

¹⁰ B զընտանաց C զընդանացել

¹¹ A հոգոյ C հոգո

¹² C արդօք

¹³ B մարդ

Բարսեղ ասէ. որ ի մարմնոյն բաժանումն մա¹հ ասի, թէ² ոչ:

Ապողինար ասէ. այո:

Բարսեղ ասէ. արդ՝ զոր աւրինակ՝ ուրեմն ոչ կարէ ասել ի գերեզմանին եւ ի թաղմանն լինել, եթէ ոչ ունէր զեղեալ մարմինն, սոյնպէս ոչ ստացաւ՝ եթէ բաժանեցաւ ի մարմնոյն, ամենայն ուրեք էր³ եւ զամենայն բովանդակէր, եւ ունէր զանբաժանելի հոգին, ընդ⁴ որում եւ որոց⁵ ի դժոխս լինել: Եւ այս յաղագս մեր, Աստուած ի գերեզմանի եղեալ՝ ի ձեռն մարմնոյն եւ ի դժոխս՝ ի ձեռն հոգւոյն⁶:

Ապողինար ասէ. ես հաւատացի, թէ Աստուած բանն իւրով մերձաւորութեամբն հոգիացոյց մարմինն եւ պետս ինչ ոչ ունէր հոգւոյն⁷:

Բարսեղ ասէ. որպէս ի խաչելն եւ ի թաղելն, եւ ի յառնելն պէտս ունէր մարմնոյ, զի մի՛ կարծեալք⁸ խաչն լինիցի, այլ ճշմարտութեամբ, նոյնպէս եւ ի մեռանելն եւ ի դժոխս լինելն⁹ պէտս ունէր հոգւոյն¹⁰: Քանզի յաղ/159ա/ագս ո՞ր ասացաւ, եթէ՝ «սկսաւ տրտմել եւ հոգալ» մինչեւ ի¹¹ մահ: Յաղագս մարմնոյն անզգալոյ¹², եթէ¹³ բանին Աստուծոյ:

Ապողինար ասէ. եւ մեք ասեմք, եթէ զգալութիւն¹⁴ ունէր մարմինն, որով զգայր¹⁵ չարչարանացն:

Բարսեղ ասէ. եւ մարմին զգալութիւն¹⁶ ունելով հոգեւոր է: Քանզի առանց հոգւոյ¹⁷ անզգայ¹⁸ է: Զի որ խոնարհեցոյցն զինքն մինչեւ ի մահ եւ մեռաւ, Աստուած էր, ոչ բնութեամբ աստուածութեանն մեռանելով, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Վասն զի զմարդկութեանն¹⁹ չարչարանս կրեաց: Եւ զոր աւրինակ անկարելի էր բեւեռել զնա ի խաչին եւ պատել պաստառակաւ, եւ դնել ի գերեզմանին՝ առանց մարմնոյ, նոյնպէս²⁰ անկարելի էր նմա²¹ տրտմելն եւ հոգալ²² առանց հոգւոյ²³ բանականի, զի անբան անձն ոչ

¹ C էր]

² C ընդ] ըստ

³ ADE որոյ

⁴ ACD հոգոյն

⁵ AC հոգոյն

⁶ B կարծեալք

⁷ D լինել

⁸ A հոգոյ C հոգո

⁹ B ի]

¹⁰ C անզգալոյ] անսգալ D անզգալոյ

¹¹ C զգալութիւն] սգալութիւն

¹² C զգայր] սգայր

¹³ C զգալութիւն] սգալութիւն

¹⁴ AC հոգո

¹⁵ C անզգայ անսգա

¹⁶ C մարդկութիւնն

¹⁷ C նոյնպէս] սոյնպէս

¹⁸ C նմա] նորա

¹⁹ C հոգալն

²⁰ A հոգոյ

տրտմի յառաջագոյն անգիտանալով զմահն, այլ իրրեւ զարջառ ի սպանումն ածեալ լինի եւ կամ իրրեւ զայլ ինչ յանբանիցն:

Ապողինար ասէ. ոչ ուրեմն եղեւ մարդ որդին Աստուծոյ, այլ ի մարդում եւ անկարելի, որ ի մարդում լեալ¹, գոլ զնա Աստուած:

Բարսեղ ասէ. /159բ/ ասեալ եալ զբանն մարմին², թէ³ ոչ:

Ապողինար ասէ. «բանն մարմին եղեւ» գրեալ է:

Բարսեղ ասէ. փոփոխեալ⁴ մարմին, թէ⁵ ի մարմնի լինելով:

Ապողինար ասէ. ի մարմնի լինելով:

Բարսեղ ասէ. թէ անկարելի էր նմա մարդ⁶ լինել⁷ լինելով ի մարդն եւ անկարելի էր նմա մարմին լինել⁸ լինելով ի մարմին: Իսկ եթէ ի մարմնի լեալ⁹ մարմին ասի լինել¹⁰ ոչ փոփոխեալ¹¹ ի մարմին եւ մարդ լեալ՝ մարդ ասի եղեալ¹² ոչ փոփոխելով ի մարդ:

Ապողինար ասէ. ո՞վ էր, որ ասէրն¹³ «Աստուած իմ, ընդէր թողէր զիս»: Աստուածն բա¹⁴ն է, թէ¹⁵ մարդն:

Բարսեղ ասէ. ես եւ զթաղումն մարմնոյն նորա ասեմ բանին ոչ բնութեամբ աստուածութեանն, ¹⁶այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Նոյնպէս¹⁷ զձայնս¹⁸ զանձնականս եւ զտրտմութիւնն, եւ զոփալն, եւ որքան ասի վասն զձայնս¹⁹ Աստուծոյ բանին ասեմ, ոչ բնութեամբ աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Արդ, զոր աւրինակ զմարմինն իւր առնէ, ասելովն՝ այս է մարմին իմ: Նոյնպէս եւ զհոգին իւր առնէ, ասելովն՝ զհոգի իմ ոչ ոք բառնայ յինէն: Նոյնպէս եւ զչարչարանսն երկաքանչիւրոցն ընտանեցուցանէ, քանզի որպէս նոր/160ա/ա մարմինն տնաւրինարար, նոյնպէս եւ նորա թաղումն մարմնոյն տնաւրինարար: Եւ, զոր աւրինակ, նորա անձնն տնաւրինարար, նոյնպէս եւ նորա ձայն անձինն տնաւրինարար, զի եւ թաղումն մարմնոյ²⁰ նորա²¹ բանին թաղումն տնաւրինարար, եւ ձայն անձինն նորա բանին, ձայն տնաւրինարար: Քանզի ինքն բանն ձայնելով զանձինն յատկութիւն:

Ապողինար ասէ. մեք ասեմք եթէ մարդասէրն Աստուծոյ բան մարդ լինել արժանի արար՝ մարմին առնելով ի սուրբ Կուսէն Մարիամայ, եւ էր Աստուած մարմնացեալ՝ իրրեւ զմարդ գտեալ:

¹ B լեալ

² C լինել... լինել]

³ B լեալ

⁴ BD փոփոխելով

⁵ C ասէր

⁶ C այլ... տնաւրէնութեանն]

⁷ C նոյնպէս] + եւ

⁸ C զձայնս] զայնս

⁹ C յաւետարանն

¹⁰ C մարմնոյն

¹¹ C նորա]

Բարսեղ ասէ. մի՛ ասէր Աստուծոյ բանին մարդասէր, այլ մանաւանդ՝ մարմնասէր, քանզի թէ՛ ոչ արժանի արար միանալ ի մարդ՝ զիա՞րդ մարդասէր:

Ապողինար ասէ. սիրով զմարդն ի մարդկային մարմին միացեալ, զի իցէ նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ:

Բարսեղ ասէ. ոչ եւս մարդկային մարմին, որ ոչն է անձնաւոր բանական¹: Քանզի զիա՞րդ ոչ անձնացեալն անձամբ² բանականաւ մարմին մարդկային կարաց գոյ: Քանզի մարմին՝ մարմին, եւ անձնն անձնէ: Եւ յայնժամ մարդ ա-սի, յորժամ բանական անձամբ մարմնանայ եւ մարմինն անձնանայ³: /160ր/ Արդ, ոչ ոք մարդկային մարմին է, որ ոչ հաւասարեաց⁴ հոգւոյն⁵ բանականի:

Ապողինար ասէ. երկրային մարմինքն⁶ յորժամ ինչ առ ընկալցի անձն բա-նական՝ մարդ⁷ լինի: Եւ եթէ անբան անձն առնկալցի, այլ կենդանի ի մարդոյ լինի⁸: Եւ յայս նիւթոյ Տէրն ինքեան մարմին ստեղծանելով, եւ զնոյն կենդա-նացուցեալ իւրով բնութեամբն (որպէս բնաւորեցաւ, անձն ունելով, հաւա-սար կատարեալ եւ նմա), զիւր զգաւորութիւնն տալով՝ առնէր կենդանի Աս-տուած՝ ըստ տեսակին եւ մարդ՝ ըստ նիւթոյն:

Բարսեղ ասէ. ըստ տեսակին ոչ իմանամ, կամիս ասել՝ ըստ աստուածու-թեանն:

Ապողինար ասէ. մարմինն կերպարանեալ՝ աստուածայնովքն⁹ պայծառա-ցեալ զաւրութեամբքն:

Բարսեղ ասէ. զաստուածային ուրեմն զգաւորութիւնն¹⁰ տեսա՞կ¹¹ ասես:

Ապողինար ասէ. այո:

Բարսեղ ասէ. զի յորժամ ինչ զերկրային մարմնոցն առցէ անձն¹² ¹³ բանա-կան՝ մարդ լինի, յայնժամ եւ մարդկային մարմինն լսի եւ լինի: Բայց ոչ առն-լով անձն բանական, ոչ¹⁴ մարդկային մարմին է¹⁵: Եւ որ ոչն է մարդկային մարմին¹⁶, զիա՞րդ ասես ըստ¹⁷ նիւթոյն, նիւթոյն յայնժամ մարդկային եղելոյ,

¹ C անձնաւոր բանական] անձնաւորական

² C անձամբ]

³ C եւ մարմինն անձնանայ]

⁴ C հաւասարեաց] հասարակաց

⁵ A հոգւոյն

⁶ C մարմինք

⁷ C մարդն

⁸ D լինի] եղելոյն

⁹ B աստուածայնովքն

¹⁰ C զգոյրութիւնսն

¹¹ C տեսակ] տեսական

¹² C անձն] անձնական

¹³ C բանական... եւ]

¹⁴ C ոչ է մարմին է]

¹⁵ C է]

¹⁶ C մարմին] +է

¹⁷ C ըստ] վասն

յորժամ անձն բանական առ ընկալցի: Ես ընթերցայ եւ զվարդապետին ձերոյ զԱպողինարի զխոստովան/161ա/ութիւն, յորում համարնական ասէ զմարմինն Տեառն¹ Մարիամայ: Եւ զՄարիամ՝ մեզ: Ապա ուրեմն համարնութիւն մեզ է² տէրունական մարմինն, վասն զի մարդկային:

Ապողինար ասէ. ընդէ՞ր ասես տէրունական մարմին, զոր երբէք մարդոյն կազմեցես:

Բարսեղ ասէ. ես եւ զմարմինն Տէրունական ասեմ, եւ զանձն Տէրունական, եւ զմիտսն Տէրունական, եւ զարիւնն Տէրունական, եւ զմարդն բոլորովին Տէ-րունական՝ միաւորութեամբ Աստուածն բանի: Այսպէս, որպէս զի մի Տէր-րունական³ զնոյն ինքն⁴ զԱստուածն եւ զմարդն⁵: Եւ երբեմն զնոյն ինքն Աս-տուած, եւ Տէր լսեմ, եւ երբեմն զնոյն ինքն բովանդակ մարդ: Քանզի ինքն յաղագս իւր ասէ, զի՞ «խնդրէք զիս սպանանել մարդ, որ զձմարտութիւնն ձեզ խաւսեցայ»: Եւ Պաւղոս՝ մարդ «զՅիսուս Քրիստոս երեկ եւ այսաւր, նոյն ձեզ խաւսեցայ»: Եւ Պաւղոս՝ մարդ «զՅիսուս Քրիստոս երեկ եւ այսաւր, նոյն ձեզ խաւսեցայ»: Եւ զնոյն զայս⁶ մարդ թոմասով⁷ շաւշափեալ՝ ասէր. ինքն եւ յաւիտեանս»: Եւ զնոյն զայս⁸ մարդ թոմասով⁹ շաւշափեալ՝ ասէր. «Տէր իմ եւ Աստուած իմ»: Նմանաբար եւ Պաւղոս ասէ. «յորոց հարքն, յորոց «Տէր իմ եւ Աստուած իմ»: Նմանաբար եւ Պաւղոս ասէ. «յորոց հարքն, յորոց եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյն¹⁰, որ է ի վերայ ամենեցունց Աստուած՝ աւրհնեալ եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյն¹¹, որ է ի վերայ ամենեցունց Աստուած՝ աւրհնեալ յաւիտեանս. ամէն»: Արդ¹² Աստուած եւ¹³ մարդ բանն յաղագս հաճութեան միաւորութեանն: Քանզի թէ՛ «որ յարին ի Տէր, մի հոգի են», բազում առաւել՝ միաւորութեանն: Քանզի թէ՛ «որ յարին ի Տէր, մի հոգի են», բազում առաւել՝ միաւորութեանն: Եւ յորժամ Տէրն ասի լեալ¹⁴ մարդ՝ ոչ կորուսանելով զգոյն Աստուած է, /161բ/ յորժամ Տէրն ասի լեալ¹⁵ մարդ՝ ոչ կորուսանելով զգոյն Աստուած է, /161բ/ յորժամ Տէրն ասի լեալ¹⁶ մարդ: Աստուած յաղագս բնութեանն, իսկ մարդ՝ յա-նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ: Աստուած յաղագս բնութեանն, իսկ մարդ՝ յա-ղագս հաճութեամբ ընդունելով զմարդկութիւնն:

Ապողինար ասէ. միտս մարդո՞յ ուրեմն ունէր Քրիստոս:

Բարսեղ ասէ. մի ասէր՝ Քրիստոս բաժանելով զմիտսն ունէր: Քանզի երկո-քին՝ միտքն եւ բանն, ասի Քրիստոս: Եւ այսպէս՝ միտս մարդկային ասեմ, յո-րում էր բանն, որպէս ի սկզբան¹² բանիս ասացաք մարմին մարդկային բնու-րում էր բանն, որպէս ի սկզբան¹³ բանիս ասացաք մարմին մարդկային բնու-թեամբ եւ տնաւրէնութեամբ զԱստուծոյ: ¹³ Սոյնպէս եւ զանձն բնութեամբ մարդկային, եւ տնաւրէնութեամբ զԱստուծոյ, եւ զմիտս մարդկային բնու-թեամբ, եւ տնաւրէնութեամբ զԱստուծոյ: Եւ, զոր աւրինակ, մարմինն ոչ ե-

¹ C տեառն] + մերո

² C է]

³ C զմարդն] տէր լսեմ

⁴ A զմարդ

⁵ C աստուած... երբեմն]

⁶ C զայն

⁷ D թոմասով

⁸ C մարմնո

⁹ D արդ] արդարեւ

¹⁰ D աստուած եւ]

¹¹ B լիեալ

¹² A սկզբան

¹³ C սոյնպէս... զԱստուծոյ]

Ապողինար ասէ. այլազգաբար արդեաւ¹ ոչ կարէր ասրեցուցանել:
Բարսեղ ասէ. այլ այնպէս կամեցաւ ասրեցուցանել՝ յիմարութեամբ քարոզութեանն:

Ապողինար ասէ. եթէ զմիտս մարդոյ ունէր՝ կարէր եւ մեղանչել:
Բարսեղ ասէ. եթէ ոչ էր միացեալ ընդ աստուածութեանն միտքն՝ այո:

Ապողինար ասէ. փոփոխելի² ուրեմն էր Քրիստոս:

Բարսեղ ասէ. մի՛ լիցի:

Ապողինար ասէ. զի եթէ կարէր մեղանչել՝ փոփոխելի էր:

Բարսեղ ասէ. յիշեա՛ զասացեալն, քանզի ասացի թէ՝ ոչ էր միացեալ ընդ աստուածութեանն միտքն, այո՛: Քանզի Քրիստոս Յիսուս² առանց միաւորութեանն ո՛չ իմանի [163թ] Քրիստոս Յիսուս³, այլ Աստուածն բան⁴, որդի Աստուծոյ գոյացեալ: Եթէ կարիցես գտանել անձնաւոր մարմին առանց միաւորութեան բանին՝ ի նմա փոփոխումն, ապա թէ միանգամայն մարմին, միանգամայն Աստուծոյ բանին հոգեւոր բանական մարմին, զի՞ խնդրես փոփոխումն:

Ապողինար ասէ. եթէ զմիտս⁵ մարդոյ ունէր եւ մոռացումն, եւ զանգիտութիւն ունէր, եւ⁶ մեղանչել կարէր:

Բարսեղ ասէ. եթէ ոչ էր միացեալ ընդ աստուածութեանն, այո՛: Եւ մի՛ աւեր միտս մարդոյ ունէր, քանզի ոչ զայլոյ ուրուք՝ զմարդոյ ունէր միտս, այլ թէ⁸ ասա զմարդկային միտսն ընկալաւ բանն, զոր աւրինակ զմարդկային մարմինս:

Ապողինար ասէ. զիա՞րդ կարէր մարդկային միտքն ոչ փոփոխել:

Բարսեղ ասէ. որպէս մահկանացուս այս՝ զգենլով⁹ զանմահութիւն՝ ոչ եւս մեռանի, եւ ապականացուս այս՝ զգենլով¹⁰ զանապականութիւն՝ ոչ եւս ապականի. սոյնպէս եւ միտքն՝ աստուածացեալք միաւորութեամբ Աստուծոյ բանին՝ ոչ փոփոխի:

Ապողինար ասէ. ապա ուրեմն եւ սուրբքն անփոփոխելի¹⁰ ունէին զմիտս:

Բարսեղ ասէ. ո՛չ:

Ապողինար ասէ. ընդէ՞ր. ո՞չ եւ ի նոսա էր բանն:

Բարսեղ ասէ. այլ ի սուրբսն¹ ոչ ըստ միաւորութեանն էր, այլ ըստ Հոգւոյն² շնորհի, զանազանաբար ի նոսա³ նորա [164ա] զաւրանալով, իսկ աստ ամենայն լիութիւն աստուածութեանն: Եւ սուրբքն ընդունակ բանին էին, իսկ աստ բանն ընկալաւ զմարդկութիւնն:

Ապողինար ասէ. ասա արեան եւ մարմնոյ՝ որպէս եւ գրեցաւն:

Բարսեղ ասէ. սովորութիւն է Գրոց զբովանդակ զմարդն մարմին եւ արիւն կոչել, որպէս յորժամ ասէ՝ ոչ վերագրեցի արեան եւ մարմնոյ, ⁴եւ ի վերջին աւուրս հեղից յոգւոյ⁵ իմմէ՞ ի վերայ ամենայն մարմնոյ, եւ զարձեալ ոչ մնացէ հոգի իմ ի մարդկան յայդմիկ յաղագս գոյ զգոսա մարմին, եւ որ ինչ այսպիսիք⁶:

Ապողինար ասէ. զի՞նչ է՝ սուրբքն ընկալան զբանն, եւ Աստուած բանն ոչ ընկալաւ: Զի՞նչ է զանազանութիւնն:

Բարսեղ ասէ. զի սուրբքն յառաջագոյն գոյացեալք եւ ապա յայնժամ ընկալան զԱստուածն բան, իսկ աստ ոչ ասպէս, այլ որ էրն նախ քան զյաւիտեանս Աստուածն⁷ բանն՝ կամեցեալ մարդանալ⁸, սրբաց զԿոյսն եւ միացոյց ինքեան մարմին՝ զոչ յառաջագոյն գոյացեալ⁹ եւ ապա միացեալ, այլ ի նմին միութենէ գոյացոյց:

Ապողինար ասէ. երկուք ուրեմն իշխանք են ի մարմնին՝ Աստուածն բան եւ միտքն մարդկայինք:

Բարսեղ ասէ. այլ ինքն բանն առաջնորդ էր մտ[164բ/ա]ցն:

Ապողինար ասէ. զիա՞րդ կարէր:

Բարսեղ ասէ. զոր աւրինակ սպիտակութիւն ասրու ներկեալ գունով ծիրանոյ ոչ երկու գոյն¹⁰ է, այլ մի: Նոյնպէս եւ¹¹ միտքն՝ պայծառացեալք եւ աստուածացեալք՝ մի է, ոչ եւ երկուք առաջնորդականք: Քանզի ոչ այլ ինչ խաւսին միտքն եւ այլ՝ բանն: Այլ որպէս երաժշտական գործին ոչ երկու երաժշտականք¹², այլ մի, սոյնպէս¹³ Աստուածն՝ բանն եւ միտքն՝ մարդկայինք

¹ ABC սուրբն

² AC Հոգոյն

³ C ի նոսա]

⁴ C եւ... իմմէ]

⁵ A յոգոյ

⁶ C այսպիսիքս

⁷ C աստուած

⁸ AB մարդանալ] մարկանալ

⁹ C գոացել

¹⁰ C երկու գոյն] երկնագոյն

¹¹ ABD նոյնպէս եւ սոյնպէս

¹² C ոչ երկու երաժշտականք C երաժշտականք D երաժշտականք D + եւ

¹³ C սոյնպէս] + եւ

¹ C արդօք

² D Յիսուս Քրիստոս

³ D Յիսուս Քրիստոս

⁴ C աստուածն բան] աստուած բանն

⁵ C միտս

⁶ C եւ]

⁷ C այո] այլ

⁸ D թէ] + արդեօք

⁹ C զգենլով] սգենլով

¹⁰ C զգենլով] սգենլով

ոչ երկուք իշխանականք, այլ մի: Քանզի փոխանակ գործույ՝¹ միտքն մարդկայինք եւ նովիմբք վարէր բանն:

Ապողինար ասէ. այլ գործի երաժշտականին առանց մտաց է:

Բարսեղ ասէ. եւ երաժշտականն՝ մահկանացու, իսկ աստ բանն անմահ էր², եւ մտաւքն վարի գործով³: Եւ, զոր աւրինակ ի մեզ միտքն մարմնով⁴ վարին գործով, զի ի ձեռն մարմնոյն⁵ կատարելութիւն, ⁶նոյնպէս եւ անդ բանն մտաւքն վարէր գործեալ⁷, զի ի ձեռն մտացն կատարելութիւն:

Ապողինար ասէ. եւ զի՞նչ եւս մարմնոյն պետք էին:

Բարսեղ ասէ. յաղագս բազմաց, զի երեւել կամեցաւ եւ զի երկաքանչիւրովքն էր կորուսեալ, եւ նմանովն զնմանն ապրեցուցէ խաչիւն, եւ կամաւոր չարչարանաւքն հաճեցաւ, եւ ի կամաւոր չարչարանս մտ/165ա/աւքն վարեցաւ, որպէս յառաջն ասացի, գործեալ⁸ իսկ՝ ի մարմնականսն մարմնովն: Եւ այսպէս խնդրելով եւ գտանելով միացոյց եւ ապրեցոյց զկորուսեալն:

Ապողինար ասէ. որո՞վք ասեք մարմնականաւք:

Բարսեղ ասէ. խաչիւն, թաղմամբն, զնալովն, շաւշափելովն, կերակրովն, ըմպելեալն⁹ եւ որ այգոցիկ զհետ երթան:

Ապողինար ասէ. Աստուած էր բանն, որ ծնաւն ի Մարիամայ:

Բարսեղ ասէ. էութիւնն ծնեալն ի Մարիամայ ի նորա¹⁰ բնութենէն, ոչ էր բնաբար Աստուած, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

Ապողինար ասէ. եւ զիա՞րդ՝ «աւրհնեալ պտուղ որովայնի քո» ասի:

Բարսեղ ասէ. վասն զի, որ ի բնութենէ Հաւր էր Աստուածն, բան ի բնութենէն Մարիամայ, էառ պատկեր ծառայի եւ ձեւով գտեալ իբրեւ զմարդ՝ պտուղ որովայնի նորա գտաւ:

¹¹ Ապողինար ասէ. յարեցա՞ւ ուրեմն բանն ի ծնեալ ¹² մարմինն ի Մարիամայ՝ իբրեւ զկենդանի:

Բարսեղ ասէ. իբրեւ զկենդանի ոչ գրեցաւ, այլ իբրեւ զԱստուած ի տաճարի կենդանուոյ¹³:

¹ ACD գործոյ

² C է] էր

³ C գործօք

⁴ C մարմնովն

⁵ D մարմնոյն] մտացն

⁶ D նոյնպէս... կատարելութիւն]

⁷ C գործով

⁸ C գործե

⁹ C ըմբելովն

¹⁰ C նորա] նոյն

¹¹ D Ապողինար... ծնեալ]

¹² C մարմինն... կենդանուոյ]

¹³ A կենդանուոյ

Ապողինար ասէ. եւ յիւրաքանչիւր ումեք ի սրբոցն այսպէ՞ս է՝ որպէս ի տաճարի կենդանուոյ¹:

Բարսեղ ասէ². ոչ այնպէս է: Քանզի իւրաքանչիւր ոք ի սրբոցն այնքան եղեն տաճարք, որքան կարացին /165ր/ առաքինութեամբ եւ ճգնութեամբ ուղղել: Իսկ աստ ամենայն լիութիւն աստուածութեան բնակէ, եւ սուրբքն զպատկեր Աստուծոյ առաքինութեամբ ուղղեալք. բայց աստ բանն զպատկեր ծառայի էառ:

Ապողինար ասէ. այն, որ ի հոգւոյ³ եւ ի մարմնոյ գոյացաւ տաճարն, մարդ էր:

Բարսեղ ասէ. եթէ առանց բանին իմանի, այո՞, իսկ եթէ ոչ է, յորժամ առանց բանին իմանի, ոչ է մարդ սոսկ, այլ Աստուած՝ միաւորութեամբ բանին:

Ապողինար ասէ. ծնեալն ի Մարիամայ տաճար ոչ թափուր ծնաւ եւ ունայն, այլ հանդերձ⁴ բնակչաւն, յաղագս որոյ եւ ինքն է Յիսուս, որով ամենայնք:

Բարսեղ ասէ. արդ՝ ո՞չ գտաճարն կոչեմ Յիսուս՝ առանց բանին եւ ոչ զբանն՝ առանց տաճարին, այլ յայնմ հետէ Յիսուս բանն⁵ կոչեցաւ, յորմէ հետէ բժշկեաց զրեկուծն ժողովրդեանն իւրոյ: Եւ յայնժամ բժշկեաց, յորժամ արտէ բժշկեաց զպատկեր ծառայի առնուլ: Արդ, այս բան, որ այժմ Յիսուս⁶ յաճանաւորեաց զպատկեր ծառայի առնուլ, նոյն է, որով⁷ ամենայնքն: Եւ որպէս զհրացեալն երկաթ հուր եւ երկաթ իմանամք, սոյնպէս զՅիսուս Աստուածն բան մարդացեալ:

Ապողինար ասէ. տաճա՞րն, որով ամենայնք, թէ՞ որ ի տաճարին:

Բարսեղ ասէ. մի՛ բաժանէր զ/166ա/տաճարն ի բնակողէն⁸, քանզի եթէ՝ «որ յարին ի Տէր, մի հոգի են» բազում առաւել, յորժամ Տէրն ասի լեալ⁹ մարդ եւ հաւատարիմ է միաւորեալ պատկէր ծառայի, մի է եւ նոյն Աստուած եւ մարդ:

Ապողինար ասէ. ո՞չ ուրեմն է մարդ ծնեալն ի Մարիամայ:

Բարսեղ ասէ. միայն մարդ՝ ոչ:

Ապողինար ասէ. այլ եւ զի՞նչ:

Բարսեղ ասէ. եւ Աստուած, քանզի որպէս ոչ է մարմին միայն Սաակ ծնեալն յԱբրաամէ եւ ոչ այլ ոք ի մարդկանէ, այլ եւ հոգի եւ մարդ ի մարդոյ

¹ AC կենդանուոյ

² A ասէ]

³ A հոգոյ C հոգոյն

⁴ AE հանդերձ]

⁵ C բան

⁶ C Յիսուս] Աստուծոյ

⁷ C որովք

⁸ A բնակաւղէն

⁹ B լիալ

որ ետես զիս. ետես զՀայր: Նորին Հայր բնութեամբ իմացի Որդին ճշմարիտ ըստ ասացելումն, թէ՛ ես եւ Հայր մի եմք, զոր ունի Հայր՝ իմ է եւ իմիքն՝ Հայր եմ» (ձեռ. № 3710, էջ 374բ, հմտ. ձեռ. № 497, էջ 470):

215. «Տեսութիւն Բարսղի եւ Գրիգորի զհաւատոց» գործի բնագիրը մեզ չհաջողվեց գտնել: Ութ տասնյակից ավելի ձեռագրերով պահպանված սույն երկասիրութեան հայերեն թարգմանութիւնը միջնադարում հայտնի է եղել երեք հիմնական խմբագրութեամբ. ա) «Հարցումն Բարսղի եւ սուրբ Գրիգոր Աստուածաբանին», բ) «Վարդապետութիւն սրբոյն Գրիգորի եւ Բարսղի ասացեալ», գ) «Հարցմունք Գրիգորի Աստուածաբանի եւ սրբոյն Բարսղի»: Պարզվում է, որ մեզանում նախապես եղել է Բարսղի եւ Գրիգորի նշված աշխատանքի մեկ թարգմանութիւն՝ «Տեսութիւն յաղագս հաւատոյ...» խորագրի տակ: Այնուհետեւ միջնադարում որոշակի միջավայրի ու անհրաժեշտութեան թելադրանքով առաջացել են հիշյալ, այսպես կոչված՝ կեղծ խմբագրութիւնները, որոնք «սակս ընդունելութեան» վերագրվել են Բարսղի Կեսարացուն եւ Գրիգոր Նազիանզացուն: Սակայն, ինչպէս եւ սպասելի էր, նշված կեղծ խմբագրութիւնները անծանոթ են հայ մատենագիրներին, մինչդեռ «Տեսութեան...» հայերեն թարգմանութիւնից բառացի քաղում է կատարում Ստեփանոս Ասողիկը (մանրամասն տե՛ս Կ. Մ. Մուրադյան, էջ 57-69):

216. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 32, էջ 953-968 (Οπτίμω ἐπισκόπῳ):

217. Բազմահամբաւ (πολυθρόλλητος, էջ 956) բառի բացատրութեան առիթով վկայած Նոր Հայկազյան բառարանագիրների միակ օրինակը սույն կիրառութիւնն է:

218. Բնագրում հայերեն թարգմանութեան եղբարն ընթերցման դիմաց ունենք «τοῦ Ἀβελ» (էջ 957):

219. Հայերեն թարգմանութիւնից կրկին օտարվել է Աբել անձնանունը, որը կա հունարենում «Ἀβελ ὁ ἄδελφός» (էջ 957):

220. Բնագրում ունենք եւրոպ. գմեղսն (ἐπτὰ ὁμαρτήματα, էջ 960):

221. Աստուած եւ Տէր անվանումների փոխարեն բնագրում ունենք միայն «Δεσπότης» (էջ 960):

222. Հայերեն թարգմանութիւնից օտարվել է բնագրի հետեւյալ միտքը. «οὐ γὰρ ἐδίδου τὴν ἰσχύν» (էջ 961):

223. Սույն հատվածում բնագրի եւ թարգմանութեան անհամապատասխանութիւն կա:

224. Հատվածիս հայերեն թարգմանութիւնը պակասավոր է: Համեմատութիւնը ցույց է տալիս, որ բնագրի մի ոչ մեծ հատված (ὄνδρα ἀπέκτεινα ... αὐτὸς διηγείται, էջ 961) ուղղակի մեխանիկական ճանապարհով դուրս է մնացել հայերեն թարգմանութիւնից. դրան նպաստել է, թերեւ, այդ բառով կազմված նույնատիպ կապակցութեան մերձավոր կրկնութիւնը բնագրում:

225. Բնագրում սույն թվարկումը չարունակվում է՝ «καὶ τὸ μέγεθος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ» (էջ 964), որը չունեն հայերեն թարգմանութեան ձեռագրերը:

226. Սույն թղթի բնագիրը մեզ չհաջողվեց գտնել:

227. Թարգմանութեան ճանապարհով առաջացած անբնական լեզու անծանոթ է մեր բառարանագրութեանը:

228. Բնագիրը տե՛ս Saint Basile, Letters, t. I, Paris, 1957, էջ 5-13 (Γρηγορίου ἐταίρω), հմտ. PG, t. 32, էջ 234 (Βασίλειος Γρηγορίου): Ինչպես տեսնում ենք, երկու դեպքում էլ հայերենը նման է հունարեն ձեռագրերին: Հայերենում առկա վերջընթեր «յաղագս վարուց» բնորոշումը տեղական միջամտութեան արդյունք է եւ պայմանավորված է թղթի բուն բովանդակութեամբ:

229. Դժուարստուգիական (δυσέρωτος, էջ 6) բառի Նոր Հայկազյան բառարանագիրների բացատրութեան միակ օրինակը սույն վկայութիւնն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 620):

230. Ներկեցաւ-ը (բնագրում՝ ἐγγινόμενα, էջ 7) հունարենի հիմքի վրա առաջացած եզակի կիրառութիւն է:

231. Յրուացեալ-ը (բնագրում՝ καταψηχθέντα, էջ 7) եւ հունարենի նմանութեամբ կազմված եզակի վկայութիւն է:

232. Թարգմանութեան ճանապարհով առաջացած ժանտարկու (ιοβόλος, էջ 7) բառը անծանոթ է հայ բառարանագրութեանը:

233. Բարիորդութիւն (καλλιπαις, էջ 9) բառը Նոր Հայկազյան բառարանագիրներին ծանոթ է միայն սույն կիրառութեամբ (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 459):

234. Հատվածիս հայերեն թարգմանութիւնը համընթաց է հունարենի հետ. մասնավորապէս նկատելու է, որ «արի ըստ Աստուծոյ» կապակցութեան դիմաց բնագրում ունենք «τὸν Δαβὶδ γενναῖον» (էջ 9):

235. Անկարծաւկան բառը այլուր վկայված է, ուստի եւ անծանոթ է զբաւարի բառարանագիրներին: Սույն եզակի վկայութիւնը առաջացել է հունարենի «ἀπροσδόκητος» (էջ 10) բառը թարգմանելու ճանապարհով:

236. Լաւաբարդութիւն բառն անծանոթ է Նոր Հայկազյան բառարանագիրներին: Թարգմանական ճանապարհով առաջացած սույն բառի հիմքը հունարեն «εὐγνώμωνος» (էջ 10) ընթերցումն է:

237. Հայերեն թարգմանութեան ձեռագրերը չունեն բնագրում իբրեւ չարունակութիւն ընթերցվող հետեւյալ միտքը. «Πανταχοῦ τὸ τραχύ, κὰν ἐπιτιμῆσαι δέη, ἀπωθούμενον» (էջ 11):

238. Օրագիշեր (ἡμερονύκτιον, էջ 12) բառի միակ վկայութիւնը այս նույն կիրառութիւնն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 1031):

239. Հմտ. ՆՀԲ, Բ. 277:

240. Բնագիրը տե՛ս Saint Basile, Letters, t. I, էջ 52-57 (Περὶ τελειότητος βίον μονάχων): Խոսելով Սեանում, Սանահնում եւ այլուր գործող վանական հաս-

տատությունների մասին՝ Ասողիկը նկատում է, որ այդ հոգևոր միավորումները ձևավորվել և գործում էին «ըստ յառաջասացեալ կանոնին սահմանադրութեան սրբոյն Բարսղի» (տե՛ս «Ստեփանոսի Տարօնացւոյ Ասողկան Պատմութիւն տիեզերական», Պետերբուրգ, 1885, էջ 181): Պրոֆ. Վ. Հակոբյանը ենթադրում է, որ Ասողիկը նկատի ունի Բարսեղ Կեսարացու այս նույն կանոնական թուղթը: Նա գրում է. «սակայն այն փաստը, որ այս կանոնախումբը վանականների կենցաղավարութեան մասին է, և այդ հարցի մասին Բարսեղ Կեսարացուց մեզ այլ բան հայտնի չէ, ենթադրում ենք, որ Ասողիկը ակնարկել է սույն կանոնախմբին («Կանոնագիրք հայոց», Բ. աշխատասիրութեամբ Վազգեն Հակոբյանի, Երևան, 1971, էջ CXI, ծան. 4, հմմտ. էջ 377):

241. Թղթիս հայերեն թարգմանութեան սկզբնամասը, մինչև առաջին պարբերութիւնը, թարգմանչի հավելում է, հավանաբար ըստ Բարսեղ Կեսարացու ինչ-որ գործի:

242. Հայերեն թարգմանութեան որոշ գրչագրեր սույն կանոնական թվարկումները ներկայացնում են համարակալված տեսքով: Հունարենում առկա է առանց համարակալման պարզ թվարկում, որին և հետևում ենք:

243. Սույն միտքը «Պահոց գրքի» հայերեն ձեռագրերում երկու առանձին կետերի բաժանելու ձգտում կա: Հունարենում այն մեկն է:

244. Հայերեն թարգմանիչը բնագրի «διαβάλλω» (էջ 53) բառը թարգմանել է չարախաւսութիւն, որի հիմնական, բուն նշանակութիւնը բոլորովին այլ է (տե՛ս DIT-PC, I, 363): Մինչդեռ նույն և հաջորդ կետերում առկա է «καταλαλιά» (էջ 53) բառը, որը իրոք նշանակում է չարախաւսութիւն:

245. Ծղուական (πέρπερος, էջ 55) բառի միակ վկայութիւնը սույն կիրառութիւնն է: Նոր հայկազյան բառարանագիրները այն բացատրում են «կօշիկ զարդարուն, մոյկ պաճուճազարդ՝ կանացի» (ՆՀԲ, Բ. 481):

246. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 807:

247. Հայերեն թարգմանութեան բոլոր գրչագրերում սույն կետը նախորդի հետ ընդհանրացված տեսքով է ներկայացվում: Սակայն բնագրում գրանք մատուցվում են առանձին, որին և հետևում ենք: «Պարտ է» եղանակավորող ձևը վերականգնել ենք ըստ բնագրի. դա մասամբ հաստատվում է նաև D գրչագրի տվյալներով:

248. Հայերեն թարգմանութիւնն այս մասում ընդհատվում է. բնագրում նույն կետը շարունակվում է: Ավելին, իբրև բուն թղթի շարունակութիւն հետևում է նույնաբնույթ յոթ կետ ևս (տե՛ս բնագիր, էջ 57):

249. Բնագիրը տե՛ս Saint Basile, Letters, t. II, Paris, 1961, էջ 88-92, հմմտ. PG, t. 32, էջ 622-628: Երկու հրատարակութիւնում էլ խորագիրը նույնն է՝ «Διόδωρον»:

250. Հմմտ. «Կանոնագիրք հայոց», Ա. էջ 620 որք իսկ գրան:

251. Հմմտ. «Կանոնագիրք հայոց», Ա. էջ 620՝ գրան էառ:

252. Հմմտ. «Կանոնագիրք հայոց», Ա. էջ 621՝ զի առ:

253. Հմմտ. «Կանոնագիրք հայոց», Ա. էջ 621՝ ճաճեն:

254. Այս և հաջորդ կիրառութիւնները վերաբերում են խորթ մոր գործունեութեան:

255. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 217-237:

256. Բնագրում՝ «συνείροσιν» (էջ 220). ունի «ի տող արկանել, շարել, դասաւորել հետզհետէ, կարգել, հիւսել, յեռուլ, յաճախել, կուտել» իմաստները (ՆՀԲ, Բ. 888):

257. Բնագրում՝ «ὁ Ἀπόστολος» (էջ 221):

258. Հայերեն թարգմանութեան գրչագրերում աւետարանական ընթերցումը միակն է, որի զիմաց բնագրում ունենք «ἀγγελικῶν» (էջ 224):

259. Բան եւ զարուիւնք կապակցութեան զիմաց բնագրում ունենք բանի զարուիւն (λόγου δύναιεν, էջ 224):

260. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 254:

261. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 1128:

262. Ի Պաղղուէ մասնավորեցումը տեղական միջամտութեան արդյունք է:

263. Բնագրում ունենք՝ «ἀδελφὲ μου» (էջ 225):

264. «Եւ համայն... զարթուցից զնա» հատվածի հրատարակութիւնը տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ 259:

265. Ղազարէ-ն հունարեն կոչական հոլովածէն է (Λάζαρε, էջ 228) նույնութեամբ փոխանցված հայերենի:

266. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 899:

267. Սգասիրութիւն (φιλοπενθὲς, էջ 229) բառի կիրառութեան միակ օրինակը սույն վկայութիւնն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 704):

268. Բազմարտաւս (πολύδακρυς, էջ 229) բառի վկայութեան այլ օրինակ ծանոթ է հայ բառարանագրութեանը (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 417):

269. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 164:

270. Հայերեն թարգմանութիւնից ինչ-ինչ պատճառով դուրս է մնացել մաղերը չփետելու մասին բնագրի հետեւյալ հաղորդումը. «οὐ κατετίλατο κόμην» (էջ 232):

271. Նոր հայկազյան բառարանագիրներին սմայտակ (= փորձաքար, բնագրում՝ «λίθος», էջ 236) բառի կիրառութեան ուրիշ օրինակ ծանոթ է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 724):

272. Բնագրում՝ «τοῦ Ἀποστόλου» (էջ 236):

273. Հայերեն թարգմանութեան յաւիտենից-ը բնագրային հիմնավորում չունի:

274. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 237-261:

նի, բնականաբար հունարենում նշված հուշարձանների թարգմանության դիմաց էլ ունենք միևնույն «εὐκαίρος» բառը (էջ 492):

306. Հայերեն թարգմանությունն այս մասում պակասավոր է, այդ իսկ պատճառով նախադասության իմաստը՝ դժվարընկալելի: Հայերեն տեքստի համար ևս, հունարենի նմանությունամբ, սպասելի էր Յուդայից մասնավորեցումը (տե՛ս τοῖς Ἰουδαίοις, էջ 497):

307. Եւխստացեալ-ը թարգմանչի (հնարավոր է նաև գրչի) հավելում է:

308. Հայերեն թարգմանության բոլոր ձեռագրերում սույն ոչ-ի փոխարենն ունենք եւ, որը ըստ բնագրի (էջ 500) և ս. Գրքի ուղղում ենք ոչ:

309. Բնագրում սույն միտքը շարունակվում է. «βασανιζέσθω ὡς ἂν ἐθέλητε» (էջ 500) = տանջեք զիարդ կամքը:

310. Վաճառակցութիւն (συνάλλαγμα, էջ 500) բառի կիրառության այլ օրինակ բառարանագրությանը ծանոթ է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 775):

311. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 424-444: Սույն ճառի հեղինակային պատկանելության շուրջ հայագիտության մեջ երբեք կասկած է հայտնվել: Անվանի հայագետ Բարսեղ Սարգիսյանը հետևյալ կերպ է ընդհանրացրել առկա վերապահությունները. «Ճառիս հարադատության մասին բանաւոր տարակոյսներ կան դիտելով մանաւանդ յուններէնր, որ շատ աւելի ընդարձակ է... հայերէնով թերևս կարելի ըլլայ որոշել յոյնին հարադատ կամ անհարադատ ըլլալուն» (տե՛ս «Մայր ցուցակ», էջ 1266): Մի կողմ թողնելով հայագետի ակնարկած «բանաւոր տարակոյսները», պիտի նկատել, որ ճառիս հունարենի ընդարձակ լինելու վարկածը իրական հիմք չունի: Բնագրի և թարգմանության համեմատությունը ցույց է տալիս, որ հայերենը մյուս ճառերի և թղթերի նման հիմնականում համընթաց է հունարենին. առկա առանձին բառաձևերի տարբերությունները տարբեր խմբագրությունների ենթադրության հնարավորություն չեն տալիս:

312. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 447:

313. Նկատի ունի դատկի տոնը՝ «τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα» (էջ 424):

314. Բնագրում ունենք՝ «ἐὰν μὴ παρέλθῃς δία τοῦ ὕδατος» (էջ 428), ուր խոսքը գետում մկրտվելու իրողության մասին է:

315. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 175:

316. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 502:

317. Հմմտ. բնագիր՝ «αὐτός σεαυτὸν ἀδικῶν» (էջ 429):

318. Անագաբար (ἀγεννώς, էջ 432) բառը, դատելով Նոր հայկազյան բառարանի վկայակոչությունից (Ա. 102), միայն սույն կիրառությամբ է հայտնի:

319. Սույն մասնավորեցումը բնագրային հիմք չունի, այլ պայմանավորված է հայերեն թարգմանությամբ: Հունարենում մեզ հետաքրքրող բառի դիմաց ունենք պարզապես գանձ (θησαυρός, էջ 422):

320. Սրտի չափանդված ընթերցումը վերականգնում ենք ըստ բնագրի (καρδία, էջ 437): Հայերեն թարգմանության ձեռագրերում սիրտ (սրտիւ) բառի դիմաց ունենք սերտ (սերտիւ) գրչական հիմքի վրա աղավաղված տարբերակը:

321. Թարգմանության ճանապարհով առաջացած անճանախարական (ψυχάγωγία, ψυχάγωγος, էջ 440) բառը անձանոթ է հայ բառարանագրությանը:

322. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 1023:

323. Տվյալ մտքի համար Քրիստոսի ընթերցումը ընդմիջարկություն է թվում, հասկանալի է, որ այն չկա հունարեն նախօրինակում (տե՛ս էջ 441), սակայն պահպանվել է հայերեն թարգմանության բոլոր ձեռագրերում, ուստի դժվարանում ենք սրբագրել:

324. Բնագրում «արդար է դատաստանն Աստուծոյ» միտքը հաջորդում է «հրոյ մատնեցայ» կապակցությանը: Հայերեն թարգմանության առկա գրչագրերում առաջարկվող շարադասությունը միակն է:

325. Հունարենում ունենք՝ յախտեանս յախտեանց (էջ 444):

326. Բնագիրը տե՛ս PG, T. 31, էջ 329-353:

327. Հունարենում ունենք պարզապես «ἦν... δωδεκάτω ψαλμῶ» (= յերկոտասան Սաղմոսին, էջ 329): Հայերենում ամենուր առկա է «յերկոտասան երորդում Սաղմոսին» մասնավորեցումը, որը ճիշտ է և ըստ Ս. Գրքի ընդգծված բառը ուղղում ենք երկրորդում: Նման շփոթի գրչական ճանապարհով առաջանալու հնարավորությունն ինքնին անկհայտ է:

328. Հայերեն թարգմանության «վաղվաղակի փոփոխի» արտահայտությունը հունարենում նախորդում է մի ընդարձակ հատված (տե՛ս καὶ δι' ὅλου... πρόσωπόν σου ἂπ' ἐμοῦ, էջ 329), որը գուրս է մնացել հայերեն թարգմանությունից:

329. Նկատի ունի քրիստոնեական հավատի նորագարձ (προσηλυτος, էջ 329) հետևորդներին:

330. Ամենասակաւութիւն (πανολεθρία, էջ 331) բառի կիրառության միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 66):

331. Բնագրի նմանությունամբ հայերեն թարգմանությունում ևս սպասելի էր Աստուծոյ արարածք (Θεοῦ ποιήματα, էջ 332), որը, սակայն, ինչ-ինչ պատճառով անհրաժեշտ չի նկատվել:

332. Նոր հայկազյան բառարանագիրներին անխառնափնդոր (ἀσύγχυτον, էջ 332) բառի կիրառության այլ օրինակ ծանոթ է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 159):

333. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 863:

334. «Արդ չար... բնաւորեցան» հատվածի հրատարակությունը տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ 287:

335. Կապակցությունս դիմաց հայերեն թարգմանության բոլոր գրչագրերը ունեն պարզապէս հրոյ, որի պատճառով համապատասխան հատվածի միտքը մասամբ թերի է, ուստի այն ըստ հունարենի վերականգնում ենք արարիչ հրոյ (տե՛ս πυρὸς θεμιουργόν, էջ 336):

336. Բնագրում ի նախդիրից առաջ ունենք «παρά Κυρίον» (ի Στανգէ, էջ 337), որը հայերեն թարգմանությունում չի պահպանվել:

337. Դիւրաստղոս (εὐολίσθητος, էջ 340) բառի կիրառության միակ օրինակը «Պահոց գրքի» սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 634):

338. «Քանզի»-ին նախորդող բնագրի սույն նախադասությունը «βάραθρων ... ὑποῖον ἄγεντων» (էջ 340) հայերեն թարգմանությունից օտարվել է:

339. «Եւ ոմն փայտեղէն» կապակցությունը վերականգնում ենք ըստ հունարենի (τὸ δὲ ξύλινον, էջ 340): Հայերեն թարգմանության ձեռագրերը վերականգնող ընթերցման որեւէ տարբերակ չեն պահպանվել: Սակայն առաջադրվող միջամտությունը հաստատվում է ոչ միայն բնագրի ուղղակի վկայությամբ, այլև նույն հատվածի թե՛ բնագրի և թե՛ թարգմանության շարունակությամբ:

340. Հունարենում իբրև շարունակություն ունենք «οὐτε οὐσίαν αὐτῆς ἐνυπόστατον παρασῆσαι ἔχομεν» (էջ 341), որը հայերեն թարգմանությունում բացակայում է:

341. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 744:

342. Հայերեն թարգմանության բանք ընթերցման դիմաց բնագրում ունենք «οἱ λόθοι» (էջ 345), որը անկասկած վրիպակ է և ըստ հայերեն տեքստի պիտի ուղղվի «οἱ λόγοι»:

343. Հայերեն աշխարհի ընթերցման դիմաց հունարենում ունենք «κόσμου» (էջ 352), որը հավանաբար վրիպակ է և հայերեն թարգմանության օգնությամբ պիտի սրբագրվի «κόσμου» (κόσμος), մանավանդ որ նույն հատվածի շարունակության մեջ երկիցս օգտագործված աշխարհիս այսորիկ արտահայտություններից ունենք «τοῦ κόσμου τούτου» (էջ 352):

344. Աստուծոյ ընթերցումը բնագրային հիմք չունի. այն, թերևս, հետագա միջամտության արդյունք է (Հմմտ. Ղուկ., ԺԹ. 38):

345. Սույն ճառի հունարենը մեզ չհաջողվեց գտնել:

346. Կոնոտանալ (կոնոտիլ) բառի բացատրության առիթով Նոր հայկադյան բառարանագիրների վկայած միակ օրինակը «Յաղագս ողորմածութեան» ճառի սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 1114):

347. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 1114:

348. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 586:

349. Դրոյլ բառի կիրառության միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 643): Հմմտ. սույն ճառի ավարտը՝ «ղարքայութեանն զգրոյլն կոչեցաւ» (էջ 270ա):

350. Ամենայն հավանականությամբ գրչի հավելում է իբրև ավարտ ընդօրինակված հետևյալ միտքը. «Բացեալ է բժկարանն, դեղք առաջի կան, աւագանն զամենեկան ընդունի, շնորհք սփռեալ են, հոգեւոր պատմութեանն ի Հաւրէ և յՈրդւոյ և ի Հոգւոյն սրբոյ հաստատեալ տուաւ մեզ փառք Աստուծոյ յաւիտեանս. ամէն» (էջ 270ա):

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ

Աբել 319, 498
 Աբեղյան Մանուկ 5
 Աբրահամ *տես* Աբրահամ
 Աբրահամ (գրիչ) 46
 Աբրահամ 71, 127, 131, 164, 182, 253, 275, 294, 304, 308, 463, 495
 Աբրիոն 444
 Ագազ 188
 Ագաթանգեղոս 11
 Ադամ 12, 35, 36, 57, 239, 282, 287, 322, 448, 505
 Ադրազար 219, 220
 Աթանաս 481
 Ակինյան Ն. 7
 Ահարոն 182
 Անդրեյ 188
 Ամբրի 188
 Ամիր Սեթ 44
 Ամովն 219, 220
 Անանիա Մոկացի 11
 Անանիա Շիրակացի 5, 12
 Անանիա Սանահնեցի 37
 Անանյան Պողոս 8, 39, 49, 50
 Անասյան Յ. Ս. 5, 32
 Աննա 89, 284
 Անտոն քահանա (գրիչ) 44
 Ապողինար 7, 8, 12, 13, 15, 19, 21, 22, 29, 32, 33, 39, 42, 44, 49, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495
 Ապողինարես *տես* Ապողինար
 Ապողինար *տես* Ապողինար
 Առաքելյան Վարազ 11
 Ասափ 225
 Ավետ (գրիչ) 46
 Աւագ (գրիչ) 44
 Աքազ 276
 Աքայար 158

Բաղամ 280
 Բաղակ 278
 Բաղայան 278
 Բասիլ *տես* Բարսեղ Կեսարացի
 Բասիլիոս եպիսկոպոս *տես* Բարսեղ Կեսարացի
 Բասիլիոս *տես* Բարսեղ Կեսարացի
 Բասիլ *տես* Բարսեղ Կեսարացի
 Բասիլիոս եպիսկոպոս *տես* Բարսեղ Կեսարացի
 Բասիլիոս *տես* Բարսեղ Կեսարացի

Բաստամեանց Վահան 12
 Բարսեղ Կապադովկացի *տես* Բարսեղ Կեսարացի
 Բարսեղ Կեսարացի 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 51, 54, 285, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 325, 341, 463, 465, 474, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 498, 500, 506

Բարսեղ Կեսարու *տես* Բարսեղ Կեսարացի
 Բեկի 46
 Բեկիջան 46
 Բրաքիոն (գրիչ, նոտար) 43

Գաբրիել 284, 308, 324, 449
 Գասպարյան Գուրգեն 4
 Գարեգին Ա. Կաթողիկոս 7
 Գարեգին Բ. Կաթողիկոս 2
 Գեորգ (Գեորգ) վարդապետ 43
 Գեորգ (գրիչ) 43
 Գեորգ փիլիսոփա 37
 Գերմանոս 37
 Գողիադ 195
 Գորգու 46
 Գորդիոս 407, 411, 414
 Գուլիջան 46
 Գրիգոր (գրիչ) 44
 Գրիգոր 45, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 465
 Գրիգոր Աստուածաբան 51, 327, 335, 498
 Գրիգոր աբեղա (գրիչ) 46
 Գրիգոր Խլաթեցի 46
 Գրիգոր Նազիանզացի 6, 7, 21, 32, 35, 498, 507
 Գրիգոր Նարեկացի 25, 26, 27, 28, 37, 479, 506
 Գրիգոր Նյուսացի 6
 Գրիգոր քահանա (գրիչ) 44

Դաթան 444
 Դանիել մարգարտ 66, 74, 465
 Դաւիթ 35, 36, 126, 127, 183, 185, 195, 219, 225, 247, 248, 282, 332, 353, 370, 437, 444, 464, 478
 Դաւիթ թարգման Տարաւնացի *տես* Դաւիթ Տարոնացի
 Դաւիթ Տարոնացի 8, 39

Ղալիթ Քոբայրեցի 6, 7
 Ղեոդորոս Անտիոքի երեց 50, 341
 Ղիթուն 478
 Ղիոդոր երեց Անտիոքացի *տես*
 Ղեոդորոս Անտիոքի երեց
 Ղիոնեսիոս 36
 Ղրիեսսեն Ի. *տես* Տրիսսեն Իննովկեն-
 տիոս

Եզաբել 189
 Եզեկիել (գրիչ) 39
 Եզեկիել Սարկավազ (գրիչ) 39, 40
 Եզեկիել 166, 222, 308, 352, 464
 Եզնիկ Կողբացի 5, 11, 12
 Եզրայել 158
 Եղիա 305, 400, 411
 Եղիազարու վանք 41
 Եղիաս 90
 Եղիշե 11
 Եղիսաբեթ 284
 Եղիսե 65, 364, 465
 Եման 225
 Ենովք 128
 Եսայի (գրիչ) 41
 Եսայի (ծաղկող) 45
 Եսայի մարգարե 54, 102
 Եսայիաս 306
 Եսալ 63
 Եվթիմիոս Աթոնացի 52
 Երեմիա մարգարե 95
 Երեմիաս 352
 Եւա 35, 58, 426
 Եւսեբու եպիսկոպոս 50, 325
 Եփրեմ 221, 223, 423

Ջարբհանայան Գ. 40, 481, 482
 Ջաքարիա (գրիչ) 47
 Ջաքարիա 278, 282
 Ջերեթ 43

Էմին Մ. 30, 31
 Էմմանուէլ 275, 282-283

Ըռայիս խալիֆ 465

Թադեոս 45
 Թամս 45
 Թեոդորոս Քոթնեավոր 37
 Թեոդոր սարկաւագակից 326
 Թեոդորետոս 481
 Թոմսոն Ռ. 11
 Թովմաս, Թովմա 299, 489
 Թորոս (գրիչ) 44
 Թորոսեան Զ., Թորոսեան Զ., Թորոսյան
 Զ. 8, 16, 12, 40, 474, 475

Թօփճեան 3. 12

Իդիթուն 225
 Իսաակ 275

Իսալիֆ 46
 Իսադրակեանք 41
 Իսաչատուր վարդապետ 48
 Իսաչատրյան Պ. Մ. 479
 Իսաչիկ կաթողիկոս 37
 Իսաչիկյան Լևոն 5, 6
 Խոսրովիկ Թարգմանիչ 37

Ծաղիկ 466

Կայեն, Կայեն, Կային 102, 194, 316, 317, 318,
 319, 321, 430
 Կարապետ Բերիացի (գրիչ) 47
 Կարապետ Բիւզանդացի 47
 Կարապետ եպիսկոպոս 481
 Կիրակոս 46
 Կոռնել հարիրապետ 39
 Կոռնելիոս 418, 458, 460, 461

Հակոբյան Վազգեն 5, 11, 48, 50, 500
 Համազասպ կորապաղատ Մամիկոններից 39
 Հասրաթ 46
 Հեղիաս 64, 305, 425
 Հերովդես 278
 Հովհան Մանդակունի 8, 12, 16, 17, 18, 37,
 474
 Հովհան Օծնեցի 5, 18, 20, 21, 23, 37, 38
 Հովհաննես Արքեպիսկոպ 44
 Հովհաննես Երզնկացի 35, 36, 37, 38
 Հովհաննես վանական Տավուշեցի 34
 Հովհաննես վարդապետ 39
 Հովհաննես քահանա 44
 Հովսեփյան Գ. 37, 40, 41

Ղազար 58, 71, 224, 353, 354, 355, 455, 463,
 501

Ղազարոս *տես* Ղազար
 Ղազինյան Ա.Ա. 479
 Ղամեք 321
 Ղարիպ գրագիր 45
 Ղաֆադարյան Կարո 7
 Ղուկայ 148, 322

Մաթևոսյան Ա. Ս. 7, 39
 Մալխասյանց Ստ. 30, 31, 467, 470, 477, 479
 Մաղաքիա (գրիչ) 47
 Մայրագոմեցի 37
 Մաշտոց 41, 502
 Մատթիաս 402
 Մատթեոս (գրիչ) 45
 Մատթեոս տպագրիչ 43

Մարաբյան Սեդա 46
 Մարգարիտ 46
 Մարիամ 18, 19, 182, 272, 273, 274, 277,
 278, 282, 284, 285, 286, 288, 292,
 293, 294, 295, 298, 299, 302, 304,
 308, 322, 323, 324, 484, 485, 488,
 489, 490, 494, 495, 497
 Մարկեղայ Գաղատացի 303
 Մարտիրոս 46
 Մաքսիմոս 481
 Մելիքսեթ-բեկ Լ. Ս. 34
 Մելքիսեդ (գրիչ) 44
 Մինաս աստուածաբան վարդապետ 43
 Մխիթար Այրիվանեցի 42
 Մխիթար Գոշ 12
 Մովսես (գրիչ) 46
 Մովսես Խորենացի 6, 9, 15, 23, 37, 38
 Մովսես Կաղանկատվացի 11
 Մովսես 62, 73, 89, 109, 127, 182, 188,
 222, 237, 253, 305, 308, 323, 331,
 385, 408, 441, 442, 466, 504
 Մովսես մարգարե 35
 Մուսես 424
 Մուրադյան Կ. Ս. 3, 4, 5, 6, 9, 12, 18, 21,
 39, 498
 Մուրադյան Պարույր 6

Յակոբ (գրիչ) 46
 Յակոբ 44
 Յակոբ կրանաւոր 45
 Յակոբ, Յակովբ 93, 210, 222, 279, 303,
 305
 Յեղուն 223
 Յիսուս Քրիստոս 15, 18, 28, 33, 41, 43,
 44, 45, 56, 79, 80, 86, 94, 96, 108,
 115, 116, 125, 129, 130, 133, 134,
 165, 176, 177, 191, 206, 208, 217,
 221, 223, 224, 227, 229, 234, 243,
 244, 259, 271, 275, 278, 279, 284,
 285, 287, 290, 293, 294, 295, 299,
 300, 301, 322, 323, 324, 336, 339,
 350, 352, 353, 357, 358, 360, 362,
 370, 377, 379, 380, 385, 388, 392,
 393, 398, 401, 402, 406, 409, 410,
 417, 419, 422, 423, 424, 426, 433,
 434, 436, 442, 453, 454, 478, 457,
 458, 460, 461, 464, 466, 469, 484,
 485, 489, 492, 495, 496, 497, 502,
 503, 505, 506, 507, 509
 Յոթ, Յովբ 88, 135, 305, 330, 357, 444
 Յոհան Եզնկեցի 42
 Յոհան Մանդակունի *տես* Հովհան
 Մանդակունի
 Յոհաննես աբեղա 46
 Յոհաննես 422, 454
 Յոհանիս 46

Յոհաննես 258, 259, 260
 Յոհաննես վարդապետաց վարժապետ 39-40
 Յովար 219, 219, 220
 Յովանես 43
 Յովանես փիլիսոփոս 46
 Յովաննես (գրիչ) 43
 Յովաննես (ընթերցող) 41
 Յովաննես Սկրտիչ 71
 Յովհան Իմաստասէր Ածնեցի *տես* Հովհան
 Օծնեցի
 Յովհան Մանդակունի *տես* Հովհան
 Մանդակունի
 Յովհաննես (գրիչ) 43, 44
 Յովհաննես (Յոհաննես) աւետարանիչ 71,
 130, 284, 385, 463, 466, 467
 Յովնաթան 353
 Յովսեփ, Յովսէփ 137, 222, 272, 273, 274,
 330, 408
 Յուդա 508
 Յուդաս 223, 308, 402
 Յուդինտայ, Յուդիտայ 361
 Յուդիտ 50
 Յուսէփ 196

Նաբութ 158
 Ներսէս վարդապետ 41
 Ներսէս եպիսկոպոս Անկուրիոյ 42
 Ներսէս Շնորհալի 481, 482
 Նոյ 61

Շալու 45
 Շարուի 219
 Շոռթ 47

Ոհաննես միայնակեաց (գրիչ) 45
 Ոպտիմեայ եպիսկոպոս 316

Պատրոս Հոռմկլայեցի 47
 Պարոնիկ Ռայիս 44
 Պաւլոս առաքեալ 71, 116, 130, 191, 194,
 208, 223, 240, 241, 258, 299-300, 301,
 307, 316, 322, 345, 350, 351, 352, 360,
 377, 386, 391, 402, 463, 464, 466, 489,
 501
 Պետրոս Աստապատցի 47
 Պետրոս առաքեալ 130, 131, 258, 259, 308,
 317, 324, 385, 418, 460
 Պետրոս կրոնավոր (գրիչ) 48
 Պողարյան Ն. 8
 Պոռնեանք 41
 Պօղոս *տես* Պաւլոս

Ջալալեանց Ս. 7

Ռովան 219

Ա. Գեորգ 47
 Սաակ 495
 Սալչուկ 46
 Սահակ (գրիչ) 48
 Սահակ կաթողիկոս 12
 Սահակ Պարթև 9, 13, 14, 15, 33, 37, 38
 Սամուել 63, 89, 188
 Սամսոն, Սամփսոն, Սամփսովն 63, 89, 175-176, 408
 Սանահին 499
 Սանահին 7
 Սարգիս (գրիչ) 40
 Սարգիս (գրիչ) 47
 Սարգիս 45
 Սարգիս բժիշկ 43
 Սարգիս վարդապետ 42
 Սարգիսեան Բարսեղ 11, 40, 482, 508
 Սարգսեան Գ. 11
 Սարգսյան Խորեն 5
 Սաւուղ 188, 195, 353
 Սեբերիանոս Եմեսացի Գաբաղացի 50
 Սեթ 35
 Սեմեի 185
 Սիմեովն, Սիմովն, Սիմեան 7, 227, 284, 322, 324, 370, 460, 467
 Սողոմոն, Սողոմովն 26, 144, 197, 215, 377, 378, 407, 421, 453, 506
 Սոսթենես (գրիչ) 44
 Սուրբ Բարսեղ տեն Բարսեղ Կեսարացի
 Սուքիաս վարդապետ 43
 Ստեփաննոս Վահկացի (գրիչ) 44
 Ստեփանոս (գրիչ) 41
 Ստեփանոս 26
 Ստեփանոս Ասողիկ 23, 28, 29, 30, 31, 32, 37, 38, 480, 498, 500
 Ստեփանոս եղբարք 45
 Ստեփանոս Նախավկայ 38, 45, 380, 381, 382, 383, 385, 386, 387, 388, 503, 504
 Ստեփանոս Սյունեցի 21, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 37, 38

Ստեփանոս քահանայ 39
 Ստեփանոս Օրբելյան (Օրբելեան) 21, 37

Վանական վարդապետ Տավուշեցի 34, 37
 Վանական վարդապետ տեն Վանական վարդապետ Տավուշեցի
 Վարդ Խաթուն 466
 Վարդան Այգեկցի 32, 34, 37, 38
 Վարդան կրոնավոր (գրիչ) 46

Տաբիրա 455
 Տեր-Պողոսյան Պ. 8, 26, 27
 Տեր Զաքարի 466
 Տեր Յովաննես Խան Խաթուն 466
 Տիմոթեոս Աղեքսանդրացի 49
 Տուած 44
 Տրիստեն Իննովկենտիոս 40

Ուլուիոջյան Գաբրիելա 10

Փավստոս Բուզանդ 11
 Փարաւոն, Փարաւովն 196, 424, 445, 466
 Փեննէս 108

Քաուի Պիտեր 41
 Քուրցիկիծե Յ. 52
 Քրիստոսատուր աբեղայ 44
 Քրիստոսատուր քահանայ 44

Agathange 11
 Basilio di Cesarea 10
 Driessen I. W. 40
 Garitte Gérard 11
 Mingne J.-P. 51
 Saint Basile 9, 51, 499, 500
 Uluhogian Gabriella 10
 Yves Coutonne 51

Василий Кесарийский 51

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ

Աղուանից աշխարհ 11
 Անթիլիաս 7, 40, 41
 Անի 40
 Ասորեստան 311
 Ասորիք 219
 Արաբիա 219, 477
 Արծկե 46
 Արմաշ 12

Բաբելոն 65-66, 352, 465
 Բաբելովն տեն Բաբելոն
 Բաբելովն տեն Բաբելոն
 Բեթլեեմ 278, 280

Գաղաաղ 221, 223
 Գեղարդա վանք 42

Ղամասկացոց քաղաք 39

Եգիպտոս 93, 196
 Եղովն 221
 Երևան 7, 9, 11, 27, 32, 35, 39, 39, 48, 49, 479, 500
 Երուսաղեմ 8, 43, 80, 252, 278, 353, 360, 375, 443
 Եփրատ 219

Էջմիածին 1, 3, 4, 6, 43, 48, 49

Թիֆլիս 7, 15, 21, 37

Իլով 44, 46
 Իսրայել, Իսրայել 219, 275, 278, 279, 303, 322, 353, 384, 424
 Իսրայել, Իսրայել 57, 189, 219, 222

Լիբանան 41

Կ. Պոլիս 43, 47
 Կաֆա 47
 Կեսարիա 458
 Կոստանդնուպոլիս տեն Կ. Պոլիս

Հաղբատ 40
 Հռոմանց երկիր 42
 Հրեաստան, Հրեաստան 278, 279, 281, 422

Ղրին 42, 44

Մեջս գետոցն 219
 Մանաս 128, 221, 223
 Մոսկվա 6
 Մովսես 221, 223

Յուդայ 221

Նինուե 126
 Նյու Յորք 41
 Նոր Զուղա 8

Շոռոք 47

Պաղեստին 445
 Պետերբուրգ 28, 500

Ռովք 219

Ս. Ղազար (կղզի) 11, 50
 Սևան 499
 Սանահին 7, 499
 Սերկիլի գյուղ 45
 Սիկիմայ 222
 Սիոն 40
 Սիսական նահանգ 37
 Սողոմ 443, 464
 Սովք 219

Վաղարշապատ 12
 Վենետիկ 8, 11, 12, 16, 18, 26, 32, 39, 40, 41, 43, 50, 506
 Վերին Նորավան 45
 Վիեննա 7, 8

Տփլիս տեն Թիֆլիս

Փարիզ 9
 Փլնիկե, Փյունիկե 219, 477

Քաղկեդոն 49
 Քիմճակ 44
 Քոթուկ 7
 Քորեք 64, 411

Paris 9, 499, 500
 Roma 11

Ереван 50

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԽՈՍՔ ԳՆԱՀԱՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԻՇԱՏԱԿԻ.....	5
ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ.....	7
ԱՌԱՋԱԲԱՆ	
«Պահոց գրքի» հեաքերը հայոց միջնադարյան գրականության մեջ.....	11
«Պահոց գրքի» ձեռագրերը.....	39
«Պահոց գրքի» մասերի հրատարակությունները.....	49
ԲՆԱԳԻՐ	
Ա. ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿԵՍԱՐՈՅ ԿԱՊԱ- ԴՈՎԿԱՅԻՈՅ ՅԱՂԱԳՍ ՊԱՀՈՅ.....	54
Բ. Ի ՊԱՀՍՆ ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴՍ.....	80
Գ. ԱՐԲԵՅՈՂԱՅ.....	95
Դ. ՀԱՅԵԱ՛Յ Ի ՔԵԶ.....	109
Ե. ՅԱՂԱԳՍ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ.....	124
Զ. ՔԱԿԵՅԻՅ ԶԻՄ ՇՏԵՄԱՐԱՆՍ.....	135
Է. ԱՌ ԸՆԶԵՂՍՆ.....	148
Ը. ԶՎԱՇԽՈՂԱՅ.....	166
Թ. ԶԲԱՐԿԱՅՈՂԱՅ.....	177
Ժ. ԶՄԱԽԱՆԱՅ.....	192
ԺԱ. Ի ՍԱՂՄՈՍՆ ԱՌԱՋԻՆ.....	204
ԺԲ. Ի ԾԹ. ՍԱՂՄՈՍՆ.....	218
ԺԳ. Ի ԿԱ. ՍԱՂՄՈՍՆ.....	225
ԺԴ. Ի ՃԺԴ. ՍԱՂՄՈՍՆ.....	235
ԺԵ. Ի ՃԺԵ. ՍԱՂՄՈՍՆ.....	244
ԺԶ. ՅԱՂԱԳՍ ՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆՆ.....	253
ԺԷ. «Ի ՍԿԶԲԱՆԷ ԷՐ ԲԱՆՆ».....	260
ԺԸ. Ի ԾՆՈՒՆԴ ՓՐԿԶԻՆ.....	268
ԺԹ. ՍՐԲՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ՈՒՂՂԱՓԱՌԻ ԵՒ ԱՊՈՂԻՆԱՐԻ ՀԱՐՁՈՒԱԾՈ- ՂԻ ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՋՔ.....	285
Ի. ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐՍՂԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐԻ ԶՀԱԻԱՏՈՅ.....	301
ԻԱ. ՈՊՏԻՄԵԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԲԱՍԻԼԻՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ.....	316
ԻԲ. ԲԱՍԻՂԻՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԵՒՍԵԲՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ.....	325
ԻԳ. ԹՈՒՂԹ ԱՌ ՍՈՒՐԲՆ ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ՝ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱ- ԶԻԱԶՈՒ՝ ՅԱՂԱԳՍ ՎԱՐՈՒՅ.....	327

ԻԴ. ԹՈՒՂԹ ԱՌ ՍՈՒՐԲՆ ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ՝ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱ- ԶԻԱԶՈՒ՝ ՅԱՂԱԳՍ ԿՐԱԻՆԱԻՈՐԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅ.....	335
ԻԵ. ԲԱՐՍՂԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿԵՍԱՐՈՒ՝ ՄԵԾԻ ԴԻՈՂՈՐԱՅ ԵՐԻՑՈՒ ԱՆ- ՏԻՌՔԱՅԻՈՅ.....	341
ԻԶ. ՅԱՂԱԳՍ ԳՈՀՈՒԹԵԱՆ.....	348
ԻԷ. Ի ՎԿԱՅ ՅՈՒՂԻՏԵԱՅ ԵՒ ՅԱՌԱՋ ԱՍԱՅԵԱԼ ԽԱԻՍՍՆ ՅԱՂԱԳՍ ԳՈՀՈՒԹԵԱՆ.....	361
ԻԸ. Ի ՍՈՒՐԲ ՆԱՀԱՏԱԿՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄՏԵՓԱՆՈՍ.....	380
ԻԹ. Ի ՍՈՒՐԲ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՎԿԱՅՍՆ.....	389
Լ. Ի ԳՈՐԴԻՈՍ ՎԿԱՅՆ.....	407
ԼԱ. ԽԱԻՍՔ ՅՈՐԴՈՐԱԿԱՆՔ Ի ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆՆ.....	421
ԼԲ. ԹԷ ԶԷ ՊԱՏՃԱՌ ԶԱՐԵԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾ.....	437
ԼԳ. ՅԱՂԱԳՍ ՈՂՈՐՄԱԾՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅԱՂԱԳՍ ԱՂԱԻԹԻՅ.....	455
Ծանոթագրություններ.....	463
Անձնանունների ցանկ.....	513
Տեղանունների ցանկ.....	517

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ - Բ

Ս. ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՅԻ

ԳԻՐՔ ՊԱՏՈՑ

Աշխատասիրությամբ ԿԻՄ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆԻ

Երկրորդ հրատարակություն

Հրատարակության պատրաստեց և անվանացանկերը կազմեց՝ Գ. Գասպարյանը
Խմբագիր՝ Գ. Տեր-Վարդանյան

Հրատարակչության տնօրեն՝	Շահէ Ծ. Վրդ. Անանյան
Համակարգչային աշխատանքները՝	Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Հրատարակչական բաժնի

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ՝ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2017

ՏՊԱԳՐՎԱԾ Է ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ՝ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏՊԱՐԱՆՈՒՄ